„FEGYVERTELEN ÁLLTAK AZ AKNAMEZŐKÖN...''

Dokumentumok a munkaszolgálat történetéhez Magyarországon

I.

1939 március—1942 május

Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta:
KARSAI ELEK

Az előzetes szerkesztési munkálatokban résztvett: Benoschofsky Ilona
Archeográfiai segédszerkesztő: Kátai Lászlóné

A MAGYAR IZRAELITÁK ORSZÁGOS KÉPVISELETE KIADÁSA
BUDAPEST, 1962

Lektorok:
PAMLÉNYI ERVIN
és
TÓTH SÁNDOR
(Dokumentum-rész)

A borítólap
FEKETE GÉZA
munkája

A két munkaszolgálatost ábrázoló szobor
BARABÁS TIBOR
műve

T311 /2

JATE Egyetemi Könyvtár

J000011478

T E 40227

Felelős kiadó: Sós Endre
Megjelent 5000 példányban. Terjedelem 45 A5 ív + 48 oldal képmelléklet + 1 táblázat
Ez a könyv az MSZ 5601—59 sz. szabvány szerint készült
62-3022 Nyomdaipari Tanulóintézet — Felelős vezető: Tarjányi György

BEVEZETÉS

I. FEJEZET

A „megbízhatatlanok" elkülönítése a hadseregben az ellenforradalom uralomra jutásától a második zsidótörvényig

Horthy Miklós, az ellenforradalmi „nemzeti" hadsereg fővezére 1919. augusztus 21-én az új hadsereg felállításával kapcsolatban elrendelte, hogy a sorozásból a szervezett munkásokat, mint megbízhatatlan elemeket ki kell zárni.[1]

Ez a diszkrimináció, megkülönböztető eljárás ekkor, három héttel a Tanácsköztársaság után a legcsekélyebb mértékben sem volt meglepő: az idegen fegyverek segítségével uralomra jutott magyar ellenforradalmi rendszer joggal tekintett bizalmatlanul a levert proletárdiktatúra legmegbízhatóbb támaszaira, a szervezett munkásokra, nem akart fegyvert adni a kezükbe.

Ez az elv érvényesült a „nemzeti" hadsereg szervezésének első időszakában, 1919. szeptember—október hónapokban. Amikor a Friedrich-kormány elrendelte a 25—35 évig terjedő évfolyamok sürgős behívását a Fővezérség ezzel kapcsolatos sorozási utasítása értelmében „besorozandók: egyelőre csakis földműves és gazdaemberek (inkább maguk a gazdák, mint nagybirtokokon dolgozó zsellérek és napszámosok), tehát *csakis azon elemek, kik erkölcsi és politikai tekintetben kifogás alá nem esnek.*"[2]

Horthy utasítása szerint a sorozáson megjelenteket a megbízhatóság szempontjából osztályozni kell, éspedig úgy, hogy „a" jelzést kapnak a „kifogástalanok", míg *piros „b" betűt* kell az avatási lajstromban azok neve mellé írni, akik a sorozó bizottság véleménye szerint „veszélyes elemek, izgatók, lázítók."[3]

A „b" jellel megjelölt besorozottakat szabadságolni és erről a közigazgatási hatóságokat értesíteni kell. „Ezek később esetleg munkásosztagokban való összevonásra jönnek tekintetbe" — szögezte le az utasítás.

A Fővezérség 1919 november 4-én éppen ezen utasítás végrehajtására — a politikai megbízhatóság elbírálása tekintetében — a következő rendeletet adta ki:

„*A sorozásnál a zsidóság és a szervezett munkásság a katonai szolgálatra való behívástól kizárandó.*

Ez szigorúan betartandó. (Ezen rendeletem a nyilvános hirdetményeken azonban nem használható fel, hanem csakis szigorúan bizalmas tudomásul szolgáljon.)"[4]

A magyar ellenforradalmi rendszer *antiszemita, nyíltan munkásellenes* programmal és jelszavakkal lépett föl. Ennek logikus következményeit vonta le Horthy, a „nemzeti" hadsereg fővezére, amikor a sorozási eljárásnál hátrányos megkülönböztetést, diszkriminációt rendelt el a rendszer szempontjából, az ő megítélése szerint „megbízhatatlanok" — a *szervezett munkássággal* és a *zsidósággal* szemben.

Már ebben az időben felmerül az a gondolat, hogy a fegyveres katonai szolgálatra politikai okokból alkalmatlannak minősítetteket, vagy egyáltalán az ellenforradalmi rendszer szempontjából megbízhatatlannak tartott társadalmi rétegeket, közérdekű munkavégzés ürügye alatt katonai felügyelet alá vonják. Eckhardt Tibor, aki 1919 őszén a „nemzeti" hadsereg Fővezérségén, mint a szegedi kormány külügyi kiküldöttje tevékenykedett, szeptember 9-én, Siófokon kelt jelentésében többek között azzal a lehetőséggel foglalkozik, hogy a szerb katonai hatóságok a pécs—baranyai háromszögben[5] élő bányamunkások egy részét áttoloncolják a határon, ezért mint elmondja: „Soós tábornok vezérkari főnök urat azonnal felkértem, hogy a munkások barátságos fogadása és összegyűjtése iránt tegye meg az alárendelt katonai parancsnokságok útján a szükséges intézkedéseket, annál is inkább, mert a Pécsről beözönlő munkásság túlnyomó részben vörös érzelmű, s így — pláne ha kereset nélkül szétszóródik az országban — politikailag nem kívánatos elemet képez s a közrendre is veszélyessé válhatik. Éppen ezért ezek a munkások felügyelet alatt együtt lennének tartandók és katonai vezetés alatt munkásosztagok lennének alakítandók belőlük, melyek a felmerülő katonai munkákat végeznék el, s főként a komlói és egyéb tolnamegyei (Szászvár, Nagymányok) szénbányák intenzívebb kitermelésénél lennének felhasználhatók, tekintve, hogy a Pécs vidéki munkások legnagyobb része maga is bányász. Ezzel a széntermelés annyira szükséges fokozása is elérhető volna, a munkások pedig — megélhetésük biztosítása mellett — ha névleg nem is, de tényleg internálva lennének s

rendőrhatósági szempontból szükséges ellenőrzésük is könnyen volna megoldható.

Sóos tábornok úr a kért intézkedések sürgős foganatosítását megígérte."[6]

Eckhardt Tibortól teljesen függetlenül hasonló javaslattal fordult 1919. szeptember 14-én a budapesti kormány Hadügyminisztériumához Nagy Pál altábornagy, aki az északi vármegyékben szervezte az ellenforradalom fegyveres erőit. Nagy Pál jelentésében utalt arra a veszélyre, hogy az üzemredukciók folytán kb. 3000 munkás maradna munka nélkül a gyártelepeken, ipari gócpontokon, Ózdon, Diósgyőrött és Salgótarjánban, ezért javasolta, hogy „mindaddig, amíg az állam a munkáskérdés tervszerű alapos megoldásához időt és módot nem talál — az elbocsátott munkások közül mindazok, akik arra alkalmasak — az üzemvezetőségek által a hadügy rendelkezésére bocsáttassanak. A hadügy a szükséghez mérten az érdekelt területeken munkáskeretek felállítását szervezi. Ezek a *munkáskeretek átveszik a munkanélküli munkásokat — kötelezi őket a katonai alárendelésre* s munkanem szerint osztagokba osztja be úm. — fém-, fa-, föld- stb. munkások. *Minden katonai munkásosztag* (század, zlj. stb.) *katonai vezetés (tisztek, altisztek) alatt áll* és a hadügyi vezetőség által kijelölt körletekben állomásozik. Munkára való alkalmazásuk ilyen egységekben történik. A hadműveletek okozta károk helyreállítása, állami és közigazgatási építkezések és munkálatok, magános nagybirtokok munkálatai számos munkaalkalmat nyújtanak.

A katonai munkásosztagban katonai ellátás és illeték adatik, ellenben a munkálatok díjazása a munkáskeret és munkaadó közti megállapodás szerint számoltatik el."[7]

Nagy Pál javaslatában külön figyelmet szentelt a „munkások szellemére kártékonyan ható munkásokra", akiket *„külön fegyelmi munkás századba"* osztanának be — erre a célra külön kiválasztott tisztek és altisztek vezetése alatt — és akiket a hadsereg körletében *„nehéz és veszélyes munkára"* alkalmaznának. Így, ezen az úton — „a *veszélyes elemek a fegyelmi századokban sorsukat megtalálnák,* a többiek pedig a munkára rákényszerítetnének."[8]

A magyar ellenforradalmi rendszer vezetői 1919 őszén azonban *nemcsak elvileg* foglalkoztak a „megbízhatatlan" munkások — és zsidók — külön katonai felügyelet alá vonásával, sőt *fizikai megsemmisítésükkel,* különleges fegyelmi századok felállításával, hanem konkrét, gyakorlati intézkedéseket is tettek ezen elgondolás megvalósítására.

A Hadügyminisztérium 1919. október 31-én átiratot intézett az összes érdekelt szakminisztériumokhoz és közölte, hogy „a *Nemzeti Hadsereg Fővezérségének átiratai és memorandumai értelmében*" saját hatáskörében „a munkanélküliség enyhítésére" a következőket óhajtja elrendelni:

„A politikailag megbízhatatlannak véleményezett, továbbá a 25—35 év közötti katonaköteles, de megbízhatatlan és esetleg a munkások között egyenetlenséget szító és dolgozni nem akaró egyénekből munkásalakulatok felállítása terveztetik.

Ezen munkásalakulatok szervezésével és működésüknek egységes vezetésével és irányításával a Hüm. 58. osztálya bízatnék meg.

A szervezés és felállítás előfeltétele az, hogy az ország meg nem szállott, de a lehetőséghez képest az ország megszállott területén is az összes kínálkozó munkaalkalmakat hatáskörükben a parancsnokságok az alájuk rendelt katonai szervek útján szorgosan felkutassák és azokról haladéktalanul a Hüm. illetékes osztályát értesítsék és hogy az egyes munkaalkalmakhoz szükséges munkások száma is egyben közöltessék.

Munkaalkalmak megteremtésére általánosságban irányelvül szolgáljon, hogy ezen munkásalakulatok nem csak állami üzemekben (mindennemű állami építkezések- és lebontásoknál, fakitermelésnél stb., stb.), hanem vármegyei, városi és községi közmunkákra, sőt magánvállalkozásoknál is alkalmazhatók volnának.

A munkások és munkáltatók között esetleg előállható egyenetlenségek (sabotage, amerikázás, sztreik stb.) kiküszöbölése céljából a munkásalakulatoknak anyagiakról való gondoskodását (élelmezés, elhelyezés, díjazás és jóléti intézmények) a Hüm. biztosítja, pénzbeli illetékeket azonban a hadsereg egyénei részére megállapított kiszabatának felében, de az ellátás mindennemű költségeit a mindenkori munkáltatóra hárítja át.

Az előbb mondottakban jelzett munkaalkalmak és a rendelkezésre álló munkaerők bejelentése után a továbbiakra nézve az intézkedések innen azonnal folyamatba tétetnek.

Megjegyezni kívánom, hogy amennyiben a parancsnokság saját hatáskörében ily munkásalakulatok már fennállanának és foglalkoztatva volnának, úgy azok az egységes intézkedések végett szintén bejelentendők.

Egyben közlöm, hogy átiratomban foglaltakról a karhatalmi parságokat, a katonai ker., parságokat és az összes érdekelt ministeriumokat, nem különben a tárcaközi bizottságot, valamint a vezetésem alatt álló valamennyi főcsoport- és csoportfőnököt,

a katonai kiképzés vezetőségét és valamennyi osztályvezetőt értesítettem."[9]

Horthy, a „nemzeti" hadsereg fővezére *1919. december 6-án* az *internált politikai foglyok* „szakszerű és rendszeres foglalkoztatása és országos érdekű sürgős közmunkákra való kihasználása céljából" elrendelte, hogy *katonai jellegű munkásosztagokat* kell felállítani.

A rendelet szerint — amelynek végrehajtásával egyébként Horthy a székesfehérvári katonai körletparancsnokságot bízta meg — minden osztagba 100—200 internáltat kell beosztani, —

parancsnokul erre minden tekintetben alkalmas, erélyes tisztet kell állítani, —

a felügyelő személyzet összetétele: 50 internáltra egy megbízható csendőr, a karhatalmi alakulatokból két teljesen megbízható altiszt és idősebb évfolyambeli katona jusson,

egyelőre: *40 munkásosztagot* összesen *6000 munkással* kell felállítani.[10]

Ugyanezen a napon, 1919. december 6-án Gaál Gaszton, Somogy—Tolna—Baranya vármegyék kerületi kormánybiztosa értesítette az alárendelt közigazgatási szerveket, hogy a kaposvári katonai körletparancsnokság „a *politikailag megbízhatatlanabb hadköteles egyénekből munkásosztagokat szándékszik felállítani* abból a célból, hogy az osztagok mezőgazdasági vagy más közmunkákra alkalmaztatnának."[11]

Az ország bizonytalan külső és belső helyzete, erős központi kormányhatalom hiánya volt az oka annak, hogy e probléma állandó jellegű megoldása, intézményesítése 1919 végén, 1920 elején nem került napirendre. A hadseregen belül azonban a probléma mitsem veszít aktualitásából és ameddig nyomon tudjuk követni — 1921 elejéig — változatlanul érvényben maradt az ún. „megbízhatatlanok" elkülönítésének elve.

Amikor 1920 januárjában katonai szolgálatra kötelezték az 1895—1898 születési évfolyamokhoz tartozó férfiakat, a hadügyminiszter elrendelte: tekintettel arra, hogy nem kívánatos, hogy a politikailag megbízhatatlanok fegyveres katonai szolgálatot teljesítsenek, ezekből *„katonai munkásalakulatokat"* kell felállítani, éspedig minden gyalog-, lovas- illetve tüzérezrednél, valamint önálló zászlóaljnál 1—1 munkásosztagot.

A rendelet kimondta: „Tekintettel arra, hogy a munkásosztagokba beosztottaknak a csapatokkal való közvetlen érintkezése teljesen el nem kerülhető, ezen osztagokba a politikailag megbízhatatlanoknak osztályozottak közül is csak a jobb elem osztandó be.

A munkásalakulatokba beosztottak állandó megfigyelés alatt tartandók és számukra a munkaidőn kívül megfelelő irányú felvilágosító oktatások tartandók azon célból, hogy a tévtanokkal félrevezetett emberek a hazafias nemzeti iránynak megnyeressenek és ismét megbízható tagjaivá váljanak a magyar társadalomnak. Azok, akiknél hosszabb megfigyelés után a kívánt irányban való változás észlelhető, esetleg a fegyveres szolgálatot teljesítő katonai alakulatokba áthelyezhetők, viszont a fegyveres szolgálatot teljesítők (valamint a *munkásosztagok* tagjai) közül azok, akiknek megbízhatatlansága később állapíttatik meg és így a csapatok kötelékében való megtartásuk nem kívánatos, a csapatparancsnokok rövid javaslata alapján a körletparancsnokságok által a katonai munkásszázadokba helyezendők át."

Az előző rendelkezésekkel ellentétben — nyilván a rossz tapasztalatok miatt — ezeket a munkásosztagokat elsősorban a *katonai kincstár tulajdonát képező üzemeknél* kell foglalkoztatni és csak ha ott nem lehet azokat felhasználni, lehet alkalmazni *közmunkáknál,* de „magánvállalkozás keretében való alkalmazás nincs megengedve."

A munkásalakulatokba beosztottak a *rendszeresített katonai illetéket* kapják,

ha katonai egyenruházati cikkek nem állnak rendelkezésre, akkor „saját polgári vagy katonai ruházatukban teljesítenek szolgálatot" — a ruházati pótdíj folyósításával,

a *balkarjukon* a század megjelölést feltüntető *fehér karszalagot* viselnek (pl. „székesfehérvári 2. munkásszázad").

A munkásosztagok elhelyezésével kapcsolatban a rendelet leszögezte:

„A munkásalakulatok lehetőleg laktanyaszerűen, mindenesetre azonban a többi csapatoktól elkülönítve helyezendők el. Ezen elhelyezésnek azonban nem szabad az internálás jellegével bírnia.

Ipari gócpontokban vagy nagyobb ipartelepek közelében való elhelyezés lehetőleg kerülendő.

A munkásalakulatok számára a csapat, illetőleg körletparancsnokság által egy a viszonyoknak megfelelő szigorított házi és laktanyarend állítandó össze."[12]

E rendeletnek a *gyakorlatban is érvényt szereztek:* amikor ugyanis 1920. május 15-én és 20-án a Komárom vármegyei Gazdasági Egyesület beadvánnyal fordult a földművelésügyi miniszterhez, hogy Bábolnán „tartalék munkáscsapatot" szerveztessen, vagy a hiányzó kézi munkaerő pótlására a magyar királyi hadvezetőség gondoskodjék „katonai munkásosztagok felállításáról

— a vármegyei gazdasági egyesülettel karöltve — ezeknek beosztásáról, ha kell, még a kényszerű katonai behívások útján is",[13]

a Földművelésügyi Minisztérium illetékes ügyosztálya javaslatára Rubinek Gyula miniszter elejtette a munkástartalék felállításának gondolatát, többek között azért, mert „a tartalék munkáscsapat nagy részben megbízhatatlan egyénekből kerülne ki",

továbbá, mert „az aratás tartamára 21 katonai munkásszázad fog rendelkezésre állani."[14]

1920. június 4-én aláírták a magyar kormány meghatalmazottjai a Párizs környéki Trianonban a békeszerződést, amely — katonai ellenőrzés mellett — rendezte a felállítandó hadsereg kérdését. Bár a békeszerződés értelmében Magyarország csak kislétszámú, toborzott hadsereget tarthatott fegyverben, titokban folyt a sorozás, a katonai szolgálatra való kötelezettség a gyakorlatban érvényben volt. Nem került le a napirendről a besorozottak egy részével szemben érvényesítendő diszkrimináció, hátrányos megkülönböztetés sem.

1921. február 8-án, a Teleki-kormány minisztertanácsán Belitska honvédelmi miniszter „a nemzeti hadsereggel kapcsolatban a zsidó kérdést teszi szóvá. Két nézet merült fel azon tekintetben, hogy a katonai szolgálatra besorozott zsidókat milyen beosztásban részesítsék a nemzeti hadseregnél. Az egyik megoldás az volna, hogy a zsidókat külön osztagokba osztanák be. A második pedig az, hogy a csapatoknál osztanák be őket szolgálatra. Valószínűnek tartja, hogy végeredményben azon megoldás lesz a leghelyesebb, ha a zsidókat külön osztagokban, a csapatokhoz beosztva fogják alkalmazni."[15]

Bár ebből a minisztertanácsi jegyzőkönyvből nem derül ki világosan, milyen mértékű volt a diszkrimináció, de az kétségtelen, hogy a magyar állampolgárok bizonyos kategóriáját — a „zsidókat" —[16], itt valamiféle hátrányos megkülönböztetéssel sújtották.

A magyar ellenforradalmi rendszer gazdasági és politikai konszolidációja lehetetlen lett volna a Népszövetségben vezető szerepet játszó nagyhatalmak, Anglia, Franciaország és Olaszország, valamint a Népszövetségen kívül álló Amerikai Egyesült Államok aktív támogatása nélkül. A Bethlen István gróf, majd Károlyi Gyula gróf miniszterelnöksége alatt — 1921—1932 — között hatalomra jutott reakciós konzervatív politikai irányzat nem volt híve a drasztikus antiszemita intézkedéseknek. Nem terjesztett a kormány a parlament elé semmiféle, a zsidókat sújtó javaslatot, ugyanakkor szigorúan érvényesült a gyakorlatban az

az elv, hogy zsidóvallásúak, vagy akárcsak zsidószármazásúak sem az államapparátusban, sem a hadseregben magasabb beosztásba nem kerülhetnek.[17] Amikor azonban a magyar külpolitika — a második világháborút közvetlenül megelőző években — egyre inkább a fasiszta hatalmak, Németország és Olaszország irányvonalához igazodott, ez óhatatlanul éreztette hatását belpolitikai téren is. A háborúra való felkészülés, a hadsereg erőteljesebb kiépítésével szinte egyidőben újra napirendre kerül a „zsidókérdés" megoldása a hadseregen belül. —

*

Gömbös Gyula miniszterelnök volt az első külföldi államférfi, aki 1933 júniusában Hitlert az 1933. január 30-i Machtergreifung után meglátogatta, és az ő nevéhez fűződik a Berlin—Róma „tengely"-hez történt szorosabb kapcsolódás. Gömbös céltudatosan töltötte meg a Honvédelmi Minisztériumot és a Vezérkari Főnökséget németbarát, fasiszta-szimpatizáns fiatal tisztekkel[18] — e személyi politika káros hatása igazán csak a 30-as évek második felében bontakozott ki.

A náci Németország 1935. március 16-án felmondta a versailles-i szerződés katonai cikkelyeit, majd bevezették a Harmadik Birodalomban az általános védkötelezettséget, — a fegyveres szolgálatra be nem sorozottaknak pedig meghatározott ideig tartó munkaszolgálatot kellett teljesíteniök.

A magyar Honvédelmi Minisztériumban 1937 végén megkezdődtek az előkészítő megbeszélések a hadsereg felfejlesztésére, új, korszerű, ütőképesebb haderő kiépítésére. Az 1937. november 3-i Gazdasági Korona Tanácson „bizonyos pénzügyi lehetőségek alakultak ki, s ezek alapján megindulhatott a szervezési javaslat elvi letárgyalása".[19]

Darányi Kálmán miniszterelnök és *Kánya* Kálmán külügyminiszter *1937. november 21—25 között Németországban tárgyalásokat folytatott Hitlerrel és Göringgel.*

1938. február 3-án, majd *16-án, 22-én és 24-én* Rőder Vilmos, honvédelmi miniszter elnökletével tartott ún. Vezetőségi Értekezleten megállapodtak abban, hogy felállításra kerül a *„Huba I" elnevezésű hadrend,* mely az emberanyag kihasználása és az anyagi teljesítőképesség tekintetében az ország egyszeri, maximális erőkifejtését jelentette.[20]

1938. március 5-én Darányi miniszterelnök Győrött bejelentette az 1000 millió pengős beruházási programot, amelynek keretében *600 millió pengő közvetlenül a haderő fejlesztésére szolgált.*

Több mint másfél évtizedes hallgatás után, *1937 nyarán,* amikor a fegyveres erőnek a békeszerződésben megállapított korlátozásait ha nem is egészen nyiltan, de nem is túlságosan titkolva, a magyar katonai és politikai vezető körök többé már kötelezőnek nem ismerték el — ha ezt még a kormány hivatalos nyilatkozatban nem is proklamálta —, *újra szőnyegre került a „megbízhatatlanok" problémája* — egyelőre a „zsidó" katonák fegyvernemek szerint való beosztásánál.

1937. június 27-én a Honvédelmi Minisztérium elnöki osztálya a katonai főcsoport főnökön keresztül Rőder Vilmos honvédelmi miniszterhez felterjesztést akart intézni, amelynek főbb pontjai:[21]

— a zsidó katonák fegyvernemek szerinti beosztásának kérdése már több ízben felmerült, de „megnyugtató módon ez még mindig nincs rendezve",

— a zsidó katonák zöme a gyalogságnál teljesít szolgálatot, így „e legfontosabb fegyvernem telítve van nemzeti szempontból megbízhatatlan elemekkel",

— nem célszerű, hogy „a harcot megvívó puskás és géppuskás alosztályokon belül a megbízhatatlan legénység százalékos száma olyan nagy legyen", bár az az irányelv hogy a tüzérségnél és a híradó alakulatoknál ne legyen zsidó legénység,

— *ezért*

minden fegyvernemet egyformán kell megterhelni zsidó legénységgel, de csak olyan beosztást kaphatnak, ahol „ez a legénység semmiféle kárt megbízhatatlansága révén okozni nem tud. Elvként kellene kimondani, hogy pl. zsidó legénység irodába nem osztható, *semmiféle vezetői helyre nem alkalmazható,* csak olyan beosztású lehet, amelyből katonai szempontokra hátrány nem származik (pl. lóápoló, kocsis, küldönc, jelentőfutó vagy esetleg csatár stb.),

— zsidó tiszti rendfokozatot egyáltalában ne érhessen el",

végül a befejező rész:

„Helyezzük legalább a haderőn belül a zsidókat megint oda, ahova valók és ahogy azt a mi érdekeink megkívánják. A mai súlyos külpolitikai helyzetben csak az elsőrangúan fontos országvédelmi szempontokat lehet nálunk tekintetbe venni és így bátran szembe kell nézni azokkal a nehézségekkel, amelyek a zsidókérdés haderőn belüli végleges és megnyugtató rendezésével kapcsolatban állanak."

A felterjesztés nem ment tovább, előbb az őszi hadgyakorlatok utáni időre tették félre, majd szeptember 24-én az osztály-

vezető parancsára „a továbbiakig vár", végül az iratot irattárba helyezték.

A magyar országgyűlés *Képviselőháza 1938. május 18-án,* a Felsőház pedig *1938. május 24-én* fogadta el a „társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról" szóló törvényjavaslatot — másszóval azt a törvényjavaslatot, mely bizonyos foglalkozási ágakban korlátozta a zsidók alkalmaztatási lehetőségét.[22]

Az *1938 : XV. tc.,* az első ún. zsidótörvény *jelentősége* azonban több volt ennél: azáltal, hogy a zsidónak számító magyar állampolgárok egy részét megfosztotta a szabad munkavállalás jogától, *csorbát ejtett állampolgári jogaikon,* megkezdődött — most már intézményesítve — az állampolgárok bizonyos körének kirekesztése a teljes jogú állampolgárok sorából, ez az *első nyílt, törvényesített jogfosztás nyitotta meg az utat a további jogfosztásokhoz.*

1938. augusztus 23-án — a magyar kormány *Bledben* megegyezett a kisantant képviselőivel abban, hogy — a fegyveres erőszak elvéről való lemondás proklamálása mellett — *Magyarország visszanyeri fegyverkezési egyenjogúságát.*

Ezzel egyidőben Kielben Horthy kormányzó, Imrédy miniszterelnök, Kánya külügyminiszter, Rátz honvédelmi miniszter Hitler kancellárral, Ribbentrop külügyminiszterrel és Keitel tábornokkal megállapodott a Csehszlovákia ellen indítandó közös akció tervében. Feltehető, hogy ez alkalommal szóba került a magyar hadsereg fokozottabb kiépítésének szükségessége, az ország teljesítőképességének fokozása a háborúra való felkészülés szolgálatában. Ezt volt hivatva előmozdítani, törvényhozási úton alátámasztani, a *„honvédelemről" szóló törvényjavaslat, amelyet 1938. december 7-én nyújtott be a Képviselőházban Bartha Károly honvédelmi miniszter.*

A törvényjavaslat indokolása leszögezte: „Elengedhetetlenül szükséges, hogy háború vagy háborús veszély esetén az ország *valamennyi polgára* mind *személyes szolgálatával,* mind *vagyonával* kötelezően résztvegyen a haza védelmében. Ezt általános elvként ki kell mondanunk."[23]

Erre az alapelvre támaszkodva, ebből kiindulva — a „totális, korszerű háború sikerének" előmozdítása érdekében — kért és kapott a komány szinte *példátlan mértékű felhatalmazást* — a 141. §-ban, mely kimondta, hogy „háború idején vagy az *országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetében*" a kormány — kivételes hatalom alapján — „a *fennálló törvényektől eltérő rendelkezéseket állapíthat meg.*"[24]

E törvény tulajdonképpen *kerettörvény* volt, — ezt tekintve csak követte az ellenforradalmi rendszert megelőző kornak létfontosságú törvényeit, mint pl. az 1912 : LXIII. tc.-t, a háborús felhatalmazásról szóló törvényt —, az országgyűlés a mindenkori kormány belátására bízta annak alkalmazását — az ellenőrzés szinte teljes kizárásával.

A bennünket érdeklő rendelkezések közül mindenekelőtt a *„honvédelmi munkakötelezettség"*-ről szóló 87—94. §-okat kell kiemelni. A 87. § szerint *„nemére való tekintet nélkül minden olyan személy, aki tizennegyedik életévét betöltötte és a hetvenedik életévét túl nem haladta, köteles arra, hogy a honvédelem érdekében testi és szellemi képességének megfelelő munkát végezzen."*[25]

E paragrafusok mellett még egy olyan paragrafusa volt az 1939 : II. tc.-nek, amelyre a későbbiek során a munkaszolgálattal kapcsolatban a törvényesség látszatának megőrzésénél, illetékes katonai és politikai tényezők sűrűn hivatkoztak, — a *„közérdekű munkaszolgálat"-ról szóló hirhedt 230. §.*

E § (1) bek. kimondta: *„A katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozott minden magyar állampolgár ifjú,* annak az évnek január hó 1. napjától, amelyben huszonegyedik életévét betölti, annak az évnek december hó 31. napjáig terjedő idő alatt, amely évben huszonnegyedik életévét betölti, egy ízben három hónapot meg nem haladó időtartamra terjedő, *munkatáborokban teljesítendő közérdekű munkaszolgálatra kötelezhető.* Azok az ifjak, akik állítási kötelezettségüknek huszonnegyedik életévük betöltése után tesznek eleget, a közérdekű munkaszolgálatra a sorozásukat követő egy éven belül kötelezhetők."[26]

E paragrafus további bekezdései szerint a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyeket ugyanolyan védelem illeti meg — alkalmaztatásuk terén — mint a fegyveres szolgálatot teljesítőket, de ami a legfontosabb: *„a közérdekű munkaszolgálatra vonatkozó részletes szabályokat* — ideértve a fegyelmi szabályokat is — a *minisztérium rendelettel állapítja meg".*

A miniszteri indokolás erről a §-ról leszögezte, hogy önkéntes munkaszolgálat már létezik (német mintára szervezett egyetemi és főiskolai munkatáborok működtek ebben az időben — KE) és ez „a kötelezettséggé való kifejlesztés felé halad". Minthogy azonban ez csak forrásban van, nem alakult ki véglegesen, továbbá korlátozottak a pénzügyi lehetőségek is, ezért „az még nem alkalmas most törvényi szabályozásra", fontos honvédelmi érdekekre való tekintettel azonban erre is ki kellett terjeszkedni. *„A meg-*

oldás csak a kormány részére a kérdés szabályozására adott felhatalmazás alakjában történhetik."[27]

A honvédelemről szóló törvényjavaslattal szinte egyidőben került az Országgyűlés elé egy másik *„a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról" címet viselő nagy fontosságú törvényjavaslat.*

E törvényjavaslat egyrészt erősen korlátozta a „zsidók" számarányát egyes foglalkozási ágakban, másrészt *faji* alapra helyezkedve jelentősen bővítette a „zsidó"-nak számító magyar állampolgárok körét.[28]

A „zsidó"-kérdésnek a hadseregen belül történő megoldásánál később döntő szerepet játszott e törvény 5. §-a, amely kimondta, hogy *„tisztviselőként, vagy egyéb alkalmazottként zsidó nem léphet az állam,* törvényhatóság, község, úgyszintén bármely más köztestület, közintézet vagy közüzem *szolgálatába.*[29]

E paragrafus alapján egy csapásra meg lehetett oldani a zsidókérdést a hadseregen belül — már ami a *hivatásos állományt* illeti. De *ezzel* a megoldással, a „zsidó" fogalomnak a második zsidótörvény-javaslatban tervezett és az 1939 : II. tc.-ben meghatározott tartalmával és körével a hadsereg legfőbb vezetői semmiképpen sem voltak megelégedve. Az 1939. március 31-én tartott értekezleten *alapnak elfogadták ugyan a zsidótörvényt* azzal, hogy a *gyakorlatban ehhez képest szigorításokat fognak alkalmazni a hivatásos állománynál.*[30]

Ezek a szigorítások: *a)* a felmenők között legfeljebb *egy zsidó nagyszülő* lehet,

b) „tiszti sarjadéknál egy zsidó nagyszülő sem lehet",

c) a tisztek házastársának megítélésénél a zsidótörvény szerint kell eljárni, nemzsidó tiszti férj nem mentesíti a zsidónak minősülő feleséget.[31]

Az 1939. március 31-i értekezlet megkerülte a zsidó tartalékos tisztek problémáját — *általában* volt csak szó a tartalékos tisztekről —, továbbá *nem döntött* a következőkben:

„a) *zsidó legénységet alkalmazzunk-e fegyveres szolgálatra vagy ne?*

b) kimagasló hadiérdemeket miként bíráljunk el?"[32]

A „zsidó" legénység beosztása körül kialakult főbb álláspontok:

1. „a zsidókat *századokra felosztva,* a küzdők közé kellene beosztani, erős felügyelet mellett és szigorú parancsnokok alá" — (ez volt Németh Imre ezredesnek, a Honvédelmi Minisztérium elnöki osztálya vezetőjének véleménye),

2. *külön zsidóosztagokat* kellene létesíteni, amelyeket a „turáni" alakulatok előtt alkalmaznának — (László Dezső ezredes, az 1. Vkf. oszt. vezetőjének véleménye),

3. *„munkásosztagokban való alkalmazás"* — Bartha Károly honvédelmi miniszter véleménye).[33]

Az 1. és 2. pontban említett *fegyveres szolgálat mellett szavazott az értekezlet résztvevőinek háromnegyed része,* de a döntést elhalasztották addig, ameddig az illetékes ügyosztályok összeállítják a zsidók számarányára vonatkozó statisztikai adatokat.

A kívánt statisztikai feldolgozás napok alatt elkészült és az *1939. április 5-i értekezlet* ezt már meg is tárgyalta.[34]

A vallási hovatartozás alapján készült statisztika azt mutatta, hogy a *hivatásos tiszti állományban zsidó vallású nem volt,* a zsidók arányszáma a nem hivatásos katonaállományú tisztek és tisztjelöltek (50 éves korig) között 15,8%, a nemhivatásos nem katonaállományú tisztek között 24,4%,

a tényleges legénységnél a zsidók arányszáma 2,24%, a 6153 hivatásos altiszt közül zsidó *9,* a 16 000 továbbszolgáló tisztes és sortisztes közül pedig *30.*[35]

Ez a statisztikai összeállítás szolgált a további tárgyalások alapjául, természetesen azzal, hogy a származás-igazolások során a zsidónak minősülők számaránya növekedni fog.

Az április 5-i értekezleten sem jutottak tovább a zsidó tényleges legénység beosztása tekintetében, a fent említett három megoldási mód körül zajlott a vita, melynek során Bartha honvédelmi miniszter, Werth vezérkari főnök és Sónyi, a honvédség főparancsnoka felszólalásaiból ismételten előtűnt az a szemléletmód, amely később a zsidókérdéssel, a zsidókkal való bánásmóddal kapcsolatban szinte általános lett a magyar királyi honvédség legfelső vezetésében, majd — természetesen a tiszti, altiszti és tisztesi beosztásban levők között is.

Werth azt követelte, hogy a zárt osztagokban fegyveres szolgálatot teljesítő *zsidók ne kerüljenek kíméletes beosztásokba,* Sónyi, a honvédség főparancsnoka bár „a leghatározottabban ellene van, hogy a *harc célját a zsidóság számbeli apasztásával* (!!) összefüggésbe hozzák", mégis azt javasolta, hogy zárt munkásosztagokba kerüljenek a zsidók, háború esetén pedig *életveszéllyel járó feladatokra* alkalmazzák őket, Bartha honvédelmi miniszter pedig arra az ellenvetésre, hogy „a háborúban a keresztények elesnek, a zsidók pedig meg fognak maradni, ha nem kívánunk fegyveres szolgálatot", megjegyezte: *„Betegségek is okozhatnak veszteségeket.* A munkásosztagokban el nem helyezhetők számára *internáló táborokat kell felállítani súlyosbított fegyelemmel."*[36]

Hasonlóan embertelen, rosszindulatúan általánosító alapelvek találhatók a Vezérkari Főnökség 1. osztályának 1939. május 6-i feljegyzésében. Mindenekelőtt leszögezi: „Nem elégedhetünk meg a zsidótörvény szűkre szabott kereteivel . . .", majd lejjebb: *„. . . sem az elbírálásnál, sem a végrehajtásnál semmiféle kivételnek vagy enyhébb elbírálásnak nem szabad teret engedni.* Vagy áll az a tétel, amit mindenki, sőt a zsidótörvény indokolása is vall, hogy a *zsidó destruktív, káros fajta* vagy nem. Ha igen, akkor elsősorban a *honvédelmi szervezetből kell gyökeresen kiirtani."*[37]

Ugyanakkor ezeken a tárgyalásokon, bizalmas, belső használatra készített feljegyzéseken találkozunk tárgyilagos, humánus, tisztességes állásfoglalással is. A fent említett, 1939. április 5-i értekezleten a honvédelmi miniszterrel, a vezérkar főnökével és a honvédség főparancsnokával *szemben* — akik szerint a zsidók a hadseregben mételyeznek, szabotálnak, „a keresztény parancsnokot elteszik láb alól" — a Honvédelmi Minisztérium 13. osztályának vezetője, *Ambrózy Árpád dr., tábornok-hadbíró,* a honvéd hadbíró tisztikar főnöke leszögezte, hogy *„bírói gyakorlata folyamán nem tud olyan esetről, hogy a zsidók nagyobb arányú kötelességmulasztást követtek volna el",*[38] Szentgyörgyi Lajos dr., miniszteri osztályfőnök, a Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztályának vezetője pedig fellépett azon tervezett rendelkezés ellen, mely szerint a „zsidó" voltuk miatt nyugdíjazott tiszteket eltiltják az egyenruha-viseléstől, mert — szerinte — ez *„büntető jellegű intézkedés lenne,* amely a zsidótörvény tárgyalásánál a kormány részéről is több ízben hangoztatott azzal a kijelentéssel és állásponttal, hogy a *zsidótörvény megalkotásának indító oka a szükségszerűség és nem a gyűlölet,* ellentétben áll."[39]

De nemcsak általánosságban, hanem a részletkérdésekben is megmutatkozott a HM törvényelőkészítő osztályának ezen álláspontja, mely komoly kiállásnak volt minősíthető még akkor is, ha nem ragaszkodott máshoz, mint az érvényben levő vagy éppen készülőben levő törvények rendelkezéseihez.

Így pl. a honvéd igazgatás szolgálatában álló polgári személyekre — a HM Elnökségének „Előterjesztés"-e szerint — ugyanazok a szabályok lettek volna mérvadók, alkalmazandók, mint a hivatásos katonákra; Szentgyörgyi dr. ezzel kapcsolatban leszögezte: „a készülő zsidótörvény a közalkalmazottakra (ezek közé sorolnak az Előterjesztésben megjelölt polgári személyek), kifejezett rendelkezést tartalmaz. Ezekre vonatkozóan tehát imperatíve csakis azokat a rendelkezéseket lehet alkalmazni, amelyek

a zsidótörvényben *megállapítva lesznek. E rendelkezéseken túlmenő alapelveket, mint imperatív követelményt megjelölni, a törvény rendelkezéseivel ellentétben állanak . . . ilyen, a zsidótörvény rendelkezésein túlmenő alapelvek imperatív érvényre juttatása jogi akadályokba ütközik."*[40]

Ugyanebben a feljegyzésben a zsidóknak minősülő tartalékos tiszteknek rendfokozatból történő elbocsátásával kapcsolatban Szentgyörgyi dr. kijelentette, hogy ilyen intézkedés megtételére, *„a 15. osztály jogalapot megjelölni nem tud."*[41]

1939 tavaszán bizonyos politikai szempontoknak — mint például annak, hogy a magyar belső fejlődés ne legyen a német fejlődés szolgai mása — szerepük volt abban, hogy nem hajtották végre a zsidótörvényen túlmenő tervbe vett rendelkezéseket; a Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztálya azoknak az erőknek álláspontját képviselte, amelyek veszélyesnek látták a feltételnélküli német barátságot.

Bartha honvédelmi miniszter és Werth vezérkari főnök, ha nem is teljes meggyőződéssel, de az 1939. május 5-i Vezetőségi Értekezleten több ízben leszögezte: az 1939 : IV. tc.-nél, a második zsidótörvénynél szigorúbb mértéket alkalmazni nem lehet és ezen az értekezleten az előzetes tervezettel ellentétben több kérdésben ennek megfelelő határozatot hoztak, így pl. kimondották, hogy a zsidónak minősülő tartalékos tisztek rangját elvenni nem lehet, viszont mozgósítás esetén, vagy bármely más behíváskor hadrendi beosztást nem kaphatnak.[42]

Ezen túl: a törvényelőkészítő osztály nemcsak ekkor, 1939 tavaszán, hanem a későbbiek folyamán is igyekezett, az adott lehetőségek között, mérséklő hatást kifejteni a diszkriminációs rendelkezések intézményesítésénél. De erre majd a későbbiek folyamán még visszatérünk.

Még egy fontos mozzanat: már ezen az 1939. április 5-i értekezleten Pruzsinszky János államtitkár, polgári csoportfőnök kijelentette, hogy *„a német minta* (teljes mentesítés a katonai szolgálat alól) *nálunk nem követhető,* mert esetleg keresztények fognak áttérni a zsidó vallásra, hogy ne kelljen szolgálniok."[43] Tehát: ha az utóbbi következménytől nem kellene félni, akkor teljesen kirekesztenék a zsidónak minősülőket a hadseregből — *német minta szerint.*

Pruzsinszky államtitkár tehát követendőnek tartotta volna a hitleri Harmadik Birodalomban a zsidókkal szemben alkalmazott rendszabályokat — kizárás a fegyveres erőből, *kényszermunka* —

Magyarországon is, — *ha* erre meglettek volna a szükséges előfeltételek, *ha* már olyan helyzet állt volna elő, hogy a zsidónak minősülés nemcsak a katonai szolgálat alól való mentességet, hanem egyúttal olyan hátrányos gazdasági és társadalmi megkülönböztetést is jelentett volna, ami az előbb említett előnnyel nem ért volna fel.

1939 tavaszán — a második zsidótörvény-javaslat elfogadása *előtt* — ezek az előfeltételek még nem alakultak ki.

A zsidókérdésnek a hadseregen belül történő megoldási módozatairól folyó tárgyalásokkal egyidőben Bartha honvédelmi miniszter támaszkodva az 1939 : II. tc. 87—94., valamint 230. §-ára, előterjesztést tett a Minisztertanácsnak, hogy a közérdekű munkaszolgálatot az országmozgósítás (OM) érdekeinek megfelelően szervezzék meg.

A közérdekű munkaszolgálat a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségébe kerül,

— szervezete a katonai területi beosztáson alapul,

— a munkaszolgálatos alakulatok katonai parancsnokoknak vannak alárendelve,

— a munkaszolgálatosok esküt tesznek és rájuk a katonai fegyelmi és büntetőjogi szabályok érvényesek,

— a munkaszolgálatosokat ruhával (formaruha) az államkincstár látja el,

— ellátásuk a honvédséghez hasonló elvek szerint történik, — végül: *munkaszolgálatra évente azokat kell behívni, akiket abban az évben lefolytatott sorozás alkalmával alkalmatlanoknak minősítettek,*

— *„a közérdekű munkaszolgálat bizonyos mértékig a katonai szolgálatot" hivatott pótolni, amennyiben elsősorban a katonai szolgálatra igénybe nem vettek nemzeti és katonai szellemű nevelését és fegyelmezését szolgálja."*[44]

Mindebből világosan kitűnik, hogy *ennek* a közérdekű munkaszolgálatnak, legalábbis ekkor, 1939 tavaszán, semmiféle diszkriminációs, hátrányos megkülönböztetéssel bíró jellege nem volt, és az 1939 nyarán és őszén közérdekű munkaszolgálatra behívottakat valóban közérdekű munkára óhajtották és alkalmazták is.[45]

Ennek a munkaszolgálatnak ekkor még semmi köze nem volt a „zsidók"-nak minősülők hátrányos megkülönböztetésére tervezett katonai zárt munkásosztagokhoz, annál is inkább, mert hiszen egész 1939 folyamán egyedül a „zsidók"-at felölelő, magában foglaló munkaszolgálat létesítésére nem is került sor.

Ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy ez az

5070/1939. sz. kormányrendelet az első volt a későbbi, már hátrányos megkülönböztetést tartalmazó rendeletek, törvények sorában, mintegy alapul szolgált a munkaszolgálattal foglalkozó 1941. és 1942. évi rendelkezéseknek.

Az 5070/1939. Me. sz. rendelet végrehajtása során létrehozták a közérdekű munkaszolgálat katonai vezető kereteit — ekkor rendszeresítették a Honvédelmi Minisztériumban — csoportfőnöki hatáskörrel — a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője, rövidítve: KMOF, állását, ekkor rendelte el a Honvédelmi Minisztérium, hogy az I. hadtestnél két (I. és IX.), a többi hadtestnél pedig a hadtest számozásával egyező egy-egy „m. kir. közérdekű munkaszolgálatos zlj."-t kell felállítani és a zászlóaljak századonkénti állományába legfeljebb 250 munkaszolgálatost lehet beosztani.[46]

Az 1939 : II. tc. megteremtette a lehetőséget a fegyveres szolgálatot nem teljesítő magyar állampolgárok közérdekű munkára való felhasználására,

az 5070/1939. Me. — ennek alapján — létrehozta a közérdekű munkaszolgálat kereteit,

az 1939 : IV. tc. pedig — másodrangú állampolgárokká degradálván az állampolgárok egy részét — utat nyitott annak a törekvésnek, mely a zsidónak minősülőket — *német minta szerint* — a hadseregből teljesen ki akarta rekeszteni és őket büntető jellegű külön munkásalakulatokba óhajtotta beosztani.

1939 őszén azonban — a második világháború kitörésekor — ez az irányzat a magyar hadseregen belül még nem tudott diadalmaskodni, meg kellett elégednie részeredményekkel:

az 1939 : IV. tc.-nek a m. kir. honvédségen belül történő végrehajtására 1939. szeptember 23-án kiadott „Utasítás" kimondta ugyan, hogy *„zsidónak minősülő egyén* a m. kir. honvédségben *sem tiszti* (hasonló állású), *sem altiszti, sem pedig tisztesi rendfokozatot el nem érhet", de* — a védett alakulatok kivételével — *megmaradtak fegyveres* szolgálatban, a kivonuló alakulatokban, arányos felosztásban azzal a megszorítással, hogy őket *csak arcvonalszolgálatra lehet alkalmazni.*

A csak fegyvernélküli szolgálatra alkalmas zsidó védkötelesek — az „Utasítás" szerint — *„külön munkásalakulatokba"* kerülnek azzal a megszorítással, hogy irodai, küldönc, raktári szolgálatra itt sem alkalmazhatók.

Még egy megszorító, hátrányos rendelkezés: a zsidónak minősülő személyek katonai kedvezményei (felmentés stb.) ügyében alsóbbfokú szervek csak a Honvédelmi Minisztérium előzetes döntése után intézkedhetnek.[47]

Ez a 47 988. sz. HM. rendelet („Utasítás") volt az első olyan írásba foglalt rendelet, mely a hadseregen belül korlátozó, hátrányos megkülönböztető intézkedéseket léptetett életbe a fegyveres és csak fegyvernélküli szolgálatra alkalmas magyar állampolgárok egy bizonyos csoportjával szemben, közelebbről *azokkal szemben, akik az 1939 : IV. tc. 1. §-a alapján zsidónak minősültek,* tehát nemcsak az izraelita hitfelekezethez tartozók, hanem mindazok, akik maguk, szüleik ugyan keresztények voltak, de felmenőik közül két nagyszülő izraelita vallású volt.

Ez a diszkrimináció már faji jellegű volt. De az 1939 : IV. tc. 1. §-a mégsem volt „tiszta" magyar: *a magyar ellenforradalmi rendszer talaján jött ugyan létre, de a nürnbergi fajvédő törvények kétségtelen hatása világosan felismerhető volt rajta.*

II. FEJEZET

A zsidók diszkriminációs jellegű beosztása és felhasználása a hadseregben 1940 nyarán és őszén

Az 1939. szeptember 23-án kiadott „Utasítás" alapján 1940 elejére megoldódott a m. kir. honvédségben a zsidónak minősülő hivatásos tisztek, altisztek, tisztesek kérdése: ezek mind „fogyaték"-ba kerültek — az 1939 : IV. tc. 5. §-a felhasználásával, nyitva maradt azonban a zsidónak minősülő, nem hivatásos tartalékosok, elsősorban tisztek, valamint a csak fegyvernélküli szolgálatra alkalmas személyek, tisztesek beosztása, felhasználása a hadseregen belül. Ez a kompromisszumos rendezés azonban nem lehetett végleges; senki előtt nem volt kétséges, hogy a második világháború eseményei, — a náci Wehrmacht lengyelországi „Blitzkrieg"-jének döbbenetes sikere, az európai nyugati polgári demokráciák, Franciaország és Anglia tétova, tehetetlen hadviselése, — Magyaországon nagy mértékben fogják erősíteni a *német „minta" követését követelő szélsőjobboldali irányzatot* — a belpolitikában és a hadseregen belül.

Nem lehet véletlen, hogy a *„zsidó" kérdésnek a hadseregen belül történő radikális megoldására irányuló követelés 1940 április közepén — a Wehrmacht dániai és norvégiai meglepő villámgyors győzelmének* napjaiban merült fel ismét. Koppenhága, Osló, Stavanger, Trondheim, Bergen és Narvik német kézre kerülését a magyarországi feltétlen németbarát elemek igyekeztek minél mélyebben kiaknázni: *Werth vezérkari főnök, 1940. április 18-án kelt,* Bartha honvédelmi miniszterhez intézett átiratában leszögezte:

„A zsidókérdést a politikai vonaltól függetlenül, a honvédségen belül adminisztratív úton, radikálisan és sürgősen meg kell oldani",[48] éspedig úgy, hogy „a zsidókat fegyveres szolgálatra, valamint *különleges műszaki munkák* elvégzésére kell kötelezni, mégpedig *ott, ahol a véres veszteségek a legnagyobbak",*

— zsidónak minősülő személy *semmiféle katonai kedvezményben nem részesülhet,* zsidó *nem lehet tartalékos tiszt, altiszt vagy tisztes,* — *„zsidókat polgári foglalkozásukban meghagyni nem lehet",* (indok: „a keresztények elől minden nyereséget learatnak").[49]

Szinte sugárzik a gyűlölet a Vezérkari Főnökség ezen „irányelveiből" egyáltalán nem titkolja, hogy a zsidónak minősülő magyar állampolgárokat a hadsereg keretein belül más magyar állampolgárral nemcsak hogy nem akarja egyenlő mértékkel mérni — az egyenlőtlen elbánás elvét már az 1939. szeptember 23-i „Utasítás" is tartalmazta —, hanem egyenesen kimondja: ott kell a zsidókat a hadseregben felhasználni, ahol a véres veszteségek a legnagyobbak.

Háborúban adódnak olyan helyzetek, amikor előrelátható a vállalkozással járó súlyos véráldozat. Ilyenkor, ha lehetőség van rá, önként jelentkezőkből jelölik ki a támadás vagy a védelem legnehezebbjét magára vállaló egységeket. Ezek az emberek a legderekabbak, a legnagyobb áldozatra képesek.

Rablóhadjáratban a támadó, az agresszor nem ritkán ezt úgy oldja meg, hogy megnyitja a börtönök kapuit és a fegyenceket — a szabadulás ígéretével — küldi a legveszélyesebb pontokra.

A fegyencekkel ellentétben a zsidónak minősülő magyar katonákat vagy különleges műszaki munkára kötelezetteket, a szabadulás ígérete nélkül, pusztán a legyilkoltatás peprspektívájával akarta a m. kir. Vezérkari Főnökség bevetni a harcba vagy dolgoztatni.

1940 tavasza és nyara azonban a radikális megoldás számára nem volt alkalmas: részben politikai okok miatt, részben azért, mert a magyar királyi vezérkar lázasan készült a *Románia ellen indítandó hadjáratra,* a hadseregnek pedig minden kiképzett, főleg egészségügyi és műszaki szakképzettséggel bíró emberre múlhatatlanul szüksége volt.

1940. május 10-én a Teleki-kormány — Werth vezérkari főnök javaslatára elhatározta: *két hadtest és a gyors dandárok hadilétszámra* való emelését, majd *május 25-én további részleges mozgósítás következett.*[50]

Ebben a feszült helyzetben, magyar—román háborús konfliktus kirobbanására készülve a magyar felső katonai vezetés a zsidókérdést a hadseregen belül — a pillanatnyi szükségleteket és követelményeket szem előtt tartva — a következőképpen rendezte:

„zsidó orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek és mérnökök az országos hiányra való tekintettel polgári beosztásuknak megfelelő beosztást kapnak, azonban önálló beosztást, parancsnoki, főnöki stb. helyet nem tölthetnek be",

zsidó tiszteket behívnak fegyveres szolgálatra, de kivonuló alakulatokhoz nem kapnak beosztást,

zsidó gépkocsivezetők csak gépkocsi segédvezetők lehetnek,[51]

mindazokat a zsidókat pedig, *akiket katonai szolgálatra* a honvédség nem vett igénybe — a legfelső Honvédelmi Tanács döntése szerint — *„munkás különítmények keretében kell munkára fogni."*[52] Ezek a „munkás különítmények" nem az 5070/1939. Me. sz. rendelet alapján létesített közérdekű munkaszolgálatos egységek voltak, hanem *„különleges munkásszázadok"*. Nagyőszy vezérkari alezredes, a Honvédelmi Minisztérium 1b. (mozgósítási) osztályának vezetője az 1940. július 9-i értekezleten ugyanis közölte, hogy a HM. mozgósítási határozványok III. fejezet 3. pont d) alpontja értelmében *„a zsidó tisztekből és a csapatnál beosztást nem nyert legénységből különleges munkásszázadokat kell alakítani"*, továbbá azt, hogy a honvédelmi miniszter — a mozgósítással kapcsolatban elrendelte az *összes zsidó különleges munkásszázadok hadiállományra való emelését.*[53]

A zsidó különleges munkásszázadok *parancsnoka és legszűkebb törzse* hivatásos, vagy hivatásos állományból származó *keresztény tiszt,* törzse ugyancsak keresztény volt, míg az ilyen századokba beosztott *zsidó tartalékos tisztek szakaszparancsnoki, szakaszparancsnokhelyettesi és munkavezetői (rajparancsnoki) beosztást* kaptak.[54]

1940. július 17-én *60 különleges (zsidó) munkásszázad* már állt és ezt a számot rövid idő alatt 90—100-ra akarták emelni.[55]

Megoldatlan volt azonban e *különleges (zsidó) munkásszázadok* ruházattal és felszereléssel való ellátása. Bár a Honvédelmi Minisztérium illetékes részlege, a III. Csoportfőnökség a felszerelés döntő részét, mint zubbony, köpeny, bakancs, takaró, ásó, lapát, utász-csákány beszerzését csak októberre vállalta,[56] a behívások tovább folytak. Először a tényleges katonai szolgálatot teljesítőket hívták be, majd a *Vezérkari Főnökség 1940. augusztus 2-án* azt javasolta a Honvédelmi Minisztériumnak, hogy mozgósítás (M) vagy hadiállományra való kiegészítés (hák) esetén az *összes hadköteles korban levő zsidókat hívják be munkásalakulatokba.*[57]

Közben a Turnu-Severinben folytatott közvetlen magyar—román tárgyalások augusztus 14-én megszakadtak, a napról napra ismétlődő súlyos határincidensek általános magyar—román háborúval fenyegettek.

1940. augusztus 23-án a Vezérkari Főnökség kiadta a magasabb parancsnokok számára az *„Irányelvek Románia elleni hadműveletek megindítására"* c. tájékoztatóját —[58]

ugyanezen a napon jelent meg a Honvédelmi Miniszter 441. Om. biz. 1b—1940. sz. rendelete, mely szerint nemcsak a besorozott, katonaviselt, *hanem a nem katonaviselt zsidókat is be kell osztani* zsidó munkásszázadokba, éspedig a mindennemű munkára teljesen alkalmasak *tábori zsidó munkásszázadokba,* a segédszolgálatra (a sorozáson „S" jelzéssel ellátottak) vagy fegyvernélküli szolgálatra alkalmasak („Fn" jelzésűek), valamint az idősebb évfolyamokhoz tartozók könnyebb munkát végző *honi zsidó munkásszázadokba,* végül azok, akik a tábori és honi munkásszázadokban megbetegednek, *lábbadozó kórházi zsidó munkásszázadokba* kerülnek.

A rendelet szerint először a 25—42, majd a 43—48 és végül 49—60 éves nem katonaviselteket kell igénybe venni, a még be nem sorozottakat „rövidített gyors (mozgó sorozóosztagok) eljárással" újra sorozzák.[59]

A Vezérkari Főnökség 1940 nyarán az *összes* hadköteles zsidók — beleértve az alkalmatlanokat is — behívását fegyveres szolgálatra és különleges (zsidó) munkásszázadokba azzal az indokolással sürgette, hogy ezáltal egyrészt meg lehet akadályozni azt, hogy a zsidók „a hátországban bármely vonatkozásban káros tevékenységet" fejtsenek ki, másrészt meg lehet nyugtatni a lakosságot, hogy a „zsidóság a háború az M. vagy a hák. terhei alól nem vonja ki magát."[60]

Bár semmi jel nem mutatott arra, hogy a hátországban a zsidók káros tevékenységet fejtenének ki, továbbá nem a zsidók vonták ki magukat a háború, a mozgósítás stb. terhei alól, hanem a legfelső magyar katonai vezetés rekesztette ki a zsidók jórészét a fegyveres szolgálat és az 1939 : II. tc. 230. §-ában, valamint az 5070/1939. sz. kormányrendeletben meghatározott *közérdekű munkaszolgálat* teljesítése alól, a Vezérkari Főnökség *megkülönböztető, hátrányos,* minden kétséget kizáróan *megalázó jellegű, katonai keretben teljesítendő munkakötelezettségnek* akarta alávetni

sommásan, válogatás, kivétel nélkül az összes hadköteles, zsidónak minősülő magyar állampolgárokat.

Ez az elvakult álláspont érvényesült akkor is, amikor 1940 szeptemberében, a második bécsi döntésben a fasiszta nagyhatalmak: Németország és Olaszország Erdély egy részét Magyarországnak ítélte, az akkor *fegyveres szolgálatot teljesített és a bevonulásban résztvett zsidónak minősülő magyar katonák jó részét a bevonulás után leszereltették — és áttették a különleges (zsidó) munkásszázadokhoz!*

De 1940 nyarán, a Románia ellen indítandó háború tervezgetésének és előkészítésének idején nemcsak a „zsidók"-at, hanem a szervezett munkásság számos vezetőjét, sok szakszervezeti funkcionáriust, szociáldemokrata vezetőt, kommunistákat (sőt néhány német-szimpatizáns, de a Horthy-apparátussal szemben álló nyilast is) úgynevezett „B" munkásszázadokba hívták be. *Malasits Géza,* szociáldemokrata képviselő, aki mint a honvédelmi tárcával összefüggő kérdések szakértője a költségvetés tárgyalásánál mindig felszólalt, a parlament 1940. november 13-i ülésén erről a többi között a következőket mondotta:

„Az egyik ilyen B-század Sárváron volt. Ide 350 embert hívtak be. Ebből körülbelül 200 szociáldemokrata volt, a többi kommunistagyanús, nyilas és egyéb politikai felfogású egyén. (Egy hang a szélsőbaloldalon: Mennyi volt a zsidó?) Ezek nem kaptak egyenruhát és nem kaptak takarót. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hány volt a zsidó?) Ezek mind keresztény emberek voltak, — hangsúlyozom. Ismétlem, nem kaptak egyenruhát, pedig volt nagyon sok nyűtt ruhájú szegény ember közöttük, aki azt sem tudta, hogy miért került oda: 1919-ben megválasztották direktóriumi tagnak a községben, azért került oda. Ezt a tábort október 5-én feloszlatták. Ezeknek az egyéneknek ott úgyszólván semmit sem kellett csinálni; a táborban előforduló munkákat végeztek, földet hordtak, ástak, az udvart tisztították, söprögettek, de amikor a zsidókat behívták a táborba, ez alól a munka alól is felmentették őket, tehát nem csináltak semmit. A tárgyilagosság kedvéért elismerem, hogy sem a bánásmód, sem az élelmezés ellen ebben a táborban kifogás nem volt . . .

A második ilyen század, mint a harmadik hadtest, ikladi, Pest vármegyei táborkülönítménye, Gyónon, Alsódabas mellett táborozott. Kiket hívtak ide be? Gyanús elemek mellett szociáldemokratákat, sajtóvétség miatt büntetett hírlapírókat, nyilasokat, állítólagosan kommunistákat. Arra nézve, hogy milyenek ezek a kommunisták, legyen szabad csak egyet említenem. Volt közöttük egy 63 éves szigetszentmiklósi kőműves. A világháború

alatt több kitüntetést szerzett, de mivel 1919-ben direktóriumi tag volt, nem lehetett vitéz, egyébként jobban megérdemelte volna a vitézi rangot, mint sokan mások. Ezt az embert behívták ide, három hónapig ott tartották. Ugyanakkor, amikor a zsidókat 42 éven felül a táborokból hazaküldték,[61] ez a 63 éves ember három hónapig ott volt. (Zaj a szélsőbaloldalon.) Itt is mindenki saját ruhájában volt. A bánásmód és az élelmezés ellen nem lehet kifogást emelni és gonosz embernek tartanák azt, aki rosszat mondana a parancsnokuk ellen. Csak éppen az unalom ölte meg az embereket . . ."[62]

Ami pedig a különleges, zsidó munkásszázadok felhasználását illeti, általában megnyilvánult a hadvezetőség részéről az a törekvés, hogy ezeket a honvédség szempontjából fontos munkákra használják fel, mint pl. Erdélyben a román *erődöv leszerelésére, eltávolítására,*[63] a Zagyva *folyó medrének mélyítési munkálataira,* Gyomán *földút javítására,* a tapolcai és veszprémi *repülőtéri munkálatokra,* a vámospércsi vasútállomáson *kőkirakásra*[64] stb.

De felhasználtak zsidó munkásszázadba beosztottakat (egyszerűen: munkaszolgálatosokat) *egyes nagybirtokokon is,*[65] Makó város polgármestere pedig „zsidó munkásszázadbeli ügyvédeket és orvosokat berendelt *felelős városi munka végzésére, cukorjegyek kiosztására, akkor, amikor keresztény ínségmunkásokat az utcára tettek a várostól, fedezet hiánya miatt."*[66]

A nem közvetlenül katonai objektumoknál felhasznált zsidó munkásszázadok munkateljesítménye, mint az egyes szélsőjobboldali képviselők parlamenti felszólalásaiból,[67] valamint a csendőrségi nyomozóosztálynak a Honvédelmi Minisztériumhoz intézett bizalmas jelentéséből[68] kitűnik — még ha a kétségtelen túlzásokat leszámítjuk is — *alatta maradt a szokásos, átlagos munkásteljesítmények;* ez az adott helyzetben — a munkaszolgálat megalázó jellege következtében — várható is volt, meglepőnek éppenséggel nem mondható. Rossz vért szült 1940 nyarán és őszén az, hogy a tehetősebb, gazdag zsidó munkaszolgálatosok nemcsak, hogy igyekeztek kivonni magukat a munkavégzés alól — ami ha bajtársaikra nem járt hátrányos következményekkel, nem is róható fel —, de megtörtént az is, hogy „közönséges munkát (burgonyatisztítás, udvarseprés, súrolás) nem végeztek", — pénzért szolgálatukat másnak (feltehetően szegényebbeknek) átadták.[69] Minthogy előfordult az is, hogy egyes gazdag, magas összeköttetéssel rendelkező zsidók vagy nem is vonultak be, vagy a többieknél előbb szereltek le, ismételten lehetett olyan kijelentéseket hallani — a munkaszolgálatosok között

is —, hogy „most is csak a szegényebb sorsú zsidók dolgoznak, a gazdagok most is otthon vannak."[70]

Végül: a zsidók munkaszolgálata — különösen falun — éppen ellenkező hatást váltott ki, mint amire illetékes katonai és politikai tényezők számítottak. Gosztonyi Sándor nyilas képviselő felszólalásában elmondotta: „Van egy községünk, amely igazán mondhatom, hogy antiszemita szellemű volt; ezt a községet úgy átgyúrták, hogy ma filoszemita község lett belőle",[71]

továbbá a csendőrségi nyomozók feljegyeztek olyan kijelentést is, hogy „a zsidók már dolgoznak, de az urak még nem."[72]

A zsidó munkaszolgálatosok helyzete — különösen a későbbi időkhöz viszonyítva — ekkor még nem volt rossz: a helyi lakosok — a munkavégzés után — hazamehettek, saját koszton élhettek, a zsidó újévet és hosszúnapot is megünnepelhették, sőt — a honvédelmi miniszteri rendelet szerint — „ezeken az ünnepeken ott, ahol zsinagóga van, a jelentkező szolgálatmentes zsidó vallásúakat zárt rendben oda kell vezetni, ahol azok estig tartózkodhatnak".[73]

1940 őszén, az erdélyi bevonulás után, újabb rendezésre került sor, mely szerint *„a zsidók a jövőben fegyveres szolgálatra nem vétetnek igénybe, tényleges szolgálati kötelezettségüknek a jövőben valamennyien a munkásalakulatok kötelékében tartoznak eleget tenni".*[74]

Ezt a rendeletet azonban „a tervezett M[ozgósítás] felhasználásának megfelelően" *1940. október 25-én* kiegészítette a Honvédelmi Minisztérium az alábbi elvek szerint: a nemtényleges állományú zsidókat három csoportba kell osztani, éspedig

a) az orvosokat, gyógyszerészeket, állatorvosokat, mérnököket, gépkocsivezetőket a hadsereg megfelelő részlege veszi állományba,

b) a *42 éves és ennél fiatalabb* zsidó tisztek és legénység ezen túl — kivételt nem említett a rendelet! — a *közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak,*

a 43 éves és ennél idősebb zsidó tisztek és legénység a *honi vegyes munkaszolgálatos századokat* felállító kiegészítő kirendeltségek állománytestébe kerülnek — végül

c) *a megbízhatatlan (b. jelzésű) zsidók a különleges munkaszolgálatos századokat felállító kiegészítő kirendeltségekhez tartoznak.*[75]

Az 507 706/10—1940. HM. rendelet lényegében — már ekkor *eldöntötte a zsidónak minősülő, nemtényleges állományú, tisztek és legénység beosztását*[76] és sorsát —, intézményesítette, belső rendeletben rögzítette az 1940 nyarán és őszén kialakult gyakorlatot. A tisztektől, altisztektől, tisztesektől még nem vették el a rendfokozatot, de *valamennyiüket, a legénységi állományúakkal együtt kiemelték a tiszti nyilvántartásból és ezzel újabb diszkriminációt hajtottak végre,* amely elkülönítés ezután alapul szolgálhatott bármiféle későbbi, hátrányosabb helyzetbe történő juttatásukat célzó intézkedésnek.

Ez a belső honvédelmi minisztériumi utasítás nélkülözte a törvényes alapot: sem kormányrendelet, sem törvény nem hatalmazta fel a katonai szerveket ilyen diszkriminációra.

A magyar ellenforradalmi rendszer — hűen 1919-ben kialakult gyakolatához — igyekezett a „törvényes" alapot ehhez is megteremteni. De bármily különösnek és az első pillanatra érthetetlennek tűnik is, de tény, hogy ez nem ment simán, egyszerűen, — és a szélsőséges, brutális elbánást követelő vezérkari irányzat csak lépésről-lépésre tudott eredményt elérni. *Erősen kétséges, hogy ezirányú törekvése* — a második világháború külpolitikai és harctéri eseményeinek Magyarországra gyakorolt hatása nélkül, *német támogatás nélkül a kívánt eredményre vezetett volna.*

III. FEJEZET

A 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet a zsidók „kisegítő szolgálatáról"

A német Wehrmacht 1940 május—júniusában lerohanta Belgiumot, Hollandiát, Luxemburgot és Franciaországot, a háborút Anglia partjaihoz vitte, a nyári hónapokban napról-napra támadták a Luftwaffe kötelékei a szigetországot, — küszöbön állt az invázió. Bár az angliai légicsatában a német légierő nem tudott felülkerekedni, ez semmivel sem csökkentette a német hadigépezet nimbuszát — a német győzelemben hívők között.

Az 1940. augusztus 30-án meghozott ún. második bécsi döntés — melyet Ribbentrop német és Ciano olasz külügyminiszter hirdetett ki a román és magyar kormányküldöttség előtt és amely Erdély északi részét, valamint a Székelyföldet Magyarországhoz csatolta —, tovább erősítette Magyarországon belül a korlátlan, feltétlen németbarát politikát követelő irányzatokat — a szélsőjobboldali pártokat, a parlamenten belül és a német fasiszta hadsereget példaképnek tekintő erőket a hadseregen belül, a vezérkarban.

1940. október 7-én Berlinben *német—román „megegyezés"*

jött létre, melynek értelmében a román hadsereg kiképzésére és modern fegyverekkel való ellátására *német tancsapatok* érkeznek Romániába.

Ez az akció — magyar—román ellentétek miatt, amelyeket különben a németek igyekeztek a maguk javára kihasználni, — rendkívül kellemetlenül érintette a magyar soviniszta, szélsőséges nacionalista politikai és katonai tényezőket. Ezek ugyanis attól tartottak, hogy ez a németbarát román politikai irányzat Magyarországot kiszorítja abból a pozícióból, mely mint Németország első szövetségesét, a kis államok között évek óta megillette. Az ellenakció vonala: *minden téren, a kül- és belpolitikában egyaránt, az eddiginél hűségesebben követni a hitleri Harmadik Birodalmat.*

A Teleki-kormány ezzel az elgondolással lényegében egyetértett és ha közte és a szélsőjobboldal között 1940 őszén időnként heves összecsapásokra, nézeteltérésekre került sor, — ezek elsősorban a *módszerek* és a *követendő tempó* kérdése körül forogtak, a kormány előbb vagy utóbb, ha esetleg módosított formában is, de magáévá tette a szélsőjobboldal számos lényeges követelését.

Még végre sem hajtották az 1939 : IV. tc-et, a második zsidótörvényt, amikor *Teleki Pál gróf* miniszterelnök *1940. október 9-én* a parlamentben bejelentette, hogy rövidesen a Ház elé terjeszti *az új zsidótörvényt*, amely *„egyszerű, világos és radikális" lesz.*[77]

Ebben a mesterségesen és tudatosan szított antiszemita légkörben, amely 1940 őszén nemcsak a nyilas pártok gyűléseit jellemezte, hanem már a magyar törvényhozásban is eluralkodott, természetszerűleg *ismét előtérbe került a hadseregen belül a zsidókérdés radikális megoldásának követelése.*

Nem sokkal Teleki említett parlamenti bejelentése után a Honvédelmi Minisztériumban megindultak a munkálatok a *harmadik zsidótörvény honvédelmi vonatkozású rendelkezéseinek előkészítésére*, 1940. november 5-én már értekezleten tárgyalták meg a felmerült problémákat.[78]

Az ezen az értekezleten elfogadott fontosabb alapelvek:

1. „A zsidók a *leventekötelezettség helyett* később meghatározandó elnevezéssel ellátott kötelezettség alá esnek (pl. *tábori munkaszolgálatos előképzés).*

2. Az *általános hadkötelezettség* alól a zsidókat kivonni nem lehet, *igénybe kell őket venni a honvédségen belül, de nem katonai szolgálatra;*

a *szakképzettséggel rendelkezőknek* a honvédelmi igazgatás

keretén belül történő felhasználására meg kell találni a *megfelelő eljárást* és módozatokat;

a *hivatásos* és a *nem tényleges zsidó tisztekkel, altisztekkel és tiszteskekkel* való bánásmódra — az érdekelt osztályok írásbeli véleménye után — *új javaslatot kell tenni.*

3. *A zsidók kivándorlását elő kell segíteni.*

4. A polgári foglalkozásban való meghagyás kérdésében az értekezlet nem döntött, de *„a kívánság mégis az, zsidó a polgári foglalkozásában ne legyen meghagyható".*

5. Az 1939 : II. tc. 72. és 73. §-át — mely a hadkötelesség teljesítéséből folyó hátrányokat elhárító, a szerzett jogokat védő rendelkezéseket tartalmazta —, *„általában a zsidó bevonultak javára is érvényben kell tartani, mert közjogi kötelesség teljesítéséről van szó"*, azzal a megszorítással, hogy a zsidó „a szolgálat befejezése után visszavételt csak annyiban követelhet, amennyiben a vállalat a visszavétel által a zsidó létszámot nem kénytelen túllépni".

6. Ami pedig az ilyen formában hadkötelezettséget teljesítő zsidókra vonatkozó *büntető rendelkezéseket* illeti, az értekezleten a következő álláspont alakult ki: „Ha a zsidók a honvédség tagjaivá válnak, úgy a törvény büntető rendelkezései eo ipso rájuk is érvényesek. Ha pedig nem lesznek a honvédség tagjai, akkoris a katonai büntetőbíráskodás alá lesznek helyezhetők a szükséges esetben."

Az érdekelt osztályok — HM elnöki, 1a., 1b., 8., 10., 12., 13., 16., 18., 20., légvédelmi csoportf., Vkf. 1., Vkf. 6. és a KMOF — ezekre az alapelvekre vonatkozó észrevételeiket, egyező vagy ellentétes álláspontjukat írásban közölték a 15. (törvényelőkészítő) osztállyal, amely azután elkészítette a III. zsidótörvénybe beillesztendő paragrafusok szöveg-tervezetét.

Igazán komoly, lényegbevágó vita a *hadkötelezettség* problémája körül alakult ki. Ellentétben az Igazságügyminisztérium zsidótörvényjavaslat-tervezetével,[79] mely a zsidókat ki akarta vonni az általános honvédelmi kötelezettség alól, a 15. osztály, támaszkodva az elnöki, az 1a. és az 1b. osztály véleményére azt az álláspontot foglalta el, hogy

a zsidók — és a zsidónak nem tekintendő félvérek! — hadkötelezettségüknek a honvédségen belül kizárólag munkásszervezetekben (tábori munkásalakulatokban) tegyenek eleget,

— *fegyveres szolgálatot nem teljesíthetnek,*

— *rendfokozatuk 1940. december hó 31-ével megszűnik.*

A legszélsőségesebb nézetet e kérdésben a Vkf. 1. osztály

nyilvánította; *„A zsidókat a honvédség fogalmától örök időkre, még formailag is teljesen el kellene választani,* ezért a törvénynek ki kellene mondani: a keresztény állampolgárok kiváltságához tartozik a levente és hadkötelezettség, ezzel ellentétben a zsidók ettől függetlenül *személyes munkaszolgálatot teljesítenek, amely szolgálatot „zsidók munkaszolgálatáról" szóló tc. szabályozza.* A honvédségben a *zsidókra vonatkozó* (jelenleg fennálló) *szabályoknak törvényes alapot kell adni."*

A 15. osztály ezt a nézetet nem fogadta el és az 1940. november 27-én elkészített nyers tervezetbe e kérdésben, ha csak relative is, de kétségtelenül enyhébb diszkriminációkat vett fel.

Semmiképpen sem szabad azonban szem elől téveszteni azt, hogy még ez a tervezet is messze az eddig érintett körön túl sújtotta a magyar állampolgárok újabb ezreit és tízezreit, *egyrészt* azzal, hogy *faji alapra helyezkedett — a „zsidó" fogalom tekintetében, másrészt* azzal, hogy az 1939 : IV. tc. alapján *zsidónak nem tekintendő félvéreket* is a *zsidókkal egyenlő elbánás alá óhajtotta vonni.*

A Vezérkari Főnökség álláspontja teljes mértékben érvényesült abban a tekintetben, hogy a magyar királyi honvédség *hivatásos állományában a radikális zsidótlanítást* kell végrehajtani. Ezt tükrözik a tervezet alábbi pontjai:

„Zsidó és zsidónak nem tekintendő félvér hivatásos (továbbszolgáló) egyént a honvédség és a csendőrség kötelékéből az 1940. évi december hó 31-ével végelbánás alá kell vonni. *A végelbánás alá került személy munkaszolgálati kötelezettség alá kerül . . .*

A honvédségnél és csendőrségnél fenti határozványok *arra is kihatnak, akinek felesége zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér.*

A honvédség és csendőrség hivatásos (továbbszolgáló) állományába *csak olyan egyének vehetők fel, akiknek és akik feleségeinek nagyszülőkig bezárólag egyetlen zsidó felmenőjük sincsen."*

Kivételről a 15. osztály ezen tervezetében *semmiféle említés nem található,* sem polgári, sem katonai érdemeket nem óhajtott a tervezet honorálni.

Továbbá: azzal, hogy a tervezetben — az 1940. november 5-i értekezlettel ellentétben — elfogadták azt az alapelvet, hogy zsidó és zsidónak nem tekintendő félvér hadkötelezettségének *kizárólag munkásszervezetekben* tegyen eleget, meg akarták szüntetni az eddig képzettségüknek megfelelően, hivatásuk területén foglalkoztatott orvosok, gyógyszerészek, mérnökök, állatorvosok külön

elbánását és őket is *megkülönböztető, büntető jellegű* — nem közérdekű — *munkaszolgálatra* akarták kötelezni. (Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az orvosok, mérnökök stb. beosztása addig sem volt híjával a hátrányos megkülönböztetésnek, hiszen az előző fejezetben már említett 1940. július 9-i rendezés egyik alaptétele volt, hogy parancsnoki állásba, önálló beosztásba nem kerülhettek.)

Az előző tervezetekkel, javaslatokkal szemben *lényegesen szigorúbb elbírálás* alá akarták vonni a hivatásos (továbbszolgáló) állományú zsidókat, zsidónak nem tekintendő félvéreket, valamint azokat, akiknek feleségük zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér: mindezeket ugyanis nemcsak elbocsátani kellett volna a honvédség és csendőrség kötelékéből, hanem a tervezet szerint „a végelbánás alá került személy *munkaszolgálati kötelezettség* alá" került volna!

Megállapítható tehát, hogy bár ez a tervezet az alapkérdésben, a hadkötelezettség teljesítésének meghatározásában nem tette magáévá a Vezérkari Főnökség szélsőséges álláspontját, mégis a *büntető jellegű rendelkezések egész sora kapott helyet ebben a szövegtervezetben,* mely tulajdonképpen a Teleki-kormány által megígért és előkészület alatt álló új, radikális — vagy ahogyan a közvéleményben elterjedt — *III. zsidótörvény egyik, 12 bekezdésre terjedő katonai vonatkozású paragrafusa* lett volna.

E paragrafus-tervezet belső, honvédelmi minisztériumi tárgyalásával szinte egyidőben — talán attól nem is teljesen függetlenül — *a szélsőjobboldal erős támadásokat intézett a Teleki-kormány ellen,* többek között a zsidókérdés állítólagos enyhe kezelése miatt; speciálisan a *zsidó munkaszolgálat terén radikálisabb intézkedéseket,* rendelkezéseket követelt az Imrédy-féle Magyar Megújulás Pártja éppúgy, mint a különböző nyilas pártok.

A Képviselőház 1940. november 13-i ülésén *Szöllősi Jenő,* nyilas képviselő, miután kifejtette pártjának azon meggyőződését, hogy „a zsidók szolgálatára nincs szükség", továbbá azt, hogy ők *„a teljes zsidótlanítás"* álláspontján vannak, kijelentette: ha a kormány hozzálátott a zsidó munkaszolgálat megszervezéséhez, akkor „szervezzen becsületes munkaszolgálatot, szorítsa rá őket munkára és ne okozzon az államnak felesleges pénzügyi kiadásokat és ne okozzon a falu népének erkölcsi megbotránkozást", — majd felszólította a kormányt, hogy szüntesse meg „a zsidó munkatáborokban tapasztalt szörnyű állapotokat", mégpedig úgy, hogy *„a zsidókat nagy táborokban a falu lakosságától távol szál-*

lásolják el és komoly katonai fegyelem alatt komoly munkát végeztetnek velük".[80]

Gosztonyi Sándor, a Nyilaskeresztes Párt tagja, új javaslattal állt elő: „Nem helyeslem azt — mondotta a Képviselőház 1940. november 14-i ülésén —, hogy zsidókat összefogjunk (sic!) és munkaszolgálatra küldjük őket. *Én sokkal szívesebben láttam volna, ha a honvédelmi miniszter úr az így behívandó egyénekre vagyoni állapotuk szerint kivetett volna egy munkamegváltási összeget. Az én felfogásom szerint úgy lett volna elintézendő a dolog, hogy magyar munkásokat, munkanélkülieket állítottak volna munkába.* (Helyeslés a baloldalon. — Szeder Ferenc: Úgy van! Ez lett volna a helyes!) és *én adtam volna nekik naponta 10—15 pengőt, fizessék meg ezt a zsidók."*[81]

Halmai János, aki az 1939 májusi választásokon szintén a Nyilaskeresztes Párt programjával jutott be a parlamentbe, ugyanezen az ülésen azt tette szóvá, hogy egyes munkatáborokban *zsidó munkásokat nemzetiszínű karszalaggal láttak el:* azt követelte, hogy „ezeket a zsidófajtájúakat fajuknak és nekik inkább megfelelő karszalaggal lássák el a jövőben. (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: *Sárgafoltot!)"*[82]

A parlamenti szélsőjobboldal a honvédelmi tárca költségvetési vitájában élesen támadta a kormányt és — feltehetően nem ok és cél nélkül — példaképül állította a nemzet elé a kormánnyal szemben a katonaság *„egészséges magyar szellemét"*, leszögezvén, hogy „áthidalhatatlan ellentét" van eközött az egészséges szellem és *„a kormánynak negatívumokban álló politikája között".*[83]

1940 szeptemberében és októberében, továbbá november első felében a harctéri események nem a legkedvezőbben alakultak az európai tengelyhatalmak szempontjából — nem sikerült a német Luftwaffe-nak legyűrni a Royal Air Force-t, (ezen kudarc miatt nem kerülhetett sor a délkelet-angliai partvidéken tervezett invázióra), csúfos vereséget szenvedett a Görögország ellen támadó olasz hadsereg —, ezt ellensúlyozandó a náci Németország diplomáciai téren igyekezett sikereket felmutatni, elsősorban délkeleteurópai pozícióinak további erősítésére törekedett, amelyet bizonyos mértékben elősegített az, hogy Németország, Olaszország és Japán *1940. szeptember 27-én* Rómában aláírták a *Háromhatalmi Egyezményt.* Ezen egyezménynek az volt a célja és rendeltetése, hogy a világot egymás között felosszák érdekszférákra; az Egyezmény nem zárta ki, sőt egyenesen kívánatosnak minősítette más országok csatlakozását a Berlin—Róma—Tokió „háromszög" csoportosuláshoz.

Az előbbiek során már említett 1940. október 7-i német—román megegyezésnek megfelelően 1940 őszén német csapatok vonultak Romániába — Magyarországon keresztül. *A német katonai erő megjelenése Délkelet-Európában egyrészt fenyegető veszélyt jelentett* a fasiszta blokkon kívül álló balkáni államokra, *Bulgáriára, Jugoszláviára és Görögországra,* másrészt le nem becsülhető *hatást gyakorolt Magyarország bel- és külpolitikájára.*

A három balkáni állam közül elsőnek Bulgária bocsátkozott tárgyalásokba a Harmadik Birodalommal. 1940. november 17-én Boris bolgár király látogatást tett Hitlernél Berchtesgadenben és kötelezte el országát a fasiszta tengelyhatalmak oldalán.

Három nappal később, *november 20-án* Teleki miniszterelnök és Csáky külügyminiszter Bécsben egyezményt írt alá *Magyarországnak a Háromhatalmi Egyezményhez történő csatlakozásáról.*[84]

Ez a csatlakozás — ellentétben a bolgár lépéssel — sem belföldön, sem külföldön nem váltott ki különösebb meglepetést, az angol sajtó például e tényben „a már amúgyis ismert magyar álláspont megerősítését" látta.[85]

Teleki és Csáky a csatlakozás napján Bécsben Hitlerrel kétórás rendkívüli szívélyes megbeszélést folytatott, amelyről illetékes magyar politikai tényezők azt mondották az olasz Stefani-hírszolgálati iroda budapesti tudósítójának, hogy annak „igen jó hatása volt Magyarország jelenlegi helyzetére és jövő szerepére".[86]

A Háromhatalmi Egyezményhez történt csatlakozás a magyarországi szélsőjobboldalt még erőteljesebb támadásokra indította, még gyorsabb tempót kívánt a Teleki-kormánytól külés belpolitikai téren egyaránt, sürgette, hogy vonja le az új helyzetből adódó konzekvenciákat. Nem lehet véletlennek tekinteni, hogy a szélsőjobboldal a bécsi egyezmény aláírását követő napokban fokozta parlamenti támadásait, — nem utolsósorban a zsidókérdés radikális megoldása érdekében.

A Képviselőház *1940. november 26-i* ülésén a zsidók munkaszolgálatával kapcsolatban *Matolcsy Tamás,* a *Nyilaskeresztes Front tagja* azt követelte, hogy a *zsidókat ne munkatáborba, hanem internálótáborba* vigyék,

testvéröccse, *Matolcsy Mátyás* pedig pártja nevében annak a követelésnek adott hangot, hogy *„a zsidóságnak ebből az országból és erről a földről távoznia kell".*[87]

A Teleki-kormány nem utasította el kategórikusan ez utóbbi, humánusnak alig tartható követelést, sőt a miniszterelnök a parlamentben azzal igyekezett megnyugtatni a szélsőjobboldalt,

hogy foglalkozik ezzel a kérdéssel, amelynek gyökeres megoldását „az egységes európai rendezés keretében" képzeli el.[88]

Bár Teleki ez alkalommal hangsúlyozta, hogy ezt a kérdést „nem szadizmusból, hanem a nemzet érdekében" tartja megoldandónak, mégis a zsidóságnak, mint fajnak, mégpedig „káros hatású fajnak" kollektív megkülönböztetésével, ennek a közel egy milliós tömegnek a nemzet testéből történő kiszakítása szükségszerűségének elismerésével, a második zsidótörvény büntető jellegű rendelkezéseinek kibővítése ígéretével tovább *szította a zsidókérdés körül hallámzó indulatokat — a radikális megoldás irányában, objektíve az utóbbi megoldás híveinek pozícióit erősítette.*

1940. december 10-én — a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású rendelkezéseinek előkészítésével egyidőben — Werth vezérkari főnök oly értelmű javaslatot terjesztett Bartha honvédelmi miniszter elé, hogy a zsidónak minősülő tartalékos tiszteket rendfokozatuktól adminisztratív úton, egyszerű igazolványcserével fosszák meg és ezek régi rendfokozatukat még a „volt" megjelöléssel se használhassák. Az indok: „a világpolitikai események rohanása a m. kir. honvédséget újra sorompóba állíthatja".[89]

Werth javaslatát akkor tette meg, amikor napirendre került a magyar hadsereg átszervezése, német minta szerint, valamint felfegyverzése modern, elsősorban a náci Németország által szállítandó harci eszközökkel, tankokkal, nehéztüzérséggel, légelhárító berendezésekkel.[90]

A tervbe vett, szorosabb német—magyar katonai együttműködés perspektívája természetszerűleg tovább növelte a Honvédelmi Minisztériumban és a hadseregben a németbarát elemek súlyát és befolyását, — hatással volt a zsidókérdés mikénti kezelésére is.

1940. december 2-án a tényleges szolgálatukat teljesítő zsidó közérdekű munkaszolgálatosokat elkülönítették a többi közérdekű munkaszolgálatostól, mégpedig úgy, hogy a *közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak 3. és 4. századait vegyes (zsidó) munkásszázadokká szervezték át.*[91]

Szögezzük le: *erre az újabb diszkriminációra,* éppúgy, mint az előzőkre *semmiféle törvényes alap nem volt,* a közérdekű munkaszolgálatról szóló 5070/1939. Me. sz. kormányrendelet semminemű faji vagy felekezeti megkülönböztetésre nem hatalmazta fel az illetékes katonai szerveket, — itt nem lehetett alkalmazni az 1939 : II. tc. 141. §-ában foglalt felhatalmazást sem.

De ezen túlmenően: ez az átszervezés, a zsidónak minősülő

tényleges legénység ezen elkülönítése *módot és lehetőséget nyújtott* később további, a többi közérdekű munkaszolgálatossal szemben hátrányos megkülönböztetésekre, *külön bánásmódra* — a *munkavégzés, az ellátás és a fegyelmezés terén.*

E negatív rendelkezéssel szemben, ennek kiadásával szinte egyidőben Bartha honvédelmi miniszter úgy rendelkezett, hogy a nyári mozgósítás során felállított *tábori vegyes munkásszázadokat,* az általános leszerelés során, utolsó lépcsőként, *decemberben le kell szerelni.*[92]

Ez a honvédelmi miniszteri döntés 52 000, tábori vegyes munkásszázadba beosztott, az 1939 : IV. tc. alapján zsidónak minősülő személyt érintett és bármi lett légyen is az indítóok, kétségtelen, hogy a hadseregen belül a zsidókérdésnek enyhébb kezelésére mutatott.

1940 december közepén még távolról sem alakult ki tiszta kép a zsidónak minősülő hadkötelesek sorozása, állományba vétele, beosztása, nyilvántartása, vagy bármilyen igénybevétele terén. Kitűnt, hogy az, hogy „az utóbbi időben a változott új helyzet folytán a zsidók alkalmazásával és igénybevételével kapcsolatban a *HM. részéről több olyan rendelet adatott ki, amelyek nem voltak teljesen összhangban az érvényben levő törvényekkel és utasításokkal",* az alárendelt parancsnokságoknál zavarokat, félreértéseket idézett elő.[93]

Egyszerűen: megjelentek bizonyos korlátozást, hátrányos diszkriminációt tartalmazó rendeletek, anélkül, hogy az érvényben levő *törvényes rendeleteket* hatályon kívül helyezték volna. Kialakult az a lehetetlen, fonák helyzet, hogy az 1940. október 25-i rendelet szerint[94] a nem hivatásos állományból származó, katonai kiképzésben részesült, 18—60 éves zsidónak minősülő, nem tényleges tiszteket és legénységet az illetékes közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljaknál, a honi vegyes munkásszázadokat, vagy a különleges munkásszázadokat felállító kiegészítő kirendeltségeknél, az orvosokat a helyőrségi kórházaknál, a mérnököket az utász-zászlóaljaknál, az állatorvosokat a fogatolt vonatosztályoknál, a gépkocsivezetőket a gépkocsi vonatosztályoknál kellett nyilvántartásba venni, ugyanakkor ezeket *kiképzett katonáknak* tekintették továbbra is és szerepeltek a kiegészítő parancsnokságok nemtényleges nyilvántartásában is, — éppúgy, mint az ugyanezen kategóriába eső „árja" tisztek és legénység.

Továbbá: *elvileg* a 21—31 éves közérdekű munkaszolgálatos zsidókat az érvényben levő utasítás[95] szerint úgy kell kezelni, mint „a többi árja származású és magyar állampolgárságú közérdekű munkaszolgálatosokat, azonban külön nyilvántartási se-

gédletekben", — ugyanakkor a *gyakorlatban* minden közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj 3. és 4. századába csak zsidónak minősülőket osztottak be és így ezzel — mint fentebb már említettük — külön elbánás alapjait rakták le.

A HM. 10. osztálya „Tájékoztató" táblázatban rögzítette az érvényben levő rendeleteket, egyúttal az érdekelt főosztályok és központi hatóságok figyelmét három, megoldatlan problémára hívta fel. Ezek: 1. a zsidótörvény hatálya alól *mentesített zsidókat a hadsereg szempontjából hogyan kell kezelni?* (A 10. osztály javaslata: a „kedvezményezett" zsidók ne részesüljenek külön elbánásban),

2. a 2 éves rendes, vagy 3 hónapos póttartalékos szolgálatot teljesített zsidókat a *többiektől megkülönböztetésül „nem kellene-e a Kmsz-os elnevezés helyett más elnevezéssel megjelölni,* esetleg a Kmsz-os Igazolvány helyett részükre már *újonnan rendszeresítendő Igazolvány-t kiadni?",*

3. „nem kellene-e az *1939 : II. tc. 230. §-át* az elfogadandó rendezésnek megfelelően kiegészíteni?"[96]

E három probléma mindegyike — a kérdés feltevéséből kitűnően — jelentősen súlyosbíthatta a hadseregen belül a zsidónak minősülők helyzetét; az *első* azáltal, hogy *semmiféle kivételt* nem akart elismerni (ez megfelelt az 1940. november 5-i értekezleten elfogadott alapelvnek), — a *második* azáltal, hogy újabb, a *névmegjelölésben érvényesülő megkülönböztetés* gondolatát napirendre tűzte, — a *harmadik* pedig azáltal, hogy a honvédelmi törvénynek a közérdekű munkaszolgálatról szóló paragrafusát „az elfogadandó rendezésnek", azaz a harmadik zsidótörvénynek megfelelően óhajtotta kiegészíteni, pontosabban szólva: *megteremteni a törvényes alapot a zsidó munkaszolgálatosok külön kezelésére.*

1940 decemberében, amikor megállapodás született arról, hogy a magyar hadsereget német segítséggel felkészítik a második világháborúba történő bekapcsolódásra, a Honvédelmi Minisztériumban egyszerre több oldalról közelítik meg, tesznek kísérletet a zsidókérdés radikális rendezésére. Míg a törvényelőkészítő osztály a kérdés általános rendezésének törvényes alapjait óhajtja lerakni, addig a vezérkar főnöke a zsidónak minősülő tartalékos tisztek ügyét óhajtotta radikálisan rendezni (még az általános rendezés előtt), a legénységi ügyekkel foglalkozó 10. osztály pedig a nyilvántartás, sorozás, beosztás stb. részleteinek tisztázása útján akart az „új" helyzetnek megfelelő szabályozást elérni,

de mindhárom ügyben *kettős tendencia* figyelhető meg: az egyik — *szélesíteni a hátrányos, megkülönböztető rendelkezések*

alá eső magyar állampolgárok körét; a másik — *súlyosabb feltételeket teremteni az általuk teljesítendő közérdekű munkaszolgálat terén.*

E kettős tendencia érvényre juttatása érdekében különösen a vezérkari főnöki osztályok fáradoztak és természetesen ennek nem maradt el a hatása a Honvédelmi Minisztérium egyes, a vezérkarral szorosabb kapcsolatban levő osztályainál sem.

A zsidó tartalékos tisztek rendfokozatának elvételére vonatkozó vezérkari főnöki javaslatot például erőteljesen támogatta a tisztek és honvéd tisztviselők személyi ügyeivel és nyilvántartásával foglalkozó 8. osztály (vezetője Bardóczy Ferenc vezérkari ezredes)[97] és a honvédség szervezési, elvi jelentőségű szervezési ügyeiben véleményezésre hivatott 1b. osztály[98] (vezetője Nagyőszy Miklós vezérkari alezredes).

A 8. osztály Werth vezérkari főnök fentebb említett javaslatát a következő indokokkal támasztotta alá:

a) „az *1939 : IV. tc. a zsidókat nem teljes jogú állampolgárokká degradálta s úgy szellemi, mint politikai és gazdasági helyzetük tekintetében második vonalba helyezte őket.* E törvényes rendelkezés által a *zsidók társadalmi súlya oly mélyre süllyedt, amely a tiszti állás tekintélyével többé már össze nem egyeztethető."*

b) „A tiszt a legelőkelőbb társadalmi osztályhoz tartozik. *Nem maradhat tehát tiszt az, aki faji hovatartozása miatt — törvénybe iktatottan — még a polgári társadalom által is a társadalom megbélyegzettjeként kezeltetik,* akivel szemben tehát nem azonos értékítélet érvényesül, mint a keresztény tiszttel szemben."

c) Végül egy jogi fikció: a honvéd tiszti szolgálat — állami szolgálat, az 1939 : IV. tc. 5. § (1) bekezdése pedig kimondja, hogy „tisztviselőként vagy egyéb alkalmazottként zsidó nem léphet az állam . . . szolgálatába", tehát ennek alapján a zsidókat tiszti jelleggel a jövőben nem lehet alkalmazni.[99]

Az 1b. osztály véleménye szerint pedig a zsidó tartalékos tiszteket „meg kell fosztani rendfokozatuktól még akkor is, ha ezáltal a szükségletben bizonyos hiányok keletkeznek."[100]

A legénységi ügyekkel foglalkozó 10. osztály is egyetértett a vezérkari főnök javaslatával, — azonban úgy vélte, hogy *„az elvonásra törvényes alapot kellene teremteni"*, ezt megtoldotta azzal, hogy a hadseregben fel nem használt zsidó tartalékos tiszteket *„internálni kellene; internálásra az idősebb évfolyamokat kellene elsősorban figyelembe venni."*[101]

A vezérkari főnöki 1. osztály 1941. január 10-én küldte meg

választát a Honvédelmi Minisztérium 10. osztályának a zsidó hadkötelesek sorozása, nyilvántartása, beosztása stb. ügyében kapott „Tájékoztató"-ra és az ahhoz fűzött javaslatokra.

A válasz főbb pontjai:

a) *„A zsidókat a kereszténytől minden tekintetben el kell választani.* Vonatkozik ez az elnevezésekre, nyilvántartásra, ig. lapok milyenségére stb. is. Célszerű lenne ez elsősorban méltányossági okokból, de azért is, hogy az *előbb utóbb megjelenő III. zsidótörvény megjelenésekor a teljes szétválasztás gyorsan keresztülvihető legyen."*

b) *„Az 1939. évi II. tc. kiegészítése célszerű lenne ugyan, de nem okvetlenül szükséges,* mert ilyen irányú lépések esetleg akadályokba fognak ütközni, vagy legalább is a kérdés rendezését elodáznák, viszont *rendeleti úton* — mint eddig is — *a kérdést épp oly jól meg lehet oldani."*

c) „A kedvezményezett és tanúsítvánnyal ellátott zsidókat a honvédség szempontjából zsidóként kell kezelni."[102]

A magyar uralkodókörök katonai és diplomáciai számításai 1940 őszén és telén, mint azt fentebb már említettük, nem teljesedtek be, a háborús fejlemények józan mérlegelése kissé óvatosabb kül- és belpolitikai vonalvezetésre késztette a Teleki-kormányt.

Bár másfelől, — nem utolsósorban a náci Wehrmacht szárazföldi haderőinek verhetetlenségében szilárdan hívő magyar vezérkar befolyására — 1940 decemberében német segítséget kértek a magyar hadsereg korszerű fegyverekkel történő ellátásához, felszereléséhez és konkrét megállapodások is születtek a Jugoszlávia és a Szovjetunió ellen indítandó esetleges háború kérdésében, mégis nem lehetett nem észrevenni, hogy *bizonyos mértékben* háttérbe szorultak a szélsőséges, feltétlen nácibarát politikai irányvonalat követelő belső erők, a kül- és belpolitikában enyhébb áramlatokat lehetett észlelni.

Már az 1940. december 10-én Belgrádban megkötött jugoszláv—magyar örökbarátsági szerződés egyik célját Csáky külügyminiszter bizalmas körben abban látta, hogy Jugoszlávián keresztül „nyitva hagyjon egy ablakot Nyugat felé".[103]

1941. január 9-én referálta Szentgyörgyi Lajos, polgári csoportfőnök Bartha honvédelmi miniszternek a Törvényelőkészítő osztály törvényjavaslat-tervezetét — az 1940. november 5-i értekezleten elfogadott alapelvek alapján.[104]

Bartha nem fogadta el az előterjesztett tervezetet és a törvényelőkészítő osztályt új javaslat kidolgozására utasította, hogy

ez az új tervezet legyen az alapja az Igazságügyminisztériummal folytatandó tárgyalásoknak.[105]

Bartha — Szentgyörgyi ceruzával írott széljegyzeteiből kitűnően — a törvényelőkészítő osztályt a következő fontosabb enyhítések felvételére utasította: „a *kitüntetett zsidókkal kivételt lehessen tenni",* — azok, akiknek feleségük minősül zsidónak, végelbánás alá kerülnek ugyan, de rangjukat megtartják; — a zsidók nem „különleges munkaszervezetekben" tesznek eleget hadkötelezettségüknek, hanem *„kisegítő katonai szolgálatot"* teljesítenek.

A Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztálya ennek alapján elkészítette az új zsidótörvény honvédségi kérdéseket tárgyaló §-ának szövegtervezetét, amelyet véleményezés, hozzászólás céljából az illetékes honvédelmi minisztériumi és vezérkari főnöki osztályoknak 1941. január 23-án megküldött.[106]

Különösen a tervezet 12. bekezdése, pontosabban az ahhoz fűzött megjegyzés váltott ki éles ellenkezést a szélsőséges, radikális megoldást követelő irányzat híveiből. E bekezdés szerint az 1914—1918-as világháborúban *kitüntetett zsidókat* vagy *zsidónak nem tekintendő félvéreket vagy egyáltalán nem veszik igénybe kisegítő szolgálatra* vagy *külön egységekbe foglalva fogják őket alkalmazni.*[107]

A vezérkari főnöki fegyelmi és becsületügyi osztály (vezető: vitéz Hindy ezredes) 1941. január 28-i keltezésű válaszában közölte: a tervezet (11) bekezdésével nem ért egyet, mert helytelenít minden kivételezést zsidó és zsidó között; ami pedig a (12) bekezdést illeti, „ez ellen már alapjában tiltakoznia kell", egyrészt az ellen, hogy a világháborús kitüntetetteket nem veszik igénybe kisegítő szolgálatra, másrészt az ellen, hogy ezeket külön egységekben foglalkoztatják — a rendfokozat meghagyása mellett, mert ez „az állástekintély rovására" megy. Vitéz Hindy észrevételeit a következőkben összegezte: „a zsidótörvénynek a honvédségen belül való megnyugtató végrehajtását csak úgy tudjuk biztosítani, ha a *totális* megoldást tartjuk szem előtt és ezért javaslom az *összes zsidóknak és zsidóknak nem tekintendő félvéreknek kivétel nélküli elbocsátását rendfokozatukból!"*[108]

A Honvédelmi Minisztérium elnöksége részben enyhítést, részben újabb korlátozást javasolt. Az enyhítés: azokra a hivatásos állományból származó, katonaállományú, szolgálaton kívüli és nyugállományú tisztekre, akik résztvettek az 1914—1918-as világháborúban, a korlátozó rendelkezések nem terjednek ki,

a súlyosbítás: nem esik kivétel alá az a tiszt, aki zsidó, vagy zsidónak nem tekintendő félvér nőt vett el feleségül, mert ezzel a

házassággal „a keresztény (faji) közösségből" kivált, — indokolatlan, hogy ennek következményeit ne viselje minden vonatkozásban.[109] Az *1941. február 8-án* tartott értekezleten a résztvevők — mindössze az elnöki, az 1a., az 1b. fegyelmi és becsületügyi és a Vkf. 1. és Vkf. 6. osztály képviselői jelentek meg — mindenekelőtt azt a problémát vitatták meg, mit kellene tenni abban az esetben, ha a *III. zsidótörvény „belátható időn belül nem készülne el"(!)*[110] A kialakult, egyöntetű álláspont: számolva egy esetleges hadiállományra való kiegészítés (Hák) életbeléptetésével, még a törvény hatálybalépése előtt a *zsidónak minősülő tartalékos tisztek rendfokozatának megvonása végett intézkedéseket kell foganatosítani.*

Szentgyörgyi, polgári csoportfőnök bejelentette: Bartha honvédelmi miniszter rendeletére „kívánni fogják, hogy a III. zsidótörvény tartalmazzon olyan rendelkezést, mely szerint *kereszténynek zsidókkal való házassága ne legyen megengedve",*[111]

továbbá, ugyancsak Bartha kívánsága, hogy „a származás igazoltatása ne nagyszülőkig bezárólag történjék, hanem egy bizonyos időpontig visszamenőleg. Ezzel a szabályozással elérnénk azt, hogy *senki az idők folyamán nem válhat kereszténnyé."*[112]

Ezen az értekezleten is a vezérkari főnöki osztályok képviselői foglalták el a legszélsőségesebb álláspontot. Az 1. Vkf. osztály képviselője kijelentette: *„A zsidókérdést főleg a honvédségnél csak egyféleképp szabad megoldani, mégpedig a legradikálisabban.* E téren a legcsekélyebb engedékenység vagy kivételezés rendkívül káros hatású lenne."[113]

De nem sokkal maradt el ettől az állásfoglalástól a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályának kiküldöttje sem, aki a zsidó tartalékos tiszteknek rangfokozatoktól való megfosztása kérdésében leszögezte: „A honvédség a III. zsidótörvénnyel e kérdésben *egy csapásra tiszta és végleges helyzetet kíván teremteni,* a majd adódó esetleges nehézségeket minden körülmények között le fogjuk tudni győzni."[114]

A bizonyos fokig megváltozott helyzetet tükrözte viszont az, hogy az elnöki osztálynak a hivatásos állományból származó, világháborút járt tisztekre enyhítést tartalmazó fent említett javaslatát, ha kompromisszum árán is, de a résztvevők elfogadták.[115]

Nem sikerült megegyezésre jutni azoknak a honvéd és csendőrtiszteknek elbírálásában, akiknek zsidó vagy „zsidóvonatkozású" feleségük volt. Az Elnökség, az 1a., az 1b., továbbá a Vkf. 1. osztályok képviselői nem fogadták el a törvényelőkészítő osztály azon javaslatát, hogy ezek a tisztek rendfokozatukban továbbra is meghagyhatók. (E kérdést döntésre Bartha miniszterhez terjesztették elő.) Szentgyörgyi, a 15. (törvényelőkészítő) osztály főnöke referálta a törvényjavaslat-tervezetet Bartha honvédelmi miniszternek, aki utasítást adott arra, hogy ezt tárgyalják le az Igazságügyminisztériummal.

Miután az Igazságügyminisztériumban Vladár Gábor kúriai tanácselnök, a törvényelőkészítő osztály vezetője nem tudott „határozott választ" adni arra nézve, mikor kerül a törvényhozás elé a III. zsidótörvény-javaslat és mikor lép hatályba — e halogatás kétségkívül az enyhülés jelei közé sorolható —, a Honvédelmi Minisztérium az 1939 : II. tc. 141. §-a alapján — mely szerint „háború idején vagy az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetén" a kormány hozhat olyan, egyébként a törvényhozás hatáskörébe tartozó intézkedést, mely a fennálló törvényektől eltér — előkészületeket tett a szükséges intézkedéseknek kormányrendelet formájában történő kiadására.

A rendelet célja: *jogalapot teremteni* arra, hogy „a nemhivatásos állományú zsidónak tekintendő személyek a hadkötelezettség alapján reájuk háramló szolgálatukat ne fegyver alatt, hanem *csak és kizárólag kisegítőjellegű beosztásban és rendfokozat nélkül teljesítsék."*[116]

A Minisztertanács elé terjesztendő indokolás a zsidónak tekintendő, a hivatásos állományból származó nemténylegesek (nyugállományúak és szolgálatonkívüliek) elbírálásánál, esetleges beosztásánál további enyhítést ígért — az előző vezérkari főnöki és más honvédelmi minisztériumi osztályok radikális álláspontjával szemben, amikor is leszögezte: *ezeket a szolgálatonkívüli tiszteket rendkívüli körülmények bekövetkezése esetén sem fogják tényleges szolgálatra igénybevenni.*

A rendelettervezet egyik nagyon lényeges, szintén a radikális megoldással ellentétes alapelve volt az, hogy ez a *rendelkezés csak az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak minősülő személyekre terjed ki.*

Továbbá: bár a Honvédelmi Minisztériumban készített minisztertanácsi előterjesztés szövegének *első változata szerint a zsidókat meg kell fosztani rendfokozatuktól,* mert az 1939 : IV. tc. hatálybalépése után számukra „a tiszti rendfokozatnak további megtartása etikailag (!) lehetetlenné vált", ezt az indokolást az *Igazságügyminisztérium* — ismét erkölcsi bátorságról téve tanúbizonyságot — *nem fogadta el!*[117]

1941. április 4-én, egy nappal Teleki miniszterelnök öngyilkossága után, amikor a magyar és német vezérkari tisztek már napok

óta lázasan dolgoztak a *Jugoszlávia ellen indítandó közös agresszió* tervein, Győrffy-Bengyel Sándor miniszterhelyettes elnöklete alatt a Honvédelmi Minisztériumban letárgyalták a rendelettervezetet és *elfogadták az Igazságügyminisztérium által javasolt módosításokat.*

Az Igazságügyminisztérium rendelettervezetébe a honvédelmi minisztériumi tervezet első mondata „Az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak nem tekintendő személyek a honvédségben *fegyveres szolgálatot nem teljesíthetnek", — nem került bele,* — ezzel tehát nem zárta el útját annak, hogy zsidók később, adott időpontban a többi állampolgárral egyenrangú és jellegű beosztást kaphassanak a hadseregben,

továbbá: nem mondotta ki a zsidó tisztek rendfokozattól való megfosztását, mindössze annyit volt hajlandó a rendeletben rögzíteni, hogy *a kisegítő szolgálatot teljesítik rendfokozat nélkül,* — ennek teljesítése után azonban *„rendfokozatuk feléled."!*[118]

Ezen az április 4-i értekezleten a 8. osztály képviselője javasolta: vegyék be a rendelettervezetbe, hogy *ha egy zsidót katonai szolgálatra behívnak, annak a rendfokozata szűnjön meg.*

Az értekezlet határozata: a törvényelőkészítő osztály ezt a kérdést tárgyalja le az igazságügyminiszterrel, — „ha ez ellenvetést tesz, akkor az eredeti (azaz az igazságügyminisztériumi — KE.) javaslat szerint fog a rendelettervezet a minisztertanács elé kerülni."[119]

Az Igazságügyminisztérium feltehetően „ellenvetést" tett, mert a zsidó tisztek rendfokozatának sommás elvétele nem került be sem a minisztertanácsi előterjesztés indokolásába, sem a rendelettervezet szövegébe.

A zsidókérdés radikális megoldását követelő katonai körök számára azonban a rendelettervezet (2) bekezdése — „A kisegítő szolgálat részletes szabályait a honvédelmi miniszter állapítja meg" — mégis megnyugtatóan hathatott: ez a keret-rendelet, felhatalmazás, lehetőséget jelentett, hogy későbbi, elgondolásaik megvalósítása szempontjából kedvezőbb időpontban ismét porondra léphetnek, — ha nem előbb, hát ezen *kormányrendelethez kiadandó végrehajtási utasítás* megszövegezésénél.

A rendelettervezet 1941. április 15-én került a Minisztertanács elé. Szentgyörgyi Lajos, a Honvédelmi Minisztérium VII. csoportfőnöke, mint a törvényelőkészítő osztály felettese, Bartha Károly honvédelmi miniszter számára „emlékeztető" feljegyzést készített, melyben — kilenc nappal az április 4-i értekezlet után, az Igazságügyminisztériummal történt megegyezés után[120] a következőképpen foglalta össze a rendelet lényegét:

„A zsidó személyek katonai szolgálatukat a honvédségnél kisegítő szolgálatban teljesítik. Csak a zsidótörvény szerint zsidónak minősülőkre vonatkozik a rendelet. A tanúsítványos, tehát nem zsidó, a zs. törvény 2. §-a azonban nem jön figyelembe.

A rendelet az Ig. Min.-rel egyetértően készült.

A rendelettervezet Kormányzó Úr Ő Főméltóságának bemutattatott, s ahhoz Ő Főméltósága előzetes hozzájárulását megadni kegyeskedett azzal a megszorítással azonban, hogy azok a tart. zs. tisztek (tisztjelöltek), akik a világháború alatt átlagon felül teljesítették kötelességüket, a rendelkezés alól mentesüljenek.

Ennek a legfelsőbb óhajnak megvalósításáról a rendelet végrehajtása során fog gondoskodás történni."[121]

A minisztertanácsi jegyzőkönyv szerint, — mely ha nem is tartalmazza szó szerint a felszólalásokat, de azért nagyjából tükrözi az ülés lefolyását, — *a honvédelmi miniszter előterjesztését a kormány tagjai vita, hozzászólás nélkül elfogadták*[122] és a kormányrendelet három nappal később, *1941. április 18-án* már meg is jelent a hivatalos lapban, a *Budapesti Közlönyben.*

Bár kétségtelen tényként állapítható meg, hogy a Honvédelmi Minisztérium és az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztálya a maga részéről sokat tett, hogy az eredeti, az 1940 őszén kialakult szélsőséges, radikális megoldást célzó alapelveken módosításokat eszközöljön, mégis *a rendelet jelentős és fontos állomás, mérföldkő a zsidók — az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak minősülők — jogfosztása útján.* A 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet *intézményesítette a zsidók másodrendű állampolgárrá degradálását a hadseregen belül, törvényes alapot nyújtott további diszkriminációra* — a rendelet (2) bekezdésében a honvédelmi miniszternek megadott korlátlan felhatalmazással.

IV. FEJEZET

Magyarország belépése a második világháborúba, újabb jogfosztó rendelkezések a hadseregen belül

A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztálya 1939. április 12-i előterjesztésében még azzal az indokolással foglalt állást a zsidók fegyveres katonai szolgálata mellett, hogy ha a zsidókat teljesen mentesítik a katonai szolgálat alól, akkor „esetleg keresztények fognak áttérni a zsidó vallásra, hogy ne kelljen szolgálniok".[122]

Két esztendővel később, 1941. április közepén, az első és második zsidótörvény hatálybalépése után, a harmadik zsidótörvény-

javaslat beterjesztésének fenyegető veszélye idején, ilyesfajta aggodalmak már fel sem merültek; amikor pedig megjelent a zsidók „kisegítő szolgálatáról" szóló kormányrendelet, nemigen akadt Magyarországon olyan hadköteles férfi, aki a katonai szolgálatnak ezt a fajtáját választotta volna, — ha módja és lehetősége lett volna a választásra.

Bármennyire tiszteletreméltó is — így utólag visszatekintve — néhány honvédelmi minisztériumi és igazságügyminisztériumi főtisztviselő azon erőfeszítése, hogy minél szűkebb térre szorítsák a diszkriminációs jellegű törekvéseket, törvényhozási intézkedéseket, akkor, 1941 április közepén ezekről az erőfeszítésekről — tekintettel arra, hogy ezek csak bizalmas feljegyzésekben nyertek megörökítést, — a közvélemény nemigen szerezhetett tudomást, az *átlag magyar állampolgár csak arról értesült, hogy az 1939 : IV. tc. alapján zsidónak minősülőket újabb jogfosztás érte — ezúttal a hadkötelezettség teljesítése terén.*

Az átlag magyar állampolgár nemigen volt képes arra, hogy érzékelje a 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet megfogalmazásában fellelhető látszólag árnyalati, de jogi szempontból fontos eltéréseket, ő csak azt tudta, hogy az eddigi, az 1940 nyarán és őszén első ízben alkalmazott *megalázó jellegű gyakorlatot* — a zsidónak minősülők munkaszolgálatra való alkalmazását, mely nem volt azonos a közérdekű munkaszolgálattal, most már *Minisztertanácson elfogadott kormányrendelet szentesítette.* Az a megdöbbentő felismerés, hogy katonai szolgálatban, esetleg a harctéren szerzett katonai rangokat — ha csak ideiglenesen is, de el lehet venni az állampolgárok bizonyos kategóriájától — sommásan, anélkül, hogy erre az illetők — a Tiszti Becsületügyi Szabályzatot figyelembe véve — rászolgáltak volna, ez a kollektív büntetés — a magyar ellenforradalmi rendszer történetében nem is első! — mélyreható lelki megrázkódtatást idézett elő, melynek súlyos következményei igazán csak később mutatkoztak meg.

Ez a lelki megrázkódtatás nemcsak azoknál volt tapasztalható, akik a 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet hatálya alá estek: *óhatatlanul beleivódott az emberek tudatába, példát statuált, hogy bűntetlenül meg lehet büntetni, meg lehet alázni embereket — és bűnösségüket még csak bizonyítani sem kell, elegendő, ha azok az állampogárok bizonyos kategóriájába tartoznak, — elegendő, ha azok zsidók vagy „zsidóvonatkozásúak".*

Ezt is jelentette a 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet.

Ezzel a kormányrendelettel mintegy 16 000 zsidó (zsidóvonatkozású) tiszt vesztette el — ha egyelőre a rendelet szerint

ideiglenesen is — rendfokozatát, tíz és tízezrek felett lebegett Damokles-kardként az a veszély, hogy „kisegítő szolgálatra" kell bevonulniok.

Növelte a probléma súlyosságát, hogy ez a kormányrendelet kiterjedt az összes az 1939 : IV. tc. alapján zsidónak minősülőkre, — azokra is, akiket foglalkozásuknál fogva az első és második zsidótörvény nem érintett.

Végül: az alig néhány soros kormányrendelet a „kisegítő szolgálat"-nak még a körvonalait is alig határozta meg, a *Honvédelmi Minisztérium által kiadandó végrehajtási utasításra bízta a Bárdossy-kormány e keretek pontos szabályozását és tartalommal való kitöltését.*

Magyarország kül- és belpolitikai helyzetének alakulása — 1941 április közepén — hozzájárult a rendelet keltette amúgy sem csekély mértékű aggodalmak növekedéséhez: a magyar királyi honvédség sebtiben mozgósított egységei április 11-e óta résztvettek a hitleri Wehrmacht oldalán, a Jugoszlávia elleni agresszióban. A balkáni hadjáratról nap mint nap érkező német győzelmi hírek ismét jelentősen erősítették a feltétlen nácibarát katonai és politikai körök befolyását az állami élet majd minden területén.

1941. április 24-én Bárdossy László miniszterelnöki programbeszédében a zsidókérdést, mint az egyik fő megoldandó kérdést jelölte meg, utalván arra, hogy egyelőre csak ideiglenes rendezésről lehet szó, a végleges rendezésre csak a háború után, általános európai keretben kerül sor.

Bárdossy bejelentette: egyik legsürgősebb feladatának tekinti, hogy részletes tájékozódást szerezzen és „haladék nélkül" továbbvigye azokat a „messzemenő intézkedéseket", amelyeket a *zsidókérdés további rendezésének előkészítésére* elődje, Teleki Pál tett.

A szükséges intézkedések, amelyeket Teleki Pál előző évi költségvetési beszédében — Bárdossy szerint — megvalósítandónak jelölt meg, a következők: „Törvényes úton *meg kell akadályozni a zsidóság elkeveredését a nemzsidókkal",*

— „gondoskodni kell arról is, hogy a *zsidóság a nemzet társadalmi, kulturális, politikai és szellemi életének* mindazon helyeiről, ahonnan a nemzet lelki, erkölcsi, világnézeti és politikai irányítása, valamint a nagy tömegek lelkületének kialakítása és a jövő generáció nevelése folyik, *teljes mértékben kirekesztessék",*

— *„az ország gazdasági életének kulcspozícióit* nem szabad *zsidó, félzsidó vagy strohmann kezében hagyni."*[123]

E fenyegetőhangú, újabb diszkriminációs rendelkezéseket bejelentő miniszterelnöki programbeszédet szem előtt tartva, nincs semmi különös vagy éppenséggel meglepetésszerű abban, hogy az 1941. április 18-án megjelent, a zsidók kisegítő szolgálatáról szóló kormányrendelet *végrehajtási utasításának tervezete* — mely egészen különleges gyorsasággal tíz nap alatt elkészült és amelyet 1941. április 28-án az illetékes szerveknek meg is küldöttek — a *rendkívül súlyos, hátrányos megkülönböztetések egész sorát foglalta magában.*[124]

A végrehajtási utasítástervezetben szereplő fontosabb, a 2870/1941. Me. sz. kormányrendeleten túlmenő rendelkezések:

a) az 1939 : IV. tc. hatálya alá eső katonakötelesek *nemcsak most,* a rendelet megjelenése idején, hanem a *jövőben sem teljesíthetnek fegyveres szolgálatot,*

b) *„elöljárói . . ., följebbvalói minőségben* a honvédség állományában sem békében, sem háborúban *többé nem szerepelhetnek",*

c) *a zsidónak minősülő tisztek,* a rendelet megjelenésétől úgy tekintendők, mint akik rendfokozatukat közigazgatási úton elvesztették, ennek megfelelően tőlük az emléklapot, az összes katonai igazoló okmányokkal együtt be kell vonni! Rendfokozatukból el kell őket bocsátani, a tiszti nyilvántartásból törölni kell,

d) *a zsidó leventekötelezetteket külön osztagokban* kell foglalkoztatni,

e) a zsidó állításköteleseket, *külön állítási lajstromba* kell felvenni (— alkalmatlansági minősítést csak „a fizikai cselekvőképesség teljes hiányával rendelkezőknek" szabad adni — sántákat is fel lehet használni — pl. ülőmunkára! —),

f) a kisegítő szolgálatot bár egyenruhában teljesítik, de *megkülönböztető jelzést kell viselniök* „a legfelső ruhadarab bal karján, a felkar mértani középpontjának magasságában *citromsárga posztóból vagy vászonból készült karszalagot".* (A honvéd egészségügyi intézetekben dolgozó zsidó orvosok szolgálatukat polgári ruhában látják el, sárga karszalaggal, vöröskereszt jelzéssel.)

A végrehajtási utasítástervezetbe tehát — kiáltó ellentétben a kormányrendelet szövegével és szellemével — *bekerült mindaz, amit a legszélsőségesebb álláspontot levő vezérkari főnöki és honvédelmi minisztériumi osztályok már 1940 novemberében* — e rendelet előkészítése kapcsán — *javasoltak,* de amit 1941 elején, az átmeneti enyhülés idején a Honvédelmi Minisztérium és az Igazságügyminisztérium Törvényelőkészítő osztálya — a kellő törvényes alap hiányára való hivatkozással — nem fogadott el:

Az utasítástervezet kimondotta, hogy az 1939 : IV. tc. alapján zsidónak minősülők többé fegyveres szolgálatot nem teljesíthetnek, egy tollvonással *megfosztotta őket rendfokozatuktól,* elrendelte a *sárga,* megkülönböztető *karszalag viselését* — és ami a legfontosabb: a tervezet mindezen *rendelkezések hatályát a jövőre is ki óhajtotta terjeszteni!*

Így festett a Honvédelmi Minisztérium rendelettervezete, amely 1941. április 29-én érkezett meg a Vezérkari Főnökségre, és amelyet, mint azt az iraton található feljegyzések mutatják, az 1. Vkf. osztály már 1941. április 30-án (!), Werth vezérkari főnök pedig 1941. május 5-én tudomásul vett azzal, hogy a *tervezettel egyetért.*

Valóban ez a tervezet teljes mértékben kielégíthette a mindig minden diszkriminációs jellegű rendelkezést keveslő és állandóan újabb és újabb jogfosztást javasló Vezérkari Főnökséget, és alig lehetett kétséges, hogy a tervezet — legalábbis ami a lényeget illeti — a végleges szövegezésnél nem fog döntő változáson átmenni.

Egyelőre azonban — a végrehajtási utasítás megjelenteteséig — a zsidónak minősülő hadkötelesek a katonai jellegű munkaszolgálatot egyenruhában, nemzetiszínű karszalaggal karjukon látták el. A 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet végrehajtási utasítástervezetének alátámasztására, 1941. május 7-én Werth vezérkari főnök átiratban közölte Bartha honvédelmi miniszterrel, hogy a Délvidéken működő egyik honvédségi szerv kérelmet terjesztett fel, amelyben kérte, hogy a vegyes munkásszázadokhoz beosztottaknál a nemzetiszínű karszalag viseletét szüntessék meg és „őket valamely más, lehetőleg (sárga karszalag) megkülönböztető jelvénnyel" lássák el. Ehhez a felterjesztéshez a vezérkar főnöke hozzáfűzte: a Honvédelmi Minisztérium adjon ki olyan rendeletet, mely szerint nemcsak a vegyes munkásszázadok, hanem a „közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak zsidó századainak tagjai is sárga karszalaggal láttassanak el, tekintet nélkül arra, hogy egyenruhával el vannak-e látva, vagy sem."[125]

A Honvédelmi Minisztérium illetékes ügyosztálya, ellentétben az 1940 november végi állásfoglalással, most már nemcsak hogy nem tett bármiféle ellenvetést a sárga megkülönböztető jel rendszeresítésével kapcsolatban — hanem 1941. május 12-én kelt bizalmas feljegyzésében leszögezte: „a sárga karszalag rendszeresítése és beszerzése szükségesnek látszik." Az indokok: *a)* a vezérkari főnök átiratában kéri; *b)* készlethiány miatt az összes tábori és honi vegyes munkásszázadok ruházattal és fel-

szereléssel nem láthatók el; *c)* az 1941—1942. évi M. hadrendtől eltérően több zsidó munkásszázad kerül felállításra.

Még két hét sem telt el a vezérkari főnöki átirat óta és *1941. május 19-én a sárga karszalag rendszeresítésére, a zsidónak minősülők megalázó jellegű, megkülönböztető jelzésére az intézkedéseket máris kiadták,*[126] meg sem várva a 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet végrehajtására előkészített tervezet elkészültét.

Bárdossy miniszterelnök programbeszédében meghirdetett új, még szélesebb körű megszorító rendelkezések, a fenyegető harmadik zsidótörvény természetesen lehangoló hatást váltottak ki a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő zsidó munkásszázadok tagjaiból. Érthető, ha az ezekben a munkásszázadokban dolgozó zsidók a helyzet kilátástalansága miatt — elsősorban a magyar—szovjet határ mentén — nagy számban szöktek meg.[127]

Mint a VIII. honvédhadtestparancsnokság kémelhárító osztályának vezetője, Szabó alezredes 1941. június 9-én kelt jelentésében elismerte, a szökések oka a legnagyobb valószínűség szerint az, hogy „a táborokban a legnehezebb fizikai munkát végeztetik velük, amely a zsidók egyesében megaláztatás látszatát keltette, másrészt a harmadik zsidótörvénytől való félelem, amelynek megvalósulása esetén a jövőben való megélhetési lehetőségüket semmi tekintetben biztosítva nem látják."[128]

1941. június elején a német csapatösszevonások a Szovjetunió nyugati határain óriási méreteket öltöttek és beavatott katonai szakértők előtt nem lehetett titok, hogy a náci Németország a Szovjetunió megtámadására készül. Ebből a rablóhadjáratból nem akart kimaradni a magyar uralkodó osztály németbarát csoportja, valamint a náci hadsereg addigi sikereitől elkápráztatott magyar királyi vezérkar sem. Ilyen irányú, ezt célzó memorandumokkal, felterjesztésekkel árasztotta el a Bárdossy-kormányt Sztójay Döme berlini követ, Homlok Sándor berlini katonai attasé és Werth Henrik, a vezérkar főnöke.[129]

Ha nem is történt minden az előre kitervelt és elképzelt módon, öt nappal azután, hogy Németország megtámadta a Szovjetuniót a bűnös kassai provokációs bombatámadás ürügyén, Bárdossy miniszterelnök a Parlamentben bejelentette, hogy Magyarország hadiállapotban levőnek tekinti magát a Szovjetunióval.

Ettől a naptól kezdve nem férhetett kétség hozzá, hogy a munkaszolgálatosok, a közérdekű és honvédelmi munkaszolgálatra kötelezettek felhasználásában és helyzetében lényeges változás fog beállani. A hadsereg megnövekedett szükségletei egyrészt, másrészt az ipari és mezőgazdasági termelésben mutatkozó munkaerőhiány arra ösztönözte az illetékes polgári és katonai szerveket, hogy az érvényben levő törvényes rendelkezések, elsősorban az 1939 : II. tc., valamint az 5070/1939. és a 2870/1941. felhasználásával legyenek úrrá az esetleges nehézségeken.

A polgári és katonai hatóságok számára ezekben a rendeletekben biztosított rendkívül széles körű felhatalmazás lehetővé tette, hogy a *lakosság bizonyos csoportjaival szemben részben faji gyűlöletből, részben osztályelfogultságból fakadó további diszkriminációs,* hátrányos megkülönböztetés jellegével bíró intézkedéseket tegyenek, nemcsak az 1939 : IV. tc. alapján zsidónak minősülőkkel szemben.

1941. június 24-én Hódmezővásárhely törvényhatósági joggal felruházott város főispánja a belügyminiszterhez intézett felterjesztésében javasolta, hogy az *aratási munkálatok biztosítása céljából* a honvédelmi szolgálatra kötelezett munkásokat *katonai parancsnokság által kibocsátott katonai behívójeggyel kötelezzék munkaszolgálatra.* A főispán a gyakorlati megoldást a következőképpen képzelte el: „a katonai parancsnokságok a polgári hatóság megkeresésére annyi húsz főből álló munkást hívnának be egy altiszt felügyelete és parancsnoksága mellett, amennyit a hatóság igényel és a behívottakat a polgári hatóság rendelkezésére bocsátaná. Az egyenként 20 főből álló munkáscsoport összeállítása azért volna megfelelő, mert ilyen létszám mellett egy-egy cséplőgép is zavartalanul tudná a munkáját elvégezni."[130]

A Belügyminisztérium a főispán felterjesztésének másolatát megküldötte a Földművelésügyi Minisztériumnak azzal, hogy léptesse életbe a megfelelő rendszabályokat, a Belügyminisztérium viszont megtette a maga részéről szükségesnek vélt rendészeti intézkedéseket.

Ugyanebben az időben a Kárpátokon át vezető utak rendbehozására — az összegyűlt zsákmány hazaszállítására — 11 zsidó munkásszázadot (6 vegyes és 5 tábori vegyes) rendeltek ki,[131] augusztus 8-án pedig a már ott dolgozó munkaszolgálatos századokon felül újabb 20 tábori vegyes munkásszázad sürgős mozgósítását és a Kárpát-csoporthoz való útbaindítását kérte a vezérkari főnök a honvédelmi minisztertől.[132]

A fokozott igénybevétellel egy időben újabb jogfosztó rendeletek, rendelkezések kiadására került sor. *1941. július 8-án* a honvédelmi miniszter rendeletet adott ki, amely szerint az 1939 : IV. tc. 1. §-a értelmében zsidónak tekintendő és a 2870/1941.

Me. sz. rendelet alapján kisegítő szolgálatot teljesítő személyek *igényjogosult hozzátartozói a rendkívüli szolgálat idején is csak rendes családi segélyt kaphatnak.*[133]

1941. július 29-én az I. hadtestparancsnokság javaslatot terjesztett elő a Honvédelmi Minisztériumnak: az I. és a IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljhoz 1941 októberében *kétéves szolgálatra bevonuló zsidókat „közismert faji tulajdonságaikra való tekintettel fegyelmi okokból" ne Budapesten és Esztergomtáborban, hanem Budapesttől távol helyezzék el.* A felterjesztés megemlítette még a behívottak „lázongó hajlamait", valamint „a törvényes rend fenntartására irányuló szabályok kijátszásá"-t, végül javasolta, hogy a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakhoz beosztott keresztény keretet szabályosan ismétlődő időszakonként váltsák fel, hogy a zsidók „e becsületes embereket ne döntsék romlásba".[134]

E felterjesztést a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztálya azzal az indoklással támogatta, hogy „a zsidókérdés kezelésénél azt az elvet kell vallanunk, hogy *minden eszközt alkalmaznunk kell amivel a zsidókat fegyelmezhetjük, vagy nekik árthatunk".*[135]

Ez a szemléleti mód, ez a zsidókkal szemben érzett és tanúsított elvakult gyűlölet egyre jobban áthatotta a legfelsőbb katonai szerveket.

1941. augusztus 19-én adta ki a honvédelmi miniszter, bizalmas rendelet formájában, a 2870/1941. Me sz. rendelet végrehajtási utasítását.[136] A végrehajtási utasítás fő vonalaiban és szövegezésében — mint az várható is volt — majdnem teljesen megegyezett az április 28-i rendelettervezettel, mindössze két említésre méltó eltérés található benne: 1. a rendelettervezet szerint az 1939 : IV. tc. hatálya alá eső tisztek, tisztjelöltek a tiszti (tisztjelölti) rendfokozatból elbocsátandók, ezzel szemben a végrehajtási utasításból ez a rész — feltehetően, minthogy ez nélkülözte a törvényes alapot — kimaradt, — 2. a rendelettervezet csak arról intézkedett, hogy a zsidónak minősülő tisztek, tisztjelöltek katonai okmányait be kell vonni, és őket a legénységi nyilvántartásba rendfokozat nélkül kell felvenni, — az augusztus 19-én kiadott rendelet értelmében a bevont szürke színű igazolványi lapot újjal kell kicserélni és „az igazolványi lap borító kartonívének elülső külső oldalán a parancsnoksági fejbélyegző alatt, majd a jobb felső saroktól a bal alsó sarokig futó, s innen a jobb alsó sarokig az alsó széllel párhuzamosan haladó két cm széles, *nagy, piros »ZS« betűt kell alkalmazni";* hasonlóképpen ezeknek tiszti nyilvántartólapját és anyakönyvi

lapját a jobb felső sarokban feltűnő *piros „ZS" jelzéssel kell megjelölni.*

A keretrendelet, a 2870/1941. Me. sz. rendelet megjelent a hivatalos lapban, a végrehajtási utasítást viszont csak a honvédség központi szervei és a magasabb katonai parancsnokságok kapták meg.[137]

Ez a bizalmas rendelet szabta meg hosszú időn át az 1939 : IV. tc. 1. §-ának hatálya alá eső magyar állampolgárok hadkötelezettsége teljesítésének módját, ez adott lehetőséget az illetékes katonai szerveknek arra, hogy a zsidókérdésben elfoglalt szélsőséges álláspontjukat szinte maradék nélkül érvényesíthessék.

E bizalmas rendelet szelleme hatotta át a Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának 1941. augusztus 27-én kelt a honvédelmi miniszterhez intézett előterjesztését, amely felemlítette, hogy míg a honvédelmi tárca területén a második zsidótörvény rendelkezéseit „a törvény teljes mérvű alkalmazásával" végrehajtották — ennek során nemcsak a zsidónak minősített, hanem a zsidó vonatkozású tisztekkel szemben is eljártak — addig más tárcák kebelén belül a honvédségnél zsidónak, vagy zsidó vonatkozásúnak minősített tisztek családtagjai vezető állásokban megmaradhatnak, sőt elő is lépnek.

A felterjesztés a továbbiakban zsidók és nem zsidók elkülönítésének érdekében javasolta, hogy „a zsidóktól mentesített tisztikar tisztántartására (!) el kellene rendelni, hogy *zsidók csakis a részükre kijelölt közlekedési eszközöket* (külön vagonok, villamos pótkocsi, autóbusz) *fürdőket, éttermeket stb. használhatják,* bizonyos helyekről (pl. Dunapart) kitiltassanak. Mindezek ellenőrzésére, zsidók részére megkülönböztető jelzést kellene előírni".[138]

Ugyanezen a napon 1941. augusztus 27-én a II. lovasdandár parancsnoka felettes parancsnokságához felterjesztést intézett, amelyben javasolta, hogy *a Délvidéken lakó valamennyi zsidó részére vezessék be a kötelező munkaszolgálatot.*[139] A felterjesztés megemlítette, hogy *„a II. lovasdandár parancsnokság* már a megszállás első napjaitól kezdve *Újvidéken a városi katonai parancsnoksággal* egyetértésben a *kötelező munkaszolgálatot bevezette* ugyan, de más *seregtestek területén ilyen rendszabályok nem kerültek végrehajtásra".*

Nem lehet véletlennek tekinteni, hogy amikor 1941 őszén a náci Wehrmacht csapatai folytatták előnyomulásukat a keleti fronton, Moszkvát erősen megközelítették, és

úgy látszott, hogy a végső győzelem sem lehet már messze, 1941. október 24-én Szombathelyi Ferenc, a vezérkar főnöke tisztiparancsában, miután utalt arra, hogy „a honvéd és főként a tiszt hivatott elsősorban a törvények tekintélyének tiszteletben tartására és megóvására", leszögezte: „a magasztos hivatáskötelmek azonban azt is megkövetelik, hogy a *törvény írott rendelkezésein túl, annak szellemében és értelemszerű alkalmazásában mindent* elkövessünk, hogy a nemzetnek a törvényben (— az 1939 : IV. tc.-ről van szó. — KE.) kifejezett szándékát és akaratát a mindennapi életben is a teljes megvalósuláshoz segítsük".

A tisztiparancs gyakorlati útmutatásokat is adott: a tisztek vásárlásaikat csakis „magyar szellemű keresztény cégeknél eszközöljék, háztartásuk szükségleteit csakis támogatásra érdemes üzletekben" szerezzék be, ne fizessenek elő „a magyarnak idegenszellemű újságokra", ne látogassanak olyan szórakozóhelyeket, ne részesítsenek „anyagi, de főleg erkölcsi támogatásban olyan egyéneket, vagy társulatokat, akiknek érdekei, felfogása és törekvése ellenkezik a magyar nemzet törekvéseivel".

Szombathelyi tisztiparancsa utalt még a kor szellemére és megrótta azokat a tiszteket, akik nemtörődömségből és kényelemszeretetből „nem érzik át azt a parancsoló szükségességet, hogy keresztény magyar mivoltuknak minden megnyilatkozásukban érvényre kell jutnia".[140]

Szombathelyi tisztiparancsa elérte a kívánt hatást. A miskolci 19. honvéd kiegészítő parancsnok a zsidónak minősülő főiskolai hallgatók szolgálati halasztáskérelmét elutasítandóknak vélte, azzal, hogy helyes a kedvezmény odaítélését megtagadni „oly esetben, amikor a folyamodó az előírt feltételeknek formailag megfelel ugyan, de a kedvezmény megadása magasabb érdekekből nem kívánatos". *„Ez a magasabb érdek* — fűzte hozzá a kiegészítő parancsnoka — *akkor látszik fennforogni, amikor folyamodó zsidó,* mert bármily kedvezmény kényszerítő ok nélkül való odaítélése zsidó részére merő ellentétben állana a zsidóság térfoglalásának visszaszorítását célzó törvényes intézkedések intencióival, valamint a HM. úr vonatkozó rendeleteinek szellemével, de *különösen ellentétben állana a Vkf. Úr f. évi október 24-én kelt 73 440. eln. Vkf. fbü. — 1941. sz. rendeletével."*[141]

A miskolci kiegészítő parancsnok — mint ezt a felterjesztésére adott válasz is mutatta — helyesen vélekedett akkor, amikor Szombathelyi vezérkari főnöknek a zsidó üzletek, újságok, szórakozóhelyek, társaságok támogatása ellen kiadott tisztiparancsát a honvédségen belül is érvényesítette a zsidókkal szemben.

Az az elv, hogy nem egyszerűen a rendeletet vagy a törvényt kell végrehajtani, hanem a törvény írott rendelkezésein túl, annak szellemében és értelemszerű alkalmazásában kell a tisztnek, tisztesnek szolgálatát teljesíteni, rendkívül veszélyes folyamatot indított el: ennek utána bárki, bármily rangú tiszt, altiszt tulajdonképpen mindent megtehetett, legalábbis, ami a zsidóellenes intézkedéseket illeti, egyszerűen arra hivatkozhatott, hogy ő a vezérkari főnök parancsa értelmében a törvények írott rendelkezésein túl cselekedett.

Tulajdonképpen ez a szellem érvényesült a honvédelmi tárca 1941 novemberében lezajlott költségvetési tárgyalásánál is. Amikor Malasits Géza szociáldemokrata képviselő azt kérte Bartha honvédelmi minisztertől, hogy azokat a munkásszázadokat, amelyeket a honvédség akár a leszereléseknél, vagy lebontásoknál felhasználni nem tud, tehát improduktíve tart bent, szereltesse le és küldje haza, mert „ezek túlnyomórészt szegény ördögök, akik otthon is tudnának munkát végezni", a szélsőjobboldali képviselők oldaláról közbekiáltottak: „Nem zsidók ezek?" Amikor pedig Malasits utalt arra, hogy ezek között „sok felvidéki fuvaros és egyéb ember, zsidó is, keresztény is van", és azt igyekezett fejtegetni, hogy nem az a lényeges kérdés, hogy zsidók vagy nem zsidók, ezt a szélsőjobboldal heves ellenzéssel fogadta.[142]

Csak ennek a szellemnek eluralkodása figyelembevételével érthető, hogy 1941. december 18-án, akkor, amikor már világosan látszott, hogy a náci Wehrmacht villámháborúja a keleti fronton csődöt mondott és már javában folyt a Vörös Hadsereg sikeres ellentámadása Rosztov és Moszkva térségében, Szombathelyi Ferencnek, a magyar királyi vezérkar főnökének nem akadt sürgősebb dolga, minthogy a honvédelmi miniszterhez intézett felterjesztésében — a magyar megszálló csoport parancsnokságának helyzetjelentése alapján — többek között a kitoloncolt zsidók visszaszivárgásának megakadályozását követelje, valamint azt, hogy ha már a zsidó munkásszázadokhoz tartozó egyének a honvédség egyenruhájában járnak, ami rontja a honvédség jó hírnevét, ezeket „megkülönböztetésül széles, már messziről felismerhető karszalaggal kellene ellátni".

A honvédvezérkar főnöke szóvátette ezenkívül azt is, hogy „a munkaszolgálatra bevonult zsidók családi segélyét felül kellene vizsgálni. Különösen a felszabadult területekről behí-

vott zsidókét, akik csak a rabbi előtt kötöttek házasságot, így kérdéses, hogy részükre a segély illetékes-e".[143]

1942. januárjában a Wehrmacht moszkvai veresége után, amikor a német hadvezetőségnek minden mozgósítható erőre életbevágóan szüksége volt, hogy a tavaszra és nyárra tervezett nagyarányú keleti támadó hadjáratot végre tudja hajtani, látogatást tett Budapesten és tárgyalásokat folytatott Ribbentrop birodalmi külügyminiszter és Keitel tábornagy, a Wehrmacht főparancsnokságának főnöke. Az eredmény: megállapodás jött létre, hogy Magyarország egy teljes hadsereget, a 2. hadsereget mozgósítja és kiküldi a keleti frontra.

V. FEJEZET

Zsidó munkaszolgálatosok helyzete a keleti fronton és a hátországban (1942 március — 1943 március)

1942 kora tavaszán megkezdődött a 2. hadsereg mozgósítása. A mozgósítási előkészületek során a Honvédelmi Minisztérium 1a. osztálya javaslatot terjesztett elő, mely szerint a *rendkívüli mozgósítás (RM) esetén a mozgósításra kerülő alakulatok létszámának 10 százalékáig mindenkor zsidó munkásalakulatok is mozgósításra kerüljenek.*[144]

Ennek alapján Bartha honvédelmi miniszter *1942. március 17-én a „zsidók háborús alkalmazásá"*-ról rendeletet adott ki,[145] amely nemcsak a fenti előterjesztést foglalta magában, de elrendelte azt is, hogy a jövőben valamely *béke-hadtest mozgósítása esetén* a hadtest területén levő *összes zsidókat be kell hívni* munkásalakulatokba és hogy ezeket a *zsidó munkásalakulatokat teljes számban a hadműveleti területen kell alkalmazni.*

A rendelet szerint a kivonuló zsidó munkásalakulatok költségeit a mozgósítási hiteltől függetlenül kell biztosítani s az így adódó költségeket „a zsidóságra bármilyen formában kirovandó külön adóval" kell fedezni.

A honvédelmi miniszter megparancsolta, hogy a 2. hadsereghez kiküldendő munkaszolgálatos századokon kívül az Ukrajnában levő megszálló csapatokhoz még 10 munkásszázadot kell kihelyezni.

E rendeletnek megfelelően a vezérkar főnöke a 2. hadsereg szervezetébe 45, a KMOF szervezetébe pedig további 24 munkásszázadot állított be, ez létszám szerint körülbelül 14 ezer főt jelentett.[146]

A 2. hadsereg mozgósításával kapcsolatban a vezérkari főnökség újra „szükséges és feltétlenül végrehajtandó" követelményként állította fel a munkásalakulatoknak a honvédség csapataitól való „éles megkülönböztetése a külsőben is", azért ennek megvalósítására — nézete szerint — „legcélszerűbb volna, ha a zsidók legalább a KMOF szervezetben és az Ukrajnában megszálló csoportnál saját polgári ruhában, sárga karszalaggal ellátva vonulnának ki."[147]

Az 1942. március 17-i, fent említett rendelet ezt a javaslatot elfogadta és kimondta, hogy a „kivonuló zsidó munkásalakulatokban a *zsidó munkások ruházata: polgári ruha, katonasapka, sárga karszalag.* Gondoskodni kell azonban arról is, hogy a munkára alkalmas ruhával nem rendelkezők lehetőleg zsákmányolt (jugoszláv, csehszlovák) ruhaanyag felhasználásával megfelelően felöltöztethetők legyenek. Természetesen a zsákmányolt ruhát minden egyenruha jellegétől meg kell fosztani."[148]

A mozgósítási előkészületek során, szem előtt tartva a vezérkari főnök 1941. október 24-i tiszti parancsát, nem egyszerűen az 1942. március 17-i rendeletet hajtották végre, hanem a rendelet szellemén túlmenően foganatosítottak intézkedéseket. Nemcsak a hadköteles korban levő zsidókat, sőt nemcsak a besorozottakat, hanem azokat is beosztották a frontra küldendő munkásszázadokba, akiket — az érvényben levő törvényes rendelkezések alapján — akár testi törődöttségük, akár koruk miatt nem lehetett volna beosztani.

A magyar belpolitikai életben bekövetkezett változások is elősegítették a katonai szervek ilyen irányú tevékenységét. 1942. március 9-én a Bárdossy-kormány helyébe a Kállay-kormány lépett. *Kállay bemutatkozó parlamenti programbeszédében*[149] *leszögezte,* hogy *a zsidóságot fajnak tekinti,* amely elvi álláspont hangoztatása természetesen súlyos következményeket rejtett magában. Nem lehet véletlen, hogy Kállay eme állásfoglalásával kapcsolatban a szélsőjobboldal egyik vezető alakja, Rajniss Ferenc közbeszólt: „A zsidók ma nem isznak pezsgőt, az a gyanúm!"[150]

Fokozta a zsidókérdés kezelése körül kialakult nyugtalanságot az, hogy a kormánypártnak, *a Magyar Élet Pártjának vezérszónoka, vitéz Lukács Béla,* egyébként a párt ügyvezető igazgatója, a miniszterelnöki programbeszédet követő vitában leszögezte: „Én nagyon szeretném, ha azon az úton, amelyen a tavalyi fajvédelmi törvény meghozatala alkalmával az első lépést megtettük, *egy lépéssel megint tovább mennénk és gondoskodnánk a zsidók társadalmi elkülönítéséről.* (Éljenzés és taps

jobb felől, felkiáltások a szélsőbaloldalon: karszalagot!) Szeretnék megnyugtató kijelentést hallani arra vonatkozólag, hogy ugyanakkor, amidőn a mi magyar véreink kint a haza védelmében véreznek, a zsidók legalábbis mint munkaszolgálatosok, de ki a harctérre vitessenek és ezen a réven vegyék ki a munkából részüket."

Lukács ezenkívül követelte a zsidó köztisztviselők leváltását, valamint azt, hogy a Kállay miniszterelnök által bejelentett átmeneti gazdálkodási intézkedések között szerepeljen a *zsidóság kitelepítésének kérdése is.*[151]

Magától értetődő, hogy hivatalos politikai tényezők részéről jövő ilyesfajta megnyilatkozások nem maradhattak hatás nélkül, a zsidókérdés kezelése terén a hadseregben sem. 1942 kora tavaszán a zsidónak minősülők munkásszázadokba való behívásánál a 2870/1941. Me. sz. kormányrendelet és a bizalmas belső használatra kiadott 27 300. eln. 8.—1941. sz. honvédelmi miniszteri rendelet alkotta a törvényes alapot. De ez csak az alap volt. Százával és ezrével hívtak be különböző foglalkozási ágakból, gyakran teljesen ötletszerűen, nemegyszer személyes okok miatt zsidónak minősülőket, frontra induló munkásszázadokba. *Mindazokat az orvosokat, akiket nem vettek fel az orvosi kamarába* — éppen a második zsidótörvény miatt —, a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához beküldött névjegyzék alapján behívták.[152]

A tömegesen beérkező feljelentések, vagy ahogyan a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztálya „finoman" nevezte, „panaszok" kielégítésére, ezek „megszüntetése céljából" a Honvédelmi Minisztérium egy olyan bizalmas rendeletet adott ki, mely szerint a felállítandó tábori munkásszázadokba 10—15%-ban „nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismert zsidókat vagy zsidó származásúakat" kell beosztani, sőt hozzájárult ahhoz is, hogy tábori munkásszázadokba kivételesen 42 évesnél idősebb zsidók is beoszthatók legyenek.[153]

1942. május 6-án „a salgótarjáni polgárok" aláírással névmegjelölés nélkül feljelentés érkezett a Honvédelmi Minisztériumba. „A salgótarjáni polgárok", akik „figyelemmel és szemmel" kísérték a zsidók behívását, e feljelentésben közölték a behívandó zsidók neveit, mert „ezek még egyetlen esetben sem voltak behíva munkatáborba, pedig ha az apraja el lett víve erre a célra, nem ártana, ha a nagyját sem kímélnék meg, hogy ne pöffeszkedjenek itthon, mert azt suttogják ezekről, ja, van pénzük és ezek így mentesek a munkaszolgálat alól."[154]

A Honvédelmi Minisztériumban sem ezt a névtelen feljelentést, sem a többit nem dobták papírkosárba, hanem megküldötték

az *illetékes hadtestparancsnokságnak* „tudomásulvétel és esetleges intézkedések megtétele céljából."[155]

A frontra induló tábori munkásszázadokba beosztottak olyanokat, akik nyomorékok voltak, orthopéd cipőt hordtak,[156] beosztottak vérbajosokat, tüdőbajosokat,[157] de kiküldtek a frontra elmebetegeket is, akiket a Lipótmezei Elmegyógyintézet közveszélyes elmebetegeknek nyilvánított.[158] A fennálló rendelkezések ellenére, azokat felrúgva, nem vették figyelembe a kivételezettséget sem.[159]

Mindez nemcsak azért történhetett így, mert egyes bevonulási központok parancsnokai túllépték hatáskörüket, szadizmusból, zsidógyűlöletből, vagy bármi más okból. *A behívott zsidókkal szemben alkalmazandó különlegesen szigorított bánásmódra az utasításokat a legfelsőbb katonai vezetés adta ki, de nem írásban, hanem csak szóban.*

Éveken keresztül, 1939—1942-ig a Honvédelmi Minisztérium és az Igazságügyi Minisztérium egyes jó szándékú referensei sokat fáradoztak azon, hogy körülhatárolják, törvényesen szabályozzák a zsidóknak minősülő személyek hadkötelezettsége teljesítését. Létrejöttek a különböző rendeletek, megalkottak végrehajtási utasításokat, de mindezek hatálytalanokká váltak akkor, amikor *1942 március elején* a bevonulási központok parancsnokai a hadtestparancsnokságokon a zsidókkal való bánásmódra megkapták a *szóbeli utasításokat.*

Az I. hadtestparancsnokságon tartott értekezleten vitéz *Horvay Arthúr* vezérőrnagy elnökölt, aki közölte, hogy küszöbön áll a mozgósítási előmunkálatokban papíron előkészített tábori és honi tiszta zsidó és tiszta keresztény munkásszázadok mozgósítása. Horvay utasította a bevonulási központok parancsnokait, hogy olyan módon dolgozzák át az erre vonatkozó előmunkálatokat, hogy ezeket a munkásszázadokat 4—5, legfeljebb 7 napon belül útnak indítják. A további utasításokról *Muray* — 1945 elején — így vallott: „Ezután a súlyos következmények terhe mellett a legkomolyabb formában figyelmeztetett bennünket a zsidókkal való bánásmódra, minek a lényege a következő volt:

1. *Zsidóval beszélni senkinek nem szabad.* A keresztény keretet ismételten szigorúan ki kell oktatni és utasítani kell, hogy zsidóval csak 3 lépésről és csakis tanú jelenlétében beszélhetnek. Aki ez ellen vét, azt a Szolgálati Szabályzat által megengedett büntetés kétszeresével kell büntetni, ismétlődés esetén tényvázlatot kell a vétkessel felvenni.

2. *Zsidó csak az úttest közepén járhat,* míg a keretbeliek csak a járdán.

3. *Zsidókat csak havonta egyszer látogathatnak a legközelebbi hozzátartozói.* Magyarázatul hozzáfűzte, hogy miután a zsidók csak rövid néhány napig maradnak a Bev. központnál. (Sic!)

4. *Csomagot nem kaphatnak.*

5. *Szigorú levélcenzúrát* kell életbe léptetni. E tekintetben a postamesterek már utasítva lettek, azonnal érintkezésbe kell velük lépni. Meg kell akadályozni és ki kell nyomoztatni, nehogy esetleg civilek csempésszenek be hozzájuk ilyet, mert egész biztos, hogy mások címére való írást a hozzátartozók meg fogják szervezni.

6. *Zsidók üzletben nem vásárolhatnak.*

7. Legfeljebb P 50 lehet náluk.

8. *Nem dohányozhatnak,* mert a külön kiadott rendelet szerint nem részesülnek honvéd cigaretta ellátásban és mert napi zsoldjukat csak tisztítószerek beszerzésére fordíthatják.

Egyben a parancsnokok személyes felelőssége mellett elrendelte, hogy személyes motozás útján akadályozzák meg, hogy zsidók dohányneműt csempésszenek megszállott területre, ahol azt üzletkötésekre használják fel, mert pl. ott 100 db cigarettáért már egy perzsaszőnyeget vagy egy zongorát lehet kapni.

Ezek voltak a legszigorúbb intézkedései."[160]

Muray szerint ezeket a rendelkezéseket ismertetni kellett a zsidó munkásszázadokhoz beosztott keresztény keret parancsnokaival, tisztjeivel és szolgálatvezetőivel, alá kellett velük íratni, és „pontonként iskolázni."[161]

Muray vallomásában utalt arra, hogy tiszta keresztény munkásszázadokat is mozgósítottak 1942 tavaszán. Valóban így is történt; származásukra való tekintet nélkül mindazokat, akiket az illetékes szervek olyanoknak ítéltek, hogy az „ország közrendjét veszélyeztető káros tevékenységet" fejtenek ki, vagy „rendbontó magatartásukkal a háborús gazdasági termelést gátolják", azokat *katonai büntető alakulatokba* hívták be, hadműveleti területre történő kiküldés céljából. *Erre az utasítást* — a 2. hadsereg mozgósításával egy időben — *maga Horthy kormányzó adta ki.*[162]

A legfelsőbb parancs alapján a fent említett „káros és rendbontó elemek" kiemelése megtörtént és *1942 tavaszán három különleges munkásszázadot* szerveztek belőlük s kiküldték a keleti hadszíntérre azzal a célkitűzéssel, hogy „egyrészt ezek káros tevékenysége megszüntethető legyen, másrészt méltányos, hogy az ország véráldozásából a részüket kivegyék."[163]

Ilyen különleges munkásszázadokba hívták be 1942 tavaszán

és később azokat a szakszervezeti vezetőket, szociáldemokrata funkcionáriusokat, valamint vagyoni helyzetüknél, vagy más szempontból fontos személyeket, zsidókat, zsidó származásúakat, de keresztényeket is, akiket az ellenforradalmi rendszer a maga szempontjából veszélyesnek ítélt.

1942 tavaszán a magyar ellenforradalmi rendszer visszakanyarodott oda, ahonnan 1919 őszén elindult. Ugyanaz a Horthy Miklós, aki 1919. augusztus 21-én az új hadsereg felállításával kapcsolatban elrendelte, hogy a sorozásból a szervezett munkásokat és megbízhatatlan elemeket ki kell zárni, aki 1919. október 31-én utasítást adott arra, hogy „a politikailag megbízhatatlannak véleményezett és a munkások között egyenetlenséget szító egyénekből munkásalakulatokat kell felállítani", ugyanez a Horthy Miklós 1942 tavaszán lényegében ugyanezen meggondolásokból, a rendszer szempontjából nézete szerint káros elemeket büntető jellegű munkásszázadokba hívatta be és küldte ki a frontra, hogy azok ott elpusztuljanak.

Muray alezredes Nagykátán a 401. számmal jelzett különleges munkásszázad tagjai előtt beszédet tartott: „Valamennyiüknek van valami a füle mögött — mondotta. — A magyar népet meg kell tisztítani a magukfajta aljas népségtől, akik a haza ellenségei és akik az ellenséggel cimborálnak. Kimennek Ukrajnába és ott dolgozni fognak. Haza csak az kerülhet, aki becsületes munkával jóváteszi bűneit."[164]

Ugyanekkor a keretnek a következőket mondotta a munkásszázad füle hallatára: „Hallották, hogy kik ezek itt? A maguk kezére lesznek bízva. Ha mennek velük valahová, ezek csak a kocsiúton mehetnek. Ezek nem emberek, állatok, kíméletet ne ismerjenek velük szemben. Ha meg kiérnek Ukrajnába, díszítsék fel velük az útmenti fákat! Akasszák csak fel sorban őket, nagy szolgálatot tesznek maguk ezzel a hazának, az emberiségnek, mert ezek az emberek legaljai."[165]

A különleges munkásszázadokba való behívást nem az illetékes kiegészítő parancsnokság, hanem a hadtestparancsnokság eszközölte, mégpedig úgy, hogy maga küldte ki a behívójegyeket és a kiegészítő parancsnokság csak a névjegyzéket kapta meg, amelynek alapján ellenőrizni és jelenteni kellett a bevonulások maradéktalan megtörténtét. Tekintettel arra, hogy a behívottak között olyanok is voltak, akik addig még sorozáson sem voltak, erre a célra külön sorozó bizottságot állítottak fel.

Más formája a különleges századokba való behívásnak az volt, hogy a kiegészítő parancsnokság megkapta a felettes katonai szervtől a behívandók jegyzékét, ennek alapján a kiegészítő

parancsnokságnak úgy kellett a behívásokat intézni, hogy „a behívottak a legközelebbi útbainduló munkásszázaddal elküldhetők legyenek... Minden esetben egyenként és név szerint kell[ett] jelentenem, hogy ki mikor vonult be, illetve naponta távbeszélőn kellett Hajós alezredesnek jelentenem — vallotta Muray —, hogy ki nem vonult be közülük, hogy az illetők után nyomoztathassanak."[166]

Muray, vallomása szerint, a fenti alapon 10—12 munkászázadot állított fel és indított útba, ezek közül egy különleges számozású zsidó, és két század különleges keresztény munkaszolgálatos század volt.

Olchváry vezérkari alezredes a különleges munkásszázadra vonatkozólag közölte Murayval, hogy „intézkedett egy, a központból név szerint kijelölt külön kettős erejű keret behívásáról." Olchváry utasította Murayt, hogy szigorúan ellenőrizze azt, hogy a különleges század tagjaival ne állhasson senki szóba, még a keretbeliek sem. „Velük csak a századok parancsnokai és csakis kihallgatáson, mások jelenlétében és csakis szigorúan szolgálati vonatkozású ügyekben beszélhetnek."[167]

A 2. magyar hadsereg mozgósításával, a munkaszolgálatosok behívásával egy időben a Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztálya javaslatot készített elő az 1939 : II. törvénycikk, valamint az 1938 : IV. tc. (az 1914—18. évi világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréséről) módosításáról és kiegészítéséről.[168] Ami az 1938 : IV. tc.-t illeti, az nem tartozik témánkhoz, azzal itt nem foglalkozunk. Az 1939 : II. tc. módosítása, helyesebben kiegészítése viszont már közelebbről érdekel bennünket: a készülő törvényjavaslat a honvédelmi törvényt akarta kiegészíteni a „kisegítő szolgálat" törvénybeiktatásával. A törvényjavaslatnak az volt a rendeltetése, hogy a zsidónak minősülő magyar állampolgárok hadkötelezettségét *törvényhozási úton rendezze.* Ez a törvényjavaslat a kivételes hatalom alapján kibocsátott 2870/1941. Me. sz. kormányrendeleten[169] túlmenő intézkedéseket nem is tartalmazott és a javaslat célja, mint azt az indokolás is kifejtette, elsősorban az volt, hogy „a hadkötelezettség alatt álló zsidók katonai szolgálat teljesítésének módját és az ehhez kapcsolódó kérdéseket szabályozó *minisztériumi rendeletet törvény váltsa fel,* amely stabilabb, a kivételes hatalom gyakorlásának előfeltételeitől független alapot teremt a honvédelmi kötelezettségeknek ezekben a vonatkozásaiban."[170]

Ha itt, ezzel a törvényjavaslattal mégis foglalkozunk, akkor ezt azért tesszük, mert a javaslat képviselőházi és felsőházi tárgyalása során néhány figyelemre méltó felszólalás is elhangzott.

1942. június 26-án szögezték le először a magyar parlamentben, hogy a munkaszolgálat „a magyar emberre bizonyos vonatkozásban megalázó szolgálatot" jelent.[171]

Glattfelder Gyula csanádi püspök pedig a Felsőház 1942. július 14-i ülésén tiltakozni akarván az ellen, hogy az 1941 : XV. tc. alapján állapítsák meg ki zsidó és ki nem zsidó, vagyis az egyház nevében az ellen óhajtott tiltakozni, hogy azokra is kiterjedjen a törvény hatálya, akik „esetleg a legkeresztényibb gondolkodásban, mentalitásban nőttek fel", kijelentette: az egyház nem járulhat hozzá, hogy *„ilyen gyerekeket zsidótáborba kényszerítsünk és a sárgafoltot őreájuk is törvényesen rávarrassuk."*[172]

1942 nyarán tehát a magyar országgyűlésben nyilvánosan leszögezték, hogy az 1941 : XV. tc. alapján zsidónak minősülők munkaszolgálata megalázó, hátrányosan megkülönböztető jellegű és sem magyar emberhez, sem keresztény gondolkodásban felnőtt fiatalokhoz nem méltó.

Az 1942. július 29-én kihirdetett 1942 : XIV. tc. a zsidók hadkötelezettségét tehát törvényileg szabályozta, olyan elveket, szabályokat intézményesített a Magyar Törvénytárban, amelyek „embertelenek" voltak és amelyekhez hasonlók csak a náci Németországban voltak érvényben.[173]

A Képviselőház szélsőjobboldala, a nyilas képviselők, egyremásra terjesztették elő legkülönfélébb, a zsidóság diszkriminációját célzó javaslataikat. 1942. június 24-én Serényi Miklós gróf azt javasolta, hogy a zsidó asszonyokat, gyerekeket, aggastyánokat zárják gettókba, míg a *munkabíró férfiakat az ország minden részében felállítandó munkatáborokban helyezzék el, ezeket a munkatáborokat pedig drótsövénnyel vegyék körül.*[174]

Ilyen és ehhez hasonló megnyilatkozások nyomán a 2. magyar hadsereggel a keleti frontra induló, mintegy 50 ezer főnyi munkaszolgálatos jövőjét nem alaptalanul ítélték meg pesszimisztikusan annál is inkább, mert ezek a megnyilatkozások, az ezekben hangoztatott szélsőséges fajgyűlölő, antiszemita elvek nem álltak távol azoktól, akik a vezérkarban, a kivonult hadseregnél a zsidó munkaszolgálatosok felügyeletével, parancsnoklásával voltak megbízva.

Szombathelyi vezérkari főnök később, 1945-ben szerkesztett védőiratában ezzel kapcsolatban a következő súlyos megállapításokat tette: „A zsidókérdés a hadseregre katasztrófális kihatással volt. Rettenetesen korrumpáló hatása volt. Minden érték átértékelődött. *A kegyetlenségből hazaszeretet lett, az atrocitásokból hősiesség, a korrupcióból erény,* s ilyen körülmények

között jól gondolkozó emberek nem tudtuk megérteni az eseményeket. *A fegyelem kétféle lett. Egy a zsidókkal szemben, ahol minden szabad volt* és egy másik fegyelem, ahol a szabályzatoknak megfelelően kellett volna cselekedni. Természetesen ez utóbbi nem sikerült. Így az egész hadseregnek a fegyelme alá lett ásva, *parancsnak, ha zsidó ügyekben történt, nem engedelmeskedtek,* hanem egyenesen szabotálták. Az ember az egész vonalon egy áthatolhatatlan fallal találta magát szemben, ahol mindenki szabotál és ahol senkit nem lehetett megfogni. Parancsaimat, melyeket ez ügyben kiadtam, elmellőzték. Zsidókat nem mertem hazarendelni a harctérről, mert ezeket útközben eltüntették. Gazdájuk ezeknek az eseteknek soha nem volt. Felszólításra vagy sürgetésre méltatlankodtak, hazudtak, mindez pedig erény volt és magasabb hazafiságszámba ment. Egyes esetek kivizsgálására Budapestről kellett a harctérre detektíveket kirendelnem, mert másként a tényállást nem tudtam kihámozni."[175]

1942. szeptember 15-én már kint volt a harctéren a III. és IV. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj (Nyesznakomovoban), a 110/14., 15. tábori munkásszázad (Novij Mirben és Bojarszkijben), míg menetben voltak a 108/41., 42., 54., a 109/1—4., 54., a 110/24., 25., 34., a 110/37., 40., 41., 43. sz. tábori munkásszázadok.[176]

A keleti fronton „a munkásszázadokat részben hadtápszolgálatban az utak javítására, lőszeres vonatok, élelmiszeres vonatok stb. kirakására, részben az arcvonalban műszaki munkák végzésére — erődítési munkák, az arcvonal előtt aknák felszedése stb. — használták fel. Különösebben ezek az utóbbi munkák sok zsidó életet követeltek."[177]

Az 1942 augusztus—szeptemberi veszteséglista 460 kisegítő munkaszolgálatos nevét tartalmazza.[178] Tegyük rögtön hozzá, ez az időszak aránylag még a legkedvezőbb időszak volt a fronton levő munkaszolgálatosok szempontjából, egyrészt mert még ekkor csak a kisebb jelentőségű nyári harcok folytak, másrészt a rosszul felszerelt és rosszul ellátott munkaszolgálatosok fizikai állapota is jobb volt, mint később, 1942 őszén és 1942—43 telén. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy ezeket az embereket nemcsak fizikailag igyekeztek tönkretenni, hanem lelküket is meg akarták nyomorítani.

Egy munkaszolgálatos naplójából idézünk:[179] »1942. október 8. ... Hosszú levélbe fogok. Neked szól a levél ... És bízom benne, hogy egyszer el is jut hozzád. Háborúban, túl az ország határán vagyok, sok minden történhet velem. Szeretném személyesen átadni Neked, megeshet, hogy nem leszek ilyen szerencsés, de talán akkor is eljut Hozzád ... Nem akarom, hogy ezeknek a hosszú hónapoknak a története, az a része, amely velem történt, rajtam folyt át, esetleg velem együtt megsemmisüljön ... A hét eleje óta német koszton vagyunk. Eddig az országból láttak el bennünket, ezentúl valahonnét Lembergből vagy Prsemyslből fogunk kapni ellátást. Ez további romlását jelenti kosztunknak. Még rendjén volna, ha kiadnának mindent, amit vételeznek. Papíron elég jól fest egy napi menü: 75 dkg krumpli, fejenként naponta 7 dkg hús, 17 dkg kolbász, 15 dkg hüvelyes, 50 dkg kenyér. Mindez szépen hangzik, a valóság egészen más. Tegnap este pl. üres bableves volt a vacsora, az alján úszott 6—7 szem bab. Tiszta víz volt és adtak hozzá egy kulacs ásványvizet. (A vizet fogmosásra használtam fel.)

Október 12. Olvastam egy kivonatos Kazinczyt (Fogságom naplójából, „A pályám emlékezete" részlete), Illyés Gyula verseket, József Attilát sokszor és ismét ...

A beomlott köveket fejtettük. Kárpátfalvi volt a csoport parancsnoka. Kis kövér disznószemű hadapród őrmester. Nálánál ostobább emberrel még nem találkoztam életemben ... Vesztemre levetettem a zubbonyomat ezen az éjjelen és a fehér ingem virított. Kárpátfalvi nem sokáig váratott magára. Miért nem dolgozik, maga fehéringes? Ráhúztam, serényebben csákányoztam, ahogyan csak erőmből tellett. Néhány perc múlva újra: Miért nem dolgozik gyorsabban, maga fehéringes? Egy idő múlva lehívott. Hogy hívják? Megmondtam. — Hát hogy megtanuljon gyorsabban dolgozni ... álljon vigyázzba ... egy féllépést hátrább ... Azzal pofon ütött. Nem túl erősen, de kövér puha tenyere mégis égetett. Tudtam, hogy oktalanul ütött, hiszen mindig a jobb munkások közé tartoztam és ezúttal sem dolgoztam rosszabbul, mint máskor. Hol dolgozott eddig? — kérdezte. Megmondtam. — És ott meg voltak a munkájával elégedve? Keményen a szeme közé néztem és erélyes éles választ adtam: — Az én munkámmal eddig, bármelyik részlegnél dolgoztam, mindig meg voltak elégedve. — Ez a hang, az öntudatos nézés lett a vesztem. Serák üvölteni kezdett: — Mi az? Talán nem tetszik valami? Maga disznó ... Azzal nekem esett. Ütött, ahol ért. Ököllel a fejemet, hátamat. Egy sziklával magasabban állt, mint én, rámugrott. Csizmájával a mellemet érte. Hátraestem, a gerincemet a mögöttem kiálló hegyes kődarabba vertem. Az ütések zuhogtak rám. Serák megrészegült saját erejétől. Dühét kiáltozásokkal tovább szította. Én nem szóltam egy árva hangot sem. Mindössze megpróbáltam a karommal és öklömmel az arcomat védeni. A jelenetet mindenki némán nézte. Ervin el-

fordult és vakon verte csákányával a talajt tehetetlenségében. Gyuri lent állt az omladék lábánál. Az eset után napokig alig tudtam kiegyenesedni.

De megütöttek máskor is, mások is. Ez azonban már fel sem tűnt senkinek, hiszen mindenkit vertek, napirenden volt az ilyesmi. Brutálisak voltak a végtelenségig, néha úgy megverték az embereket, hogy belebetegedtek... néhány szerencsétlen alak sokat szenvedett, akik bármennyire is igyekeztek, sohasem tudtak kielégítően dolgozni, Bruckot az öngyilkosság határáig kergették. Egy vasárnap délután az utolsó percben sikerült megakadályozni az erdőben...«

1942 őszén a keleti fronton, a 2. magyar hadsereg kötelékében és a megszálló csoport parancsnoksága alatt levő munkásszázadok helyzete napról napra rosszabbodott.[180]

Voltak olyan századok, amelyeknél a hadseregparancs ellenére is tilos volt a levelezés, ezeknél a századoknál a munkaszolgálatosok több mint fél esztendő óta nem kaptak levelet és a hozzátartozóik sem kaptak tőlük levelet.

Voltak századok, amelyek „egész nyáron, október közepéig, fedél alatt egyetlen egyszer sem aludtak, bár erre alkalom nagyon sokszor lett volna. Ezeknek a századoknak a számára a szabadban való alvás azt jelentette, hogy a puszta földön háltak, sátor nélkül, akár esett az eső, akár nem. Több ízben megesett, hogy német alakulatok parancsnokai figyelmeztették az ilyen századok parancsnokait, hogy kettőt egyszerre nem lehet gyakorolni a zsidókkal szemben, ütni és dolgoztatni őket. Válasszanak, vagy üssék a zsidókat, vagy dolgoztassák. A zsidókkal való bánásmód egyik jellemző esetére hívjuk fel a figyelmet akkor, amidőn megemlítjük, hogy pl. a 101/5. tábori vegyes munkásszázadnál *október hó elejéig 14 ember halt meg végelgyengülésben, a hiányos táplálkozás, a fedélnélküliség és az állandó ütlegelés következtében.*

Ami a kifejezett kegyetlenkedéseket illeti, arra vonatkozóan illusztrációképpen megemlítjük a *105/4. tábori vegyes századot,* amelynek parancsnoka *Kaucsky György, tartalékos hadnagy,* Budapesten a Horthy Miklós körtér 7. szám alatt kocsmáros és rendőrségi körökben ismert orgazda, *aki nyíltan és bevallottan azt a célt tűzte ki maga elé, hogy századát kiirtja.* Ezt a célt úgy valósította meg, hogy koholt ürügyekkel egyszerűen kivégezteti a zsidókat. Október elejéig századának állományából 96 embert lövetett agyon. Ezek közül több, mint 30-at saját maga lőtt le. Módszere az, hogy a kiszemelt munkaszolgálatost szolgálati jeggyel egy honvéd kíséretében a szomszéd faluba küldi. A megbízott honvéd, ember nem járta területen az illetőt lelövi és jelenti, hogy az illető meg akart szökni tőle. Ha a fizikailag kiéhezett és összetört munkaszolgálatost a honvéddel összehasonlítják, ez az állítás teljes képtelenségnek tűnik fel. Más esetben két tanúra hivatkozva összeesküvést leplezett le, amelynek alapján 30 zsidó munkaszolgálatost végeztetett ki. A két tanút aztán a kivégzés megtörténte után Kaucsky hadnagy saját kezűleg lőtte agyon. Ennek a századnak a parancsnoka a másik két szomszéd munkásszázad parancsnokával jelenleg nemes versenyben áll, hogy ki tesz el több zsidót láb alól."

Az egyik munkásszázad parancsnoka azt a „szórakozást" ötlötte ki, hogy a munkából hazatérő munkaszolgálatosokat behívták a keret szobájába és ott agyba-főbe verték őket. Ezt *„ötórai teáknak"* hívták. A másik kínzási mód ugyanennél a századnál, az úgynevezett *„tóparti látomás"* volt. A tábor közelében mocsár terült el, a munkaszolgálatosokat beúsztatták a mocsárba, majd abban bunkfenceket kellett vetniök. Amikor az úsztatás után a sártól elnehezedett munkaszolgálatosok kijöttek a mocsárból, a végkimerülésig futtatták s közben korbáccsal és bottal ütlegelték őket.[181]

Volt olyan szadista parancsnok is, aki a következő szórakozást eszelte ki: ébresztő alkalmával megkérdezte, hogy ki éhes a munkaszolgálatosok közül. A kérdésre mindenki jelentkezett, erre megetetett a valóban kiéhezett emberekkel 4 adag ételt, és amikor jóllaktak, bukfencet csináltatott velük, mindnyájan rosszul lettek, sokan közülük napokon át betegek voltak.[182]

Volt olyan szadista keretlegény, pontosabban századírnok, aki már a frontraindulás előtt arra oktatta a keretlegénységet, hogy a zsidóknak el kell pusztulniok. Az élelmiszert ellopta és két hónapon át csak moslékszerű levest adott a munkaszolgálatosoknak, táplálékkiegészítésül a földben levő káposztát és burgonyát szedette ki.[183]

Hozzá kell azonban tenni, ugyanez a szadista századírnok, a munkaszolgálatosok részére kiutalt és ki nem osztott *élelmet pénzért,* vagy miután pénzük az éhező embereknek nemigen volt, otthon, Magyarországon a hozzátartozóik által beváltandó utalványokért, vagy ahogyan akkor nevezték *„bon"-okért szívesen adott.*

Ez az úgynevezett „bonozás" meglehetősen elterjedt gyakorlat volt és nem kevés volt azoknak a keretlegényeknek és századparancsnokoknak a száma, akik ilyen módon jelentős összegekhez jutottak.

De nemcsak a keretlegénység, hanem az időnként elrendelt,

razziázást végrehajtó tábori csendőrök is igyekeztek maguknak minél több pénzt, értéktárgyat szerezni a zsidó munkaszolgálatosoktól. A motozásokat például a tábori csendőrök rendszerint úgy hajtották végre, hogy a motozó csendőrök „saját zsebükre előzetesen privát motozást" végeztek, vagyis megfelelő sáp leadása ellenében egyeseket mentesítettek a motozás alól. A hivatalos motozásra csak azután került sor, amikor egy-két csendőraltiszt már a munkásszázadok körletét bejárta . . .[184]

Ez az eljárás természetesen a keretlegénység irigységét is felkeltette és ha kisebb mértékben is, de igyekeztek követni a csendőrök példáját: „ha valamelyik zsidó munkaszolgálatosnál észrevettek értéktárgyat, mint pl. karórát, akkor az illetőt munka közben addig szdialmazta vagy bántalmazta, amíg az fel nem ajánlotta neki kiengesztelésül a karóráját."[185]

A munkaszolgálatosokkal szemben tanúsított *kegyetlenkedések* és a keretlegénység *korrupciója,* mint ezt a fent idézett, a Honvédelmi Minisztériumhoz intézett jelentés is leszögezte, *„általános tünetek,* amelyek a front mögötti szolgálatot teljesítő alakulatoknál az egész vonalon észlelhetők" voltak.[186]

Szombathelyi vezérkari főnök kénytelen volt elismerni: *„Kétségtelen, hogy különösen harctéren, de a hátországban atrocitások és egyéni akciók tömegesen fordultak elő,* folyományaképpen azon szellemnek, amely a Honvédelmi Minisztériumból ezen kérdésben kiáradt. Ez ellen a szellem ellen nem tudtam küzdeni, mert ez a szellem kint nagyon termékeny talajra talált."[187]

A felelősséget persze Szombathelyi igyekezett magáról elhárítani: „. . . a zsidó munkásszázadok felállítását, szervezését, szervi határozványait, szolgálati utasításait a Honvédelmi Minisztériumban készítették el, rám, a harctéren kint az alkalmazásuk maradt és ebben a tekintetben megtettem mindent, hogy az atrocitásokat megszüntessem."[188]

Ismételten utalnunk kell arra, hogy ezen kegyetlenkedő, zsaroló munkaszolgálatos parancsnokok és keretlegények mellett találni lehetett olyanokat is, akik igyekeztek a munkaszolgálatosok számára tisztességes, emberséges bánásmódot biztosítani. Így többek között a 101/14. századnál, ahol a tábor egészségi ügyeinek intézését 1942 utolsó hónapjaiban Szerdahelyi Elek orvosfőhadnagy vette át, kórház felépítését, fürdő felállítását és fertőtlenítő megszervezését rendelte el. A repülőtér építőrészleg parancsnoka Tosch Nándor utász-főhadnagy, valamint helyettesei, Barla Kálmán főhadnagy és Bot Raymund igyekeztek a munka-

szolgálatosok „sorsát minél elviselhetőbbé és emberiebbé tenni".[189] Vagy megemlítendő az a katonai járőr, amely elfogott a Kárpátokban egy 11 tagból álló szökött munkaszolgálatos csoportot; a halálrafáradt és teljesen kiéhezett munkaszolgálatosoknak az őrsön enni adtak és úgy tettek jelentést róluk, hogy a munkaszolgálatosok jelentkeztek az őrsön azzal, hogy munka közben az erdőben elveszítették a szádukat és azt nem tudták megtalálni a ködben, így a szökésért nem kaptak büntetést.[190]

Nagybaczoni Nagy Vilmos, aki 1942. szeptember 24-én váltotta fel a Honvédelmi Minisztérium élén Bartha Károlyt, 1942 október közepén megszemlélte a keleti fronton a 2. magyar hadsereget és az oda beosztott zsidó munkásszázadokat.

Látogatásáról 1942. október 27-én tájékoztatta a miniszertanácsot és a zsidó munkásszázadokkal foglalkozva leszögezte: *„ha jó munkát kívánunk a munkásszázadoktól, úgy azokkal jól kell bánni, jól kell őket ruházattal és élelemmel ellátni."*[191]

Ez a hang teljesen új lehetett a miniszertanácson belül is, és ezt a humánusabb álláspontot igyekezett az új honvédelmi miniszter érvényesíteni saját minisztériumán belül is. 1942. november 4-én, az 1942 : XIV. tc. végrehajtása tárgyában készített rendelettervezet megtárgyalása során,[192] melyen jelen volt Faragho Gábor, az elnökség vezetője, Szentgyörgyi Lajos államtitkár, vitéz Bardóczy Ferenc csoportfőnök, Pláner Zoltán, a törvényelőkészítő osztály helyettes vezetője és Kálmán Imre, az elnöki osztály szakelőadója, azt az elvi álláspontot foglalta el, hogy *„a kisegítő szolgálat is katonai szolgálat."* Ennek megfelelően azon nézetének adott kifejezést, hogy hasonlóan a gyalogságnál eltöltött kétévi szolgálathoz, a kisegítő szolgálatosokat is kétévi szolgálat után tartósan szabadságolni lehetne,

— nem fogadta el az eléje terjesztett rendelettervezet azon rendelkezését, mely szerint a zsidók szolgálati halasztásban nem részesíthetők,

— töröltette a rendelettervezet ama bekezdését is, mely szerint a kivételezett és rendfokozatukat megtartott zsidók a jövőben magasabb rendfokozatot nem érhetnek el,

— elrendelte, hogy a „hadigondozási igazolványt feltétlenül ki kell állítani az arra jogosult zsidónak", *nem lehet önkényesen eljárni és nem tűri meg azt, hogy ezt a rendelkezését bárki is önkényesen, hogy a zsidókon üssön, valamilyen úton és módon kijátssza,*

— töröltette azt a tervezett rendelkezést, mely szerint a kivételezett és rendfokozatukat megtartott zsidók a honvédség

alakulataihoz sem békében, sem háború idején nem hívhatók be.

Nagybaczoni Nagy hatályon kívül helyezte a hírhedt 5000-es honvédelmi rendelet 6. pontját, mely a keleti arcvonalra kiküldött zsidó és nemzetiségi munkásalakulatokba beosztottaknak felváltását megtiltotta akkor, amidőn a harcos alakulatokba beosztottak hat havonta felválthatók és felváltandók voltak. Az előző miniszteri rendelet szerint „románnak, szerbnek és zsidónak semmiféle kedvezményt nyújtani nem szabad, ezek fel nem válthatók, szabadságra nem mehetnek, ott kell végigszenvedniök a háborút, vagy ott pusztulnak." Nagybaczoni Nagy elrendelte „az egységes elbánást" a harctéren levő valamennyi harcos és munkásalakulatokban szolgáló személyek számára.[193]

Továbbá: Nagybaczoni Nagy Vilmosnak volt bátorsága ahhoz, hogy ezen nézeteit, ha enyhébb formában is, de a nyilvánosság előtt is közölje. 1942. november 19-én a Képviselőházban kijelentette: „Én a magam részéről a *törvény és az emberiesség álláspontján állok,* mert nekem munkásra van szükségem, aki nekem azért kell, hogy el is végezze azt a műszaki munkát, amelyet nem akarok a csapattal elvégeztetni. Ha pedig munkát követelek, akkor nekem annak az embernek a munkaképességéről gondoskodnom kell. *A bevonultak ne tekintsék ezt a munkásszázadba való bevonulást megalázásnak.* Ez honvédelmi szolgálat, ez kötelező mindenkire, törvényes alappal bír. Viszont azonban legyenek meggyőződve arról is, hogy a parancsnokok olyan beosztottaknak tekintik őket, akikről ők emberségesen és tisztességesen gondoskodni tartoznak. (Helyeslés.)"[194]

Az enyhülés jele volt az is — legalább ami az országon belüli helyzetet illeti —, hogy 1942 október közepén a Belügyminisztérium engedélyt adott arra, hogy a zsidó munkaszolgálatosok felruházására gyűjtést indítsanak.

A gyűjtési engedélyt a két Országos Iroda, a konzervatív vallási előírásokhoz ragaszkodó hívőket tömörítő ún. Orthodox Iroda és a liberálisabb vallási felfogást valló hívők ún. Neológ Irodája kapta, de az akció lebonyolításának szálai a Pesti Izraelita Hitközség egyik osztályaként működő *Hadviseltek Bizottságának* kezébe futottak össze.[195]

A gyűjtés eredményeként 1942 őszén 28 vagon ruházati cikket indítottak útnak a határon túl szolgálatot teljesítő munkaszolgálatosok részére,[196]

a pénzbeli gyűjtés eredménye meghaladta a 800 000 pengőt.[197]

De az adakozásból a magyar zsidóságnak nem minden rétege

vette ki egyformán a részét. A Magyar Izraelita Nők Országos Szövetsége egyik propagandafüzetében keserűen állapította meg: „... ha egy matematikus arányszámításokat végezne, hogy megállapítsa, melyik réteg milyen arányban vette ki a részét, úgy hisszük, *nem a legjobb módúak javára billenne az a különös matematikai mérleg* ...

A névtelen kisemberek most is anyagi lehetőségükhöz mérten veszik ki részüket a nem karitatív, hanem sorsszerű feladatból, míg az *adakozók névsorából egyelőre ismét hiányzanak olyan nevek, amelyeknek pedig ebből a névsorból semmiképpen sem volna szabad hiányozniok* ..."[198]

Az összegyűjtött ruházati cikkeket — lelakatolt vagonokban — magyar katonai őrizet mellett szállították a határra, ahol azokat a Wehrmacht illetékes szervei vették át. Hogy ezekből a meleg téli holmikból 1942/43 és 1943/44 telén mennyi jutott el a zsidó munkaszolgálatosokhoz, azt megnyugtató biztossággal nem lehet eldönteni: a Magyar Zsidók Lapja 1943 elején több alkalommal közölte azoknak a munkásszázadoknak számát, melyekhez a téli ruhanemű küldemények megérkeztek,[199] de ez lehetett a kisebbik rész, mert Röder vezérőrnagy szerint *„az értékes és főleg hasznos küldeményből a zsidó muszosok semmit sem kaptak."*[200] Szombathelyi vezérkari főnök pedig, minthogy a valóságos helyzet a munkaszolgálatosok téli ruházattal történt ellátása terén katasztrófális volt, szükségesnek tartotta, hogy a háború után a felelősséget magáról elhárítsa: „A zsidó munkásszázadok anyagi ellátását szintén állandó figyelemmel kísértem. 1942—43 telén meleg ruhák kiszállítását már tavasszal kezdtem sürgetni és sürgettem folyton, *s ha ezek nem érkeztek meg kellő időben a kellő helyre, úgy ez nem rajtam múlott.* Végül is ez a kérdés is az orosz hadszíntéren szállítási probléma lett."[201]

Míg egyfelől biztató, reménytkeltő kijelentések hangzottak el a nyilvánosság előtt arról, hogy a zsidók által teljesítendő munkaszolgálatot nem szabad megalázó jellegűnek tekinteni, sőt Nagybaczoni Nagy a hátországban dolgozó zsidó munkásszázadoknak 1942 november végén történt megszemlélése után bizalmas parancsban[202] utasította az illetékes parancsnokokat arra, hogy *„a zsidók munkaképességét és teljesítményét emberséges bánásmóddal, a munkaképtelen és beteg zsidók felülvizsgáltatásával, illetőleg kórházba utalása útján fokozzák"* (egyúttal megtiltotta, hogy a tisztek „a zsidókkali bánásmód végrehajtásába saját egyéni érzéseiket" vigyék be és „a fegyelem fenntartására és a munkateljesítésnek fokozására meg nem engedett eszközöket" alkalmazzanak), intézkedett a kielégítő

„kiesett ugyancsak halál, sebesülés és betegség révén a beosztott zsidó- és fegyencmunkásszázadok létszámának kb. 70%-a."[216]

A 10. könnyű hadosztály alárendeltségében dolgozott a 104/5-ös tábori munkásszázad. A munkaszolgálatosok feladata volt többek között futóárok építés, hótalanítás, előretolt figyelőállás készítése, aknaszedés, spanyolbak készítés. Az *1943. január 14-i* jelentés szerint a munkásszázad létszáma aknarobbanások és fagyás folytán 41 főre, 1943. január 28-án pedig a zsidó munkaszolgálatosok száma „a közben fagyás, légitámadás, szökés és szökés közbeni felkoncolás folytán 3 főre csökkent."[217]

A 104/6-os munkásszázad a frontról visszafelé *január 16-án* indult el, létszáma 2 tiszt, 22 keretlegény, *91 munkaszolgálatos* volt, Bjelgorodban, *január végén* a létszám: 2 tiszt, 17 keretlegény és *8 munkaszolgálatos.*[218]

A *IV. hadtest* létszámkimutatása, amely 1943. február 15 és 17 között készült, 6 tábori munkásszázadot és 1 különleges munkaszolgálatos zászlóaljat tüntet fel, *összesen 335 fővel.*[219]

A Nagybaczoni Nagy által veszteségként feltüntetett 43—44 ezer fő munkaszolgálatos közül megmenekültek azok, akiknek sikerült épségben a Vörös Hadsereg fogságába esni. Ott, a vörös katonák között a munkaszolgálatosokat ismét emberhez méltó módon kezelték.

Vitéz Kovács Gyula vezérőrnagy, a 2. magyar hadsereg vezérkari főnöke 1943. január 22-én Budapesttel telefonbeszélgetést folytatott, amelynek során összefogó helyzetképet adott és közölte a 2. magyar hadsereg parancsnokságának további szándékait. Mészöly vezérkari ezredesnek azon kérdésére, hogy *„szükség van-e már a zsidó századokra"*, vitéz Kovács Gyula a következő választ adta: *„igen, küldhetitek őket . . ."*[220]

VI. FEJEZET

A munkaszolgálatosok helyzete a „hintapolitika" időszakában

1943 első hónapjaiban, El-Alamein, Sztálingrád és a 2. magyar hadsereg doni katasztrófája után, a magyar uralkodó osztályoknak sem lehetett sok kétségük a háború végső kimenetelét illetően. Hozzá kell azonban tenni: a helyzet józan, reális értékelése, felmérése, jelentős rétegeket még nem hatott át és sem a nácibarát, szélsőjobboldali politikusok, sem a német Wehrmacht

csodálatában, bűvöletében élő magyar vezérkar döntő többsége sem volt hajlandó felismerni, hogy ezt a háborút a tengelyhatalmak már aligha nyerhetik meg.

Azokat a puhatolózó tárgyalásokat, amelyeket már 1942 őszén kezdeményeztek az angolszászokkal egyes magyar konzervatív politikai csoportok Magyarországnak a háborúból való esetleges kilépése érdekében, 1943 elején már nagyobb erővel folytatták Bernben, Stockholmban, Lisszabonban és Konstantinápolyban. 1943. április 1-én Kállay Miklós miniszterelnök Rómába utazott, kihallgatáson volt XII. Pius pápánál is, hogy a Vatikán közbenjárását kérje egy esetleges különbéke-kísérlet támogatásához, de a pápa Mussolini elzárkózó álláspontja miatt nem óhajtott ez ügyben érdemleges lépéseket tenni.[221]

Amilyen mértékben távolodott a magyar külpolitika, ha nem is hivatalosan, a tengelyhatalmak külpolitikai vonalától, oly mértékben próbált a Kállay-kormány valamelyes változást hozni az ország belső életébe. A változtatásra irányuló enyhe kísérletek jelei mutatkoztak abban, hogy egyrészt a kisgazdapárt és a szociáldemokrata párt sajtóját kissé lazábban kezelték, e pártok és a liberális, konzervatív elemek szervezkedésének útjába nem gördítettek elháríthatatlan akadályokat.

Az enyhülési tendencia jelentkezett abban is, hogy a munkaszolgálatosokkal szemben igyekeztek, legalább a hátországban, humánusabb bánásmódot megvalósítani. Ezt a törekvést tükrözi Nagybaczoni Nagy honvédelmi miniszternek 1943. március 9-én kiadott rendelete, amely újra szabályozta „a hátországban alkalmazott zsidó alakulatok munkásegyéneinek kezelését és a velük való bánásmódot."[222]

A rendelet leszögezte: a zsidó munkaszolgálatos alakulatokra „általában a honvédségre előírt szabályzatok, rendeletek és utasítások mérvadók", ez csak az *ettől eltérő rendelkezéseket* tartalmazza.

A rendelet főbb elvei: semmilyen irányban sem engedhető meg kilengés, „a túlzás éppannyira helytelen, mint az engedékenység. Teljesen elegendő, ha a parancsnok a kiadott rendeletekhez tartja magát és azok végrehajtását biztosítja",

— továbbá: „általában minden munkásegység felett hatáskörrel rendelkező parancsnok helyezzen súlyt arra, hogy a zsidók munkaképességét és teljesítményét emberséges bánásmóddal, a munkaképtelen és beteg munkások kiküszöbölésével fokozza."

A *rendelet megtiltotta* a hátországban szolgálatot teljesítő *zsidó munkaszolgálatosok bántalmazását és szidalmazását,*

— a keresztény vezető kerettől igazságos és személytelen magatartást követelt meg,

— biztosítani óhajtotta a nyolcórás éjszakai pihenést, valamint a testápoláshoz, a tisztálkodáshoz és a ruhakarbantartáshoz szükséges időt,

— részletesen szabályozta a vallásgyakorlatot is. A keresztény és izraelita vallású munkaszolgálatosok elmehetnek a templomba „tisztes felügyelete mellett, zárt rendben vezetve" (ezenfelül szolgálatmentességet biztosított a nagy zsidó ünnepeken, „éspedig újév napján a kilencnapos Sátoros ünnep első és utolsó napján, a nyolcnapos húsvéti ünnep első és utolsó napján, a pünkösd két napján." Gondja volt a rendeletnek arra is, hogy „az izraelita vallású kisegítő szolgálatosok kegyszerekkel végrehajtott reggeli imagyakorlataikat a szolgálati időn kívül bármikor elvégezhessék.")

A rendelet szigorúan meghagyta: a munkaképtelen munkaszolgálatosokat vagy igyekezzenek kórházi ápolással rendbehozni, vagy szereljék le, mert „a munkaképtelen kisegítő szolgálatosok csak tehertételt jelentenek az alosztályra és a honvédségnek csak szégyenéül szolgálnak. Visszatartásuk káros, mert munkateljesítményük a semmivel egyenlő, felesleges költségmegterhelést jelentenek a honvédségnek, s tehertételt a háború folytán anélkül is igénybe vett honvédorvosi karnak és egészségügyi intézeteknek."

Ugyanekkor ez a rendelet utasította az illetékes parancsnokságokat, hogy a zsidó munkásszázadokat „mindig zártan kell elhelyezni",

— megtiltotta a zsidó munkaszolgálatosoknak a vendéglők, kávéházak, szórakozóhelyek látogatását,

— a zsidó századoknál a nemzetvédelmi szolgálatot — az itt „fokozott jelentőséggel bír", — a keresztény keretből és a keresztény polgári lakosságból meg kell szervezni. (A rendelet szerint a nemzetvédelmi szolgálat „eredményes működésének alapja, hogy a bizalmi egyének egymásról ne tudjanak és őket is figyeltessük. Hathatós segítség a szolgálat ellátásában a keresztény keret keresztény és magyar faji öntudatának felébresztése és ébrentartása.")

Érdemes felemlítenünk az „egyéb intézkedések" közé sorolt azon intézkedést, mely szerint „nem adható jobb módú kisegítő szolgálatot teljesítőnek semmiféle kedvezmény azon a címen, hogy ennek fejében akár a honvédség részére, akár a szegényebb

sorsú kisegítő szolgálatosok részére bármilyen adományokat oszthassanak",

valamint azt a rendelkezést, hogy „a keresztény vallású kisegítő szolgálatosoknak katonai okmányaiba a vallást (r. k., ref. stb.) kell beírni, nem pedig a zsidó jelleget",

végül azt, hogy „a kisegítő szolgálatosok ma nehezen pótolható polgári ruhájának kímélésére minden parancsnok helyezzen súlyt és különösen tartózkodjék az anélkül is tiltott fenyítő gyakorlatoktól (kúszás, fektetés stb.)".

Bár maga a rendelet is elismerte, hogy a kisegítő szolgálatosok nem esnek egyenlő elbírálás alá a fegyveres katonai szolgálatot teljesítőkkel, ez a rendelet tehát mindenképpen már az alapjaiban is hátrányos, diszkriminációs utasításokat, rendelkezéseket foglalja össze, mégis e *bánásmód-rendelet, ha átmenetileg is — és ha nem is mindenütt —, de a hátországban nem egy helyen jelentős mértékben enyhített a zsidó kisegítő szolgálatosok helyzetén.*

Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról — és ez egyáltalán nem elhanyagolható kérdés —, hogy *ez a rendelet csak a hátországban dolgozó munkaszolgálatosokra terjedt ki, de semmiféle befolyással nem volt és nem is lehetett a keleti fronton vagy másutt, az ország határain túl szolgálatot teljesítő munkaszolgálatos századokkal szemben alkalmazott bánásmódra.*

1943. március 28-án újabb bevonulási és jelentkezési hirdetményt[223] adott ki a honvédelmi miniszter. Ennek értelmében a 25—37 éves besorozott zsidó hadköteleseknek be kellett vonulniok, azoknak pedig, akik még nem voltak sorozáson, jelentkezniök kellett, éspedig 1943. április 27. és május 23. között.

A hivatalos lapban megjelent hirdetménnyel, rendelettel egy időben a Honvédelmi Minisztérium országmozgósítási osztálya 1943. március 30-án átiratban[224] közölte a Belügyminisztériummal azokat a szempontokat, amelyeknek alapján a bemutató bizottságok egyes kategóriákat mentesíteni fognak a bevonulás alól. Így többek között mentesül az a zsidó, aki a hirdetmény kifüggesztésének napja előtt hadiüzemi alkalmazásban állott és „munkahelyén jelenleg is nélkülözhetetlennek minősül", viszont leszögezte azt is, hogy „amennyiben az ily módon mentesült zsidók közül valamelyik nélkülözhetővé válik, vagy az üzem kötelékéből kiválik, a hadiüzemi személyzeti parancsnok az illetőtől az igazolványt bevonja, a kmsz. zlj. parancsnokságánál való jelentkezésre utasítja és erről a kmsz. zlj. parancsnokságát értesíti."

1943. május első felében a megszálló erőkhöz újabb nyolc különleges munkásszázadot küldtek ki (az 5001., 5002., 5003., 5004., 9001., 9002., 9003. és 9004. számú különleges munkásszázadot).[230]

1943 nyarán befejezték az egész honvédség átszervezését — német mintára a kétezredes könnyű hadosztályokból háromezredes hadosztályokat alakítottak.

A Kállay-kormány növelte a fegyverben álló erők létszámát is. Míg 1942 júliusában körülbelül 470 ezer, addig 1943 júliusában már mintegy 600 ezer főt tartottak fegyverben.[231]

Ugyancsak a németek és a szélsőjobboldal felé tett engedményként kell elkönyvelni azt a személyi változást, amely a Honvédelmi Minisztérium élén bekövetkezett: 1943. július 12-én Horthy felmentette állásától Nagybaczoni Nagy Vilmost és helyébe Csatay Lajos vezérezredest nevezte ki.[232]

Más oldalról: 1943 tavaszán — a nyugaton folytatott békepuhatolózásokkal egyidejűleg — határozott javulás volt tapasztalható az országon belül a munkaszolgálatosok helyzete, helyesebben a munkaszolgálatosok jogviszonya tekintetében. Az egyik ilyen jel: a Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztálya 1943. április 2-án a Budapesti Központi Járásbíróság megkeresésére leszögezte: *„a kisegítő szolgálat a hadkötelezettség alapján teljesített tényleges katonai szolgálat,* tehát a kisegítő szolgálatot teljesítőkkel szemben teljes mértékben fennáll a munkaadónak az alkalmazott visszavételére vonatkozólag az 1939 : II. tc. 72. §-ában, illetőleg a munkaviszonyban meghatározott időig visszatartása tekintetében az 1942 : XIV. tc. 20. §-ában meghatározott kötelezettsége,"[233]

— a másik: 1943. április 7-én honvédelmi miniszteri rendelet jelent meg, mely szerint *hadisegélyben kell részesíteni* azoknak a bevonult hadköteleseknek a támogatásra *rászoruló hozzátartozóit,* akik *hadkötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget.*[234]

Bár a rendelet intézkedései nem terjedtek ki azokra a munkaszolgálatosokra, illetőleg hozzátartozóikra, akik 1942. november 25-e előtt vonultak be munkaszolgálatra, mégis a fegyveres katonai szolgálatot teljesítőkkel való egyenjogosítás terén már ez is jelentős lépésnek számított.

További előrehaladást jelentett ezen a téren az, hogy — ellentétben az alsóbb fokú hatóság döntésével — a Honvédelmi Minisztérium elvi állásfoglalása szerint a munkaszolgálatos özvegyét, hadiözvegyét[235] is megilletik ugyanazon jogok,

amelyek a fegyveres katonai szolgálatot teljesítők özvegyeinek járnak.

1943. április 17 és 18-án Horthy kormányzó Hitler kancellárral és Ribbentrop külügyminiszterrel folytatott Klessheimben tárgyalásokat, amelyek során nemcsak a Kállay-kormány nyugati békepuhatolózásairól esett szó, hanem ez alkalommal a német államférfiak erélyes zsidóellenes intézkedéseket követeltek a magyar államfőtől.[236]

1943 nyarán az Ostheer-t, a német keleti hadsereget katasztrófális vereség érte: a szovjet csapatok megállították a német offenzívát, felszabadították Orjol-t, (augusztus 3-án) Bjelgorodot, (augusztus 5), Charkovot (augusztus 23-án). Ezekben a hetekben úgy látszott, hogy a német keleti hadsereg teljes összeomlás előtt áll.

Súlyosbodott a tengely haderők helyzete a Földközi-tenger térségében is; 1943. július 10-ére virradó éjszaka angol és amerikai csapatok partraszálltak Szicíliában, július 25-én Mussolini lemondott.

1943. július 31-én Bajcsy-Zsilinszky Endre átnyújtotta a Független Kisgazda-Földmunkás és Polgári Párt memorandumát Kállay miniszterelnöknek. A memorandum részletesen elemezte az ország kül- és belpolitikai helyzetét és javaslatokat tett a kibontakozásra.

A memorandum a többi között leszögezte: „A két zsidótörvény és az új honvédelmi, valamint az ún. fajvédelmi törvény zsidókról szóló rendelkezései élesen szemben állanak a magyar történelem és alkotmány jogegyenlőségi alapelvével. Sőt a jogegyenlőségi elv félrelökése annyira eluralkodik a törvényeken és a törvények zsidó vonatkozású szakaszain, hogy itt a novellaris rendezés csak részben segíthet. *Magukat a zsidótörvényeket el kell törölni* és el kell törölni a másik két törvényből minden jogegyenlőséggel összeegyeztethetetlen szakaszt. Addig pedig, míg ez megtörténhet, *ebben a szellemben kell sürgősen revízió alá venni a zsidó munkaszolgálatos kérdést és az egész ügyet a lehető legenyhébben kezelni, sőt megkezdeni a törvények adta minden lehetőség céltudatos kihasználásával a zsidók visszavételét a magyar hadseregbe.*"[237]

Semmi adat sincs arra vonatkozóan, hogy Kállay a kisgazdapárt memorandumával egészében vagy akár egyes részleteivel foglalkozott volna és hajlandó lett volna az ott lefektetett elveknek megfelelően kialakítani az ország kül- és belpolitikáját. A magyar uralkodó osztályok úgy vélték, hogy különbékét

köthetnek az angolszászokkal, anélkül, hogy az ország gazdasági, társadalmi struktúrájában lényegesebb változásokat kellene tenniök. Számításaikat elsősorban arra építették, hogy az Olaszországban operáló angol—amerikai haderők előbb érik el a Duna—Dráva vonalát, mint az Ukrajnában előretörő Vörös Hadsereg.

A „hintapolitika", az „egy lépés balra, egy lépés jobbra" politika érvényesült a munkaszolgálatosok kezelése, helyzete tekintetében: míg egyrészt a Honvédelmi Minisztérium egyes osztályai bizonyos enyhébb rendelkezéseket adtak ki a munkaszolgálatosok jogi helyzete, a velük való bánásmód ügyében, addig jó néhány munkaszolgálatos századnál nemcsak a fronton, de itthon is a helyzet nemcsak hogy nem változott, de ha lehet, még romlott is.

A 101/83. közérdekű munkaszolgálatos század tagjai arról panaszkodtak, hogy a parancsnok, Palotás zászlós úgy kezeli őket, mint a fegyenceket, ehetetlen kosztot kapnak, megtiltotta a cigarettázást, a levélírást, a legénységet üti-veri, pofozza (nemcsak a zsidókat, hanem még a keresztény keret egyik tagját, egy szakaszvezetőt is megvert).[238]

Palotás zászlós védekezése: Szentesen illetékes katonai szervektől azt a felvilágosítást kapta, hogy „egy bizalmas Vkf. *rendelet értelmében bizonyos határok között a testi fenyítéssel való fegyelmezés is megengedett.* Ebben a tudatban alkalmazott *időnként, amikor szükségesnek látta, testi fenyítést.*"[239]

A Nagybaczoni Nagy honvédelmi miniszter helyébe lépő Csatay volt kénytelen leszögezni az 1943. október 9-én kelt rendeletében: „A bánásmód tárgyában utóbbi időben tömegesen hozzám érkező panaszokból azt állapítottam meg, hogy *egyes munkásalakulatoknál a keret túlteszi magát rendelkezéseimen. A megejtett kivizsgálások a panaszok zömének alaposságát igazolták.* Többnyire maguk a parancsnokok mutatnak rossz példát alárendeltjeiknek, míg egyes századoknál az alárendeltek túlkapásait a parancsnokok gyengesége és erélytelensége teszi lehetővé."[240]

De Csatay rendeletének még az országon belül sem volt foganatja. A szegedi V. honvédhadtest ügyészsége kénytelen volt nyomozó parancsában[241] megállapítani, hogy az V/1. utászszázad alá rendelt 107/12. és 107/15. munkászázad tagjaival szemben az utászszázad parancsnoka, tisztjei és a tisztesek embertelen bánásmódot tanúsítottak. Így például a munkaszolgálatosoknak „egy alkalommal előbb a szántóföldön kellett kúszniok, majd 2 km-t futniok, utána pedig 200 m-t békaügetésben előre és hátra ugrálniok, ezt követőleg pedig tövises magas fára felmászniok és 5 percen keresztül a fán gágogniok és kukorékolniok."

Egy másik alkalommal — tutaj szétszedése közben — a parancsnok, Tövisváry Bruno százados megtiltotta, hogy „a szálfákat a mintegy 3 km-re levő lerakodóhelyre két embernél több vigye, mondván, hogy egy szálfát két zsidónak is bírni kell, *dögöljenek meg, ha nem bírják*".

Amikor az egyik beosztottja, Szarvady Frigyes hadnagy „részleg, vigyázz" vezényszóval akarta a munkaszolgálatosokat a megadott helyre irányítani, Tövisváry „a nevezett hadnagyot leintette, hogy *ne vezényeljen nekik, mert ezek nem katonák,* hanem mint a csürhét hajtsa át őket . . ."

1943 októberében Tövisváry — munkaszolgálatosok jelenlétében, Szarvady hadnagy előtt — azt a kijelentést tette, hogy „alig várom, hogy valami történjék, mert akkor az egész századot lemészárolom".

Tövisváry Bruno százados példáját követték jó néhányan a tisztek és tisztesek közül; Szalkay Zoltán százados ellen a katonai ügyész azért emelt vádat, mert „1943 őszén, minden esetben meg nem állapítható napon, de rendszeresen és huzamosabb időn át a 107/15. munkásszázadhoz beosztott munkaszolgálatosokat feltűnő durvasággal részint maga bántalmazta, részint beosztott tisztjeivel, tiszthelyetteseivel és tiszteseivel bántalmaztatta . . ."

Tövisváry Bruno és társai ellen a katonai ügyész szabályszerűen vádat emelt — mintha nem is munkaszolgálatosok, de katonák ellen elkövetett visszaélésekről lett volna szó —, többet közülük letartóztattak, másokat szolgálati beosztásuktól felmentettek, — mindez beillett a Kállay-kormány 1943/44 telén folytatott politikai vonalába —, mindössze az jelezte a régi szellemet, hogy kissé nagyon is elhúzódott az ügy tárgyalása. Ítélethozatalra 1944. március 19-e előtt már nem is került sor.

(1944. március 19, Magyarország német megszállása után természetesen az eljárást nem folytatták le, hanem 1944. március 25-én a letartóztatottakat szabadlábra helyezték, és valamennyiüket visszahelyezték katonai szolgálatukba.)[242] —

A háború menetében beállott, a tengelyhatalmakra nézve kedvezőtlen változások szükségszerűen revízióhoz vezettek a munkaszolgálatosok munkaerejének felhasználása terén. Tarthatatlan volt az a korábbi álláspont, mely a zsidók munkaszolgálatának célját nem a hasznos munkavégzésben, hanem abban látta, hogy a zsidókat elvonják polgári foglalkozásukból, veszé-

lyes helyekre osztják be őket, sok esetben fizikai megsemmisítésüket tűzve ki célul.

A munkaerővel — lett légyen az zsidó is — így nem lehet gazdálkodni, az „okszerűbb" felhasználás tolult előtérbe.

A német hadiiparban a totális háborúra való áttérés komoly munkaerőhiányt okozott: Sztálingrád után — a nélkülözhetetlen szakmunkások kivételével — majdnem minden fegyverfogható férfit besoroztak a Wehrmacht-ba, még a börtönök kapuit is megnyitották. 1943 nyarán a Harmadik Birodalom egyre nagyobb mértékben használta fel az idegen, külföldi munkaerőt, részben toborzás, részben erőszakos igénybevétel útján.

Magyarország formailag szuverén állam volt — Németország szövetségese —, innen munkaerőt ilyen eszközökkel — 1943-ban — nem lehetett szerezni. Amíg a keleti fronton nem volt különösebben súlyos a tengelyhatalmak és csatlósaik hadseregeinek helyzete, addig a Wehrmacht főparancsnoksága megelégedett azzal, hogy fegyveres katonai egységeket és részint hadtápszolgálatra, részint közvetlenül az első vonalban végzendő erődítési stb. munkálatok elvégzésére fegyvertelen, munkaszolgálatos alakulatokat követeljen a magyar királyi kormánytól.

Sztálingrád, a doni katasztrófa, az 1943-as nyári vereségsorozat arra bírta az illetékes német politikai és katonai tényezőket, hogy Magyarországtól egyre több munkaerőt igényeljenek. Bár a magyar mezőgazdaság munkaerőfölöslegéből — önkéntes jelentkezés alapján — jutott a német mezőgazdaságnak is, de az ipar, a bányászat munkaerő-szükségletét ily módon nem lehetett megoldani, hiszen a teljes kapacitással dolgozó magyar ipar is munkaerőhiánnyal küzdött.

Különösen komoly problémát jelentett a német hadigazdaságnak a külföldön, de német megszállás alatt levő ipartelepek, bányák munkaerőszükségletének kielégítése, különösen azokon a területeken, ahol a lakosság köréből — különböző okok miatt — (szakképzettség hiánya, erős partizánmozgalom) a szükséges munkaerőt nem lehetett előállítani.

Így került sor arra, hogy a német birodalmi kormány 1943 tavaszán 10 ezer magyar zsidó munkaszolgálatost kért — a Jugoszláviában fekvő bori rézbányában való dolgoztatás céljából.

A Kállay-kormány először elutasította a kérés teljesítését,[243] de végül is 1943 júliusában átadta az Organisation Todtnak a kért munkaszolgálatos egységeket, éspedig az első lépcsőben az V. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljat négy munkaszolgálatos századdal és a XII. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljat pedig

öt munkásszázaddal, valamint még más közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljparancsnokság alá tartozó öt munkásszázadot.

Az átadott századok a következők voltak: V/1. (Páhi), V/2. (Szeged), V/3. (Páhi), V/4. (Szeged), XII/V. (Tasnád), továbbá öt szentkirályszabadjai század: a 101/62., 101/63., 101/64., 101/68., 110/59., valamint a 103/4. (Székesfehérvár), 108/81., 108/84., 108/90. (mindhárom Zombor), végül a 801. különleges munkásszázad (a Jehova Isten Tanúi szektából — Jászberény).[244]

„Hódmezővásárhelyt, az elinduláskor megjelent Neyer SS tiszt is — írja Röder Jenő visszaemlékezésében — és igéretekkel teli lelkesítő beszédet mondott, talán vigasztalásul a hazájuktól és családjuktól búcsúzó muszosoknak."[245]

A magyar uralkodó osztályok már a háború kitörése előtt megteremtették a lakosság kényszermunkába állításának törvényes alapját — a nyilvánvalóan német sugalmazásra és tanácsra megalkotott 1939 : II. tc-vel. E törvénycikk adta meg a lehetőséget a *közérdekű munkaszolgálat* bevezetéséhez, ez szolgáltatta a „törvényes" alapot a zsidónak minősülő magyar állampolgárok *kisegítő szolgálatához,* erre a törvénycikkre való hivatkozással rendelhették ki a falusi lakosságot a nagybirtokokra — a szokásosnál jóval alacsonyabb bérért, végül e törvénycikk alapján sorolták be az ipari üzemek százait és ezreit a hadiüzemek sorába, amelyekben a katonai parancsnok a munkásság fölött korlátlan jogokat kapott.

Amikor Hitler bejelentette a totális háborút, akkor Magyarországon a német követeléseket — elsősorban munkaerő tekintetében — az 1939 : II. tc. segítségével lehetett kielégíteni.

Bár jelen vizsgálódásunk középpontjában a zsidókat sújtó, büntetőjellegű munkaszolgálat áll, nem szabad szem elől téveszteni, hogy „1943 nyarán a *katonai közérdekű és kisegítő munkásalakulatok,* valamint a *honvédelmi munkakötelezettség* címén katonai vezetés alatt igénybe vett (visszatartott) *személyek összlétszáma a 800 ezer főt meghaladta".*[246]

Csatay honvédelmi miniszter a honvédelmi tárca vitájában, 1943 novemberében elmondotta: „a katonai szervezet keretében felállított 12 munkavezető törzs 72 000 famunkással és fuvarossal végzi az ország faellátását. Csak példaképpen említem meg, hogy a lefolyt évben a földművelésügyi tárca céljaira 53 munkásszázadot bocsátottunk rendelkezésre . . ."[247]

Ezen hatalmas munkaerő egységes irányítására hozták létre — 1943. november 4-én — Horthy kormányzó legfelsőbb elhatározása alapján a Honvédelmi Munkaszervezetet.

E munkaszervezet feladatául azt tűzték ki, hogy a katonai,

közérdekű és kisegítő munkásalakulatokat megszervezze „mind a hadműveleti, mind hátországi alkalmazásra". A Honvédelmi Munkaszervezetnek elsősorban a honvédség munkaerő-szükségletét kellett kielégíteni, csak kivételes esetekben volt köteles tevékenységet kifejteni a honvédelem érdekében polgári vonalon kezdeményezett és vezetett munkálatok elősegítésére. Bár a honvédelmi munkát hanyagul teljesítő, vagy annak teljesítése elől megszökött személyekkel szemben kilátásba helyezték az internálási eljárás megindítását, a hadköteles korban levő honvédelmi munkásokkal szemben ezenkívül a *katonai munkásszázadokba való behívást is* — ami kétségtelenül e századok büntető jellegére mutatott —, mégis feltétlenül változásként éspedig az enyhülés irányába mutató változásként kell tekinteni azt, hogy a hivatalos álláspont szerint: *„a hadkötelezettségük alapján munkásalakulatokhoz behívott személyek a fegyveres katonai szolgálatot teljesítőkkel esnek egy tekintet alá s ellátásra, gondozásra stb. ugyanolyan módon és mértékben igényjogosultak, mint a fegyveres katonai szolgálatot teljesítők".*[248]

A Honvédelmi Munkaszervezet felállításával 1943 őszén a magyar ellenforradalmi rendszer bizonyos mértékben revízió alá vette az 1941 óta a zsidónak minősülők munkaerejével folytatott politikát, amennyiben, részben az ország gazdasági erejének totális mozgósítása miatt, részben bizonyos külpolitikai meggondolásokból, elsődlegesen már nem azt tűzték ki célul, hogy a munkaszolgálatos századokba való behívással ezeket az embereket megbélyegezzék, sőt fizikailag megsemmisítsék, hanem munkaerejüket „okszerűen" óhajtották felhasználni.

1943 őszén a kisegítő munkaszolgálatra bevonultakkal szemben a korábban alkalmazott hátrányos megkülönböztetések közül jó néhányat megszüntettek, hatályon kívül helyeztek, így például 1943 augusztus végén az Országos Társadalombiztosító Intézet, amely addig nem volt hajlandó a munkaszolgálatosok hátramaradottainak özvegy- és árvasági járadékot fizetni, arra való hivatkozással, hogy a munkaszolgálatot nem vették egyenlő tekintetbe a katonai szolgálattal, megváltoztatta ezt az álláspontját és az intézetnél „kiadták az utasítást, hogy *a katonai szolgálatban elhalt munkaszolgálatosok özvegyeinek és árváinak járadékigénye ugyanúgy bírálandó el, mint azoké, akik fegyveres szolgálatban haltak meg",*[249] továbbá az Értelmiségi Munkanélküliség Ügyeinek Kormánybiztossága konkrét esetből kifolyólag úgy döntött, hogy a két évnél rövidebb időtartamra *„katonai segédszolgálatra" bevonult alkalmazottakat a Kormánybiztosságnál továbbra is be kell jelenteni* és az arányszám megállapításánál továbbra is figyelembe kell venni őket.[250]

Kedvező döntést hozott a Közigazgatási Bíróság 1943 szeptemberében, egy adótörlési ügyben, amikor kimondta, hogy a *zsidók kisegítő szolgálatát honvédelmi szolgálatnak kell tekinteni és adótörlési kedvezményben részesíthetők.*[251]

Végül a kisegítő szolgálatra bevonultak hozzátartozóinak hadisegélyezési módját az 1943. november 23-i honvédelmi miniszteri rendelet akként szabályozta, hogy megszüntette azt a hátrányos különbséget, amely az 1942. november 25-e előtt bevonult kisegítő szolgálatosok családját érte, — azokkal szemben, akik ezen időpont után vonultak be. (Addig azok ugyanis csak kisebb segélyben részesültek, alacsonyabb volt a segélyre igényt nyújtó jövedelem értékhatára, vitás esetben csak egyfokú elbírálásnak volt helye, az elutasító végzést indokolás nélkül hozták, nem lehetett korrigálni a rászorultságra vonatkozó téves adatszerzést, a szülők nem kaphattak segélyt.) A rendeletet 1943. június 1-től kezdve visszamenő hatállyal kellett alkalmazni.[252]

Tagadhatatlanul nagy jelentősége volt annak is, hogy a rendkívüli hadiadó kivetéséről szóló törvényjavaslatot, amelyet a Képviselőház 1942. december 11-én általánosságban, majd a benyújtott módosító indítványok után, amelyek elsősorban azt célozták, hogy a törvényjavaslat juttassa kifejezésre azt a különbséget, amely a fegyveres katonai szolgálat és az 1942 : XIV. tc. 5. §-a alapján teljesített kisegítő szolgálat között van, részleteiben is elfogadta 1942. december 18-án és 19-én, 1943 decemberében újra a Képviselőház elé került, tekintettel arra, hogy a Felsőház 1943. november 18-án tartott ülésében arra az álláspontra helyezkedett, hogy a *rendkívüli hadiadó kivetésénél nincs különbség a fegyveres katonai szolgálat és a zsidók által teljesítendő kisegítő szolgálat között.* A Képviselőház 1943. december 18-i ülésén Inántsy Pap Elemér, a törvényjavaslat előadója azzal indokolta a Felsőház állásfoglalását, hogy *„a törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása óta eltelt egy év alatt beigazolást nyert, hogy a zsidók a fegyvernélküli kisegítő szolgálatukat az esetek jelentős részében* éppen úgy az arcvonalon (Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Azt már kevésbé!) *vagy a mögöttes országrészen teljesítik, mint a véderő tagjai,* vagy a legjobb esetben is az ország területén ugyan, de a foglalkozásuk helyétől annyira távol, hogy emiatt polgári foglalkozásuk gyakorlásában éppen úgy korlátozva vannak, mint a tényleges katonai szolgálatot teljesítő, vagy honvédelmi munkát végző személyek. (Zaj és felkiáltások a szélsőjobboldalon: Nem írjuk alá!)[253]

A Kállay-kormány ugyanekkor kegyetlen megtorló intézkedéseket foganatosított mindazok ellen, akik szóval vagy tettel harcolni próbáltak a totális háború ellen. A honvédelmi miniszter előterjesztésére a Minisztertanács 1943. november 16-án hozzájárult ahhoz, hogy „a csökönyösen visszaeső rendbontó munkásokat" az üzemekből kiemeljék és *katonai büntetőszázadokban* hadműveleti területre kiküldjék.[254]

Hasonlóképpen foglalt állást a Legfelső Honvédelmi Tanács „a nemzethűség szempontjából megbízhatatlan és hadköteles magyar állampolgár férfiak" ellen alkalmazandó büntető rendszabályok kérdésében is, amennyiben elrendelte, hogy *ezeket különleges munkásszázadokba* kell beosztani. A rendelet leszögezte, hogy „e csoportnál a keresztények és zsidók egyenlő elbírálás alá esnek, vagyis ezeket az egyéneket egy és ugyanazon különleges munkásszázadokba kell beosztani. A különleges munkásszázadokba beosztott ily személyeket, amennyiben katonai rendfokozatot viselnek, katonai rendfokozatuktól meg kell fosztani".[255]

A Hadviseltek Bizottságának irányításával *1943-ban változatlanul folyt a gyűjtés a kisegítő szolgálatot teljesítők számára.* A gyűjtés előző szakaszaiban leszűrt tapasztalat változatlanul érvényben volt, amennyiben a tehetősebbek továbbra sem vették ki megfelelő módon részüket az akcióból. Fábián Béla, a Hadviseltek Bizottságának elnöke nem minden ok és cél nélkül szögezte le egyik beszédében: „Nemcsak az életüket, egészségüket akarjuk megvédeni, hanem a munkatáborosok lelkének épségét is. Nem akarjuk, hogy lélekben megroppanva térjenek vissza. Úgy akarjuk őket viszontlátni, mint amilyen lelkülettel, kedéllyel elmentek. Nem akarjuk, hogy a táborokból más világnézetű emberek térjenek vissza, hogy lelkük telve legyen keserűséggel, gyűlölettel azok iránt, akik nem adakoztak számukra."[256]

A Belügyminisztérium által engedélyezett pénzgyűjtés eredménye egyenesen siralmas volt: az ország összes hitközségi elnökei 1943. december 23-án megígérték, hogy „a pillanatnyilag legszükségesebb összeget a legrövidebb idő alatt előteremtik és rendelkezésére bocsátják a Hadviseltek Bizottságának . . ." eltelt hat hét és „ennek az összegnek még egyharmadát sem szolgáltatták be, hogy megvásárolhassák a munkaszolgálatosok részére szükséges ruhaneműeket és bakancsokat".[257]

Miután az önkéntes felajánlási rendszer nem vezetett eredményre, 1944 február közepén felvetődött az a gondolat, hogy miután „a munkaszolgálatosok felruházásának kérdését nem lehet tovább az emberek szívének és karitatív hajlandóságainak

szeszélyes, váltakozó mértékére bízni, . . . *ezt a kérdést kizárólag intézményesen lehet elrendezni*".[258]

Ugyanakkor nem váltak valóra azok a remények, amelyeket a munkaszolgálatosok hozzátartozói a Hadviseltek Bizottsága működéséhez fűztek. Persze ebben bizonyos mértékben hibás volt maga is a Hadviseltek Bizottsága, amennyiben 1943. szeptember 9-én a Magyar Zsidók Lapjában oly értelmű közleményt jelentetett meg, mely szerint a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjéhez egyéni kérelemmel senki sem fordulhat, hanem a *Hadviseltek Bizottsága.jár el az egyes katonai hatóságoknál a magánfelek ügyeiben* és adja meg a feleknek a kapott válaszokat,[259] viszont 1944. március 16-án a Magyar Zsidók Lapján keresztül azt közölte a munkaszolgálatosok hozzátartozóival, hogy *„a Hadviseltek Bizottsága nem hatóság,* és a Hadviseltek Bizottsága legfontosabb feladata a munkaszolgálatosok felszerelése, a HB. hatáskörébe nem tartozik és a dolgok természeténél fogva nem is tartozhatik az, hogy például századok jöttéről, kimeneteléről, leszereléséről, vagy a munkaszolgálatosok bevonulásáról tájékoztasson. Mindezekről a HM. még csak értesülést sem szerezhet semmiféle hivatalos helyről".[260] Ebből a közleményből a szerencsétlen érdeklődők egy dolgot tudhattak csak meg: ellentétben az 1943 őszén tett nagyhangú ígéretekkel, a Hadviseltek Bizottsága csak a munkaszolgálatosok felruházásával, *eme akció hatalmas méretű adminisztrálásával hajlandó törődni,* — lehet ugyan kérésekkel, panaszokkal hozzájuk fordulni, de ez egyrészt nem kívánatos, mert a munkát zavarja, másrészt úgy sem tudnak semmit sem csinálni . . .

Ha az adakozás, a gyűjtés nem járt is a kívánt és remélt eredménnyel, ha a gazdagabbak, a tehetősebbek nem is adtak annyit, amennyit minden megerőltetés nélkül tudtak volna adni, a látványos és díszes megemlékezésre már akkor szép tervek születtek. Egyes helyeken már ekkor felmerült az a gondolat, hogy az elhalt munkaszolgálatosok emlékét megfelelő módon meg kellene örökíteni. 1943 nyarán a szegedi temetőben a Szentegylet munkaszolgálatosok „Emlékkert"-jét létesített, ahol egy-egy virágzó rózsatővel áldoztak minden egyes munkaszolgálatos emlékének. De ezt csak átmeneti megoldásnak tekintették és megígérték, hogy háború után az elhalt munkaszolgálatosok emlékét művészi kivitelben olyan maradandóan örökítik majd meg, amely „méltó lesz a nagy áldozathoz, amelyet e halottaink a magyar hazáért és értünk a magyar zsidóságért hoztak és méltó lesz a Szegedi Szentegylethez és a szegedi zsidóság közületéhez".[261]

A munkaszolgálatosok helyzete Magyarország német megszállása után

1944. március 19-én hajnalban a hitleri Wehrmacht szárazföldi és légi egységei meglepetésszerűen megszállották és birtokukba vették Magyarország fő közlekedési csomópontjait, a pályaudvarokat, a repülőtereket, a hidakat, órák alatt német ellenőrzés alá került a posta, a távíró és a rádió, a német titkosrendőrség különleges alakulatai pedig átvették a magyar rendőrség és csendőrség irányítását.

Már a megszállás első napján megjelent a Pesti Izraelita Hitközség Síp utcai székházában a német SD. (Sicherheitsdienst) egyik tisztje és a másnap, március 20-án megalakított Zsidó Tanácson keresztül a németek korlátlan rendelkezési jogot szereztek a magyar zsidóság fölött.[262]

Bár Horthy kormányzó 1945. március 22-én felmentette a Kállay-kormányt és új kormányt nevezett ki Sztójay Döme volt berlini követ elnöklete alatt, tehát formailag az ország szuverenitásán nem esett csorba, *gyakorlatilag azonban Magyarországon az elkövetkezendő hónapokban minden német sugalmazásra, a Harmadik Birodalom érdekeinek megfelelően történt.*

1944. március 29-i Minisztertanácson a Sztójay-kormány egész sor hátrányos megkülönböztető rendeletet fogadott el a zsidónak minősülő magyar állampolgárokkal szemben,

— kötelezte őket *megkülönböztető jel,* a ruhadarab bal mellrészén 10 × 10 cm átmérőjű kanárisárga színű hatágú csillag viselésére,[263]

— megszüntette a még közszolgálatban álló zsidók szolgálatát és megbízatását,[264]

— törölte a zsidókat a sajtó-, színművészeti- és filmművészeti kamarából,[265]

— megtiltotta, a zsidók háztartásában nemzsidók alkalmazását,[266]

— adatszolgáltatásra kötelezte a zsidó gépkocsitulajdonosokat, valamint távbeszélő előfizetőket.[267—268]

1944. április 7-én a Belügyminisztériumban — német SS-tisztek jelenlétében — megtárgyalták és kidolgozták a zsidónak minősülő magyar állampolgárok *elkülönítését, gettóba zárását és deportálásra való előkészítését.*[269]

Ezekkel a rendeletekkel tulajdonképpen teljesítették mindazokat a kívánalmakat, amelyeket a honvédvezérkar főnöke 1941. augusztus 27-én kelt felterjesztésében terjesztett elő a honvédelmi miniszternek, de akkor a Bárdossy-kormány elutasította azzal, hogy azok „jelenleg nem keresztülvihetők".[270]

1944. április 16-án megkezdődött a zsidók koncentrálása, elsősorban a hadműveleti területnek számító Kárpát-Ukrajnán, majd az északkeleti vármegyékben.

1944 május közepétől június végéig kereken 461 ezer zsidónak minősülő magyar állampolgárt hurcoltak el Magyarországról és adtak át a németeknek.[271] Az öregeket, betegeket, a gyerekeket és kevésbé munkabírókat a németek azonnal gázkamrába vitték, megsemmisítették, a többieket a legnehezebb fizikai munkákra, bányákban, hadiüzemekben alkalmazták.

Ilyen körülmények között 1944. március 19-e után *mindazok a zsidók, akik az országon belül hadkötelezettségüknek a kisegítő szolgálat teljesítésével tettek eleget, tulajdonképpen kedvezőbb helyzetben voltak, mint azok, akiket gettókba zártak és hetvenednyolcvanad-magukkal deportáltak.*

Éppen ezért az I. honvéd hadtestparancsnokságnak 1944. június 7-i rendeletét, amely szerint a zsidó kisegítő munkásszázadokban a *zsidókat* (hadiüzemi munkásokat, mérnököket és egyéb szakembereket) *hadifogolyszerűen kell elhelyezni.*

— eltávozás, szabadság, kimenő zsidók számára nincs,

— látogatókat nem fogadhatnak,

— a kisegítő szoglálatost betegsége alatt nem kell őrizni, de esetleges egészségügyi szabadságát is a táborban kell eltöltenie,

— a munka közben megrokkant kisegítő szolgálatost nem szabad leszerelni, hanem a táborban kell könnyű munkára alkalmazni,

— ezt az új rendeletet, amely a fent ismertetett 110 160. eln. KMOF—1943. számú, a zsidó munkaszolgálatosokkal való „bánásmódot" szabályozó rendeletet hatályon kívül helyezte, nem lehet egyértelmű negatív előjellel ellátni, sőt meg lehet kockáztatni azt az állítást is, hogy *ez a rendelet* — amely természetesen csak az országon belül dolgozó kisegítő szolgálatosokra vonatkozott — *védte meg a zsidó munkaszolgálatosokat 1944 nyarán a deportálástól.*[272]

1944 július elején került volna sor a budapesti zsidóság deportálására, de ezt az illetékes német és magyar szervek — a világ közvéleményének tiltakozására — nem merték végrehajtani.

Bár a munkaszolgálatosokat közvetlen életveszély az országon belül nem fenyegette, mégis a velük való bánásmód 1944. március 19. után kétségkívül rosszabbodott. Az a tény, hogy egymás után helyezték szabadlábra azokat a tiszteket és keretlegényeket, akik a munkaszolgálatosokkal szemben kegyetlenkedtek és a katonai büntetőtörvénykönyv alapján felelősségre kellett volna vonni őket és az, hogy a német megszállás óta a munkaszolgálatos alakulatokhoz ezek a tisztek és keretlegények újra visszakerültek, nemcsak ezeket buzdította újabb kegyetlenségek elkövetésére, hanem más munkaszolgálatos parancsnokokat és keretlegényeket is arra bírt, hogy példájukat kövessék.[273]

1944 augusztus végén megbukott a Sztójay-kormány és Horthy kormányzó Lakatos Géza vezérezredes, az 1. magyar hadsereg volt parancsnokának vezetése alatt új kormányt nevezett ki. A Lakatos-kormány programjában szerepelt az ország teljes anyagi erejének mozgósítása is, ami a Budapesten hónapok óta munka nélkül élő zsidók helyzetének megváltozását is jelentette.

A Magyarországi Zsidók Lapja, 1944. szeptember 7-i száma közölte azt a félhivatalos jelentést, amely szerint — a honvédelmi törvény alapján — 14 éves kortól 70 éves korig — az *ország területén végzendő honvédelmi munkára* — a kormány igénybe óhajt venni minden olyan zsidó férfit és nőt, aki az erre vonatkozó vizsgálat szerint a munka végzésére alkalmas. Tekintettel arra, hogy a Honvédelmi Törvény mindenkire vonatkozik, a munkára való igénybevétel a mentesített és kivételezett zsidókra is kiterjed.[274]

Ez az elgondolás azonban — kisebbfajta romeltakarító munkálatok végzésén kívül — csak terv maradt, mert az 1944. október 15-i német segítséggel végrehajtott Szálasi-puccs lemondásra kényszerítette a Lakatos-kormányt és Horthy kormányzót.

1944. október 15. után a még Magyarországon levő zsidó munkásszázadok és a Budapesten maradt mintegy 200 ezer főnyi zsidó helyzete lényegében azonos lett.

1944. október 21-én Beregfy, az új honvédelmi miniszter rendeletet adott ki — a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 124. §-a alapján — és *igénybe vette a zsidó férfiakat 16—60, a zsidó nőket 16—40 éves korukig — honvédelmi munkaszolgálatra.* Ezeket a zsidókat Budapesten a Kerepesi úti új ügetőverseny-pályán és a KISOK-sportpályán gyűjtötték össze,[275]

— ugyanakkor a Honvédelmi Minisztérium 1944. október 26-i bizalmas rendelete szerint a magyar kormány *„hadifontosságú építési munkálatokhoz katonai kisegítő szolgálatot teljesítő legénységet bocsát kölcsönképpen a német hatóságok rendelkezésére".* Mintegy 70 munkaszolgálatos egységet indítottak útba a magyar katonai hatóságok Nyugatmagyarország felé és a munkaszolgálatos századok átadása 1944. november 2-án Magyaróváron megkezdődött.[276]

1944. november 6-tól kezdődően a munkaszolgálatra alkalmasnak talált zsidókat Budapestről gyalogmenetben szintén nyugat felé irányították.[277]

1944 őszén és telén a hadműveletek már Magyarország területén folytak. A magyar népnek már elege volt a háborúból, a nélkülözésekből és semmiképpen sem akart vérezni, verejtékezni tovább a német hadicélokért, a hadseregből és a hadiüzemekből nap mint nap tömegesen szöktek meg a katonák, a munkások. Az 1944. november 9-én kelt honvédelmi minisztériumi rendelet szerint a *szökött hadiüzemi munkásokból munkásszázadot kell alakítani* — a 806/1943. számú táblázat szerint —, melynek „emberanyaga magyar lesz és nem zsidó".[278]

1944 őszén és 1944/1945 telén az előretörő szovjet csapatok elől napi 30—40 km-es gyalogmenetben hajtották Nyugat felé a munkaszolgálatosokat. Útközben, Cservenkán, Bonyhádon tömegmészárlást rendeztek közöttük.[279]

Budapesttől az országhatárig gyalogmenetben hajszolták a zsidó munkaszolgálatos századokat. A hideg, esős őszi időjárás, az egyre rosszabbodó élelmezés napról-napra több áldozatot követelt.

A budapest—bécsi országút a szenvedések, a kínok útja lett. Aki nem tudott továbbmenni, az csak ritka esetben kerülhetett kórházba, kaphatott gyógykezelést, — az elmaradókat egyszerűen legyilkolták.

Mire a lerongyolódott, fizikailag legyöngült munkaszolgálatosok Nyugatmagyarországra értek, munkaképességük már a minimumra csökkent. A Harmadik Birodalom bármilyen nagymértékű munkaerőhiánnyal küzdött is, a szinte minden komolyabb munkavégzésre képtelen zsidó munkaszolgálatosokat, férfiakat és nőket, nem akarta átvenni.

Ágfalván, Harkán, Balfon, Kopházán, Hidegségen, Sopronbánfalván és több más községben, pontosabban a községtől távol helyezték el ezeket a szerencsétlen emberroncsokat — a minimális higiéniai feltételeket is nélkülöző, emberi tartózkodásra alig alkalmas táborokban.

„Harkán 1700 zsidó munkaszolgálatosból 265 betegedett meg",

— *„Nagycenken 1200 zsidó közül 800 betegedett meg* — kiütéses tífuszra gyanúsan" — közölte Hagen német törzsorvos

1945. február 14-én a soproni német Ortskommando-nál tartott értekezleten.[280]

A zsidó munkaszolgálatosokkal, bár nyilvántartási, adminisztratív szempontból a honvédséghez tartoztak,[281] *velük a német katonai parancsnokság rendelkezett,* sorsukért döntő mértékben a német Wehrmacht és SS szerveket terheli a felelősség.

A még valamennyire munkaképes munkaszolgálatosokat a német katonai szervek hajszolták a hirhedt „Niederdonau" vonal építésére, akiket már nem tudtak felhasználni munkára, azokat lemészárolták.[282]

Az ágfalvai jegyző jelentése szerint 1945. február 1-ig már 250 zsidó halálesetet jegyeztek fel a halotti anyakönyvbe,[283] ebben az egy községben összesen 591 munkaszolgálatos halt meg, akik „a németországi német párt politikai megbízottjainak felügyelete alatt állottak",[284]

Nagycenken 1300 munkaszolgálatos pusztult el,[285] sok-sok ezer zsidó munkaszolgálatos férfi és nő lelte halálát más nyugat-magyarországi tömegsírokban — Harkán, Abdán, Balfon és másutt.

A dunántúli szovjet offenzíva megindulása után a németek magukkal hurcolták Ausztriába és Németországba a még menetképes munkaszolgálatosokat, — ezek számára csak később, április végén, május elején ütött a szabadulás órája,

akik itt maradtak, azok már 1945. április 4-én, amikor a Vörös Hadsereg egységei az utolsó német és nyilas csapatokat is kiverték Magyarország területéről, szabadok lettek.

JEGYZETEK

[1] Szegedi Áll. Lt. Szegedi főisp. biz. 1919—III—11.

[2] HIL. MNHF 1919—III. a—1567.

[3] Ugyanott.

[4] HIL. MNHF—1919—III. a—2268. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[5] Pécs városát és környékét a Tanácsköztársaság bukása után jugoszláv csapatok ideiglenesen megszállották és csak a békeszerződés aláírása után, 1920 augusztusában ürítették ki.

[6] HIL. Küm. iratok 1919—3057. (923/a.)

[7] HIL. HM. 1919 — iktatatlan. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[8] Ugyanott. — Közölte: Iratok az ellenforradalom történetéhez. I. kötet. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon. Szerk. és a bevezető tanulmányt írta Nemes Dezső, a kötet iratanyagát összeállították és a szerkesztésben résztvettek Karsai Elek, Kubitsch Imre, Pamlényi Ervin. Budapest, 1956. III. kiadás 134—136. old. (A továbbiakban Iratok az ellenforradalom történetéhez.)

Fejér vármegye kormánybiztosa 1919. november 15-én Pallavicini őrgróf, központi kormánybiztoshoz intézett jelentésében „célszerűnek" vélné, ha „a *katonai szolgálatra alkalmas,* de arra a *kellő megbízhatóság hiányában fel nem használt egyének* a katonai szolgálat idejének és körülményeinek megfelelő módon *állami és egyéb közmunkákra vétetnének rendszeresen és kivétel nélkül igénybe,* mi által az egyes fontos közgadzasági ágazatokban — így útépítésnél, erdőkitermelésnél stb. — fennálló pangás is könnyen orvoslást nyerhetne." (OL. Dunántúli központi kormánybiztosság iratai. 1919—320. Kiemelés tőlem. — KE.)

[9] OL. FM. 1919—62—1136. — (Kiemelés tőlem. — KE.) Az ügy további fejleményei: a HM. arra kérte az illetékes szakminisztereket, legkésőbb 1919. november 8-ig közöljék esetleges módosító észrevételeiket, — a válasz elmaradását beleegyezésnek tekinti.

A Kereskedelemügyi Minisztérium 1919. november 6-án válaszolt a Hadügyminisztériumnak és különböző indokokra való hivatkozással, de semmiképp sem a munkásság érdekeinek védelmében — nem helyeselte a tervezett munkásalakulatok felállítását. (Ugyanott.)

[10] HIL. MNHF—1919—III—2938. Kivonatosan közölte: Iratok az ellenforradalom történetéhez I. köt. 228—229. old. — Horthy ezt a rendeletet a Hadügy-, Belügy- és Igazságügyminisztériumnak *csak tudomásulvétel* végett küldte meg, a végrehajtást a parancsnoksága alatt álló katonai szervekre bízta. — Sajnos, egyelőre nem találtunk adatokat arra nézve, hogy politikai internáltakból alakítottak-e ekkor ilyen katonai munkásosztagokat.

[11] OL. Dunántúli közp. kmb. 1919—372. — Az ügy további fejleményeiről — igényeltek-e közigazgatási szervek ilyen munkásosztagokat vagy sem — egyelőre nem kerültek elő adatok.

[12] OL. Bm. eln. 1920—23—827. — A rendelet bevezető részében utal arra, minthogy előfordult már az is, hogy „vagyonos kisgazdák és egyéb pénzzel rendelkező egyének egyes vidékeken a bizalmi férfiakat megvesztegetik, hogy előbbiek hozzátartozóit megbízhatatlanoknak minősítsék, hogy így ezek a katonai szolgálat alól magukat kivonják" ezért ilyen elemeket is be kell osztani — szolgálati idejük egész tartamára — katonai munkásalakulatokba.

A rendelet keletkezéséről — az irat alapján — annnyi állapítható meg, hogy a székesfehérvári katonai körletparancsnokság 1420/I. b. 1919. és 1248/I. b. 1919. sz. alatt felterjesztéssel fordult a Hadügyminisztériumhoz és ez a rendelet egyúttal e két felterjesztésre is elintézésül szolgált.

[13] OL. FM. 1920—62. a—40 482.

[14] OL. FM. 1920—62—40 681.

[15] OL. Mt. jkv. 1921. február 8 (5).

[16] Itt még feltehetően a vallási hovatartozást vették alapul, hasonlóan a „numerus clausus" végrehajtási utasításához. (Ez utóbbit lásd Magyarországi Rendeletek Tára, 54. évf. 1920. Budapest 1920. 1455—1460. old. A vallás- és közoktatásügyi miniszter 123 033/1920. számú rendelete az 1920 : XXV. tc. végrehajtására.)

[17] Mindezideig nem bukkantunk ilyesfajta diszkriminációs törvény vagy rendelet nyomára; erősen valószínű, hogy ilyesfajta utasításokat csak szóban adtak ki, írásban nem rögzítettek.

Mi kutatásaink során eddig csak az 1919—1921. és az 1937—1945-ös évek levéltári anyagát vizsgáltuk ebből a szempontból, lehetséges, hogy a közbülső évek iratanyagában fellelhetők ilyesfajta tervezetek, elgondolások, — ezek feltárása a későbbi kutatások feladata lesz.

*

[18] Horthy Miklós: Emlékirataim. Buenos Aires, 1953. 160. old. — Horthy ezért teljes mértékben Gömbösre hárítja a felelősséget, ami annál inkább is illojális és a valóságnak meg nem felelő beállítása a tényeknek, minthogy a hadseregben a kinevezés joga „korlátlanul a Legfelsőbb Hadúr (jelen esetben: Horthy) jogkörének volt fenntartva". — Erre vonatkozóan lásd Rassay Károly megjegyzéseit Horthy idézett könyvéhez. OL. R. 226/1289. 46. lap.

[19] Adalékok a Horthy-hadsereg szervezetének és háborús tevékenységének tanulmányozásához. (1938—1945.) Összeállította: Dr. Csima János. Budapest, 1961. 9. old. (A továbbiakban: Csima: Adalékok a Horthy-hadsereg tanulmányozásához.)

[20] Ugyanott 9. old.

[21] HIL. HM. eln. VI. 1—1937—2496.

[22] Erről lásd bővebben: Benoschofsky—Karsai: Vádirat a nácizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez 2. köt. A Magyar Izraeliták Országos Képviseletének kiadása. Budapest, 1960. 12—14. old. (A továbbiakban: Vádirat a nácizmus ellen.) Meg kell jegyeznünk, hogy a törvény végrehajtási utasítása nagyjában és egészében a felekezeti hovatartozás alapján állapította meg a törvény hatálya alá eső állampolgárok körét.

[23] Az 1935. évi április hó 27-re összehívott országgyűlés Nyomtatványai. — Képviselőház. — Irományok. XII. köt. Hiteles kiadás. Budapest, 1939. 157. old.

[24] Az 1939 : II. tc. teljes szövegét lásd Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár. 1939. évi törvénycikkek. Budapest, 1940. Franklin-Társulat kiadása. 6—128. old., — az idézett 141. §: 83—85. old. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[25] Ugyanott 55. old. — A többi, itt nem idézett §: a 88. § a „mentességek"; a 89. §: „a honvédelmi munkára való igénybevétel módja"; a 90. §: „az üzemek alkalmazottainak visszatartása", a 91. §: „kiképzés és gyakorlat"; a 92. §: „igénybevétel béke idején", a 93. §: „a honvédelmi munkáért járó térítések"; a 94. §: „A honvédelmi munkát teljesítők családtagjainak segélyezése." Ugyanott 56—57. old.

[26] Ugyanott 125—126. old.

[27] Ugyanott 126. old.

Érdemes megemlíteni, hogy a közérdekű munkaszolgálatról szóló § a törvénycikk végén — a „vegyes és záró rendelkezések" között található; szinte úgy tűnik, mintha utólag fűzték volna a törvényjavaslathoz. A törvényjavaslatban e § eredeti szövege így hangzott: „Felhatalmaztatik a minisztérium, hogy a honvédelem érdekében munkatáborokban teljesítendő közérdekű munkaszolgálatot rendszeresítsen. A közérdekű munkaszolgálat tartama évenként három hónapot nem haladhat meg." (Az 1935. évi április hó 27-ére összehívott országgyűlés képviselőházának Irományai. XII. kötet. 152. old.) Ezt a teljesen laza, széleskörű korlátlan felhatalmazást magábanfoglaló rendelkezést így, ebben a szövegezésben nem fogadta el a Képviselőház véderő, közjogi, közigazgatási, közgazdasági és közlekedésügyi, valamint igazságügyi egyesített bizottsága, a § szövegét megváltoztatták, bizonyos fokig konkrétizálták a „közérdekű munkaszolgálat" fogalmi körét, ugyanakkor azonban a § utolsó bekezdésében — mint fentebb is idéztük — megadták a felhatalmazást a kérdés részletes, rendeleti úton történő szabályozására.

[28] A törvényjavaslatot a Képviselőház 1939. április 27-én, a Felsőház április 28-án fogadta el és mint az 1939 : IV. tc. került a Törvénytárba. (Magyar Törvénytár 1939. évi törvénycikkek. Budapest, 1940. 129—148. old.) — Az 1939 : IV. tc-ről lásd még Vádirat a nácizmus ellen II. köt. 14—15., 19—22, 24—25. old.

[29] Magyar Törvénytár. 1939. évi törvénycikkek Budapest, 1940. 134. old.

[30] 1939. március 31-én, értekezletet tartottak a Honvédelmi Minisztériumban a zsidókérdés megtárgyalására, ott alakult ki az idézett álláspont. (További értekezlet ez ügyben: április 5, május 9.) — Az értekezletre szóló meghívót, az előkészületekre és a tárgyalásokra vonatkozó feljegyzéseket közöljük e forráskiadvány 1a.—1f. irataiban. I. köt. 3—48. old., — idézett rész 8. old.

[31] A Honvédelmi Minisztérium elnöki A. osztályának 1939. április 4-i javaslata szerint zsidó, zsidószármazású feleséggel rendelkező tisztek vezető beosztásba ne kerüljenek, — „ez alól azok képezhetnek kivételt, akiknek feleségei magasabb körökbe is bevett és elismert nemességet nyert — félzsidó-zsidó családokból származnak". (Dokumentumok a munkaszolgálat történetéhez. [A továbbiakban: Dok.] I. köt. 15. old.)

[32] Ugyanott. I. köt. 9. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[33] Bár ezen az értekezleten nem került szóba, de az ezen 1939. március 31-i tárgyalást előkészítő iratokból kitűnik, hogy a „zsidó" megbízhatatlanokon kívül foglalkoztak *„másféle" megbízhatatlannak minősülő*

hadkötelesek beosztásának kérdésével is. Egy, 1938. december 12-én kelt javaslat utolsó bekezdése leszögezte: „Természetesen a *munkásalakulatokba kellene utalni a zsidókon kívül azokat az elemeket is, akiknek fegyveres szolgálatra való beosztása nemzethűség szempontjából volna aggályos.* E tekintetben szintén kétséget kizáró szabályozás szükséges." (HIL. HM. eln. 1a. — 1938—59 472. — Kiemelés tőlem. — KE.)

[34] Dok. I. köt. 18. old. — Megjegyzendő, hogy „zsidó" itt egyet jelentett az izraelita hitfelekezethez való tartozással, ami érthető is, hiszen napok alatt lehetetlen lett volna az 1939 : IV. tc. 1. § által meghatározott felmenő-kutatást elvégezni.

[35] Ugyanott. 27—29. old.

[36] Ugyanott. 22—23. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[37] Érdemes megemlíteni, hogy a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán készített 1939. január 4-i előterjesztés összefoglalva a zsidókérdés megoldása ügyében 1938. november 28-án tartott vezetőségi értekezleten kialakult főbb álláspontokat, leszögezte: *„A zsidókérdést a politikai vonaltól függetlenül, a hadseregen belül adminisztratív úton, radikálisan és sürgősen meg kell oldani."*

Ezt a kérdést — az előterjesztés szerint — „nem lehet többé az idejét múlt felekezeti, hanem *csakis faji alapon* kezelni. Eme felfogásnak egyébként már törvényes alapja is van, amikor az ún. zsidótörvény is zsidókká deklarál bizonyos kikeresztelkedett egyéneket. Ettől függetlenül is a hadsereg előtt sem lebeghet más cél, minthogy a *hadsereget eme bomlasztó faj káros hatásától* minden mellékszempont félretételével *drákói eszközökkel megtisztítsa,* illetve megóvja". (HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1938—3742.)

[38] Dok. I. köt. 22—23. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[39] Ugyanott. 37. old. — A HM. törvényelőkészítő osztályának megjegyzései az elnöki A. osztály 1939. április 12-i előterjesztésével kapcsolatban.

[40] Ugyanott. I. köt. 33. old.

[41] Ugyanott. I. köt. 38. old. — A 15. osztály feljegyzése egyébként egy a törvényelőkészítés keretei közé nem tartozó megjegyzéssel végződik: „... a gazdászati tisztekben jelentkező hiány (436 fő) igen tekintélyes, amelynek zökkenőmentes pótlása — tekintve, hogy e tisztek működése speciális szaktudást igényel — szempontjából bizonyos aggályok támaszthatók." (Ugyanott I. köt. 39. old.)

[42] Ugyanott. 42—48. old.

[43] Ugyanott. 22. old.

[44] Ugyanott. 52—57. és 59—62. old. — Minisztertanácsi előterjesztés (1939. április 24) minisztertanácsi jegyzőkönyv, valamint a közérdekű munkaszolgálatról szóló rendelettervezet (1939. május 12).

[45] Dok. I. köt. 78—99. old.

[46] Ugyanott. 71—76. old.

[47] Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a zsidónak minősülők semmiféle kedvezményben — katonai szolgálatukkal kapcsolatban — nem részesülhettek. — Az „Utasítás"-t lásd I. kötet 102—105. old.

II. Fejezet

[48] Dok. I. köt. 130. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[49] Ugyanott.

[50] Csima: Adalékok a Horthy-hadsereg tanulmányozásához. 35. old.

[51] Dok. I. köt. 138. old. — A Honvédelmi Minisztériumban 1940. július 9-én tartott értekezlet jegyzőkönyve.

[52] Ugyanott. 275. old. — 860/Om. biz. LHT.—1940. sz. döntés, — Nagybaczoni Nagy Vilmos, volt honvédelmi miniszter feljegyzése alapján.

[53] Ugyanott. 138. old.

[54] Ugyanott.

[55] Ugyanott 142—143. old. — A Vkf. 1. eln. oszt. referensének 1940. július 18-án kelt feljegyzése a július 17-i értekezletről.

[56] Ugyanott. 144—145. — 1940. augusztus 29-én a HM. arról értesítette a Vkf-et, hogy a szükségesnek tartott beszerzéseket egyelőre nem tudja eszközölni és a 20 ezer rend ruha legyártására 1941 közepe előtt nem kerülhet sor. (Ugyanott 146. old.) — A problémát nagyon egyszerűen oldották meg: a 203. Om. 1b.—1940. sz. rendelet (minden valószínűség szerint még 1940 augusztusában adták ki, pontos dátumát nem ismerjük) kimondta: *„A különleges zsidó munkásszázadokhoz beosztott legénységi állományú egyének részére semmiféle kincstári ruházati és felszerelési cikk nem adható ki. Ezek az egyének saját ruházatukban kötelesek a szolgálatot ellátni, ugyancsak maguk tartoznak takaróról, főzőcsészéről, kulacsról és evőeszközről gondoskodni."* (Ugyanott. 228. old.) — A rablásért, gyilkolásért jogerősen elítélt fegyencek kaptak darócruhát, evőeszközt ...

[57] Ugyanott. 146—147. old.

[58] Csima: Adalékok a Horthy-hadsereg tanulmányozásához. 35. old.

[59] Dok. I. köt. 282—283. old. — Meg kell jegyezni, hogy ezen rendelet kiadása előtt 10 nappal, 1940. augusztus 13-án a Honvédelmi Minisztérium távirati úton utasította az összes honvéd kerületi parancsnokságot, hogy azonnali hatállyal hívják be az 1901—1919. évfolyambeli zsidókat, akik sorozáson voltak, de tényleges katonai szolgálatot nem teljesítettek, — „tekintet nélkül arra, hogy a sorozás alkalmával milyen osztályozást kaptak (tehát az alkalmatlanokat is)". (Ugyanott. 147—148. old.).

Ez a rendelet csak a besorozott, 22—39 éves zsidók behívása felől intézkedett, míg az augusztus 23-i döntés szerint a besorozott, de igénybe nem vett és a sorozáson még nem volt 25—60 éves zsidók kerültek behívásra.

[60] Ugyanott. 146. old. — A Vkf. 1940. augusztus 2-i átirata a HM-hez.

[61] A 42 évesnél idősebb zsidóknak a munkásszázadokból történő leszerelését — Horthy kormányzó utasítására — 1940. szeptember 9-én rendelte el a Honvédelmi Minisztérium 1b. (mozgósítási) osztálya. (Dok. I. köt. 218—219. old.)

[62] Az 1939. június 10-re összehívott országgyűlés Képviselőházának Naplója VII. köt. 318—319. old. 151. ülés. 1940. nov. 13. (A továbbiakban: Képviselőházi Napló ...) — Minthogy magát a tényeket nem befolyásolta, azért csak itt, jegyzetben említjük meg, mint jellemző momentumot, hogy Bartha honvédelmi miniszter a honvédelmi tárca itt említett vitájában 1940. november 14-én kijelentette: „Büntető és zsidó munkásszázadok nincsenek. Különleges munkásszázadok voltak, amelyekben főleg azok voltak, akiket a különleges viszonyokra való tekintettel fokozott ellenőrzés alatt kellett tartani. (Maróthy Károly: Nagyon helyes!)" (Ugyanott VII. köt. 399. old. 152. ülés.)

[63] Egyébként az erőd — leszerelő parancsnokság a következő munkásszázadok fölött rendelkezett:

108. utász század (Nagyvárad): 204/1, 222/4, 223/1, 204/2.

110. utász század (Magyarürögd): 206/5, 207/4, 223/2, 223/3.

120. utász század (Bihar): 203/3, 203/4.
153. gk. utász század (Éradony): 201/2, 201/7, 201/6.
101/3. gk. vegyiharc század (Székelyhíd): 201/5, 201/8, 202/5, 202/6, 201/9.
101/2. gk. vegyiharc század (Bihardiószeg): 222/3, 222/2, 205/5, 205/6.
102. mü. szerv. (Szatmárnémeti): 208/18.
I/1. utász század: 208/17, 208/18, 208/19, 208/20.
I/2. utász század: 208/21, 208/22, 209/15, 209/16, 209/17, 209/18.
Erődleszerelő hír. csoport (Nagyvárad): 281/8, 281/9, 281/10, 283/19, 283/21, 209/1, 262/1, 208/4. (Csima: Adalékok a Horthy-hadsereg tanulmányozásához. 46. old.) A 283/19. és 283/21. sz. századokat említi a HM. III. Csoportfőnökségének egy a VIII. hadtestparancsnoksághoz intézett rendelete, mint olyan zsidó munkásszázadokat, melyeket a 72. kiegészítő parancsnokság egyenruhával lát el, mert viselhetetlenül rongyos és hiányos volt a polgári ruházatuk. (Dok. I. köt. 243. old.)

[64] Dok. I. köt. 212—214. old. — Egyelőre nem állnak rendelkezésre oly adatok, melyeknek alapján pontosan meg tudnók állapítani az 1940 nyarán és őszén felállított zsidó munkásszázadok létszámát. Tájékoztatásul annyit: 1940. november 13-án — a HM. III. Csoportfőnökségén készült feljegyzés szerint — kb. 260 vegyes (zsidó) munkásszázad volt, átlag 200 fő létszámmal, 52 000 emberrel. (Ugyanott. 244. old.)

[65] Szöllősi Jenő, nyilas képviselő felszólalásában elmondotta, hogy „zsidó munkaszázadokat még ma is kirendelnek nagybirtokokra közerőképpen. Királyhegyes községben, Csanád vármegyében 50—70 munkaosztagos teljesít szolgálatot egy nagybirtokon akkor, amikor az októberben leszerelt királyhegyesi parasztság várja a munkát. Nem akarom ezt a kormányzatnak, a kormányelnök úrnak a felelősségére hárítani, de úgy látszik, hogy a végrehajtó hatóság, amely ott lenn van, nem fél a központ intézkedésének súlyától". — (Képviselőházi Napló VII. köt. 351—352. old. 151. ülés. 1940. nov. 13.)

[66] Ugyanott. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[67] Erre vonatkozólag lásd többek között Szöllősi Jenő idézett felszólalását, továbbá Gosztonyi Sándor felszólalását. (Ugyanott, VII. köt. 405. old., 152. ülés, 1940. november 14.)

[68] Dok. I. köt. 212—216. old.

[69] Ugyanott. 213. old. — Ugyanezen jelentés azonban beszámolt arról is, hogy Acél Jenő, a Magyar Cionista Szövetség egyik vezetője „önsegélyező" akciót szervezett, melynek keretében „a gazdagabb zsidók a szegényebb zsidókat 10—20 pengővel segítik. Augusztus hóban is 40 zsidót segítettek különböző összegekkel." (Ugyanott.)

[70] Ugyanott. 214. old.

[71] Képviselőházi Napló, VII. köt. 405. old., 152. ülés, 1940. november 14.

[72] Dok. I. köt. 214. old.

[73] Ugyanott. 231—233. old. 1940. szeptember 27-én kelt 516. OM. 1b. 1940. HM. sz. rendelet a „zsidó ünnepek ünneplésé"-ről.

[74] Ugyanott. 236. old. (Kiemelés tőlem. — KE.) — E rendeletet a szombathelyi 22. honvéd kiegészítő parancsnokság említi 1940. november 4-i felterjesztésében mint a III. hadtestparancsnokság 13 000 eln. I. — 1940. sz. rendelet I. fej. 14. pontját. Ez — minden valószínűség szerint — az október elején megjelent 507 706. 10—1940. sz. HM. rendelet lehetett, amelynek eredeti szövegét eddig még nem találtuk meg. (E rendelethez kiadott kiegészítő utasítás kelte: 1940. október 25. Lásd Dok. I. 234—236.)

[75] Ugyanott. 235—236. old.

[76] Az 1940. szeptember 14-én kiadott rendelet közölte azon ún. „védett" állások, beosztások jegyzékét, amelyeket a jövőben nem tölthetnek be olyanok, akiknek vagy feleségüknek akárcsak egy felmenőjük (nagyszülőjük) zsidónak született, *(tehát az 1939 : IV. tc. értelmében nem zsidónak tekintendők.)* (Dok. I. köt. 219—225. old.)

III. Fejezet

[77] Erre vonatkozólag lásd Rajniss Ferenc interpellációját és Teleki Pál válaszát. Képviselőházi Napló, VII. köt. 37—41. oldal. 137. ülés, 1940. október 9.

[78] HIL. HM. eln. 15—1940—112 127. — A törvénytervezet §-ait és az egyes osztályoknak ezekre adott véleményét összefoglaló táblázatot az I. kötet végén, külön közöljük.

Itt említjük meg hogy már ezt megelőzőleg a Vezérkar főnöke 10 669/M. 1. Vkf. 1940. sz. átiratában (az irat keletkezési időpontját nem ismerjük, valószínűleg az erdélyi bevonulás után, 1940. szeptember végén keltezték) a következő javaslattal fordult a Honvédelmi Minisztériumhoz: *„A zsidókérdést meg kellene oldani. A III. sz. zsidótörvényben ki kellene őket zárni a hadkötelezettség fegyveres részéből, s a rendfokozatok elvételéről intézményesen gondoskodni kellene.*

Addig is újból és újból elő kellene állítani az itthon maradt zsidókat, orvosilag megvizsgálni őket nyilvántartásba venni stb. hogy lássák, foglalkozunk velük." (Ugyanott. — Kiemelés tőlem. — KE.)

A HM. 1a. osztálya, melyhez a honvédség háborús és békeszervezési ügyei tartoztak, 1940. november 4-i feljegyzésében a következő álláspontot rögzítette: „1. Az osztály a zsidókérdést a honvédség békeszervezetében az újoncokra vonatkozóan radikálisan és félreérthetetlen módon elintézte (lásd a 40 400/eln. 1a.—1940. sz. rendelet I. Fejezet 2. § 14. pont).

2. A zsidók újbóli előállítását, nyilvántartásba vételét stb. az osztály a jelenlegi viszonyok között nem tartja végrehajthatónak, mert *a)* ezzel elsősorban a munkával amúgy is túlterhelt alsófokú katonai területi hatóságokat zaklatnánk; *b)* a jelenlegi zsidótörvényeink célszerűtlen komplikált rendelkezéseiből az, hogy ki zsidó és ki nem, alig állapítható meg és annak rendelkezései alól éppen a legkártékonyabb nagy zsidók bújnak ki (Vida és Chorin!).

3. Végül tisztában kell lennünk azzal, hogy a zsidókérdést a honvédség önmagában nem oldhatja meg, viszont a honvédelem szempontjai a kérdés lehető legradikálisabb, félreérthetetlen megoldását kívánják. Éppen ezért a katonai vezetésnek teljes súlyával oda kell hatni, hogy a III. zsidótörvény mielőbb és minél egyszerűbben és radikálisabban minden félreértést kizáróan végleg lezárja a zsidókérdést." (Ugyanott.)

[79] Ez a tervezet eddig még nem került elő, — csak a 15. osztály által készített összesítő kimutatásból lehet egyik-másik paragrafusára következtetni.

[80] Képviselőházi Napló. VII. köt. 352. old., 151. ülés. 1940. november 13. — Hasonló „erkölcsi" meggondolásokból kiindulva Endre László Pest megye alispánja Teleki miniszterelnökhöz intézett 1940. november 5-i felterjesztésében azt javasolta, hogy egyrészt minden módon és eszközzel távol kell tartani a zsidó munkaszolgálatosokat a falu népétől, másrészt,

hogy megakadályozzák a nagyon káros „zsidó-magyar vérkeveredést", törvénnyel vagy kormányrendelettel szabályozzák a kérdést úgy, „hogy a bűnüldöző hatóságok kezébe elrettentő hatású megtorló eszköz — visszaesés esetén a *sterilizálás elrendelése* lehetővé legyen téve". (Dok. I. köt. 237—239. old. — Kiemelés tőlem. — KE. Ugyanott találhatók 239—242. oldalon a HM-nek ez ügyben tett intézkedései is. — Megjegyzendő, hogy a HM. 1941. február 19-i álláspontja szerint *„a külön osztagokban szolgáló zsidó legénységre is a honvédségi szolgálati szabályzat vonatkozik, s az abban biztosított kedvezményeket tőlük sem lehet teljesen elvonni...")*

[81] Képviselőházi Napló, VII. köt. 405. old., 152. ülés, 1940. november 14. — Ezt az elgondolást valósították meg Romániában 1940 decemberében. A Magyar Távirati Iroda a romániai zsidók katonai szolgálatára vonatkozó rendeletről a következőket jelentette: „A törvényrendelet első szakaszában leszögezi, hogy *zsidók nem teljesíthetnek katonai szolgálatot. Kötelezve vannak azonban a zsidók bizonyos katonai illetékek fizetésére és ezenkívül közmunkaszolgálat teljesítésére.* Ezt az illetéket kötelesek azok a zsidók is megfizetni, akiket az orvosi vizsgálat során katonai szolgálatra alkalmatlannak találtak. A katonai illetékek fizetése és a közmunkaszolgálat teljesítése mindaddig tart, amíg más polgárok katonai szolgálatot teljesítenek. Azok a zsidók, akikről a pénzügyi hatóságok megállapítják, hogy nem tudják a kiszabott illetéket megfizetni, ennek az illetéknek fejében kötelesek közmunkaszolgálatot teljesíteni. Mozgósítás, vagy hadgyakorlatok idején a zsidókat a hadsereg szükségleteinek céljaira használják fel közmnkaszolgálat teljesítésére. Az alatt az idő alatt, amíg közmunkaszolgálatot teljesítenek vagy katonai illetéket fizetnek, a zsidók a katonai törvények rendelkezése alatt állanak... A katonai előkészítő szolgálat a 18. életévtől 21. éves korig tart. Azok, akik nem tudják ezeket az illetékeket megfizetni, kötelesek már 18 éves koruktól 21 éves korukig közmunkát teljesíteni, mégpedig évenként 60 napot.

A jelen törvény életbelépésének napjától kezdve az *összes zsidó tiszteket, altiszteket, törzsaltiszteket és más különböző katonai alkalmazottakat mind a tényleges, mind a tartalékos keretből azonnal törlik.* Ezeket a zsidókat külön erre a célra készített lajstromba vezetik be." (OL. MTI. Magyar Kiadás. 1940. december 5. — 3. kiadás.)

[82] Képviselőházi Napló, VII. köt. 391. old., 152. ülés, 1940. november 14. — *Ugyanez a követelés* — az, hogy a zsidó munkásszázadok beosztottjai az érvényben levő rendeletben megállapított *nemzetiszínű karszalag helyett sárga karszalagot viseljenek* — e parlamenti vita napjaiban tárgyalásra került a Honvédelmi Minisztériumban is — *Werth vezérkari főnök átirata alapján.* (Dok. I. köt. 243—244.) — Werth ezen átiratának szövege eddig még nem került elő, nem ismerjük a keltét sem. Werth követeléséről egy 1940. november 13-i keltezésű HM. feljegyzés tesz említést, tehát az említett irat november 10-e körül jött létre. — Egyébként a HM. illetékes osztálya a javaslattal egyetértett, már megtették a szükséges lépéseket az 52 000 sárga karszalag beszerzésére, de közben megszületett a döntés arról hogy a tábori vegyes (zsidó) munkásszázadok 1940. december hó folyamán leszerelnek, ezért úgy döntöttek, hogy „a sárga karszalagok beszerzése *most* szükségtelennek látszik és ezért *egyelőre* mellőzendő." (Ugyanott. 245—246. old. — A HM. III. Csfség. 1940. november 20-i keltezésű feljegyzése.)

[83] Képviselőházi Napló, VII. kötet. 389. old., 152. ülés, 1940. november 14. Károlyi Viktor gróf felszólalása.

[84] A japán—német—olasz—magyar egyezmény, és a Háromhatalmi Egyezmény szövege, mint ennek melléklete az 1941 : I. tc.-ként került be törvényeink közé. (Magyar Törvénytár, 1941. évi törvénycikkek. Budapest, é. n. 1—5. old.)

[85] OL. MTI. Házi Tájékoztató. 1940. november 21. 4909. szám. Ugyanezen Havas jelentés közölte a Daily Telegraph című angol lapnak a Teleki-kormánnyal szemben nagyon jóindulatú kommentárját, mely szerint „Magyarország földrajzi helyzete következtében annyira ki van szolgáltatva a német befolyásnak, hogy nem is volt más választása, mint engedelmeskedni Hitler parancsának".

A Times sem ütött meg különösebben támadó hangot, de leszögezte: „Magyarország csatlakozása megerősíti, de nem élezi ki különösebben azt a tényt, hogy Magyarország kényszerkötelezettséget vállal a német célkitűzésekkel." (Ugyanott.)

[86] Ezt a budapesti kommentárt — római jelentés alapján — a Magyar Távirati Iroda csak a bizalmas kiadásban adta ki. (OL. MTI. Házi Tájékoztató, 1940. november 21. 4909. szám.)

[87] Képviselőházi Napló, VIII. köt. 851. old,, 160. ülés. 1940. november 26.

[88] Képviselőházi Napló, VIII. kötet 1185—1186. old., 165. ülés, 1940. december 3. — Teleki e beszédében, ha meglehetősen burkoltan is, de célzott arra: a zsidókérdésnek az európai rendezés keretében történő megoldása, továbbá az, hogy *Közép-Európa érdeke, hogy nem szabad egyidejűleg minden életlehetőséget elvonni 800 000, az elkeveredettekkel egymillió lakostól; ha más otthont nem biztosíthatunk nekik,* — ez nemcsak az ő egyéni véleménye, hanem *„sok olyan ember, akit igen igen okosnak tart a világ, ugyanezen a nézeten van".* (Ugyanott.) — Bár erre közelebbi bizonyíték nincs, de a tények ismeretében erősen valószínűsíthető, hogy Teleki itt nem a magyar politikusok, hanem külföldi, elsősorban a fasiszta tengelyhatalmak vezetőinek véleményére, nézeteire utalt.

[89] Dok. I. köt. 246—248. old. — A zsidó tartalékos tisztek ügyének „rendezése" szóba került a Képviselőház 1941. évi honvédelmi költségvetési vitájában is. Baky László, a Nyilaskeresztes Front tagja, 1940. november 14-i felszólalásában szemrehányást tett Bartha honvédelmi miniszternek, hogy bár „a harmadik zsidótörvény dübörögve közeleg, még mindig vannak a honvédségben zsidó származású tisztek, még mindig hordanak rendfokozatot a zsidó munkásszázadokba beosztott zsidó, úgynevezett emléklapos tisztek". Baky kifogásolta, hogy a honvédség elismerte az 1938 novemberében Magyarországnak ítélt felvidéki és az 1939 márciusában elfoglalt kárpátukrajnai területen élő zsidó tisztek egy részének rangját, majd arra kérte Barthát, hogy a továbbiak során a zsidók rendfokozatát ne ismertesse el, — vegye figyelembe azt a körülményt, hogy „a zsidó nemzetrontó elem, amelynek a nemzet közösségében való részvétele káros. Ezt elismeri a kormány is hivatalos programjában". (Képviselőházi Napló, VII. köt. 379. old., 152. ülés, 1940. november 14.)

Vajna Gábor, a Nyilaskeresztes Párt tagja a következő felszólítást intézte Bartha honvédelmi miniszterhez: „szíveskedjék a m. kir. honvédség kebeléből minden zsidó, zsidó eredetű, zsidókkal összeházasodott vagy zsidónőkkel barátságot folytató, zsidó társaságba járó (!) tisztet és altisztet könyörtelenül eltávolítani". (Ugyanott 394. old.)

Bartha válasza a következő volt: „Ez a kérdés véglegesen még nincs rendezve. *A jelenlegi helyzetben nem voltunk képesek teljes mértékben*

nélkülözni a zsidó tartalékos tiszteket. Amint a honvédség tényleges tisztikarában megoldottuk a zsidókérdést, ugyanúgy — azt hiszem — mindenki megelégedésére — ezt a kérdést is meg fogjuk oldani." (Ugyanott 400. old. — Kiemelés tőlem. KE.)

[90] A náci háborús főbűnösök nürnbergi perében Ujszászy tábornok e kérdésről a következőket vallotta: „1940 decemberében, az OKW vezérkari főnöke, Wilhelm Keitel marsall meghívta Bartha Károly tábornokot, a magyar honvédelmi minisztert Berlinbe az alábbiak céljából:

a) hogy személyesen tárgyalják meg a felfegyverzés kérdését, és

b) hogy a Németország és Magyarország közötti politikai és katonai együttműködés tervét 1941-re kidolgozzák.

Ezt a meghívást a berlini magyar királyi katonai attasé, Homlok Sándor vezérkari tiszt továbbította Budapestre." (Proces des grands criminels de guerre devant le Tribunal Militaire International Nuremberg 14 Novembre 1945 — 1er Octobre 1946 ... (A továbbiakban — TMI.) VII. köt. 335. és köv. old. — Ugyanerről lásd még Georg Thomas német tábornoknak, a Hadfelszerelési Hivatal egyik vezetőjének erre vonatkozó feljegyzését: TMI. XXX. köt. 279. old. PS—2353. sz. dok.)

[91] A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének 1940. december 21-i jelentése a Honvédelmi Minisztérium III. csoportfőnökének — (HIL. HM. III. Csfség. 1940—1—118 811.)

A jelentésben a KMOF. — „a vegyes (zsidó) munkásszázadok foglalkoztatása végett — felkérte e HM-et, hogy amennyiben 1940. március 1-től munkaerőt kívánna igénybevenni, munkaerőigénylését 1941. január 10-ig állítsa össze. Annak alátámasztására, hogy ezektől a munkásszázadoktól komoly munkát lehet várni, a KMOF leszögezte: „a bevonuló zsidó legénység 2 éves tényleges szolgálatra vonult be és fiatal munkaképes legénység".

A századok tagozódása: 3 tisztvezette szakasz, létszám 240 fő. — Az iraton található feljegyzés szerint a 11. osztály 1941. január 15-ig megbeszéli igénylését, míg a HM. 7 m., 7. ő. és 7. k. osztályok igénylésükkel, a III. Csfség. kikapcsolásával, közvetlenül fordulnak a KMOF-hoz.

A 67/bbk. 1/a—1941. sz., 1941. január 22-én kelt katonai főcsoportfőnöki döntés értelmében a zsidó közérdekű munkaszolgálatosok számát (a tényleges szolgálatra bevonulókét) csökkenteni kellett — tekintettel a nagy tiszti és altiszti hiányokra.

Az 1941. január 1-i helyzet: minthogy a tíz közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj 3. és 4. vegyes (zsidó) századaiban a *zsidónak minősülők részére csak 5000 helyet lehet biztosítani* (századonként 250 főt), a létszámproblémát a következőképpen kell megoldani: 1. egy évi tényleges szolgálat után annyi zsidót (esetleg az összes 2. éves zsidó sorlegénységet) kell tartósan szabadságolni, hogy az újoncok bevonulása után a létszám ne haladja meg az 5000 főt, — 2. a tíz zászlóaljnál a 2. évesek közül összesen csak 500 fő maradjon bent október—november hónapra — az alapkiképzéseknél való segédkezéshez, — 3. az 5000 főt meghaladó zsidó újoncokat a következő évben kell behívni, *a hadiállományra történő kiegészítés (Hák.) vagy mozgósítás (M) esetén ezek „amúgy is behívásra kerülnek"*.

A zsidó közérdekű munkaszolgálatos századok „keresztény" vezető keret-szükséglete: 80 beosztott tiszt, 30 csapat altiszt, 60 csapat tisztes, összesen 160 fő.

„Egyéb szervezési változás — szögezte le az utasítás — a háborúra, *a honvédség más fontosabb célkitűzéseire való tekintettel* 1942. október hó 1-ig nem lesz végrehajtva." (HIL. HM. eln. 8—1941—8335.)

[92] Dok. I. köt. 245. old. — A HM. rendelet eddig még nem került elő, mindössze a sárga, megkülönböztető jel bevezetésével kapcsolatban említi egy HM. III. Csfségen készített, 1940. november 20-i feljegyzés.

[93] HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1940—4013. — A HM. 10., legénységi ügyekkel foglalkozó osztályának 1940. december 23-i keltezésű átirata az érdekelt osztályokhoz és központi hatóságokhoz.

[94] Dok. I. köt. 234—236. old.

[95] Utasítás a honvédelmi törvény (Hvt. 1939 : II. tc.) végrehajtására. III. R. IV. cím 30. §-a.

[96] HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1940—4013.

[97] Dok. I. köt. 249—252. old.

[98] Ugyanott. 253. old.

[99] Ugyanott. 249., 250. old. (Kiemelés tőlem. — KE.) Ezt az állásfoglalást részben enyhíti az, hogy a 8. osztály különböző nehézségekre való hivatkozással (meg kell várni az összes tartalékos tisztek igazolásának befejezését, — nem lehet a társadalmat két ízben izgalomnak kitenni és ez bekövetkezik akkor, ha az új zsidótörvény szélesebb kört érintene, — *„meggondolandó és kényes dolog volna a személyes bátorsággal, nehéz körülmények között kiérdemelt kitüntetéseket megvonni"*, a döntést elodázta.) (Ugyanott 251. old. — Kiemelés tőlem. — KE.)

[100] Ugyanott. 253. old. — A hadseregben szükséges zsidó orvosokat, gyógyszerészeket, állatorvosokat, mérnököket az 1b. és a 10. osztály javaslata szerint — rendfokozatuktól meg kell fosztani, magyar fajú (sic!) parancsnok mellé beosztani, hogy ne fejthessenek ki önálló működést. (Ugyanott, továbbá 254. old.)

[101] Ugyanott. 254. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[102] HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1941—4013. — A 10. osztály fentebb ismertetett átiratára eddig csak a Vkf. válasza került elő.

[103] C. A. Macartney: A History of Hungary 1929—1945. New York, 1956. Frederick A. Praeger, Inc. I. köt. 446. old.

[104] Lásd XXXII—XXXIII. old.

[105] HIL. HM. eln. 15—1940—112 127. — Meg kell jegyezni, hogy Szentgyörgyi már az 1941. január 9-én bemutatott tervezetbe is fel óhajtott venni néhány könnyítést. Így a tintával írt széljegyzetek tanúsága szerint a tervezet nem érintette volna a zsidónak minősülő nyugállományúakat és azok, akik most kerültek volna végelbánás alá, megtarthatták volna rangjukat; a tényleges idejüket szolgálók közül „az igyekezettel dolgozók részére" 2 év, a többieknek 3 év legyen a szolgálati idő; kivételt akart tenni bizonyos mértékig a nyugállományban levő zsidókkal, valamint azokkal a nem zsidó, hivatásosokkal, akiknek feleségük minősült zsidónak.

[106] Dok. I. köt. 285—288. old. — Külön figyelmet érdemel az új tervezet (11) bekezdése, mely szerint a korlátozó hátrányos rendelkezések „nem vonatkoznak azokra a nyugállományú és szolgálatonkívüli viszonybeli zsidókra és zsidónak nem tekintendő félvérekre, akik a jelen törvény hatályba lépését megelőző évben a 60. életévüket betöltötték". A fogalmazványban, az irat szélére Szentgyörgyi ceruzával odaírta: „Kozma Miklós?" — Ennek a megjegyzésnek az volt az alapja, hogy vitéz leveldi Kozma Miklós ny. alezredes, ny. belügyminiszter származásával — apai ágon az

1939 : IV. tc. 1. §-a alapján — problémák voltak. (Állítólag szülőatyja zsidó volt; leveldi Kozma, [Bárd Miklós] anyjának második férje volt és az első házasságból született három fiú csak később vette fel a „leveldi Kozma" nevet.) Az ügy befejezése: 1945. március 14-én (!) az akkor Barbacson levő Országos Vitézi Szék törzskapitánya 369 Biz. III. 1945. sz. alatt értesítette a Budapest székesfőváros Potyondon levő Vitézi Székét, hogy *néhai leveldi Kozma Miklós nevét és fölavatott Sándor nevű városmányosát származási okok miatt törölte a Vitézi Rend tagjai sorából.* (HIL. HM. eln. 8. mg. biz. — 1945—16 842) — Végül: Szentgyörgyi kérdőjele feltehetően arra vonatkozott, hogy Kozma Miklós ny. alezredes 1884-ben született és így a törvénytervezet elkészítésének időpontjában még nem töltötte be a 60. életévét.

[107] Dok. I. köt. 288. old.

[108] Ugyanott 290. old. (Kiemelés az eredetiben.)

[109] Ugyanott 291. old. — A törvényjavaslat-tervezetre ezenkívül még a HM. 10. osztálya tett, nem lényeges észrevételeket, míg a 8., 13. és 20. osztály közölte a törvényelőkészítő osztállyal, hogy „a tervezetre vonatkozóan észrevétele nincs". (Ugyanott 294. old.)

[110] Ugyanott 294. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[111] Ugyanott 292. old. — (Kiemelés tőlem. — KE.)

[112] Ugyanott. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[113] Ugyanott. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[114] Ugyanott 293. old. (Kiemelés tőlem. — KE.) — Egyébiránt itt azokról az esetleges nehézségekről volt szó, amelyek azáltal keletkeztek, hogy a honvédség 60 000 tartalékos tisztjéből eddig, az 1939 : IV. tc. alapján, „16 000 mint zsidó a hadrendből kiesett". A HM. 1b. osztályának képviselője azt javasolta, hogy e nagy kiesésre való tekintettel a zsidónak minősülőktől a rendfokozatot ne egyszerre, hanem ütemenként vegyék el, ezzel szemben az 1. Vkf. osztály kiküldöttje ellenzett bármiféle ütemenkénti végrehajtást, a kiesett zsidó tisztek pótlását az altisztekből vélte megoldhatónak.

[115] A kompromisszum alapján elfogadott új (11) bekezdés szövege: „A jelen §-ban foglalt rendelkezések nem vonatkoznak azokra a ht. kat. állományból származó ny. á. és szolg. kívüli viszonybeli zsidókra és zsidónak nem tekintendő félvérekre, akik a szolgálatban a felemelten számítandó idő beszámításával a 40 évet betöltötték." (Ugyanott 293. old.)

[116] Dok. I. köt. 298. old. (Kiemelés tőlem. — KE.)

[117] Ugyanott. 299. old.

[118] HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1941—4899.

[119] Ugyanott. — Szentgyörgyi azzal is igyekezett hatni az értekezlet résztvevőire, hogy kijelentette: bár az Igazságügyminisztérium állásfoglalásával a törvényelőkészítő osztály nem ért egyet, mégis ajánlja elfogadásra, mert a rendelet minisztertanácsi tárgyalásánál „az igazságügyminiszter úr véleménye döntő súllyal bír". — Nem érdektelen megemlíteni, hogy Szentgyörgyi „megnyugtatta az értekezletet: „a rendelettervezet szövegét az Igazságügyminisztérium érdemben nem módosította, csak annak styláris módosítását kéri". Tegyük hozzá: az Igazságügyminisztérium első „styláris" módosítása volt, hogy kihagyta a honvédelmi minisztériumi rendelettervezet első mondatát („Az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek a honvédségben fegyveres szolgálatot nem

teljesíthetnek."), — amely kihagyást bajosan lehet „styláris" módosításnak nevezni . . .

[120] Az 1941. április 15-i minisztertanácsi jegyzőkönyvhöz csatolt előterjesztést Bartha 1941. április 8-án írta alá, (lásd OL. Mt. jkv. 1941. ápr. 15. — előterjesztések, 34. pont) és ezen a borítólapon a következő feljegyzés olvasható: „Az igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályával letárgyaltatott és egyetértőleg szövegeztetett."

[121] Dok. I. köt. 302. old.

IV. Fejezet

[122] Dok. I. köt. 32. old.

[123] Képviselőházi Napló, X. köt. 5—6 old., 192. ülés, 1941. április 24. — A szövegben szereplő „strohmann" (szószerint: „szalmaember") kifejezést használták azokra a nemzsidókra, akik hajlandók voltak — az esetek többségében jelentős anyagi ellenszolgáltatás fejében — zsidónak minősülők üzletét, vállalatát formailag átvenni, gyakorlatilag azonban minden maradt úgy, mint annakelőtte.

[124] Dok. I. köt. 304—308. old.

[125] Ugyanott. 333—334. old. — Nem érdektelen, hogy a Vkf. átirata végén utalt arra, hogy hasonló javaslattal fordult a Honvédelmi Minisztériumhoz már múlt évben. (4598. eln. 1. Vkf. 1940. sz. alatt.)

[126] Ugyanott. — A feljegyzés szerint 99 335 darab sárga karszalagot kell beszerezni, éspedig 251 tábori vegyes munkásszázad (à 255 fő) részére 64 005 db-ot, 95 honi vegyes munkásszázad (à 214 fő) 20 330 db-ot, 20 zsidó közérdekű munkaszolgálatos század (à 250 fő) részére 5000 darabot.

[127] Ugyanott. 337—345. old.

[128] Ugyanott 340. old. — 1942. március 17-én Bartha honvédelmi miniszter Keresztes-Fischer belügyminiszterhez átiratot intézett, amelyben közölte: „az országhatár közelében szolgálatot teljesített zsidó munkásszázadokhoz beosztott zsidó egyének közül még a Szovjetoroszországgal időközben beállott hadi állapotot megelőzően és azt követően az alább felsoroltak átszöktek az akkor még Szovjetoroszország fennhatósága alatt álló területre. E cselekmények kellő és példás megtorlása érdekében szükségesnek tartaná, ha úgy az átszökött egyének, mint feleségük és kiskorú gyermekeik a magyar állampolgárságuktól megfosztassanak és az átszökött feleségei és gyermekei az ország területéről kitolonccoltassanak". Keresztes-Fischer ezt az álláspontot magáévá téve javasolta a Minisztertanácsnak, hogy a felsorolt 148 munkaszolgálatost — az 1939 : XIII. tc. 8. §-a (3) bek. értelmében — fosszák meg állampolgárságuktól. A Minisztertanács az előterjesztést elfogadta és felhatalmazta a belügyminisztert, hogy a bemutatott határozat szövegét a hivatalos lapban, a Budapesti Közlönyben közzétegye. (OL. Mt. jkv. 1942. május 5. — 47. pont. — Kiemelés tőlem. — KE.)

A határozat megjelent a Budapesti Közlöny 1942. május 10-i, 107. számában.

[129] Ádám—Juhász—Kerekes: Magyarország és a második világháború. Titkos diplomáciai iratok a háború előzményeihez és történetéhez. Kossuth 1959. 357—361. old., 361—366. old., — továbbá Karsai: Országgyarapítás—Országvesztés, Második rész 1939—1945. A nürnbergi per és Magyarország. Kossuth 1961. 82—84., 85—86. old.

[130] OL. Bm. XVIII. om. 1941—298. — Az aratómunkások — a főispán

szerint — azért nem kötöttek megfelelő mértékben aratási szerződést, mert a német—szovjet háború kitörése óta a munkások között „meg nem engedhető izgatás folyik"; — olyan hírek terjedtek el, hogy „az oroszok a németeket megverik és akkor jönnek a felszabadító elvtársak, s a szegény népnek nem kell többé dolgoznia, mert a burzsujok vagyonából munka nélkül is megélhetnek". (Ugyanott.)

131 Dok. I. köt. 345—352. old.

132 Ugyanott 352—353. old.

133 Budapesti Közlöny, 1941. július 8, — 152. szám. — „A m. kir. honvédelmi miniszter 45 101/eln. 23—1941. számú körrendelete a rendkívüli családi segélyezés újabb szabályozása tárgyában."

A rendelet szerint „a rendkívüli családi segély összege az igényjogosult feleség után kis- és nagyközségekben havonként 16 (tizenhat) pengő, megyei és törvényhatósági jogú városokban havonként 20 (húsz) pengő, Budapest székesfővárosban pedig havonként 24 (huszonnégy) pengő. Gyermekek és egyéb igényjogosult családtagok után a rendkívüli családi segély összege fejenként és havonként kis- és nagyközségekben 10 (tíz) pengő, megyei és törvényhatósági jogú városokban szintén 10 (tíz) pengő, Budapesten pedig 12 (tizenkettő) pengő". Az eddig fizetett rendkívüli családi segély: feleség részére 12 pengő, minden más személy részére 8 pengő.

A hivatalos lap ugyanezen száma közölte azt a rendeletet is, amely a rendes családi segély összegét fejenkénti és havonkénti 5 pengőről (!) a feleség után 12 pengőre, a gyermekek után pedig 8 pengőre emelte fel. — A HM. 45 100/eln. 23—1941. sz. körrendelete. (Ugyanott.)

134 Dok. I. köt. 356—357. old.

135 Ugyanott, 363. old., az 1b. osztály 1941. augusztus 27-én kelt feljegyzése.

Ugyanezen ügy elintézése kapcsán a KMOF negatív álláspontot foglalt el azzal az indokolással, hogy a keretlegénység állandó felváltására nincs szükség és ehhez csak akkor kell folyamodni, ha kiderült, hogy „az illető *a zsidókkali bánásmód terén kiadott szigorú rendelkezésekből* (!!) enged"". (Ugyanott. 361. old.)

136 Ugyanott 309—318. old.

137 Ugyanott 318. old. — Ez a túlzott titkolódzás oda vezetett, hogy még a magasrangú közigazgatási tisztviselők sem voltak tisztában a végrehajtási utasítással. A további zavarok, félreértések elkerülése végett 1941. december 11-én Bartha honvédelmi miniszter „a rendelet tartalmának közlésére vonatkozó megszorító rendelkezéseit" feloldani volt kénytelen, éspedig úgy, hogy „a honvédséggel azonos érdek- és munkaterületen működő közigazgatási hatóságok (alispáni, főszolgabírói hivatalok) a teljtartalmú rendelettel minden további aggályoskodás nélkül (?! — KE.) elláthatók, azonban nevezettek annak tartalmát és a honvédség belső viszonyaira vonatkozó részeket bizalmasan kötelesek kezelni". — (Ugyanott. 319. old.)

138 Ugyanott. 368—369. old.

139 Ugyanott. 369—371. old. — A felterjesztést 1941. szeptember 25-én irattárba helyezték, miután az ügy 862/Om. 1b. 1941. sz. alatt elintézést nyert. (E rendelet eddig még nem került elő.)

140 HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1941—6642. — A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztálya ennek alapján elkészítette 1941. december 3-án a Bárdossy miniszterelnökhöz intézendő átirat tervezetét, melyben javasolta, „miszerint törvényhozási úton rendeltessék el, hogy a zsidóvallásúak üzletei, árudái, telepei stb. az iparhatóság által a kirakatban vagy más szembetűnő helyen mint ilyenek jelöltessenek meg". A tervezetet bemutatták Bartha honvédelmi miniszternek és 1942. december 11-én rávezették az iratra „Cessat" (marad), tehát a kiadvány nem ment el. (HIL. HM. eln. 1941—I—141 166.)

Szombathelyi egy másik, 1941. december 8-i tisztiparancsában leszögezte, hogy tekintettel arra, hogy „a tisztikarnak a zsidókkal való társadalmi érintkezése a mai viszonyok között semmiképp sem kívánatos", ezért a világháborús csapattestek tisztikarainak különböző alkalmakkor — vendéglőkben — tartott bajtársi összejövetelein a m. kir. honvédség tisztjei a megjelenéstől tartózkodjanak, — „amennyiben ily bajtársi összejövetelek a zsidó származásúak kihagyása nélkül nem rendezhetők meg". (HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. 1941—6991.)

141 Dok. I. köt. 387. old.

142 Képviselőházi Napló, XI. köt. 192. old., 218. ülés, 1941. november 13.

143 Dok. I. köt. 403—404. old. — Bárdossy miniszterelnök, mint a Legfelső Honvédelmi Tanács elnöke is megkapta Werth átiratát, majd másolatban megküldötte Keresztes-Fischer belügyminiszternek azzal, hogy a Belügyminisztérium tegye meg a szükséges intézkedéseket: járjon el a kitoloncolt és visszaszökött zsidók ellen, vizsgálja felül a munkaszolgálatra bevonult zsidók családi segélyét, különösen azokét, akik „csak a rabbi előtt kötöttek házasságot s így kérdéses, hogy részükre a segély illetékes-e". (OL. Bm. Om. biz. XVIII. 1942—12.)

Az állampolgársági osztály 1942. január 20-i, az országmozgósítási osztályhoz intézett válaszában leszögezte, hogy „az érvényben álló törvényes rendelkezéseknek megfelelően állampolgársági bizonyítványt kell kiadnom azok részére, akik *meglevő* magyar állampolgárságuknak okirati igazolását kérik és azt a körülményt, hogy ők *leszármazás* szerint magyar állampolgárok és állampolgárságukat nem veszítették el, hiteles okmányokkal kellően igazolják.

Az a körülmény, hogy a folyamodó zsidó származású, vagy hogy esetleg ki van utasítva és toloncolva, — a meglevő magyar állampolgárság igazolásának megtagadására törvényes alapot nem ad." (Ugyanott.) A közbiztonsági osztály 1942. január 23-i feljegyzésében közölte, hogy „a külföldi zsidóság be, illetve visszaszivárgásának megakadályozása érdekében az összes érdekelt rendőrhatóságokat több ízben nyomatékosan utasítottam arra, hogy a zsidókat ugyanolyan módon tegyék vissza, mint ahogy átjöttek, illetve áttétettek.

A zsidóság németországi kitelepítési akciójával kapcsolatban számolni kellett a beszivárgási törekvés megerősödésével.

Ez irányban ismételten kiadott rendelkezések alapján a jogosulatlanul belépett német zsidók jelentős részét a rendőrség határszéli hatóságai és a honvédség határőrizeti szervei az ország területéről eltoloncolták.

A keletgalíciai területnek a honvédség által történt meghódításával egyidőben felmerült az erről a területről származó és magyar állampolgárságot nem szerzett kiutasított lengyel zsidók áttelepítésének szükségessége. Ennek során 18 000 zsidó telepíttetett át. Az ily módon eltávolított zsidók visszaszivárgásának megakadályozására külön rendelkezésben hívom fel a hatóságok figyelmét.

A visszafoglalt Délvidéki határon is megtörtént minden intézkedés a nem kívánatos zsidók beszivárgásának megakadályozására.

Budapesten és az ország egész területén a rendőrhatóságok gyakori razziák tartásával kutatják fel a rejtőzködő zsidókat, s őket eltoloncolásukig a kisegítő toloncházban, valamint a garanyi és ricsei internáló táborokban helyezik el.

Ezekre tekintettel, hogy a zsidók beszivárgásának megakadályozására az összes intézkedéseket megtettem, s így újabb rendelkezés kiadását szükségesnek nem tartom." (Ugyanott.) E két tájékoztató feljegyzés alapján az országmozgósítási osztály elkészítette a Legfelső Honvédelmi Tanács elnökéhez intézendő válasz tervezetét, de az iraton levő megjegyzés szerint Szalay, az országmozgósítási osztály vezetője Csatári államtitkárral referálta az ügyet Keresztes-Fischernek, akinek *élőszóval* adott utasításait közölték a közbiztonsági osztály vezetőjével, majd az iratot irattárba helyezték azzal, hogy *„válaszadásra szükség nincs."* (Ugyanott.)

V. Fejezet

[144] Dok. I. köt. 422. old.

[145] Ugyanott. 509—510. old. A 2. hadsereg mozgósításakor az I. hadtest a következő munkaszolgálatos alakulatokat állította fel:

Munkásalakulatok	*Felállító alakulat*
101/1—6. táb. mu. szd.	
201., 202. mu. vez. t. 201. mü. t.	1 kieg. kir. Nagykáta
Főv. klgs. mu. szd.	
101/27—30. táb. mu. szd.	2. kieg. Monor
101/33—38. táb. mu. szd.	
1 gk. dd., szi álls.	3. kieg. kir. Aszód
101/46—48. táb. mu. szd.	4. kieg. kir. Pestszentlőrinc
101/50—52. táb. mu. szd.	5. kieg. kir. Alsódabas
207. és 208. mu. vez. t.	
109/1—4. táb. mu. szd.	6. kieg. kir. Jászberény
109/7—9. táb. mu. szd.	
109. szi álls.	7. kieg. kir. Vác
109/13—14. táb. mu. szd.	8. kieg. kir. Szentendre

(Csima: Id. m. 200—201. old.)

A többi hadtest munkaszolgálatos alakulatainak mozgósítási rendje eddig még nem került elő.

— A zsidó hadkötelesek munkásszázadokba való behívása nem elsősorban a háborús munkaerőhiány pótlására szolgált, — ezt bizonyítja egyebek mellett az is, hogy az 1942. február 21-én kiadott 2/Om. Kmof. — 1942. rendelet, mely az 1942. április 1-én bevonuló közérdekű munkaszolgálatosok kiképzése, valamint belső (ipari, üzemi stb.) munkára való vezénylése felől intézkedett, — félreérthetetlenül kimondotta, hogy ilyen vezénylésre „csak *az a közérdekű munkaszolgálatos vezényelhető, aki szülőkig bezárólag tiszta keresztény származású*". Ezen közérdekű munkaszolgálatosok zöme „egyes polgári szervekhez és magánüzemekhez, vállalatokhoz, valamint egyes mezőgazdasági üzemekhez stb. kerül belső munkára alkalmazásra abból a célból, hogy a *hadba vonultak pótlásához szükséges kiképzést, illetőleg átképzést megszerezzék és ezáltal elsősorban a meghagyottak száma, másodsorban pedig az országos hiány csökkentessék*". (HIL. HM. Om. KMOF. 1942—2.)

A zsidónak minősülők munkaerejét ezzel szemben nem az itt említett célok elérésére akarták felhasználni, — és tegyük hozzá: nem is „okszerűen" használták fel, amely káros gyakorlat ellen az 1942/43-as költségvetés vitájában több képviselő szót is emelt. (Erre vonatkozólag lásd a 194. sz. jegyzetet.)

[146] Dok. I. köt. 423. old.

[147] Ugyanott, — ez volt az 1. Vkf. osztály javaslata. (1942. február 6.) Werth vezérkari főnök a javaslattal, ti. a külsőleg is megnyilvánuló megkülönböztetéssel egyetértett, „azzal a hozzáfűzéssel, hogy a zsidók *ne sárga karszalagot viseljenek* — mert ezt a jelzést a németek különleges szerveik jelzésére használják, hanem ehelyett fehér karszalag a mogendovi[di] csillaggal volna alkalmazandó". (1942. február 14. — Ugyanott 422. old.) A Vkf. eln. 1. Vkf. osztály így továbbította a javaslatot a HM-nek, de ott a sárga karszalag mellett foglaltak állást. — Beregfy altábornagy, a debreceni VI. honvéd hadtest parancsnoka 1942. április 23-i felterjesztésében az itt közölt indokolással egyezően azt javasolta, hogy a zsidó munkásszázadoktól a honvédség egyenruháját el kell venni; az egyenruha szükségletet „a honvédségnél már kiselejtezésre kerülő, nem hadihasználható készletből" lehetne kielégíteni, de *„legcélszerűbb lenne külön daróc ruhát rendszeresíteni"*. (Ugyanott. 542—543. old. Kiemelés tőlem. — KE.)

[148] Ugyanott. 510. old.

[149] Képviselőházi Napló, XIII. köt. 93. old., 250. ülés, 1942. március 19. — Kállay — a kormány antiszemita irányvonalának bizonyítására e beszédében utalt arra is, hogy a kormány a hivatalos lapban aznap közzétett rendeletével, zár alá vette az összes zsidóbirtokokat. (Ugyanott 96. oldal.)

[150] Ugyanott 93. old.

[151] Ugyanott 101. old.

[152] Dok. I. köt. 514—520. old. — Hogy az ott közölt névjegyzék miként került az illetékes katonai szervekhez, azt kideríteni nem lehet, mert az illetékes parancsnok utasítására, hogy a referens írásban jelentse, hogy ezek a névjegyzékek honnan érkeztek az 1b. osztályra, Dobák ezredes az előadóíven megjegyezte: „Szóbelileg jelentettem." (Ugyanott 514. old.) Nem érdektelen azonban megjegyezni, hogy Matolcsy Mátyás, nyilas képviselő — foglalkozására nézve orvos —, már a Képviselőház 1942. február 9-i ülésén javaslatot tett a zsidó orvosok ellen foganatosítandó rendszabályokra, amennyiben követelte, hogy a zsidó orvosokat ne csak az orvosi kamarából zárják ki, hanem „amikor a magyar orvosok a harctéren vannak, *ezeket a zsidókat tessék munkatáborba vinni, tessék őket is fizikai munkára kényszeríteni.* Azzal érvelnek, hogy az orvoshiány miatt be kell őket is kapcsolni. Nagyon helytelen felfogás ez, mert mi, 9200 keresztény orvos el tudjuk látni az ország közegészségügyét. (Temesváry Imre: Dehogy tudják!)" (Képviselőházi Napló, XIII. köt. 37. old., 241. ülés, 1942. február 9. — Kiemelés tőlem. — KE.)

1942. április 29-én egy másik nyilas képviselő, Palló Imre interpellációjában feltette a kérdést: „hajlandó-e a miniszterelnök úr a zsidók magatartását megrendszabályozni, a honvédelmi miniszter úrral egyetértésben őket kemény katonai munkaszolgálatra kötelezni saját ruhájukban addig — míg egyetlen magyar katona is kint van a harctéren?" (Képviselőházi Napló, XIII. köt. 210. old., 254. ülés, 1942. április 29.)

Kállay miniszterelnök 1942. július 17-én válaszolt Palló interpellációjára és megnyugtatásul közölte, hogy *„mind a kivonuló munkásszázadokhoz beosztott kisegítő szolgálatot teljesítő zsidóknak a száma, mind az országban levő munkásszázadokhoz beosztott zsidóknak a száma a kivonuló hadsereg létszámához, illetve a nem mozgósított alakulatok létszámához viszonyítva a zsidóság országos arányszámának megfelelő.*

A kivonuló munkásszázadokhoz beosztott zsidók túlnyomó részben *Budapestről, Erdélyből és Kárpátaljáról hívattak be, ahol a zsidók száma és gazdasági térfoglalása a legnagyobb arányú.* Ez az intézkedés hivatott meggátolni azt, hogy a keresztény dolgozók behívásából az itthonmaradottak javára esetleg adódó kereseti lehetőségekből a zsidók indokolatlan hasznot húzhassanak és így vagyonukat a keresztény dolgozók sérelmére gyarapíthassák.

Kérem a Képviselőházat, hogy ezen válaszomat tudomásul venni méltóztassék. Budapest, 1942. évi július hó 17-én. Kállay s. k".

Elnök: Kérdem a t. Házat, méltóztatik a miniszterelnök úr válaszát tudomásul venni? (Igen!) A Ház a választ tudomásul veszi. (Képviselőházi Napló, XV. kötet. 257. old., 304 ülés, 1942. november 11.)

[153] Dok. I. köt. 524—525. old.

[154] Ugyanott. 545—547. old. — a balatonfüredi zsidók ellen beérkezett feljelentés: Dok. II. köt. 70. old. Muray Lipót, a nagykátai bevonulási központ parancsnoka vallomásában megemlítette, hogy Vágó Nándor alezredes ismételten rá akarta bírni arra, hogy hívja be „egy zsidó haragosát, aki egyik barátját folyton feljelentgeti, akivel ennek pörös ügye van". (Dok. I. köt. 170. old.)

Nagybaczoni Nagy, honvédelmi miniszter a behívások körül tapasztalt visszásságokkal kapcsolatban leszögezte, hogy „a munkaszolgálatosok között voltak egészen idős emberek, akiket többnyire politikai bosszúból vagy gazdasági okokból hívattak be munkaszolgálatra". (Dok. I. köt. 278. old.)

[155] Dok. I. köt. 547. old.

[156] Ugyanott 184. old.

[157] Ugyanott 190. old.

[158] Ugyanott 178. old., továbbá lásd a Honvédelmi Minisztériumhoz 1942 novemberében érkezett panaszbeadványt, mely felemlítette, hogy a kiegészítő parancsnokságok „elvakult antiszemitizmusból a munkásszázadokba válogatás nélkül soroztak be mindenkit, akkor is, ha az illetőnek jeruzsálemi trachomája, vérbaja, dupla sérve, sőt félkarja volt". (Dok. II. köt. 125. old.) Nagybaczoni Nagy honvédelmi miniszter 1942. december 19-i rendeletében utalt arra, hogy az általa a munkaszolgálatosok helyzetének megvizsgálására kiküldött bizottságok „sok helyen találtak olyan kisegítő munkásokat, kik fogyatkozásuknál vagy testi törődöttségüknél fogva munkaképtelenek (pl. súlyos tüdő-, szív-, cukor-, vérbajosok, sérvesek, súlyos gyomorbetegek, végtaghiányúak stb.). A legújabban behívott zsidóknak is kb. 5%-a munkaszolgálatra nem alkalmas." (Dok. II. köt. 181—182. old.)

[159] Dok. I. köt. 189. old.

[160] Ugyanott 156—157. old. Bár kétségtelen, hogy Muray vallomásában sok mindenért, amelyet ő követett el, a felelősséget igyekezett feletteseire hárítani, az azonban bizonyos, hogy ilyesfajta utasításokat szóban vagy írásban kiadott a honvédvezérkar főnöke.

[161] Ugyanott, továbbá lásd még Kossa István tanúvallomását: Dok. I. köt. 199. old. — A Népbíróság előtt a keretlegények általában azzal védekeztek, hogy a kegyetlen bánásmódra feletteseiktől kaptak parancsot. Erre vonatkozólag lásd Dok. I. köt. 263. old. (Szarka), II. köt. 36. old. (Mike), 82. old. (Varga, Suri), 191. old. (Kapuszta.)

[162] A Minisztertanács 1943. november 16-án tartott ülésének jegyzőkönyve. (Dok. II. köt. 443—444. old. Közölte: Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához V. köt. 165—166. old.)

[163] Ugyanott.

[164] Kossa István: Dunától a Donig. Szépirodalmi Könyvkiadó 1960. 17. old., továbbá Dok. I. köt. 179. old., 199. old.

[165] Kossa: Dunától a Donig. 17. old., továbbá lásd Molnár hadapród „beszédét": „Rohadt zsidók, vége a jó világnak, ahova most mentek, ott csak munka van, csókoljátok meg ezt a drága anyaföldet, mert ezt többé nem látjátok és ha mégis 1—2 visszakerülne, az itt fog megdögleni". (Dok. I. köt. 196. old.)

[166] Dok. I. köt. 158—159. old. — Muray vallomásában elmondta azt is, hogy mindig Hajós alezredestől kapta a névjegyzékeket, gyakran azonban csak cédulákat (!), amelyeken a behívandók nevei és személyi adatai szerepeltek. (Ugyanott 169. old.) — A néha szinte egyéni akció számba menő behívások mellett illetékes katonai és rendőri szervek alapos előkészületeket tettek a *„megbízhatatlanok" nyilvántartásában* szereplő *összes* hadköteleseknek különleges munkásszázadokba történő behívására. 1942. március 24-én Szombathelyi vezérkari főnök átiratban közölte a Honvédelmi Minisztérium 1b. (mozgósítási) osztályával, hogy különleges munkásszázadokba való beosztásra összesen 14 269 „megbízhatatlan" egyént jelöltek ki. (Ugyanott. 511. old.)

1942. május 30-án a vezérkar főnöke, a belügyminiszterrel egyetértésben, szigorúan bizalmas rendeletet adott ki „a megbízhatatlan" egyének nyilvántartásának felülvizsgálása és katonai szolgálatra való beosztása ügyében. A rendelet leszögezte: „A HM. a jelen különleges időkre való tekintettel külön egy különleges munkásszázad keretet állít fel. Célja, hogy az ország területén bármikor és bárhol feltalált nemzethűség szempontjából olyan káros elemek, akiktől azonnal meg kell szabadítani a társadalmat, ide haladék nélkül beosztassanak (tehát szórványos esetek).

Ha a század állományát elérte, azonnal útbaindul a harctérre.

Útbaindítás után a HM. újabb különleges munkásszázad keret felállítását rendeli el. Intézkedéseket 3493/M. 1b.—1942. szám alatt adta ki." (Dok. II. köt. 49—50. old.)

[167] Dok. I. köt. 159. old.

[168] A törvényjavaslat szövegének tervezetét 1942. március 3-án küldötte meg a Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztálya az érdekelt HM. és Vkf. osztályoknak és alig három hónap múlva, 1942. június 10-én Bartha honvédelmi miniszter már be is nyújthatta a törvényjavaslatot a parlamentben. A tervezetet lásd Dok. I. köt. 432—442. old.

[169] A rendelet végrehajtási utasítását lásd Dok I. köt. 309—318. old.

[170] Ugyanott 438. old.

[171] Ugyanott 450. old. Meskó Zoltán felszólalása.

[172] Ugyanott 458. old.

[173] Nagybaczoni Nagy feljegyzése. (Dok. I. köt. 276. old.) — Megemlítendő, hogy a törvényjavaslat szerkesztői nyitva hagyták azt a kérdést,

hogy a zsidóminősítés szempontjából az 1939 : IV. tc. 1. §-át, vagy esetleg az akkor már fél éve törvényerőre emelkedett 1941 : XV. tc. 9. és 16. §-ának rendelkezését kell irányadónak tekinteni. Az Országgyűlés — a Képviselőház és a Felsőház egyaránt — az 1941 : XV. tc.-t fogadta el e kérdés elbírálására.

[174] Képviselőházi Napló, XIV. köt. 156—157. old., 271. ülés, 1942. június 24. — Serényi gróf ezen felszólalásában utalt arra, hogy „a gettórendszer Varsóban már igen kitűnően bevált... Magyarországon is fel kellene állítani a gettókat a városokban, mégpedig úgy, hogy a gettó és a magyarlakta terület határán az összes utcák befalazandók lennének, kivéve egy vagy két utcát a szükség szerint, ezeken keresztül bonyolódnék le a kereskedelmi forgalom, szigorú vámellenőrzés mellett". (Ugyanott.)

[175] OL. Filmtár. Szálasi-per. IX/256—257. old.

[176] Csima: Adalékok a Horthy-hadsereg tanulmányozásához. 106. old. — Vitéz Jány Gusztáv vezérezredes, a 2. hadsereg parancsnoka 1942. szeptember 24-i felterjesztésében arra kérte Szombathelyi Ferencet, a vezérkar főnökét, hogy a műszaki munkák elvégzésére annyi zsidó munkásszázadot küldjenek ki, amennyit csak ki tudnak állítani. (Horváth Miklós: A 2. magyar hadsereg megsemmisülése a Donnál. Budapest 1959. Második, bővített kiadás. 95. old.)

[177] Nagybaczoni Nagy feljegyzése. (Dok. I. köt. 277. old., továbbá Dok. II. köt. 34. old., valamint Kossa id. m. 117—119. old.)

[178] OL. Bm. Om. biz. iktatás nélküli.

[179] Pándi Ferenc kéziszedő és korrektor, szervezett munkás naplója. A szerző személyére vonatkozólag felesége a következőket közölte: „Pándi hamincéves volt, amikor 1942. január 15-én immár nyolcadszor behívták. Mint közkatona szolgált, majd munkatáboros lett. 1942. januárban Gödöllőn gyűjtötték őket össze, majd március 15-én kivitték az országból. Ez a munkaszolgálatos század a szentendrei vasútépítő század mellé lett rendelve kezdetben, parancsnokuk Lengyel főhadnagy, megvesztegethető ember volt, tehát a gazdagabbak kezdetben még élveztek bizonyos előnyöket. A VÉP század parancsnoka Kanyó Mátyás főhadnagy volt, fasiszta véreb. A feladat az volt, hogy Siankiban, Lengyelországban helyrehozzák a vasutat és a megrongált alagutát. Sziszifuszi munka volt, éhezve, fázva dolgoztak a már leromlott emberek, de ekkor még dolgoztak. A században kezdtek egymásra találni a mozgalmi emberek, a kommunisták kollektívája is kialakult. Rudas Ervin vasas, Schwarz György vasas, Zsoldos Ferenc jogász és Pándi Ferenc nyomdász is egy kis kollektívát alkotott, megosztották egymással minden falatjukat. Bajtársi hűségüket bizonyítja, hogy a voronyezsi visszavonulás poklában sem hagyták el egymást, utoljára Szumy és Romni között látták őket 1943. február 14-én egy hajnalban, amikor egyikük beteg lett és a többi három vele maradt ott. Feltehetően a szovjet csapatokat akarták bevárni, ez azonban csak három nap múlva következett be, előtte még visszavonultak a tábori csendőrök és a Gestapo is, feltehetően ezek végeztek velük, mert semmi hír nem érkezett azóta róluk. Pándi titkos siankii naplója (amelyet a Bevezetésben idézünk — KE.) még a viszonylag könnyebb időszakban íródott."

[180] Dok. II. köt. 125—126. old.

[181] Ugyanott 193. old.

[182] Ugyanott 30. old. — 1942 nyarán nemcsak a harctéren, hanem az országon belül is meglehetősen súlyos volt a munkaszolgálatosok helyzete. Így pl. Komáromban a 102/4—6. számú munkásszázadnál a

keretlegények „a munkaszolgálatosokkal kegyetlen, durva, embertelen módon bántak, nevezetesen a munkaszolgálatosokkal, akik között voltak idősebb, törődöttebb emberek is és olyan emberek is, akik még katonai szolgálatot nem teljesítettek, olyan erős hosszantartó fegyelmező gyakorlatokat végeztettek munkaközben, ebédidőben, éjszaka, néha nehéz kövekkel a kezükben, hogy többen összeestek, ilyenkor ezeket megrugdalták, ütötték, verték, emberi erőt meghaladó köveket hordattak ki velük a Dunából... saját szórakozásukra a munkaszolgálatosok közül egyeseket fekve teljesen befödték földdel, úgy hogy csak fejük maradt szabadon... egymással szembeállítva, egymás pofozására kényszerítették őket..." (Ugyanott. 85. old.)

Malasits Géza szociáldemokrata képviselő Nagybaczoni Nagy Vilmos honvédelmi miniszterhez intézett panasz-levelében többek között a következőket írta: „megállapítottam, hogy a győri Frigyes laktanyában elhelyezett egyik munkaszolgálatos században szolgáló zsidókat, főleg az intellektuelleket, orvosokat, ügyvédeket ütik-verik... ezek a szerencsétlen munkaszolgálatosok annyira meg vannak félemlítve, hogy még hozzátartozóiknak sem mernek panaszkodni". (Ugyanott. 185. old.)

[183] Ugyanott. 33. old. — A Honvédelmi Minisztérium elnöki 13. osztályának 1943. február 19-i feljegyzése szerint „az utóbbi időben az osztályhoz nagy számmal érkeztek olyan feljelentések, amelyek a tábori munkásszázadok keresztény keretébe tartozó honvéd egyének ellen irányultak és — az embertelen bánásmód mellett — azt is panasz tárgyává tették, hogy a keresztény keret tagjai a kisegítő munkaszolgálatosoktól jobb bánásmód kilátásba helyezéséért vagy meg nem engedett kedvezmények (eltávozás, szabadság stb.) nyújtásáért pénzt vagy más pénzértékkel bíró szolgáltatást fogadnak el, illetve, hogy a *kisegítő munkaszolgálatosok megfélemlített helyzetének a kihasználásával azokat egyenesen ilyen juttatások nyújtására kényszerítik. A feljelentések nagy része alaposnak bizonyult* és a honvéd igazságügyi hatóságok több esetben büntető ítéleteket hoztak."

A feljegyzés a továbbiakban megemlíti azt, hogy a hadműveleti területen a jobbmódú kisegítő szolgálatosok pénz és egyéb értéktárgyak hiányában „bon"-ok nyújtása által igyekeznek maguknak jobb bánásmódot, illetve kedvezményeket biztosítani. A keresztény keret megtévedt tagjai pedig a kisegítő munkaszolgálatosok megfélemlített helyzetét kihasználva ezúton juthatnak meg nem engedett anyagi előnyökhöz.

A 13. osztály ezen üzelmek megakadályozására szigorú körrendeletet adott ki. (HIL. HM. éln. 13—1943. — 12 968.)

Kossa István fent idézett művében ezekről a becstelen üzelmekről és a tisztességes keretlegényekről, tisztekről így ír:

„... Mindig találtam egy-egy ismerősre, barátra, elvtársra, aki megengedte, hogy az ő neve alatt írjak. Ezt tették a többiek is. Voltak, akiken az állatiasság nem lett úrrá, akik megmaradtak embernek, akik, ahol csak lehetett segítettek. Nem azoknak akarok itt emléket állítani, akik aranyért, óráért, márkáért, bonért tettek „szívességet". Ezek a legundokabbak voltak. Üzérek a fronton. A nyomorúság vámszedői, tetvek, akik az utolsó vércseppet is kiszívták azokból, akik egyszer a hálójukba kerültek. Ezek nemcsak fosztogatták áldozataikat, hanem zsarolták is. Amikor idehaza egy márka 1,64 pengővel volt egyenlő, akkor ezek kint a fronton bonra öt-hat, később már tíz pengőért adtak egy márkát. A bonra kölcsönadott márkáért aztán ők szereztek árut: kenyeret, konzervet, mézet,

cukorkát. Egy egykilós komiszkenyérért eleinte öt-hat, később tíz, sőt a télen már húsz márkát is mertek kérni. Egy kiló kenyér, melynek idehaza hatvan fillér körül volt az ára, odakint százötven-kétszáz pengőbe került. Persze csak a tehetősebb engedhette meg magának ezt a luxust. Számítani kellett rá, hogy a bonokat idehaza benyújtják beváltásra, mert ha valaki szabadságra jött, az összeszedte az összes ismerőseit és otthon százalékra bonyolította le a behajtást. Nem az „üzletembereknek" akarok itt emléket állítani, hanem azoknak, akiket nem csábított a könnyű kereseti lehetőség, és ha módjuk nyílt, segítettek önzetlenül. Emberi jóérzésből. Baráti kapcsolatok alapján. Néha, ha elvtársak akadtunk össze, elvtársi szolidaritásból.

Nem sokan voltak. Éppen azért kell, hogy róluk is megemlékezzek. Lássák, akik látni tudnak, akik látni akarnak, hogy nem kellett volna mindennek úgy történnie, ahogy történt. Történhetett volna másképp is, ha a vezetők uszítása, a negyedszázados fasiszta propaganda nem tette volna állattá az embereket." (Kossa id. m. 206—207. old.)

184 Dok. II. köt. 123. old.
185 Ugyanott.
186 Ugyanott.
187 OL. Filmtár. — Szálasi-per. IX/257.
188 Ugyanott. IX/258.
189 Dok. II. köt. 52—53. old.
190 Ugyanott 59. old.

191 OL. Mt. jkv. 1942. október 27. (28) — „Amidőn a 2. hadsereghez menet — írja 1957. október 31-én kelt visszaemlékezésében Nagybaczoni Nagy Vilmos — 1942. október 16-án a magyar határt átléptem, már találkoztam zsidó munkásalakulatokkal, amelyeket a németek az utak javítására rendeltek ki. A munkaszolgálatosok hátán sárga folt éktelenkedett." (Dok. I. köt. 278. old.)

192 Dok. I. köt. 467—471. old.

193 Ugyanott. 277. old. — Mike Sándor keretlegény ellen az egyik vádpont az volt, hogy „amikor Nagybaczoni Nagy Vilmos honvédelmi minisztersége alatt rendeletet adott ki, mely szerint a munkaszolgálatosokat egyenlő elbánásban kell részesíteni a katonákkal, magából kikelve ütlegelni kezdte a közelében tartózkodó munkaszolgálatosokat és kijelentette, hogy ezekkel nem tartja magát egyenrangúnak". (Ugyanott, II. köt. 38. old.)

194 Ugyanott II. köt. 172—173. old. — A Képviselőház ugyanezen ülésén Jaross Andor, a szélsőjobboldali Magyar Megújulás Pártja vezérszónoka, miután megelégedéssel nyugtázta Kállay miniszterelnök ama kijelentését, hogy „a katonaköteles korban levő zsidókat mind munkásszázadokba tömörítik, nemtetszését fejezte ki amiatt, hogy a munkásszázadokban nagyobbrészt „a szegényebb zsidóság köréből" vannak leginkább, és „a gazdagabbak, akik jobban dotált ipari, kereskedelmi vagy pénzügyi állásokban helyezkednek el, valami nélkülözhetetlenség folytán kimaradtak ezekből a munkásszázadokból". (Képviselőházi Napló, XV. köt. 546. old., 309. ülés, 1942. november 19.) De hallatszottak kritikai hangok is a zsidó munkaszolgálatosok munkaerejének rossz felhasználása miatt. Vitéz Makray Lajos képviselő azt kérte, hogy „az orvosok szolgáljanak az egészségügynél, a technikusok és a mérnökök a maguk munkakörében, az okleveles gazdák pedig gazdaságban legyenek alkalmazva.

hogy mindenki a legtöbb eredményt tudja produkálni a nemzet érdekében. (Zaj és mozgás a szélsőbaloldalon.)" (Ugyanott, 568. old.)

Két nappal ezelőtt, 1942. november 17-én, az iparügyi tárca vitájánál Rácz Kálmán képviselő — a munkaerő ésszerű kihasználásával foglalkozva többek között a következőket mondotta: „Ki kell jelentenem — és nem félek senkitől sem —, hogy *helytelennek tartom a zsidó munkaerővel való eddigi gazdálkodást.* A zsidó munkaerő elvi szempontból tekintve éppen olyan munkaerő, mint produktivitásra hivatott érték, éppen olyan, mint bármi hasonló. Tiltakozom tehát az ellen, hogy a zsidó munkaerőt elpocsékoljuk és ne a köz javára használjuk fel. (Helyeslés.) Mindenkit a maga helyén. A zsidót is úgy kell alkalmazni; ha nem megbízható, akkor megfelelő felügyelet mellett alkalmazzák (Gr. Festetich Domonkos: Úgy van! De nem mint vezérigazgatót!), úgy kell alkalmazni, hogy abból a termelésnek a legnagyobb haszna legyen. (Koródy Tibor: A hasukat süttetik és az államnak pénzébe kerül! — Elnök csenget.)

Tény az, hogy nem tudom, ez a közérdekű munkaszolgálat sok helyen mennyiben közérdekű, mert én is tudok munkásszázadokról, amelyek horribilis összegbe kerülnek — a miniszter úr jól tudja, hogy egy 200 főnyi munkásszázad mibe kerül az államnak —, elég jó kosztot kapnak, félkiló kenyeret naponta és hetekig nem csinálnak mást, mint csuklógyakorlatokat végeznek. Ugyanezek a munkaerők hiányoznak magából a termelésből. Ez egészen rendkívüli, érthetetlen és különös eljárás. (Koródy Tibor: Ruszinszkóban nincs favágó! 12 pengőért sincs!" (Képviselőházi Napló, XV. köt. 432. old., 307. ülés, 1942. november 17.

195 Dok. II. köt. 117. old. — 1939. november 9-én jelentette a Magyar Zsidók Lapja, hogy megalakult a Pesti Izraelita Hitközségen belül a Hadviseltek Hitközségi Ügyosztálya. Mint a lapban megjelent közleményből kiderült „a Hadviseltek Bizottsága abból a társadalmi alakulatból nyerte mai hivatalos formáját, amelyet a zsidó hitű hadviseltek hivatott vezetői hívtak életre és amely a múlban is már sokszor lépett fel eredményesen a magyar zsidóság közügyeiben. Ez a szerv most alapszabályszerűen is megalakult és a hitközség hivatalos vezetése alá került..." (Magyar Zsidók Lapja, I. évf. 1939. november 9.)

196 Dok. II. köt. 200. old. — 1942 október—november folyamán a következő ruházati cikkeket indította útnak a Hadviseltek Bizottsága a katonai szervek segítségével a munkaszolgálatosoknak: 10 510 takaró, 4358 kiskabát, 94 öltöny, 25 429 ing, 13 210 alsónadrág, 18 424 pulóver, 14 102 harisnya, 8331 felsőkabát, 382 bakancs, 671 cipő, 18 128 kesztyű, 19 163 sál, 17 801 kapca, 41 overall, 12 814 érmelegítő, 11 805 nadrág, 11 650 fülvédő, 16 089 sapka, 10 térdnadrág, 1507 szőrmemellény, 256 tollmellény, 11 618 zsebkendő, 3530 mellény, 11 700 meleg alsó, 29 900 zokni, 4330 térdmelegítő, 12 700 szappan és 7050 vegyes holmi. (Magyar Zsidók Lapja. — V. évf. 7. szám. — 1943. február 18.)

197 Dok. II. köt. 201. old.
198 Ugyanott 207. old.
199 Ugyanott 219—220. old.
200 Ugyanott 206. old.
201 OL. Filmtár. — Szálasi-per. Szombathelyi memoranduma. IX/258.
202 Dok. II. 178—184. old. — A rendelet ezenkívül ismét kilátásba helyezte a 42 évesnél idősebb kisegítő munkások elbocsátását, továbbá meghagyta, hogy az istentiszteletek tartását mind a keresztény, mind a zsidó kisegítő munkásoknak lehetővé kell tenni.

[203] Ugyanott 175—177. old.
[204] Ugyanott 131. old.
[205] Ugyanott 128. old. — A jelzett értekezleten megállapodtak abban, hogy az első lépcsőben 65 zsidó munkászázadot szállítanak ki a hadműveleti területre, a századok létszámát feltöltik 320 főre, továbbá 71 honi munkászázad létszámát kiegészítik ugyancsak 320 főre, végül a hadműveleti területen levő összes munkászázadok létszámát is felemelik 320 főre.
[206] Ugyanott 133. old. — Érdemes felfigyelni a bevonulást és jelentkezést előkészítő belső bizalmas rendeletek, átiratok szövegezésére, amelyekből ismételten előtűnik a „törvényes" korlátok közé szorított, de nagyon határozott zsidóellenes hang.
[207] Ugyanott 146. old.
[208] Az 1942. július 10-i Wehrmacht hadsereg főparancsnoksági rendelet szerint a Dél-Oroszországban operáló német erőket, a Heeresgruppe Süd alá tartozó egységeket átszervezték oly módon, hogy két csoportot, a Heeresgruppe A-t és a Heeresgruppe B-t hozták létre. Ez utóbbi hadseregcsoporthoz, melynek parancsnoka Weichs vezérezredes volt, tartozott a 6. német, a 8. olasz, a 3. román és a 2. magyar hadsereg. (H. Adolf Jacobsen—Dr. Jürgen Rohwer: Entscheidungsschlachten des zweiten Weltkrieges. 1960. Frankfurt am Main. 282. old.)

Az 1942. szeptember 11-én kiadott 9. számú tiszti parancs — ez a tiszti parancs a magyar Keleti Megszálló Csoport csapataihoz szólt — leszögezte: *„Az orosz hadműveleti területen levő alakulatok német parancsnokságoknak vannak alárendelve."* (Csima id. m. 120. old.) — Egyébként a Keleti Megszálló Csoport a Heeresgruppe Mitte, közvetlenül pedig a 2. német hadsereg alárendeltségében volt.
[209] Dok. I. köt. 276—277. old.
[210] Ugyanott, 277. old.
[211] Mind ez ideig nem sikerült pontos kimutatást összeállítani a keleti frontra, a Don mellé a 2. magyar hadsereghez és a megszálló csapatokhoz kiküldött munkaszolgálatos századok számáról, elnevezéséről, valamint az 1943. január—februárban elszenvedett veszteségekről, így részint az ez ügyben akkoriban legilletékesebb felelős személy, Nagybaczoni Nagy honvédelmi miniszter becslését, részint Csima: Adalékok a Horthy-hadsereg tanulmányozásához c. munkáját vettük alapul.

1943 január elején — a Vörös Hadsereg offenzívájának megindulása előtt — a Don mentén a IV. és VII. hadtest alárendeltségében a következő munkaszolgálatos alakulatok voltak találhatók:

IV. hadtest: (1943. január 6—12 közti állapot.)

Tábori munkászázadok: 101/4., (megfogyott létszáma miatt egyesítették a VI/5. k. mu. századdal), 108/40., 108/54. (Kovaljevo—Gyivnogorszkij között), 108/42. (Repjevka), 108/66., 106/10. (Krutez, Rabalcsino körlet), 101/5—6., 105/7. (ez utóbbi kettő Mizsevo, Kovaljevo, Puhovo körlet), 101/2. (Dolsik, Litvinovka körlet), 105/1—3. (Bereszovo Osztrogozsszk, ÉNy közti területen), 109/13—14., 130., 103/1., (Bogoszlovka, Szoldatszkoje, Gyevica körlet), 104/5—7.

Közérdekű munkaszolgálatos századok: IV/5., VI/5.

Különleges munkászázadok: 431. (Osztrogozsszk), 104. (Krutez, Rabalcsino körlet), 442. (Mizsevo, Kovaljevo, Puhovo körlet), 453. (Bereszovo, Osztrogozsszk, ÉNy közti terület), 457. (Bogoszlovka, Szoldatszkoje, Gyevica körlet), 407.

Vegyes tábori munkászázadok: 101/6. (Bereszovo, Osztrogozsszk, ÉNy közti terület).

Kisebbségi munkászázad: IV. (Mizsevo, Kovaljevo, Puhovo körlet.)

VII. hadtest (1943. január 12-i állapot):

Tábori munkászázadok: 101/2. (Verh. Olsany), 101/4. (Papasznoje), IV/5. (Krasznaja Gora), 101/1. (Mihajlovszkij), 106/9. (Kih. B. Mosztja), 107/9. (Volcse), 107/25. (Jekatyerinovka), 107/8. (Szvoboda), 107/10. (Kolibelka), 105/10, (Ribalcsino), 106/2—3. (Kosztamarovo), 101/51. (Tatarino), 1/2. 106/1. (Kvascsevatka), 1/2. VII/4. (Sirokij), 1/2. VII/4. (Ujkovo), 101/52. (Karpenkovo), 101/31. (Oszt. Mogily), VII/3. (Kogyinzovo), II/5. (Parjepatnaja), VII/2. (Viszokij Bajrat), V/5. (Bjeresovaja), 101/50. és 108/3. (Szoncsino), 108/75. (Kommuna), 105/7. (Pirogovo környéke), 106/1.

Különleges munkászázadok: 431. (Papasznoje), 404. (Krutyec), 455. (Kitcsa), VII. (Szoncsino), 403. (Jugyino), 500. (Kolovert).

Vegyes tábori munkászázadok: 23/2. (Sirokij.)

Kisebbségi munkászázad: VII. (Csima: Id. m. 184—185., 191. old.)

1942. december 1-én a magyar megszálló csapatokhoz a következő munkaszolgálatos századok tartoztak:

Keleti megszálló csoport:

108/21., 108/33., 108/52., 109/9., 108/46., 101/10., 101/11. (823 fő munkaszolgálatos), 107/3., 107/5., 108/20. (549 fő munkaszolgálatos). — (A felsorolt századok a Heeresgruppe Mitte-nak voltak alárendelve.)

107/13., 109/29., 108/35., 107/7., IV/1—2., VII/1., VII/2., 106/10., 106/11., 106/12., 108/47., 109/6., 109/7., 109/8., 109/26. (2880 fő munkaszolgálatos.)

Nyugati megszálló csoport:

107/12., 109/30., 107/13., 109/29. századok. Ugyanott.
[212] Dok. I. köt. 278. old.
[213] Horváth: Id. m. 199—202., 233., 236—237., 240., 258. old.
[214] Ugyanott 201. old.
[215] Ugyanott 199. old. — Jány vezérezredes ez ügyben — presztizs okokból — tiltakozott a 2. német hadsereg parancsnokságánál, tiltakozását azzal indokolta, hogy „a zsidók a magyar hadseregben munkászázadokba vannak szervezve és ezen beosztásukban fontos munkákat (pl. útkarbantartás, erődítés stb.) végeznek. E munkásalakulatok működésének lehetetlenné tétele a magyar hadseregen kívül álló közegek részéről nem engedhető meg". (Ugyanott 201. old. — Mintha a német parancsnokságon nem tudták volna, miért vannak kint a fronton magyar zsidó mukaszolgálatosok! . . .)
[216] Ugyanott 61. old.
[217] Dok. II. köt. 210. old.
[218] Ugyanott 211—212. old.
[219] Csima: Id. m. 186—187. old.
[220] Horváth: Id. m. 176—177. old.

VI. Fejezet

[221] Macartney: Id. m. II. köt. 147—148. old.
[222] Dok. II. köt. 286—304. old.
[223] Ugyanott 308—312. old.

[224] HIL. HM. Om. biz. 1943—203.

[225] A hivatkozott 2880/1941. Me. sz. rendelet keltezése: 1941. április 15. (ezen a napon fogadta el a minisztertanács a zsidók kisegítő szolgálatáról szóló kormányrendeletet, de a zsidó orvosok egészségügyi munkára való felhasználását ekkor még nem vették tervbe). Az 1. § szerint „(1) ha a közegészségügyi szolgálat ellátásának, továbbá a nyilvános jellegű vagy házigyógyszertárok működésének biztosítása céljából [1939 : II. tc. 82. § (2) bek.] honvédelmi szolgáltatások igénybevétele szükséges, ennek elrendelése iránt a honvédelmi miniszterrel egyetértve a belügyminiszter intézkedik." Míg 1941—42-ben a zsidó orvosokat, elsősorban az 1939 : IV. tc. miatt a kamarai tagsággal nem rendelkezőket fizikai munka végzésére tábori és honi munkásszázadokba hívták be, addig 1943 elején ezzel a gyakorlattal már szakítottak. A minisztertanács 1943. március 10-i ülésén Keresztes-Fischer belügyminiszter bejelentette, hogy „az országban igen nagy az orvoshiány. Kénytelen volt áttenni zsidó orvosokat kórházakba. Nemzetiségi vidékekre is kirendelt zsidó orvosokat. De most már kényszerült zsidó orvost magyarlakta községekbe is kivinni, miután 250 orvos hiányzik a vidéken. Rámutat arra, hogy a keresztény orvosokat a honvédségnek adta át." (OL. Mt. jkv. 1943. márc. 10. — 35. p.)

A Belügyminisztérium számvevőségének 1943. június 30-i kimutatása 215 honvédelmi munkaszolgálatra kötelezett orvos nevét tartalmazza. (OL. Bm. ált. 1943—XIV—308 485.)

[226] Dok. II. köt. 328—330. old.

[227] Ugyanott.

[228] Csima: Id. m. 133. old.

[229] Ugyanott 134. old.

[230] Ugyanott.

[231] Ugyanott 362. old. — 1943. július 15-re be kellett vonulni 3 havi munkaszolgálatra az 1919—1922. születési évfolyamúaknak és az 1906—1918. születési évfolyamúak közül azoknak, akik addig még nem, vagy 3 hónapnál rövidebb ideig teljesítettek munkaszolgálatot. (Dok. 367—369. old.) — Egy 1943. július 19-i hirdetmény szerint az 1901—1905-ös években született hadköteleseknek is be kellett vonulniuk három hónapra. — A háromhónapos időtartam tekintetében azonban a bevonulók bizonytalanságát növelte, hogy a hirdetmény szerint a bevonulóknak téli ruhát (!) is kellett magukkal vinniük. Ugyanott 379—382. old.

[232] Rajniss Ferenc interpellációt jegyzett be az interpellációs naplóba, hogy Nagybaczoni Nagy ellen felhozandó vádakkal kikényszerítse a honvédelmi miniszter lemondatását. Az interpelláció elmondására azonban Nagybaczoni Nagy időközben megtörtént távozása miatt nem került sor. (Képviselőházi Napló, XVIII. köt. 158. old., 343. ülés, 1943. november 24.)

[233] Dok. II. köt. 307. old.

[234] Ugyanott 336—337. old.

[235] Ugyanott 339—340. old.

[236] TMI XXXV. köt. 426—436. old., D—736. dok., TMI X. köt. 424. és köv. old.

[237] Dok. II. köt. 383—384. old.

[238] Ugyanott 384—385. old.

[239] Ugyanott 390. old. — Az „elrettentő" ítélet: 1943. november 25-én a szegedi haditörvényszék úgy döntött, hogy „mert a fegyelmi megtorlás jelen esetben kielégítőnek mutatkozik, a feljelentés félretétele a fegyelmi fenyítés egyidejű kiszabása mellett indokolt." (Ugyanott 391. old.)

[240] Ugyanott 416. old.

[241] Ugyanott 417—430. old.

[242] Ugyanott 429—430. old.

[243] Dok. I. köt. 278. old.

[244] Dok. II. köt. 370—378. old., továbbá Röder visszaemlékezése 313—314. old.

[245] Ugyanott 204. old.

[246] Ugyanott 457. old.

[247] Ugyanott 449. old. — A honvédelmi munkaszolgálat kötelezettsége ürügye alatt igen súlyos visszaélések történtek országszerte a háború alatt, így pl. 1941—42 telén a keszthelyi főszolgabíróság „10 községből több mint pár száz embert kirendelt szolgálatra, mégpedig a Festetics-uradalom erdei munkálatait végeztette el ezekkel az emberekkel" — mondotta interpellációjában 1942 júniusában az egyik képviselő. „Ezekkel a kisgazdákkal a legnagyobb tavaszi munka idején erdei favágást végeztettek, ami téli munka ... a Festetics-uradalom a tél folyamán 10 fillér differencia miatt nem alkalmazta az erdei munkásokat és e 10 fillér különbség miatt nem végezték el a télen az erdei munkákat." Mikor az illető képviselő a honvédelmi miniszterhez ez ügyben panasszal fordult, a honvédelmi miniszter azt válaszolta, hogy „nem látja indokolatlannak a munkaszolgálat igénybevételét." A képviselő leszögezte, „a honvédelmi munkaszolgálat semmi körülmények között sem juttathat senkit sem anyagi haszontöbblethez. Ebben az esetben pedig ez történt ... A hegyek gerincén a legveszélyesebb helyen, ahová az uradalom öt év óta még télidőben sem kapott sohasem munkást, mert senki sem volt hajlandó felmenni oda elvégezni a munkát, most természetesen a honvédelmi munkaszolgálat címén kiparancsolták oda az embereket és a Rezi vár tövében, a legveszélyesebb helyen kellett a fát döntögetni, s mivel kocsi nem tudott odamenni, ezeknek az embereknek félkilométer távolságra vállalniok kellett a fát, azaz vállon vinni a kocsihoz. Az eredmény az volt, hogy ezek az emberek egy méter hasábfáért 1 pengő 80-at kaptak, tehát a legerőfeszítőbb, legnehezebb, legveszélyesebb munkával nem tudták a munkaszám-átlagot megkeresni." (Képviselőházi Napló, XIII. köt. 506—508. old., 264. ülés, 1942. június 10.

Endre László, Pest vármegye alispánja pedig a Közigazgatási Bizottság júniusi ülésén bejelentette, hogy utasította a hatóságokat: „az elégedetlenkedő és a munkaadójukkal szembeszálló gazdasági cselédekre szolgálati helyeiken terjesszék ki a közérdekű munkakötelezettség rendelkezésének hatályát." (Magyar Országos Tudósító, 1942. június 11. Közölte Saly Endre: Szigorúan bizalmas, Anonymus, 1945. — 523—524. old.)

1943. augusztus 9-én a losonci járás főszolgabírája jelentette a Nógrád megyei alispánnak, hogy a sátorosi állami kőbánya vezető főmérnöke „a munkásoknak ok nélkül felmond és őket azután honvédelmi munkajeggyel kívánja visszavinni az üzembe" — ehhez a közigazgatási szervek megadják a szükséges segítséget. (OL. Bm. Om. XVIII. iktatás nélkül.)

[248] Dok. II. köt. 460. old.

[249] Ugyanott 400—401. old.

[250] Ugyanott 436. old.

[251] Ugyanott 437. old.

[252] Ugyanott 445—446. old., továbbá Magyar Zsidók Lapja, V. évf. 47. sz. november 25.

[253] Dok. II. köt. 454. old.

[254] Ugyanott 444. old.

[255] OL. Bm. Om. eln. LHT. 1943—50.

[256] Magyar Zsidók Lapja, V. évf. 43. sz. — 1943. október 28. — Fábián Béla a magyar politikai életben szélsőséges antibolsevista felszólalásaival próbált sikereket aratni. Miután 1939-ben nem jutott be a parlamentbe, a Pesti Izraelita Hitközség elöljárójaként tevékenykedett. A második világháború után Amerikába ment, ahol 1961-ben Spellmann bíboros nagy pompa közepette keresztelte meg.

[257] Dok. II. köt. 480. old. — Érdemes megjegyezni, hogy mindössze 3 millió pengőről volt szó.

[258] Magyar Zsidók Lapja, 1944. február 17. 6. évf. 7. sz. „Biztosítsák intézményesen a munkaszolgálatosok felruházása ügyének a megoldását."

[259] Dok. II. köt. 405. old.

[260] Magyar Zsidók Lapja, 1944. március 16. 6. évf. 11. sz. „A HB. — nem hatóság."

[261] Dok. II. köt. 495. old. — Az effajta hazafias hang nem volt idegen akkor a munkaszolgálatos századokban. Így pl. a Magyar Zsidók Lapja, 1943. július 29-i száma színes riportot közöl egy péntek esti istentiszteletről és idézte a főkántornak a bajtársaihoz intézett beszédét: „Nem akarok szemeitekbe könnyeket csalni azáltal, hogy felidézzem a nemrégen elhagyott otthon emlékeit. Tudom, hogy mindannyian szeretteinkre gondolunk, de szolgáljon vigaszul számunkra az a tudat, hogy hazánkat szolgáljuk és magyar hazánk iránti kötelességeinknek teszünk eleget." (Magyar Zsidók Lapja, V. évf. 30. sz. 1943. július 29. „Péntek este a munkaszolgálatban.")

VII. Fejezet

[262] Vádirat a nácizmus ellen. I. köt. 23—28. old.
[263] Ugyanott, I. köt. 51—54. old.
[264] Ugyanott, 63—69. old.
[265] Ugyanott, 71—74. old.
[266] Ugyanott, 74—79. old.
[267] Ugyanott, 54—57. old.
[268] Ugyanott, 57—59. old.
[269] Ugyanott, 123—127. old.
[270] Dok. I. köt. 368—369. old.

[271] Lévai Jenő: Fekete Könyv a magyar zsidóság szenvedéseiről, Officina. Budapest, 1946. 314. old. — Meg kell említenünk, hogy a Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága 1944. június 7-én Sztójay miniszterelnökhöz memorandumot intézett, amelyben a vidéki zsidó lakosság egyre fokozódó ütemben történő deportálása miatt előterjesztést tett a kisegítő munkaszolgálatra be nem vonult zsidók munkaerejének racionális felhasználására. A felterjesztés részletesen felsorolta azokat a munkálatokat, amelyeket aránylag kevés anyagi eszköz felhasználásával, elsősorban nagytömegű munkaerő alkalmazásával az országon belül el lehetne végezni. — A miniszterelnökség megküldötte a felterjesztés másolatát Endre László, belügyminisztériumi államtitkárnak, de intézkedés ez ügyben nem történt. (Dok. II. köt. 541—548. old.)

Még a deportálás előtt néhány vidéki városban történtek kísérletek zsidóknak a deportálás elől való megmentésére, amennyiben ezeket, mint nélkülözhetetlen munkaerőket kikérték az illetékes katonai szervektől, ez történt például Sopronban is. (Ugyanott, 556—565. old.)

Külön figyelmet érdemel a Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága munkaügyi csoportjának túlzottan agilis tevékenysége, amellyel 1944 augusztusában igyekezett a zsidó munkaerőket, elsősorban romeltakarítási munkákra munkába állítani. Külön futárszervezetet létesítettek, létrehozták az ellenőrző osztályt is, amelynek feladata volt, hogy megállapítsa „mindenki eleget tett-e a behívónak és a sorozásra kellő időben megjelent-e? Amennyiben valaki indokolatlanul nem jelent meg, akkor az osztály gondoskodik arról, hogy az illetőt újra idézzék, illetve *ha szándékosan megtagadja a behívónak való engedelmeskedést, akkor vele szemben a kellő szankciókat alkalmazza.*" (Ugyanott, 599. old. — Kiemelés tőlem. — KE.)

[272] Dok. II. köt. 548—552. old.
[273] Ugyanott, 586. old.
[274] Ugyanott, 627—628. old.
[275] Ugyanott, 643—644. old.
[276] Ugyanott, 651—657. old.
[277] Ugyanott, 660—661. old.

[278] Csima: id. m.: 296. old. — Megjegyzendő, hogy a Honvédelmi Minisztérium már 1944. augusztus 18-án rendeletet adott ki, mely szerint a debreceni VIII. hadtestparancsnokság területén 20 ruszin és 5 román, az erdélyi 9. kerületi parancsnokság területén pedig 25 román katonai munkásszázadot kell felállítani — 18—20 éves kevésbé megbízhatónak tartott nemzetiségi leventékből. E századokat a m. kir. Honvéd Erődítési Parancsnokságnak rendelték alá. (Csima: id. m. 287. old.)

[279] Dok. II. köt. 632—638., 640—641. old.
[280] Ugyanott 679—680. old.
[281] Ugyanott 677. old.
[282] Ugyanott 664—665. old.
[283] Ugyanott 677. old.
[284] Ugyanott 701. old.
[285] Ugyanott 702. old.

DOKUMENTUMOK

1.

1939 március 29

a) A honvédelmi miniszter a zsidókérdésnek a hadseregen belüli megoldása tárgyában tartandó értekezletre hívja egybe az illetékes katonai vezetőket, egyúttal közli az értekezlet főbb kérdéseit

M. Kir. Honvédelmi Miniszter Azonnal!

17 202/szám eln. 1a.—1939.

A zsidókérdés megoldása a hadseregen belül.

Elosztó szerint,[1]

Budapest, 1939. évi március hó 29-én.

A HM. Úr folyó évi III. hó 31-én 11 h-kor hivatali helyiségében értekezletet tart, amelyre Címet kirendelem, illetve megjelenésre felkérem.

Az értekezleten a zsidókérdés megoldása a hadseregen belül kerül megbeszélésre az alábbi kérdőpontokkal:

I. Ki tekintendő *elvileg* zsidónak?
II. Ki tekintendő zsidónak egyénenként?

A) *Tisztek, hasonló állásúak közül:*

1. Hivatásosok közül:

a) Ténylegesek közül?
b) Nyugállományúak közül?

[1] Ezt a meghívót minden illetékes katonai vezető megkapta, aki szerepelt a HM. ún. „elosztó" névsorában. Ide tartoztak a HM., a Vkf. osztályvezetői stb. (Az elosztó névsorát lásd a „Függelék"-ben.)

A kötetben szereplő fontosabb katonai személyek nevét, rangját, szolgálati beosztását a dokumentumok után a „Mutatók"-ban — egyrészt a „Névmutató"-ban, másrészt a „Szolgálati beosztás mutató"-ban összesítve közöljük.

c) Szolgálatonkívüli viszonybeliek közül?
d) Tiszti sarjadékok közül? (Al- és főreál, Lud. Ak., tisztképző tanfolyamok, próbaszolgálatosok?)

2. Nemhivatásosok közül:

a) Emléklappal ellátottak közül?
b) Egyéb tartalékosok közül?

B) *Altisztek és tisztesek közül:*

1. Hivatásos és továbbszolgálók közül:

a) Ténylegesek közül?
b) Nyugdíjasok közül?

2. Nemhivatásosok közül:

a) Ténylegesen szolgálók közül?
b) Nemtényleges viszonybeliek közül?

C) *Rendfokozatnélküli legénység közül:*

1. Ténylegesen szolgáló sorlegénység közül?
2. Nemtényleges viszonybeliek közül?

III. Igazolási eljárási lehetőségek:

A) Mindenki igazolni köteles, hogy nem zsidó.
B) Csak a zsidó vallásúak veendők külön igazolás nélkül zsidóknak, egyébként csak a gyanúsak igazoltatnak.
C) A zsidók esetleg igazolhatják tűzharcos (hősi) voltukat, illetve ilyen leszármazásukat.
D) Igazolás végrehajtása állománytestenként.
E) Igazoló okmányok.
F) Igazoló bizottságok.

IV. Névjegyzékek.

A II. fejezet szerinti kategóriákból külön-külön, állománytestenként esetleg külön feltüntetve a tűzharcosokat (hősöket) és ilyenek leszármazottait.

V. Eljárás a névjegyzékek alapján:

A) *A zsidó tisztekkel, hasonló állásúakkal:*

1. Hivatásosokkal (esetleges kivételek):

a) Ténylegesek közül?
b) Nyugállományúak közül?
c) Szolgálatonkívüli viszonybeliek közül?
d) Tiszti sarjadékok közül? (Al- és főreál, Lud. Ak., tisztképző tanfolyamok, próbaszolgálatosok?)

2. Nemhivatásosokkal:

a) Emléklappal ellátottak közül?
b) Egyéb tartalékosok közül?

B) *A zsidó altisztekkel és tiszteskkel:*

1. Hivatásos és továbbszolgálókkal:

a) Ténylegesek közül?
b) Nyugdíjasok közül?

2. Nemhivatásosokkal:

a) Tényleges szolgálók közül?
b) Nemtényleges viszonybeliek közül?

C) *A zsidó rendfokozatnélküli legénységgel?*

A miniszter helyett:
vitéz Zách altbngy. s. k.

A kiadványozott
fogalmazvánnyal egyezik:

aláírás

Géppel írt másolat. — HIL. HM. eln. A.—1939—I—18 338 (27 411).

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának feljegyzése az a) alatt felsorolt kérdésekről kialakítandó válasz ügyében

I.[1] Elvileg „zsidó", aki az izraelita hitfelekezet tagja, továbbá mindaz, akinek nagyszülői közül egynél több zsidó, vagy zsidó származású (tehát elv. $^1/_4$*-nél több zsidó vér*).

II. Egyénenként:

A) 1. *a)* Ténylegesek szempontjából zsidónak számít, akinek egyik vagy ennél több nagyszüleje zsidó, vagy zsidó származású (tehát akiben $^1/_8$-nál több zsidó vér van).

b) Nyugállományú.
c) Szkv.-eknél. } *Mint „elvileg".*[2]

d) Tiszti sarjadéknál, mint tényleges hivatásos tiszteknél, avval a szigorítással, hogy szülők származását kell az ott említett mérvben alapul venni.

2. *a)*
b) } *Mint „elvileg".*[3]

B) 1. *a)* Hiv. és tsz. tényleges, mint A) 1. *a)* alatt.
b) A törvényerőre emelkedő zsidótörvény meghatározása szerint.

2. *a)*
b) } *Mint „elvileg".*[4]

C) 1. A törvényerőre emelkedő zsidótörvény[5] meghatározása szerint.

[1] A kérdésekre adott válasz pontosan követi az *a)* alatt közölt irat kérdőpontjainak sorrendjét.
[2] Lásd az I. pontot.
[3] Lásd az I. pontot.
[4] Lásd az I. pontot.
[5] Az 1939 : IV. tc.-ről van szó, amelyet az Imrédy-kormány terjesztett a parlament elé 1938. december 23-án. A képviselőház e célra kiküldött bizottsága jelentését 1939. február 10-én nyújtotta be. A törvényjavaslat képviselőházi vitája 1939. február 24-én kezdődött és április 28-ig tartott, tehát ezen értekezlet időpontjában a törvényjavaslat még csak tárgyalás alatt állt.

III.

A) Minden tényleges hivatásos tiszt és hiv. és tsz. alt., ts., valamint tiszti sarjadék záros határidőn belül igazolni köteles származását. (1939. VI. 1-ig.)

B) Az A) pontban fel nem soroltak közül, ha a származásra gyanús jelek vannak, külön felszólításra tartoznak igazolni magukat. Önkéntes igazolásokat tudomásul kell venni.

C) Csak egyéni hősi mivolt jön tekintetbe, pl. „vitéz"-zé avatottság stb. Hősök és vitézek utódjai mellékes. Ez a körülmény sem von le semmit a zsidó mivolt megállapításának szigorúságából, csupán mint hős, vagy vitéz zsidó különleges elbánásban részesíthető.

D) Tisztekre nézve igazoló bizottság állítandó össze hdt.-enként decentralizálva. A bizottsági tagok előzőleg 100%-os keresztény származásukat kötelesek okmányokkal igazolni. Legénység igazolása állománytesteknél felállítandó bizottságok útján.

E) Okmány a nagyszülők keresztlevelei (születési bizonyítvány hiteles másolata) és a nagyszülőktől az egyenes leszármazás okmányszerű igazolása.

F) Mint D) alatt.

IV. Névjegyzék mint iktatmányban.

V. A) 1. *a)* Kivétel nélküli azonnali végelbánás alá kell vonni.
b) A hősök és vitézek kivételével tiszti rendfokozatból való elbocsátás.[6]
c) Azonnali elbocsátás a tisztképző intézetekből.

2. *a)* Tiszti rendfokozatból való elbocsátás az 1. *b*—*c)* kivételek figyelembevételével.

B) 1. *a)*
b) } Mint a hivatásos tiszteknél.

2. *a)*
b) } Mint a nemhivatásos tiszteknél.

C) Zsidó legénység külön elvek szerint megállapított zsidó alakulatokba osztandó be.[7]

Géppel írt feljegyzés. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—3571.
Az iraton nincs keltezés, valószínű dátuma 1939. március 30.

[6] Oldalt kézírásos megjegyzés: „Rangjuk maradjon."
[7] A szöveg alatt ceruzás megjegyzés: „Féleség?"

(1)

1939 március 31

c) A Vezérkari Főnökség 1. osztályán készített feljegyzés az a) alatt jelzett értekezletről

P. d.:

A zsidókérdés tárgyában a HM. Úr elnöklete alatt III. 31-én értekezlet volt. Az értekezlet megtárgyalta a meghívó szerinti kérdéseket. Eredmény a következő:

1. Alap a zsidótörvény.[1] A gyakorlatban azonban ehhez képest szigorításokat fogunk alkalmazni a hivatásos állománynál.

2. Hivatásosoknál legfeljebb egy zsidó nagyszülő lehet.

3. Tiszti sarjadéknál egy zsidó nagyszülő sem lehet.[2]

4. Igazolás a nagyszülőkig bezárólag szükséges.

5. Zsidókat azonnal ártalmatlanítani és végül a honv.-ből eltávolítani. Tiszti sarjadéknál a zsidókat a f. tanév végén eltávolítani.

6. Ny. áll. és szkv. tiszteket a zsidótörvény szerint kell megítélni; a gyakorlatban azonban a hivatásosoknál alkalmazott szigorított eljárás szerinti zsidókat M.[3] esetén nem kell behívni.

7. Hiv. altisztekre és tisztesekre ugyanaz vonatkozik, mint a tisztekre.

8. Tart. tiszteket is igazolni. Elbírálás és eljárás: mint a hivatásosoknál.

9. Igazolás keresztlevelekkel és házassági levelekkel történjék.

10. Feleségeket a zsidótörvény szerint kell megítélni, azzal, hogy a tiszti férj nemzsidó volta a feleséget nem mentesíti, ha a zsidótörvény szerint zsidónak minősítendő.

11. Az értekezlet *nem döntött* a következőkben:

[1] Lásd a *b)* irat 5. sz. jegyzetét.

[2] Az 1939 : IV. tc. 1. §-a szerint zsidó az, aki maga vagy egyik szülője vagy *nagyszülői közül kettő* a törvény hatálybalépésekor vagy a törvény hatálybalépése előtt az izraelita hitfelekezet tagja volt. Magyar Törvénytár 1939. évi törvénycikk. Bpest. 1940. 129. old.

[3] M = mozgósítás. — A továbbiakban a szövegben előforduló rövidítéseket nem lapaljai jegyzetben, hanem összefüggően, a kötet végén, a „Függelék"-ben közöljük.

a) Zsidó legénységet alkalmazzunk-e fegyveres szolgálatra, vagy ne?[4]

b) Kimagasló hadiérdemeket miként bíráljunk el?[5]

Új értekezlet IV. 5-én 11 órakor a HM. Úrnál, amikorra e két kérdésre válaszolni kell.

III. 31. *Sáska* őrgy.
III. 31. *vitéz László* ezds. IV/1 *W[erth]*

Géppel írt feljegyzés, az illetékes parancsnokok aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—3571.

---

(1)

1939 április 4

d) A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1. osztályán készült feljegyzés az a) alatt jelzett értekezlet lefolyásáról

Pro domo:

1939. március hó 31-én, a HM. Úr Önmga. elnöklete alatt, a Kfcsf., — az I. Csf., — a Pcsf. és az Elnökség vezetőjének, valamint több osztályvezetőnek a részvételével értekezlet volt a zsidótörvénynek a m. kir. honvédségnél történő végrehajtása tárgyában.

Az értekezleten vitéz Zách Emil altábornagy, Kfcsf. volt az előadó, aki kijelentette, hogy a kérdéssel kapcsolatos intézkedések az Elnökség ügykörébe tartoznak.

A HM. Úr elrendelte, hogy az ügy intézésével kapcsolatos munkálatokat az Elnökség vegye át.

A Miniszter Úr kijelentette, hogy a kérdést a legnagyobb titoktartással kell kezelni, úgy, hogy arról illetéktelenek semmi körülmények között ne szerezhessenek tudomást.

A HM. Úr bevezető szavainak az volt a lényege, hogy a zsidótörvénynek a m. kir. honvédségen belüli alkalmazására vonatkozóan elvileg a zsidótörvényben foglaltak mérvadók, azzal, hogy ennek a m. kir. honvédségnél történő végrehajtásá-

[4] Oldalt megjegyzés: „Vkf. úi álláspontja: Igen."

[5] Oldalt megjegyzés: „Mint a Vitézeket."

HADTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK

nál szigorúbb mértéket kell alkalmazni, annál is inkább, mert a zsidókkal szemben a fegyveres erőnél már a világháború előtti időben is — amikor pedig a zsidókra vonatkozóan még semmiféle korlátozó intézkedés nem volt — általános és fokozott tartózkodó magatartás volt észlelhető.

A zsidótörvénnyel kapcsolatosan szükségessé váló intézkedéseknek minél hamarabb meg kell történniök.

Alapelvül mondotta ki a HM. Úr, hogy a zsidótörvény értelmében zsidónak minősített egyén hivatásos tiszt, tisztjelölt (hasonló állású), hivatásos altiszt és továbbszolgáló altiszt nem lehet.

A Vkf. Úr képviselője, vitéz László Dezső vkszt. ezds. (az 1. Vkf. oszt. vezetője) a Vkf. álláspontját az alábbiakban szegezte le:

Hivatásos tiszteknél és tiszti sarjadéknál (hasonló állásúaknál) legfeljebb egynyolcad zsidó vérkeveredés lehessen. Ennél több nem.

Nemhivatásosoknál egynegyed vérkeveredést tart megengedhetőnek.

A Hfp. Úr képviselője, vitéz Németh József vkszt. ezds. (a kiképzési osztály vezetője) a Hfp. Úr véleményét a következőkben ismertette:

A tényleges szolgálatot teljesítőknél (hivatásosoknál) az legyen a törekvés, hogy ezek 100%-os turániak legyenek.

A jelenlegi adott helyzetben — ha az ütőképességet nem befolyásolja — legfeljebb olyanok maradhatnának a hivatásos állományban, akiknek a nagyszüleik közül csak egy volt zsidó.

A HM. Úr és az értekezlet résztvevői általában a Hfp. javaslatát tették magukévá.

A jövő tiszti generációnál (sarjadéknál) azonban már valamennyi nagyszülőnek is kereszténynek kell lenni.

Hivatásos altisztek ugyanolyan elbánásban részesüljenek, mint a hivatásos tisztek.

Zsidók elvileg csak rendfokozat nélküli egyének lehessenek. Ennek folytán az emléklappal ellátottakat (tartalékosokat) a m. kir. honvédségből el kellene bocsátani és felriasztás esetén mint munkásosztagok tagjai kerüljenek alkalmazásba. Ugyanígy kellene eljárni a zsidó altisztekkel és tisztesekkel is. Tényleges-sekkel éppúgy, mint tartalékosokkal.

Ezzel kapcsolatban felvetődött az a kérdés, hogy ily módon nem kíméljük-e a zsidóvért a keresztények rovására, ami a vélemények egy része szerint kétségkívül bekövetkezik, ha munkaosztagokban alkalmazzuk őket. Ezen a téren is kétféle vélemény jutott kifejezésre, éspedig:

a) vitéz Németh Imre vkszt. ezds., az Elnökség vezetője azt hangsúlyozta, hogy a zsidókat századokra felosztva, a küzdők közé kellene beosztani, erős felügyelet mellett és szigorú parancsnokok alá.

A másik álláspont képviselője,

b) vitéz László Dezső vkszt. ezds., az 1. Vkf. osztály vezetője külön zsidóosztagokat kíván alakítani, melyek a turáni alakulatok[1] előtt nyernének alkalmaztatást.

vitéz Török Kálmán vkszt. ezds., az 1. b. osztály vezetője v. László ezds. javaslatával szemben azzal érvelt, hogy a felriasztott honvédség gyalogsága körülbelül 100 000 főt tesz ki, mely létszám mellett, ha az összes zsidókat ide osztanók be, úgy az egész gyalogság zöme zsidókból állana.

Ebben a kérdésben a HM. Úr szavazást rendelt el. Eredmény: az értekezlet résztvevőinek körülbelül háromnegyed része arra szavazott, hogy a zsidók fegyveres szolgálatra kötelezzessenek.

A kérdésben a HM. Úr nem döntött. Személyére nézve inkább hajlik a munkásosztagokban való alkalmazás felé. Dönteni a kérdésben szerinte csak azután lehet, amikor a zsidóságnak a m. kir. honvédségben való aránya tisztázódik. (Az erre vonatkozó adatokat a kb. 8. és 10. osztályoktól kell beszerezni.)

Felvetődött az a kérdés is, hogy zsidók lehessenek-e nemhivatásos továbbszolgáló altisztek és tisztesek? A HM. Úr erre vonatkozóan is csak a végrehajtandó ellenőrzés után nyert tiszta kép birtokában fog tudni dönteni.

Munkásosztagokul hadtestenként egy-egy zászlóaljat kellene alakítani, amelyeknek parancsnokai, tisztjei és altisztjei keménykezű keresztények legyenek.

---

[1] Azaz fajbiológiai alapon magyarok, akik mindenfajta idegen (német, szláv stb.) vértől mentesek. Az „ideál": alacsony, zömök termetű, barna színű, mongoloid vagy „turáni".

Ezen faji alapon álló mozgalom, a turanizmus irányító társadalmi szerve az 1910-ben alakult Turáni Társaság volt, amelynek célja a turáni népek (többek között a japánok és indiaiak!) egyesítése és természetesen az, hogy a magyarok legyenek „a hatszázmilliós turánságnak szellemi és gazdasági vezérei" — mondotta az egyesület alapítója, Paikert Gyula, 1914-ben. Ezt a mozgalmat ismerteti és bírálja igen élesen Szekfű Gyula „A három nemzedék és ami utána következik" című 1938-ban megjelent művében. 480—492. old.

A zsidótörvény szerint zsidónak minősülő egyének fegyveres katonai kiképzésben nem részesülnének, ellenben 2 évig tartó munkaszolgálatra volnának behívandók, mely idő alatt velök közmunkákat kellene végeztetni.

A végrehajtás szempontjából

A m. kir. honvédség egész tényleges és nemtényleges személyzetét, beleértve a tiszteket, tisztjelölteket (hasonló állásúakat), altiszteket, tiszteseket, valamint rendfokozat nélküli egyéneket, igazoló eljárás alá kell vonni.

a) Tényleges tiszteknél (hasonló állásúaknál): azt, aki a zsidótörvény értelmében zsidónak minősül, fogyatékba kell venni.

Akinél a nagyszülők közül kettő zsidó vagy szülői közül egy zsidó, az parancsnoki, vagy vezető állásba nem kerülhet. Ha rangjánál fogva ilyenre lenne hivatva, fogyatékba kell venni. A többiek legfeljebb az alezredesi (hasonló rangú) rendfokozatot érhetik el, azonban parancsnoki, vagy vezetői beosztást nem kaphatnak.

b) Nyugállományú tiszteknél (hasonló állásúaknál): a származás szintén megállapítandó és fr. beosztásuk szempontjából hasonló elbánásban részesítendők, mint a tényleges tisztek (hasonló állásúak).

c) A hivatásos állományból származó szkv. tisztek: ugyanolyan elbánásban részesüljenek, mint a nyugállományúak.

Az a)-tól c)-ig felsoroltak nősülési ügyei: szintén vonassanak elbírálás alá.

Alapul ennél is a zsidótörvényt kell venni.

A magasabb és jobb körökbe bevett zsidó családokból származó feleségeknél valamivel enyhébb megítélést lehet alkalmazni.

Jövőben tiszt, tisztjelölt és hasonló állású csak 100%-os turáni nőt vehet nőül.

100%-os zsidó feleség mellett tiszt, tisztjelölt (hasonló állású) vezető állásba, beosztásba nem kerülhet. Ha jelenleg ott volna, el kell onnan távolítani.

A hadiérdemeket: bárha szigorúbb mérték alapján is, mint az a zsidótörvényben van, de mégis figyelembe kell venni. Erre vonatkozóan az Elnökség adjon javaslatot.

Igazolások végrehajtása: állománytestenként működő igazoló bizottságok útján történjék.

Hadtestparancsnokokat, magasabb parancsnokokat és vezetőket a HM. igazoló bizottsága igazoltat.

Csapattestparancsnokokat (intézetek stb. vezetőit), valamint a hdt. személyzetét a hdt. pságok igazoló bizottságai igazoltatnak.

A csapattestparancsnokságoknál (ezzel egyenlő hatáskörű alakulatoknál, szerveknél és intézeteknél) szolgálatot teljesítő tisztek és hivatásos altisztek igazoltatását a csapattestek igazoló bizottságai, — tisztesek és rendfokozatnélküli legénység igazoltatását pedig az osztályonként (ennek megfelelő alakulatnál, szervnél) felállítandó igazoló bizottságok végzik.

Tisztekre, hasonló állásúakra vonatkozó kétes eseteket döntésre a HM.-hez kell előterjeszteni.

Az igazoltatások lezajlási (végrehajtási) ideje: 6 (hat) hó.

Igazolás végett mindenki bemutatni tartozik: saját, szülei és nagyszülei születési anyakönyvi kivonatát (keresztlevelét). Ugyanez vonatkozik a tisztek (hasonló állásúak) feleségeire is.

Tartalékos (emléklapos) tisztek (hasonló állásúak): igazolása ugyanúgy történik, mint a ténylegeseknél.

Előzetes értesítést kellene kiadni arra nézve, hogy igazoló eljárás fog megindulni, miért is mindenki már most kezdje meg az okmányok (születési anyakönyvi kivonatok vagy keresztlevelek) beszerzését.

Szóba került még, hogy nem lehetne-e[2] az okmányok beszerzésénél a díjtalanságot biztosítani. Az okmányoknak megszállott területről történő igénylésénél pedig a valutakérdést megoldani.

Végül az a kérdés vetődött fel, hogy a zsidó orvosok, állatorvosok és gyógyszerészek minő elbánásban részesüljenek, miután ezek a honvédelmi törvény értelmében a szakmájukban teljesítenének szolgálatot.

Az értekezlet résztvevőinek túlnyomó része amellett foglalt állást, hogy ezek is munkaszolgálatra legyenek beállítva, esetleg megszakított szolgálati idővel.

Az Elnökség vezetője utasítást kapott a kérdés feldolgozására és a javaslatok előkészítésére.[3]

Legközelebbi értekezlet: 1939. IV. 5-én lesz, 11 órai kezdettel, a HM. Úrnál.

v. Tarich ezds.

Géppel írt feljegyzés. — HIL. HM. eln. A.—1939—I—18 338 (27 411).

---

[2] Eredetileg: „nem-e lehetne"(!)
[3] Lásd a következő (1) d—1. sz. iratot.

d—1. A d) irat melléklete: A Honvédelmi Minisztérium elnöki A. osztályának javaslata a zsidókérdésnek a honvédségnél történő megoldására

I. ÁLTALÁBAN:

A zsidótörvénynek a honvédségnél történő végrehajtásánál különbséget kell tenni a hivatásosok és nemhivatásosok között.

1. A nemhivatásos állományúakkal a zsidótörvényben foglaltak szerint kell eljárni.

2. A hivatásos állományúaktól 100%-os keresztény származást kell megkövetelni.

Ez átmenetileg a 100%-os keresztényi származás tekintetében ugyan nem oldható meg, azonban ezek elbírálásánál a zsidótörvényben foglaltaknál szigorúbb mértéket kell alkalmazni.[1]

Ennek végrehajtásánál kifelé nyíltan a zsidótörvény szerint járunk el, a szigorúbb elbánásra vonatkozóan pedig bizalmas úton kell intézkedni. (Bizalmas utasítás a hadtest- és magasabb parancsnokoknak.)[2]

3. A tiszti sarjadéknál már most a 100%-os keresztényi származást kell megkívánni, ami már az átmeneti intézkedésnél is annyit jelentsen, hogy a tiszti sarjadék két szülője és mind a négy nagyszülője is született keresztény legyen.[3]

II. RÉSZLETEKBEN:

A) *Tisztek, hasonló állásúak:*

1. Hivatásos tisztek, hasonló állásúak

(Ilyeneknek kell tekinteni a továbbszolgáló zászlósokat és mindazokat is, akiket létszámkiegészítés végett bevontunk.)

a) A zsidótörvény szerint zsidónak minősítetteket („zsidónak kell tekinteni azt, aki ő maga, vagy akinek legalább egyik szülője, vagy akinek nagyszülői közül legalább kettő a jelen törvény hatálybalépésekor az izraelita hitfelekezet tagja, vagy a jelen törvény hatálybalépése előtt az izraelita hitfelekezet tagja volt, úgyszintén a felsoroltaknak a jelen törvény hatálybalépése után született ivadékait") haladéktalanul fogyatékba kell venni és valami módon az egyenruhaviseléstől eltiltani.

b) A hivatásos állományban a zsidó származásúak közül átmenetileg csak azok hagyhatók meg, akiknek szülői keresztények ugyan, de egy nagyszülőjük zsidó.

Ezek azonban magasabb parancsnoki vagy vezetői állásban nem alkalmazhatók. Ha ilyen beosztásuk volna, úgy őket más beosztásba kell helyezni.

Ha rangjuknál fogva ezred-, vagy magasabb parancsnoki (hasonló vezetői) állásra jönnének tekintetbe, fogyatékba kell őket venni. Ezeknél az elérhető legmagasabb rendfokozat az alezredesi (hasonló állásúaknál az ennek megfelelő) rendfokozat legyen.[4]

c) A világháborúban kimagasló érdemeket felmutatók magatartását azáltal kellene elismerni (jutalmazni), hogy ezek közül azok, akik vitézzé vannak avatva[5] arany vitézségi érem-mel, továbbá azok, akik mint alantas tisztek Vaskorona-renddel lettek kitüntetve, vagy tiszti ezüst vitézségi érmet kaptak, végül azok, akik mint törzstisztek, vagy mint századosok Lipót-rend, vagy ennél magasabb kitüntetésben részesültek, átmenetileg abban az esetben is meghagyassanak a hivatásos állományban, ha szülőik közül egy, vagy nagyszülőik közül kettő zsidó volt.

Alkalmazásuk, beosztásuk és rendfokozatukra vonatkozóan azonban ezeknél is az előző „b" bekezdésben foglaltak mérvadók.[6]

d) Azok a tisztek, akiknek zsidó, vagy zsidó származású — félzsidó[7] feleségük van, vezető beosztásba (parancsnoki stb.) ugyanúgy ne kerülhessenek, mint az előző bekezdésben megjelöltek. Ez alól azok képezhetnek kivételt, akiknek feleségei a magasabb körökbe is bevett és elismert nemességet nyert — félzsidó[8] — zsidó családokból származnak. Utóbbiak házassága a központban (HM.-nél) lenne elbírálandó.

e) Hivatásos állományú tisztek (hasonló állásúak) a jövő-

[1] Az iratra oldalt, ceruzával a következőket írták: „tehát nem cipőben keresztelt magyarok".

[2] Az iratra oldalt, ceruzával a következőket írták: „Sajtótájékoztatás".

[3] Az iratra oldalt, ceruzával a következőket írták: „nem cipőben keresztelt".

[4] Az iratra oldalt, ceruzával a következőket írták: „legfeljebb zlj. pk. HM.-ben referens".

[5] Az előző három szót utólag iktatták be a szövegbe.

[6] A szélén olvasható: „tehát legfeljebb zlj. pk.".

[7] Az előző négy szót utólag írták be a szövegbe.

[8] Az előző három szót utólag iktatták be a szövegbe.

ben csak olyan nőt vehetnek feleségül, akinek keresztény származása a négy nagyszülőig bezárólag igazolt.[9]

2. Tiszti (hasonló állású) sarjadék

A tiszti nevelő- és képzőintézetekben csak azok a növendékek hagyhatók meg, akiknek mindkét szülője és mind a négy nagyszülője keresztény.

Az ezenbelül zsidó vonatkozású növendékeket a folyó iskolaév végén az intézetekből el kell bocsátani.

A jövőben tiszti sarjadékul csak azok vehetők fel, akiknek (egyelőre csak) mindkét szülője és mind a négy nagyszülője is keresztény. (Később magasabb követelményt lehet támasztani.)

3. A hivatásos állományból származó nyugállományú és szolgálaton kívüli viszonybeli tisztek

Elbírálása ugyanúgy történjék, mint az 1. alattiaké, azzal, hogy ezek közül azok, akik jelenleg tényleges szolgálatot teljesítenek, illetve feleségük a fentiek szerint zsidónak minősül, azonnal visszahelyezendők nyugállományba, illetve szolgálaton kívüli viszonyba és fr. esetén vezető beosztásba nem helyezhetők.

4. Tartalékosok

Akik a törvény értelmében zsidóknak minősíttetnek, a honvédség kötelékéből el kell bocsátani, fr. esetén pedig felülvizsgálat útján behívni és rendfokozat nélkül alkalmazni. Elbocsátásukra valami okot kell keresni (15. o.).

Jövőre nézve elvül mondassék ki, hogy zsidó tiszt (hasonló állású)[10] nem lehet. A törvény hatálya alá nem esőkre ez nem vonatkozik.

B) *Altisztek*

Úgy a hivatásosok, mint a nyugállományúak[11] azonos elbánás alá vonassanak, mint a tisztek.

[9] A szélén a következő megjegyzés olvasható: „tehát nem cipőben keresztelt".

[10] Az előző kifejezés helyett eredetileg a következők állottak: „sem tiszt, sem altiszt".

[11] A következő két szót: „és tartalékosok" kihúzták.

C) *A törvény szerint zsidónak minősülők csak közemberként szolgálhatnak, ezek[12] katonai szolgálatának lehetőségei a jövőben*

a) fegyveres felhasználás;

b) munkásosztagokban való alkalmazás.

a)-hoz: felosztva századokra, vagy ezredenként külön zsidó osztagokat alakítva.[13]

Az Elnökség véleménye szerint okvetlenül századokra (alosztályokra) felosztva fegyveres szolgálatra volnának alkalmazandók, mert munkásosztagokba való beosztásuk esetén a zsidó vért a keresztények rovására kímélnők. Irodai vagy más (szakács, tiszti szolga, küldönc, lovász stb.) könnyebb szolgálatra nem alkalmazhatók.

Ahol sok van, szétosztani őket.

Zsidó osztagokban való alkalmazását az Elnökség nem javasolja, mert ez esetben könnyebben adhatják meg magukat, szökhetnek át az ellenséghez és követhetnek el árulásokat. Harcászati feladataikat nem, vagy csak fogyatékosan hajtanák végre, minek következtében a kívánt eredmény eléréséhez kettős erő volna szükséges.

Fegyveres szolgálatban a századokra felosztva könnyebben szemmeltarthatók és ellenőrizhetők. Destruáló befolyásuktól nem kell tartani, mert a legénység ma már ez irányban kellően felvilágosult és ez irányban is könnyen megfigyelhetők és ellenőrizhetők.

b)-hez: munkásosztagokban való alkalmazásuk esetén csak ritkán kerülnének vérveszteséget követelő veszélyes helyzetbe, mert mozgóharcban, mint ilyenek, a tűzvonalban nem nyerhetnek alkalmazást. Ha pedig mégis ilyen helyzetbe kerülnének, a reájuk bízott feladatot megbízhatóan nem hajtanák végre.

Az Elnökség a zsidóságnak a honvédségben való jelenlegi arányára vonatkozóan az illetékes osztályoktól adatokat kért be. (Egyelőre csak azokról, akik zsidó vallásúak.)

Az eddig beérkezett és egyelőre csak támpontul szolgáló adatok szerint:[14]

[12] Az előző négy szót utólag iktatták be a szövegbe.

[13] A szélén a következők olvashatók: „1. sz. melléklet" és „szdonként 8—10 fő". (Az itt említett 1., 1a. és 1b. melléklet nincs az iratok között.)

[14] A szélére piros ceruzával a következőket írták: „Kat. áll. hiv. tisztek 1/a. mell.; Kat. áll. tart. 1/b. mell."

Az igazoláshoz szükséges okmányok

Saját, szülők és nagyszülők (utóbbiaknál mind a négy) születési anyakönyvi kivonata, vagy keresztlevele.[20]

Az igazolások eredményét az érdekeltekkel az igazoló bizottságot felállító, illetve az igazolást végrehajtó parancsnokságok írásban közlik.

Az igazolások eredményéről tiszteknél és hivatásos altiszteknél a hadtestparancsnokságok által egyesített kimutatást a HM.-hez kell felterjeszteni.[21]

Az igazolás alapján a törvény által zsidóknak minősülők anyakönyvi lapját és minősítvényi táblázatát az első oldalon átlószerűen húzott sárga vonallal kell megjelölni. Ezenkívül az igazolás eredményét a személyi okmányokban az igazolást kihirdető rendelet számának feltüntetésével be kell jegyezni.

A honvédségi szempontból a törvénynél szigorúbb elbírálás alkalmával (lásd A) 1. pont *b)* bekezdést) zsidónak minősítetteknél az anyakönyvi lapot és minősítési táblázatot félig, míg az ezek közül a háborús érdemeikért kedvezőbb elbánásban részesülőket 1/4 részben kell átlószerű sárga vonallal megjelölni.

Az okmányok beszerzése a rendfokozat nélküli legénységnél nehézségekbe ütközik, miértis ezeknél igazolásul elfogadható az igazolás alatt álló és 2 falujabelijének eskü alatti vallomása. A jövőben a legénység származását a sorozásnál a közigazgatási tisztviselők közbejöttével kellene megállapítani.

Az igazoláshoz a fentiek szerint 7 okmányt kell beszerezni (a saját, a 2 szülő és a 4 nagyszülő születési anyakönyvi kivonatát, vagy keresztlevelét), ami kb. 35 P-be kerül. A kb. 15. osztály véleménye szerint ezek beszerzését nem lehet díjmentesíteni.

Az igazolás végrehajtását 6 hóban kellene megállapítani.

Az igazolásokat először a tényleges szolgálatban állóknál kell végrehajtani. Ennek befejezése után kerülhet sor a nemténylegesekre. Utóbbiak közül ha valaki tényleges szolgálatra jön tekintetbe, ilyen alkalmazása előtt igazoltatni kell.

Az igazolás könnyebbé és gyorsabbá tétele érdekében előzetes utasítást kellene kiadni a családi okmányok beszerzésére vonatkozóan.

[20] A szélére ceruzával a következőket írták: „feleségnél ugyanazt".
[21] A következő bekezdésekre vonatkozóan a szélére színes ceruzával a következőket írták: „zsidó és félzsidó feleségeknél is".

Végül az Elnökség javasolja, hogy a törvény végrehajtására vonatkozó intézkedések megtétele előtt a kérdés vitessék vezetőségi értekezlet elé.

1939. IV. 4. *vitéz Tarich* ezds.

Gépelt fogalmazvány, Tarich saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. A.—1939—I—18 338 (27 411).

---

(1)

1939 április 5

e) A Honvédelmi Minisztériumban készült feljegyzés az április 5-i értekezletről

Az 1939. április 5-i értekezleten katonai részről 13-an (kfcs., az 1/a., 1/b., 8., 9., 10., 13., kik., 1. Vkf., 4. Vkf. o. képviselői), polgári részről 3-an (polg. csf., polg. szem. o. és 15. o. vezető) vettek részt. Az értekezletet a kfcsf. úr vezette, a miniszter úr később érkezett. *Az értekezlet tárgya:*

I.

Az időközben készült *statisztikák* ismertetése (csatolva).[1]

Ezek szerint a mozg. szükségletnél abszolút hiány van orvosokban (245), g. tisztekben (436), állatorvosokban (112) és műszaki tisztviselőkben (146). Ez a hiány az igazoló eljárás, valamint a szükséges felmentések következtében még *nőni fog.*

Jelentősége ezek közül csak az orvosi hiánynak van, azonban ez sem súlyos, mert a visszacsatolt területeket nem számítva az országon belül ma 10 715 orvos él, a hiány tehát pótolható lesz.

II.

A honv. törvény életbelépésével évente kb. 3000 alkalmas zsidó újoncra számíthatunk.[2]

Mi történjék ezekkel?

[1] Az itt említett statisztikai kimutatások az irat mellett találhatók, közlésüket, arra való tekintettel, hogy a feljegyzés részletesen ismerteti azokat, mellőzhetőknek véltük.
[2] Kiemelés tőlem. — KE

Vkf. véleménye: Fegyveres szolgálatot teljesítsenek zárt osztagokban, keresztény tisztek psága alatt. Ne kerüljenek tehát kíméletes beosztásokba.

Hfp. véleménye: Leghatározottabban ellene van, hogy a harc célját a zsidóság számbeli apasztásával összefüggésbe hozzuk. A harc nem vágóhídra vezetés, a sikert minél kisebb veszteségekkel kell elérni. Háború aránylag ritkán van, lehet, hogy egy egész emberöltőn át nincs. Ha a zsidót a hadseregbe bevesszük, alkalma nyílik így évtizedeken át a mételyezésre. Éppen ezért a békeidőkre is kell gondolnunk. De továbbmenve, oly emberektől, akiket a jogok nagy részétől megfosztunk, nehezen lehet megkívánni, hogy kötelezettségeiknek eleget tegyenek. *Javaslata* ennélfogva a zsidók kizárása a fegyveres szolgálat alól, beosztásuk az 1/a. o. elgondolása szerinti munkaosztagokba, utóbbiak alkalmazása háborúban életveszéllyel járó feladatokra. *Tehát zárt munkásosztagok!*

Eln. vezetője véleménye: Szétszórt alkalmazás fegyveres szolgálatra. A jelenleg tekintetbe jövő 28 évfolyamban van összesen 36 400 zsidó, ezekből 1—1 alosztályra jut 8—10 fő, felügyeletük és ellenőrzésük megbízhatóan megoldható.

Hozzászólások a három véleményhez:

Polg. csf.: Fegyveres zárt osztagok alkalmazásánál megeshet, hogy kiválóak lesznek, ahogy van rá példa, hogy zsidó leventeosztagok kiválóak.

8. o. v.: Megtörténhet az is, hogy a keresztény pk.-ot elteszik láb alól, véletlenül agyonlövik vagy lábáról leveszik, esetleg szabotálnak.

A zárt munkásosztagok megalakítása mellett a jelenlevők közül *hárman* foglaltak állást. További hozzászólások:

Polg. csf.: Ennél a kérdésnél megakadunk az orvosok, gyógyszerészek és állatorvosok beosztását illetően. A törvény előírja ugyanis, kit hol kell alkalmazni, ezeket tehát munkásosztagokba tenni nem lehet. A zsidó orvos ennélfogva orvosi szolgálatot fog ellátni mindig, már pedig nem látszik célszerűnek elkeseredett emberekre sebesülteket és betegeket rábízni. A német minta (teljes mentesítés a kat. szolgálat alól) nálunk nem követhető, mert esetleg keresztények fognak áttérni a zsidó vallásra, hogy ne kelljen szolgálniok. Legjobbnak tartja a csapatokra való felosztást és a rendfokozat elérésének meggátlását. Az ilyen szolgálat nem lesz élvezet számukra.

Miniszter úr: Ne eresszük őket oly helyre, ahol árthatnak, s zárjuk el őket az előléptetéstől.

13. o. v.: Bírói gyakorlata folyamán nem tud olyan esetről, hogy zsidók nagyobbarányú kötelességmulasztást követtek volna el. Ha eltiltjuk őket a honv. kötelezettségek teljesítésétől, a keresztények ebbe nem fognak beletörődni, mert igazságtalan. Szintén a szétszórt fegyveres szolgálat mellett van.

4. Vkf. o. v.: A zsidót destruáló tevékenységében nem lehet megfogni. Kétségtelen azonban, hogy a háborúban destruálni fog. Át fognak szökni az ellenséghez, árulók lesznek, tehát fegyveres szolgálatra ne alkalmazzuk őket.

Polg. csf.: Általános nemzeti szempontok is kívánják a fegyveres szolgálatot. Háborúban a keresztények elesnek, a zsidók pedig meg fognak maradni, ha nem kívánunk fegyveres szolgálatot.

Miniszter úr: Betegségek is okoznak veszteségeket. A munkásosztagokban el nem helyezhetők számára internáló táborokat kell felállítani súlyosbított fegyelemmel.

Kfcsf.: Mi történjék a karp. viselésére jogosult zsidókkal?

Miniszter úr: A karpaszományt viselhetik, de tiszti kiképzésben nem részesülhetnek. Az orvosok zsidó kórházba jussanak.

A II. alatt tárgyalt kérdésben *egységes vélemény nem alakult ki.* A jelenlevők többsége az Eln. vezetőjének véleményét osztja, a miniszter úr ezzel nem ért egyet.

III.

Az igazoló eljáráshoz szükséges okmányok beszerzésére felszólító *rendelet kiadása már most* célszerű lenne.

Az elbírálásnál a miniszter úr *nagyszülőkig bezárólag* teljes zsidómentességet kíván meg úgy a tényleges tisztektől (hasonló állásúaktól), mint azok hitveseitől, kivétel tehát utóbbiaknál ne legyen.

A világháborús kitüntetések és vitézzé avatottak elbírálásánál a miniszter úr az Eln. vezetőjének álláspontján van (lásd előző értekezlet összefoglalását), itt azonban *egyénenkénti* megítélést tart szükségesnek.

IV.

A 15. o. vezetője felveti végül még a *levente- és lövészkiképzés* kérdését.

A miniszter úr véleménye: Zsidók a jövőben ennél ne vegyenek részt.

V.

Az értekezlet befejeztével a miniszter úr elrendelte a kialakult vélemények rögzítését és az anyagnak előkészítését *vez. értekezletre.* Utóbbi határozata felett az államfő döntene végérvényesen.

Az Eln. számolva azzal, hogy a végrehajtásnál kezdeti nehézségek elkerülhetetlenek lesznek, *átmeneti rendszabályokat* tart szükségesnek. Az anyagot tehát ennek figyelembevételével készíti elő a vez. értekezlet számára. Az előterjesztés tervezete csatolva.

v. Bántay ezds.

Gépelt fogalmazvány, Bántay saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. A.—1939—I—18 338 (27 411).

Az elintézés: „Az Elnökség — A. a vezetőségi értekezlet számára az előterjesztést a folyó évi 11. sz. Házi Parancs 2. pontjában közzétett 12 652/Elnökség — A.—1939. sz. rendeletben foglaltak alapján 5 példányban előkészítette.

Lássa! R. U.: Kbt. I. Csoportfőnök Úr: az előterjesztés 4 (négy) példányának további intézkedés céljából történő szíves kiemelése végett.

1939. IV. 26. v. Tarich ezds.
v. Bántay ezds.
v. Németh
Kiemeltem IV. 27. *Ba[rabás]"*

---

(1)

1939 április 12

e—1. Az e) irat melléklete: A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1. osztályának előterjesztése a Vezetőségi Értekezlet részére — a zsidótörvénynek a honvédségnél való végrehajtása tárgyában

ELŐTERJESZTÉS
A VEZETŐSÉGI ÉRTEKEZLET SZÁMÁRA

Tárgy: A zsidótörvény végrehajtása a honvédségnél.

Bevezetés

1. Az előterjesztés anyaga két részre oszlik.

Az *I. rész* azokat az alapelveket tartalmazza, amelyeket a zsidókérdéssel kapcsolatban a honvédségen belül a jövőben követni akarunk.

A *II. rész* ezen alapelvek gyakorlati megvalósítását, tehát a végrehajtást szabályozza.

2. Az előterjesztésben tárgyalt kérdéssel több HM. értekezlet foglalkozott. Az ezeken kialakult nézeteket a HM. elnökség alábbiakban foglalja össze.[1]

I. Alapelvek

1. A zsidóság káros befolyása elsősorban a honvédelemnél érezteti hatását. Ez a felismerés még a világháború előtti időkre nyúlik vissza. Bár akkor a zsidókra vonatkozóan semmiféle törvényes korlátozó intézkedés nem volt életben, sok tekintetben mégis tartózkodó magatartást figyelhettünk meg.

Nem elégedhetünk meg ezért a zsidótörvényben megszabott szűk kerettel, hanem a kérdés rendezésénél honvédelmi szempontból *szigorúbb mértéket* kell alkalmaznunk.

2. A származás elbírálásánál *különbséget* kell tennünk a hivatásos és nemhivatásos állományúak közt.

a) *A hivatásos tényleges állományúakkal,* valamint a hivatásos állományból származó nyugállományúakkal és szolgálaton-kívüli viszonybeliekkel[2] szemben azt a követelményt támasztjuk, hogy úgy maguk, mint hitveseik nagyszülőkig bezárólag tiszta keresztény származásúak legyenek. Ez azt jelenti, hogy a nagyszülők sem lehetnek kikeresztelkedett zsidók.

b) *A nemhivatásos állományúakra* általában a törvény rendelkezései legyenek mérvadók. Alapelv, hogy mindazok, akik a törvény értelmében zsidók, rendfokozatot el nem nyerhetnek.

3. *A tiszti (hasonló állású) sarjadéknál* a követelmény ugyanaz legyen, mint a hivatásos állománynál.

4. A honvéd igazgatás szolgálatában álló *polgári személyekre* ugyanazok a szabályok legyenek mérvadók, mint a hivatásos katonákra.

5. Az országmozgósítási szervezeten belül alkalmazott polgári személyzetre vonatkozóan annak elbírálása, hogy kikre és

[1] Az előző bekezdést utólag ceruzával iktatták be a szövegbe.

[2] A bekezdés elejétől idáig utólag iktatták be a szöveget, eredetileg ehelyett a következő szavak szerepeltek: „A hivatásos állományúakkal."

mily mérvben alkalmazandó a szigorúbb elbírálás, valamint ennek végrehajtása a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsra tartozik, melyet ily értelemben fel kell kérni.

II. Végrehajtás

A) Általában

1. A végrehajtáshoz tartozik:

a) Az igazolóeljárás foganatosítása.

b) Az igazolóeljárás eredménye alapján szükséges intézkedések, beleértve az esetleges átmeneti rendszabályokat is.

c) Eljárás a jövőben azokkal, akik honvédelmi szempontból zsidóknak tekintendők.

2. A végrehajtásnál az alábbi nehézségek merülnek fel:

a) Az I. részben lefektetett alapelvek a törvény rendelkezését *túllépik*. Számolnunk kell ezért azzal, hogy azok, akiknél a végrehajtás létérdekeket érint, jogorvoslathoz fognak folyamodni. A következmények perek, parlamenti és sajtótámadások lehetnek. Éppen ezért békében különös gondot kell fordítani majd arra, hogy felesleges támadási felületet ne nyújtsunk.

A zsidótörvényen alapuló intézkedések kifelé nyíltan kiadhatók. Arról, hogy a zsidótörvényt a honvédségen belül is végrehajtjuk, minden részlet megnevezése nélkül, tehát csak a puszta tény megemlítésével a sajtó is tájékoztatást kaphat.[3] Ezzel szemben a szigorított feltételekkel kapcsolatos teendőket csak bizalmas utasítások formájában közölhetjük azokkal, akik a végrehajtásra hivatottak.

b) Az említett alapelvek azonnali végrehajtásánál *kezdeti nehézségek* jelentkezhetnek, amelyek az ütőképességet esetleg károsan befolyásolhatják. Ezért átmeneti rendszabályokra lesz szükség. Megvalósításuk mérvére nézve az igazolóeljárások befejeztével rendelkezésre álló statisztikákból kialakuló kép fogja az alapot megadni.

Általános tájékoztatásul szolgáljanak a következő adatok:

A hivatásos állományban jelenleg is zsidó vallású nincs. 1919 óta kikeresztelkedett van négy (egy ezredes, egy alezredes és két százados). Teljesen ismeretlen egyelőre azok száma, akik félvérek, illetve a szigorúbb feltételeknek nem felelnek meg.

[3] Az előző mondatot utólag iktatták be a szövegbe, eredetileg csak egy félmondat utalt a felvetett témára: „erről a sajtó is tájékoztatható".

A nemhivatásos katonaállományú tisztek és tisztjelöltek között 50 éves korig bezárólag van 5152 zsidó (arányszámuk 15,8%).

A nemhivatásos nem katonaállományú tisztek (hasonló állásúak) között van összesen 1164 zsidó (arányszámuk 24,4%).

Ha a zsidókat *figyelmen kívül* hagyjuk, úgy a mozgósítási szükséglettel szemben abszolút hiányunk van:

orvosokban	245 fő
gazd. tisztekben	436 fő
állatorvosokban	112 fő
műszaki tisztviselőkben	146 fő
gyógyszerészekben	175 fő

Jelentősége ezek közül csak az orvosi hiánynak van, azonban ez sem súlyos, mert a visszacsatolt területeket nem számítva, az országban ma 10 715 orvos él, a hiány tehát pótolható lesz.

Az egyes alakulatoknál előfordulható zsidó számaránya vonatkozó jellemző adatként az Elnökség másolatban csatolja a Kárpát-csoport par.-ság jelentését.[4]

A *legénységre* vonatkozóan egyelőre a következő adataink vannak:

Ténylegesen szolgál összesen 102 007 fő, ebből zsidó 2292 (arányszámuk 2,24%). 6153 hivatásos altiszt és tisztes közül

[4] Ezt a bekezdést utólag iktatták be a szövegbe. — A Kárpát-csoport parancsnokságának 1939. április 14-i jelentése közli, hogy a Nagybereznára helyezett 26 honvéd zlj. pság.-nál „dacára, hogy védett alakulat — 20 zsidó nemtényleges tiszt teljesít tényleges szolgálatot. Ezen körülmény nemcsak a tiszti tekintély, de a fegyelem szempontjából is nagymértékben káros, különös tekintettel arra, hogy Nagybereznán a lakosság 85%-a zsidó. Ezen zlj.-nak van olyan alosztálya, ahol valamennyi alantostiszt zsidó. Határvadász őrsparancsnokok közül 2 őrsön is zsidó parancsnok van. A zlj.-nak csak Nagyberezna környékéről származó zsidó orvosai vannak. Ezen káros helyzet mielőbbi megszüntetése érdekében egyidejűleg utasítottam a zlj. pságot, hogy a nemtényleges állományából eddig igénybe nem vett keresztény nemtényleges tisztjei közül az — önként jelentkezőket — tényleges szolgálatra azonnal vegye igénybe és a bevonuló számarányának megfelelő zsidó nemtényleges tiszteket helyezze a nemtényleges viszonyba. Kérem ezen intézkedésem jóváhagyását, egyben általános érvényű intézkedést arra vonatkozólag, hogy a határvadász alakulatok nemtényleges állományában zsidó nemtényleges tiszt ne legyen."

9 zsidó, 16 000 továbbszolgáló tisztes és sortisztes közül 30 zsidó . . .[5]

C) Eljárás az igazolás eredménye alapján

1. *Fogyatékba veendők: a)* Azok a ténylegesen szolgáló tisztek (hasonló állásúak), altisztek és polgári személyek, akik a törvény értelmében zsidók, vagy akiknek hitvese ugyancsak a törvény értelmében zsidónak minősül. Kívánatos volna[6] ezeket az egyenruha viselésétől is eltiltani, erre azonban jogalap nincs.[7]

b) Azok a ténylegesen szolgáló tisztek (hasonló állásúak), altisztek és polgári személyek, akik a szigorított feltételeknek saját személyüket, vagy házastársukat illetően meg nem felelnek.[8] Kivételt képeznek azok, akiknek kimagasló háborús érdemeik vannak, vagy akikre az átmeneti rendszabályok vonatkoztathatók.

---

[5] A B) pont az igazolóeljárást szabályozza. Kimondja, hogy

„1. Igazolóeljárás alá kell vonni:

a) A honvédség, testőrség, csendőrség, méneskari, koronaőrség és képviselőházi őrség egész tényleges és nemtényleges személyzetét,

b) a hivatalos tényleges, a nyugállományú hivatásos állományból származó szkv. tisztek (hasonló állásúak) házasságát,

c) a hivatásos tényleges és nemtényleges altisztek, valamint a továbbszolgáló tényleges altisztek, tényleges tisztesek házasságát,

d) a katonai nevelő- és képzőintézetek növendékeit,

e) a honvéd igazgatás szolgálatában álló polgári személyeket és azok házasságát."

Az igazolásokat a beosztásnak megfelelően a HM., a hadtestparancsnokságok, a légierők parancsnoksága, a csapattestek, az osztályparancsnokságok igazoló bizottságai végzik. Leszögezi, hogy „az igazolás alapján a törvény szerint is zsidóknak minősülők anyakönyvi lapját és min. táblázatát az első oldalon átlószerűen húzott sárga vonallal kell megjelölni. A honvédelmi szempontból a törvénynél szigorúbb elbírálás alkalmával zsidónak minősítetteknél az anyakönyvi lapot és min. táblázatot félig, míg ezek közül a háborús érdemeikért kedvező elbánásban részesülőket 1/4 részben kell átlószerű sárga vonallal megjelölni. Zsidónak minősített feleség esetében a férj nevét az említett okmányokon sárga színnel alá kell húzni."

A legénység igazolásával kapcsolatban a tervezet arra az álláspontra helyezkedik, hogy itt az alap a zsidótörvény, mindenfajta szigorítás nélkül.

Az igazolás végrehajtását hat hónapon belül kell lebonyolítani.

[6] Az előző két szót utólag iktatták be a szövegbe.

[7] Az előző négy szót utólag iktatták be a szövegbe. Az eredeti mondat a következő volt: „Ezeket az egyenruha viselésétől is el kellene tiltani."

[8] Egy mondatot töröltek a szövegből. A törölt szövegrész: „Ezeket az egyenruha viselésétől is el kell tiltani."

c) A folyó tanév befejeztével a katonai nevelő- és képzőintézetek mindazon növendékei, akik a szigorított feltételeknek nem felelnek meg. Tisztté avatás mellőzésével fogyatékba jutnak ezek közül az utolsó évfolyamot végzők.[9]

2. *Meghagyhatók* a tényleges szolgálatban azok, akiknek egy szülőjük vagy két nagyszülőjük zsidó, illetve házastársuk azonos elbírálású, ha

a) vitézzé vannak avatva,

b) vagy ha mint alantas tisztek Vaskorona-rendet vagy tiszti vitézségi érmet kaptak,

c) vagy ha mint törzstisztek vagy századosok legalább Lipót-rendet vagy tiszti vitézségi érmet kaptak.

Ezek azonban magasabb parancsnoki vagy vezetői állást be nem tölthetnek. Amennyiben ily beosztásuk volna, úgy őket át kell helyezni.

Ha rangjuknál fogva ezred-, vagy magasabb parancsnoki (hasonló vezetői) állásra tekintetbe jönnének, fogyatékba kell őket venni. Elérhető legmagasabb rendfokozatuk (feltéve, ha egyébként a megkívánt feltételeknek megfelelnek) az alezredesi (ennek megfelelő) legyen, a csapatnál legfeljebb zljpki, a csapaton kívül csak előadói helyet töltessenek be.

3. A honvédség kötelékéből *elbocsátandók:*[10] a tartalékosok közül mindazok, akik a törvény értelmében zsidók. (Erre azonban hiányzik a törvényes alap.)[11] Mozgósítás esetén ezeket felülvizsgálat útján be kell hívni és rendfokozat nélkül alkalmazni.

4. Fel kell mondani[12] azoknak a tiszteletdíjasul alkalmazott ny. á. vagy szkv. tiszteknek (hasonló állásúaknak) és altiszteknek, akik a szigorított feltételeknek meg nem felelnek.

Kivételes elbánásban kellene részesíteni azokat a nemtényleges zsidó tiszteket, akik vaskoronánál magasabb kitüntetésben (Lipót-rend, arany v. é. stb.) részesültek, hogy ezzel kifejezésre jusson a kimagasló harctéri érdemek és kitüntetések megbecsülése. Ezek a zsidó tisztek egyébként ily irányú kére-

---

[9] Az előző mondatot utólag iktatták be a szövegbe.

[10] A következő bekezdést kihúzták a szövegből. A kihúzott szövegrész: „*a)* A nem tényl. viszonyban álló volt hivatásos és szkv. tisztek (hasonló állásúak), altisztek, ha a szigorított feltételeknek nem felelnek meg."

[11] A zárójelen belüli mondatot utólag iktatták be a szövegbe.

[12] Az előző három szót utólag iktatták be a szövegbe, ezért a bekezdést át kellett fogalmazni. Az eredeti bekezdés: „4. El kell bocsátani azokat a tiszteletdíjasul alkalmazott ny. á. vagy szkv. tiszteket (hasonló állásúakat) és altiszteket is, akik a szigorított feltételeknek meg nem felelnek."

lemmel 1939. január 24-én közvetlenül a kormányzó Úr Ő Főméltóságához fordultak.[13]

5. A II. rész A) 2. *b)* alpontban említett nehézségek áthidalására az ütőképesség megóvása érdekében bizonyos ideig esetleg szükség lehet átmeneti rendszabályokra. Ilyenek lehetnek például, hogy *átmenetileg meghagyhatók* a hivatásos állományban azok, akiknek csak egy nagyszülőjük zsidó, illetve házastársuk hasonló elbírálású.

Beosztásukra és előléptetésükre a 2. pontban foglalt korlátozások mérvadók.

D) Eljárás zsidónak minősülőkkel a jövőben

1. Miután a honvédségnek a jövőben hivatásos alapon szolgáló, zsidónak minősülő tagja nem lehet, e helyen csak a nemhivatásosokkal kell foglalkoznunk.

Az eddig megtartott értekezleten a probléma megoldása tekintetében egységes felfogás nem alakult ki, éppen ezért a kérdés részletesebb megvilágítása szükséges.

2. A zsidó emberanyag *mennyisége* a *következő:*

A jelenleg rendelkezésre álló 28 évfolyamban a katonai kiképzésen átesett zsidók összlétszáma kb. 36 000 fő. Ehhez a számhoz meg kell jegyeznünk, hogy a csapatok eddig nem vették teljes mértékben igénybe a zsidókat és csak annyit hívtak be, amennyi a létszámviszonyok folytán okvetlen szükséges volt. Az említett 28 évfolyamban tehát még aránylag sok ki nem képzett zsidó van.

A jövőben, ha a zsidókat teljes mérvben igénybe vesszük, évente kb. 3000 alkalmas zsidó újoncal kell számolnunk.

A kérdés már most az, mi történjék a zsidókkal háborúban és ennek megfelelően hogyan tegyenek a zsidók eleget honv. kötelezettségeiknek béke idején.

3. A felvetett kérdés minden tekintetben megnyugtató, gyökeres elintézés formájában meg nem oldható. Ily elintézés csak a zsidók teljes kizárása lehetne a honvédelem minden vonatkozásából, ez pedig mentességet jelentene a honvédelemmel kapcsolatos, sok esetben igen súlyos áldozatoktól, ami a zsidóság nem kívánatos és igazságtalan megerősödését eredményezné a kereszténységgel szemben.

A megoldás tehát csak az lehet, hogy az áldozatokat tőlük

[13] Az előző bekezdést utólag iktatták be a felterjesztésbe.

is megkívánjuk és oly helyen alkalmazzuk őket, ahol honvédelmi szempontból a legkevesebbet árthatnak.

A zsidóság legveszélyesebb ténykedése a világháborúban a destruálás volt. Legkevesebb alkalom nyílt erre az első vonalban a harctéren, míg hátrafelé a lehetőségek mindinkább növekedtek. A destruálás főfészke az anyaország volt. Erre való tekintettel azt az alapvető követelményt állíthatjuk fel, hogy háború esetén az anyaországban levő zsidók számát a lehetőségig korlátozzuk, felmentést tehát nélkülözhetetlenség címén zsidónak semmi körülmények közt ne adjunk.

4. A zsidók háborús alkalmazását illetően két alapvető nézet áll egymással szemben. Ezek:

a) A zsidók éppúgy, mint a keresztények, teljesítsenek fegyveres szolgálatot.

b) A zsidók kezébe ne adjunk fegyvert, hanem alkalmazzuk őket fokozott munkaszolgálatban.

ad. *a)* A fegyveres szolgálat mellett szól, hogy a keresztényekkel szemben nem volna helyes a zsidóság mentesítése és megkímélése a harccal járó véráldozatoktól. Az ilyen eljárás a zsidóságot megerősítené és megmaradásuk folytán arányszámukat méginkább növelné. De nem volna gazdaságos ez az erők teljes kihasználása szempontjából sem.

A fegyveres szolgálat a keresztényekben azt a megnyugtató érzést váltja ki, hogy a zsidók nem részesülnek kivételes elbánásban. Az egyszerű ember, tehát a honvédség nagy tömege, minden más beosztást és alkalmazást kedvezésnek tekint.

A fegyveres alkalmazás ellen szól a zsidók megbízhatatlansága, amely egyrészt mételyező tevékenységükben, másrészt a harc eredményét veszélyeztető személyes magatartásukban jut kifejezésre.

A fegyveres szolgálat teljesítését illetően két lehetőség nyílik. Az egyik: a zsidók alkalmazása zárt osztagokban, erélyes keresztény tisztek parancsnoksága alatt. Előnye az elkülönítés lehetősége, esetleg alkalmazás különösen veszélyes feladatok megoldására. Hátránya, hogy a keresztény parancsnokot esetleg eltehetik láb alól, szabotálnak, megadják magukat, a parancsnokot esetleg leszedhetik a lábáról. De megeshet az is, hogy éppen ily osztagok kiválóak lesznek, ahogy van rá példa, hogy zsidó leventeosztagok kiválóak. Ellene szólnak a harcvezetés lehetőségei is, mert harcban talán éppen ott kell majd más hiányában egy ilyen zsidó osztagot bevetni, ahol az legkevésbé kívánatos s ahol megbízhatatlansága esetleg válságot idézhet elő.

A legutolsó értekezleten 15 jelenlevő közül ezt a megoldást négyen fogadták el.

A másik lehetőség: a zsidók felosztása csapattestekre. A zsidók számát, továbbá azt a követelményt tekintetbe véve, hogy kényesebb beosztásokba (repülők, híradók stb.) és irodákba ne tegyük őket, egy 200 fős alosztályra átlag 20 fő zsidót számíthatunk, ami szakaszonként kb. 5 főt tenne ki. Ennyit a szakasz elbír harcértékének komolyabb veszélyeztetése nélkül. E megoldás előnye, hogy a zsidók teljes mértékben kiveszik részüket a honvédelmi kötelezettségből. Hátránya, hogy az aránylag hosszú békeidőszakokban bőséges alkalmat találnak a mételyezésre, amit szinte lehetetlenség ellenőrizni.

ad *b)* A munkaszolgálat mellett szól, hogy a zsidók jelenléte a csapat harcértékét nem befolyásolhatja, mivel közvetlen kapcsolatuk és érintkezésük a hadsereggel békében és háborúban egyaránt megszűnik. Ellene szól, hogy látszólag kíméletesebb alkalmazást nyernek, ami a keresztényekben visszatetszést szülhet, véres veszteségeik kevésbé lesznek, s így nagyobb arányban megmaradnak, mint a keresztények.

Az utolsó értekezleten ezt a megoldást négyen helyeselték.

A német minta (teljes mentesítés a katonai szolgálat alól) nálunk nem követhető, mert esetleg keresztények fognak áttérni a zsidó vallásra, hogy ne kelljen szolgálniok.

Összefoglalva legcélszerűbb megoldásnak látszik a zsidók felhasználása fegyveres szolgálatra, éspedig szétosztva csapattestekre. Az értekezlet résztvevőinek többsége e mellett a megoldás mellett volt.

4. Meg kell végül emlékeznünk arról a megkötésről is, melyet a honv. törvény szövege okoz. Utóbbi ugyanis *előírja*, hogy az orvosok, állatorvosok és gyógyszerészek csak ebben a minőségben teljesíthetnek szolgálatot. Mindhárom beosztásban a zsidók súlyos károkat okozhatnak. Háborúban a törvény betartása nem fog gondot okozni, megfelelő megoldást csak béke idejére kell találni.

IV. 12.

v. Bántay ezds.
v. Németh ezds.

Gépelt fogalmazvány, Bántay és Németh saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. A.—1939—I—18 338 (27 411).

Ezen irat mellett található egy 1939. IV. 5-én kelt kimutatás, mely szerint „M. esetén figyelembe jön 28 évfolyam kiképzett nemtényleges egyén, amelynek összlétszáma 950 000 fő.

A figyelembe vett évfolyamokban átlag évfolyamonként 1300 fő zsidó vallású egyénre számíthatunk, beleértve a karp. p.-kat is. Ez a fent megjelölt 28 évfolyamban összesen: 36 400 fő.

Tehát százalékarányban a kiképzett nemtényleges közül 3,8% zsidó vallású egyén van...

Ebből 182 kétszázfős munkásszázad volna alakítható. Tehát kb. 61 zlj."

(1)

1939 április 14

e—2. A Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztályának véleménye az e—1. alatt közölt előterjesztéssel kapcsolatban

A)

Az osztály a felkéréshez képest a vezetőségi értekezlet számára készített Előterjesztés tervezetre vonatkozóan teszi meg elsősorban észrevételeit.

1. Az Előterjesztésnek az alapelveket meghatározó I. fejezetében a hivatásos állományból származó nyugállományúak és szolgálatonkívüli viszonybeliek nincsenek megemlítve, holott ezzel a csoporttal a Pd.-ban foglalt elnökségi javaslat mint külön csoporttal foglalkozik (12. oldal), igaz ugyan, hogy a hivatásosokkal azonos elveket tartva irányadóknak. Az osztály nézete szerint tehát az I. fejezet 2. pontjában ezt a csoportot is meg kellene említeni.

2. Az Előterjesztés I. fejezetének 4. pontja szerint a honvéd igazgatás szolgálatában álló polgári személyekre ugyanazok a szabályok lennének mérvadók, mint a hivatásos katonákra. E javaslatra vonatkozóan megjegyezni szükségesnek tartja az osztály, hogy a készülő zsidótörvény a közalkalmazottakra (ezek közé sorolnak az Előterjesztésben megjelölt polgári személyek)*[1] kifejezett rendelkezést tartalmaz. Ezekre vonatkozóan tehát imperatíve csakis azokat a rendelkezéseket lehet alkalmazni, melyek a zsidótörvényben megállapítva lesznek. E rendelkezéseken túlmenő alapelveket, mint imperatív követelményt megjelölni a törvény rendelkezésével ellentétben állana, s így, tekintettel arra, hogy a közalkalmazottnak kényszer-

[1] A csillaggal megjelölt résszel párhuzamosan a szélére piros ceruzával a következőket írták: „Azonos eset, mint a katonáknál! Ha mást nem lehet, át kellene őket helyezni más minisztériumba."

nyugdíjazása tekintetében a nyugdíjtörvény novellája az elbocsátást bizonyos megállapított feltételekhez köti s az eljárásban jogorvoslati lehetőséget is[1a] biztosít, ilyen a zsidótörvény rendelkezésein túlmenő alapelvek imperatív érvényjuttatása jogi akadályokba ütközik. Azok az aggodalmak tehát, amelyeket az Előterjesztés II. fej. 2. *a)* pontja első bekezdése egyébként is kifejezésre juttat, a polgári alkalmazottakat illetően fokozott mértékben fennállanak. Mindez azonban természetesen nem zárja ki azt, hogy ha nem is merev[2] alapelvként, de elérendő célként a törvény rendelkezésein túlmenő mérték tűzessék ki, amelyet a rendelkezésre álló úton-módon[3] lehetőleg el kell érni. Ez az aggály természetesen csak az esetleg már szolgálatban álló érdekeltekre áll, mert új felvételeknél — miután az állami szolgálatba való felvételre senkinek sincs igénye — természetesen semmi akadálya nincs annak, hogy — amire eddig is mindig súlyt helyeztünk — a teljes zsidómentességet megkívánjuk.[4]

Egyébként megjegyzi még az osztály, hogy a polgári alkalmazottakkal való elbánás szempontjából az ügydarab az e szempontból ügykörszerűen illetékes kbt. Polg. személyügyi osztállyal feltétlenül láttamozandó lenne annál is inkább, mert a kérdést megvitató értekezleteken, amelyeken a kbt. Polg. személyügyi osztály vezetője különben[5] részt vett, a polgári alkalmazottakkal való elbánás kérdése felvetve és megvitatva egyáltalában nem volt.

3. Az Előterjesztés II. fej. A) 2. *a)* pontjának második bekezdésében a sajtó tájékoztatásáról is említést tesz. Ezt az osztály feleslegesnek tartja, mert ily körülmények folytán a vezetés önmagával juthatna ellentétbe. Ugyanis fel sem tételezhető az, hogy ha majd a zsidótörvény elvein túlmenő elveken nyugvó elbocsátások bekövetkeznek, az köztudomásúvá ne váljék, s a vezetőségre és különösen a HM.-re tendenciózus újságcikkekben rá ne olvassák azt, hogy túlment a sajtóközleményekben esetleg ismertetett rendelkezések keretén.

Egész rövid (néhány mondatos) tájékoztatásról van szó, amit változatlanul szükségesnek tartok. IV. 21. v. Ném[eth][6]

4. Az Előterjesztés II. fej. B) 1. *e)* pontját illetően az osztály észrevétele az, hogy a polgári személyek házasságának igazolására vonatkozóan ugyancsak nem lesz meg a törvényes alap; ennek ellenére azonban az igazolás — az osztály nézete szerint — e tekintetben lefolytatható. A kérdésben állást foglalni különben ugyancsak a kbt. Polg. személyügyi osztály hivatott.

Katonáknál nincs meg a törvényes alap. Vagy szükség van rá, vagy nincs. Ha igen, úgy a honvédségen belül, az egész vonalon végre kell hajtani.
Igen v. Ném.[7]

5. Az Előterjesztés II. fej. B) pontja nem foglalkozik annak a kérdésnek rendezésével, hogy a polgári alkalmazottakat illetően az igazoló eljárást ki fogja lefolytatni.

5. B) 2. a) pont megmondja! Ez egyébként is részletkérdés, melyet a végrehajtásnál kell pontosan szabályozni.[8]

6. Az Előterjesztés II. fej. B) 3. pontja a tisztesek és rendfokozat nélküli legénységet illetően a törvény alapján majd a valószínűleg kötelező igazolási mértéknél enyhébb (mert csak a szülőkig kellene igazolni). Ha ez a rendfokozat nélküli legénységnél fenn is tartható, nem tartható azonban fenn a tiszteseknél, akiket a törvény szempontjából legalábbis (mert ez volt az

[1a] Az előző 12 szót utólag toldották be a szövegbe.
[2] Az előző szót utólag toldották be a szövegbe.
[3] Az előző szót utólag toldották be a szövegbe.
[4] Az előző teljes mondatot utólag toldották be a szövegbe.
[5] Itt egy szót: „is" kihúzták a szövegből.

[6] A törvényelőkészítő osztály álláspontjához a HM. eln. osztályának illetékes referensei, elsősorban Németh ezredes osztályvezető megjegyzéseket fűztek, amelyeket a lap szélén, oldalt dőlt betűkkel szedve, közlünk.
[7] A fenti szöveget piros ceruzával a szélére írták, alatta: „Igen v. Ném." más kézírással, fekete ceruzával.
[8] Piros ceruzával a szélére írott megjegyzés.

értekezletek tárgyalásainál a zsidótörvény hatályát körvonalazó kiinduló pont) a közalkalmazottakkal kell azonosnak tekinteni. Visszatérve a rendfokozat nélküli legénységre, ki kellene az Előterjesztésben a tisztesi utánpótlásra is terjeszkedni, s e tekintetben oly rendelkezés kiadását kellene javasolni, hogy a tisztesi, esetleg már az őrvezetői előléptetésnél is az illető teljes értékű (nagyszülőkig nyúló) igazolás alá kerüljön.

„Tisztes" nem minősíthető közalkalmazottnak (őrvezető, tizedes, szakaszvezető!).
v. Ném.[9]

7. Az Előterjesztés II. fej. B) 5. pontjában említett „állami érvényű születési anyakönyvi kivonat" helyett „keresztlevél, házasságlevél, egyházi anyakönyvi kivonat és 1895. X. 1-től kezdve csak állami anyakönyvi kivonatról" kellene, mint az igazoláshoz megkívánt okmányokról, beszélni. Ugyanis ebben az időpontban lépett életbe az állami anyakönyvezésről szóló 1894 : XXXIII. tc., s annak életbelépését megelőzőleg állami anyakönyvezés nem volt, hanem a felekezeti anyakönyvek bírtak közhitelességgel, viszont azóta kizárólag az áll. anyakönyveknek van meg ez a jellegük.[11]

Nem bizonyítja, hogy az illető már cipőben kikeresztelkedett! Eredeti kifejezés jobbnak látszik (Kat. püspökség véleménye alapján vettük így).
Igen v. Ném.[10]

8. Az Előterjesztés II. fej. B) 9. pontjának utolsó bekezdésében foglaltakat illetően megjegyzi az osztály, hogy az ott a sorozásokra vonatkozóan megkívánt megállapítás aligha vihető keresztül a sorozások menetének lényeges megzavarása, súlyos hátráltatása[12] nélkül, mert ilyen nagy tömegek anyakönyvi kivonatainak betekintése szinte megoldhatatlan az egyéb sorozási feladatok ellátása mellett, viszont az anyakönyvi igazolástól itt sem tekinthetünk el, s nem lehet azt eskü alatti vallomásokkal helyettesíteni, mert ezt a kérdés természete kizárja.[13] Ezenkívül itt sem lehet az általánosnál enyhébb mértéket alkalmazni, mert különben az elvi megállapításokba ütközünk. Az azonban elrendelhető lenne, hogy az állítási lajstromokban a szülők vallása is feltüntetésre kerüljön. E tekintetben majd a kbt. 16. osztály lenne hivatott intézkedni.

9. Az Előterjesztés II. fej. C) 1. *a)* pontjában említett azzal a kívánalommal kapcsolatban, hogy a nyugdíjazottak az egyenruha viseléstől eltiltassanak, megjegyzi az osztály, hogy ez már büntető jellegű rendelkezés lenne, amely a zsidótörvény tárgyalásánál a kormány részéről is több ízben hangoztatott azzal a kijelentéssel és álláspontal, hogy a zsidótörvény megalkotásának indító oka a szükségszerűség és nem a gyűlölet, ellentétben áll.[14] Ezek a nyugdíjasok rendfokozatukat különben is megtartják, s az egyenruha, az azokon viselhető rendfokozati jelek következtében, nemcsak az együvétartozás, hanem a rendfokozatok kifejezésére juttatását is szolgálja.

10. Az Előterjesztés II. fej. C) 1. *e)* pontját illetően felveti az osztály azt a még eldöntetlen kérdést, hogy a Ludovika Akadémia utolsó évfolyamát végzőkkel szemben mi legyen az eljárás. Ezek felavatás helyett fogyatékba vétetnének akkor is, ha a zsidótörvény rendelkezései szerint különben nem tekintendők zsidóknak, hanem csak a felállított szigorúbb mérték szerinti zsidók? Erre a kérdésre — az osztály nézete szerint — az Előterjesztésben feltétlenül ki kellene térni.

Ha ily mértéket meg nem ütő tiszteket fogyatékba veszünk, természetes, hogy az akadémikusokat is el kell bocsátani![15]

[9] Lila ceruzával írott megjegyzés oldalt.
[10] Lásd a 7. számú jegyzetet.
[11] Az utolsó mondatot kézírással tintával toldották be a szövegbe.
[12] Az előző két szót utólag toldották be a szövegbe.
[13] „... kivonatainak betekintése" kifejezésektől a mondat végéig utólag iktatták be a szövegbe. Az eredeti mondatrész a következő volt: „... mert ilyen nagy tömegektől anyakönyvi kivonatok beszerzése lehetetlen."
[14] Az előző két szót utólag toldották be a szövegbe.
[15] Piros ceruzával a szélére írott megjegyzés.

11. Az Előterjesztés II. fej. C) pontja a hivatásos állományból származó nyugállományú és szkv. tisztekkel általában véve nem foglalkozik, ugyanis a 4. pont[16] ezek közül csak a tiszteletdíjasokat említi meg.

B)

Az Előterjesztéshez való hozzászóláson kívül az osztály még a Pd.-ra[16a] vonatkozóan megemlíteni szükségesnek tartja a következőket:

1. A Pd. több helyen a zsidókkal szembeállítva a „turáni" kifejezést használja. Ez félreértésekre adhat alkalmat.

Kifelé nem jut kifejezésre.[17]

2. A zsidóknak minősülő tartalékos tiszteknek a tiszti rendfokozatból való elbocsátására (lásd Pd. 13. oldalán) a 15. osztály jogalapot megjelölni nem tud. Különben is a Miniszter Úr Őnagyméltóságának az értekezleten elfoglalt álláspontja szerint ezek továbbra is[18] maradnak tartalékos tisztek, csak beosztásuk tekintetében lesz különleges intézkedés.

Kihalási rendszer?[19]

3. A Pd. 20. oldalán az anyakönyvi kivonatok beszerzési költségeiről is említés tétetik. Megjegyzi az osztály, hogy nem lehetetlen és feltehető — bár erről az osztálynak hivatalos tudomása nincsen —, hogy a költségek mérséklése tekintetében esetleg a zsidótörvény végrehajtási utasítása kedvező rendelkezést fog hozni, maga a törvényjavaslat azonban nem tartalmaz ily értelmű rendelkezést.

Ig. min.-ban érdeklődni!

4. A Pd. 20. oldala bevezető soraival kapcsolatban, ahol is a polgári részről 3 tisztviselő említtetik meg, kívánatos lenne, hogy mint a többi résztvevőknél történt, itt is megemlítessék, hogy a pcsf-en kívül[21] melyik osztályok képviselői (vezetői) vettek részt a megbeszélésen. A megbeszélésen a Polg. személyügyi és a 15. osztály vezetői voltak jelen.

Vladár államtitkár, Mérey osztályfőnök, Némethy táblabíró: illeték- és díjmentesség előreláthatóan ki lesz mondva. 1939. IV. 22. v. Tarich ezds.[20]

5. A Pd. 23. oldalán a IV. alatt megemlíttetik a levente- és lövészkötelezettség kérdése. E tekintetben a Miniszter Úr Őnagyméltósága állásfoglalása — az e véleményt aláíró tudomása szerint — az volt, hogy a zsidók e kötelezettségek alól nem mentesülhetnek, csak nem kerülnek fegyverrel való kiképzésre, illetve továbbképzésre.

Min. úr szó szerint ezt mondta: „Ne legyen levente ezentúl." Természetes, hogy ennek a kötelezettségnek más formában fog eleget tenni, mentesítésről szó sem lehet.[22]

6. Végül még csak azt jegyzi meg az osztály, hogy nézete szerint a gazdászati tisztekben jelentkező hiány (436 fő) igen tekintélyes, amelynek zökkenőmentes pótlása — tekintve, hogy e tisztek működése speciális szaktudást igényel — szempontjából bizonyos aggályok támaszthatók.[23]

Nem alaptalan![24]

Budapest, 1939. 1: IV. 14. *Dr. Szentgyörgyi Lajos* min. tanácsos

Géppel és részben kézzel írt fogalmazvány, Szentgyörgyi saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. A.—1939—I—18 338 (27 411).

---

[16] Az előző négy szót utólag toldották be a szövegbe.
[16a] Lásd e kötet 1939. április 4-i keltezésű, 1*d*—1. sz. iratát.
[17] A margóra piros ceruzával írott megjegyzés.
[18] Az előző két szót utólag iktatták be.
[19] Lásd a 17. számú jegyzetet.
[20] Az első mondatot piros ceruzával jegyezték oldalra. A továbbiak más kézírással fekete ceruzával vannak az iratra rávezetve.
[21] Az előző négy szót utólag iktatták be a szövegbe.
[22] Piros ceruzával a szélére vezetett megjegyzés.
[23] A mondat végét átjavították. Az eredeti szöveg: „— aggályosnak látszik".
[24] A szélére piros ceruzával írott megjegyzés.

(1)

1939 május 6

e—3. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának feljegyzése az 1939. május 9-én megtartandó vezetőségi üléssel kapcsolatban

Pro domo:

F. hó 9-én 10 h-kor a HM. úr hivatali helyiségében vezetőségi értekezlet lesz.

Tárgysorozata:

1. A zsidótörvény végrehajtása a honvédségnél (3787/eln. 1. Vkf.—1939. szám).[1]

ad. 1. Zsidótörvény végrehajtása a honvédségnél.

A HM. Elnökség A. erre vonatkozó tervezetének[2] lényege:

I. ALAPELVEK

Nem elégedhetünk meg a zsidótörvény szűkreszabott kereteivel.

Az osztály állásfoglalása

Általában

Az osztály az alapelvekkel általában egyetért, kivéve az I/5. pontban mondottakat.[3] Az osztály nézete az, hogy az országmozgósítási szervezetben alkalmazott polg. személyzet összességét a legszigorúbban kell elbírálni.

Eme szervezetben ugyanis éppen olyan nagy, sőt sok esetben a feszes ellenőrzési lehetőség hiánya folytán még nagyobb horderejű károkat lehet okozni, mint a fegyveres erőben.

Azonkívül az osztály általános érvényű megjegyzése, hogy sem az elbírálásnál, sem a végrehajtásnál semmiféle kivételnek vagy enyhébb elbírálásnak nem szabad teret engedni. Vagy

[1] A tárgysorozat második és harmadik pontja más, a munkaszolgálattal nem összefüggő kérdéseket tartalmaz.

[2] Lásd e kötet 1*e*—1. sz. iratát.

[3] A tervezet szerint annak elbírálása, hogy „kikre és mily mértékben alkalmazandó a szigorúbb elbírálás, valamint annak végrehajtása a Legfelsőbb Honvédelmi Tanácsra tartozik . . ."

áll az a tétel, ami az Alapelvek 1. pontjában is benne foglaltatik, és amit mindenki, sőt a zsidótörvény indokolása is vall, hogy zsidó destruktív, káros fajta, vagy nem. Ha igen, akkor elsősorban a honvédelmi szervezetből kell gyökeresen kiirtani.

II. A VÉGREHAJTÁSHOZ

Általában

Hogy a honvédelmi szervezet gyökeres megtisztításához szükséges rendszabályok túllépik a törvényes keretet és ezért perektől és támadásoktól kellene félni, erre a körülményre nem kell tekintettel lenni. A honvédségnek elég más eszköz is (bü. stb.) rendelkezésére áll ilyen egyének törvényes elintézésére.

Az esetleges kezdeti nehézségekre vonatkozólag az osztály véleménye az, hogy olyan körülmények beálltától, melyek az ütőkészséget befolyásolnák, nem kell tartani. Mindenesetre az igazolóeljárás alapján kapott statisztikai adatok alapján lehet majd csak konkrét javaslatot tenni a kiesők mikénti pótlására. Általában egyelőre csak annyit lehet megjegyezni, hogy tbk-okban és törzstisztekben úgyis túltermelés van, tehát ezeknél a kiesések semmi esetre sem lesznek súlyosan érezhetők.

Főtisztekben beálló esetleges nagyobb kiesés pedig egyszerű eszközökkel (pl. tart. tisztek ténylegesítése stb.) gyorsan pótolható.

Az igazolóeljáráshoz

Az osztály nem ért egyet azzal, hogy az idősebb (magasabb rendfokozatú) tisztek és altisztek okmányainál engedményeket tegyünk. Nem is volna logikus, mert a zsidókat elsősorban a magasabb helyekről kell eltávolítani, ha eredményt akarunk elérni.

Az Elnökség A. javasolta könnyítés valójában nem is könnyítés, mert aki a nagyszülők házassági anyakönyvi kivonatait meg tudja szerezni, az azoknak születési anyakönyvi kivonatait is meg tudja szerezni. Előbbi beszerzése semmivel sem könnyebb, mint utóbbiaké.

A rendfokozat nélküli legénységnél az egyszerűbb eljárással az osztály általában egyetért, kétes esetekben azonban eskü helyett okmányokat kell kérni.

Az igazolás eredménye alapjáni eljáráshoz

Az osztály semmiféle kivétellel nem ért egyet. Az elveknek csak 100%-os keresztülvitele hoz eredményt. Ahol kivételek vannak, ott a protekciónak s mindenféle befolyásnak tág tere nyílik.

Eljáráshoz a jövőben zsidókkal szemben

A zsidóknak fegyveres szolgálatra való alkalmazásával az osztály egyetért. Az a Vkf. úr által is jóváhagyott javaslatunknak megfelel.[4]

Mikénti felhasználásukra vonatkozó és jóváhagyott javaslatunkat (3742/eln. 1. Vkf. 1938. szám) csatoljuk.

Gépelt fogalmazvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—3787 (4026).

A vezérkari főnökség eln. 1. Vkf. referense, vitéz László ezredes az értekezlet lefolyásáról pro domójában a következőket jegyezte fel: „A vezetőségi értekezlet a zsidókérdés l e g é n y s é g i kérdése kivételével mindent letárgyalt. A Vkf. a HM. Úr előadása folytán odanyilatkozott, hogy ő is szívesen venné, ha z s i d ó k fegyveres szolgálat helyett a hds-en belül munkás osztagokban szolgálnának 3 évet, ha a (olv. szó) mindenkor dolgoztatni tudja és ha a zsidók gyors kiválása a hds. ütőképességét létszámviszonylatban nem befolyásolja. Legközelebbi vezetőségi értekezletig az osztályok útján (statisztika) szempontjából tárgyalják le és tegyenek javaslatot." (Ugyanott)

---

(1)

1939 május 15

f) Jegyzőkönyv a Honvédelmi Minisztériumban tartott Vezetőségi Értekezletről (az e—1. alatt közölt „előterjesztés" megtárgyalása)

Letárgyalásra került a HM. 18 338. Eln. A.—1939. számú előterjesztése „*A zsidótörvény végrehajtása a honvédségnél*" címmel. Az előterjesztés 7. *sz. mellékletként* a jegyzőkönyvhöz csatolva.

[4] A szélére piros ceruzával a következőket írták megjegyzésként: „csapattesten belül zsidó osztagok".

Az előterjesztés, miután az a Vezetőségi Értekezlet tagjai előtt már amúgy is ismeretes volt, nem adatott elő. Az előterjesztést az *alábbiakban felsorolt változtatásokkal*

a Vezetőségi Értekezlet általánosságban elfogadta és mint keretet, általánosságban döntésként ki is mondotta.

A *Kfcsf. úr* a javaslattal kapcsolatosan a következő kérdéseket vetette fel:

a) *Hivatásos állományúak* nagyszülőkig bezárólag árja származásúak legyenek.

A *Vkf. úr* úgy véli, hogy a hivatásos állományú altiszteknél csak szülőkig bezárólag kellene a zsidómentességet követelni.

A Vezetőségi Értekezlet úgy döntött, hogy a *hivatásos állományúaknál altisztek kivételével nagyszülőkig bezárólag kell a zsidómentességet igazolni, míg az altisztek azt csak a szülőkig bezárólag igazolják.*

b) *Tisztek hitvesei elbírálásánál mi legyen a követelmény?*

A Vkf. úr a szóbeszédekre való tekintettel úgy látja helyesnek, hogy a hitvesek elbírálása ugyanúgy történjék; mint a tisztek elbírálása.

A Vezetőségi Értekezlet a Vkf. úr javaslatát elfogadva, azt döntésként kimondotta.

c) *Rendfokozatnélküli legénységnél* a zsidótörvény legyen mérvadó; ezek *igazolásánál* nem kell okmány, legyen elég a falubeliek tanúsága.

A Vezetőségi Értekezlet e kérdésben úgy döntött, hogy az eredeti javaslat a mérvadó. Vagyis a rendfokozat nélküli legénység igazolása a sorozásnál történjék, a szülők állami érvényű születési anyakönyvi kivonatával. Csak ha ilyent az ember beszerezni nem tud, *elegendő a saját és két falubeli tanúja eskü alatt tett nyilatkozata.*

d) *Tartalékosoknál a törvény alapján kell, hogy álljunk.* A törvény szerint zsidónak minősülő, rendfokozatot el nem nyerhet.

A *HM. úr* úgy véli, hogy a jövőben tartalékos tiszteknél a tisztképzés keretén belül kell szigorítani, illetve rostálni, miután a tartalékosokra a hivatásosoknál érvénybe léptetendő szigorúbb elbírálás nem alkalmazható.

A *Vkf. úr* úgy látja, hogy a törvénynél szigorúbb mértéket nem alkalmazhatunk, mert akkor kivételek nem lesznek elkerülhetők.

A Vezetőségi Értekezlet úgy döntött, hogy a *nem hivatásos állománynál a törvény rendelkezéseit kell betartani.*

e) *A ténylegesen szolgáló hivatásos állományúak közül* azokat, akik a törvény szerint zsidók, fogyatékba kell venni.

A Vezetőségi Értekezlet ebben az értelemben döntött.

f) *Fogyatékba veendők azon ténylegesen szolgáló hivatásosok* is, akik az általunk alkalmazott, a *törvénynél szigorúbb feltételeknek nem felelnek meg.*

A *HM. úr* úgy látja, hogy ezek nem volnának fogyatékba veendők, hanem meghagyandók volnának azzal a kikötéssel, hogy vezető helyre nem kerülhetnek.

A *Vkf. úr* a *HM. úr* véleményével teljesen egyetért és megjegyzi, hogy a törvény határozványaival nem kerülhetünk szembe. A szigorított feltételeknek meg nem felelőket valami más úton kell szelektálni, pl.: leminősítés által és olyan helyre kell őket állítani, ahol nem árthatnak.

A Vezetőségi Értekezlet úgy döntött, hogy a *szigorított feltételeknek meg nem felelők bár a szolgálatban megmaradhatnak, azonban vezető helyre és bizalmas beosztásokba* (ide értve a vezérkart, hadmérnökkart, hadbiztosi tisztikart is) *nem juthatnak,* illetőleg onnan áthelyezendők.

g) *A nevelőintézetek növendékei* közül a törvény szerint zsidókat el kell bocsátani. A szigorított feltételeknek meg nem felelőket nem a zsidótörvény alapján, hanem alkalmassági elbírálás (egészségi állapot, előmenetel, gondolkozásmód) alapján lehet

elküldeni. Mi történjék a *Ludovika Akadémia* utolsó évfolyamával?

A Vezetőségi Értekezlet ebben az értelemben döntött. A Ludovika Akadémia utolsó évfolyamát illetőleg úgy határozott, hogy a törvény szerint zsidóknak tekintendőket nem, a szigorított feltételek alá esőket azonban fel kell avatni. A szigorúbb elbírálásnak meg nem felelők személyi okmányaikon jelzést kapnak, ezek vezető helyre soha nem kerülhetnek.

h) *Szükséges-e nyugállományú tisztek utólagos igazolása?*

A *Hfp. úr* úgy látja, hogy ezen igazoltatásnak tulajdonképpen csak statisztikai értéke volna és ezért a lefolytatásra nem helyez súlyt.

A Vezetőségi Értekezlet úgy döntött, hogy a ny. áll. tisztek (hasonló állásúak) 60 éves életkorig bezárólag szigorított szabályok szerint bírálandók el, és úgy, mint a tényleges tiszteknél a szigorított feltételeknek meg nem felelők, mozgósítás esetén, vagy bármilyen más tényleges szolgálatra való berendeléskor, parancsnoki helyre (vezető és bizalmas állásba) nem oszthatók be. A törvény szerinti zsidókat úgy kezeljük, mint a törvény szerinti zsidó tart. tiszteket.

i) *Zsidó tart. tisztekkel szemben mi legyen az eljárás?*

A *HM. úr* úgy látja, hogy rangjukat elvenni nem lehet, mert azt az Államfőtől kapták.

A Vezetőségi Értekezlet úgy döntött, hogy zsidó tart. tisztek mozgósítás esetén, vagy bármilyen más behíváskor, hadrendi beosztást nem kaphatnak.

j) *Zsidók a jövőben hogy alkalmaztassanak?* Fegyveres szolgálatra? A közérdekű munkaszolgálat keretében? Avagy pedig részükre hadkötelezettség ne állapíttassék meg?

A Vezetőségi Értekezlet a kérdést döntésre még nem tartotta elég érettnek, ezért azt nem tárgyalta, hanem a legközelebbi Vezetőségi Értekezlet elé utasította. Egyben megbízta a HM. Elnökséget ezen kérdés további tanulmányozásával és

a jövő értekezleten letárgyalandó javaslat megtételére.

A kivonat hiteles:
Budapest, 1939. május 15.

Gesztődy Alfréd ezds.
beosztott törzstiszt

Géppel írt hiteles másolat. — HIL. HM. eln. A—1939—I—18 338 (27 411).

2.

1939 április 15

a) A Honvédelmi Minisztériumban készített feljegyzés a munkaszolgálat megszervezését tárgyaló kormányrendelet megszerkesztése ügyében összehívandó értekezletről, — az értekezlet meghívója

P. d.:

Az 1939. évi április hó 14-i Minisztertanács elhatározta, hogy a munkaszolgálat megszervezését kormányrendelettel fogja megindítani, mely rendelet a jövő heti Minisztertanácson kerül letárgyalásra.[1]

Ezen rendelet összeállítására, amit a HM. 1/a. osztálya fog végezni, szükséges egy értekezlet megtartása, melyen az idegen, de a munkaszolgálat kérdésében illetékes tárcák képviselői is részt vegyenek.

Az értekezlet összehívására szükségesek a következő

KIADVÁNYOK:

M. kir. Büm. Úrnak, ... *1.*
M. kir. Igazságügy Min. Úrnak, ... *2.*
M. kir. Kereskedelemügyi Min. Úrnak, ... *3.*
M. kir. Püm. Úrnak, ... *4.*

[1] E minisztertanácsi ülés jegyzőkönyvét eddig még nem találtuk meg. Ezen értekezlet lefolyásáról további adataink nincsenek.

M. kir. Földmívelésügyi Min. Úrnak, ... *5.*
M. kir. Vkm. Úrnak, ... *6.*
M. kir. Iparügyi Min. Úrnak, ... *7.*
LHT. Vezértitkárságnak, ... *8.*
HM. 1/a. oszt. Vezetőjének, ... *9.*
HM. 15. oszt. Vezetőjének, ... *10.*

1—13.[1]

Az 1939. évi április hó 14-én lefolytatott Minisztertanács döntése alapján az 1939. évi II. tc. 87—94., valamint 230. §§-ai szerinti munkaszolgálat megszervezését tárgyaló kormányrendelet megszerkesztéséhez, illetve a rendelet összeállításához szükséges adatok összegyűjtésére 1939. április hó 18-án 9 h-kor a HM. épület A. tanácstermében (Dísz-tér 17. I. emelet) a HM. I. csfs. utasításomra értekezletet tart.

1—7.

Kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen értekezletre

8—12.

Ezen értekezletre

1—4. és 8—13.

tájékozott képviselőjét,

5.

Pernetzky Béla min. titkár urat,

6.

Pusztay János min. o. tan. és Kulcsár István min. tan. urat,

[1] Pótlólag még a következő szerveket vették fel a meghívandók listájára:
„HM. 1b. . . . . . *11.*
III. Csfség . . . . . *12.*
Keresk. Min. XVII. oszt. . . *13.*
HM. 18. o. v. . . . . . *14.”*
Bár — ezek szerint — 14 meghívott volt, nem tudni, mi okból, csak 13 „kiadvány”-t készítettek.

EGYETEMI KÖNYVTÁR SZEGED

7.

Magasházy Béla min. o. tan. urat,

1—8.

kirendelni szíveskedjék.

9—13.

rendelje ki.

Kapják: Büm., Ig. min., Keresk. min., Keresk. min. XVII. o., Püm., Füm., Vkm., Ip. min. urak, Lht. Vezértitkársága, HM. III. csfség., HM. 1a. oszt., 1b. oszt. és HM. 15. oszt. és 18. oszt. vezetője.

IV. 15. *Ba[rabás]*

Géppel írt feljegyzés, az illetékes parancsnok kézjelével. — HIL. HM. eln. 1a.—1939—1—19 001.

Az irat elküldésére vonatkozó utasítás: „Írásban, sürgős!"

---

(2)

1939 április 24

b) A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1a. osztályának feljegyzése és tervezett átirata, mellyel megküldi az illetékeseknek a közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában készített rendelettervezetet

Pro domo:

A 346/bbk. 1a.—1939. számban foglaltak szerint megállapított Me. rendelettervezetet a munkaszolgálatról ki kell adni az érdekelt társminisztereknek, a LHT. Vez. Titkárságnak, a HM. Kfcsf., I. és III. csf-nek, 1b. oszt-nak, polg. csf-nek, 15. és 18. oszt-nak, a 13. oszt-nak azzal, hogy az állásfoglalásukat, véleményüket 48 órán belül közöljék a HM.-(1a. oszt.)-rel.

Tervezve:

K I A D V Á N Y !

1. *Összes társminiszterek (teljes cím).*
2. *LHT. Vezértitkárság.*
3. *HM. Kfcsf. Úr.*
4. *HM. I. Csf. Úr.*
5. *HM. III. Csf. Úr.*
6. *HM. Polg. Csf. Úr.*
7. *HM. 1b. oszt.*
8. *HM. 13. oszt.*
9. *HM. 15. oszt.*
10. *HM. 18. oszt.*
11. *Vkf. (1. Vkf. o. útján) (oszt. kézbesítette).*
12. *HFP. (Kiko. útján).*
13. *HM. Szsgd.*

1

A 19 001. és 20 243. eln. 1a.—1939. sz. átirataim kapcsán:

A közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában szerkesztett Me. rendelettervezetet van szerencsém megküldeni és kérem Nagyméltóságodat, hogy nb. állásfoglalását és észrevételeit velem (az 1a. osztály útján), az ügy sürgősségére való tekintettel, 48 órán belül közölni szíveskedjék, mert a rendelettervezetet a legközelebbi minisztertanács elé fogom terjeszteni döntésre.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

1 db mell.

2, 5—10

A csatolt rendelettervezetre vonatkozó észrevételeket 48 órán belül hozzám (1a. osztály útján) terjessze fel.

1 db mell.

3—4, 11—13

(Az 1. alatti kiadványra folytatólag.)

1939. IV. 21. *Hankovszky* alezds.
IV. 22. *Aggteleky* ezds.
l IV. 24. *Ba[rabás]*
K IV. 24. *v. Z[ách]*

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával és kézjelével. — HIL. HM. eln. 1a.—1939—1—21 488.

---

b—1. A honvédelmi miniszter előterjesztése a Minisztertanácshoz a kötelező munkaszolgálat megszervezésének alapelveiről

M. Kir. Honvédelmi Miniszter
19 001. eln. 1a.—1939.

MINISZTERTANÁCSI ELŐTERJESZTÉS A KÖTELEZŐ MUNKASZOLGÁLAT MEGSZERVEZÉSÉNEK ALAPELVEIRŐL

I. *Általában*

A kötelező munkaszolgálat megszervezésének alapját az 1939. évi II. tc. 230., valamint 87—94. §§-ai képezik.

A 230. § szerint a 21—24 éves katonai szolgálatra *végleg alkalmatlannak* osztályozott magyar állampolgár ifjakat egy ízben három hónapot meg nem haladó időtartamra terjedő, munkatáborokban teljesítendő munkaszolgálati kötelezettség terheli.

A 87—94. §§-ok szerint *béke idején* a 14—42 éves katonai szolgálatra alkalmas és nem alkalmas férfiakat, valamint a 16—42 éves nőket, a honvédelmi munkához szükséges különös ismereteket vagy gyakorlatot igénylő szolgálatokra való előkészítés céljából, egy ízben három hetet meg nem haladó tartamú kiképzésre és ezenfelül évenként egy hetet meg nem haladó tartamú gyakorlatra lehet kötelezni, testi és szellemi képességüknek megfelelően.

Honvédelmi érdekek nélkülözhetetlenné teszik, hogy a munkaszolgálat megszervezését elsősorban az *országmozgósítás (OM.) szükségleteinek* lehető legmesszebbmenő kielégítésére alapozzuk.

A munkaszolgálat megfelelő megszervezése mellett ugyanis tág lehetőség nyílik arra, hogy annak keretében a hadiszolgálatra alkalmatlanok át- és továbbképzése útján az országmozgósítás szakmunkás szükségletének igen tekintélyes olyan része biztosíttassék, melyet különben csak a honvédség fegyveres katonai szolgálatra hivatott állományából történő elvonás útján lehetne biztosítani.

Ezt a célt azáltal érhetjük el a legmegfelelőbben, ha a honvédelmi és a közérdekű munkakötelezettség között szorosabb kapcsolatot teremtünk oly módon, hogy (az OM. szakmunkás

szükséglete minél nagyobb részének tartós biztosítására) a *közérdekű* munkaszolgálati kötelezettség keretében történő 3 havi át-, illetve kiképzést a honvédelmi munkakötelezettség alapján (a 42. életévig) évente 1—1 heti továbbképzéssel kötjük össze. Ezúton ugyanis a katonai szolgálatra alkalmatlanoknak polgári szakképzettségénél vagy rátermettségénél fogva arra alkalmas részét a közérdekű munkaszolgálat keretében az OM. szükségletének megfelelően átképezzük, majd ezt követően — gyakorlatbantartás céljából — a honvédelmi munkakötelezettség keretében a szükség mérvében évente 1—1 heti tartammal továbbképezzük.

II. *A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek száma és felhasználása*

1. Hozzávetőleges számítás szerint évente a kb. 90 000 fő állításkötelezettből kb. 20 000 fő kat. szolgálatra alkalmatlan, közérdekű munkaszolgálatra kötelezettel kell számolni. Ez utóbbiaknak kb. csak $^1/_3$-a (kb. 6000 fő) alkalmas szakképzettségénél és foglalkozásánál fogva arra, hogy át-, illetőleg továbbképzés által az OM. főleg *ipari* jellegű szakmunkás szükségletének fedezésére használtassék fel.

A fennmaradó $^2/_3$ (kb. 14 000 fő) főleg csak tömegmunkára (földmunkára) jöhet számításba.

2. Az országmozgósítás részére biztosítandó teljes *szakmunkásszükségletről* pontos adataink egyelőre még nincsenek. Azok megállapítása folyamatban van. A rendelkezésre álló hozzávetőleges adatok szerint azonban a biztosítandó szükséglet máris kb. 80 000—100 000 főre tehető, mely szám még fokozatosan növekedni fog.

Ebből a szükségletből:

kb. 75% (60—75 000 fő) a bányászat és ipar terén jelentkezik, éspedig átképzés mellett is csak olyanokból fedezve, akik előzetes, főleg ipari *szakképzettségük* folytán erre alkalmasak:

kb. 25% (kb. 20—25 000 fő) oly tömegmunkás, aki előzetes szakképzettség nélkül is, 3 havi átképzéssel, OM. célra használhatóvá tehető. Ilyen elsősorban a vasút, a posta szükségletének tömegmunkás jellegű zöme.

3. A közérdekű munkára kötelezettek felhasználható számát (1. pont) az OM. szükségletével (2. pont) szembeállítva megállapítható, hogy rendszeres fejlesztés mellett az évente rendelkezésre álló 20 000 munkakötelezettből:

a) a 60—75 000 főnyi ipari (bányászati) munkaerőszükséglet fokozatosan kifejlesztendő biztosításához az *összes* (évi 6000) szakmunkások át- és továbbképzése minden évben szükséges;

b) az OM.-nak kb. 20—25 000 főnyi tömegmunkás jellegű szükségletének fedezésére — fokozatos kiépítés mellett — évente 2000—3000 fő átképzése elegendő;

c) a fennmaradó évi kb. 12 000 főnyi munkakötelezett évente egyéb *közérdekű* munka végzésére áll rendelkezésre.

A vázolt rendszerrel az OM. szükségletének legnagyobb része kb. 15—20 évfolyamból volna fedezhető.

III. *A munkaszolgálat szervezete*

1. A munkaszolgálat jellege, OM. céljai, valamint gazdaságossági fegyelmezési és nevelési szempontok a munkaszolg. egységes katonai megszervezését kívánják, éspedig a HM.-nek alárendelve.

A munkaszolgálat egységes *vezetésére* a HM.-nek alárendelve a „Munkaszolgálat országos parancsnok"-a hivatott.

2. A munkaszolgálat szervezetének a munkaszolgálat jellegéhez kell igazodnia. Azaz:

a) Az *ipari* (üzemi) szakkiképzés (kb. évi 6000 fő) az OM. követelményeinek megfelelően azokban az üzemekben történik, amelyek szükségletének fedezésére történik az át-, illetve kiképzés. A munkaszolgálatosok tehát az üzemek felvevőképessége és OM. szükséglete szerint azokra felosztva teljesítik a munkaszolgálatot.

b) Az OM. *tömegmunkás* szükségletének kiképzése, valamint a közérdekű munkára fennmaradó munkaszolgálatosok — összesen évente kb. 14 000 fő — felhasználása *munkás alakulatokba* szervezve munkatáborokban történik; alkalmazási helyük a mindenkori munkahely szerint változik.

3. Gazdaságos szervezés érdekében a munkaszolgálat teljesítése 3 hónapos turnusokban történik:

az üzemi kiképzés a téli félévben 2 (október—március), kivételesen 3 turnusban, — egy turnus kb. 3000 fő;

a munkatáborokban a nyári félévben (április—szeptember) 2 turnusban, turnusonként kb. 7000 fő munkaszolgálatossal.

4. A munkaszolgálat szervezete a katonai területi beosztáson alapszik. Az I. hdt. területén 2, a többién 1—1 munkaszolgálatos zlj. létesül, egyenként 800—1000 fő munkaszolgálatossal.

Szervezési részletek az *1. számú melléklet* szerint.

5. A munkaszolgálatos alakulatoknak közérdekű munkára való felhasználását a minisztérium állapítja meg.

A munkaszolgálatos alakulatok parancsnoklási, fegyelmi szempontból és belszolgálat tekintetében katonai parancsnokaiknak vannak alárendelve. Munkára való alkalmazás tekintetében az a hatóság, szerv, üzem rendelkezik felettük, melynek rendelkezésére lettek bocsátva. A műszaki vezetőket ugyancsak ezek hivatottak biztosítani.

6. *Szolgálatkezelés.* a) A munkaszolgálatosok esküt tesznek s reájuk a katonai fegyelmi és büntetőjogi szabályok lesznek érvényesek.

b) *Szolgálatteljesítés* meghatározott „Napirend" szerint. Naponta legalább egy óra fegyelmező, nevelő és kiképző célra fordítandó.

c) *Ellátás* a honvédséghez hasonló elvek szerint természetben történik.

A munkaszolgálatosokat ruhával (formaruha) az államkincstár látja el.

Zsold illeték napi 20 fillér.

Étkezés a katonai élelmezéssel azonos és természetben történik (kivételesen váltságolható).

d) *Felszerelést és szerszámot* a munkaszolgálat ellátásához az üzemi munkaszolgálat esetében az illető üzem biztosítja. A munkaszolgálatosok szerszámjairól munkatáborok részére az államkincstár gondoskodik.

e) *Eü. szolgálat és gondozás.*

Az üzemekben foglalkoztatott munkaszolgálatosra a gyári stb. munkásra vonatkozó rendeletek (betegség és balesetbiztosítás, gyógyszerellátás, orvosi gyógykezelés, kórházi ápolás, temetési járulék, hátramaradottak gondozása stb.) érvényesek.

A munkaszolgálatos zlj.-akba beosztottakra e tekintetben a honvédség tényleges állományára érvényes rendelkezések hatályosak.

7. *Munkaszolgálatosok jogviszonya.* Az üzemekben (vállalatoknál) alkalmazott munkaszolgálatos csak a szakképzés, alkalmazás (tehát a munka) tekintetében van az illető üzem (vállalat) rendelkezésére bocsátva. A munkaszolgálatos minden egyéb tekintetben a kijelölt katonai vezetőnek van alárendelve.

A kötelmek megsértését csak a katona vezetőknek lehet megtorolni, illetve orvosolni a katonai fegyelmi és büntetőjogi

szabályok, illetve az üzemekre vonatkozólag kiadott és kiadandó rendelet alapján.

8. *Gazd. közigazgatási szolgálat.* Az üzemekben (vállalatoknál) alkalmazott munkaszolgálatosok gazd. közig. szolgálatát a hdt. pság.-ok szabályozzák.

A munkaszolgálatos zlj.-aknál a beszervezett gh. látja el a gazd. közig. szolgálatot.

9. *Szabadság, mentesség a munkaszolgálat alól.* A munkaszolgálatosoknak az 1 és 3 hetes szolgálat alatt szabadság nem illetékes. A 3 hónapos szolgálat alatt kivételesen sürgős esetben összesen 1 hét szabadság engedélyezhető. A közel lakóknak a munkaszünetes napra eltávozás engedélyezhető.

A munkaszolgálat alóli ideiglenes mentesség (halasztás) legfeljebb 1 év tartamára a hdt. pság.-ok által engedélyezhető úgy, hogy az igénybevétel az 1939. évi II. tc. 230. §-ának 1. bekezdése szerinti határidőn belül megtörténhessék.

10. *Nyilvántartás, állománykezelés.* A szakmunkásszolgálatosokat annak az üzemnek, vállalatnak kell nyilvántartania és állománykezelnie, amelyek az OM. tartalékába tartoznak. — Irányítást és ellenőrzést a hdt. pság.-ok (OM. oszt.) végzik.

A tömegmunkára szánt munkaszolgálatosok OM. szükségletét az érdekelt minisztériumok OM. osztályának kell nyilvántartania, illetve állománykezelnie.

11. *Elhelyezés.* A munkaszolgálatosok elvileg laktanya, illetőleg táborszerű közös elhelyezést nyernek. Kivételesen (csak az üzemi szolgálatban) esetleg otthonukban lakhatnak.

Az *elhelyezést* az üzemi munkaszolgálat esetében az illető üzem,

a *munkatáborokban* a kincstár biztosítja. A munkatáborok elhelyezése részben (ahol lehetséges) beszállásolás útján, egyébként hordozható barakktáborokban történik. Ily barakk elhelyezés kb. 3500 fő részére (egy turnus létszámának 50%-a részére) volna biztosítandó.

IV. *Munkaszolgálat teljesítése*

Munkaszolgálatra évente azokat kell behívni, akik az illető évben lefolytatott sorozás alkalmával alkalmatlanoknak minősíttettek.

Az igénybevétel elvileg az illető év október 1-ével veszi kezdetét a III. fejezet, 3. pont szerint alkotott turnusokban.

Indokolt esetben a 24. életévig a munkaszolgálat elhalasztását is lehetővé kell tenni, általában a tényleges szolgálat elhalaszthatóságának mérvében, egyébként 1 év.

A jövőben a sorozásnál a kat. szolgálatra való alkalmatlanság kimondása esetén a munkaszolgálatra való alkalmasságot (vagy alkalmatlanságot) is meg kell állapítani.

V. *Költségek*

1. *Az ismétlődő* fenntartási költségek évi összege kb. 5,37 millió P.

Ebből az összegből

a vezetőkeret költségeire esik	kb.:	850 000 P.
a munkaszolgálatosok ellátására (fejenként 90 napon át napi 2,50 P-t számítva)	kb.:	4 500 000 P.
dologi kiadás (igazgatás)	kb.:	20 000 P.
Összesen:	kb.:	5 370 000 P.

Ebből az összegből a munkaszolgálatosok *ellátási költsége* a teljesített munka értékében remélhetőleg megtérül. E költségek elvileg azokat a tárcákat, üzemeket, közületeket stb. terheljék, amelyek részére a munkaszolgálatosok dolgoznak.

E térítés befizetése a HM. tárcára történjék, mely a munkaszolgálat anyagi ellátását általában a katonai szabályok szerint intézi.

A vezetőkeret és a dologi kiadások költségei a HM. részére külön lennének biztosítandók.

2. *Egyszeri (első) beruházási* költségek várható összege:

ruha (takaró) beszerzésre (11 000 fő, á 100 P.)	1 100 000 P.
elhelyezés biztosítására 3500 fő után hordozható fabarakk (részben sátor) és berendezés beszerzésére (fejenként 300 P.)	1 050 000 P.
szerszámbeszerzés a munkatábor részére (főleg föld-, fa- és kőszerszám) egy turnusra, azaz 7000 főre, á 10 P.	70 000 P.
Összesen:	2 220 000 P.

A beszerzést külön biztosított összegből a HM. intézze.

VI. *A munkaszolgálat megindítása az 1939—40. évben*

1. A munkaszolgálat *munkatáborokban* 1939. július 1-ével, az *üzemi* munkaszolgálat 1939. október 1-ével volna megindítandó.

2. A megindulásig rendelkezésre álló idő szükséges:

a) a vezető és felügyelő szervezet kiépítésére a HM. által,

b) a sorra kerülő munkaszolgálatosok nyilvántartásba vételére a HM. által,

c) a munkatáborokban végrehajtandó munkafeladatok meghatározására, műszaki előkészítésére az érdekelt szakminisztériumok által június 1-ig,

d) az át-, illetve továbbképzendő *üzemi munkaszolgálatosoknak* az üzemekre való felosztására és az üzemi munkaszolgálat megszervezésére,

e) a munkaszolgálat anyagi megalapozására: ruházat, berendezés, felszerelés beszerzésére, férőhelyek (barakk, sátorfelszerelés) biztosítására.

3. A munkaszolgálatra való igénybevétel rendszerességének biztosítása érdekében az 1939. július 1-étől szeptember 30-áig terjedő időszakra 7000 fő létszámig az 1916-os szül. évfolyam alkalmatlanai volnának behívandók, éspedig azok, akik munkatábori szolgálatra jönnek számításba (ipari üzem kiképzésűek nem).

Az 1939. október 1-étől kezdődő évben az 1917-es és 1918-as szül. évfolyam alkalmatlanai teljesítsenek munkaszolgálatot. Ezen évfolyamok alkalmasai ugyancsak 1939. október 1-ével kezdik meg *tényleges* katonai szolgálatukat.

Kérem a nagyméltóságú Minisztertanácsot, hogy ezt az előterjesztésemet elfogadni méltóztassék.

vitéz Bartha s. k.

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—3726.

A Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán készült feljegyzés szerint a minisztertanácsi előterjesztés alapelveit az osztályon előzetesen letárgyalták. 1939. április 26-án a Vkf. a következő választ küldte ennek megfelelően a honvédelmi miniszternek: „A közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában szerkesztett Me. rendelettervezethez nincs észrevételem." A kiadványon Werth Henrik vezérkari főnök kézjele szerepel. (Ugyanott.)

(2)

1939 május 12

c) A Minisztertanács ülésének jegyzőkönyve a közérdekű munkaszolgálat tárgyában kiadandó kormányrendelet tárgyalásáról

9.

A honvédelmi miniszter úr az 1939. évi II. tc. 230. §-ában foglalt rendelkezések alapján a közérdekű munkaszolgálat tárgyában szerkesztett és a minisztérium által kiadandó rendelettervezetet csatoltan előterjeszti.[1]

A rendelettervezet szövegét a folyó évi április hó 24-én kelt 21 488. eln. 1/a.—1939. számú átiratával hozzászólás céljából a társminiszter uraknak megküldötte.

A) A m. kir. pénzügyminiszter, belügyminiszter, iparügyi miniszter, kereskedelemügyi és közlekedésügyi miniszter, külügyminiszter és tárcanélküli miniszter urak részéről a rendelettervezethez észrevétel nem merült fel.

B) A m. kir. igazságügyminiszter, vallás- és közoktatásügyi miniszter és földmívelésügyi miniszter urak részéről előadó miniszter úrhoz juttatott hozzászólásokkal az alábbiakban foglalkozik.

1. Az igazságügyminiszter úrnak a rendelettervezet 3. §-ának a módosítására vonatkozó javaslatait, valamint a szövegezés tekintetében ajánlott lényeget nem érintő módosításait magáévá tette és azokat a rendelettervezetben keresztülvezette.

Tekintettel arra, hogy a közérdekű munkaszolgálat bizonyos mértékig a katonai szolgálatot hivatott pótolni, amennyiben elsősorban a katonai szolgálatra igénybe nem vettek nemzeti s katonás szellemű nevelését, fegyelmezését szolgálja, nem tartja kívánatosnak, hogy egyeseknek a közérdekű munkaszolgálat alól való mentesítésére a rendelettervezetben módot nyújtsunk. Ettől függetlenül azonban gondoskodni fog arról, hogy azok a munkakötelezettek, akik állandó munkahelyükön is honvédelmi érdekű munkát végeznek, a közérdekű munkakötelezettségüket is ezen az állandó munkahelyükön teljesíthessék. Ezért mellőzhetőnek véli az igazságügyminiszter úrnak a 4. §-ra vonatkozó azt a javaslatát, mely e szakaszt a következő

[1] Lásd az előző 2*b*—1. iratot.

új bekezdéssel kívánja kiegészíteni. „A honvédelmi miniszter mellőzheti annak a munkakötelezettnek a behívását, aki állandó munkahelyén honvédelmi érdekű szakmunkát végez, vagy akinek állandó munkahelyéről elvonása honvédelmi érdeket sértene."

„A katonai büntetőbíráskodás katonai fegyelmi szabályok" címet viselő 11. §-nak a rendelettervezetben való meghagyását katonai, fegyelmi és nevelési okokból szükségesnek látja.

A közérdekű munkaszolgálat katonai szervezete, katonai vezetés alá való helyezése, a katonás szellemű nevelés és fegyelmezés, valamint a honvédelmi munkára való igénybevételt célzó kiképzés eredményessége ugyanis megkívánja, hogy a közérdekű munkaszolgálatra igénybe vettekre a katonai büntetőbíráskodás és katonai fegyelmi szabályok legyenek érvényesek. Ezek érvénye előfeltétele annak, hogy a közérdekű munkaszolgálatosok a rendelettervezetnek az igazságügyminiszter úr által is elfogadott 6. § (7) bekezdésének rendelkezése szerint „parancsnoklási és fegyelmi szempontból a munkatábor katonai parancsnokának" alárendelhetők legyenek.

Ezzel kapcsolatban utal arra is, hogy az 1939. évi II. tc. indokolásában is kifejezésre jutott annak idején az, hogy a tc. tárgyalásának időpontjában a közérdekű munkaszolgálat kérdése, célja és szabályozásának módja eléggé még nem volt kiforrva. Ennek volt a következménye, hogy a törvény közérdekű munkaszolgálatot teljesítők katonai büntetőbíráskodás és katonai fegyelmi szabályok alá vonására kifejezetten nem intézkedett, de az alábbiakban kifejtett véleménye szerint arra a lehetőséget nyitva hagyta. Az azóta kikristályosodott célok és elfogadott az a megoldási mód azonban, melyek a közérdekű munkaszolgálat szervezetét minden tekintetben katonai vezetés alá helyezik, a katonai büntetőbíráskodás és katonai fegyelmi szabályok érvénybe helyezését most már elengedhetetlenné teszik.

A közérdekű munkaszolgálatot teljesítők katonai büntetőbíráskodás és katonai fegyelmi szabályok alá vonását előadó miniszter úr a maga részéről jogi szempontból nem tartja aggályosnak. Az 1939. évi II. tc. ugyanis épp ezért, mert — mint fentebb már említette — a közérdekű munkaszolgálat teljesítésének és annak megszervezésének módja még nem volt kikristályosodva, annak szervezésére és alárendelésére vonatkozóan semminemű megkötő rendszabályt nem tartalmaz, hanem a 230. § (6) bekezdésében a minisztériumnak e tekintetben teljesen szabad kezet enged. Ennek alapján megvan a törvényes felhatalmazás a m. kir. minisztériumnak arra is, hogy a közérdekű munkaszolgálatot teljesítőket katonai vezetés alá helyezhesse. Ez esetben pedig véleménye szerint a 220. § (4) bekezdésének megfelelően a közérdekű munkaszolgálatot teljesítőket úgy kell tekintenünk, mint akik a törvény alapján „teljesítenek katonai vezetés alatt szolgálatot". Hivatkozik előadó miniszter úr arra is, hogy a törvény 230. § (3) bekezdése a közérdekű munkaszolgálatot — bizonyos szempontból — a póttartaléki kiképzéssel tekinti egyenlőnek. Ez is arra enged következtetni, hogy maga a törvény is honvédelmi kötelezettségnek tekinti a közérdekű munkaszolgálatot, ha azt a 2. §-ban nem is sorolja fel.

A fentiek alapján kéri a rendelettervezet 11. §-ának meghagyásához a minisztertanács hozzájárulását, mert e szakasz elhagyása esetén a közérdekű munkaszolgálat *katonai vezetés* alatt való megszervezésének és eredményes működésének egyik legfontosabb előfeltételét ejtenők el.

2. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kívánságának megfelelően a rendelettervezet 4. §-át kiegészítette előadó miniszter úr azzal, hogy jelen rendelet az „Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálat"-ának szervezetét nem érinti.

Az egyetemi hallgatóknak „Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálat"-ának munkatáboraiban a rendelet hatályba lépése után önként teljesített munkaszolgálatát nem véli a közérdekű munkaszolgálat kötelező idejébe beszámíthatónak. Ha ugyanis az egyetemi és főiskolai hallgatók elkülönítve teljesítenék a közérdekű munkaszolgálatukat, nem érhetnénk el azt, hogy a különböző társadalmi rétegek ifjúsága egymást megismerje és kölcsönös megbecsülés szellemében összeforrhasson. Szociális és nevelési szempontból is előnyösebbnek tartja, ha a kisebb iskolázottságú ifjúság az egyetemi és főiskolai hallgatókat is körében láthatja és meggyőződhetik arról, hogy ezekre is éppoly kötelezettségek hárulnak, mint reá.

A rendelettervezetben a közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek napi munkaidejének meghatározását azért mellőzte előadó miniszter úr, mert a különböző munkafeladatok, természeti, elhelyezési és időjárási viszonyok és egyéb körülmények azt befolyásolhatják. Természetesen az egyes munkatáborok felállításának elrendelése alkalmával és működésük meghatározása kapcsán ez a kérdés is pontos szabályozásra fog kerülni.

3. *A földmívelésügyi miniszter úr* javaslatának megfelelően a 6. § (2) bekezdésének első mondata után a következő mondatot

vette fel: „A beosztásnál figyelemmel kell lenni a munkakötelezetteknek rendes foglalkozására."

A földmívelésügyi miniszter úrnak azt a kívánságát, hogy a mezőgazdasági munkásokat és cselédeket a téli hónapokban foglalkoztassuk a munkatáborokban, az előreláthatólag reájuk háruló munka természete miatt sajnálatra nem véli teljesíthetőnek. A mezőgazdasági munkások és cselédek ugyanis éppen foglalkozásuk természete miatt csekély kivétellel külső munkákra fognak beosztásra kerülni. Már pedig éppen e külső munkák (útépítés, vízszabályozás, földmunkák stb.) végzésére a téli hónapok nem alkalmasak. A közérdekű munkaszolgálatra egy turnusba beosztott mezőgazdasági munkások és cselédek száma egyébként is előreláthatólag aránylag oly csekély lesz, hogy azok elvonása a mezőgazdasági termelésben zavarokat nem fog okozhatni. Törekedni fog azonban előadó miniszter úr arra, hogy a mezőgazdasági munkások és cselédek a lehetőséghez képest a tavaszi turnusba nyerjenek beosztást, hogy ily módon a július—szeptemberi jobb kereseti lehetőségeket kihasználhassák. Megjegyzi azt is, hogy a közérdekű munkaszolgálatra igénybe vett mezőgazdasági munkások egyéni szempontból még így is (3 hónapi közérdekű munkaszolgálat nyári hónapokban való teljesítése esetében) sokkal kedvezőbb helyzetben lesznek, mint azok a hasonló foglalkozású szolgálatkötelesek, kiknek két- vagy háromévi rendes szolgálatkötelezettségüknek kell eleget tenniök.

C) Bejelenti, hogy az előzőkben már letárgyalt módosításokon kívül a rendelettervezet 3. § (3) bekezdésében a „Közérdekű érdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője" elnevezésre módosította. E változásra szervezési és célszerűségi okokból volt szükség. Katonai vonatkozásban ugyanis a „Főparancsnok" elnevezést egyedül a m. kir. honvédség főparancsnokának kívánja fenntartani.

Egyébként a fentieken kívül a folyó évi 21 488. eln. 1/a.—1939. sz. átiratával a társminiszter uraknak rendelkezésére bocsátott rendelettervezet szövegén csupán a lényeget nem érintő stiláris módosításokat, illetve kiegészítéseket eszközölte.

A fentiek alapján kéri a minisztertanácsot, hogy a csatolt rendelettervezetnek az általa javasolt szövegezésben való kiadását elrendelni méltóztassék.

Egyben bejelenti, hogy a közérdekű munkaszolgálattal kapcsolatban felmerülő állami kiadások a honvédelmi miniszter tárcája hitelkeretében külön biztosítandók. Az előrelátható ily költségek összegét a folyó évi 19 001. eln. 1/a.—1939. sz. minisztertanácsi előterjesztése V. fejezetében már előadta. Megjegyezni kívánja azonban, hogy az „Egyszeri beszerzési kiadások" összege (2 200 000 P) azáltal, ha a ruhaszükséglet a beállított költségek terhére a honvédség viseltes (2/10—5/10-ed értékű) ruhakészletéből volna biztosítható, továbbá a Kárpátalján rendelkezésre álló kincstári faanyagnak a férőhelyek készítéséhez való felhasználásával kb. 1 000 000 P-vel csökkenthető volna. A konkrét létszámadatok beérkezése után az 1939 és 1940. évben „Évente ismétlődő költségek" esetleges csökkentésére is van kilátás. Rámutat továbbá előadó miniszter úr arra, hogy a költségek meghatározásánál a napi ellátás költségét az eddig tervezett napi 2,50 P helyett egyelőre 2 P-ben irányozza elő. A gyakorlati tapasztalatok fogják megmutatni, hogy az összeg esetleg mennyiben lesz csökkenthető, illetve emelése lesz-e szükséges. Ez alapon a kilátásba vett „Évi ismétlődő fenntartási költségek" kb. évi 900 000 P-vel (5 370 000 P-ről 4 470 000 P-re) csökkennek. Reméli továbbá, hogy — mint az a 19 001. eln. 1/a.—1939. sz. előterjesztésében is már említette, a fentiek szerint csökkentett fenntartási költségek kb. 50%-a a teljesített munka értékében (térítési díjakban) megtérül.

A rendelettervezet 5. § (2) bekezdése kapcsán szükséges továbbá, hogy az egyes tárcák, amennyiben a folyó évi június hó 1-től szeptember hó 30-ig terjedő időben közérdekű munkaszolgálatot kívánnak igénybe venni, igényüket folyó évi június hó 5-ig, az 1939. évi október hó 1-től 1940. évi szeptember hó 30-ig terjedő időre vonatkozó igényüket pedig 1939. évi július hó 31-ig a honvédelmi miniszterrel közöljék.

Végül bejelenti, hogy a rendelettervezet 8. § (2) bekezdésére való tekintettel az 1939. évi II. tc. 81. §-ának (2) bekezdése értelmében az országgyűlés 36-os bizottságának való bemutatási kötelezettség 141. § (4—6) bekezdése alá esik.

A Minisztertanács hozzájárul.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — OL Mt. jkv. 1939. május 12. (9).

---

(2)

1939 május 12

d) A közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában szerkesztett kormányrendelet tervezete

A M. KIR. MINISZTÉRIUMNAK ..../1939. ME. SZÁMÚ RENDELETE A KÖZÉRDEKŰ MUNKASZOLGÁLAT SZABÁLYOZÁSA TÁRGYÁBAN

A m. kir. minisztérium a honvédelemről szóló 1939:II. tc. 212. §-ának (2) bekezdésében és 230. §-ának (6) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

A közérdekű munkaszolgálat célja

1. §

A közérdekű munkaszolgálat keretében és annak tartama alatt az erre kötelezett ifjakat [1939:II. tc. 230. § (1)—(2) bek.] alkalmasságuknak megfelelően

a) különös ismereteket, illetőleg gyakorlatot igénylő honvédelmi munkaszolgálatra kell megfelelő kiképzés (átképzés, továbbképzés) útján előkészíteni; vagy

b) a m. kir. honvédség szükségleteinek kielégítését szolgáló, továbbá a védelmi intézkedések érdekében szükséges munkálatokra kell felhasználni; vagy pedig

c) egyéb olyan közhasznú munkák végzésére kell alkalmazni, amelyeknek ilyen módon való elvégzését a minisztérium esetenként engedélyezi.

A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek nyilvántartása

2. §

(1) A hadkötelesek sorozásánál a katonai szolgálatra alkalmatlanság végleges megállapítása esetében a közérdekű munkaszolgálatra való alkalmasságot vagy alkalmatlanságot is meg kell állapítani. A közérdekű munkaszolgálatra alkalmasakat — hivatásuk, foglalkozásuk vagy bizonyos irányú különös alkalmazhatóságuk feltüntetésével — a katonai szolgálatra besorozottaktól elkülönítve kell nyilvántartani.

(2) A közérdekű munkakötelezettség alá eső azokat a személyeket, akiknek katonai szolgálatra való alkalmatlansága véglegesen a jelen rendelet hatálybalépése előtt állapíttatott meg, közérdekű munkaszolgálatra való alkalmasságuk megállapítása céljából vizsgálatnak kell alávetni, s az alkalmasakat az előbbi bekezdésben említett nyilvántartásba kell venni.

(3) A közérdekű munkakötelezettség teljesítése végett bevonultakat állományba kell venni.

(4) Állandó nyilvántartást kell vezetni a szolgálatukat kitöltött azokról a munkakötelezettekről, akik szolgálatuk alatt különös ismereteket, illetőleg gyakorlatot igénylő honvédelmi munkaszolgálatra való kiképzésben (átképzésben, továbbképzésben) részesültek.

(5) A jelen §-ban megszabott nyilvántartások, úgyszintén az állománykezelés részletes szabályait a honvédelmi miniszter állapítja meg.

A munkatáborok szervezése és vezetése

3. §

(1) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek szolgálatukat munkatáborokban teljesítik. A munkatáborok katonailag szervezett munkásalakulatok.

(2) A munkatáborok számát, létszámát és belső szervezetét a munkaszolgálat céljának, jellegének és helyének figyelembevételével a honvédelmi miniszter állapítja meg. A munkatáborok anyagi ellátásáról a honvédelmi miniszter gondoskodik.

(3) A munkatáborok egységes vezetése a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Főparancsnoka útján a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozik. A Közérdekű Munkaszolgálat Főparancsnokát a m. kir. honvédség tábornokai közül a honvédelmi miniszter előterjesztésére az Államfő nevezi ki.

(4) A munkatáborok parancsnoklás, fegyelem, nevelés, belszolgálat, közigazgatási szolgálat és ellátás tekintetében a területileg illetékes hadtestparancsnokság útján vannak a honvédelmi miniszternek alárendelve.

(5) A munkatáborok parancsnokait és igazgatási személyzetét a honvédség állományából kell kirendelni. A szükséghez képest átmenetileg önkéntes jelentkezés alapján a tiszti és altiszti (tisztesi) szükséglet nyugállományba tartozóknak, valamint szolgálaton kívüli viszonyba tartozó és tartalékos tiszteknek (tisztjelölteknek) alkalmazásával is fedezhetők.

A munkakötelezettek behívása

4. §

(1) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezetteknek a felmerülő szükséglethez képest való behívását és munkatáborokba való beosztását a honvédelmi miniszter intézi.

(2) A munkakötelezetteket rendszerint a katonai szolgálatra való alkalmatlanságuk végleges megállapítását követő október hó 1. napjától számított egy éven belül kell munkaszolgálatra behívni; azokat a munkakötelezetteket azonban, akikre nézve ennek a rendelkezésnek az alkalmazása esetében az igénybevételnek az 1939 : II. tc. 230. §-a (1) bekezdésében megszabott véghatárideje munkakötelezettségük egész tartamának teljesítése előtt lejárna, már az említett időpontot megelőzően be kell hívni.

(3) Átmeneti intézkedésként az 1939. évi július hó 1. napjától szeptember hó 30. napjáig a minisztérium által megállapítandó számban az 1916. születési évfolyamhoz, az 1939. évi október hó 1. napjától 1940. évi szeptember hó 30. napjáig terjedő év folyamán pedig az 1917. és 1918. születési évfolyamokhoz tartozó azokat a munkakötelezetteket kell behívni, akiknek katonai szolgálatra való alkalmatlanságát véglegesen 1939. évi október hó 1. napja előtt állapították meg.

(4) Egyetemi és főiskolai hallgatókat a július hó 1. napjától szeptember hó 30. napjáig terjedő időre kell behívni, kivéve, ha az ilyen behívás esetén az igénybevétel véghatárideje [1939 : II. tc. 230. § (1) bek.] a szolgálat egész tartamának teljesítése előtt lejárna.

(5) A közérdekű munkaszolgálat teljesítésére halasztást csak úgy lehet engedélyezni, hogy a szolgálat egész tartama az igénybevételre megszabott véghatáridő [1939 : II. tc. 230. § (1) bek.] lejárta előtt még teljesíthető legyen.

A munkakötelezettek szétosztása

5. §

(1) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezetteknek a munkaszolgálat egyes céljaira szétosztását a honvédelmi miniszter előterjesztésére a minisztérium határozza meg.

(2) Amennyiben a többi miniszterek a tárcájuk körébe tartozó feladatok megoldásához az október hó 1. napjától szeptember hó 30. napjáig terjedő időben közérdekű munkaszolgálatot kívánnak igénybe venni, igényüket évenként a megelőző június hó 1. napjáig közlik a honvédelmi miniszterrel.

(3) Az oly ipartelepek, üzemek és egyéb vállalatok részére, amelyeket az illetékes miniszter az 1939 : II. törvénycikk 108. §-a alapján előkészületi intézkedésképpen munkások kiképzésére (átképzésére, továbbképzésére) kötelezett, illetőleg, amelyek

a reájuk rótt egyéb honvédelmi előkészületi intézkedések céljára közérdekű munkaszolgálat rendelkezésre bocsátását kérik, a szükséges számú munkakötelezett iránt az illetékes miniszter jelent be igényt a honvédelmi miniszternél.

A közérdekű munkaszolgálat teljesítése

6. §

(1) A közérdekű munkaszolgálat tartama legfeljebb három hó. Azt az időt, amelyet egyetemi vagy főiskolai hallgató a jelen rendelet hatálybalépése előtt közérdekű munkaszolgálatra önkéntes jelentkezés alapján alakult munkatáborban teljesített, a szolgálati időbe be kell számítani.

(2) A munkatáborokba sorozott munkakötelezetteket csoportonként (turnusonként) belső (üzemekben teljesítendő), vagy pedig külső munkákra osztják be. A lehetőség szerint a belső (üzemekben teljesítendő) munkákra beosztottakkal október hó 1. és március hó 31., a külső munkákra beosztottakkal pedig április hó 1. és szeptember hó 30. napja között kell a munkaszolgálatot teljesíttetni.

(3) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettet, ha a munkából hét napot meghaladó időt mulaszt, ennek pótlására lehet kötelezni.

(4) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettet, ha szolgálati idejét kitöltötte, vagy utóbb felülvizsgálat alapján a szolgálatra alkalmatlannak nyilváníttatik, a közérdekű munkaszolgálatból el kell bocsátani.

(5) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek részére szabadságot csak kivételes esetben, s összesen legfeljebb hét napi tartamra lehet engedélyezni.

(6) A munkaszolgálatból naponta legalább két órát fegyelmező, nevelő és oktató célokra kell fordítani.

(7) A munkaszolgálatra kötelezettek szolgálati esküt tesznek, s parancsnoklási és fegyelmi szempontból a munkatábor katonai parancsnokának vannak alárendelve.

(8) A (7) bekezdés körén kívül a munka ellátása s annak szakszempontból való vezetése és irányítása tekintetében a munkaszolgálatra kötelezettekkel az a hatóság (hivatal), illetőleg üzem (vállalat) rendelkezik, amelynek a munkásalakulat rendelkezésére bocsáttatott.

(9) Egyebekben a közérdekű munkaszolgálat teljesítésének részletes módozatait az érdekelt miniszterekkel egyetértve a honvédelmi miniszter állapítja meg.

Munkaeszközök

7. §

A munkakötelezettek a munkát a rendelkezésükre bocsátott munkaeszközökkel (szerszámokkal) teljesítik. A külső munkálatokra beosztottaknak a föld-, fa- és közmunkákhoz szükséges közönséges munkaeszközeiről (ásók, lapátok, csákányok stb.) a munkatáborok felszereléséből kell gondoskodni; egyébként a munkaeszközöket és anyagokat az a hatóság (hivatal), illetőleg üzem (vállalat) szolgáltatja, amelynek a munkakötelezettek munkálatok elvégzésére rendelkezésére bocsáttattak.

Ellátás. Gondozás

8. §

(1) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek a munkaszolgálat tartama alatt az államkincstár terhére a katonai élelmezés mennyiségéhez és minőségéhez igazodó természetbeni élelmezést, a munka természetének megfelelő ruházatot és napi húsz fillér készpénzt (zsoldot) kapnak.

(2) A munkakötelezettek elhelyezését az államkincstár a munka helyének, valamint a szolgálat idejének (évszaknak) megfelelő módon (barakk-, sátorelhelyezés, tanyahajók, tanyavonatok stb.) biztosítja. Az oly munkakötelezetteket, akik az 1. § *b)* pontja alapján a m. kir. honvédség szükségleteinek kielégítését szolgáló, továbbá a védelmi intézkedések érdekében szükséges munkálatokra használtatnak fel, egyszersmind honvédelmi munkára igénybe vetteknek [1939 : II. tc. 87. §, 92. § (1) bek.] kell tekinteni s elhelyezésükről az ideiglenes katonai beszállásolás szabályainak alkalmazásával is lehet gondoskodni [1939 : II. tc. 95. § (1) bek.].

(3) A munkaszolgálatra kötelezettet kivételes esetben természetbeni élelmezés helyett készpénzváltságban lehet részesíteni, s részére — váltság nélkül — otthonlakást lehet engedélyezni.

(4) A közérdekű munkaszolgálatra kötelezetteknek a szolgálat teljesítése alatti gyógykezelésére, gyógyszerellátására,

továbbá azoknak, valamint eltartásra szoruló hátramaradottaiknak a közérdekű munkaszolgálatból kifolyólag szenvedett sérülés, sebesülés, más egészségrontás, illetőleg halál esetében járó gondozására a m. kir. honvédség tényleges legénységi állományába tartozókra irányadó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.

Alkalmazottak védelme

9. §

Az 1939 : II. tc. 71. és 72. §-ában foglalt rendelkezéseket a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő közalkalmazottakra és magánalkalmazottakra is alkalmazni kell. Ebből a szempontból a közérdekű munkaszolgálatot a póttartaléki kiképzéssel kell egyenlőnek tekinteni [1939 : II. tc. 230. § (3) bek.].

A közérdekű munkaszolgálattal kapcsolatos kihágások

10. §

(1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig, háború idején hat hónapig terjedhető elzárással büntetendő, aki

1. magát megcsonkítja vagy más által megcsonkíttatja, vagy egészségét megrongálja, avagy más által megrongáltatja abból a célból, hogy a közérdekű munkaszolgálat teljesítésére alkalmatlanná váljék, illetőleg közérdekű munkaszolgálatra kötelezettet ugyanebből a célból, megcsonkít vagy egészségét megrongálja;

2. fondorlatot használ abból a célból, hogy a közérdekű munkaszolgálat alól magát kivonja vagy mást kivonjon;

3. a közérdekű munkaszolgálatra való behívásnak nem engedelmeskedik, vagy erre mást eredménytelenül csábít;

4. a közérdekű munkaszolgálat körében megszabott beosztását vagy rendeltetési helyét önkényesen elhagyja, vagy onnan önkényesen távol marad.

(2) A pénzbüntetésre az 1928 : X. törvénycikk rendelkezései irányadók, a pénzbüntetés legmagasabb összege nyolcezer pengő.

(3) A pénzbüntetés átváltoztatására és a kihágás elévülésére az 1939 : II. tc. 212. §-ának (4) és (5) bekezdésében foglalt rendelkezések nyernek alkalmazást.

(4) A kihágás miatt — amennyiben az a következő § értelmében nem tartozik katonai büntetőbíráskodás alá — az eljárás

a közigazgatási hatóságnak, a rendőrség működési területén pedig a m. kir. rendőrségnek, mint rendőri büntetőbíróságnak, hatáskörébe tartozik. Az 1929 : XXX. tc. 59. §-a (1) bekezdésének 3. pontja alkalmazása szempontjából szakminiszternek a honvédelmi minisztert kell tekinteni.

Katonai büntetőbíráskodás, katonai fegyelmi szabályok

11. §

A közérdekű munkaszolgálatra kötelezett a közérdekű munkaszolgálati viszony tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt katonai büntetőbíráskodás, továbbá ugyan e viszony tartama alatt a katonai fegyelmi szabályok alatt áll [1939 : II. tc. 220. § (4) bek., 224. § (3) bek.].

A közérdekű munkaszolgálat költségei

12. §

(1) A munkatáborok fenntartásával járó s a közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek ellátásával és gondozásával kapcsolatban felmerülő költségek a honvédelmi tárcát terhelik.

(2) Az 5. § (2) és (3) bekezdése alapján igénybe vett munkakötelezettek munkájáért az a hatóság (hivatal), illetőleg üzem (vállalat), amelynek részére a munkaszolgálat igénybe vétetett, térítést köteles fizetni. A térítés mértékét esetenként az összes körülmények figyelembevételével a honvédelmi miniszter az érdekelt miniszterrel [5. § (2), (3) bek.] egyetértve állapítja meg. A térítéseket a honvédelmi tárca bevételei között kell elszámolni.

Nők közérdekű munkaszolgálata

13. §

A nők közérdekű munkaszolgálatát [1939 : II. tc. 230. § (5) bek.] külön rendelet fogja szabályozni.

Hatálybalépés és végrehajtás

14. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba. Végrehajtásáról az érdekelt miniszterekkel egyetértve a honvédelmi miniszter gondoskodik úgy, hogy a közérdekű munkaszolgálat 1939. évi július hó 1. napjától megkezdhető legyen.

Budapest, 1939. évi május hó 12. napján.

Gróf Teleki Pál s. k.
m. kir. miniszterelnök

Gépelt fogalmazvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—3726.

A rendelet megjelent a Budapesti Közlöny 1939. május 17-i, 111. számában a „A m. kir. minisztériumnak 5070/1939. Me. számú rendelete a közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában" címmel.

3.

1939 május 22

a) Az elnöki 1a. osztály tervezett átiratai a közérdekű munkaszolgálat vezető szerveinek felállítása tárgyában

Azonnal!!!

1. 1. és 2. számú elosztó szerint
2. I—VIII. hadtestparancsnokság
3. KMOF (v. Fábry Dániel tbk.)
(3 tart. péld. 1a.-nak)

Írásban

1—3.

A 111/1939. számú Budapesti Közlönyben és a 22/1939. számú Honvédségi Közlönyben közzétett 5070/1939. Me. számú rendelet részletesen szabályozza a folyó évi július hó 1. napján bevezetésre kerülő közérdekű munkaszolgálat megvalósításának módozatait.

A közérdekű munkaszolgálat katonai vezető kereteinek megalakítására a következőket rendelem:

1. *Szervezet és állomány:*

a) A Honvédelmi Minisztérium kebelében azonnali hatállyal a „M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője" (KMOF) állását rendszeresítem csoportfőnöki hatáskörrel, alárendelve a katonai főcsoportfőnök útján a HM.-nek.

Hatásköre: az 1. számú melléklet szerinti „Ideiglenes szervi határozványok tervezeté"-ben foglaltatik.

Állománya: 1 tábornok, mint országos felügyelő, 2 mü. törzstiszt,[1] 1 írnokaltiszt, 1 polgári altiszt (szolga).

b) Minden hadtestparancsnokságnál a közérdekű munkaszolgálatos zlj. pka. (I. hdt.-nél az I. zlj. pka.) egyben a közérdekű munkaszolgálat szakelőadója, akit szeptember hó 30-ig a hdt. parancsnokság anyagi és bb. osztályához kell beosztani.[2]

E szakelőadók 1939. október hó 1-től kezdve a hdt. parancsnokságoknál felállítandó mozgósítási osztályhoz nyernek beosztást.[3]

A hdt. parancsnokságok hivatottak intézkedni a munkatáborok (zlj.-ak és og.-ok) felett, parancsnoklás, fegyelem, nevelés, belszolgálat, közigazgatási szolgálat és ellátás tekintetében.

c) Az I. hdt.-nél kettő (I. és IX.), a többi hdt.-nél egy-egy, a hadtestével azonos számozású II—VIII-ig „m. kir. közérdekű munkaszolgálatos zlj." kerül felállításra. Ezek katonai vezető kereteinek állományát a csatolt 2. sz. melléklet tartalmazza. E zlj.-ak önálló állomány- és számadótestek. Megjegyzem, hogy a közérdekű munkaszolgálatos zlj.-ak századonkénti állománya legfeljebb 250 fő közérdekű munkaszolgálatos lesz, — kiknek beosztására nézve később fogok külön intézkedni. Ezek bevonulásával f. év július hó elején kell számolni.

d) Az alárendeltségi viszonyokat a 3. számú melléklet mutatja.

2. *Személyzet biztosítása:*

A KMOF. kinevezésére és a többi hiv. személyzet sürgős rendelkezésre bocsátására nézve a HM. 8. és 10. osztályai haladéktalanul intézkedjenek. Felhívom a figyelmet arra, hogy a *zlj.-ak* tiszti és altiszti személyzetét a fennálló nagy hiányokra való tekintettel egyelőre nyugállományból származó (kizárólag műszaki képzettségű) egyének beállítása útján kell biztosítani, ilyenek hiányában egyéb képzettségű ny. áll. vagy pedig rátermett tartalékos tisztek is igénybe vehetők.[4]

[1] Oldalt ceruzás megjegyzés: „*HM. úr:* 2 mű. ti. s nem gyal."

[2] Oldalt ceruzás megjegyzés: „HM. úr: külön tiszt beállítása nem! A zlj. pk. legyen egyben szakelőadó. Ha (... 2 sor olvashatatlan szöveg)."

[3] Oldalt ceruzás megjegyzés: „Pd: A hdt. pság. mozgósítási osztályának van katonai és országmozgósítási alosztálya is."

[4] Oldalt ceruzás megjegyzés: „Kdokhoz (kommandókhoz, azaz parancsnokságokhoz — KE) csak műszaki képzettségű tisztek.
HM. úr előbb tudni akarja, miket rendel vagy vesz fel a 8. o."

A tsz. legénység rendelkezésre bocsátására nézve az illetékes hdt. pság.-ok saját hatáskörükön belül intézkedjenek.

3. *Elhelyezés:*

A KMOF. részére a HM. Elnökség A. osztály megfelelő helyiséget és berendezést bocsásson rendelkezésre.

A közérdekű munkaszolgálatos zlj.-ak kat. vezető szerveinek elvileg a hdt. pság.-ok székhelyén történő elhelyezésére a hdt. pság.-ok tegyenek ide folyó évi június hó 1-ig javaslatot.

4. *Ruházat, jelvény:*

A közérdekű munkaszolgálatos legénység részére a honvédségtől származó 2—1/10-ed értékű viseltes ruházatnak biztosítására nézve a HM. III. csfség. intézkedjék. Megkülönböztető jelvényként ideiglenesen a zubbony nyakán zöld posztóból készült „M" betűt kell alkalmazni.

5. *Lovak, járművek:*

A rendszeresített vonathámos lovak és országos járművek rendelkezésre bocsátására külön intézkedem (HM. 5. és 3b. osztály).

3-nak

6. *Működés megkezdése*

A KMOF. működését haladéktalanul kezdje meg és az 5070/1939. Me. számú rendelet határozványainak mielőbbi végrehajtása érdekében *folyó évi június hó 1-ig* részletes javaslatot terjesszen elő. A javaslat megszerkesztéséhez lépjen érintkezésbe a HM. 1b. osztályában már megalakult országmozgósítási alosztállyal, az 1a. és 10. osztállyal, a III. csfséggel, valamint a LHT. vezértitkárságával.

1—3-nak

Kapják: a központi szervek, az 1. és 2. számú elosztó szerint, az I—VIII. hdt. pság., KMOF.

3 db melléklet.

1939. V. 22. *Hankovszky* alezds.
V. 22. *Aggteleky* ezds.
1 V. 22. *Ba[rabás]*
HM. úr döntése: Átdolgozni széljegyzetek szerint.[1]
V. 23. *Ba[rabás]*
Megtörtént V. 24. *Hankovszky* alezds.
Aggteleky ezds.
1 V. 24. *Ba[rabás]*
1 V. 25. *Z[ách]*
K V. 25. *olv. kézjel*

Gépelt fogalmazvány. — HIL. HM. eln. 1a.—1939—1—22 210 (26 442).

1939. december 4-én az eln. 1a. osztály a közérdekű munkaszolgálatosok megkülönböztető jelvényét a következőképpen szabályozta: „Megkülönböztető jelvényként, a zubbony nyakán 0,9 mm vastag, fűzöld színűre festett, sárgaréz lemezből készült „M" betűt kell alkalmazni." HIL. HM. 1a.—1939—1—22 210 (68 844).

(3)

1939 május 8

a—1. Az a) alatt közölt irat 1. számú melléklete: „Ideiglenes szervi határozványok a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője számára"

1. sz. melléklet a 26 442. eln. 1a.—1939. számhoz.

Ideiglenes szervi határozványok

A KÖZÉRDEKŰ MUNKASZOLGÁLAT ORSZÁGOS FELÜGYELŐJE SZÁMÁRA (KMOF)

(Tervezet)

A KÖZÉRDEKŰ MUNKASZOLGÁLAT ORSZÁGOS FELÜGYELŐJE (KMOF)
(Szervi határozvány-tervezet)

[1] Lásd az ezen irathoz tűzött 1—4. számú jegyzeteket.

1. A KMOF egyrészt a HM. szerve, másrészt a munkatáborok (zlj.-ak és og.-ok) felügyelője, akit a HM. szükséghez képest — főleg összevonások esetén — a munkatáborok vagy azok egy része felett magasabb parancsnoki hatáskörrel ellátott közvetlen parancsnoklási joggal is felruházhat.

2. A KMOF a közérdekű munkaszolgálat legfőbb irányító szerve.

Mint a HM. egyik szerve: csoportfőnöki jog- és hatáskörrel bír.

Mint a munkatáborok felügyelője, felügyeli és ellenőrzi a munkatáborok szolgálatának intézését, felettük a munkaszolgálat végrehajtásának ellenőrzése tekintetében szemlejoggal bír. Különböző hdt.-ek munkatáborainak összevonása esetén ezek szolgálatát *közvetlenül* irányítja és vezeti.

3. A KMOF elvileg minden ügyet az 1939 : II. tc., valamint az érvényben levő szabályzatok és rendeletek alapján intéz.

A munkatáborok fejlesztési, szervezési, felszerelési, elhelyezési, költségvetési, valamint szakképzési és katonai kiképzési elvi kérdéseiben egyetértésben jár el a HM. és a társminisztériumok illetékes osztályaival.

Ezekben az elvi jelentőségű kérdésekben a kezdeményezés, véleményadás és javaslattétel is joga és kötelessége.

Mint HM. csoportfőnöknek a KMOF ügyköre az alábbi feladatokra terjed ki:

a közérdekű munkaszolgálattal kapcsolatos összes elvi ügyek;

a munkatáborok ügyeinek központi intézése;

a közérdekű munkaszolgálat működőképességét biztosító és végrehajtást szabályozó (HM.) rendeletek, utasítások és segédletek kidolgozása;

a KMOF mozgósítási ügyeinek intézése;

a munkatáborok mozgósítási előmunkálatainak szabályozása és ellenőrzése;

külállamok munkaszolgálatának nyilvántartása, tanulmányozása;

a KMOF személyi ügyeinek intézése;

a közérdekű munkaszolgálat költségvetésének összeállítása.

Mint a közérdekű munkaszolgálat felügyelőjének kötelmei:

a munkatábor feletti felügyelet és ellenőrzés;

az összevont munkatáborok munkaszolgálatának közvetlen irányítása;

a fentiekben a KMOF-et a munkatáborok felett szemlejog illeti meg.

Munkatáborok feletti közvetlen parancsnoklással való megbízása esetén magasabb parancsnoki hatáskörrel rendelkezik.

4. A KMOF állományát az érvényben levő szervezési rendeletek szabják meg.

5. A KMOF-t a Szolg. Szab. I. rész 669. pontban előírt fegyelmi fenyítő hatalom illeti meg.

6. A KMOF a polgári hatóságokkal való érintkezést csakis mint HM. szerv folytathatja, az ilyen esetre érvényes előírások szerint.

Hankovszky alezds.

V. 8.

Sokszorosított másolat. — HIL. HM. eln. 1a.—1939—1—22 210 (26 442).

A 2. és 3. sz. mellékletet fotokópiában közöljük. Lásd e kötet „Függelék"-ében, V., VI. szám alatt.

4.

1939 június 5

A Vezérkari Főnökség 1. osztályának megjegyzése az 1939. évi június hó 6-án megtartandó Vezetőségi Értekezlettel kapcsolatosan

Pro domo:

1939. évi június hó 6-án 11 h-kor Vezetőségi Értekezlet lesz.

Tárgya:[1] . . .

6. Utólag érkezett: A zsidók jövőbeni alkalmazása a m. kir. honvédségnél, illetve honvédelemben (16. Vez. Ért.—1939. sz.). Csatolva az 1939. V. 9-én megtartott Vez. Ért. jegyzőkönyve (3871.—eln. 1. Vkf.—1939. sz.).

Megjegyzés a zsidókérdéshez:

Az V. 9-én megtartott Vez. Ért. a jelenleg a honvédség kötelékébe tartozó zsidók összes kérdéseiben már döntött, csak a zsidók jövőbeni alkalmazására vonatkozólag utasította a HM. Elnökséget, hogy a következő Vez. Ért.-re javaslatot dolgozzon ki ebben a tárgyban (statisztikai adatokkal).[2]

A statisztikai adatokból megállapítható, hogy a katonai kiképzésen eddig átesett 28 évfolyamból összesen 35 000 zsidó van. Ez a szám oly kicsi, hogy a haderő ütőképességét emberanyag szempontjából nem befolyásolja.

Ha azonban a zsidó lakosság 14%-át tételezzük fel katonai szolgálatra alkalmasnak, akkor a 600 000 főből 84 000 fő jöhetne katonai szolgálatra tekintetbe.

Az Elnökség ama javaslata, hogy a zsidókat fegyveres szolgálatra továbbra is használjuk fel, megegyezik az 1. Vkf. oszt. 3742. eln. 1. Vkf.—1938. sz. alatt felfektetett javaslatával, azzal a különbséggel, hogy az oszt. nem javasolja a zsidóknak a csapattesteken belül szakaszokra (5 fő) való szétosztását, mert így minden egységhez jut zsidó és így a legénység fertőzése, mételyezése nehezebben akadályozható meg. Kívánatos lenne ellenben a zsidókat szd-onként egy szakaszba összefogni, hol az ellenőrzésük könnyebb lenne.[3]

Eltér az Elnökség és az 1. Vkf. oszt. javaslata egymástól abból a szempontból is, hogy míg az Elnökség megengedni javasolja, hogy a zsidók a tisztesi rendfokozatot szakaszvezetőig bezárólag elérhessék, addig az 1. Vkf. oszt. a zsidókat még a tisztesi rendfokozatba való előléptetésből is ki akarja zárni.

Dönteni kell arról, hogy a zsidók

1. fegyvernélküli szolgálatra, csak munkásosztagokba csoportosítva vétessenek igénybe, avagy

2. továbbra is fegyveres szolgálatra alkalmaztassanak-e. Ez utóbbi esetben az 1. Vkf. oszt. fent hivatkozott javaslatát figyelembe kellene venni.

Makay százados

VI. 5. *vitéz László* ezds.
1: VI. 5. *Ná[day]*

Gépelt fogalmazvány, László és Náday saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4026.

---

[1] A Vezetőségi Értekezlet tárgysorozatának első 5 pontja más, a munkaszolgálattal nem összefüggő kérdéseket tartalmaz.

[2] A következő bekezdés elejét kihúzták. A kihúzott szövegrész: „Az Elnökség javasolja, hogy a zsidókat tovább . . ."

[3] Az előző három bekezdés helyén eredetileg más szöveg volt, valószínűleg az előzőleg közölt és a szövegben áthúzott szavak folytatása, azonban az előadói íven a szöveget egy papírral leragasztották s rá a közölt bekezdéseket gépelték.

5.

1939 június 9

a) A honvédelmi miniszter átirata a vezérkari főnökhöz. Kéri, hogy a közérdekű munkaszolgálat megindulása tárgyában tartandó értekezletre az érdekelt vezérkari főnöki szakközegeket rendelje ki

M. Kir. Honvédelmi Miniszter.

95 014. szám. eln. KMOF—1939.

Közérdekű munkaszolgálat megindulása 1939. július hó 1-én.

M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE ÚR ŐNAGYMÉLTÓSÁGA

(1. Vkf. oszt. útján)

Budapest

Budapest, 1939. évi június hó 9-én.

A f. hó 1-én kelt 23. számú Honvédségi Közlönyben a „Közérdekű munkaszolgálat" tárgyában foglalt 25 765. eln. 1a.—1939. sz. körrendelet, valamint az érdekelteknek kiadott 26 442. eln. 1a.—1939. sz., a 28 684. eln. 1a.—1939. sz. és 28 566. eln. 10.—1939. sz. rendeletek kapcsán szükségessé váló sürgős teendők megbeszélése és szabályozása végett f. hó 13-án (kedden) 9 órakor a HM. A. tanácstermében dr. vitéz Fábry Dániel tábornok elnöklete alatt értekezlet tartatik, melyre kérem Nagyméltóságodat, hogy az érdekelt Vkf. szakközegeket (megítélésem szerint az 1. Vkf., a 7k., a 7m. és a 7ő. oszt.-októl) kirendelni méltóztassék.

A megbeszélés váza: tényleges tisztek és legénység beosztása, nem tényleges tisztek és legénység behívása és bemutatása, önként jelentkezők, késői bevonulások, kötelező utánszolgálat, munkatáborok felállítása, munkahelyek kijelölése, alárendelés, mise és istentisztelet, eskütétel, katonai kiképzés, munkára oktatás, munka fölötti szakfelügyelet, kiképző és oktató anyag beszerzése és kiadása, ruházat, felszerelés, fegyverzet, illetmények, költségek, eü. szolgálat, munkaeszközök beszerzése, élelmezés, elhelyezés, ügyvitel, irodafelszerelés, fegyelmi fenyítő hatalom stb., stb.

A miniszter helyett
vitéz Zách altbgy.

Géppel írt tisztázat, Zách saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4038.

Az irat bal szélén ceruzával a következő feljegyzések olvashatók: „az oszt. nem kapta meg." „3. Vkf."

Az iratot a Vkf. eln. 1. Vkf. osztálya 1939. június 12-én iktatta és a honvédelmi miniszter átirata alapján a megjelölt osztályok — 3. Vkf., 7k. Vkf., 7m. Vkf. és 7ö. Vkf. — képviselőit kirendelte (uo.).

---

(5)

1939 június 14

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztálya képviselőjének feljegyzése a június 13-i értekezlet lefolyásáról

Pro domo folytatása:

A f. hó 13-án a közérdekű munkaszolgálat megindulása tárgyában tartott értekezleten az oszt. képviselője azt a benyomást szerezte, hogy a közérdekű munkaszolgálat még a kezdeti nehézségekkel küzd.

Vitéz Fábry tábornok úr szavai szerint a közérdekű munkaszolgálatnak azok lesznek a tagjai, akik már belenyugodtak abba, sőt egyesek örömmel vették tudomásul, hogy katonai kötelezettségüknek nem kell eleget tenni. Ha ezeknek az egyéneknek, mint a kötelező munkaszolgálat tagjainak, a felszerelése, elhelyezése, élelmezése stb. nem üti meg a kívánt mértéket, akkor többet ártunk az ügynek, mint használunk, a honvédségellenes érzületet ezekben az emberekben felkeltjük.

A felszerelés, elhelyezés, élelmezés kérdése pedig még sok kívánni valót vet fel, ha elgondoljuk, hogy mindezekről a f. hó 13-án megtartott értekezlet döntött, intézkedések csak ezután fognak napvilágot látni akkor, mikor már július hó 1-én az emberek be fognak vonulni kötelező munkaszolgálatra.

Részleteiben:

Vezető és kiképző kerethez nyugállományú tiszteket veszünk igénybe, akiket f. hó 25-re hívunk be és azt követeljük tőlük, hogy július 1-én az alájuk rendelt zlj.-at már tökéletesen vezetni és kiképezni tudják. Célszerű lenne e tekintetben jövő tiszteket először pár hónapos tanfolyamon magukat kiképezni, hogy tökéletes vezetőivé válhassanak a kötelező munkaszolgálatnak.

Elhelyezés szempontjából a hdt.-ek javaslata alapján történt döntés, de túl rövidnek tartjuk az időt arra, hogy rövid pár nap alatt a tökéletes elhelyezés a munkaszolgálatosok számára biztosíttassék.

Ruházatot csak 2/10 értékűt, valamint a csehektől zsákmányolt anyagot tudunk a munkaszolgálatosoknak adni és pl. a kimenőt a munkaszolgálatosoknak polgári ruhában képzelik, mert a kiadott egyenruha „dekorum ellenes".

v. Németh
Makay százados
VI. 14. *Sáska* őrgy.
K. VI. 14. *vitéz László* ezds.

Gépelt fogalmazvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4038.

A befejező rész tintával áthúzva. A szöveg a következő: „A munkaszolgálatosokat nem tudjuk feladatuknak megfelelően igénybe venni, mert a társminisztériumoktól csak olyan kis számban érkeztek be munkaigénylések, hogy a munkaszolgálatosok csak kis része lenne foglalkoztatható.

Nem tartjuk célszerűnek az időpont megválasztását abból a szempontból sem, hogy az éppen a legnagyobb mezőgazdasági munka időpontjába esik és nagyon sokan fognak felmentést kérni, aminek pedig indokolt esetben helyt kell adnunk, tehát a munkaszolgálatosok száma csökkenni fog. Ha pedig e kérelmet nem teljesítjük, akkor a mezőgazdasági munkától vonunk el még több erőt olyan esetben, mikor a hadiállományon tartott alakulatok, az átképzés alatt levő felvidéki legénység amúgy is csökkenti a munkaerő számát a mezőgazdasági munkában.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a kötelező munkaszolgálat megszervezéséhez a rendelkezésre álló idő kevés, így javaslatot kellene tenni arra vonatkozólag, hogy a munkaszolgálatos zlj.-ak kiképző kerete előzőleg tanfolyamon képeztessék ki és csak október 1-én vegye a munkaszolgálatosok bevonulása kezdetét.

A javaslatot az oszt. a Vkf. úr Őnagyméltóságának döntése végett felterjeszteni."

Az áthúzott rész első bekezdése mellett a következő, szintén áthúzott szöveg található:

„Ez a legfőbb ok, amiért el kellene halasztani a munkaszolgálat megindítását. Munka hiányában és főleg a munka előkészítésének hiánya miatt a munkaszolgálatosokat egyelőre katonai kiképzésben akarják részesíteni. Ez pedig nem cél."

Az iraton fekete ceruzával még a következő szöveg olvasható: „A 7k. Vkf. oszt. a Keresk. Min.-ot kérte fel, hogy igényét a munkaszolgálatosok alkalmazása a KMOF-nál jelentse be. Kéry őrgy. úrral Keresztes őrgy. úr szóbelileg közölte, hogy ez megtörtént és az igénylés a napokban érkezett, vagy érkezik be a KMOF-hoz.

Ezt az értesítést Kéry őrgy. úr közölte velem szóbelileg.

VI. 16. vitéz Németh K. VI. 17. vitéz László ezds."

1939 június 17

c) A honvédelmi miniszter rendeletben közli a közérdekű munkaszolgálat tárgyában tartott értekezlet eredményét

M. Kir. Honvédelmi Miniszter. *Sürgős!*

95 022. szám. eln. KMOF—1939.

Közérdekű munkaszolgálat tárgyában

június hó 13-án tartott értekezlet eredménye

Budapest, 1939. évi június hó 17-én. *Budapest*

A 95 014. eln. KMOF—1939. sz. rendeletem kapcsán:

A közérdekű munkaszolgálat megindítása tárgyában f. hó 13-án megtartott értekezlet eredményét az ide csatolt táblázatba összefoglalva, a további ügykörszerű intézkedések sürgős megtétele végett kiadom.

Az anyagi intézkedéseket a 30 684. eln. III. Csfség. 1939. sz. rendelet szerint a III. Csfség. egységes rendeletben fogja kiadni.

A többi — 2 oldalnál hosszabb — intézkedéseket a szakosztályok maguk adják ki, a 2 oldalnál rövidebbeket azonban adják át a KMOF-nak, hogy azokat utóbbi összefoglalóan adhassa ki.

Úgy a III. Csfség, mint a szakosztályok által kiadandó intézkedések jóváhagyás előtt a KMOF-al láttamoztatandók és a kiadvány másolati példányával a KMOF is ellátandó.

1 db melléklet.

A miniszter helyett
vitéz Zách altbgy.

Sokszorosított, hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4109.

A honvédelmi miniszter 1939. június 17-én kelt átiratában a vezérkar főnökét arra kéri, hogy a csatolt rendeletnek megfelelően utasítsa az érdekelt Vkf. osztályokat.

c—1. A c) alatt közölt irat melléklete: A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője által tartott értekezlet összefoglalása

Az intézkedés tárgya	Intézkedés megtételére hivatott központi szerv
Eskütétel, esküminta.	HM. Elnökség A.
Irodai felszerelés, szolgálati könyvek. Irodai ügykezelés szabályozása.	
Vallási, erkölcsi nevelés. Mise és Istentisztelet.	Tábori püspökségek
Költségvetési előirányzatok szerkesztése, hitel igénylése, kezelése, nyilvántartása stb.	KMOF
Élelmezés.	HM. 2é. osztály
Illetmények. Gazd. közig. személyzet beosztása és behívása. Gazd. közig. szolg. szabályozása.	HM. 2i. osztály
Ruházat és felszerelés.	HM. 2r. osztály
Tisztek beosztása és behívása.	HM. 8. osztály
Legénység beosztása és behívása, munkaszolgálatosok behívása.	HM. 10. osztály
Elhelyezés.	HM. 11. osztály
Eü. személyzet beosztása és behívása. Eü. szolg. szabályozása. Munkaszolgálatosok megvizsgálása és osztályozása a végezhető munka szempontjából.	HM. 12. osztály
Fenyítő fegyelmi hatalom.	HM. 13. osztály
Katonai kiképzés.	Hfp. kiko.
Katonai kiképző és oktató anyag beszerzése.	
Mü. munka oktatás, szerszám beszerzés.	7m. Vkf. osztály
Zlj.-ak ellátása hangszórós rádióval.	7ö. Vkf. osztály

Sokszorosított kimutatás. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4109.

a) A honvédelmi miniszter rendelete az 1916-os évfolyamnak munkaszolgálatra való behívása tárgyában

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

32 487. szám. eln. 10.—1939.

Budapest, 1939. évi június hó 23-án.

Az 1939. évi május hó 13-án kelt 25 483. eln. 10—1939. sz. rendeletem kapcsán:[1]

Az 1939 : II. tc. 230. §-ában megállapított közérdekű munkaszolgálatra alkalmas 1916. szül. évfolyambelieknek kiválasztása és egyidejűleg az alkalmasoknak a munkaszolgálatra igénybevétele céljából való behívásokra vonatkozóan az alábbiakban intézkedem:

A behívások végrehajtására általában az újoncok behívására vonatkozó és 1938. évi július hó 2-án kelt 27 500. eln. 10.—1938. számú, valamint az ezt kiegészítő, 1938. évi december hó 19-én kelt 94 500. eln. 10—1938. számú rendeletemben foglaltak értelemszerűen és az alábbiak figyelembevétele mellett mérvadók:

I. fejezethez:

A)-hoz. Be kell hívni azokat az 1916. születésűeket, akiket az elmúlt sorozásokon, illetve toborzásokon fegyverképtelennek vagy törlendőnek osztályoztak, illetve a toborzásokon végleg elutasítottak (25 483. eln. 10—1939. sz. HM. rend. 1. pont), kivéve a nyilvánvalóan alkalmatlanokat.

Be kell hívni továbbá ebből az évfolyamból azokat is, akik betoboroztattak, illetve besoroztattak, s ez alapon be is vonultak, de a honvédség kötelékéből alkalmatlanságuk miatt elbocsáttattak, ha elbocsátásukat megelőzően teljesített szolgálatuk 2 hónapot meg nem haladja.

[1] Ez a rendelet eddig még nem került elő — feltehetően a május 12-i Minisztertanácson elfogadott rendelet végrehajtási utasítását tartalmazza.

A behívások az iskolai végzettségre, foglalkozásra, képzettségre figyelem nélkül történnek.

B)-hez. Bevonulási időpont 1939. évi július hó 15-én 9 h.

F)-hez. Az előképzettségük, illetve polgári foglalkozásuk folytán a szükségletnek megfelelően esetleg irányító szolgálatban alkalmazottakat priorálni kell; ezt az előrehaladott időre való tekintettel a jelen esetben a közérdekű munkaszolgálatos zlj. pságok eszközöljék.

G)-hez. A hadtest pságok között kiegyenlítés nincs; a munkaszolgálatra mindenki az illetékes hadtest területén felállított közérdekű munkaszolgálatos zlj.-hoz vonul be.

H)-hoz. Nem vehetők igénybe:

a) Sorozásnál nyilvánvalóan alkalmatlannak osztályozottak.

b) Azok, akik közérdekű munkaszolgálat halasztásban részesülnek. A halasztást a vármegyei (thjv.) katonai pságok engedélyezhetik a következő évre méltányos és indokolt esetekben. A rendelkezésre álló rövid időre való tekintettel — különös méltánylást érdemlő esetekben — a közérdekű munkaszolgálatos zlj. pságok a bevonulás után is kivételesen engedélyezhetnek halasztást. Ebben az esetben azonban ezt a körülményt az összeírási névjegyzék kivonat utolsó rovatában fel kell tüntetni, s azt a be nem vonultak okmányaival egy időben kell visszaküldeni a jár. (vár., ker.) kat. pságnak.

Felhívom a figyelmet arra, hogy az 1916. szül. évfolyamúak részére csak egy ízben, a következő évre engedélyezhető halasztás, mert további halasztás engedélyezése esetén 24. életévüket túlhaladják, s így az 1939 : II. tc. 230. §-a értelmében közérdekű munkaszolgálatra már nem lennének igénybe vehetők.

II. fejezethez:

A)-hoz. Felállításra kerül: az I. hdt. pságnál az I. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Budapesten (Soroksári úti volt rokkantház) és a IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Esztergom táborban;

a II. hdt. pságnál a II. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Komáromban (II. számú erőd);

a III. hadtest pságnál a III. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Pápán (a lovassági laktanyában);

a IV. hadtest pságnál a IV. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Mohácson;

az V. hadtest pságnál az V. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Hódmezővásárhelyen;

a VI. hadtest pságnál a VI. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Hajdúböszörményben;

a VII. hadtest pságnál a VII. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Pétervásárón;

a VIII. hadtest pságnál a VIII. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj Kassán (a Zrínyi Miklós laktanyában).

Az I. hadtest pságnál a figyelembe jövő budapesti lakosokat ez alkalommal kivételesen a IX. (Kenyérmező tábori) közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljhoz, a vidéki lakosokat pedig ez alkalommal az I. (budapesti) közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljhoz kell beosztani.

A behívójegy kézbesíthetetlensége miatt be nem hívhatók után a puhatolást meg kell ejteni, előkerülésük esetén, időpontra való tekintet nélkül, be kell őket vonultatni és ellenük a megfelelő eljárást kell folyamatba tenni.

B)-hez. 1. A szükséges névjegyzékek előállításáról, ha arra szükség van, az idő rövidsége miatt saját hatáskörben gondoskodjon.

2. Az avatási jegyzőkönyv szerepét itt és a következőkben is az összeírási névjegyzék tölti be.

3. A behívójegyen a már elrendelt adatokon kívül a behívás célját és a netán teljesítendő közérdekű munkaszolgálat tartamát is fel kell tüntetni.

Pl.: Az 1939. évi II. tc. 230. § alapján behívom a II. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljhoz 1939. évi július hó 15-ére, 9 h-ra Komáromba a (II. sz. erőd) laktanyába közérdekű munkaszolgálatra való alkalmasságának megállapítása, illetve alkalmassága esetén 2½ hónapi időtartamú munkaszolgálat azonnali teljesítése végett.

III. fejezethez:

A bemutatásnál el kell bírálni, hogy a bemutatott a közérdekű munkaszolgálatra alkalmas-e és hogy milyen szolgálatra alkalmas.

Erre vonatkozólag külön rendelettel intézkedem.

IV. fejezethez:

A behívási parancsnak eleget nem tevőkkel szemben a folyó évi 23. sz. HK.-ben közzétett, 1939. évi május hó 12-én kelt,

5070/1939. Me. rendelet 10. § (1) bekezdésének 3. pontjában körülírt kihágás címén kell a megfelelő eljárást folyamatba tenni.

V. fejezethez:

A munkaszolgálati kötelezettség időtartama $2^1/_2$ hónap.

VII. fejezethez:[1]

A kötelező munkaszolgálatból 7, vagy ennél több napot mulasztó egyén — tekintet nélkül a mulasztás okára — (elkésve történt bevonulás, kórházban vagy eü. szabadságon, fogházban töltött idő stb.) az elmulasztott időt folytatólag utánszolgálni köteles.

VIII. fejezethez:

A közérdekű munkaszolgálatra behívott 1916. szül. évfolyambelieket 1939. évi szeptember hó 30-val el kell bocsátani. Az elbocsátás előtt őket a Sz. Sz. I. R. 37. § 329. pont szerinti orvosi vizsgálatnak kell alávetni.

Kapják: I—VIII. hadtest pság, valamint tudomásul az érdekelt központi szervek.

A miniszter rendeletéből:
Aggteleky

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4148 (4652)

A rendeletet megkapta a vezérkari főnök és a Honvédelmi Minisztérium valamennyi osztálya, valamint az I—VIII. honvéd hadtestparancsnokság.

---

(6)

1939 szeptember 11

b) A honvédelmi miniszter kiegészítő rendelete az a) alatt közölt rendelethez

M. Kir. Honvédelmi Miniszter
40 692. szám. eln. 10—1939. *S ü r g ő s!*

[1] A VI. fejezet az eredeti iratból is hiányzik.

Közérdekű munkaszolgálatra való behívás (1939. II. rész).

A M. KIR. I—VIII. HONVÉD HADTESTPARANCSNOKSÁGNAK

Állomáshelyeiken

Budapest, 1939. évi szeptember hó 11-én.

Az 1939 : II. tc. 230. §-ában megállapított közérdekű munkaszolgálatra alkalmas és halasztásban részesült 1916-os, valamint a most sorra kerülő 1917. és 1918. szül. évfolyambeliek-nek kiválasztása és egyidejűleg az alkalmasoknak a munkaszolgálatra igénybevétele céljából való behívásokra vonatkozóan az alábbiakban intézkedem:

A behívások végrehajtására általában az 1939. évi június hó 23-án kelt 32 487. eln. 10—1939. sz. rendeletemben foglaltak értelemszerűen és az alábbiak figyelembevételével mérvadók:

1. Be kell hívni a fent hivatkozott rendeletem I. fejezethez, A)-hoz pontja szerint tekintetbe jövő és halasztásban részesült 1916-os, valamint a most sorra kerülő 1917-es és 1918-as évfolyambeliek közül az alább felsoroltakat:

A) *Az I. msz. zlj.-hoz Pestszentlőrincre (Parkettgyár)*

Foglalkozási ág, illetve szakma szerinti megnevezés	*I.*	*II.*	*III.*	*IV.*	*V.*	*VI.*	*VII.*	*VIII.*	*Összesen*	*Bevonulás ideje*	*Megjegyzés*
	hadtest területéről										
Vas- és fémipari munkás	92	29	25	17	18	22	20	5	228	1939. évi szept. hó 20-án 9 h	* Elsősorban a halasztást nyert 1916-os, azután az 1917-es évfolyambeliekből.
Bőrgyári munkás	34	23	31	23	4	19	—	3	137		
Szövő- és fonóipari munkás	14	2	8	2	1	14	—	—	41		
Ruházati ipari munkás	19	17	9	11	8	28	8	3	103		
Mezőgazdasági munkás	* 80	* 160	—	—	—	—	—	—	240	1939. évi okt. hó 1. 9 h	
Szabó és cipész	* 5-5								10		
Az I-VIII. hdt. területéről összesen:									759	—	

B) *A VII. msz. zlj.-hoz Diósgyőrbe*
(További eligazítás a pályaudvaron)

Foglalkozási ág, illetve szakma szerinti megnevezés	hadtest területéről I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	Bevonulás ideje	Megjegyzés
Bányászati és kohászati m.	—	13	12	35	—	—	32	—	92	1939. év szept. hó 20. 9 h	* Elsősorban a halasztást nyert 1916-os, azután az 1917-es évfolyambeliekből
Mezőgazdasági munkás	—	—	—	—	—	—	* 48	—	48	1939. évi október hó 1-én 9 h	
Szabó és cipész	—	—	—	—	—	—	* 1-1	—	2		
Az I-VIII. hdt. területéről összesen:									142		

c) *Az I. msz. zlj.-hoz Pestszentlőrincre* (Parkettgyár), míg a *II—IX. msz. zlj.-hoz,* az 1939. évi június hó 23-án kelt 32 487. eln. 10—1939. sz. rendeletem II. fejezethez, A)-hoz szerinti állomáshelyekre, zlj.-anként: 2 szabó, 2 cipész, 1 famunkás (asztalos, ács) és 1 vasmunkás (lakatos, kovács).

Bevonulás ideje: 1939. okt. 1. 9 h.

d) *A VI. msz. zlj.-hoz Hajdúböszörménybe* (további eligazítás a pályaudvaron):

Famunkás: az I. hdt. területéről 10
a III. hdt. területéről 5
a IV. hdt. területéről 8
a VI. hdt. területéről 7
Összesen: 30 fő

Vasmunkás: az I. hdt. területéről 5
a VI. hdt. területéről 5
Összesen: 10 fő

Bevonulás ideje: 1939. okt. 1. 9 h.

2. A hdt. pságok az üzemi titkárokat azonnal utasítsák, hogy ha a hadiüzemekben dolgozó munkások a fentiek értelmében most munkaszolgálatra behívatnának, azokat ne vonultassák be, hanem tartsák vissza továbbra is az illető hadiüzemekben. Erről az üzemi titkárok a behívást eszközölt kat. pságot azonnal értesítsék.

3. A munkaszolgálatosok bemutatására a 30 891. eln. 12—1939., illetve az ezt módosító 461 310/12—1939. sz. HM. rendeletek mérvadók azzal a módosítással, hogy a tüdőátvilágítások elmaradnak.

4. A munkaszolgálati kötelezettség időtartama: a bevonulás napjától számított $3^1/_2$ hónap[1]. Behívójegyeken fel kell tüntetni!

5. A közérdekű munkaszolgálatra a jelen rendelettel behívottakat, *mint ilyeneket,* a behívásuk napjától számított 3 hónap leteltével, rendes szelvényes (tehát *nem* „F" betűjelzéses) szabadságolási igazolvánnyal el kell bocsátani.

6. A közérdekű munkaszolgálatra 1939. VII. 15-re behívott 1916. évfolyambelieket, 1939. IX. 30-án kell elbocsátani, az 5. pont szerinti szabadságolási igazolvánnyal.

Kapják: I—VIII. hdt. pságok, valamint tudomásul az érdekelt központi szervek.

A miniszter rendeletéből
Materna ezds.

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4652.

A honvédelmi miniszter rendeletét megkapta a vezérkari főnök és a Honvédelmi Minisztérium valamennyi osztálya.

7.

1939 június 27

A honvédelmi miniszternek a közérdekű munkaszolgálat megindulása tárgyában a hadtestparancsnokok részére kiadott rendelete

B i z a l m a s !
Hdt. pk. Úr s. k. felbontására!

M. Kir. Honvédelmi Miniszter
95 045. szám. eln. KMOF—1939. *Másolat*

Közérdekű munkaszolgálat megindulása

M. KIR. I—VIII. HADTESTPARANCSNOKNAK

Állomáshelyeiken

Budapest, 1939. évi június hó 27-én.

[1] A „helyesbítő ív" szerint a kötelezettség időtartamát három hónapban állapították meg.

Az 1939. évi II. törvénycikk 230. §-ában foglalt s a honvédelmi érdekeket is kielégíteni hivatott közérdekű munkaszolgálat f. évi július havában megindul. Célja általában egyrészt a nemzeti irányú nevelés, másrészt a közérdekű és közhasznú kiképzés és munka végzése, a honvédség szempontjából pedig honi munkás- és üzemi alakulatok képzése.

Tekintettel pedig arra, hogy a közérdekű munkaszolgálatos alakulatok honvédségi alakulatok, és hogy azok felállítása körül ez idő szerint még sok nehézség van, — a hadtestparancsnok Urak figyelmét különös hangsúllyal hívom fel arra, hogy a munkaszolgálatos alakulatok felállításával járó teendők pontos, céltudatos és eredményes előkészítését és végrehajtását maguk is többször ellenőrizzék.

Minden nehézséget és súrlódást azonnal meg kell szüntetni s meg kell akadályozni, hogy helytelen, vagy elkésett intézkedések, vagy végrehajtások folytán akár a közérdekű munkaszolgálat hatalmas nemzetvédelmi gondolata, akár pedig a honvédség hírneve veszélyeztetve legyen.

vitéz Bartha s. k.

A másolat hiteles:
Budapest, 1939. évi június hó 28-án.
olvashatatlan aláírás

P. H.

Sokszorosított, hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4167.

A rendeletet a honvédelmi miniszter megküldötte a vezérkari főnökségnek, ahol 1939. július 1-én iktatták.

8.

1939 július 18

a) A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének átirata a vezérkari főnökhöz: a közérdekű munkaszolgálattal kapcsolatban megtartandó értekezletre szakelőadók kirendelését kéri

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője

95 087. szám. eln. KMOF—1939.

Munkaszolgálat t.-ban értekezlet.

M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE 1. VKF. OSZTÁLYNAK

Budapest, 1939. évi július hó 18-án. *Budapest*

A közérdekű munkaszolgálattal kapcsolatban folyó évi július hó 26-án (szerdán) de. 9 órakor a HM. „A" tanácstermében a KMOF az alábbi tárgysorozattal értekezletet tart, amelyre az érdekelt szakelőadók szíves kirendelését kérem.

Tárgysorozat: I. *A július 15-én bevonult munkaszolgálatosokkal kapcsolatban:*

1. a leszerelés ideje,
2. leszereléskor orvosi vizsgálat,
3. a leszereltek további nyilvántartása.

II. *Az októberben bevonuló munkaszolgálatosokkal kapcsolatban:*

1. a bevonulás ideje,
2. a bevonulás helye,
3. bemutatás, osztályozás,
4. felszerelés, ruházat, élelmezés,
5. első — 2 hetes — katonai, üzemi és nemzetvédelmi kiképzés,
6. üzemekre való elosztás,
7. az üzemi munka alatti elhelyezés, ruházat, élelmezés,
8. az üzemekben való munkavégzés és annak ellenőrzése,
9. a zlj. és a szd.-ok időnkénti összefogása együttes katonai és nemzetvédelmi kiképzésre és nevelésre,
10. a leszerelés ideje,
11. leszereléskor orvosi vizsgálat,
12. a leszereltek további nyilvántartása.

Dr. vitéz Fábry tbk.

Sokszorosított körlevél. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4285.

A II. rész alatt felsorolt pontokhoz ceruzával odaírták az említett kérdésekkel kapcsolatos észrevételeket, a következőképpen:
1. X. 1.—XII. 22.
2. 11. oszt.
3. Mint most X. 5-ig IM. megkapja a jelentést, 10-ig elosztja.
4. Egyenruházat (zsávoly).
8. IM. VII. oszt. dolg. ki.
9. Lakt.-ba esténként visszatérnek.
Az 5., 6. és 7., valamint a 10—12. pont mellett nincs megjegyzés.

---

(8)

1939 július 28

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztályán készült feljegyzés az értekezlet lefolyásáról

Pro domo:

A munkaszolgálat tárgyában megtartott értekezlet tárgyát az iktatmány tartalmazza.

Az értekezlet lefolyása:

vitéz Fábry tbk. úr ismertette a munkaszolgálatos zlj-ak eddigi ténykedését és megállapította, hogy az minden tekintetben kifogástalan.

Azután az értekezlet a következő döntéseket hozta:

A leszerelés ideje: IX. 25. Orvosi vizsga mint a bevonuláskor. Nyilvántartásuk a népmozgalmi nyilvántartás alapján.

Következő sorvány szolgálati ideje: X. 1—XII. 22. Bevonulása helyére a 11. oszt. tesz javaslatot. Bemutatás és osztályozás mint a jelenlegi sorványnál.

Az első két hetes kat. kik. után a zöm az IM. XVII. oszt. javaslata szerint üzemekben lesz foglalkoztatva. Elhelyezés az üzemekhez közel eső laktanyákban felügyelet alatt. A munkát — megkülönböztetésül a többi munkásoktól — egyenruhában végzik. Élelmezésük a helyi viszonyoknak megfelelően.

Időnkénti összevonásuk nem szükséges, mert a munka kezdete előtt az elhelyezésből kifolyólag fegyelmező gyakorlatok tartására van lehetőség.

Az értekezleten letárgyalt kérdések tudomásul szolgálnak, intézkedést nem igényelnek.

Itt. helyezendő.

1939. VII. 27. *Makay* szds.
vitéz Németh szds.
K. VII. 28. *vitéz László* ezds.

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4285.

9.

1939 július 26

a) A honvédelmi miniszter rendelete a munkaszolgálatos zászlóaljaknak 1939 augusztus 1-től szeptember 20-ig történő kirendeléséről

M. Kir. Honvédelmi Miniszter
95 161. szám. eln. KMOF.—1939.

M. KIR. I.—VIII. HONVÉD HADTEST PARANCSNOKSÁGNAK

Állomáshelyeiken

Budapest, 1939. évi július hó 26-án.

A munkaszolgálatos zlj.-akat f. évi augusztus hó 1-től szeptember hó 20-ig a csatolt kimutatás szerint végzendő munkákra kirendelem.

1. A kihelyezés tartamára zlj.-akat a területileg illetékes hdt. pság.-nak rendelem alá, pénz- és anyagi ellátás tekintetében azonban a szervezet szerinti elöljáró hdt. pság.-hoz maradnak utalva.

2. A kihelyezésre nézve az I. zlj.-ra vonatkozólag az I. hdt. pság., a II. zlj.-ra vonatkozólag a II. hdt. pság. a III. hdt. pság.-gal egyetértve, a IV. zlj.-ra vonatkozólag a IV. hdt. pság., az V. zlj.-ra vonatkozólag az V. hdt. pság., a VI/1. szd.-ra vonatkozólag a VI. hdt. pság., a VII/1. sz.-ra vonatkozólag pedig a VII. hdt. pság. azonnal akként intézkedjék, hogy az alakulatok a kijelölt munkákat lehetőleg augusztus hó 1-én valóban megkezdhessék.

A III. zlj. kihelyezésére 95 147. eln. KMOF—1939. szám alatt már intézkedtem.

A VI/2—4. szd.-ok, a VII/2—4. szd.-ok, a VIII. és a IX. zlj. kihelyezésére külön fogok intézkedni.

Az I. zlj. pság. a 3—4. szd.-oknál, a IV. zlj. pság. a 2. és 4. szd.-oknál, az V. zlj. pság. a 2. és 4. szd.-oknál legyen, a VII. zlj. pság. a VI/1. szd.-nál marad vissza, mert a VI/2—4. szd.-okat a kihelyezés tartama alatt a IX. zlj. pság.-nak fogom alárendelni, a VII. zlj. pság. pedig a VII/2—4. szd.-okkal fog Makóra menni.

A I/1., az I/2., a IV/1., a IV/3., az V/1., az V/3., a VI/1. és a VII/1. szd.-okat a helyben levő valamelyik — lehetőleg műszaki — honvédségi alakulathoz kell elhelyezés, élelmezés, felügyelet stb. szempontjából utalni. E szd.-ok fölött az illetékes munkaszolgálatos zlj. pk.-ot a szemlejog megilleti.

3. Ha a munka helye az alakulat jelenlegi elhelyezési körletétől 60 km-nél nagyobb távolságra lenne, úgy oda, mint vissza vasúti szállítást engedélyezem. A zlj.-ak, illetve azok részei úgy irányítandók, illetve indítandók útba, hogy a kijelölt munkahelyekre július 31-én délig beérkezzenek.

4. A zlj.-akat, illetve azok részeit, vagy táborban kell elhelyezni, vagy ideiglenesen kell beszállásolni. A beszállásolás a munkahelyhez legközelebb eső községekben, illetőleg városrészben történjék.

5. A munkatáborokban a munkaidő általában napi 6 óra. Amennyiben az elhelyezési körlet és a munkahely között a távolság 4 km-nél nagyobb lenne, a napi munkaidőt egyhuzamban kell kihasználni. Egyébként a 95 050. eln. KMOF—1939. sz. rendelettel a hdt. pság.-oknak és a zlj. pság.-oknak kiadott „Napirend" marad továbbra is érvényben.

6. A műszaki munkavezetőket a hdt. pság.-ok az alárendelt műszaki alakulataikhoz beosztott tisztjei közül jelöljék ki, amennyiben e kirendelés a kik.-t nem hátráltatja.

7. A műszaki munkákról eseménynaplót kell vezetni. A munka menetéről hetenként egyszer (lezárva a szombati nappal) az elmúlt hét eseményeit tartalmazó „Műszaki helyzetjelentés"-t a zlj. pság.-ok a következő hét utolsó napjáig szolgálati úton hozzám terjesszék fel.

8. A munkát a kimutatásban meghatározott időn belül okvetlenül be kell fejezni. Ahol azonban a munka valamilyen okból nem lenne befejezhető, illetőleg, ahol a munka hamarabb lenne befejezve, ezt a műszaki munka ellenőrzésére hivatott hdt. pság. legalább 10 nappal előbb jelentse nekem, hogy az így felszabaduló alakulatoknak más helyen való alkalmazására még idejekorán tudjak intézkedni.

9. A honvédségi célokat szolgáló munkák végrehajtására a meglevő műszaki felszerelésen kívül szükséges szerszámokat sürgősen igényeljék.

10. A polgári célokat szolgáló munkákhoz (III. zlj. és VII. zlj. 2—4. szd.-ok) szükséges szerszámokat és gépeket a munkát igénylő bocsátja díjmentesen rendelkezésre. Ugyancsak az igénylőt terhelik az építőanyag szállításából felmerülő költségek is.

11. Minden zlj. szükség esetén 50 db talicskát beszerezhet. A talicskák ára a helyi szokásos áraknak feleljen meg. A felmerülő költségekre a sürgősségre való tekintettel felszámítási engedély csak utólag kérelmezendő.

12. Az alakulatok megfelelő mennyiségű tartalék ruhakészlettel és lábbelivel vonuljanak el. Vízhatatlanító és bőrápoló szereket elegendő mennyiségben kell elvinni.

13. Az elviendő ágyneműre és annak mosatására a 35 585. eln. 2/é—1938. sz. rendeletben foglaltak mérvadók.

14. Indokolt esetben előfogat igénybevételét engedélyezem.

15. A kihelyezés egész időtartamára a G—10. illetményszabályzat I. fejezet 17. §, illetve a II. fejezet 22. § szerinti a gyakorlatok tartamára megállapított gyakorlati illetmények (gyakorlati pótdíj, közétkeztetési pótlék) illetékesek.

16. A zlj.-ak részére tiszti étkezde felszerelés kiutalása folyamatban van. A tiszti étkezde felszerelésének szállítása lehetőleg kincstári járművön történjék. Ahol ez nem lehetséges, ott bérelt fuvart kell igénybe venni. A tiszti étkezdék részére szükséges helyiségekért zlj.-anként napi 4 P számítható fel.

17. Amennyiben az elhelyezés csak sátrakban lenne megoldható, sátrak kiutalására hozzám sürgősen javaslat teendő.

18. Az alakulatok minden anyagukat vigyék magukkal, kivéve vaságyállványokat és a szalmát.

19. Megbetegedések elkerülése, tábori közegészségügyi rendszabályokra, a rendészeti, valamint az anyagi intézkedésekre vonatkozólag az „Intézkedés a Kiképzés Végrehajtására" 3. füzet című rendeletben foglaltakat megfelelően kell alkalmazni.

20. Kapja: I—VIII. hdt. pság.

2 db kimutatás.[1]

A miniszter rendeletéből
Dr. vitéz Fábry tbk.

Sokszorosított rendelet. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4340.

A honvédelmi miniszter megküldte a munkaszolgálatos zászlóaljak felhasználása tárgyában kiadott rendeletét a vezérkari főnöknek.

Az elnöki 1. vezérkari főnöki osztály az iratokat tudomásulvétel után az irattárba tette.

---

[1] A kimutatások nincsenek az irat mellett.

b) A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője felterjeszti a vezérkari főnöknek a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakról készült kimutatást

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője
95 159. szám eln. KMOF—1939.

Munkaszolgálatos zlj.-ak kihelyezése

A M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK

(1. Vkf. oszt. útján)

Budapest, 1939. évi augusztus hó 5-én. *Budapest*

A munkaszolgálatos zlj.-aknak f. évi augusztus hó 1-től szeptember hó 20-ig a munkahelyekre való kihelyezését tartalmazó Kimutatást idecsatoltan felterjesztem. A végzendő munkák általában: útépítés, útkarbanhelyezés, kavicsolás, erdőírtás, aljfázás, terepegyengetés, feltöltés, lecsapolás, árkolás.

1 db melléklet.

Dr. vitéz Fábry Dániel tbk.

Géppel írt fogalmazvány, v. Fábry Dániel sajátkezű aláírásával. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4381.

Az ügyiratot a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán 1939. VIII. hó 5-én iktatták.

b—1. A b) alatt közölt felterjesztés melléklete

Kimutatás a munkaszolgálatos zászlóaljak kihelyezéséről 1939. augusztus hó 1-től — szeptember hó 20-ig

Mü. szolg. zlj. (szd).		*Kihelyezés és munkahely*	*A kihelyezés időtartama*
I.	1.	Óbudai hajógyári sziget	VIII. 1.—IX. 20.
	2.	Háromszigeti mü. tábor	
	3—4.	Rákoskeresztúr	
II.	1—4.	Devecser	VIII. 1.—VIII. 29.
	1—4.	Zalahaláp	IX. 1.—IX. 20.
III.	1—4.	Balatonzamárdi	VIII. 1.—IX. 20.
IV.	1—3.	Szigetvár	
	2—4.	Tolna	
V.	1.	Kecskemét	
	3.		
	2—4.	Szeged	
VI.	1.	Szolnok-Alcsi	
	2—4.	Kárpátalja (Klauzura-Apsinec Kőrösmező Ny)	
VII.	1.	Diósgyőr-Mésztelep	
	2—4.	Makó	
VIII.	1—4.	Perecsény-Turjaremete	VIII. 1.—VIII. 29.
		Volóc-Plaj	IX. 1.—IX. 20.
IX.	1—4.	Kárpátalja (Klauzura-Apsinec Kőrösmező Ny)	VIII. 1.—IX. 20.

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4381.

10.

1939 július 31

A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője felterjeszti a vezérkari főnöknek a közérdekű munkaszolgálatos zászóaljakról készült kimutatást

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője

95 170. szám eln. KMOF—1939.

Létszámkimutatás a közérdekű munkaszolgálatos zlj.-akról

Budapest, 1939. évi július hó 31-én. *Budapest*

A f. évi július hó 15-re behívott munkaszolgálatosokkal kapcsolatban az ide csatolt Kimutatásban foglalt statisztikai adatokat *további szíves kiértékelés és szíves intézkedés végett* megküldöm.

Ügykörömből kifolyólag e Kimutatáshoz a következő megjegyzéseket fűzöm:

1. A bevonulás ideje: július 15-én reggel 9 óra volt.

2. A későbbi bevonulások okát a zlj. pság.-ok derítik fel. Aki nem tudja igazolni a késedelem okát, az a mulasztott időt után fogja szolgálni, ami már csak azért is jó és szükséges lesz, mert ezekkel az emberekkel — az általános leszerelés után — az anyag és az elhelyezési körlet rendbehozható és az októberi bevonuláshoz megfelelően előkészíthető lesz.

3. Kívánatos lenne felderíteni azt, hogy némelyik zlj.-nál miért van olyan nagy különbség a bevonulásra kötelezettek és a tényleg bevonultak között, ami:

az	I. zlj.-nál kb.	1000— 946,	vagyis kb.	54	fő,
a	IX. zlj.-nál kb.	986— 731,	vagyis kb.	273	fő,
a	II. zlj.-nál kb.	474— 395,	vagyis kb.	79	fő,
a	III. zlj.-nál kb.	712— 662,	vagyis kb.	50	fő,
a	IV. zlj.-nál kb.	735— 701,	vagyis kb.	34	fő,
az	V. zlj.-nál kb.	767— 506,	vagyis kb.	261	fő,
a	VI. zlj.-nál kb.	1144—1025,	vagyis kb.	119	fő,
a	VII. zlj.-nál kb.	604— 552,	vagyis kb.	52	fő,
a	VIII. zlj.-nál kb.	491— 445,	vagyis kb.	46	fő.

4. A munkaszolgálatra 100—75—50—25%-osan való alkalmasság foka a fizikai munkára vonatkozik. A 100%-osnál legalacsonyabb napi teljesítményként 1 m³ földmunkát veszek, de remény van arra, hogy legalább 2 m³-t el fogunk érni. Az összes 100—75—50%-osnál a napi teljesítmény kezdetben *átlag* 1 m³-ben számítom, ami esetleg 1½—2 m³-ig emelkedhetik, de ez az emberek egészségi állapotától függ.

5. A munkaszolgálatra jelenleg és végleg alkalmatlanok, valamint akik későbbi bevonulásra halasztást kaptak, — azonnal el lettek bocsátva.

6. Kívánatos lenne felderíteni azt is, hogy miért oly kevés a legalább érettségivel bírók száma, vagyis a 4997 bentmaradottból csak 284-nek van érettségije, illetőleg azzal egyenértékű képzettsége.

Megküldöm: H. M. I. és III. Csoportfőnök Úr Őnagyméltóságának, Elnökség A-nak, III. Csoportfőnökségnek, 1/a, 1/b, 2/é, 2/i, 2/r, 7/k, 7/m, 10., 11., 12., 15. és 16. osztálynak.

1 db melléklet.[1]

Dr. vitéz Fábry Dániel tábornok s. k.

A másolat hiteles:
Budapest, 1939 évi augusztus hó 3-án
Barabás tv.

Géppel írt, hiteles másolat. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4380.

Az iratot 1939. augusztus 5-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.

11.

1939 augusztus 9

A honvédelmi miniszter rendelete a közérdekű munkaszolgálatosok nyilvántartásáról

M. Kir. Honvédelmi Miniszter *Másolat*

14. szám Om. 1b.—1939.

Közérdekű munkaszolgálatosok nyilvántartása

[1] Fotokópiáját lásd e kötet „Függelék"-ében, VIII. szám alatt.

AZ I—VIII. HDT. PSÁG.-NAK

Állomáshelyeiken

Budapest, 1939. évi augusztus hó 9-én.

A 26 442. eln. 1a.—1939. sz. rendeletem kapcsán az alábbiakat rendelem el.

1. *A közérdekű munkaszolgálatra kötelezettek nyilvántartása.*

a) A közérdekű munkaszolgálat tartama alatt a bemutatott és „munkaszolgálatra alkalmas"-nak osztályozottakat a bemutatási okmányok alapján a munkaszolgálatos zlj. pság.-nak állományba kell venni és róluk az *1. sz. mellékletként* csatolt „Munkaszolgálatos névjegyzék"-et kell vezetni.

E névjegyzék 1—13. rovatait a bevonuláskor, a 14—20. rovatokat az elbocsátáskor kell kitölteni.[1]

Ezen nyilvántartást évfolyamonként, ezenbelül betűrendben könyvalakban kell folytatólagosan vezetni, melyben azonban csak *a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő egyének* vehetők fel.

b) A közérdekű munkaszolgálati kötelezettségnek eleget tett, illetőleg ezen szolgálatból idő előtt elbocsátott egyéneket a közérdekű munkaszolgálati zlj. parancsnokság fogyatékba veszi. Ily egyének *további nyilvántartását* a lakóhely szerint illetékes népmozgalmi nyilvántartó (községi [kör-] jegyző, polgármester, kerületi elöljáró) végzi, a behívást eszközlő kiegészítő parancsnokság pedig a munkaszolgálat teljesítését előjegyzi.

A célból elbocsátás esetén a munkaszolgálatos zlj. parancsnokság haladéktalanul a *2. sz. melléklet szerinti* személyenként külön-külön szerkesztett a névjegyzék kivonatot köteles egy-egy példányban a lakóhely szerint illetékes behívást eszközlő kiegészítő parancsnokságnak megküldeni.

A kiegészítő pság. a teljesített szolgálatot az „Összeírási névjegyzék" (Állítási lajstrom) „Megjegyzés" rovatában előjegyzi.[2]

[1] A névjegyzék rovatai: Családi és utónév; azonossági szám; születési év, hó, nap, helység (járás, megye, ország); vallás; polgári szakképzettség és iskolai végzettség; foglalkozás (mesterség); atyja családi és utóneve; szülőanyja leánykori családi és utóneve; családi állapota; lakóhely; bevonult közérdekű munkaszolgálatra (év, hó, nap, táborhelyre); a táborban milyen kiképzést nyert és milyen fokban; üzemi kiképzés (hol, üzem megnevezése és telephelye), milyen beosztásban, mettől meddig, milyent és milyen fokban; fogyatékbavétel ideje és oka; általános minősítés és egyéb megjegyzés.

[2] A névjegyzék-űrlap fotokópiáját lásd e kötet „Függelék"-ében, IX. szám alatt.

A kieg. pság. előjegyzés után a „Névjegyzék kivonatot" haladéktalanul a lakóhely szerint illetékes népmozgalmi nyilvántartónak köteles megküldeni.

A népmozgalmi nyilvántartó az adatokat előjegyzi és az egyént lakóhely szerint vezetett kartotéklapon folytatólag nyilvántartja, a központ részére kiértékeli és rendkívüli szükség esetén, mozgósításkor, hadiállományra való kiegészítéskor, háború idején vagy egyéb szükség esetén való igénybevételét honvédelmi munkakötelezettség címén előkészíti.

c) Amennyiben valaki az orvosi vizsgálat alapján *„közérdekű munkaszolgálatra alkalmatlannak"* lett osztályozva, azt a munkaszolgálatos zlj. parancsnokság a 2. sz. melléklet 1—8., 15. függélyes rovatokban felvett adatok szerint részletezve haladéktalanul a lakóhely szerint illetékes behívást eszközlő kieg. pság.-gal köteles közölni. A 3. rovatban kell feltüntetni azt, hogy az illető „közérdekű munkaszolgálatra alkalmatlannak" lett osztályozva.

Ezt a kiegészítő parancsnokság az „Összeírási névjegyzék" (Állítási lajstrom) „Megjegyzés" rovatában előjegyzi és utána a Névjegyzék Kivonatot a lakóhely szerint illetékes népmozgalmi nyilvántartónak megküldi. A népmozgalmi nyilvántartó a nyilvántartó lapon előjegyzi.

Fenti értesítéseket visszamenőleg meg kell küldeni mindazokról is, akik *ezideig* közérdekű munkaszolgálatra alkalmatlannak lettek osztályozva.

Mindaddig amíg az új népmozgalmi nyilvántartást mindenütt a községi (kör-) jegyző (polgármester, kerületi elöljáró) nem veszi át — *előreláthatólag f. é. október havában* — a *b)* és *c)* bekezdésben foglalt értesítéseket a *lakóhely szerint illetékes községi (kör-) jegyzőnek, a rendőrség működési területén pedig a m. kir. rendőrkapitányságnak, rendőri kirendeltségnek, illetőleg rendőri bejelentő hivatalnak, mint a jelenlegi népmozgalmi nyilvántartónak* kell megküldeni.

d) A munkaszolgálatos zlj. pság. a közérdekű munkaszolgálat teljesítéséről az érdekelteket a 3. sz. melléklet szerinti igazolvánnyal köteles ellátni.[3]

e) A szükséges nyomtatványűrlapokat a szükséges mennyiségben a KMOF-tól kell igényelni. Első igénylés f. hó 20-án.

Kapják: I—VIII. hdt. pság.

[3] Az igazolvány-űrlap fotokópiáját lásd e kötet „Függelék"-ében, X. szám alatt.

3 db melléklet.

olvh. aláírás
A miniszter rendeletéből:

A másolat hiteles
Budapest, 1939. évi augusztus hó 14.
P. H.

Vass
irodavezető

Sokszorosított, hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—4432.

Az elnöki 1. vezérkari főnöki osztály az iratokat tudomásulvétel után az irattárba helyeztette.

12.

1939 szeptember 23

A honvédelmi miniszter utasítása a zsidótörvénynek a magyar királyi honvédségen belül való végrehajtására

Utasítás

A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. évi IV. törvénycikk (továbbiakban: zsidótörvény) rendelkezéseinek a m. kir. honvédségen belül való mikénti végrehajtására.

ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. Általában

(1) A hivatkozott zsidótörvény 5. §-ának megfelelően az e törvény értelmében zsidónak minősülő egyén jövőben a m. kir. honvédségben sem tiszti (hasonló állású), sem altiszti, sem pedig tisztesi rendfokozatot el nem érhet.

(2) A törvény értelmében zsidónak minősülő fegyveres szolgálatra alkalmas védkötelesek a védett alakulatok kivételével a

honvédség kivonuló alakulataira arányosan kerülnek majd felosztásra.

(3) A csapatparancsnokok személyes felelőssége mellett ezek az egyének kizárólag az alosztálynál teljesítendő arcvonalszolgálatra alkalmazandók. Irodai-, küldönc-, híradó-, raktár- stb. szolgálatra való beosztásuk a legszigorúbban tilos.

(4) A csak fegyvernélküli szolgálatra alkalmas zsidó védkötelesek külön munkásalakulatokba nyernek beosztást, azonban itt sem alkalmazhatók irodai, küldönc-, raktári stb. szolgálatra.

(5) A zsidótörvény értelmében zsidónak minősülő egyén katonai szolgálat tekintetében kedvezményre, vagy bármilyen címen az alóli felmentésre irányuló kérelme tekintetében alsóbbfokú szervek határozatot csak a HM. előzetes döntése után hozhatnak, illetve csak azután intézkedhetnek.

(6) Olyan esetekben, amikor a határozathozatal, illetve intézkedés polgári közigazgatási hatóság jogkörébe tartozik, azonban a határozathoz vagy intézkedéshez katonai szerv véleményét kell kikérni, a véleményező katonai szerv a HM. döntését a vélemény megadása előtt köteles kikérni.[1]

Sokszorosított másolat. — HIL. HM. eln. A.—1939—I.—26 149. (47 988.)

---

[1] A 2. fejezet elrendeli, hogy a honvédség tényleges és nemtényleges tagjai — kivéve a tábori lelkészeket — származásukat igazolni kötelesek.

A besorozott hadkötelesek a sorozást követő 15 napon belül kötelesek a származásukat igazoló okmányokat az illetékes honvédkiegészítő parancsnokságnál benyújtani.

A következő, a 3. fejezet az igazolások sorrendjét írja elő: először a tényleges szolgálatban álló hivatásos, majd a nyugállományú és szolgálatonkívüli tisztek, tisztjelöltek (hasonlóállásúak), ezután az altisztek, tisztesek és legénység, valamint a nyugállományú hivatásos altisztek és tisztesek, végül pedig a tartalékos tisztek és tisztjelöltek kerülnek igazolás alá.

A 4. pont a nősök feleségének igazolását az alantiak szerint állapítja meg:

„(1) A ténylegesen szolgáló, illetve nyugállományú hivatásos nős tisztek (hasonlóállásúak), továbbá hivatásos és továbbszolgáló nős altisztek és tisztesek feleségük származását önön személyükkel egyidejűleg éppúgy kötelesek igazolni, mint a sajátjukat.

(2) Jövőben a nősülési engedély — az eddig érvényben levő feltételeken kívül — csak oly honvédegyéneknek fog megadatni, akik az ara keresztény származását nagyszülőkig bezárólag eredeti okmányokkal igazolni tudják."

Az igazolás a honvédelmi minisztérium rendetében megjelölt iratok alapján történik. A hivatalos anyakönyvi kivonat helyett felekezeti anyakönyvi kivonat, vagy más hiteltérdemlő közokirat is igazolásul szolgálhat. A keresztény hitre térés, vagy névváltoztatás esetében egyaránt anyakönyvi kivonat, vagy keresztlevél az igazolás alapja. Lehetőséget adnak a külföldről való okmánybeszerzés költségeit fedező valuta megszerzésére is. Ismerteti a rendelet a több családtag igazoltatásánál követendő eljárást. *A polgári igazolásról kiállított tanúsítványokat a honvédségi igazolásnál nem veszik figyelembe.*

Az „*Utasítás*" II. része foglalkozik az igazolások lebonyolításával:

„(1) *Az igazolások a kommun utáni igazolásokhoz hasonlóan igazoló bizottságok útján történik.*

(2) Az egyes igazoló bizottságok 1 elnökből és 2 bizottsági tagból állanak. Ahol tábori lelkészek vannak az állományban, ott a bizottságokba 1—1 lelkészt is ki kell jelölni bizottsági tagként.

(3) Az igazoltatások hólabda rendszerhez hasonlóan felülről lefelé kerülnek lebonyolításra a következők szerint:

(4) A honvédelmi miniszter, a honvédség főparancsnoka és a vezérkar főnöke, valamint a Kormányzó katonai irodájának főnöke saját és felesége származását a Kormányzó Ur Őfőméltósága előtt igazolja.

(5) Ennek megtörténtével:

a) A HM.-ban

(6) A honvédelmi miniszter személyesen igazoltatja a kat. főcs. főnököt, és a csoportfőnököket.

(7) Ezek közül 3 személy — feltéve, hogy mindhárom saját és felesége keresztény származását nagyszülőkig bezárólag igazolta — egy bizottságot alkot, amely elsőnek a HM. Csoportfőnökei, illetve osztályvezetői közül 3 főt, majd a légierők parancsnokát és a csendőrség felügyelőjét, illetve azok törzsébe tartozó 3—3 főt igazoltatja. Az ekként a HM.-ban, a légierőknél és a csendőrségnél igazolt egyének 1—1 bizottságot alkotnak, melyek a további igazoltatásokat saját testületükön belül eszközlik. Az igazoltatásokat a továbbiakban a HM.-ban Csoportfőnökségeken — önálló osztályokon — belül kell végrehajtani.

(8) A HM.-ba beosztott legénységi állományú egyének (írnok-altisztek, küldöncök stb.) igazoltatását a HM. 10. osztálya és a HM. törzskülönítménye által felállítandó bizottság(ok) folytatják le.

(9) Az ekként mindinkább növekvő számú igazoló bizottságok elnökéül és bizottsági tagokul a csoportfőnökök (önálló osztályok vezetői) csakis oly tiszteket (hasonlóállásúakat) jelölhetnek ki, akik a jelen utasítás III. Rész 3. pontjában meghatározott feltételeknek mindenben megfeleltek.

(10) A róm. kath. és prot. tábori püspökség papi személyzetét a HM.-ben megalakuló bizottságokra az Elnökség vezetője osztja fel.

(11) Az igazoltatások lebonyolításának irányítására a HM.-ban az Elnökség vezetője hivatott."

A honvédség főparancsnokságánál, a vezérkari főnökségnél, a kormányzó katonai irodájánál, a hadtest- és csapatparancsnokságoknál, osztály- és alosztályoknál, intézeteknél s egyéb szerveknél az igazolási eljárás a fent említett módszer alapján történik. Fontos pontja a rendelkezésnek a titoktartás kérdése is, mely szerint:

„(1) Személyi érzékenységek kímélése érdekében az igazoló eljárás akként hajtandó végre, hogy a beterjesztett okmányokba csak az igazoló bizottságok tekinthessenek be, az igazolás eredményéről pedig az érdekelten kívül csakis az arra illetékes elöljárók szerezzenek tudomást.

(2) Különös gonddal kell ügyelni a tisztek, tisztjelöltek (hasonlóállásúak) és altisztek igazoltatási eljárásával kapcsolatos diszkrécióra. Ezek, valamint feleségeik okmányait csakis tisztek kezelhetik, ugyancsak kizárólag tisztek vezethetik az igazoltatással kapcsolatos nyilvántartást és iratváltást is.

(3) A titoktartás megszegése fegyelmi eljárást von maga után."

Az „Utasítás" III. része az igazoló eljárás technikai végrehajtását írja elő, éspedig az okmányok előterjesztésének módját, az igazoló bizottságok összeállítását, e bizottságok működését s egyéb, esetleg kétes esetekben követendő eljárást. E részhez tartozik a kivételek megállapítása is. Eszerint:

„(1) Azok a rendfokozattal bíró egyének, valamint polgári tisztviselők, akik a zsidótörvény értelmében zsidónak minősülnek és ezt a tényt az igazoltatásukra illetékes parancsnokságuknak (hatóságuknak) írásban bejelentik — mentesülnek az okmányok és a Származási táblázat előterjesztésének kötelezettsége alól.

(2) Rendfokozat nélküli egyének származásukat csapán a szülőkig bezárólag kötelesek igazolni. E személyek igazolása vagy eredeti, illetve a honvédségen belül hitelesített okmányokkal, vagy ilyenek hiányában két falubeli tanú vallomásával — történik. Származási táblázatot ezek az egyének nem szerkesztenek . . ." (U. o.)

A Honvédelmi Minisztérium elnöki a) osztálya az „Utasítás"-hoz leiratot mellékelt, amelyben többek között a következőket közli: A rendelet kézhezvétele után az igazoltatási eljárást azonnal meg kell indítani, azonban tekintettel a feszült nemzetközi helyzetre a származási okmányoknak külföldről való beszerzése nehézségekbe ütközik és ezért csak azokat a személyeket kell igazoltatni, akiknek a szükséges okmányai már megvannak. Hangsúlyozza, hogy azoknak az igazoltatására kell különös súlyt helyezni, akik nősülni szándékoznak, vagy akik gyermeküket katonai nevelő- és képző intézetbe akarják felvétetni. Befejezésül közlik, hogy a „különleges helyzet megszűntével" az igazoltatás lefolytatására záros határidőt fog megszabni.

A leirat fogalmazványán a következő megjegyzés olvasható: „A Korm. Úr Ő főm.-nak IX. 21-én referáltam (uo.)."

Az utasítás első oldalának alján a következő megjegyzés olvasható: „A jelen U t a s í t á s-ban a m. kir. honvédségre vonatkozó rendelkezések teljes mértékben vonatkoznak a m. kir. testőrségre, a m. kir. csendőrségre és méneskarra, továbbá a koronaőrségre és a képviselőházi őrségre, valamint értelemszerűen a honvédség közigazgatási szolgálatában álló polgári személyekre is."

13.

1939 szeptember—1945

(1945 október 5)

Salamon Dezső munkaszolgálatos visszaemlékezése

A jegyzőkönyv felvétetett Budapesten, 1945 október 5-én, a DEGOB. Deportáltak Gondozó Országos Bizottság Otthonában, Budapest VII., Bethlen tér 2.

Megjelent: Salamon Dezső
Született: 1918 V. 18. Huszt-on
Foglalkozása: munkás
Utolsó lakhelye: Huszt
O r o s z fogságban volt.

Fent nevezett előadja a következőket:

1939 szeptember havában vonultam be munkaszolgálatra Szolnokra a 6/4-es munkás századhoz.

A századparancsnokunk P á s z t o r István tüzérhadnagy volt, akinek a parancsa folytán, addig nem volt szabad bevonulni a szállásunkra, amíg a munkateljesítmény nem lett elvégezve. Mi viszont teljesen át voltunk mindig fázva, vékony ruhában, teljesen lerongyolódva dolgoztunk, tehát majdnem mezítelenül, ennek következtében az emberek végtagjai lefagytak. Nekem is mindkét kezem lefagyott, illetve 9 ujjam hiányzik.

Boros László tizedes, H ó d o s őrmester, a századparancsnok utasítására ütötték-verték az embereket és iszonyatos kínokat álltunk ki a legszigorúbb téli időjárásban. A századparancsnok már nem is utalta az embereket kórházba, hanem egész egyszerűen agyonlőtték őket.

Szolnokról elkerültem Püspökladányba, ott dolgoztam 2—3 hétig, a MÁV-nál. Közben voltunk kihelyezésen bent az országban, ahol erőd és útépítést végeztünk.

1942. IX. 10-én kivittek bennünket, az orosz frontra, a Don partjának első vonalába, ahol akna-lerakást, bunkerépítést végeztünk. Mindenütt Pásztor István volt a parancsnokunk, aki a legkegyetlenebb bánásmódban részesített. Pajtákban laktunk, ahova a hó befújt, eső beesett, teljesen lerongyolódva és kiéhezve dolgoztunk, és méghozzá legtöbbnyire éjjeli munkát végeztünk. A munkahelyre 4—5 km-t gyalogoltunk naponta. A víz meg volt fertőzve, úgy, hogy ivásra nem volt használható, pokoli kínokat álltunk ki a szomjúságtól is. Mocsaras vízben mosakodtunk, éppen hogy el nem tetvesedtünk.

1942 XI. 15-én kerültem tábori kórházba, ahol leamputálták 9 ujjamat. Decemberben parancsba jött, ahogy azok a munkaszolgálatosok, akik munkaképtelenek, visszahozandók Budapestre, ahol a Zsidó-kórházban, saját költségükre kezelték volna őket.

Elhelyeztek bennünket egy orosz községben, Csernyankában és otthagytak bennünket, cca 400-an voltunk. (Tehát úgy látszik a parancs mégis megváltozott, mert nem hoztak vissza az országba.) Kiütött a flecktífusz, ekkor $^3/_4$ része bajtársaimnak áldozata lett e szörnyű járványnak. Ebben a községben estem orosz fogságba, 1943 január közepén. Az oroszok elhelyeztek bennünket tábori kórházakban, kaptunk rendes tiszta ruhaneműt, a legjobb ellátásban és ápolásban részesítettek.

Szeptemberben elvittek bennünket Focsaniba, ahonnan nemzetiségek szerint transportálták most haza a foglyokat. Cca 350-es transporttal érkeztem meg Budapestre.

Csupán a betegeket és rokkantakat indították útnak, az egészségesek még ott maradtak a táborban, cca 5—6000-en különböző nemzetiségűek.

A jegyzőkönyvet felvette:

Weiss Margit

Salamon Dezső s. k.

Eredeti jegyzőkönyv. — Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára. — 3384. sz. jkv.

14.

1939 október 30

a) A Honvédelmi Minisztérium felkéri a vezérkari főnököt, hogy közölje a közérdekű munkaszolgálatra vonatkozó igénylését

M. Kir. Honvédelmi Miniszter
95 418. szám eln. KMOF—1939.

Igénylések a közérdekű munkaszolgálatra

(1940 április—szeptember)

A M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK

(1. Vkf. oszt. útján)

Budapest, 1939. október hó 30-án. *Budapest*

A f. évi 23. sz. Honvédségi Közlönyben megjelent 5070/1939. Me. számú kormányrendelet 25 765. eln. 1a. 1939. sz. HM. körrendelet kapcsán.

Felkérem Nagyméltóságodat, hogy amennyiben az 1940. évi április hó 15-től szeptember 25-ig terjedő időben hatásköre keretében közérdekű munkaszolgálatot kívánna igénybe venni, úgy igényét f. évi december hó 31-ig a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjével közölni méltóztassék.

A fent hivatkozott minisztériumi rendelet (5070/Me. 1939. sz.) 6. § (2) bekezdésének megfelelően erre az időszakra kizárólag külső munka igényelhető.

Munka igénylésekre a hdt. pság.-okat és a III. Csfséget egyidejűleg felszólítottam.

Megküldöm a Vkf. Úrnak és a Hfp. Úrnak.

A miniszter rendeletéből
Dr. vitéz Fábry Dániel tbk.

Géppel írt tisztázat, Fábry saját kezű aláírásával. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—5056.

Az iratot 1939. XI. hó 3-án iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályon.

———

(14)

1939 november 6

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának feljegyzése és kiadványtervezetei a közérdekű munkaszolgálat igénybevételével kapcsolatban

P. d.:

A HM. (KMOF) az 1940. évi közérdekű munkaszolgálat igénybevételére vonatkozó igénylések tban átiratot intézett.

Az oszt. véleménye szerint a munkaszolgálatot elsősorban az 1940. évre tervbe vett országerődítési munkálatok, valamint az avval összefüggő út-, híd- és elhelyezési építkezéseknél fellépő munkaerőszükséglet fedezésére kellene felhasználni, tehát az itt fellépő igényeket kell elsősorban kielégíteni.

A HM. Úr felkérendő volna, hogy az e célra befutó igényléseket minden más igénnyel szemben részesítsen előnyben.

Az igénylések összeállítására a Vkf. oszt.-ok utasítandók volnának, míg az összesített igénylést a fontossági sorrend feltüntetésével az 1. Vkf. oszt. küldené meg a HM. Úrnak.

Tervezem az alábbi kiadványokat:

Bizalmas!

1. M. Kir. Honvédelmi Miniszter Úrnak (KMOF)
2. M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 3. osztály
3. M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 7k. osztály
4. M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 7m. osztály
5. M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 7ö. osztály

Budapest

ad. 1-hez:

Kapcsolatban a 95 418. eln. KMOF—1939. számmal.

Felkérem Nagyméltóságodat, hogy a közérdekű munkaszolgálat 1940. évi alkalmazásánál a Nagyméltóságod előtt ismert terv szerint meginduló erődítési munkálatokra, és evvel kapcsolatos út-, híd- és elhelyezési építkezésekre vonatkozó igénylések nyerjenek elsősorban kielégítést.

Erre vonatkozó részletes igénylésemet külön fogom megküldeni.

ad. 2—5-höz:

A Honvédelmi Miniszter Úr (KMOF) 95 418. eln. KMOF—1939. szám alatt átiratot intézett a Vkf. Úrhoz az 1940 IV. 15-től IX. 25-ig terjedő időre a közérdekű munkaszolgálat igénybevételére vonatkozó igénylések közlésére.

A Honvédelmi Miniszter Urat a Vkf. Úr Őnagyméltósága felkérte, hogy elsősorban a Kárpátalján tervezett erődítési és avval összefüggő út-, híd- és elhelyezési munkálatokkal kapcsolatban felmerülő igények nyerjenek kielégítést.

A kb. társosztály ügykörébe tartozó végrehajtandó munkálatokhoz igénybe venni szándékolt közérdekű munkaszolgálatra vonatkozó igénylését kérem ide az 1 Vkf. oszt.-nak f. évi december hó 15-ig a tervezett felhasználás céljának és időtartamának feltüntetésével, megküldeni, hogy a Vkf. Úr összefoglalt kiadványát megszerkeszthessem.

Kapják 3., 7k., 7m., 7ö. Vkf. osztályok.

Budapest, 1939. évi november hó ..... n.

XI. 6. *vitéz László* ezds.
L. XI. 6. *Ná[day]*
K. XI. 6. *W[erth]*

Géppel írt fogalmazvány, László aláírásával, Náday és Werth kézjelével. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1939—5056.

Az irat alján a „Pro domo" folytatásaként kiadványt terveztek a Vkf. osztályoktól érkezett igénylések alapján a HM. úrnak (KMOF.), de a megkezdett szöveget áthúzták vörös ceruzával, s a következő megjegyzést írták rá: „elintézve 3001/eln. 1. Vkf.—1940. sz. alatt".

---

(14)

1940 január 4

c) A Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztályának a KMOF.-hez intézett átirata, amelyben közli az igényelt munkaszolgálatos zászlóaljak számát

Pro domo:

Az 5056. eln. 1. Vkf.—1939. sz. átiratra a Vkf. oszt.-októl beérkeztek a közérdekű munkaszolgálatra az igénylések.

Tervezzük a következő kiadványt:
KMOF

Írásban 1-hez:

A 95 418. eln. KMOF—1939. sz. átirat kapcsán közlöm, hogy a Vkf. oszt.-oknak a közérdekű munkaszolgálatra vonatkozó igénylései a következők:

1. 1940 IV. 15-től IX. 25-ig legalább öt munkaszolgálatos zlj. kell a Kárpátalján végzendő erődítési munkálatokhoz. Részletes igénylést a 7. m. Vkf. oszt. közvetlenül küldi meg.

2. 1940 III. 1-től X. 30-ig két munkaszolgálatos zlj. kell útépítés céljaira. Részleteket a 7k. Vkf. oszt. közvetlenül közli.

3. 1940 IV. 15-től IX. 25-ig egy munkaszolgálatos zlj. szükséges a Kárpátalján tervezett erődítések hir. hálózatának kiépítéséhez, valamint a szolnok—nyíregyházi postai távkábel fektetéséhez.

4. A 3. Vkf. oszt. az esetleges munkákat még nem szemrevételezte, így igénylését később közvetlenül fogja megküldeni.

Az igénylésekkel kapcsolatban utalok arra, hogy a Vkf. Úr, 5056. eln. 1. Vkf.—1939. sz. alatt a HM. Urat már felkérte, hogy több igénylés esetén elsősorban az erődítési munkák céljait szolgáló igénylések nyerjenek kielégítést.

1940. I. 2.

vitéz Németh szds.
I. 3. *Bán* őrgy.
K! I. 3. *vitéz László* szds.
L. I. 4. *Ná[day]*

Géppel írt fogalmazvány, Németh, Bán, László aláírásával, Náday kézjelével. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—3001.

Az iratra a következő szövegű bélyegző van ráütve: „Tisztázatot Vkfh. Úr írja alá".

15.

1939 november 17

a) A Minisztertanács ülésének jegyzőkönyve a közérdekű munkaszolgálatot teljesítők hadigondozásáról

26. *A honvédelmi miniszter Úr* előterjesztésére a Minisztertanács a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. értelmében a hon-

védelmi kötelezettséget, vagy közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyeknek, valamint hátramaradottainak gondozása tárgyában a honvédelmi miniszter Úr által előterjesztett kormányrendelet tervezetet általánosságban elfogadja.

Az 5. és 6. § valamint a 7. § (4) pontjának egyetértő átszövegezésére, az ezzel kapcsolatos módosítások egyetértő elkészítésére, a belügy, pénzügy, igazságügy és honvédelmi miniszter Urakat kérte fel.

Ennek megtörténte után a rendelet újabb minisztertanácsi előterjesztés nélkül is kiadható.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — OL. Mt. jkv. 1939. nov. 17. (26. p.)

---

(15)

1939 december 14

b) Kormányrendelet a közérdekű munkaszolgálatot teljesítők hadigondozásáról

A M. Kir. Minisztériumnak 11 200/1939. Me. számú r e n d e l e t e a honvédelemről szóló 1939 : II. törvénycikk értelmében honvédelmi kötelezettséget, vagy közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyeknek, valamint hátramaradottaiknak gondozása tárgyában

A M. Kir. Minisztérium a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 223. §-ának (1) és 230. §-ának (6) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

A z i g é n y j o g o s u l t a k k ö r e

1. §

(1) Az 1939 : II. törvénycikk (a továbbiakban: T.) rendelkezései alapján leventekötelezettséget, valamint a nemhivatásos állományban bármily tényleges katonai szolgálatot, úgyszintén közérdekű munkaszolgálatot teljesítő, továbbá honvédelmi munkára vagy közérdekű légvédelmi szolgálatra igénybe vett, vagy önkéntes jelentkezés alapján alkalmazott személyeknek, valamint

eltartásra szoruló hátramaradottaiknak a T. alapján teljesített szolgálatból (munkából) kifolyólag szenvedett sérülés, sebesülés, más egészségrontás, illetőleg halál esetén a jelen rendeletben szabályozott gondozásra van igényük.

(2) A gondozásra való igény szempontjából a fegyvergyakorlat, a lövészkiképzés, valamint a T. 21. §-ának (8) bekezdése értelmében végzett leventeoktatói szolgálat a tényleges katonai szolgálatnak, a T. 91. §-ában, illetőleg 133. §-ának (2) bekezdésében meghatározott kiképzés vagy gyakorlat pedig a honvédelmi munkának, illetőleg közérdekű légvédelmi szolgálatnak teljesítésével esik egy tekintet alá.

(3) Azokra a vállalati alkalmazottakra, akiket a T. 90. §-a, illetőleg a 9300/1939. Me. számú rendelet 9. §-ának (2) bekezdése értelmében csupán arra köteleztek, hogy a vállalatnál fennálló szolgálati — vagy munkaviszonyukban — annak egyébként érintése nélkül — honvédelmi munkakötelezettségük alapján megmaradjanak, a jelen rendelet hatálya nem terjed ki. Ehhez képest amennyiben a veszteséget olyan személy szenvedte, aki a honvédelmi munkakötelezettség alapján valamely hatósági vezetés alatt működő (T. 107. § [2] bek.) vagy a M. Kir. Honvédség részére való szállításra (T. 107. § [1] bek.), illetőleg egyéb módon az üzem folytatására (T. 107. § [5] bek.) vagy előkészületi intézkedésekre kötelezett (T. 108. §), de a vállalkozótól használatra igénybe nem vett vállalatnál tartatott vissza, illetőleg ilyen vállalatnál honvédelmi munkára visszatartás útján alkalmaztatott, — az ilyen személynek, illetőleg hátramaradottainak a jelen rendelet értelmében gondozásra igénye nincs, hanem a veszteség következtében támasztható igényekre nézve az alkalmazotti viszonyból folyó egyébként fennálló jogszabályok, illetőleg szerződés irányadók (T. 223. § [3] bek.).

(4) Az előbbi bekezdés rendelkezései irányadók abban az esetben is, ha az alkalmazottat a kincstár által használatra igénybevett (T. 107. § [5] bek.) vagy kisajátított (T. 107. § [7] bek.) vállalatnál a 9300/1939. Me. számú rendelet 9. §-ának (3) bekezdése értelmében azzal a hatállyal tartották vissza a kincstár üzemének szolgálatában, hogy a visszatartás eddigi jogállását a szolgálati, illetőleg munkaviszony, valamint a társadalombiztosítási és egyéb jogszabályok szempontjából nem érinti.

(5) Ha a honvédelmi munkára igénybe vett személy munkakötelezettségét az igénybevételt foganatosító katonai parancsnokság közreműködésével létrejött szolgálati alkalmazásban teljesíti (9300/1939. Me. sz. rendelet 11. § [2] bek., 12. § [2] bek., 13. § [2] és

[4] bek., 15. § [3] bek.), az ilyen szolgálati alkalmazás körében szenvedett veszteségből kifolyólag a jelen rendelet értelmében való gondozásra a közvetlen károsult vagy hozzátartozója csak annyiban támaszthat igényt, amennyiben a jelen rendelet szerint megállapítható gondozás mértéke a szolgálati viszony alapján a fennálló társadalombiztosítási szabályok, illetőleg a szolgálati szerződés értelmében nyújtott gondozás mértékét meghaladja.

(6) A T. 230. §-a alapján teljesített közérdekű munkaszolgálat esetében a gondozásra nézve abban az esetben is a jelen rendelet irányadó, ha a közérdekű munkaszolgálatra kötelezett személy ezt a szolgálatát az 5070/1939. Me. számú rendelet rendelkezései (5. § [3] bek., 6. § [2] bek.) értelmében a jelen § (3) vagy (4) bekezdésében említett valamely vállalatnál (üzemnél) teljesíti.

(7) A jelen rendelet alkalmazása szempontjából a házi légvédelem körében végzett teendőket nem lehet közérdekű légvédelmi szolgálatnak tekinteni.

A gondozásra irányadó szabályok

2. §

A jelen rendelet hatálya alá tartozó személyek gondozása tekintetében az alábbi §-okban foglalt eltérésekkel, illetőleg kiegészítésekkel a hadirokkantak és más hadigondozottak ellátásáról szóló 1933 : VII. törvénycikk rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

Állampolgárság

3. §

A jelen rendelet hatálya alá tartozó személyekre az 1933 : VII. tc. 1., 4. és 6. §-át azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a magyar állampolgárság a gondozási igény megszerzésének nem előfeltétele, az a magyar állampolgár azonban, aki az igényjogosultság megszerzésének alapjául szolgáló esemény bekövetkezése után idegen állam polgárává lesz, mind a pénzellátását, mind az 1933 : VII. tc. VI. fejezetében tárgyalt kedvezmények elnyerésére, illetőleg megtartására való jogosultságát elveszti.

Hadiszolgálat, hadirokkant fogalma

4. §

A jelen rendelet alkalmazásában a világháborúban teljesített „hadiszolgálat" helyett az 1. §-ban felsorolt — akár béke, akár háború idején teljesített — bármely szolgálatot (munkát) érteni kell, „hadirokkantnak" pedig azt a személyt kell tekinteni, aki az 1933 : VII. tc. 2. §-ának A) pontjában meghatározott veszteséget ilyen szolgálatban (munkában), vagy ezzel okszerű kapcsolatban szenvedte el.

Házasságkötés, törvényesítés, örökbefogadás, születés időpontja

5. §

(1) A jelen rendelet hatálya alá tartozó személy csak akkor részesül gondozásban, ha az 1933 : VII. tc. 2. §-ában az igény előfeltételéül megállapított házasságkötés, vagy törvényesítés a közvetlen károsult harmincadik életévének betöltése előtt, vagy bár harmincadik életévének betöltése után, de szolgálatának (munkájának) megszűnése (elbocsátás) előtt jött létre. Ha a közvetlen károsult a szolgálat (munka) megszűnését közvetlenül megelőzően egészségügyi szabadságon, vagy gyógyintézeti ápolásban volt, a harmincadik életévének betöltése után létrejött házasságkötés, illetőleg törvényesítés csak abban az esetben szolgál gondozási igény alapjául, ha létrejötte a szabadság megkezdése, illetőleg a gyógyintézetbe való felvétel előtti időre esik.

(2) A jelen rendelet hatálya alá tartozó örökbefogadott gyermek csak akkor részesül gondozásban, ha az örökbefogadás a közvetlen károsult örökbefogadó szülő szolgálatának (munkájának) megszűnése (elbocsátás) előtt, ha pedig a közvetlen károsult örökbefogadó szülő a szolgálat (munka) megszűnését közvetlenül megelőzően egészségügyi szabadságon vagy gyógyintézeti ápolásban volt, a szabadság megkezdése, illetőleg a gyógyintézetbe való felvétel előtt jött létre.

(3) A jelen rendelet alkalmazásában „hadiárva" — teljeskorúságának eléréséig, vagy házasságkötéséig, de legfeljebb huszonnegyedik életévének betöltéséig az előző bekezdésekben meghatározott időpontban kötött házasságból született, illetőleg az ott megállapított időpontban tövényesített vagy örökbe-

fogadott az a gyermek (hadigyámolt) is, akinek atyja (örökbefogadó atyja) mint ellátásban levő III. járadékosztályú hadirokkant halt meg. Az ilyen hadiárvát a hadiárvákra (félárvákra) meghatározott árvajáradék abban az esetben is megilleti, ha életben levő anyja hadiözvegyi járadékellátásban nem részesül.

(4) A törvényes gyermek, ha jelen § szerint irányadó időpontban kötött házasságból származik s reá nézve a gondozás többi előfeltételei is fennállanak, születése időpontjára tekintet nélkül részesül gondozásban.

Gondozási igény honvédelmi munkára, vagy közérdekű légvédelmi szolgálatra igénybe vett nő után

6. §

(1) Ha a közvetlen károsult olyan nő, akit honvédelmi munkára vagy közérdekű légvédelmi szolgálatra vettek igénybe, hozzátartozói javára gondozásnak az alábbi rendelkezések szerint van helye.

(2) A nő férje csak abban az esetben részesülhet gondozásban, ha vagyontalan, s teljesen munka- és keresetképtelen és őt kizárólag felesége tartotta el. Ezzel az előfeltétellel a férj gondozási igénye tekintetében ugyanazokat a rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni, amelyeket az 1933 : VII. törvénycikk, illetőleg a jelen rendelet a *hadiözvegyekre* nézve állapít meg, kivéve az idézett törvénycikk 5. §-a (1) bekezdésének e) pontját, 8. §-ának (3) bekezdését, 9. §-a (3) bekezdésének második és harmadik mondatát, 16. §-ának (3) bekezdését és 27. §-át, amelyek az özvegy férjre nem alkalmazhatók, továbbá azzal az eltéréssel, hogy a 6. § (1) bekezdésének f) pontjában megjelölt körülmény helyett az újbóli nősülés szolgál megszüntető okul.

(3) A nő törvényes, törvényesített, valamint örökbefogadott gyermeke az 1933 : VII. tc. 2. §-a C) pontja a) és c) alpontjainak és D) pontjának, valamint a jelen rendelet 5. §-ának alkalmazásával mint hadiárva, illetőleg hadigyámolt részesül gondozásban, azonban csak akkor, ha atyja, illetőleg a férjjel közösen történt örökbefogadás esetében örökbefogadó atyja nem él, vagy vagyontalansága s teljes munka és keresetképtelensége folytán maga is eltartásra szorul.

(4) A nő házasságán kívüli gyermekét az 1933 : VII. tc. 2. §-a C) pontjának a) és c) alpontjai és D) pontja, továbbá a jelen

rendelet 5. §-ának (3) bekezdése alá tartozó hadiárva, illetőleg hadigyámoltra vonatkozó rendelkezések megfelelő alkalmazásával kell gondozásban részesíteni, azonban csak akkor, ha az anya harmincadik életévének betöltése előtt, vagy bár ez után, de az anya munkájának (szolgálatának) megszűnését követő háromszáz napon belül született, továbbá azzal, hogy az ilyen gyermeket szülőtlen hadiárvának tekinteni nem lehet.

(5) A (2)—(4) bekezdések alá tartozó esetekben az 1933 : VII. törvénycikk rendelkezéseiben, valamint a jelen rendelet 5. §-ában említett apa helyett anyát, anya helyett apát, férj helyett feleséget, feleség helyett pedig férjet kell érteni.

(6) Azt a gyermeket, akit a jelen rendelet értelmében mind törvényes vagy természetes, illetőleg örökbefogadó atyja, mind anyja után egyaránt illetne gondozás, azon a jogcímen kell gondozásban részesíteni, amely reá nézve kedvezőbb.

(7) A jelen rendelet alkalmazásában az 1933 : VII. tc. 2. §-a E) pontjában említett egyetlen hozzátartozó alatt a leányt is érteni kell.

Az igényjogosultak osztályozása és pénzellátása

7. §

(1) A jelen rendelet alkalmazásában az 1933 : VII. tc. 3. §-a (2) bekezdésében említett „egyévi önkéntes" alatt a „karpaszományost" is érteni kell.

(2) Leventekötelezettség, közérdekű munkaszolgálat, honvédelmi munka és közérdekű légvédelmi szolgálat teljesítéséből eredő gondozási igény esetében, ahhoz képest, hogy a közvetlen károsultnak a szolgálat (munka) teljesítése alatt bekövetkezett halálakor, illetőleg a szolgálat (munka) megszűnésekor

a) középiskolai nyolc osztályos vagy ezzel tanulmányi szempontból egyenlő értékű végzettsége volt, — a *tiszti*,

b) középiskolai négy osztályos vagy ezzel tanulmányi szempontból egyenlő értékű végzettsége volt, — az *altiszti*,

c) egyébként pedig a *legénységi* ellátás jár.

(3) Ha a közvetlen károsult a szolgálat (munka) alatt, vagy azt közvetlenül megelőzően középiskolának, vagy azzal tanulmányi szempontból egyenlő értékű tanintézetnek tanulója volt, s a gondozása jogcímül szolgáló veszteség tanulmányainak továbbfolytatását megakadályozta, az előbbi bekezdés *b)* pont-

jában megkívánt végzettség megszerzése előtt is az altiszti, a *b)* pontban megkívánt végzettséget meghaladó tanulmányok esetében pedig az ugyane bekezdés *a)* pontjában megszabott végzettség megszerzése előtt is a tiszti ellátás jár.

(4) A jelen rendelet alkalmazásában azokat a hadirokkantakat, akik az 1933 : VII. tc. 11. §-a szerint a IV. járadékosztályra megszabott előfeltételeknek felelnek meg a IV. járadékosztály helyett a „járadék nélküli hadirokkantak" osztályába kell sorozni. A járadék nélküli hadirokkantat rokkantjáradék és nevelési pótlék, valamint járadéksegély és járadékmegváltás nem illeti, egyebekben az ilyen hadirokkantnak, valamint hozzátartozóinak jogállására a jelen rendeletben foglalt eltérésekkel és kiegészítésekkel ugyanazok a rendelkezések irányadók, amelyeket az 1933 : VII. törvénycikk a IV. járadékosztályú hadirokkontak tekintetében állapít meg azzal, hogy az idézett tc. 10. §-ának (1), 12. §-ának (3), 21. §-ának (2) és 27. §-ának (12) bekezdése szempontjából a „járadék nélküli hadirokkantak" osztályába tartozó ilyen személyt járadék hiányában is ellátásban részesülőnek kell tekinteni.

(5) A jelen rendelet hatálya alá tartozó személyeket az 1933 : VII. tc. 3. §-ának (6) bekezdésében megállapított összegek helyett az alábbi összegű járadékok és egyéb pénzellátások illetik:

A) A tiszti ellátási csoportban

a) I. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 240 P.

b) I. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltanként havi 6 P.

c) II. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 120 P.

d) II. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltanként havi 8 P.

e) III. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 60 P.

f) III. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 3 P.

g) Ötvenötödik életévét be nem töltött hadiözvegy járadéka havi 16 P.

h) Ötvenötödik életévét betöltött hadiözvegy járadéka havi 30 P.

i) Hadiárva (félárva) járadéka havi 8 P.

j) Szülőtlen hadiárva járadéka havi 14 P.

k) Hadigondozott családtag járadéksegélye havi 15 P.

B) Az altiszti ellátási csoportban

a) I. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 120 P.

b) I. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 6 P.

c) II. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 70 P.

d) II. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 4 P.

e) III. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 30 P.

f) III. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 2 P.

g) Ötvenötödik életévét be nem töltött hadiözvegy járadéka havi 10 P.

h) Ötvenötödik életévét betöltött hadiözvegy járadéka havi 15 P.

i) Hadiárva (félárva) járadéka havi 6 P.

j) Szülőtlen hadiárva járadéka havi 10 P.

k) Hadigondozott családtag járadéksegélye havi 10 P.

C) A legénységi ellátási csoportban

a) I. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 80 P.

b) I. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 4 P.

c) II. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 60 P.

d) II. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 3 P.

e) III. járadékosztályú hadirokkant járadéka havi 30 P.

f) III. járadékosztályú hadirokkant nevelési pótléka hadigyámoltonként havi 2 P.

g) Ötvenötödik életévét be nem töltött hadiözvegy járadéka havi 10 P.

h) Ötvenötödik életévét betöltött hadiözvegy járadéka havi 15 P.

i) Hadiárva (félárva) járadéka havi 4 P.

j) Szülőtlen hadiárva járadéka havi 8 P.

k) Hadigondozott családtag járadéksegélye havi 10 P.

Pénzellátás folyósítása

8. §

(1) A jelen rendelet alapján járó pénzellátások folyósítása tekintetében az 1933 : VII. tc. 7. § (1) bekezdésének első és harmadik mondata helyett az alábbi rendelkezéseket kell alkalmazni.

(2) A járadék, valamint az egyéb rendszeres pénzellátás, új megállapítás esetében az igény érvényesítését, szünetelési ok elhárulása esetében pedig az ennek igazolását (1933 : VII. tc. 5. § [4] bek.) követő hó első napjától kezdve jár. Az ettől az időponttól az igény jogerős megállapításáig, illetőleg az újbóli folyósításig már esedékessé vált pénzellátást visszamenőleg egy összegben kell folyósítani. A járadék, valamint az egyéb rendszeres pénzellátás összegének változása esetében a változott összegű pénzellátás a változást megállapító jogerős határozat hozatalát követő hó első napjától jár.

(3) Hadiözvegy csak akkor részesülhet életkoránál fogva a magasabb összegű járadékban, ha ötvenötödik életévének betöltését az illetékes nyilvántartó hatóságnál (községi, illetőleg körjegyzőnél, városokban a polgármesternél, Budapesten a kerületi elöljárónál) bejelenti és születési anyakönyvi kivonattal igazolja. A hadiözvegyet a magasabb járadék az ötvenötödik életévének betöltése után a következő hó 1. napjától kezdve illeti meg, ha azonban a bejelentést az igazolással együtt nem teszi meg az előtt a nap előtt, a magasabb járadék csak a bejelentést és igazolást követő hó 1. napjától kezdve jár. Az igazolt bejelentéseket az illetékes nyilvántartó hatóság havonként, a hó 5. napjáig a hadigondozási igazolvány csatolásával közvetlenül a központi illetményhivatallal közli. Az 1933 : VII. tc. 26. §-ának (1) bekezdésében meghatározott díj- és illetékmentesség a jelen §-ban említett anyakönyvi kivonatra is kiterjed.

Ideiglenes osztályozás és gondozásbavétel

9. §

A hadirokkantat, ha kereső- és munkaképessége csökkenésének fokát az első ízben való osztályozás alkalmával még nem lehet véglegesen megállapítani, ideiglenesen kell osztályozni és a szolgálatból (munkából) való elbocsátást követő egy év tartamára ideiglenesen kell a gondozás mértékét megállapítani. Ha a kereső- és munkaképesség csökkenésének foka az elbocsátást követő egy év elteltével sem állapítható meg véglegesen, az ideiglenes pénzellátást a következő év tartamára is meg kell hosszabbítani. A szolgálatból (munkából) való elbocsátást követő két év eltelte után az osztályozás és a gondozás mértéke kérdésében végleges határozatot kell hozni.

A pénzellátásra irányuló igény érvényesítésének véghatárideje

10. §

(1) A jelen rendelet hatálya alá tartozó személyekre 1933 : VII. tc. 21. §-ának (1) bekezdése és 23. §-a helyett alábbi rendelkezések irányadók.

(2) A gondozásra való igényt a Hadigondozó Bizottságnál kell érvényesíteni.

(3) A járadékra vagy egyéb rendszeres pénzellátásra irányuló igény érvényesítésének véghatárideje egy esztendő; mégpedig

a) hadirokkant járadéka és nevelési pótléka tekintetében attól a naptól számítva, amelyen a hadirokkantat a szolgálatból (munkából) elbocsátották, illetőleg ha a veszteség (sérülés, sebesülés vagy más egészségrontás) közvetlen következményeként az elbocsátástól számított egy éven belül kórházi gyógykezelés alá került, attól a naptól számítva, amelyen a kórházi gyógykezelés megszűnt,

b) azokban az esetekben, amelyekben az igény — ideértve a temetési segélyre való igényt is — a közvetlen károsultnak vagy más személynek halálával keletkezik, a halálnak, illetőleg a holtnak nyilvánító határozat jogerőre emelkedésének napjától számítva.

(4) Ha a közvetlen károsult halála háború idején a szolgálat (munka) alatt, vagy pedig hadifogságban következett be, a járadékra és egyéb rendszeres pénzellátásra való igény érvényesítésének egy évi véghatárideje a hivatalos veszteséglajstromban való közzétételtől, vagy ha az igényjogosultat a közvetlen károsult haláláról az ily közzététel előtt külön is értesítették, az értesítés kézbesítésétől számít.

(5) Az igényt oly törvényes gyemek, valamint a nőnek olyan házasságon kívüli gyermeke (6. § [4] bek.) tekintetében, aki az

előző bekezdésekben megszabott kezdő időpontok után született, a gyermek születésének napjától számított egy év alatt, az említett kezdő időpontok után törvényesített gyermek tekintetében pedig a törvényesítés napjától számított egy év alatt kell érvényesíteni.

(6) Ha a gondozásra való igényjogosultságnak, illetőleg a gondozás mértékének megállapítása attól függ, hogy az igényjogosultat mennyiben illeti más jogalapon is gondozás (1. § [5] bek.) az előző bekezdésekben megszabott egy évi véghatáridő folyását az igénynek a más jogalapon való érvényesítése félbeszakítja, az erre vonatkozó eljárás jogerős befejezését követő naptól kezdve azonban az egy évi véghatáridő tovább folyik.

(7) Az igény érvényesítésének egy évi véghatáridejére vonatkozó rendelkezés nem alkalmazható a jelen rendelet 6. §-ának (3) bekezdésében említett arra a gyermekre, akinek javára az igényt azért érvényesítik később, mert atyjának (örökbefogadó atyjának) vagyontalansága a teljes munka- és keresőképtelensége utóbb következett be.

(8) A 7. § (4) bekezdésében említett járadéknélküli hadirokkant, valamint az olyan személy javára, aki már járadék vagy egyéb rendszeres pénzellátás élvezetében áll, a pénzellátásra, illetőleg a magasabb ellátásra vagy az ellátás más nemére irányuló igény érvényesítése nincs véghatáridőhöz kötve.

Jelvényviselés

11. §

A jelen rendelet hatálya alá tartozó hadirokkantakra az 1933 : VII. tc. 24. §-ának rendelkezése nem terjed ki; jelvényviselésüket a honvédelmi miniszter rendelettel szabályozza.

A gondozás költségeinek viselése

12. §

(1) A jelen rendelet alapján felmerülő költségek az államkincstárt terhelik, kivéve a különleges légvédelmi szolgálatból (T. 133. §) kifolyólag szenvedett veszteség következtében felmerülő költségeket, amelyeket a különleges légvédelmi alakulat fenntartója köteles viselni (T. 223. § [2] bek.).

(2) A Hadigondozó bizottság, amennyiben a közvetlen károsult a veszteséget a különleges légvédelmi szolgálatból kifolyólag szenvedte el, a gondozás költségeinek a különleges légvédelmi alakulat fenntartója terhére való megállapítása tárgyában is javaslatot terjeszt a honvédelmi miniszterhez és erről a javaslat felterjesztésével egyidejűleg az alakulat fenntartóját értesíti. A fenntartó, ha a költségeknek az ő terhére utalását alaptalannak találja, az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt nap alatt kizárólag a költségviselés kérdésében észrevételt tehet a honvédelmi miniszternél. Ily észrevétel esetén a honvédelmi miniszter a költségviselés kérdésében a belügyminiszterrel egyetértve határoz.

(3) Az igényjogosultat abban az esetben is mindenben a jelen rendeletben megállapított szabályok szerint kell gondozásban részesíteni, ha a gondozás költsége a különleges légvédelmi alakulat fenntartójára hárul. A fenntartó a költségeket a honvédelmi miniszter által a belügyminiszterrel és pénzügyminiszterrel egyetértve megállapított szabályok szerint az államkincstárnak tartozik megtéríteni.

Hatálybalépés. Átmeneti rendelkezések

13. §

(1) A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba, rendelkezéseit a T. hatálybalépésétől, vagyis az 1939. évi március hó 11. napjától kezdődő hatállyal kell alkalmazni.

(2) Amennyiben az igény érvényesítésére a 10. §-ban megszabott határidő kezdőpontja az 1939. évi március hó 11. napja és a jelen rendelet hatálybalépésének napja közé esik, a határidő a jelen rendelet hatálybalépésének napján veszi kezdetét.

(3) A jelen rendelet hatálya a T. hatálybalépése előtt az 1929 : XV. törvénycikk alapján keletkezett ellátási igényekre nem terjed ki; ezekre az igényekre a jelen rendelet hatálybalépése után is az említett törvénycikk rendelkezései irányadók.

Végrehajtási záradék

14. §

A jelen rendelet végrehajtásáról az érdekelt miniszterekkel egyetértve a honvédelmi miniszter gondoskodik.

Budapest, 1939. évi december hó 14 napján.

gróf Teleki Pál s. k.
m. kir. miniszterelnök

Budapesti Közlöny, 1939. december 16, szombat, 284. szám. — „A m. kir. minisztériumnak 11 200/1939. Me. számú rendelete a honvédelemről szóló 1939 : II. törvénycikk értelmében honvédelmi kötelezettséget, vagy közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyeknek, valamint hátramaradottaiknak gondozása tárgyában."

16.

1940 március 25

A honvédelmi miniszter rendelete az 1940 április 15—június 25-ig munkatáborokban elhelyezett munkaszolgálatos zászlóaljakkal való bánásmódról

M. Kir. Honvédelmi Miniszter *Másolat*

90 190. szám eln. KMOF—1940.

Munkaszolgálatos zlj.-ak munkára való kihelyezése. (1940 április 15—június 25-ig)

Budapest, 1940. évi március hó 25-én.

A Kmsz. zlj.-akat *f. évi április hó 15-től június hó 25-ig* a csatolt kimutatás szerint végzendő munkákra munkatáborokba kirendelem.

1. A kihelyezés tartamára a zászlóaljakat a területileg illetékes hadt. pság.-nak rendelem alá, gazdászat-, közigazgatási tekintetben azonban a szervezet szerinti elöljáró hdt. hadbiztosság illetékességében maradnak.

2. Ha a munkahely az alakulat jelenlegi elhelyezési körletétől 60 km-nél nagyobb távolságra lenne, úgy oda, mint vissza a vasúti szállítást engedélyezem. A vasúti szállítások hitelezett fuvarlevelekkel történjenek. A zászlóaljak, vagy azok

részei úgy irányítandók, illetve indítandók útba, hogy a kijelölt munkahelyekre április hó 15-én délig beérkezzenek.

3. A zászlóaljakat, illetve azok részeit kincstári épületekbe kell elhelyezni vagy beszállásolni. A beszállásolás a munkahelyhez legközelebb eső községekben, illetőleg városrészben történjék.

Az 50, illetve 100 személyes barakkok kiutalására a beérkezett igénylések alapján fogok intézkedni. Barakk igénylések csak a legszükségesebb esetben terjesztendők fel, tekintettel a nagy szállítási költségekre.

4. A munkatáborokban a munkaidő általában napi 6 óra. Amennyiben az elhelyezési körlet és a munkahely között a távolság 2 km-nél nagyobb lenne, a napi munkaidőt egyhuzamban kell kihasználni. Egyébként a 95 050. eln. KMOF—1939. sz. rendelettel a hdt. pság.-oknak és a zlj. pság.-oknak kiadott „Napirend" marad továbbra is érvényben.

5. A műszaki munkavezetőket a hadtest parancsnokságok az alárendelt műszaki alakulataikhoz beosztott tisztjeik közül jelöljék ki, amennyiben e kirendelés a kik.-t nem hátráltatja. Ezek részére a 11. pont szerinti illetmények illetékesek.

6. A műszaki munkákról építési naplót és eseménynaplót kell vezetni. Erre vonatkozólag külön fogok intézkedni.

7. honvédségi célokat szolgáló munkák végrehajtására a kmsz. zlj.-aknál meglevő műszaki felszerelés áll rendelkezésre. A szükséges kiegészítést a hdt. pság.-ok adják.

8. A közérdekű célokat (polgári tárcák céljait) szolgáló munkákhoz szükséges szerszámokat és gépeket a munkát igénylő polgári szerv bocsátja díjmentesen rendelkezésre. Ugyancsak az igénylő polgári szervet terheli az építőanyagok szállításából felmerülő költség is.

9. Az alakulatok megfelelő mennyiségű tartalék ruhakészlettel és lábbelivel vonuljanak el.

10. Az elviendő ágyneműre és annak mosatására a 35 585. eln. 2/é.—1938. sz. rendeletben foglaltak mérvadók.

11. A kihelyezettek illetményeire vonatkozólag a múlt évi július hó 28-án kelt 37 926. eln. 2/i.—1939. sz. rendelet intézkedései irányadók.

12. A zlj.-ak részére tiszti étkezde felszerelést kiutaltam. A tiszti étkezde felszerelésének szállítása lehetőleg kincstári járművön történjék, ahol ez nem lehetséges, ott előfogatot kell igénybe venni. A tiszti étkezdék részére szükséges bérelt helyiségekért zászlóaljanként + napi 4 P számítható fel.

13. Az alakulatok minden anyagukat vigyék magukkal, kivéve a vaságy-állványokat és a szalmát.

14. Megbetegedések elkerülése, tábori közegészségügyi rendszabályokra, a rendészeti, valamint az anyagi intézkedésekre vonatkozólag az „Intézkedés a Kiképzés Végrehajtására" 3. füzet című rendeletben foglaltakat megfelelően kell alkalmazni.

15. Az idecsatolt kimutatás 10. rovatában feltüntetett és a munka teljes végrehajtásához szükséges költségeket külön fogom rendelkezésre bocsátani. A munkák csakis ezen kiutalandó költség keretén belül végezhetők el; túlkiadást nem engedélyezek.

A rendelkezésre bocsátott összegből fedezni kell a csapatok és a magukkalviendő anyagok és felszerelések vasúti stb. szállítási költségeit, az útépítéshez szükséges összes anyagok árait, azok szállítási költségeit, esetleges úthenger igénybevételének költségeit, a kövező szakmunkások bérét, továbbá a tisztek és legénységnek a 11. pont szerint illetményeit, beszállásolási költségeit a hdt.-ek által esetleg kirendelt mü. munkavezetők gyakorlatok alatti illetményeit és utazási költségeit, az előfogati költségeket, az esetleg bérelt fuvarok költségeit és a tiszti étkezdék elhelyezésére szükséges helyiségbérletek költségeit.

Kapják: I—VIII. hdt. pság.-ok. HTI.

1 db melléklet.[1]

A miniszter rendeletéből
olvashatatlan aláírás

Sokszorosított másolat. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—3494.

Az iratot 1940. április 2-án iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.

---

[1] Mellékelve kimutatás a kmsz. zászlóaljak munkatáborokba való kihelyezéséről, 1940. április 15-től június 25-ig. Fotokópiáját lásd e kötet „Függelék"-ében, XI. szám alatt.

17.

1940 április 15

a) A Vezérkari Főnökség 1. osztálya képviselőjének feljegyzése a zsidó orvosok, mérnökök és gépkocsivezetők igénybevétele tárgyában a Honvédelmi Minisztériumban tartott értekezletről

Osztály előterjesztés

A HM. 1b. oszt. a zsidó orvosok, mérnökök és gépkocsivezetők M. igénybevétele tárgyában értekezletet tartott.

Az értekezlet előtt az 1b. ov. úr ismertette, hogy a zsidók M. igénybevételére az alábbi okok miatt van szükség:

1. Mü. mu. szd.-ok és mü. törzsek nem menetkészek, mert nincs mérnök.

2. Honi alakulatok zöme nem menetkész, mert nincs megfelelő számú orvos.

3. A honi és Főv. közvetlen alakulatok 80%-ánál hiányzik a gépkocsivezető.

E hiányok megszüntetése végett e szakképzettséggel bíró zsidókat a M. alakulatoknál igénybe kell venni.

A fenti indokokra való tekintettel az értekezlet a következő döntést hozta:

a) A M. hadrendben fennálló kb. 1200 fő orvos pótlására a tábori eü. intézeteknél a zsidó orvosokat is igénybe vehetjük azok létszámának 1/3 arányában.

b) A gyógyszerészeknél a helyzet ugyanez.

c) A honi mü. pság.-oknál és törzseknél fennálló hiányok pótlására 50%-ban felhasználhatjuk a zsidókat, valamint beoszthatjuk őket a kivonuló alakulatokhoz is.

d) A gk. vezetőkben fennálló hiányok pótlására a legénységi állományú tart. zsidó gépkocsivezetőket felhasználhatjuk úgy, hogy az egyes gk.-knél rendszeresített két gk. vezető közül az egyik zsidó lehet.

e) Az olyan helyeken, hol felváltásukra keresztény szakképzett nem jön tekintetbe, zsidókat is meghagyhatunk polgári foglalkozásukban.

f) zsidókat nem lehet pság.-i helyekre, önálló hatáskörben alkalmazni és mindig csak felügyelet alatt dolgozhatnak.

Az értekezlet végén az 1b. ov. úr megjegyezte, hogy a M. előmunkálatok nagy hátrányt szenvednek amiatt, hogy még nem

látott napvilágot egy olyan átfogó rendelet, mely a hadseregen belül a zsidókérdést, azok felhasználását, igénybevételét, kötelező szolgáltatásait stb. szabályozza egységesen és világosan.

A zsidókra vonatkozó intézkedések egységes összefoglalására vonatkozólag az oszt. már több ízben javaslatot tett a HM. Elnöki oszt.-on keresztül, mind ez ideig azonban a kérdés nem nyert egységes elintézést. Tekintettel arra, hogy már emiatt a haderő menetkészültségi helyzete is hátrányt szenved, ismételten fel kellene kérni a HM. Urat a kérdés sürgős rendezésére.

Géppel írt fogalmazvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—3571.

A Honvédelmi Minisztérium 1940. április 11-én megbeszélésre hívta az érdekelt osztályok képviselőit, hogy megtárgyalják a zsidó orvosok, mérnökök és gépkocsivezetők igénybevételének kérdését. Az értekezletre április 12-én került sor.

---

(17)

1940 április 18

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának átirata a honvédelmi miniszterhez a zsidó mérnökök, orvosok és gépkocsivezetők igénybevételével kapcsolatban

HM. Úrnak (Szsgd. útján)

1. Írásban.
1-hez:

A HM. 1b. oszt.-ban a zsidó mérnökök, orvosok és gk. vezető M. igénybevétele tárgyában tartott értekezlettel kapcsolatban tudomást szereztem arról, hogy M. előmunkálatainkat s így haderőnk menetkészültségét is hátrányosan befolyásolja az a körülmény, miszerint a zsidókérdés egyes részletei a honvédségen belül nincsenek egységesen és átfogóan szabályozva.

Ismételten kérem Nagyméltóságodat, hogy a zsidókérdés egész komplexumára vonatkozó összes szabályok, utasítások és rendelkezések (hiv. és tart. tisztek, tisztjelöltek, karpaszományosok, nem karpaszományosok, gépjármű, ló stb.

igénybevétel stb., stb.) egységes, szerves összefogásban való feldolgozását és kiadását mielőbb elrendelni szíveskedjék.

Mint már a 3427. Me. eln. A.—1940. sz. ügydarabhoz való hozzászólásomban részletesen kifejtettem, e téren az alulról kialakuló gyakorlatot nem várhatjuk be, mert különben

a) annyiféle gyakorlat alakul ki, ahány alakulata van a honvédségnek, már pedig az egységes gyakorlat a katonai rend és fegyelem alapvető tényezője,

b) gyanúsítgatásokra és téves feltételezésekre adunk alkalmat, hogy a különböző pk.-ok és pság.-ok a zsidókkal való eljárás terén más és más gyakorlatot követnek.

A rendezés halogatásának — az elkölcsi vonatkozásoktól eltekintve — igen súlyos kihatásai vannak úgy a békeélet, mint a háború szempontjából (pl.: *kereken mintegy 50 000 zsidó hadköteles bevonulásával számolhatunk M. esetén,* s ezért egész kiegészítési és utánpótlási rendszerünk felépítése terén figyelemmel kell lennünk azokra a rendszabályokra, melyeket ezen a téren hozunk).

A fenti indokokból kifolyólag központilag, egységesen kell szabályoznunk az alábbi kérdéseket (néhány kiragadott példa):

a) zsidó tart. tisztek teljesítsenek-e fegyvergyakorlatokat, zsidó tart. tisztek (orvos stb.) milyen pság.-gal bízhatók meg, milyen beosztásokban alkalmazhatók, feles létszámú zsidó tart. tisztekkel M. esetén mit csináljunk stb.

b) Eljárás zsidó tisztjelöltekkel.

c) Eljárás zsidó karpaszományosokkal békében (tart. tisztképzés stb.) és háborúban.

d) Nem karpaszományos zsidókkal eljárás, azok beosztása és alkalmazási lehetőségei.

e) Zsidók előléptetése.

f) Szakképzettséggel rendelkező zsidókat milyen mértékben alkalmazhatunk szakképzettségüknek megfelelően.

g) Zsidók, vagy zsidó vállalatok tulajdonában levő gépjárművek, lovak, fogatok igénybevétele előfogatra és M. esetén.

h) Zsidók felhasználása vagy felmentése M. esetén.

i) Zsidók elhalasztási kérelmei fegyvergyakorlat, vagy tényleges katonai szolgálatra való behívás eseteiben.

j) Milyen % arányban oszthatók be zsidók az alakulatokhoz, zsidó munkásosztagok felállítása M. esetén stb., stb.

Kétségtelen, hogy az előzőkben példaképpen felsorolt esetek egy nagy része már különböző szétszórt rendeletekben szabá-

lyozva lett, de az egységes rendeletbe való összefogás azért szükséges, mert e rendeletek idők során feledésbe mehetnek (pk. vagy segédtiszt változás, M. esetén ikreződés).

A fentiekkel kapcsolatban utalok azokra az irányelvekre, melyek megvalósítását már a zsidókérdés első rendezése alkalmával kívánatosnak tartottam:

1. A zsidókérdést a politikai vonaltól függetlenül, a honvédségen belül adminisztratív úton, radikálisan és sürgősen meg kell oldani.

2. Zsidókat fegyveres szolgálatra, valamint különleges műszaki munkák elvégzésére kell kötelezni, mégpedig ott, ahol a véres veszteségek a legnagyobbak.

3. Zsidó a jövőben nem lehet tart. tiszt, altiszt vagy tisztes.[1]

4. Zsidó — kivéve a családfenntartót — nem lehet póttartalékos.

5. Zsidókat nem lehet beosztani anyaországi alakulatokhoz, kivonuló, de nem harcoló alakulatokhoz, irodákba, törzsekbe, gh.-ba, küldöncnek, lóápolónak, kocsisnak.

6. Tart. ti. és altiszti minősültséggel bíró zsidókat e jellegüktől meg kell fosztani (kivéve a háborút viselteket, akik harcos csapatnál szolgáltak és a Károly-csapatkereszten[2] kívül más hadikitüntetéssel is rendelkeznek).

7. Összes zsidó legénység — a rep., hv., pc. és hír. csapatok kivételével — minden fegyvernemre arányosan legyen elosztva.

8. Zsidókat polgári foglalkozásukban nem lehet meghagyni, (keresztények elöl minden nyereséget learatnak) a hadseregben pedig csak olyan helyekre lehet beosztani, hol nem keltik annak látszatát, mintha a veszteségek alól ki akarnák magukat vonni.

Az általam kért átfogó, egységes rendelkezés előkészítése és kidolgozása során — az adottságok és szükségletek egybevetése révén — tehetnénk azután részletes vizsgálat tárgyává azt, hogy az előző pontokban vázolt kívánalmaknak milyen mértékben tudunk eleget tenni, és hogy kiegészítési és utánpótlási rendszerünket — a zsidókérdés terén — miként kell kialakítani.

[1] Az eredeti (3) bekezdést áthúzták, s a következő bekezdések számozását átjavították. A kihúzott szövegrész: „Minden zsidó tényleges tisztet, altisztet (hasonló állásút), nyugdíjazni kell, zsidó akv. növendéket pedig el kell távolítani."

[2] Károly-csapatkeresztet kaptak azok a katonák, akik az első világháborúban legalább 12 havi frontszolgálatot teljesítettek.

A fenti indokokra való tekintettel ismételten kérem Nagyméltóságodat az egységes rendelet sürgős előkészítésének és kiadásának elrendelésére.

1940. IV. 15. *vitéz Németh* szds.
IV. 16. *Bán* őrgy.
IV. 16. *vitéz László* ezds.
L. IV. 16. *Ná[day]*
IV. 18. *W[erth]*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—3571.

18.

1940 május 1

a) Az I. hadtestparancsnokság döntést kér a Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályától Jaczkó István munkaszolgálatos temetésére vonatkozóan

M. Kir. Honvédelmi Minisztérium

Felvette: 1940. V. 1. 1330 Pándi

Távirat

+ SS bp rm 1 hdt. pság. 17 1 1300 = hm. úrnak (elnoekseg) bpest =
jelentem hogy a m kir rm 2 koez munkaszolgálatos zlj — piliscsaba — allomanyaba tartozo jaczko istvan meghalt — tekintettel arra hogy a sz sz irm 1. p rendelkezesei munkaszolgalatos elhalalozasara nem terjednek ki — a hm doenteseig nevezett eltemettetesere ertelemszerüen intezkedtem — miutan a munkaszolgalatosok felesketett egyenek akik koezerdekue s foeleg honvedsegi munkalatokat vegeznek a sz. sz rm 1 p 65 7 570 pontjat nevezettek szamara — a gyasz kiseret oesszeallitasanal a „rendfokozat neulkueli legyen" Kimereteben kellene alkalmazni oly modositassal hogy a sorfal es gyaszkiseret fegyver helyett — a munkaszolgalatos voltnak kidomboritasara — asoval vonul ki

— zene kirendeleset nem javaslom — ingyenes sirhely a rakoskereszturi temetoeben es kedvezmenyes temetes az 1. sz. honved korhaz utjan biztositando — kerem fentiekre vonatkozolag doenteset =

= rm 1 hdt psag 12.000/ ko vap 1940 +
Ant + vasvez

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. 1940—I.—23 496.

A táviratot 1940 május 2-án iktatták a HM. elnöki osztályán.

---

(18)

1940 május 15

b) A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának megjegyzései az a) alatt közölt távirattal kapcsolatban

Pro domo:

A csatolt iktatmányban az I. hdt. ság. jelenti, hogy a 2. sz. közmunkaszolgálatos zlj. állományába tartozó Jaczkó István meghalt.

A Szolg. Szab. I. Rész rendelkezései a munkaszolgálatosok elhalálozására nem terjednek ki, ezért a hadt. ság. azt javasolja, hogy egy munkaszolgálatos elhalálozása esetén ugyanezt a gyászkíséretet kapja, mint amit a Szolg. Szab. I. Rész egy rendfokozat nélküli egyén részére előír, csak a legénység ne fegyverrel, hanem ásóval vonuljon ki.

Javaslatát azzal indokolja, hogy a munkaszolgálatosok felesketett egyének, akik közérdekű és főleg honvédségi munkálatokat végeznek. Zene kirendelését nem javasolja.

Elnökség megjegyzése.

Legénységi állományú egyéneknek gyászkísérettel történő temetés csak a tényleges szolgálatban elhalt honvéd egyénnek jár. (L! Szolg. Szab. I. Rész. 569. pont.)

Közérdekű munkaszolgálatos *nem* tényleges és nem is katona. (L! 1939 évi II. tc. 230. §-át.)

A munkaszolgálatos a honvédség szükségleteit kielégítő munkálatokat végez. A munkatáborok, melyben szolgálatukat

ellátják katonailag szervezett munkásalakulatok. A közérdekű munkaszolgálati viszony tartama alatt katonai bíráskodás és katonai fegyelmi szabályok tekintetében a m. kir. honvédség állományába tartozó rendfokozat nélküli személyekkel esik egy tekintet alá. (Lásd 1939. évi 23. sz. H. K. 25 765. eln. 1a. 1939. sz. körrendelet 1. §, 3. §, 11. §.)

Fentiekre való tekintettel az Elnöki osztály javasolja, hogy a közérdekű munkaszolgálatra behívott egyénnek elhalálozás esetén a temetésénél ugyanaz a végtisztesség adassék meg, amit a Szolg. Szab. I. Rész. 65. §-a a rendfokozat nélküli egyén részére előír. (Esetleg fegyver nélkül!)

Mielőtt az Elnöki osztály a további intézkedéseket megtenné,

Lássa r. u.!

V. 14. *Antal* alez.
V. 15. *Perlaky* alez.
V. 15. *Aggteleky (?)*

Véleményének szíves közlése végett:

1. kbt. 1a. osztály: Egyetértek! V. 18. *Farkas* őrgy. L.! V. 19. *Hankovszky* alez.

2. 1. Vkf. osztály: Egyetértünk: V. 25. *Szentpályi* szds. V. 25. *Bán* őrgy. V. 25. *vitéz László* ezds.

3. KMOF.: Egyetértek: KMOF. h. *Hertelendy (?)*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok sajátkezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1940—I.—23 496.

---

(18)

1940 június 15

c) A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának további megjegyzései és tervezett körrendelete az a) alatt közölt felterjesztéssel kapcsolatban

Pro domo folytatása:

Az Elnöki osztály elgondolásával a megkérdezett osztályok egyhangúlag egyetértettek.

Az intézkedést körrendeletben kellene közzétenni.
Fentiek alapján tervezve a legközelebbi

HONVÉDSÉGI KÖZLÖNYBE

23 496. Elnöki osztály.—1940. számú körrendelet.

Tárgy:[1] *Közérdekű munkaszolgálatos egyének temetése.*

A közérdekű munkaszolgálat teljesítésének tartama alatt elhalt közérdekű munkaszolgálatosok temetésénél a Sz. Sz. I. R. 65. §-ának rendelkezéseit kell értelemszerűen alkalmazni.[2]

A gyászkíséretet — szerszám felszerelés nélkül — a közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj állítja ki.[3]

A honvéd zene nem vonul ki.

1940 VI. 4. *Pongrácz* őrgy.

Előjegyzendő a Szolg. Szab. I. Rész. 570. pontjánál.

MINISZTERNEK BEMUTATVA
VI. 8. *Antal* alez.
VI. 5. *Perlaky* alez.
K! VI. 15. *olvashatatlan aláírás*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok sajátkezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1940—I.—23 496.

[1] Az iratban a körrendelet első megfogalmazását piros ceruzával áthúzták. A körrendelet eredeti szövegét az alábbiakban közöljük:
„*Tárgy:* Elhalt közérdekű munkaszolgálatos temetése.
A honvédség szükségletét kielégítő munkálatban szolgálatot teljesítő elhalt közérdekű munkaszolgálatosok temetése rendes viszonyok között katonai gyászkísérettel történik. Gyászkíséretül csak a helyben állomásozó csapatok, vagy közérdekű munkaszolgálatosok alkalmazhatók. Utóbbiak szerszám felszerelés nélkül vonulnak ki.
Gyászkíséret összeállítása és számereje a Szolg. Szab. I. Rész. 65. §-ban a rendfokozat nélküli egyén részére megállapított mérvben.
Egyebekben a Szolg. Szab. I. Rész. 65. § rendelkezései értelemszerűleg mérvadó.
V. 31. *Antal* alez."

[2] Az ezután következő bekezdést fekete ceruzával áthúzták. Az áthúzott szöveg:
„Oly állomásokon, ahol honvéd csapatok (csapategységek) is vannak, a gyászkíséretnek puskás részeit ezekből, a gyászkíséret többi részét pedig a közérdekű munkaszolgálatos zlj.-tól kell kirendelni."

[3] Az előbbi bekezdésen javításokat eszközöltek. Az eredeti szöveg a következőképpen hangzott volna:
„Ahol honvéd csapat (csapategység) nincs, a gyászkíséretet — szerszám, felszerelés nélkül — a helyben levő közérdekű munkaszolgálatos zlj. állítja ki."

19.

1940 június 1

A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1a. osztályának feljegyzése és kiadványtervezetei a munkaszolgálatos zászlóaljaknak mezőgazdasági munkánál való igénybevétele tárgyában

Pro domo:

A HM. Úr V. 31-én úgy döntött, hogy a II., III. és 3/4 VI. kmsz. zlj.-akat folyó évi június és július hónapokban a II., V. és VI. hdt. területén a törvényhatóságok indokolt kérelméhez képest mezőgazdasági munkákra (kapálás, aratás) kell kirendelni.

A FM. illetékes ügyosztályától r. u. beszerzett adatok szerint lásd a 2. sz. pd. mellékletet: a II. hdt. területén 12 190 fő az V. hdt. területén 3164 fő, a VI. hdt. területén 5688 fő munkásra volna szükség folyó évi június, július és augusztus hónapokra, amivel szemben kmsz. zlj.-anként átlag 500 fő munkaerő[1] áll egyelőre rendelkezésre. További segítségül a lakosság, külön HM. rendelkezés szerint a lengyel menekültek és majd később (3—4 hét után) a kivonuló alakulatok legénysége szolgál.

Fentiek alapján tervezve az alábbi

KIADVÁNY!

1. *II. hdt. pság. (Hughes)*	*Szfvár*
2. *V. hdt. pság. (Hughes)*	*Szeged*
3. *III. hdt. pság. (Hughes)*	*Szombathely*
4. *IV. hdt. pság. (Hughes)*	*Pécs*
5. *VI. hdt. pság. (Hughes)*	*Debrecen*
6. *FM. Úr (teljes cím)*	
7. *KMOF.*	
	Budapest

1—5.

A M. Kir. Földmívelésügyi Miniszter Úrral egyetértésben úgy rendelkezem, hogy a II., III. és 3/4. VI. közérdekű munkaszolgá-

[1] Az előző hét szó helyett, melyet tintával toldottak be a szövegbe, a következőket olvashatjuk az eredeti szövegben: „az V. hdt.-nél csak a III. kmsz. zlj. (1000 fő), a VIII. hdt.-nél a IV. és VIII. kmsz. zlj. (2000 fő)".

latos zlj.-ak a jelenleg folyó munkálataikat abbahagyják és a II. zlj. a II. hdt. pság., a III. zlj. az V. hdt. pság., a VI. zlj. a 2. szd. kivételével[2] a VI. hdt. pság részletintézkedései szerint június hó 3-tól—július hó végéig a hdt. területén sürgőssé vált mezőgazdasági munkákban (kapálás, aratás) vesznek részt és segítenek az arra valóban rászorulókon, minden általunk való költségmegtérítés nélkül.[3]

Ebből a célból a hdt. pság.-ok az om. kormánybiztosok útján azonnal lépjenek érintkezésbe a vármegyei és városi törvényhatóságok első tisztviselőjével és azok indokolt kérelmére, a sürgősség sorrendjében a fent említett zlj.-akat a szükséges munkásrészlegekre felosztva rögtön rendeljék ki a munkára. A törvényhatóságokkal folytatott megbeszéléseknél az 5070. Me. —1939. számú rendelet 7. és 8. szakaszaiban foglaltakra nézve (elhelyezés, élelmezés a munkaadó részéről)[4] írásbeli megállapodást kell kötni.

A munkákra való kirendelésekről (erő, idő, hely stb.) részletes jelentést várok a KMOF. útján.

Kapják: II., III., IV.[5] és VI. hdt. pság., más fogalmazásban a FM, Ür és KMOF.

6.

(Az 1—3. alatti kiadványokra hátiratilag)

A legutóbbi minisztertanácson történt megállapodásunkhoz híven van szerencsém Nagyméltóságodnak a túloldali rendeletemet szíves tudomásulvételre azzal a kérelemmel megküldeni, hogy annak szellemének megfelelően a II., V. és VI. hdt. területére eső törvényhatóságok első tisztviselőjét mielőbb utasítani szíveskedjék. Egyben kérem Nagyméltóságodat, hogy kiadott nagybecsű rendelkezéséről engem értesíteni méltóztassék.

Fogadja Nagyméltóságod stb., stb.

---

[2] Az előző hat szót utólag tintával iktatták be a szövegbe, eredetileg: „az I. és VIII. zlj.-ak pedig" szavak állottak helyette.

[3] Az előző hat szót utólag iktatták be a szövegbe.

[4] Az előző öt szót utólag iktatták be a szövegbe.

[5] Az előző három számot utólag iktatták be a szövegbe.

7.

(Az 1—4. szám alatti kiadványokra hátiratilag)

Tudomásul és a további szükséges részletintézkedések sürgős megtétele végett kiadom.

1940. VI. 1. *Hankovszky* alez.
L. VI. 1. *Ba[rabás]*[6]

Géppel, s részben kézzel írott fogalmazvány, az illetékes parancsnokok sajátkezű aláírásaival. — HIL. HM. eln. 1a.—1940—29 203.

A kiadványokat vörös ceruzával áthúzták és keresztben „cessat" szóval átírták, tehát az irat tisztázására, elküldésére nem került sor.
Az egyes szövegbeli javításokat alant közöljük.

20.

1940 július 9

a) Jegyzőkönyv a zsidónak tekintendő tisztek katonai alkalmazásának tárgyában a Honvédelmi Minisztériumban tartott értekezletről

JEGYZŐKÖNYV

felvétetett 1940 július hó 9-én, a zsidófajú tiszteknek honvédelmi alkalmazása tárgyában

Jelen vannak:

Győrffy-Bengyel Sándor altbgy. HM. kat. főcsop. főn., mint eln.,
vitéz Barabás Emil altbgy. HM. I. csf.,
vitéz Németh Imre tbk. HM. elnökség vezetője,
vitéz Hindy István ezredes Vkf. fbü. ov.,
vitéz Bardóczy Ferenc vk. alezredes HM. 8. osztályvezető,
Nagyősszy Miklós vk. alezredes HM. 1b. osztályvezető,
dr. Bán Mihály vk. őrnagy 1. Vkf. osztály,
dr. Pláner Zoltán min. tanácsos HM. 15. osztályvezető,
dr. Rényi Árpád min. tanácsos 18. osztály vezető h. és
dr. vitéz Zamárdy Ödön min. titkár.

---

[6] A fogalmazvány végén az alant közölt szöveg olvasható: „HM. Ür döntése: KMOF zlj.-ak most nem adandók ki, csak aratásra!
Ir. K. VI. 1. Ba."

A HM. Kfcsf. megnyitja az értekezletet.

A HM. 1b. osztályvezető ismerteti a zsidótisztek helyzetét a hadseregben.[1] E szerint a zsidó *orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek* és *mérnökök* az országos hiányra való tekintettel polgári képesítésüknek megfelelő beosztást kapnak, azonban önálló beosztást, parancsnoki, főnöki stb. helyet nem tölthetnek be.

A zsidótisztekből — akik az előbb említettek kivételével mind a kieg. pság.-ok állományában vannak — és a csapatnál beosztást nem nyert legénységből a HM. mozgósítási határozványok III. fejezet 3. pont d) alpontja szerint *különleges munkásszázadokat* kell alakítani.

Ez az ideiglenes rendezés a jelenlegi mozgósítással kapcsolatban sürgősen rendezést kíván, mert az előkészületek mérvéhez képest a 12 508/M. 1b.—1940. sz. rendelettel az összes zsidó különleges munkásszázadok hadiállományra való emelését a HM. már elrendelte.

A kérdés megoldására az 1b. osztályvezető három javaslatot terjeszt elő.

1. A zsidó tisztek bocsátassanak el rendfokozatukból és így osztassanak be a különleges zsidó munkásszázadokba. A századparancsnok és törzse magyar fajú. Alkalmazás a csapatkörletben.

2. Lényegileg a mai helyzet fenntartása, vagyis minden zsidó fajú nemtényleges tisztet, hasonállásút és hadapródot rendfokozatának megtartása mellett be kell vonultatni.

a) Az orvosok, állatorvosok, gyógyszerészek és mérnökök ilyen minőségben nyernek beosztást, de parancsnokok, vezetők stb. nem lehetnek, a szükségleten felülieket a helyőrségi kórház, a vonatpótosztály, illetve utász pótszázadok állományába kell áthelyezni.

[1] A Vkf. eln. 1. Vkf. referense feljegyzésében az 1b. osztály vezetőjének erre vonatkozó tájékoztatását a következőkben foglalta össze:

„1. Ma a kivonuló alakulatoknál — a védett alakulatok kivételével — 5—10% zsidó *legénység* teljesít szolgálatot. *Zsidó tiszt* a kivonuló alakulatokhoz nem lett beosztva.

2. Zsidó orvos, állatorvos, gyógyszerész és mérnök szakszolgálatot teljesít, de önálló beosztást (pk., vezető stb.) nem kaphat.

3. Zsidó gk. vezetők beosztása gk. segédvezető lehet, ha az illető a legénységi állományhoz tartozik. Pk.-i gépkocsi vezetőjéül a zsidó nem osztható be.

4. Összes többi, feles létszámú zsidók különleges munkásszd.-okba nyernek beosztást. Ily célból való behívásuk még mindig folyamatban van.

A zsidó különleges munkásszd.-ok pk.-a hiv. (hiv. áll.-ból származó nyug. áll.) tiszt, kinek legszűkebb törzse ugyancsak keresztény.

A zsidó különleges munkássz.-okba beosztott zsidó tart. tisztek: szak. pk.-i, szak. pkh.-i és munkavezetői (rajpk.) beosztást kapnak."

b) A zöm különleges zsidó munkásszázadokhoz hívandó be, ahol szakaszparancsnokok, szakaszparancsnok-helyettes, illetőleg munkavezetői (rajparancsnoki) helyre osztandók be.

A századparancsnok és törzse magyarfajú. Alkalmazás a csapatkörletben.

3. Vegyes megoldás, amikor az orvosok stb. a 2a. szerint mint katonák hivatnak be, míg a zsidófajú nemtényleges tisztek (tisztjelöltek) zömét a hadsereg mint katonákat nem veszi igénybe, ellenben az 1939. II. tc. alapján honvédelmi munkaszolgálatra hívja be, és ezekből honvédelmi munkaszolgálatos századokat alakít magyarfajú tisztek és altisztek parancsnoksága alatt. Az alkalmazás a hadműveleti területen a csapatkörletben.[2]

A hozzászólások alapján:

Az 1. alatti javaslat a legtisztább, de kemény megoldás. Egyszerre intézné el a zsidókérdést, amely minden más megoldás mellett csak fokozatosan intéződik el és így folyton újabb sebeket ejt, nyugvópontra nehezen jut.

Rendfokozat elvételének törvényes alapja nem tisztázódott, feltétlenül Hadúri jogkör, amit részletesen ki kell elemezni.

A második megoldás humános, kormányzói döntést nem igényel, zsidó nemtényleges tisztek végeredményben zsidók felett parancsnokolnak, a beosztásokat a HM. szabályozza, nem megy a tiszti tekintély rovására. A megoldás drága, mert alárendelt beosztásban is tiszteket alkalmaznak, de azonnal végrehajtható.

A harmadik megoldásnak a törvény szerint akadálya nincsen, de a tartalékos tiszti, és így az általános tiszti tekintéllyel össze nem egyeztethető. Tiszti szempontból elvetendő.

Végeredményben a kérdés nagy hordereje és komplikált volta folytán végleges döntést az értekezlet nem javasolhatott, mert a kérdés több oldalú alapos tanulmányozást kíván.

Ennek alapján ideiglenes megoldásul az értekezlet a 2. alatti javaslat elfogadását javasolja.

A Kfcsf. utasította az értekezlet résztvevőit, hogy a zsidó nemtényleges tiszti kérdés végleges rendezésére a három javas-

[2] Ugyanennek a feljegyzésnek a végén a vegyes megoldással kapcsolatban a következőket olvashatjuk: „A törvény szerint általában mindenkit ott és olyan alkalmazásban kell foglalkoztatni, ahol testi és szellemi erejét, képességeit a honvédelem érdekében a legjobban lehet értékesíteni stb., tehát a törvény szellemének megfelelően igen sok zsidót irodában kellene elhelyezni, pedig ez nem célunk."

lathoz véleményüket írásban szögezzék le, amelynek alapján újabb értekezlet fog dönteni.

Budapest, 1940 július hó 9-én.

Dr. Bán Mihály vk. őrnagy s. k.
Dr. Rényi Árpád min. tan. s. k.
vitéz Bardóczy Ferencz vk. alezds. s. k.
vitéz Németh Imre tbk. s. k.
Nagyőszy Miklós vk. alezds. s. k.
Dr. Pláner Zoltán min. tanácsos s. k.
vitéz Hindy Iván ezds. s. k.
vitéz Barabás Emil altbgy. s. k.
Győrffy-Bengyel Sándor altbgy. s. k.

Másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4197.

---

(20)

1940 július 16

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának megjegyzése és tervezeti átirata a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához az a) alatt közölt tárgyban

Pro domo:

Az 1b. osztály megküldi a zsidók hadibeosztásának tárgyában a Kfcsf. Úrnál tartott értekezlet jegyzőkönyvét s egyben állásfoglalást kér a javaslatokhoz.

Tervezzük:

K I A D V Á N Y T :

Í r á s b a n !

1. HM. 1b. osztály.

1-hez:

A folyó évi júl. hó 10-én kelt 566/1b. 1940. számú átiratával megküldött jegyzőkönyvére:

a jegyzőkönyvben felsorolt javaslatok közül *jelenleg* csak a 2. javaslatot tartjuk járható útnak. Az 1. javaslat kívánatos megoldás, de törvényes szabályozást igényel a megvalósítás előtt, a

3. javaslatot pedig a tiszti állástekintély megóvása érdekében nem tehetjük magunkévá.

A 2. sz. javaslattal kapcsolatos óhajaink:

1. kimondani azt, hogy a katonaállományhoz tartozó zsidó tiszt és tisztjelölt (mérnöki vagy felsőipari végzettséget igénylő szakbeosztás kivételével) csapatszolgálatra nem osztható be, hanem csak különleges (zsidó) munkásszázadhoz, mint szak. pk. szakpkh., részlegvezető (rajpk.),

2. az így beosztott zsidó tisztek és tisztjelöltek a legszigorúbb ellenőrzés alatt tartandók, a legkisebb fegyelmi vétség vagy bü. elbírálás alá tartozó kihágás esetén rendfokozatuk megvonására a szükséges eljárást folyamatba kell tenni;

3. zsidók a századosi vagy ennél magasabb rendfokozatokban semminemű szolgálatra ne legyenek bevonva (számuk különben is kicsiny);

4. a csapatszolgálatban levő zsidó altisztek és tisztesek önálló beosztásba, vagy pk. (pl.: rajpk.) hatáskörbe ne juthassanak. Mindenkor egy rangidős altiszthez vagy tiszteshez kell őket utalni. Fegyelmi vétség esetén megintési jegyzőkönyvet a rendfokozat megvonása végett fel kell venni;

5. a csapatnál a karpaszományosokat a származás terén ugyanazon mértékkel kell elbírálni, mint a hivatásos tiszteket. Aki nem üti meg a hiv. tisztek részére megállapított mértéket, azt tiszti kiképzés alá nem lenne szabad vonni. A legnagyobb kár lenne félzsidók tiszti kiképzésével foglalkoznunk, mikor így is alig tudjuk a karpaszományos tömegeket megemészteni; . . .[1]

7. Ismételve kérjük a zsidókra vonatkozó összes rendelkezéseknek egyetlen kiadványban történő feldolgozását s ennek mielőbbi kiadását szorgalmazni!

1940. VII. 14. *Bán* őrgy.
K. VII. 16. *vitéz László* ezds.

Gépelt fogalmazvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4197.

---

[1] A 6. pontban az 1939 : II. tc. 36. §-ának módosítását kérik. Ennek értelmében a karpaszomány viselésével kapcsolatos eddigi előjogokat meg kell szüntetni és karpaszomány viselését csak azok számára kell odaítélni, akik az előírt elméleti és gyakorlati vizsgát sikerrel letették. Ennek indokolásául azt hozza fel a Vkf., hogy „feleslegesnek tartjuk, hogy minden jómódú zsidófiú megkülönböztetett elbánásban részesüljön a hadseregnél".

(20)

1940 szeptember 10

c) Az elnöki osztály feljegyzése a Vezérkari Főnökség átiratával kapcsolatosan

Az eln. oszt. részéről:

A zsidóknak a honvédségen belül való szolgálati alkalmazására, illetve beosztására vonatkozó kérdések még távolról sincsenek tisztázva, illetve még mindig állandó mérlegelés tárgyát képezik és így az eddig kiadott rendelkezések is állandó kiegészítésnek és módosításnak vannak alávetve. Ennélfogva az eln. oszt. nem tartja célszerűnek, hogy mindaddig, míg a zsidókérdésben határozott elvek nem alakulnak ki, az eddigi rendelkezések, amelyek még az újonnan készülő zsidótörvény által is módosulnak, egyetlen rendeletbe összefoglalva adassanak ki.

De ettől eltekintve a zsidónak minősülő egyénekkel követendő eljárást a HM. teljes egészében, a zsidóvonatkozásúakat illetően pedig részben, az 51 972. eln. A.—1940. sz. rendelettel szabályozta. Ezt kiegészítőleg közeljövőben pedig kiadásra kerül azoknak a szolgálati állásoknak, beosztásoknak és alkalmazásoknak megjelölése, amelyekbe olyan honv. egyén, aki maga vagy felesége zsidóvonatkozású, n e m kerülhet.

Ezzel a két intézkedéssel a két legfontosabb kérdés rendezést nyer.

IX. 10. *Perlaky* alez.
1940. IX. 10. *v. Kálmán* ezds.

Gépelt fogalmazvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4197.

21.

1940 július 19

a) A Vezérkari Főnökség 1. osztálya referensének feljegyzése a különleges (zsidó) munkásszázadok felállítása és felhasználása ügyében

P. d.:

Távb. meghívásra az oszt. képviselője (Pacor szds.) résztvett VII. 17-én az I. csf. úrnál a klgs. (zsidó) munkásszázadok ügyében tartott értekezleten.

Az 1b. ov. úr előadta, hogy jelenleg már kb. 60 ilyen szd. áll és fokozatosan el fogják érni a 90—100 szd.-ot.

Ezekből igényel:

a 7. m. Vkf. oszt.: 15 szd.-ot a Kárpátaljai fakitermelés, útépítés és egyéb honv. értékű munkára,

7 szd.-ot a VII. hdt. igénylésére,

16 szd.-ot a hdm. terület berendezésére,

a KMOF.: 4 szd.-ot útépítésre Okulá.-ra,

a 7. k. oszt. 2 szd.-ot Szentendrére lakt. építésre.

A 11. oszt. és MÁV még ezután fog igényelni.[1]

A Füm.-nek nincsen szüksége már ilyenekre, mert jelentés (1b. om.) szerint már nem arató munkaerő hiány, hanem már helyenként mezőgazdasági munkanélküliek vannak.

Az értekezleten a 7. m. és 1. b. ov. urak jelentették, hogy az alakulatok anyagi ellátása (ruha, evőcsésze, főzési lehetőség pokróc, szerszám) nincsen kellően megalapozva, ami alkalmazásukat megnehezíti. A III. csf. képviselője jelentette (Demeter vk. szds.), hogy sem evőcsészét, főzési berendezést, sem ruhát és pokrócot adni nem tudnak, mert még a rendes mu. szd.-oknak sincsen.

VII. 18. *Pacor* szds.

Miután ezt a zsidókérdést egyszer el kell intéznünk, felvilágosítást kérünk a III. csf.-ségtől, hogy 100 klgs. (zsidó) munkásszd.-ot számítva á 200 fő állománnyal (20 000 fő), milyen időponttal lehetne ezek részére a legszükségesebb ruhát (természetesen az alakulatoknál elhasznált ruhára gondolunk, melyet pótolni kellene, hogy kieséseink ne legyenek) evőcsészét, kulacsot, 1 kenyér- vagy hátizsákot és szerszámot biztosítani.

Ha ezt a lehetőséget biztosítani tudjuk, akkor a szóbanforgó szd.-ok megfelelő alkalmazásáról az 1. Vkf. oszt. gondoskodni fog! Átteszem: *a III. csoportfőnökségnek.*

VII. 18. *Bán* őrgy.
VII. 19. *vitéz László* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, Bán őrnagy és László ezredes sajátkezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4242.

---

[1] Az igénylések mellett kézírással megjegyezték: „44 század".

(21)

1940 július 24

b) A III. Csoportfőnökség feljegyzése az a) alatt jelzett ügyben

III. Csfség. részéről:

A klgs. mu. szd.-ok a hátországi alakulatokhoz tartoznak. Részükre ruházat és felszerelés biztosítása — főzőcsészén és evőeszköz készleten kívül — költségfedezet hiányában eddig nem történhetett meg.

Felszerelésük csak úgy lehetséges, ha egyéb alakulatok gyakorló ruházatát elvesszük és helyette az átadó alakulat részére új ruházatot szerzünk be. Ennek költségkihatása mü. anyaggal együtt az alábbi:

20 000	sapka	84 200 P
20 000	zubbony	544 200 P
20 000	gyal. nadrág	448 000 P
20 000	köpeny	1 345 400 P
20 000	bakancs	560 000 P
40 000	ing	160 000 P
40 000	gatya	72 000 P
80 000	kapca	24 000 P
20 000	főzőcsésze	40 000 P
20 000	kulacs	44 000 P
20 000	evőeszköz (kanál, villa)	4 000 P
20 000	derékszíj	84 000 P
20 000	kenyértarisznya	130 000 P
20 000	takaró	40 000 P
20 000	sátor	512 200 P
20 000	ásó-lapát	60 000 P
20 000	utászcsákány	64 000 P
	Összesen:	4 676 000 P[1]

A beszerzési költség biztosítása után legyártásuk kb. 6 hónapot vesz igénybe.

Amennyiben a hátországi (pót) alakulatok részére a H—II-ben beszerzésre kerülő kb. 100 000 rend ruha terhére kellene őket ellátni, akkor felszerelésük az alábbi időpontban történhetne meg:

[1] A költségvetés mellett ceruzával még egy számadást végeztek, melynél csak az első öt, valamint a 13. és 16. tételt vették alapul. Így a végeredmény összege: 3 171 800 P. Az elnöki 1. vezérkari főnöki osztály későbbi feljegyzéseiben ezt a költségvetési összeget javasolja.

sapka, ing, gatya, kapca, kanál-villa, sátor felsz.	azonnal
főzőcsésze, kulacs	kb. augusztus 30-ig
zubony, nadrág, köpeny, bakancs, derékszíj, kenyértarisznya, tábori takaró	kb. október 15-ig
ásó-lapát, utászcsákány	kb. október 30-ig.

Amennyiben azonban ezeket az anyagcikkeket igénybe vesszük, ezek pótlására lehetőség nincs, mert semmi hitel nem áll rendelkezésre. Így a hátországi (őr + pót) alakulatok eddig is szűkös ellátását 4 676 000 pengővel rövidítjük meg.

VII. 23. *olvashatatlan aláírás*

1940. VII. 23. *Kassay* alez.
1! VII. 24. *Kubicza* alez.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok sajátkezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4242.

---

(21)

1940 augusztus 2

c) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának felterjesztése a honvédelmi miniszterhez a zsidó munkásszázadok behívása és felszerelése tárgyában

P. d. folytatása:

A III. Csfség. hozzászólása után tervezzük az alábbi kiadványt.

1—4. HM. Úrnak (1a., 1b., 1o., III. Csfség).

Erkölcsi okokból elsőrendű nemzeti érdeknek tartom, hogy M. vagy hák. esetén a hadköteles korban levő zsidók — legalábbis az igénybevett magyar évfolyamok életkorának megfelelő kiméretben — szolgálatot teljesítsenek. Ezáltal egyrészt megakadályozzuk azt, hogy a hátországban bármilyen vonatkozásban káros tevékenységet fejtsen ki, másrészt megnyugtatjuk a magyar lakosságot, hogy a zsidóság a háború az M. vagy a hák. terhei alól nem vonhatja ki magát.

Hogy azonban a zsidó munkásalakulatokat hasznothajtóan alkalmazni is tudjuk (esetleg közvetlenül az arcvonal mögött is) ahhoz bizonyos felszerelésükről is gondoskodni kell. Feltétlenül szükségesnek tartom eme alakulatok részére az alábbi cikkek beszerzését:

20 000	sapka	84 200 P
20 000	zubbony	544 200 P
20 000	gyal. nadrág	448 000 P
20 000	köpeny	1 345 400 P
20 000	bakancs	560 000 P
20 000	kenyértarisznya	130 000 P
20 000	ásólapát (csákány)	60 000 P
		3 171 800 P

Kérem e cikkek beszerzésére a szükséges intézkedéseket folyamatba tenni.[1]

Fentiekkel kapcsolatban felhívom Nagyméltóságod figyelmét arra, hogy nagy jelentőségű lenne az 1901—04. évfolyambeli zsidóknak munkás szd.-okhoz való *mielőbbi* beosztása és behívása, mert ezáltal megszűnne az a úgy keresztény, mint zsidó körökben gyakran bírálat tárgyát képező visszás helyzet, hogy a zsidók közül csak azokat visszük munkára, akik honvédelmi kötelezettségüknek már amúgy is eleget tettek, viszont újra érintetlenül hagyjuk az 1901—04. évfolyambelieket, akik ily

[1] 1940. augusztus 29-én a HM. értesíti a Vkf.-et, hogy „a szükségesnek tartott beszerzéseket" egyelőre nincs módjában végrehajtani és a szóban forgó 20 000 rend ruha legyártására 1941 közepe előtt nem kerülhet sor. (Ugyanott.)

módon kimaradtak a katonai szolgálatból és most munkaszolgálatra sem kell bevonulniok.

VII. 30. *Kovács* szds.	1! VIII. 2. *Ná[day]*
VII. 31. *Bán* őrgy.	1. VIII. 2. *olvashatatlan kézjel*
VIII. 1. *vitéz László* ezds.	K. VIII. 2. *W[erth]*

Géppel írt fogalmazvány, Bán őrnagy és László ezredes sajátkezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4242.

---

(21)

1940 augusztus 13

d) A honvédelmi miniszter távirati utasítása a honvéd kerületi parancsnokságoknak: az 1901—1919. évfolyambeli besorozott, de tényleges katonai szolgálatot nem teljesített zsidókat munkaszolgálatra azonnal be kell hívni

M. kir. honvédelmi miniszter

Géptávirat másolat

Leadatott: Budapesten, 1940. évi augusztus hó 13-án.

1—8. HONV. KERÜLETI PSÁG.-NAK

Állomáshelyeiken

1. Be kell hívni tényleges katonai szolgálatra azonnali hatállyal valamennyi 1901—1919. szül. évfolyamú zsidó egyént, akik sorozáson voltak, de tényleges katonai szolgálatot még nem teljesítettek, tekintet nélkül arra, hogy a sorozás alkalmával milyen osztályozást kaptak (tehát az alkalmatlanokat is).

2. A behívást az illetékes kiegészítő pság. eszközli a különleges zsidó munkásszázadokat felállító kiegészítő pság.-hoz; ez utóbbinál történik a bemutatás és ez is veszi őket állományba. A behívottak közül a bemutatásnál arcvonalszolgálatra alkalmasnak és a segédszolgálatosok közül a nehezebb munkára alkalmasnak osztályozottakat a tábori zsidó munkásszázadokhoz,

a bemutatásnál a segédszolgálatosok közül könnyebb munkára alkalmasnak, a fegyvernélküli szolgálatra alkalmasnak osztályozottakat és a minden szolgálatra alkalmatlannak osztályozottak közül a munkára alkalmasokat a honi zsidó munkásszázadokhoz kell beosztani. A bemutatásnál minden szolgálatra alkalmatlannak osztályozottak közül a munkára alkalmatlanokat le kell szerelni.

3. A behívottakból felállítandó zsidó munkásszázadok psági (vezető) keretét a rendes honi munkásszázadok részére biztosított nemténylegesekből kell megalakítani.

4. Azokat, akik születési évfolyamuknál fogva rendes (2—3 évi) tényleges szolgálatra jönnek tekintetbe, a hák. megszűnése esetén a 2, illetve 3 évi tényleges szolgálati időre vissza kell tartani és velük a 41 000/eln. 10.—1940. sz. rendeletemben foglaltak szerint kell eljárni.

5. Azokat pedig, akik születési évfolyamuknál fogva csak póttartalékos kiképzésre jönnek tekintetbe, a hák. megszűnése esetén abban a beosztásban, ahol vannak, a 10 heti póttartalékos kiképzéshez esetleg még hiányzó időre vissza kell tartani.

A bemutatásnál „minden szolgálatra alkalmatlannak" osztályozott munkára alkalmasokat a hák. megszüntével le kell szerelni.

A „Hák." megszűnése előtt leszerelésnek helye nincs.

Kapják: 1—8. honv. kerületi pság.

Honvédelmi miniszter
47 962/eln. 10.—1940.

Sokszorosított, hiteles másolat. — HIL. HM. eln. 10—1940—57 352.

22.

1940 július—1942 december

(1945 március 23)

a) A Budapesti Népügyészség vádirata Muray Lipót és társai ügyében (nagykátai és tápiósülyi kegyetlenkedések)

Nü. 1/1945.

A nyomozás iratait idezárva a következő

vádirat

benyújtásával küldöm át:

I. Az 1945. évi március hó 16. napjától előzetes letartóztatásban levő

Muray (Metzl) Lipót

1886. évi június hó 15. napján, Budapesten született, nyug. alezredes, budapesti II., Széll Kálmán tér 5. szám alatti lakos terheltet, mint háborús bűnöst a 81. 1945. Me. sz. rendelet 11. § 5. pontjába ütköző folytatólagosan elkövetett háborús bűntette, —

II. az 1945. évi március 17. napjától előzetes letartóztatásban levő

dr. v. Herczegh Tibor

1897. évi szeptember 23-án Tápióbicskén született, községi orvos, nagykátai lakos terheltet, mint háborús bűnöst, a 81. 1945. Me. sz. rendelet 11. § 5. pontjába ütköző folytatólagosan elkövetett háborús bűntette, —

III. az 1945. évi március 7. napjától előzetes letartóztatásban levő

Molnár Tibor

1896. évi március 23-án született Marosvásárhelyen, sokszorosító iroda tulajdonos, budapesti VII., Aréna-út 68. sz. alatti lakos terheltet, mint háborús bűnöst, a 81. 1945. Me. sz. rendelet 11. § 5. pontjába ütköző folytatólagosan elkövetett háborús bűntette, —

IV. az 1945. évi február 26. napjától előzetes letartóztatásban levő

Sponer Rudolf

1896. évi március 22-én született, Budapesten, magántisztviselő foglalkozású, budapesti, Frangepán-utca 4. sz. alatti lakos terheltet, mint háborús bűnöst, a 81. 1945. Me. sz. rendelet 11. § 5. pontjába ütköző folytatólagosan elkövetett háborús bűntette miatt azzal vádolom, hogy

Muray Lipót, Nagykátán és Tápiósülyben, mint az 1. bevonulási központ parancsnoka 1942 nyarán, az akkori honvédelmi kormányzat rendeletére kb. 10—12 tábori és különleges munkásszázadot állított fel, amelyeknek útbaindításukkor a keretlegény-

séget akként igazította el, hogy a munkaszolgálatosok az akkori rendszernek ellenségei úgy, hogy azok közül élve senki sem kerülhet vissza Magyarországra, aminek következtében a munkaszolgálatosok legnagyobb részét, kb. kétezret Ukrajnában meggyilkoltak, ezenkívül a HM. által egészségi okokból felmentett kb. 95 egyént már a felmentésük után, tehát a honvédelmi kormányzat egyenes rendelete ellenére útbaindított Ukrajnába, akik ott ugyancsak elpusztultak, továbbá a munkásszázadokba egészségi okokból szolgálatra teljesen alkalmatlan egyéneket osztott be, akiknek szintén pusztulását okozta: ezenfelül a munkaszolgálatosok férfi hozzátartozóit, akik a táborban meglátogatták őket, behívási parancs és minden törvényes alap nélkül jogtalanul menetszázadokba osztotta be, ezt megelőzőleg azonban minden értéktárgyuktól megfosztotta őket, végül a századok felállítása alatt a munkaszolgálatosokat, sőt azok hozzátartozóit is rendszeresen tettleg bántalmazta, mely cselekményeivel megszámlálhatatlan, de sok száz esetben felbújtója, illetve tettese volt emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

2. *Dr. v. Herczegh Tibor,* mint a nagykátai 1. bevonulási központ vezetőorvosa, Nagykátán, 1942 tavaszán és nyarán, az alkalmasságuk megállapítása végett eléje állított súlyosan beteg, katonai szolgálatra teljesen alkalmatlan munkaszolgálatosokat, akik nem próbálták megvesztegetni őt, szolgálatképesnek nyilvánította, noha tudta, hogy a munkaszolgálatosok a hadműveleti területről nem fognak élve visszakerülni, míg olyanokat, akik anyagi áldozatra hajlandók voltak, a menetszázadokból kivett, mely cselekményével részese volt emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

3. *Molnár Tibor hdp. őrmester,* Nagykátán, Rahón és Bustyaházán, 1940 július—szeptember havában, továbbá 1942 március—június hó folyamán részint, mint Muray Lipót alezredes segédtisztje és állományvezetője, részint önállóan a munkatáborokba szolgálattétel céljából behívott munkaszolgálatosokat indokolatlanul kínoztatta, kiköttette őket, ütlegelte vagy ütlegeltette, élelmezésüket napokon át elvonta, a látogatásra érkezett férfi hozzátartozókat jogosulatlanul összeszedette, azokat menetoszlopokba munkásszázadokhoz beosztotta és a harctérre kiküldötte, a munkaszolgálatosokat frontra kísérő keretlegénységnek embertelenségek elkövetésére, munkaszolgálatosoknak lehetőség szerint mielőbbi elpusztítására utasítást, illetve kitanítást adott, továbbá a bevonuló mintegy 3—600 munkaszolgálatostól ezek

összes értéktárgyait, pénzüket azzal a fenyegetéssel, hogy akiknél bármit megtalálnak kikötik, esetleg főbelövik, elvette, miáltal tettese, illetve részese lett emberek törvénytelen kivégzésének, illetve megkínzásának.

4. *Sponer Rudolf hdp. őrmester,* mint a 401. sz. különleges munkásszázad parancsnokhelyettes, orosz hadműveleti területen 1942 nyarán és őszén azáltal, hogy a századnál történt kivégzésekről tudott, azt nem igyekezett megakadályozni, sőt a kivégzésre kerülők névsorának az összeállításába is befolyt, egy esetben az egyik munkaszolgálatostól elvett takaróból ujjast készíttetett magának, a takaró tulajdonosa pedig másnap a halállistára került, továbbá a munkaszolgálatosoknak illetékes élelmiszeradagokat jogellenesen csökkentve azoknak csak reggeli kávét és vacsora-levest adatott, s így 50 ember végelgyengülésben meghalt, miáltal részese volt emberek törvénytelen kivégzésének és megkínzásának.

E vád tekintetében tárgyalásra a 81. 1945. Me. sz. rendelet 20. §-a és a Bp. 16. §-ának (1) bek. értelmében a Budapesti Népbíróságnak van hatásköre és illetékessége.

Indítványozom Muray Lipót, dr. v. Herczegh Tibor, Molnár Tibor és Sponer Rudolf előzetes letartóztatásának fenntartását.

A megidézendők jegyzékét a vádiratom végén közlöm.

Indokok:

A nyomozás adatai, nevezetesen a kihallgatni indítványozott tanúk vallomása, valamint a terheltek vallomása alapján vádiratom indítványi részében megjelölt és az alábbi tényállás bizonyítható:

Muray Lipót alezredest 1941 novemberében nevezték ki az 1. bev. központ (Nagykáta) parancsnokává. Az első pár hónap a mozgósítási előmunkálatokkal telt el.

1942 tavaszán az akkori magyar kormány elhatározta, hogy a keleti arcvonalra kiküldi az ún. 2. hadsereget és kormányintézkedés történt a kisegítő és különleges munkásszázadok felállítására. A különleges munkásszázadokba azok kerültek, akiket eddig államellenes bűncselekmények miatt elítéltek, továbbá akiket az illetékes szervek a szélsőjobboldali rendszer ellenségének bélyegeztek. Ezek közé tartoztak elsősorban az akkor illegális demokrata pártok és mozgalmak emberei.

A nagykátai 1. bevonulási központ parancsnoka Muray alezredes kb. 10—12 kisegítő és különleges munkásszázadot állított fel. A beosztott keretlegénységet minden egyes esetben Muray igazította el akként, hogy a munkaszolgálatosok az akkori rendszernek ellenségei, úgyhogy azok közül élve senki sem kerülhet vissza Magyarországra.

Muray alezredes mentalitására jellemző, hogy mennyire nem hajtotta végre a felsőbb helyről származó parancsokat, mert az egyik munkásszázad bevagonírozása előtt a HM.-től rendelet jött 95 musz felmentésére, azonban Muray őket is kiküldte a frontra. Önkényeskedését betetőzte azzal, hogy a munkaszolgálatosok férfi hozzátartozói, akik a táborba kijöttek, részükre a helyszínen behívót állított ki, s a legközelebbi menetszázadba osztotta be, s kiküldte őket is a frontra. Erre természetesen Muraynak nem volt felhatalmazása.

Az kétségtelen, hogy Muray a munkaszolgálatosokkal való szigorú bánásmódra a hdt. pság.-tól parancsot kapott, azonban ezen parancsot messze túllépve a munkaszolgálatosokat és azok hozzátartozóit szisztematikusan a botjával tettleg bántalmazta és a bevonulók értéktárgyait elvetette, s azt jogosulatlanul a keretlegénység egymás közt szétosztotta, részben pedig a Vöröskereszt javára adományoztatta.

Az 1. bevonulási központ vezetőorvosa dr. Herczegh Tibor o. fhdgy. volt, aki a bemutatások és az alkalmasság megállapításánál igen lelkiismeretlenül járt el. Előfordult, hogy katonai szolgálatra teljesen alkalmatlant, pl. egyik láb 10 cm-rel rövidebb, mint a másik, szolgálatképesnek talált. Dr. Herczeg egy nagykátai fogorvos, dr. Imre Móricz által megvesztegethető volt, s azok akik őt nem tudták megfizetni — betegségük és testi fogyatékosságukra tekintet nélkül — alkalmasoknak bizonyultak az orvosi vizsgálaton, ugyanakkor amikor tudott Muray azon parancsáról, hogy a munkaszolgálatosoknak nem szabad élve visszajönniök; viszont azok akik hajlandók voltak anyagi áldozatra, azokat a menetszázadokból kivette:

Muray Lipót munkatársa Molnár Tibor már 1940. év folyamán a nyilaspártban tevékenykedett, nyilas formaruhát hordott és 1940 július—szeptember havában Nagykátán, Rahón és Bustyaházán mint a 101/3. sz. munkásszázad állományvezető tisztese a munkásszázad legénységét embertelenül kínoztatta, a munkaszolgálatosok pihenőidejét állandóan elvonatta, pihenőnapokon mondvacsinált ürügyekkel 30—40 km-es büntető

gyalogmenetet végeztetett, élelmezésüket 4—5 napon át indokolatlanul elvonta.

Molnár Tibor 1942. év március hó végétől kezdődően hónapokon át tevékenykedett a munkaszolgálatosok frontra kiküldését intéző nagykátai munkatáborban, Muray alezredes bizalmasaként. Molnár annak ellenére, hogy az első világháborúban rokkanttá lett és tulajdonképpen katonai szolgálat teljesítésére nem is volt kötelezett, nyilván hatalomvágyból és emberkínzási hajlamának kielégítése céljából vállalta el a kegyetlenkedéseiről ismert Muray alezredes első bizalmasának szerepét. A tanúk egybehangzó vallomása szerint Molnár Tibor és Muray alezredes kegyetlenkedéseik tekintetében állandóan együttesen jártak el, a bevonuló munkaszolgálatosokat Molnár Tibor osztotta be, vagy mentesítette — esetleg megfelelő összeg lefizetése ellenében a miként teljesítendő szolgálat alól — annak ellenére, hogy valaki beteg volt, orvosi vizsgálatot nem engedélyezett. Molnár intézkedett a tekintetben, hogy az elvonuló munkaszolgálatosok látogatására érkező férfiismerősöket, férfirokonokat a keretlegénység összefogdossa és azokat azonnal menetszázadokba ossza be. Molnár, Muray alezredes mellett öntevékenyen is teljhatalommal járt el és tényked ése igen sok ember megkínzását, sőt halálát okozta.

Sponer Rudolf a 401. klgs. musz. században szolgált, amikor pedig Tiszarovics hdgy. vette át a parancsnokságot, a századpk.-i teendőkkel Sponert bízta meg. Ekkor kezdődtek meg a századnál az ún. „elvezénylések" ami abból állott, hogy a musz.-kat tervszerűen 4—5-ös turnusokban a közeli kolhozba vitték s ott kivégezték őket. Ezekről a kivégzésekről Sponer tudott, sőt a kivégzésre kerülők névsorának az összeállításában is részt vett. Előfordult, hogy az egyik munkaszolgálatosnak a teveszőrtakarója Sponernek megtetszett, mire az illetőt másnap „elvezényelték", s ebből a takaróból készült Sponernek egy ujjas. Sponer intézte a gh. ügyeket és a musz.-ok részére illetékes élelmiszer adagokat nem adta ki, miáltal a századnál kb. 50 munkaszolgálatos végelgyengülésben meghalt.

Muray alezredes védekezése során azt adta elő, hogy felsőbb parancsra cselekedett, s bánt szigorúan a musz.-kal, de arra nem adott parancsot, hogy a musz.-nak nem szabad élve visszakerülniök. Azt elismeri, hogy beszélgetés formájában szólt arról, hogy a munkaszolgálatosok nem jönnek élve vissza. Muray védekezését megcáfolják a nyomozó eljárás során kihallgatott tanúk, akik egybehangzóan vallják, hogy hallották Muray parancsát. Az is

kétségtelen tényként állapítható meg a tanúvallomásokból, hogy Muray a munkaszolgálatosokat és azok hozzátartozóit bántalmazta, s őket értéktárgyaiktól megfosztotta. Elsőrendű terhelt azt is tagadja, hogy felmentett egyéneket visszatartott volna, de Kossa István és Linhardt Antalné tanúk, határozottan állítják, hogy Muray ilyen felmentések ellenére cselekedett.

Dr. Herczegh nem ismerte el bűnösségét, s azzal védekezik, hogy ő lelkiismeretesen megvizsgált mindenkit, s őt senki sem vesztegette meg. Másodrendű terhelt védekezését megdöntik dr. Baky Zoltán, dr. Bernfeld Imréné és Seidner Hugó tanúk vallomása, sőt dr. Baky Zoltán azt állítja, hogy közvetítő útján 7000 pengőt fizetett dr. Herczeghnek.

Molnár harmadrendű terhelt azzal védekezik, hogy ő szándékosan senkit nem bántalmazott, senkit nem kínzott csak szigorú katonai fegyelmet követelt. Harmadrendű terhelt bűnössége azonban a kihallgatni indítványozott tanúk vallomása és a rendőrség előtt tett, majd indokolatlanul visszavont beismerő vallomása alapján kétségtelenül bizonyítható.

Sponer negyedrendű terhelt tagadja bűnösségét és azt állítja, hogy nem tudott a kivégzésekről, s a musz.-ok részére járó étkezést nem vonta el. Sponer vallomásával szemben a 401. klgs. mű. szd.-ban szolgáltak egyöntetűen vallják, hogy a századparancsnok helyettesnek tudni kellett a kivégzésekről, és hogy az étkezést elvonta.

Minthogy a fentiek szerint terheltek bűnössége az alább indítványozott tanúk kihallgatásával kétségtelenül bizonyítható, a vádemelés tehát jogos és indokolt.

Az előzetes letartóztatást terheltek ellen azért kell fenntartani, mert az elrendelés okai változatlanul fennállnak.

A tárgyalásra kérem megidézni terhelteken és védőügyvédükön kívül:

Katz Miklós	X., Martinovits-tér 4.
Kossa István	VIII., Thék Endre-utca 43.
Dr. Bíró László	VI., Benczur-utca 1.
Dr. Bernfeld Imréné	IV., Anker-köz 2.
Seidner Hugó	VIII., Lujza-utca 36.
Csikvári Győző	VIII., Conti-utcai fogház
Hermann László	VII., Peterdi-utca 39.
Linhardt Antalné	Kispest, Nagy Sándor-u. 22.
Koopfenstein Benő	V., Pannonia-utca 26.
Herczka Pálné	VI., Hajós-utca 16.

Zinn Lipót	VII., Akácfa-utca 37—39.
özv. Fenyő Miksáné	VI., Dalszínház-utca 2.
Aranyos Ferencz	IX., Sobieski J.-utca 45.
Bene István	VIII., József-krt. 68.
Nemes György	XIV., Törökőr-utca 68.
Lessinger Károly	VII. Munkás-utca 3/b.
Neufeld Rezső	VIII., Mátyás-tér 14.
Haás József	VII., Erzsébet-krt. 16.
Dr. Erdős Árpádné	VII., Rákóczi-út 51.
Dénes Imre	VI., Dessewffy-utca 6.
Verbőczy Frigyesné	VII., Hernád-utca 40.
Kornhauser Sándorné	VI., Teréz-krt. 25.
Danczinger Miklósné	VII., Barcsay-út 11.
Dr. Berki Zoltánné	VI., Vilmos császár-út 34.
Dr. Kovács György	VI., Arany János-utca 16.
Spielberger György	VI., Vilmos császár-út
Urbach László	VII., Vilma királyné-út 8/b.

szám alatti lakosokat tanúként.

Budapest, 1945 március 23.

Dr. Molnár Sándor s. k.
népügyészség vezetője

Dr. Szabó Ferencz s. k.
népügyész

Géppel írt, 5 oldalas, hiteles tisztázat. — OL. Népfü. 1945—11.

---

(22)

1941 november—1942

(1945[1])

b) Muray Lipótnak, a nagykátai bevonulási központ parancsnokának írásbeli memoranduma nagykátai „működéséről"

Nagykátai működésem leírása:

1941. évi novembertől 1942. április végéig a már régebben beteg elődöm által elhanyagolt irodai mulasztásokat kellett

[1] Az iraton nincs dátum, valószínűleg Muray letartóztatása idején, 1945 március második felében keltezett.

rendbehozni, és főleg az 1942. évi mozgósítási előmunkálatokat pótolni és részletesen kidolgozni. — Ide tartozott és igen sok időt vett igénybe, 1942 eleje óta oda áthelyezett zsidóknak anyakönyvi állománybavétele, illetve a még át nem helyezetteknek a rendelkezésre bocsátott Számlálólapok alapján a csapatoktól való sürgetése.

1942 március elején a többi 6. Bevonulási-központ és más pótkeretparancsnokokkal berendeltek a hdt. pság.-hoz értekezletre. Ott vitéz Horvay Artúr vezérőrnagy elnökölt, aki közölte velünk, hogy küszöbön áll a mozgósítási előmunkálatainkban papíron előkészített tábori és honi, tiszta zsidó és tiszta keresztény munkásszázadok mozgósítása. Utasított bennünket, hogy otthon azonnal nézzük át és dolgozzuk át az errevonatkozó előmunkálatokat abból a szempontból is, hogy ezek a munkásszázadok 4—5, legfeljebb 7 napon belül útba lesznek indítva.

Ezután a súlyos következmények terhe mellett a legkomolyabb formában figyelmeztetett bennünket a zsidókkal való bánásmódra, minek a lényege a következő volt:

1. Zsidóval beszélni senkinek nem szabad. A keresztény keretet ismételten szigorúan ki kell oktatni és utasítani kell, hogy zsidóval csak 3 lépésről és csakis tanú jelenlétében beszélhetnek. Aki ez ellen vét, azt a Szolgálati Szabályzat által megengedett büntetés kétszeresével kell büntetni, ismétlődés esetén tényvázlatot kell a vétkessel felvenni.

2. Zsidó csak az úttest közepén járhat, míg a keretbeliek csak a járdán.

3. Zsidókat csak havonta egyszer látogathatnak a legközelebbi hozzátartozói. Magyarázatul hozzáfűzte, hogy miután a zsidók csak rövid néhány napig maradnak a Bev. központnál. (Sic!)

4. Csomagot nem kaphatnak.

5. Szigorú levélcenzúrát kell életbeléptetni. E tekintetben a postamesterek már utasítva lettek, azonnal érintkezésbe kell velük lépni. Meg kell akadályozni és ki kell nyomoztatni, nehogy esetleg civilek csempésszenek be hozzájuk ilyet, mert egész biztos, hogy mások címére való írást a hozzátartozók meg fogják szervezni.

6. Zsidók üzletben nem vásárolhatnak.

7. Legfeljebb P 50 lehet náluk.

8. Nem dohányozhatnak, mert a külön kiadott rendelet szerint nem részesülnek honvéd cigaretta ellátásban és mert napi zsoldjukat csak tisztítószerek beszerzésére fordíthatják.

Egyben a parancsnokok személyes felelőssége mellett elrendelte, hogy személyes motozás útján akadályozzák meg, hogy zsidók dohányneműt csempésszenek megszállott területre, ahol azt üzletkötésekre használják fel, mert pl. ott 100 db cigarettáért már egy perzsaszőnyeget vagy egy zongorát lehet kapni.

Ezek voltak a legszigorúbb intézkedései. Adott más utasításokat is, de sajnos már emlékeztetés nélkül ezek már ma nem jutnak eszembe. De részletesen meg kell még lennie a nagykátai pság. irattárában, mert ezeket írásba kellett foglalnunk és a bevonult keresztény keret parancsnokai, tisztjei, karpaszományosai és szolgálatvezetőivel alá kellett iratni és pontonként velük iskolázni.

Néhány nap múlva elrendeltetett, hogy a mozgósítási előmunkálataink alapján hívjuk be a keresztény kereteket és ezeket indítsuk útba Budapestre — úgy emlékszem a Mária Terézia laktanyába —, ahol egy 2 hetes tanfolyamot tartottak részükre, 2 hét múlva folytatólagosan a továbbiakat kellett vezényelni. Ezeken a tanfolyamokon elsősorban a vezényeltek alkalmasságát állapították meg. Előfordult, hogy néha a vezényeltek felénél többet azzal küldtek vissza, hogy keretbeosztásra nem látszanak elég megbízhatónak, rátermettnek és alkalmasnak, sürgősen indítsak útba helyettük megbízhatóbb, és rátermettebbeket. — Ezeket a tanfolyam után le kellett szerelni és hazaszabadságolni azzal, hogy készüljenek otthon a mielőbbi behívásra.

Dacára annak, hogy így elegendő tanfolyamot is végzett keretszemélyzettel rendelkeztem, mégis a legtöbb felállítani rendelt munkásszázadokhoz a hdt. pság. névszerint máshonnan vezényelt hozzám szélsőjobboldali felfogású keretet. Miután ezek már Nagykátán oly terrort fejtettek ki a rájuk bízott szd. zsidó munkaszolgálatosaival szemben, hogy mikor ilyenek tudomásomra jutottak, ismételten jegyzőkönyvet vettem föl velük, melyeket a *hdt. pság. mozgósítási osztály vezetőjének, Olchváry István vk. alezredesnek* bemutatva, kértem azonnali felváltásukat. Hiába érveltem azzal, hogy ha nem hallgat reám, az úgyis kedvetlenül és elkeseredetten bevonult munkaszolgálatosokból oly passzivitást fog kiváltani, ami az elérendő célt, hogy tőlük és általuk komoly produktív, hasznos munkát nyerjünk, megbuktatja. A válasza bántóan elutasító volt. *Mosolyogva hangoztatta, hogy ő épp oly végrehajtó közege a H. Miniszter, jelen esetben az 1b. (mozgósítási osztály) vezetője,* Nagyőszy Miklós vk. ezredes intézkedéseinek, mint én. *Tehát kötelességem a kapott rendeletnek* — most a fentről beosztott keresztény keretek tudomásul-

vételét is — *zúgolódás és kritika nélkül* nemcsak tudomásul venni, de az ily buzgóknak mutatkozó *keretbelieket minden* vonalon támogatni és a többieket az ő példájukra *ösztönözni.* Ennek ellenére a gyakori tisztigyűléseken mérsékletre, megértésre és emberséges bánásmódra utasítottam őket és — miután más eszköz — sem fegyelmi, sem más — nem állott rendelkezésemre, azzal fenyegettem meg azokat, *akikről embertelenséget hallok, hogy a leváltásukat nem fogom siettetni.*

Még megemlítem, hogy az előbb említett *Nagyőszy Miklós vk. ezredesre hivatkozott annakidején vitéz Horvay Artúr vezérőrnagy, mint a HM.-ban tartott értekezlet elnökére, aki a hdt. parancsnokok helyetteseinek a zsidókkal való bánásmódra az intézkedéseket közölte.*

Utólag jutott eszembe, hogy ezen az értekezleten arra is *utasítást kaptunk, hogy a zsidók csak a naponta kiszabott munka befejezése után kaphatnak étkezést.* Ezt úgy kellett értelmezni, hogy amíg a munkásszázadok útba indultak, naponta délelőtt és délután lehetőleg földmunkával kellett foglalkoztatni őket. Nagykátán történetesen árvíz volt, a rendelkezésre álló munkásszázadokat — úgy a kereszténveket, mint a zsidókat — az ottani ármentesítő társulat rendelkezésére kellett bocsátanom. Minden századhoz be kellett osztani legalább egy mérnököt, vagy pallért, szóval olyat, aki a munkateljesítmények kiszámításához ért, aki naponta külön reggel és ebéd után mindenki részére kijelöli a munkáját. *Mikor ezt mindenki maradék nélkül elvégezte, szabad őket étkezéshez vezetni.*

Úgy emlékszem május 5-re kellett az első mu. századokat behívnom.

Rövid néhány nap után berendeltek a hdt. pság.-hoz és *Hajós Béla alezredes* felsőbb utasításra hivatkozva közölte velem, hogy a behívások módjára Nagykátára vonatkozólag új intézkedések történtek éspedig:

1. Hadrendi mu. századot csak az esetben hívhatok be, ha azt annak megjelölésével elrendelték.

2. A hdt. pság. néhány, a hadrendben nem szereplő különleges mu. századot úgy fog felállítani, hogy a Behívójegyeket a hdt. pság. Bpestről az illetők címére küldi ki, én róluk csak egy névjegyzéket kapok, mely alapon ellenőriznem és jelentenem kellett a bevonulások maradéktalan megtörténtét. — *Miután ezek között olyanok is lesznek, kik még sorozáson sem voltak, egy sorozóbizottságot kellett összeállítanom.*

3. *Időnként névjegyzékeket fogok kapni, amelyekben szereplőket azonnalra úgy kell behívnom, hogy azok a legközelebb útbainduló mu. századdal elküldhetők legyenek.*

Itt is minden esetben egyenként és névszerint kell jelentenem, hogy ki mikor vonult be, illetve naponta távbeszélőn kellett Hajós alez.-nek jelentenem, hogy ki nem vonult be közülük, hogy az illetők után nyomoztathassanak.

Május eleje óta június 2-án történt letartóztatásomig kb. 10—12 mu. századot kellett a fenti alapon felállítanom, felszerelni és útbaindítanom. Ezek közül kb. a nagyobbik fele volt zsidó és egy különleges külön számozású zsidó, valamint $1\frac{1}{2}$ századnyi keresztény mu. századot, melyből az addig útba nem indított $\frac{1}{2}$ századot letartóztatásomkor még Tápiósülyön hagytam. Erre vonatkozólag azt közölte velem Hajós alez., hogy ezt kiegészítik.

Elő kell adnom, hogy erre a különleges munkásszd.-ra vonatkozólag előzőleg fölrendeltek Olchváry vk. alez.-hez, aki egyrészt tájékoztatott a szd. felállításáról, közölte velem, hogy már intézkedett egy a központból névszerint kijelölt — külön, úgy emlékszem kettős erejű — keret behívásáról, utasított annak szigorú ellenőrzéséről, hogy a *különleges szd. tagjaival szóba állni senkinek, még a keretbelieknek sem szabad. Velük csak a századok parancsnokai és csakis kihallgatáson, mások jelenlétében és csakis szigorúan szolgálati vonatkozású ügyekben beszélhetnek.* Erre már utasította Czöndör, harctéri lovagkeresztes őrnagyot is, kit a tápiósülyi tábor parancsnokává rendeltek ki, aki mellé egy *Szilágyi,* (?) vagy hasonló nevű főhadnagyot osztott be. Ezeknek a táborban kellett lakni, azt csak fölváltva és csak rövid időre (étkezés stb.) szabad elhagyniok. Másrészt félrevezetett. Ugyanis úgy tájékoztatott, hogy a keresztény különleges szd.-ba a legveszedelmesebb, szélsőséges nyilasokat szedték össze és hívják be. *Indokolásul még azt is elmondotta, hogy a HM.-ban ezügyben tartott értekezleten Sombor-Schweinitzer rendőr főtanácsos kijelentette előttük, hogy ezek a legveszélyesebb államfelforgatók,* akiknek legnagyobb része előbb kommunista volt és most szélsőjobboldali *földalatti szervezkedésüket kell eltávolításukkal megakadályozni.* Nem a szoc. demokratáktól kell félnünk, hanem ezektől. — Ezzel szemben most a januári letartóztatásom alkalmával egy vörös karszalagos villamos alkalmazott, aki ebben a szd.-ba lett behíva, a XII. ker. elöljáróságon a rendőrtanácsos előtt közölte velem, hogy *ők mind aktív kommunisták, tehát nem igaz, hogy nyilasok voltak.*

Ezek kis részben jöttek szabadlábról, hanem különböző fog-

házakból (a Margit-körúti katona fogházból is), a toloncházból és a kistarcsai internáló táborból fogházőrök kíséretében vonultak be.

E 2 és fél különleges mu. szd. sorozása, illetve a már régebben bemutatottak bemutatása alkalmával feltűnt nekem a zsidók között egy klasszikus szoborszép testalkat, akiről kiderült, hogy Kabos Endre az egyik vívóolimpikonunk. Kétszer is felutaztam Pestre, míg sikerült az illetékeseket meggyőznöm, hogy egy lovagkeresztes, többszörös Signum Laudissal kitüntetett világhírű vívónkat lehetetlennek tartom lapátosnak kiküldeni, hiszen ha fogságba kerül, ez a legsúlyosabb propaganda anyag lenne az oroszoknak ellenünk. *Kabos Endrét* azóta sem láttam, még a köszönő látogatását is elhárítottam. — Ezt azért említem meg, mert f. hó 14-én az Andrássy-út 60. sz. alatt egy honvéd egyenruhás beosztott szememre hányta Petschauer Attila általam való útbaindítását. Hiába érveltem azzal a ténnyel, hogy nevezett Aszódra lett behíva. Onnan egy tiszti járőr hozta át egy *sötét éjszaka Nagykátára hetedmagával a hdt. pság. külön írásbeli rendeletével, hogy a már bevagonírozott és néhány perc múlva el is indított szerelvénnyel menő századba ezt a 8 főt mint létszámon felülit azonnal be kell sorolni* és útbaindítani. Hogy Petschauer Attila is közöttük volt, azt (sic!) csak utólag, másnap reggel, a hdt. pság.-nak szóló ezirányú jelentés aláírásakor szereztem tudomást. Tehát nem is lehetett módomban rajta Kabos Endréhez hasonló módon segíteni. Ezek elmondása dacára azt mondotta kérdezőm, hogy hiába mesélek akármit, Nagykátán lett bevagonírozva, ezért én felelni fogok.

Egyebekben a mu. századaim Mendétől — Egreskátáig, — férőhelyek szerint — ½ századonként, vagy századonként voltak iskolákban vagy tanyákon elhelyezve. Ezek önálló számadótestek voltak. Naponta — a távolabbi szd.-ok — néhány naponként kocsikkal vételezték fel az élelmezésüket és egységenként külön főzték fel azt. Miután a keresztény keretek is a századkonyháról étkeztek, azt hiszem önmagától megdől a XII. ker. Elöljáróságon levő rendőrségen velem közölt az a vád, mintha a zsidó munkaszolgálatosok IV. osztályú, szerintük rabkosztot kaptak volna, hiszen bárhova kiszállottam — ami minden nap legalább egy-két helyre megtörtént — minden konyhát is megszemléltem és az étkezést mindenütt megkóstoltam.

A különleges mu. szd.-okra vonatkozólag előadom, hogy megalakulásuk első napjaiban távbeszélőn *Tatay alez.-től a hdt. pság. II. (kémhárító) osztály vezetőjétől azt az utasítást nyertem, hogy másnap reggel szálljak ki* Tápiósülyre, ahol *Delmedico József* és *Rózsa Tamás* főhadnagyok a Nemzetvédelmi osztályról a helyszínen, *Czöndör* őrnagy és az én jelenlétemben fognak vizsgálni egy konkrét följelentést. Néhány szóval közölt velem két nevet, kiknek tulajdonosait a 2 fhdgy elé kellett állíttatnom. Ezek közül az egyik a zsidó klgs. szd.-hoz tartozott. Ez följelentette a keresztény klgs. szd.-belit, aki bizalmasan elmondotta neki, hogy összebeszéltek arra, hogy ha a megszállott területre kiérnek, legyilkolják a keresztény keret tagjait és átállanak az oroszokhoz.

Ez a vallatás borzalmas volt. Kézzel ez a két hatalmas ember annyira összeverte a tagadó keresztényt és a vádaskodó zsidót, hogy rosszul lettem a sok vér láttára. Ismételten kértem őket, hogy miért kell ily brutálisan bánni velük, hagyják már abba. Magyarázták, hogy ehhez ők értenek és ne akadályozzam őket munkájukban, mert különben dolgavégezetlenül hazamennek és jelenteni fogják, hogy miattam nem tudják az igazat kibogozni. Az ügy a végén mégis kátyuba fulladt, mert a végén közölték velem, hogy úgy látszik a zsidó hazudott, abban reménykedett, hogy csak a keresztényt fogják összeverni, aki ennek súlya alatt majd beismerésre tér, így ő esetleg kiszabadul.

Egyebekben azt fogják a hdt. pság.-nak javasolni, hogy csempésszenek be 2 ágent provokatőrt a keresztény klgs. mu. szd.-ba, akik majd ott kinyomozzák a valóságot. A további fejleményekről nem tudok.

Ez a két főhadnagy azután egyre gyakrabban jelent meg nálam különböző nyomozások ügyében. De néhányszor távolabbi elhelyezési körzeteimben is, ahova váratlanul ki kellett valamilyen ügyben szállnom.

Olyan hatalmuk volt, hogy pl. ismételten hiteles rendeleteket adtak át nekem, melynek alapján meg kellett engednem, hogy egyes zsidó munkaszolgálatosokkal felügyelet nélkül beszélhessenek, sőt több ízben többeket több napra Bpestre magukkal vigyenek. Érdekes az is, hogy mikor ilyeneket visszahoztak, azt a rendeletet is magukkal hozták, hogy akadályozzam meg, hogy a visszahozottakkal bárki is szóba álljon. Tiltakozásomra, hogy hogyan akadályozhatom meg ezt, az illetők hálótársai titokban ne beszéljenek velük, ismételten „igen bizalmasan" figyelmeztettek, hogy a nyilasok fekete listájukra vettek és ha nem fogom erősebben a zsidókat, esetleg hamarosan eltesznek láb alól.

Őket bízták meg a Kovács-féle megvesztegetési ügy kibogozásával is. Itt az történt, hogy ez a Kovács zsidó munkaszolgála-

tos, aki Nagykátáról kb. egy héttel előbb megkapta a behívójegyét, fölkereste egyik beosztott hadapród őrmesterem *Gebé Gyula* sógorát, akiről tudta, hogy Gebé állandó beosztása Nagykátán van. Csak az volt a kérése, hogy a bevonulása elhalasztassék. Gebé az ezért felajánlott P 12 000-őt beszolgáltatta és dr. Buday Sándor, valamint dr. Nagy Jenő fhdgyok által vele felvett jegyzőkönyv alapján megindult a nyomozás a másnap bevonult Kovács ellen. Dacára a nyomozók brutális módszereinek, Kovács mindaddig tagadásban maradt, míg Gebé sógorával szembesítették. Beismerése után elszállították, de másnap újból megjelentek, Gebé nagykátai lakásán házmotozást tartottak, utána őt is felszállították Pestre. Utólag kiderült, hogy a megvesztegetésre átadott összeg P 14 000 volt. A különbözetet Gebé sógoránál találták ki, (sic!) aki azt magának mint közvetítési díjat magának tartotta.

Gebé borzalmas vallatását arra is felhasználták, hogy ellenem terhelő adatokat csikarjanak ki belőle. Gebé, hogy a további kínzásoktól meneküljön, úgy állított be egy részemről neki egy boa vásárlására adott megbízást, mintha azt a boát ő ajándékozta volna nekem. Az 5 és fél hónapi letartóztatásom alatt a többi vád mind megdőlt ellenem, csak ezt vállalta a honvéd ügyészség, mert Gebével annak idején aláíratták a kínvallatás hatása alatt született jegyzőkönyvet.

Egy másik megvesztegetési ügyet maga Tatay alez. hdt. II. oszt. vezetője vizsgálta ki Nagykátán. Ennek előzményeként előadom:

Gazdasági hivatalomba volt beosztva Krátky főszámvivő, kinek leányát (Sic!) Eszényi Józsefné egyik gépírónőm volt, akit még valamelyik elődöm idejében a hdt. pság. alkalmazott és osztott be oda.

Egyik nap Tápiósülyön újonnan bevonultakat kellett besoroznom, illetve bemutatni, amikor távbeszélőhöz hívattak Nagykátáról. Eszenyiné kért engedélyt, hogy sürgős *családi* ügyben Pestre utazzék. Délután hazajövetelem után elmondotta a következőket: Az édesanyja hosszú évek óta halálos beteg. Többször hónapokig feküdt kórházakban dr. Gönczy professzornál, aki előbb a Horthy Miklós, később a Szent István kórházban. (Sic!) Az öregasszony betegsége klinikai eset volt, úgy hogy mikor az öregasszony már nem szállítható, állandó ágybanfekvő beteg volt, a professzor ismételten és költségmentesen meglátogatta és kezelte őt vidéki lakásán. Előző nap, mielőtt tőlem Pestre utazásra kért engedélyt, hivatali telefonomon felhívta dr. Gönczy,

a professzor öccse, aki Pesten sürgősen beszélni akart vele. Az ügyvédi irodájában fogadta és az édesanyjára terelte a szót. Elmondotta, hogy minden pénzkérdés. Így az édesanyja betegsége is. Módja van az édesanyját repülőgépen pesti szanatóriumba szállítani, ahol egyik professzor a másik[nak] adná a kilincset és rövid idő alatt helyreállítanák egészségét. Módjában áll az is, hogy Eszenyinét az Egyesült Izzónál főtitkárrá neveztesse ki, ahol neki lenne jó néhány gépírója. Mindezért nem kíván mást csak eszközölje ki nálam, hogy két általa megnevezett — neveikre már nem emlékezem — Egyesült Izzó igazgatót utaltassam a 11. sz. helyőrségi kórházba, ahol már minden elő van készítve és el van intézve. Mikor Eszenyiné említette, hogy velem ilyesmiről beszélni nem lehet, azt válaszolta, hogy ha másképp nem megy, árulja el nekem, hogy Aschner Lipót vezérigazgató megbízásából 10 vidéki igazgatóság vár reám egyenként havi P 5000 jövedelemmel. Nincs az a törzstiszt, aki havi P 50 000 biztos életfogytig szóló jövedelemért ilyen semmiséget meg ne tegyen. Egyebekben nyugtasson meg, hogy ezek az igazgatósági tagságok fiktív nevekre szólnak, bárki felveheti a havi tiszteletdíjakat, a nevem sehol sem fog szerepelni. Eszenyinével leírattam a nekem elmondottakat, utasítottam, hogy hívja fel. dr. Gönczy ügyvédet, aki a válaszát várja, rendelje hozzám másnap délre. Én pedig felhívtam Hajós Béla alez.-t, akinek előadtam az esetet és intézkedést kértem. Dr. Gönczy ügyvéd másnap ugyanúgy adta elő előttünk ajánlatát, mint Eszenyiné, és beismerte, hogy ha sikerült volna nálam eredményt elérni, őt az Egyesült Izzó ügyészének nevezték volna ki. — A hadbíróság ügyem tárgyalásán e tekintetben arra az álláspontra helyezkedett ebben az ügyben, hogy fel kellett volna vennem az első havi P 50 000-t csak úgy lett volna a megvesztegetés elkövetve, enélkül ez csak kísérlet.

Ami a nagykátai viszonyokat illeti, előadom:

Úgy a keresztény keretet, mint a bevonult mu. szd.-okat, megalakulásuk után személyesen oktattam ki magatartásukra vonatkozólag. A keretet a beosztottakkal való *emberséges bánásmódra* figyelmeztettem. Megmagyaráztam nekik, hogy csak ily viselkedéssel tudnak tőlük hasznos és eredményes munkát kapni. — A munkaszolgálatosokat arra, hogy igyekezzenek, mert csak így van reményük arra, hogy az egy évi szolgálat után leváltják őket és hazajöhetnek. Aki tiszta lappal jön haza, annak esetleg itthon kiszabott fenyítései törölve lesznek és 6 hónapig nem lesz behíva.

Fölösleges csomagjaikat, pénzüket, cigaretta és szeszkészle-

teiket hazaküldhetik. Nincs értelme sok csomagot, hálózsákot és hasonlókat magukkal vinni, mert a kiadott rendelkezés szerint kb. 100 km gyalogme[ne]tük lesz a kivagonírozás után, ott nem tudnak kocsihoz jutni és borravalóért leventékhez csomagsegítségül, így a maguk cipelte poggyászukat útközben ott fogják elhagyni. Pénz és csomaghoz feladóvevények beszerzését a szd. parancsnokok mindenkinek oly mértékben engedélyezi, amennyire szüksége van. Küldjenek haza minél előbb mindent, mert el van rendelve, hogy az útbaindulás előtt mindenkit személyi motozásnak vetnek alá.

Ennek dacára előfordult, hogy egyik nap a Czöndör őrnagy psága alatt álló tápiósülyi táborból 2 kocsira való dohány és szeszneműt, valamint — úgy emlékszem — P 17 000 hoztak be névjegyzék kíséretében, melyen az azon szereplők a Vöröskeresztnek ajánlották fel ezeket. Hadigondozó tisztem Franz Rezső fhdgy. számbavette a beküldötteket és a Vöröskereszt igazgatóságának továbbította a csomagokat.

Néhány nap múlva kiderült, hogy e csomagok beküldése önkényes intézkedése az egyik felülről kapott szd. parancsnoknak, aki a fennálló és általam ismételten hangsúlyozott rendelet ellenére a személyi motozást a bevonulás után, nem pedig az útbaindítás után eszközölte.

A bevonulási központ három *megbízhatatlan* beosztottjai *Dancz Endre* fhdgy. segédtiszt, *dr. Herczegh Tibor* orvos fhdgy. és *Bessinger* X. szakaszvezető, továbbszolgáló állományvezető volt. — Dancz fhdgy.-ot felülről kaptam, mikor elődje Szikorszky László hdgy. leszerelt. A hdt. pság.-tól egy szds., a tiszti nyilvántartási és beosztási alosztályának vezetője személyesen kísérte le hozzám, mutatta be nekem és a hdt. vezérkari főnöke Vasváry vk. ezds.-re hivatkozással ajánlotta figyelmembe és intézte el behívását. Ez polgári életében filmes volt, évtizedeken át Berlinben élt, felesége német asszony, rövid idő előtt érkezett haza Berlinből. Itthon azóta filmkölcsönzéssel foglalkozott. Az első dolga volt a hátam mögött a lakására hamis indokolással és csalárd úton telefont szerezni. Mint utólag kiderült egy-két napi megbetegedésemet arra használta fel, hogy pságom nevében beadvánnyal fordult a Postavezérigazgatósághoz, melytől mint parancsnokhelyettesnek, aki telefon nélkül nem tud Bpesttel érintkezni, a szolgálat zavartalan elláthatása érdekében egy telefonnak soronkívüli felszerelését kérte. Persze nem nézhettem meg mindennap az iktatókönyveket; így csak jó későn jutottam ennek tudomására. Felelősségrevonása alkalmával oly szemenszedett

valótlanságokkal védekezett, hogy az eszem megállt. Pl. azt állította, hogy ő egy ízben a tisztiétkezdében említette a telefon hiányát, bizonyára már nem emlékszem rá, vagy a sok dolgom közepette elfelejtettem. — Állandóan a szd.-ok között csatangolt, személyi viszonyok iránt érdeklődött, és mikor egy ily beszélgetését véletlenül kihallgattam, még e tényt is letagadta a szemembe. Hiába kértem a hdt. pságnál Olchváry és Hajós alez.-ektől leváltását csak kimosolyogtak. Ha csak tehette Pestre lógott. Mindig akadt „alkalmi" autó, melyen szó nélkül elszaladt. Csak másnap reggel láttam.

Minden esetben letagadta ellógásait, mikor az autó számára hivatkozással bizonyítottam rá az ügyet, ismételten arra esküdött, hogy csak a falu túlsó végére szaladt egyik v. másik kocsmába és azért nem volt éjjel a lakásán, mert társaságba keveredett és kimaradt velük. Az orvossal és állomásvezetővel összejátszva 8 asztalost, mu. szolgálatos asztalost csempészett fel Pestre, kik az irodáját rendezték be. Persze ezek közül a mu. szolg.-osok közül csak 1—2 volt asztalos, a többi bútorkereskedő, fakereskedő és hasonló volt, akik a megbeszélt luxusberendezéshez az anyagot és műhelyt stb. adták prezentbe. Csak közvetlenül letartóztatásom előtt egy pontos adatokat tartalmazó feljelentésből szereztem tudomást a visszaéléséről. Nem volt már fizikai időm az ügyet és hátterét kivizsgálni, de még ez sem volt elegendő Olchváry alez.-éknek. A kész bizonyítási eljárás jegyzőkönyveit kérték, melyekre már nem volt időm. Állandóan filmesek után nyomozott és tárgyalt a mu. szolg.-ok között és még ottlétem alatt dicsekedett, hogy Rácz Vilmos a Színházi Magazin keretén belül filmgyárat és irodát létesített és őt hívta meg igen nagy fizetéssel igazgatónak.

A Margit-körúton, letartóztatásom alatt egyik behozott volt beosztottamtól hallottam, hogy a 8 asztalos nemcsak nem vonult be többé, de úgy szereltette le őket, mintha kórházba lettek volna utalva és onnan súlyos alkalmatlansági lelettel lettek tartós szabadságolásra javasolva.

Dr. Herczegh Tibor egész sötét valaki. Még az elején feltűnt nekem, hogy mily komisz, durva és méltánytalan a vagyontalannak látszó zsidókkal szemben. Ezzel ellentétben a gazdag és magasabb társadalmi állásúakat feltűnő kivételes bánásmódban részesítette. Orvosi szempontból teljesen rá voltam utalva. A mindennap előttem megtartott orvosi vizsgán az ő diagnózisán múlott, hogy a beteg jelentkezett mu. szolg.-os aznap, vagy hány napig nem vesz részt a közös munkában. Akiről oly véleményt

adott, hogy betegségét nem tudja Nkátán megállapítani, az kórházi bajmegállapítást igényelt, azt még egy útbaindított századból is ki kellett vennem, más egészségesekkel kellett a következő századból pótolni, az illetők pedig vártak míg az Olchváry alez.-től kirendelt hadtest orvosi bizottság hetenként — rendszerint minden szombaton — megjelent és döntött arról, hogy a mindig nagyszámú erre várók közül kit kell Bpestre valamelyik helyőrségi kórházba útbaindítani, és az onnan lelettel már visszaérkezettek közül kiket kell leszerelnem. Miután egyik holló nem vágja ki a másik holló szemét, kevés kivétellel dr. Herczegh orvosi álláspontja mindig győzött. Ismételten nekem kellett dolgozni nem tudó — amit szemléim alkalmával személyesen állapítottam meg — laikus szemmel is látható toprongyos, ágról szakadt szegény zsidókat, kik nyilvánvalóan betegeknek látszottak, eléje állíttatnom. *Ily esetek legalább 90%-ában ellenzéki álláspontra helyezkedett.* Anélkül, hogy alaposan (sic!) — nem úgy mint a gazdagokat — hanem egyszerű ránézéssel mondta ki, hogy az illetők nemcsak egészségesek, de szimulánsok is és orvosi reputációja érekében kéri a legszigorúbb megfenyítésüket. Ő mindennap kihirdeti a szd.-ok előtt, hogy csak azok merjenek orvosi vizsgálatra jelentkezni, aki tényleg komoly beteg, mert akit ő munkaképesnek talál a felsőbb rendeletek alapján azt mint szimulánst a legdrákóibb módon meg kell fenyítenünk. Ennek dacára a heti hadtest orvosi bizottsági vizsgára ismételten előállítottam az általam betegnek vélt, de általa egyszerű ránézés alapján szimulánsnak minősítetteket, kik közül a legtöbbet hörs. kórházba utaltak és a következő héten beérkezett kórházi lelet alapján szabadságoltak.

Mikor így gyanúm igazolását ismételten tapasztaltam, adatok felsorolásával írásban jelentettem a hdt. pság.-nak a történteket és azonnali leváltását kértem. Jelentettem azt is, hogy Nagykátán nyílt titok, mindenki, akivel négyszemközt beszéltem *meséli, hogy az előző évi zsidóbevonulások alatt fantasztikus pénzeket keresett zsidószabadítással,* most is a Behívójegyeket már megkapott *gazdag zsidók, járt utat járva az előző napokban meglátogatták Nagykátán és megállapodtak a szabadítás részleteiben.* Így lett egyszerre érthető, miért viselkedett a gazdagokkal másképp, mint a szegényekkel, kik nem tudták őt előzőleg meglátogatni. *Tény az is, hogy előző évben egyik napról a másikra egy nagy luxuskocsit vásárolt* kis községi orvos létére, kinek alig volt privát praxisa.

Bessinger ht. szakaszvezetővel oly baráti viszonyban volt,

hogy tegeződtek, sőt egy alkalommal Bessinger szobájába menve elképedve láttam, hogy Bessinger az íróasztala mögött ülve, lábai az íróasztalra rakva, cigarettázva beszélgetett az orvosfőhadnagy úrral. Mindkettőt külön-külön felelősségre vontam és erről is jegyzőkönyvet vettem fel velük.

A hdt. pság.-nál Olchváry alez. húzódozva fogadta el jelentésemet és azt válaszolta, hogy majd kivizsgáltatja az ügyet. *Dr. Herczegh-ről azt mondotta, hogy bizalmas embere Kuthy László vk. ezd.*-nek a hdt. vezérkari főnökének. Egy-két nap múlva berendeltek a hadt. pság. orvos főnökének, (Sic!) nem hiszi, hogy javaslatomat elfogadják. (Sic!) Az orvostábornok — nevére már nem emlékszem — kifogásolta, hogy Dr. Herczegh orvosi működése az én odajövetelemig mindig csak dicséretet érdemelt. Nincs jogom az ő orvosi véleményét kritizálni abba az, általam ismételten megtörtént módon beavatkozni. Embereket, kiket ő egészségesnek mondott, a hadt. pság. orvosi bizottsága elé állítanom és privát élete után nyomoznom egy orvosra a legsértőbb, amiért dr. Herczegh már magánúton panaszt emelt. Óva intett a megismétlődéstől, mert hadbíróilag fognak felelősségre vonni.

Bessinger szakaszvezetőről bevonulásom után bizalmasan mindenünnen azt a felvilágosítást kaptam, hogy mielőtt bárkivel szóbaállott, a markát tartotta oda pénzért. Jellemzésül előadom, hogy amikor megvesztegetés miatt letartóztatták, nemcsak sok perzsaszőnyeges, luxusian felszerelt lakást, de pl. 3 db motorkerékpárt találtak nála a házmotozáskor. Rövidesen rájöttem, hogy a Behívójegyek kiküldése, a be nem vonultak jelentése és nyomozása körül — ami az neki, mint állományvezetőnek volt a kötelessége — komoly zavarok vannak. Kutatva az okokat az ő sorozatos mulasztásait kellett megállapítanom. Állandóan nagy elfoglaltságára, feledékenységére és betegségére hivatkozott. Nehogy még komolyabb zavarokat okozzon, ismételten kértem Kecskeméthy Tibor alez. és Weiland Jenő szds.-okat, a legénységi osztály vezetőit, hogy sürgősen váltsák le, adjanak helyette egy egészséges, munkabíró és megbízhatónak ismert állományvezetőt, mert csak így lesz a Bev. központ munkaképes, csak ez esetben tud pontos munkát végezni.

Hiába érveltem, nem váltották le. Azt válaszolták, hogy az állományvezetők beosztását a HM. 10. osztálya intézi. Csak konkrét adatok alapján tehetnek oda áthelyezési javaslatot. Ellene az adatokat nekem kell beszereznem és írásban előterjeszteni.

Nem tudtam tettenérni. Oly ügyesen szervezte meg üzelmeit, mely egyedül áll a maga nemében. Jövedelemforrásait

— mint utólag kiderült — úgy szervezte meg bizalmasaival, hogy az oda áthelyezett zsidó munkaszolgálatosok oda érkezett okmányaiból megállapította, hogy mi a kiszemelt áldozat foglalkozása és vagyoni viszonya, egy fiktív Behívójegyet egyik emberével a lakására küldött, aki azután megegyezett a kiküldöttel és a Behívójegyet előtte megsemmisítette. Persze miután az illető behívása távolról sem volt aktuális és a zsarolás miatt följelentés nem érkezett, talán csak most fognak ezek a számos esetek kiderülni.

Másik módszere a szabadításra az volt, hogy pl. a be nem vonultak közül azokat, kik előzőleg lepénzelték, nem nyomoztatta, illetve időt adott az illetőknek arra, hogy lakást változtassanak, így feltalálhatók ne legyenek. Miután Hajós alez.-nek az volt az intézkedése, hogy a biztonsági hányaddal behívott és ennek dacára 48 óra alatt nem teljes létszámú századokat, a még sorra nem került, arra előkészített utolsó századokból kellett behivás útján kiegészíteni, zavar nem történt, nem derült fény visszaéléseire, mert az így odakerült nincstelenekkel az ilyen század útbaindult. — Állandóan lovaglópálcával sétált és mikor egyszer észrevettem, hogy azzal egyeseken végig vágott, eltiltottam a pálcaviseléstől. Felelősségrevonásakor csak annyit ismert be, hogy csak megérintette az illetőket, nem bántalmazta őket. Miután az általa ütlegeltek, ott a helyszínen történt kihallgatásukkor — bizonyára félve a mindenható állományvezetőtől — nem mertek ellene vallani, még jegyzőkönyvet sem tudtam Bessingerrel emiatt felvenni. — Az említett visszaéléseiről készült jegyzőkönyveket a június 2-án történt letartóztatásomig már nem tudtam feldolgozni és felterjeszteni. Még kitérek arra is, hogy *Dancz* és *Herczegh*-el úgy játszott össze és a hátam mögött nála protegáltakat úgy mentesítette, hogy nemcsak az előírt biztonsági hányadot hívta be, hanem mindjárt az említett utolsó századokból is hívott be annyit, hogy a létszám teljes legyen.

Miután láttam, hogy fönt mennyire pártfogolják és rövidesen nem tudok tőle szabadulni, mindenüvé javaslatba hoztam áthelyezésre, ahova ügyes továbbszolgálót lehetett (Sic!) Saját honvédhadtörvényszéki tárgyalásán ezzel és azzal érvelt ellenem, hogy ily javaslatbahozatalok alkalmával, melyekhez a személyi okmányai másolatait is csatolnom kellett, mindig igen előnyös minősítési leírást csatoltam. Kénytelen voltam erre, mert ha a valóságnak megfelelően írom le, senki nem vállalja és soha nem tudok tőle megszabadulni.

Másik pálcás emberem *Molnár Tibor* karp. őrmester volt, kit szolgálatvezetőnek osztottak be hozzám, ismételten figyelmeztetnem kellett, hogy ne játssza hátam mögött a parancsnok szerepét. Mindig reám hivatkozott nemcsak a munkaszolgálatosok, de a keresztény keretbeliek előtt is. Letartóztatásom után hallottam csak, hogy pálcával tartott szerinte rendet.

Még ottlétemkor kiderült, hogy szélső jobboldali érzelmű, alig győztem túlzásait meggátolni és folyton résen kellett lennem, nehogy tapasztalt túlkapásait folytassa. Folyton előző évi harctéri élményeit mesélte és dicsekedett, hogy mily rendet tartott abban a munkás zsidó szd.-ban, melyhez be volt osztva. Elmondotta, hogy fordító és leíróirodája emiatt ment tönkre; oly híre van emiatt a zsidóság között, hogy a zsidóság teljes bojkott alá helyezte az addig jól menő irodáját.

Említettem, hogy Hajós Béla alez.-től kaptam mindig a névjegyzékeket, nagyon gyakran csak cédulákat, melyeken az általam behívandók nevei és személyi adatai szerepeltek. Ezek 99%-ban nem az én állományomba tartoztak. Szóval más, a legtöbbször idegen hadtest bevonulási központjaihoz. Tehát a fennálló rendeletek szerint az I. hadt. pság.-nak nem is volt joga az illetőket behívatni általam, mert mindenkit, ki nem a csapatok állományába tartozott, csak a saját állományilletékes Bev. központja által hívható be. Mikor ezt ismételten szóvá tettem Olchváry és Hajós alez.-ek előtt, figyelmeztettek óvásom súlyára, mely szerintük a függelemsértés tényét kimeríti. Mikor egy alkalommal Hindy vezérőrnagynak a beosztott tábornoknak kellett egyes általa kívánt ügyekben referálni, felelősségre vont emiatt, megfenyegetett, hogy ha mégegyszer fülébe jut, hogy hasonlóképp kritizálom a kapott utasításokat, kitöri a nyakam. Erre ismételten kértem a felváltásomat. Kijelentette, hogy ez saját kérésemre nem történhet meg és ha sokat okoskodom oly messze vidékre helyeztet át, hogy még a családomat sem fogom tudni meglátogatni. Csak egy kötelességem van, a kiadott rendeleteket gondolkodás nélkül vakon teljesíteni, mert különben oly megtorlásban lesz részem, amilyenre még nem volt példa. E bántó fenyegetés után már nem is négyszemközt, hanem egész nyiltan adta át Hajós alez. a behívandók jegyzékeit, sőt ismételten előfordult, hogy egyesek előttem adták át Hajós alez.-nek egy darab papíron azok neveit, akiknek behívását a hdt.-ok főnök kézjegyével engedélyezte, mert előtte megindokolták, hogy miért tartották szükségesnek az illetők kivonását a társadalomból, amit a vk. főnök, Vasváry vk. ezds. elfogadott és jóváhagyott. Sőt a fülem halla-

tára történt hasonló természetű telefonbeszélgetés legtöbbször Nagyőszy Miklós vk. ezds.-sel a HM. mozgósítási osztály vezetőjével, melyek alapján Hajós alez. jegyezte fel a behívandók adatait egy ívre, melyeket nekem akkor adott át, mikor ezeket a saját névjegyzék példányába is feljegyzett, hogy jelentéseim alapján ellenőrizze és tovább jelentse az illetők bevonulásának és útbaindításának megtörténtét.

Többször találkoztam Hajós és Olchváry alez.-nél tisztekkel, kik részben előttem adták át nekik az említett cédulákat, részben pedig Hajós alez. mondotta nekem, a tőle most kiment illető eszközölte ki a nekem átadott név behívását. Ezek közül már nem emlékszem mindenkire, de még nem felejtettem el *Béldy Alajos* vezérezredest, *vitéz Selyem Dezső* vezérőrnagyot, vitéz *Rahóthy István* ezredest, aki még ma sem beszél tökéletesen magyarul, *Földváry* vk. alez.-t, a hdt. pság. I. oszt.-nak vezetőjét, *Tatay* alez.-t, a II. oszt. vezetőjét, egy [olvashatatlan] nevű alez.-t, a nyilvántartási alosztály vezetőjét és *Iván* nevű alez.-t, a nyilvántartási alosztály vezetőjét és *Vágó Nándor* őrnagyot, a hdt. Nemzetvédelmi alosztály vezetőjét. Ez utóbbi gyakrabban jelent meg nálam beosztottjaival, Delmedicó és Rózsa fhdgy.-okkal, különböző ügyeknek a helyszínen való kivizsgálása végett. Soha nem nyilatkoztak ezeknek az ügyeknek mibenlétéről és a kivizsgálás eredményéről, hanem csak bemutatták nekem az erre vonatkozó kétsoros Nyílt parancsot, elhárították kíséretemet. Ugyanígy viselkedett a többi bizottság is. Ezek tagjait nem ismertem, a neveiket is már elfeledtem, csak az egyik elnökére, Bornemissza huszárezredes nevére emlékszem, aki egy ezds. és egy alez.-el jelent meg hasonló ügyben nálam.

Vágó Nándor most már alez., ismételten rá akart bírni arra, hogy hívjam be egy zsidó haragosát, aki egyik barátját folyton feljelentgeti, akivel ennek pörös ügye van. Hiába zárkóztam el kérése elől. Rózsa fhdgy.-al küldött levélben kérte tőlem többször ugyanezt. Egyik hasonló kérésére kijelentettem neki, hogy én ilyesmire a hdt. parancsnok, a beosztott tábornok, a vk. főnök és Olchváry, vmint Hajós alez.-ektől kaphatok és fogadhatok el behívásra cédulát. Meg is mutattam neki az ezektől kapott névjegyzékeket és cédulákat, melyek mindegyike kézjegyezve volt az illetők által. Hadtörvényszéki tárgyalásomra Vágó alez.-t is beidézték, ott a szemébe kellett mondanom ezt az esetet, illetve, hogy mire akart rávenni, mire ő ott kijelentette, hogy az utódommal mégis behívatta az illetőt, az már régen a harctéren van. Azt akarták ezzel ellenem bizonyítani, hogy ebben az esetben is megszabotáltam egy hdt. osztályvezetőnek egy káros zsidónak a társadalomból való kivonására vonatkozó igyekezetét.

Felhozták ugyanekkor ellenem, mint szabotáló cselekményt azt is, hogy a nagykátai és közeli községbeli zsidókat nem hívtam be. Alig akarta a honvéd ügyész azt az ellenérvemet elfogadni, hogy ezek későbbi századokban szerepeltek és közülük csak azokat hívattam be, kikre a hdt. pság. külön intézkedett.

Ami a népügyész úr által elémtárt esetet, mely szerint az egyik mu. szolgálatos Nagykátán, vagy Bpestre szállítás közben meghalt volna. (Sic!) Ezt dr. Herczeg Tibor fentebb jellemzett orvosom vallotta ellenem. Anélkül, hogy az elémtárt vallomásig e halálesetről tudomással bírtam volna, az igazság kiderítése érdekében előadom:

Az illető epilepsziás szívbajt feltüntető orvosi bizonyítvánnyal vonult be. Már nem emlékszem, hogy ennek katonai megállapítása végett helyőrségi kórházba lett-e utalva, vagy nem — bár az volt az előírás, hogy ily bizonyítványokban foglaltaknak a bevonuláskor való fennállását csak hörs. kórház bírálhatja felül —, de hogy ez jelen esetben megtörtént-e, nem emlékszem, de lehetséges, hogy nem, ha a hdt. orvosi bizottság aznap vagy a közeli napokban való kiszállása volt várható — a hdt. pság. orvosi bizottsága is megállapította baját és többekkel együtt leszerelést rendelt el. Mikor útbaindítás, a leszerelési okmányaik aláíratása végett a többiekkel együtt elémállították őket, a szobámban rosszul lett, epilepsziás rohamot kapott, úgy hogy kénytelen voltam úgy intézkedni, hogy ha jobban lesz, valamelyik beérkező vonattal mehet csak el. A szobámból a többi mu. szolgálatos vitte el. Késő délután jelentették nekem, hogy még mindig rosszul van. Hiába küldöttem dr. Herczegh után, hogy nézzen utána és jelentse kezelése eredményét. Nem volt a községben feltalálható, erre egy ottani zsidó orvost hívtam fel telefonon és felkértem, hogy keresse fel az elhelyezési körletben fekvőt és segítsen rajta, az eredményt pedig közölje velem telefonon. Fel is hívott, és azt mondotta, hogy a beteg állapotát súlyosnak látja, feltétlen szakorvosi kezelést ajánl, de kijelentette, hogy a még mindig tartó epilepsziás görcsei miatt vonattal nem szállítható. Ajánlkozott, hogy autóval felkíséri Pestre. Közöltem vele, hogy autóm nincs, de intézkedem, hogy az egyik ottani autófuvaros, aki engem szokott hordozni, méltányos áron szállítsa fel őket Pestre, sőt 2 munkaszolgálatost is rendelkezésére bocsátok részére segítségül. Késő este már Nagykátáról hívott fel telefonon, hogy az ille-

tőt Bpestre a VII. ker. valamelyik utcájában levő lakására szállították.

Ami Herczegh dr.-nak azt a velem közölt vádját illeti, hogy én előtte a betegnek jelentkezett mu. szolgálatosokat lökdöstem, bottal taszigáltam és velük szadista módra viselkedtem volna előadom:

Miután Herczegh dr. határozottan állítja ezeket, minden meggyőződésem és tudomásom ellenére kényszerítve vagyok beismerni, hogy ilyen esetek szórványosan előfordulhattak. Csak az állandóan zaklatott és feldúlt idegállapotommal és azzal védekezem, hogy kaszárnyában nevelkedtem, ahol bizonyos cselekmények rövid elintézésére a testi fenyítés volt a legcélravezetőbb, mert egy ily idejében történt megtorlás, hasonló esetek elharapódzását is megakadályozta. Nem mond igazat, aki azt állítja, hogy soha sem követett el ilyet. De véleményem szerint dr. Herczegh Tibornak nemcsak mint tisztnek, de elsősorban mint orvosnak elemi kötelessége volt engem az általa most felhozott szabálytalanságra figyelmemet felhívni, idegnyugtatót ajánlani, megismétlődés esetén pedig az erre illetékeseknek nemcsak jelenteni, de az általa tapasztalt szadizmusom miatt azonnali felváltásomat, sőt őrültek házába való zárásomat javasolni. Ezt a köztünk kezdettől fennállott feszült viszony nemcsak indokolttá teszi, de igazol is, hiszen ismételten följelentett még a hatáskörébe való állítólagos ismételten történt jogtalan beavatkozásom miatt. Ily alkalmakkor ismételten módja lett volna ismertetni a legénységgel való bánásmódomat, és főleg az általa megállapított szadista voltomat az illetékesek előtt föltárni, hiszen azok illetékesek voltak az ellenem való intézkedések megtételére, felelősségrevonásomra, zárt intézetbe való juttatásomra. De mert ilyet előttem senki nem kifogásolt, — pedig sokkal kisebb és jelentéktelen ügyek miatt voltam ismételten kihallgatásra rendelve — bizonyítja, hogy a saját atrocitásait akarja reám kenni és engem olyannal vádolni, amit akár magának, akár elöljáróimnak egy szavával sikerült volna elejét venni és főleg neki, tőlem egy csapással megszabadulni, hiszen tudta, hogy megfigyelés alatt tartom.

Ami Dudás szds. vallomásának reám vonatkozó részét illeti előadom:

Amint előzőleg már jelentettem, nekem a hdt. pság.-nál Olchváry és Hajós alez.-ek azt mondották, hogy a tápiósülyi táborba a hadt. által a keresztény szd.-ba behívottak a legvesze-

delmesebb legszélsőjobboldali nyilasok, a legtöbbjük azelőtt kommunista volt, kik Szálasi érdekében a kormányzó életére törnek. Velük szóba állni nem szabad stb. Ennek tudatában lehetségesnek tartom, hogy a beosztott tisztekkel erről beszélgetve szóba kerülhetett, hogy ezekért nem lenne kár, ha minél kevesebb jönne haza közülük, mert ha az oroszok közelébe kerülnek, a legtöbbjük úgyis átáll hozzájuk. De, hogy ugyanilyent a szd. előtt mondottam volna, azt tagadom. Hogy ez a beszélgetés köztudomásra jutott, az csak indiszkréció következménye lehet. Nem volt és nem is lehetett hivatásom őket az oroszokhoz való átállásra ily kijelentéssel biztatni, hiszen akkori kbtk. legsúlyosabb §-ával kerültem volna ez esetben szembe ami nem maradt volna a legsúlyosabb következmények nélkül.

Ami Dudás szds. vallomásának azt a részét illeti, hogy én egy 22 névből álló névjegyzéket adtam volna át neki az útbaindulás-kor, hogy az azon szereplőknek a határt nem szabad élve elhagyni, szemenszedett valótlanság. Már csak azért sem lehetséges, mert ennél az útbaindulásnál Olchváry alez. az elejétől a végéig ott volt, és egész idő alatt velem tárgyalt, úgy hogy az útbainduló tisztektől is csak futólag tudtam elbúcsúzni. Tehát fizikai lehetetlenség is lett volna Olchváry alez.-t otthagyni, hogy Dudás szd.-sal ilyesmiről tárgyaljak. De ez gyilkosságra való felbujtás is, amit neki a Szolg. Szab. értelmében nemcsak joga, de kötelessége volt nyiltan megtagadni, de ha nem jelentette fel az ilyen parancs kiadóját, ő kerül hadtörvényszék elé. Ilyen parancsot írásban is aláírva kellett kikérnie. De nem érthető az sem, hogy nem jelentette az esetet az útbaindulás előtt a jelenlevő Olchváry vk. alez-nek, aki közvetlen elöljáróm volt, hiszen többször megszólította őt és hosszasabban beszélt vele előttem, tehát ismételt alkalma volt a Szolg. Szab. előírta kötelességének eleget tenni. Ez a vád még súlyosabb, mint a legénységnek már az újonckiképzés alatt oktatott eset, hogyha azt a parancsot kapja, hogy egy békés családi házat, vagy egy kazlat kell felgyújtania, azt nyiltan meg kell tagadnia és a legközelebbi elöljárójának azonnal jelentenie kell, különben őt ítéli el a haditörvényszék. Dudás szds. a hdt. által válogatott és sokkal intelligensebb tiszt volt, mintsem ezzel tisztában ne lett volna, így vádaskodása képtelenség, mellyel egy általa esetleg elkövetett bűncselekmény ódiumát ily valótlanságokkal fűszerezve akarja reám hárítani. Képtelenség feltételezni, hogy amivel egy közhonvédnek tisztában kell lennie, azzal egy oly képzett jó tisztnek, mint Dudás szds. volt, ne lett volna teljes tudatában, teljesen érthetetlen előttem,

hogy miért nem tett a legelemibb kötelességének ez esetben eleget. Őt távollétemben ismételten szemlélték a hdt. részéről. Ha tényleg kapott oly listát, amely a 22 nevet tartalmazta, azt csak mástól vagy másoktól kaphatta, kiknek nevét nem akarja kiszolgáltatni és inkább reám tolja ezt a borzalmas bűnrészességet.

Mindezek dacára kérem Dudás szds. velem való szembesítését, mert képtelenségnek tartom, hogy szemembe is fenntartja.

Muray Lipót

Eredeti, tintával írt, 28 oldalas memorandum, Muray saját kezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1941 november—1942 vége

(1945 március 22)

c) Jegyzőkönyv Muray Lipótnak a munkaszolgálatosok ellen elkövetett bűntettei ügyében tett vallomásáról

Budapesti Népügyészség

Nü. 1/1945.

JEGYZŐKÖNYV

mely felvétetett a Budapesti Népügyészségen 1945. március 22-én, 10 h 45"-kor, Muray Lipót és társai ügyében.

Jelen vannak: dr. Szabó Ferenc népügyész,
Somló Sári jegyzőkönyvvezető,
Muray Lipót alezredes terhelt
(Metzl Lipót)

(1886. június 15., Budapest, kat., anyja: Haluska Jozefa, nős, (olv.) Matild, II., Széll Kálmán-tér 5. 2 gyermek atyja, vagyontalan.).

Nagykátai működésemmel kapcsolatosan 28 oldalon át leírt memorandumot kérem ügyészi vallomásként elfogadni. Ezen jegyzőkönyvet a Conti-utcai fogházban készítettem. Jegyzőkönyvem kiegészítéseképpen előadom, hogy 1941. év novembe-

rétől 1942. április végéig terjedő időben közvetlen elöljáróm Olchváry István v. k. alezredes volt, aki a hadtesten a mozgósítási osztályt vezette. Amikor a munkaszolgálatosokkal való bánásmódra a parancsot megkaptam, kértem Olchvárytól, Hajós Béla alezr. jelenlétében leváltásomat, akik figyelmeztettek engem, hogy ebből a kérésemből baj lesz. Ennek ellenére ragaszkodtam kérésem teljesítéséhez, mire Hindy vőrgy. beosztott tábornokhoz vezettek kihallgatásra. Hindy üvöltve fogadott engem és azt a kijelentést tette, hogy ez egy gyáva megfutamodás a kötelességteljesítés elől. Hivatkoztam előző évi betegségemre és ennek ellenére kérésemet nem teljesítette. Ebben az időben a hadtestparancsnok Ruszkiczay-Rüdiger Imre altbgy., akinél kétszer voltam kihallgatáson és ő is megfenyegetett és függelemsértésre hivatkozott. Természetesen Ruszkiczaynak és Hindynek is volt tudomása arról, hogy a munkaszolgálatosokkal milyen bánásmódot kell folytatni. A honvédelmi miniszteri széket Bartha Károly töltötte be. A minisztériumban Nagyőszi Miklós vkezrds. vezette a mozgósítási osztályt, s így az ő hatáskörébe tartozott a munkaszolgálatosok ügye is. A honvédvezérkar főnöke, tudomásom szerint Szombathelyi Ferenc (Knausz) vezds. volt.

Az ellenőrzések hetenként legalább egyszer Olchváry, vagy Hajós részéről megtörtént, ritkábban pedig Földváry vk. alezrds. hdt. oszt. vezetője részéről. Ruszkiczay-Rüdiger kétízben tartott szemlét, s ez alkalmakkor kifogásolta a musz.-ok kevés munkateljesítményét, s nagyobb magánfelszereléseiket és a keretlegénységnek közvetlen bánásmódját. Kijelentette még, hogy a legszigorúbb és legkérlelhetetlenebb bánásmódot kell tanúsítani.

Kérdésre előadom, hogy arra vonatkozólag nem tudok felvilágosítást adni, hogy más bevonulási központoknál miért nem hajtották végre olyan szigorúan a hadtest rendeletét, mint nálam, Nagykátán.

Kérdésre előadom, hogy bizonyos esetekben alkalmaztam testi fenyítést, ezt azonban azért tettem, mert ezáltal nem kellett az illetőket gúzsba kötnöm, vagy kikötni, ami kissé hosszadalmas lett volna. Ezzel azonban nem éltem túl gyakran.

Tagadom azt a kijelentést, hogy a musz.-okra vonatkozólag azt mondtam volna, hogy élve nem fognak hazajönni Ukrajnából. Azt valóban mondtam, hogy csak az lesz leváltva, akiről onnan megfelelő minősítést küldenek.

Kérdésre előadom, hogy Haynal vőrgy.-t személyesen nem ismerem, vele sem szolgálatilag, sem magánúton érintkezésben nem állottam.

Rőder Jenő vőrgy. 1942. év végén lakásomon felkeresett és tanácsot kért tőlem, ti. Nagy Vilmos alatt ő foglalkozott a musz.-ok ügyeinek intézésével. Egy egész délelőttön át folytattunk eszmecserét és felkért arra, hogy nála vállaljak, illetve megkérdezte, hogy nem vállalnék-e mellette beosztást, mint szakelőadó.

Tanúknak azon kijelentésével szemben, hogy inni szoktam, kijelentem, hogy ebédhez és vacsorához 1 pohár sört és 1, vagy 2 fröccsöt szoktam elfogyasztani. Azt tagadom, hogy félig ittas állapotban mentem volna Molnárral éjjeli szemlére.

Emlékezetem szerint 10—12 munkásszázadot állítottam fel, egy munkásszázadban pedig 200 musz.-s volt.

Bevonulások után az orvosi vizsgálat attól függött, hogy volt-e már sorozva, vagy nem. Amennyiben olyanok jelentkeztek, akik sorozáson még nem vettek részt, azokat sorozó-bizottság elé kellett állítani, míg a többiek csak be lettek mutatva. Az első sorozóbizottság Tápiósülyön volt, illetve az első sorozóbizottság elé való állítás. Azt kizárt dolognak tartom és elő sem fordulhatott, hogy valaki orvosi vizsgálaton ne vett volna részt a bevonulás akalmával. A munkaszolgálatra vonatkozó rendelet értelmében azok, akiknek félszemük volt, vagy az egyik lábuk rövidebb volt, mint a másik, félkarjuk volt, még alkalmasak lehettek munkaszolgálatra, amennyiben foglakozásukat pl. szakács, cipész, szabó, irodai beosztás — képesek voltak ellátni.

Arra nem emlékszem, hogy munkaszolgálatosoknak férfi hozzátartozóit, akik őket meglátogatták, ott a helyszínen kiállított behívóval visszatartottam.

Kérdésre előadom, hogy Nagyőszi vezds.-t kegyetlen, törtető, erőszakos és fenyegető magatartású, antiszemita felfogású embernek ismertem.

Politikai meggyőződésem alapján inkább az angolokhoz húztam, mint a németekhez, annak ellenére, hogy hittem és kívántam a német győzelmet. Tudtam azt, hogy amennyiben nem állunk Németország mellé, úgy Németország megszáll bennünket. Politikailag a Rassay pártot tartottam legközelebb magamhoz valónak és az Esti Kurirt állandóan olvastam, amit nagyon sokan kifogásoltak, Rassaynak minden beszédét elolvastam.

Németországba nem akartam elmenni, mert lelkiismeretem nyugodt volt és most is úgy érzem, hogy a nekem szabott határt nem léptem túl.

Előterjesztem azt a kérést, hogy dr. Balkai Dezső, Budapest

VI., Vilmos császár-út 19/c. alatti ügyvédet védőmül bejelentem és kérem őt erről értesíteni.

Egyebet előadni nem tudok, vallomásom jól van felvéve, melyet h. h. aláírok.

Lezáratott 14 h 45″-kor.

Muray Lipót s. k.

Somló Sári s. k.
jegyzőkönyvvezető

Dr. Szabó s. k.
népügyész

Géppel írt 3 oldalas másolat. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1941

(1945 március 20)

d) Jegyzőkönyv vitéz Falusi Józsefnek a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról

Nü. 1/1945. sz. *Budapesti Népügyészség*

JEGYZŐKÖNYV

Mely felvétetett a Budapesti Népügyészség hivatalos helyiségében 1945. március hó 20-án 13 óra 30 perckor Muray Lipót alez. és társai elleni ügyében.

Jelen vannak:
dr. Luib Ákos fogalmazó,
Balázs Aranka jegyzőkönyvvezető és
vitéz Falusi József tanú.

Tanú a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

Muray alezredest még 1925-ből ismerem, amikor is még Metzl-nek hívták. Én már akkor is a hadtestparancsnokságon teljesítettem szolgálatot és onnan ismerem ügyeit. 1925-ben Muray a hősi temető gondnoka volt és egy 50 000 pengős csalása miatt 4 hónapra a Margit krt.-ra lezárták.

Murayval hivatalosan 1941. évben, amikor a nagykátai parancsnokságot átvette, többször érintkeztem a hadtest útján.

Határozottan emlékszem arra az esetre, hogy a hadtestparancsnokság Murayt felszólította két elmebeteg munkaszolgálatos leszerelésére, akiket a Lipótmezei elmegyógyintézet a hadtesthez írt átiratában közveszélyes elmebetegnek nyilvánított. Muray a hadtest leiratra négy hónapig nem válaszolt és elkésett jelentése úgy szólt, hogy már nem tudja őket leszereltetni, mert közben hdm. területre útbaindíttatott. Tudomásom szerint Muray mindkettőt kiköttette, majd hdm. területre útbaindíttatta, az egyik a vonatból kiugrott, mert az volt a rögeszméje, hogy a vízbe fejestugrik, s így halt meg, a másik halálának körülményeiről nem tudok közelebbit, csak szülei kerestek fel hivatalomban és közölték fiúk halálát.

Kérdésre előadom, hogy dr. Herceget, Muray orvosát, Molnár hdp.-ot, Muray segédtisztjét csak látásból ismertem, de semmi fixumot róluk mondani nem tudok.

Egyebet előadni nem tudok. Vallomásom jól van felvéve. Felolvasás után hh. aláíratott.

Lezárva 13 h. 45 perckor.

Balázs Aranka s. k. *vitéz Falusi József* tanú s. k.

fogalmazó

dr. Luib Ákos s. k.

Géppel írt, 1 oldalas másolat. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 március 25—1942 május 3

(1945 március 21)

e) Jegyzőkönyv Klingler Jánosnak a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő vallomásáról

Budapesti Népügyészség

Nü. 1/1945. sz.

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett a Budapesti Népügyészség hivatalos helyiségében 1945. évi március hó 21-én 10 h 45 perckor. Muray alezredes és társai elleni bűnügyben. Jelen vannak:

Dr. Luib Ákos fogalmazó.

Balázs Aranka jegyzőkönyvvezető.

Klingler János, tanú (1905. Bácsalmás, anyja neve: Szommer Mária, nős, vasesztergályos, Kispest, Tulipán u. 70. sz.) a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

1942. március 25-én vonultam be Tápiósülyre a 421. musz. századhoz. Megérkezésünk után, Molnár hadapród azonnal mindenkitől elszedte dohányneműjét, szelencéjét, öngyújtóját, sőt aki még egy utolsó cigarettát el akart szívni, azt még csúnyán meg is verte. Muray alezredest május 2-áig csak egyszer láttam, amely idő alatt egy beszédet intézett hozzánk, hogy mindnyájan kimegyünk Ukrajnába, ahonnan nincs többé visszatérés. Május 2-áról 3-ára virradó éjszaka 10 óra után felhívattak tizenkettőnket Muray szobájába. Ezek között voltak Rosenfeld Sándor, Waldmann György, Szekulesz Jenő, Sugár Vilmos, Kántor N. és még többen akiknek a nevére nem emlékszem. Itt több, pontosan három kémelhárító tiszt elé állítottak minket. Ezek vallatni kezdtek, hogy az „Internacionálét" vagy a „Marseillest", mikor énekeltük, mikor szoktunk politikai szemináriumot tartani és az irodami estéket melyikünk rendezi. Utólag megjegyezni kívánom, hogy amint a szobába léptünk, felszólítottak minket, hogy tartsa fel a kezét az, aki a szakszervezetnek, a pártszervezetnek, vagy MTE-nek tagja. Erre a felhívásra tizenegyen jelentkeztünk, de mivel fentebbi kérdéseikre nem válaszoltunk, hajnali 4 óráig ütöttek, vertek minket és azzal bocsátottak el, hogy másnap mindegyikünket kikötik. Ez a büntetés elmaradt, mert 3-án délbe bevagonírozták és útbaindítottak minket. Muray alezredesről többet előadni nem tudok.

Tudomásom van arról, hogy még Tápiósülyön 18 embert teljesen külön épületben tartottak, külön elbánásban részesültek. Ezekről tudomásunk volt, hogy Ukrajnából nem szabad visszatérniök, mert ezeket Muray egy lista szerint különválasztotta. Köztük volt dr. Braun, Udvardy János, Linhardt Antal. A többiek nevére már nem emlékszem.

Határozottan állítom, hogy az „elvezénylésnek" nevezett kivégzésekbe Tiszarovics hadnagy majd később Spóner hdp. őrmester is benne volt, mert mint századparancsnokok Rotyis és Szívóssal együtt ők adták ki kivégzésre az embereket. Spóner egy alkalommal felolvasott egy hadosztályparancsot — amely valódiságát sokan kétségbevontuk — abban közölte, hogy „a munkaszolgálatosoknak nem jár reggeli, mert ha éhesek menjenek legelni". Így többször előfordult, hogy 36 órán keresztül nem

kaptunk élelmezést. Spóner szeptember folyamán felszólított minket, hogy írjunk haza csomagért, hogy ruhapótlást küldjenek. A század minden tagja kért ilyen csomagot, de csak hárman kaptuk meg. Véleményem szerint a többi küldeményt Spóner és társai eltulajdonították és maguk között elosztották. Befejezésül előadom, hogy 5 napig voltam Rotyis, Szívós és Reichart csicskása és tapasztaltam, hogy az este elvezényelt emberek holmijait másnap behozatták és egymás között felosztották.

Egyebet előadni nem kívánok, vallomásom jól van felvéve.

Felolvasás után hh. aláíratott.

Lezáratott 11 h 20 perckor.

Klingler János

Balázs Aranka jegyzőkönyvvezető

Dr. Luib fogalmazó

Eredeti, két oldalas gépelt tisztázat, Klingler, Luib és Balázs saját kezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 április 12—1943 január

(1945 január 28)

f) A budapesti rendőrség politikai osztályán felvett jegyzőkönyv Szívós Sándor gyilkossággal gyanúsított keretlegény kihallgatásáról

Gyanúsított jegyzőkönyv

Spóner Rudolf és társai ellen gyilkosság bűntette miatt folyamatban levő bűnvádi ügyben Szívós Sándor gyanúsított vallomásáról 1945. január hó 28-án 15 h-kor.

Jelen vannak:

A Magyar rendőrség budapesti főkapitánysága politikai osztályának vezetője.

Domokos Józsefné jegyzőkönyvvezető.

Szívós Sándor gyanúsított.

Szívós Sándor 1893. február 10-én Jászberényben szül., nős, kettő gyermek atyja, műasztalos segéd, lakik Nagyatádi, Szabó-u. 24. alatti lakos. Gyanúsítottal közöltetvén a gyanúsítást kijelenti, hogy nem érzi magát bűnösnek.

1942. április 12-én Nagykátára hívtak be, onnan pár napi budapesti tanfolyam után Tápiósülyre kerültünk a 401-es különleges munkásszázadhoz. A századról velünk azt közölték, hogy fegyenc század. Bár én résztvettem kommunista mozgalmakban, a században nem találtam ismerőst és csak később jöttem rá, hogy ott politikai okokból is vannak emberek. Dudás századparancsnoktól Rotyis Péter mint szolgálatvezető főtörzsőrmester teljes hatalmat kapott. Rotyis nemcsak a munkaszolgálatosok kal, hanem még velünk is rosszul bánt, ha ivott — rendszerint Spóner itatta le — akkor keretbelit is megpofozott. A munkaszolgálatosokkal szemben hihetetlen kegyetlenséggel viselkedett Rotyis, alig volt a században olyan, akit bikacsekkel véresre ne vert volna. Még a harcoló csapatok tisztjei is megbotránkoztak azon — elvonulásuk közben —, ahogy Rotyis a munkaszolgálatosokat verte.

Mikor a 22. gyalogezredhez csatoltak bennünket, Haynal ezredes felszólította a századparancsnokot, hogy adja át annak a 20 embernek listáját, akiket Muray alezredes írt fel és akiket a nevezett alezredes rendelkezése folytán még útközben ki kellett volna végezni. Ez a lista nem volt meg, de Spóner hadapród Rotyis Péterrel összeállította a listát. Előbb Verbőci hadapródal közölte Spóner Haynal ezredes parancsát, de Verbőci kijelentette, hogy ő nem vállalkozik a lista összeállítására és csak őrült állíthatja azt, hogy hónapokkal ezelőtt átadott és már meg nem levő cédulán szereplő neveket össze tud állítani. Miután Rotyis és Spóner összeállította a 20 ember névsorát, azt átküldték Haynal ezredeshez, és Haynal ezredes azután négy-öt turnusban a 20 embert magához vezényelte és az ezred közvetlen huszárszakasszal agyonlövette. Ezt a tényt velem és a keret összes tagjaival Tóth János huszár tizedes közölte. Miután ezt a 20 embert kivégezték, Haynal ezredes kívánságára Spóner Rudolf és Rotyis Péter állították össze a további kivégzendők listáját. Közvetlen tudomásom van arról, hogy a listák összeállításában Rotyis is részt vett. A kivégzésre kijelölteket Tóth János huszár végezte ki a vonalban és az ő közlésükből tudom, hogy Reichord István három embert agyonlőtt. Én a századnál 1942. szeptember 20-a táján voltam, azután máshova vezényeltek. Kérdésre előadom, hogy 11 embert ez alkalommal Rotyis és Tóth vitte el a kolhozba,

10 embert Rotyis és Tóth agyon is lőtt, egy munkaszolgálatos megmenekült és Hermándy századosnál panaszt tett. Úgy tudom, hogy Tóth később ezt a munkaszolgálatost agyonlőtte. Beismerem, hogy 5 munkaszolgálatos megölésében saját magam is részt vettem. Ez kinn a munkahelyen, vonalban 1942. szeptember 20-a között történt. Tóth tizedes hozta az agyonlövendők listáját és én vele együtt hajtottam végre.

Rotyissal egyszer szabadságra mentem és akkor is láttam, de előbb az őrszobán is mutatta, hogy 17 aranygyűrűje van és több aranytárgy és több óra van a birtokában. Nem volt előttünk vitás, az hogy ezeket Rotyis a lábaról eltettek holmijából szerezte.

Elébem tárva Rotyis Péter vallomásának az a része, hogy 11 ember agyonlövésénél én voltam jelen, előadom, hogy a dolog éppen fordítva van. A kolhoz előtt elmenve láttam, hogy ott hullák fekszenek, kérdeztem Rotyist hogy mi történt, erre Rotyis azt válaszolta, hogy Tóth és Ő (Rotyis) az ott levő 10 embert kivégezte. Elém táratván Bene István vallomásának az a része, amely szerint a kolhozból én a kiszökni akarókat agyonlőttem, előadom, hogy az valótlan. Kérdésre előadom, hogy az öt ember kivégzésében bűnösnek érzem magam. De mentségemre szolgáljon az, hogy a Tóth tizedes parancsára tettem.

Az én becslésem szerint Rotyis igen sok embert ölt meg, több mint ötvenet, de akit nem saját maga végzett is ki, azoknál is részt vett a listák összeállításában és így tulajdonképpen minden kivégzésért ő felelős. Kérdés nélkül előadom még, hogy egy Nagy Béla nevű munkaszolgálatos feltörte az élelmiszerraktárt. A századnál megindult vizsgálatnál kiderült, hogy Rotyis parancsára és javára törte fel az élelmiszerraktárt. Ekkor Páncél István számvivő őrmester megkérdezte Rotyist, hogy mit szólna hozzá, ha emiatt feljelentené — Rotyis azt válaszolta „annyi baj legyen, legfeljebb a munkaszolgálatost, mielőtt kihallgatják, agyonlövöm". Kérdés nélkül előadom még azt is, hogy Reichord István a vonalban vezényelt emberekkel gyakran kivonult és az ilyen esti kivonulások után mindig elmesélte, hogy több embert agyonlőtt. 1943 januárjában Nagykátán együttes leszerelésük alkalmával Reichord István beismerte előttem és a keret ottlevő tagjai előtt, hogy egyedül 31 embert lőtt agyon. Előadom még azt is, hogy egyszer Reichord István mesélte nekem, hogy a munkaszolgálatosok között volt egy Singer nevű, aki azt állította, hogy nekem földim és hozzátette Reichord, mert „este kinyírtam".

Egyebet előadni nem kívánok, semmi fajta kényszert velem szemben nem alkalmaztak, vallomásomat minden kényszer nélkül tettem meg, őrizetben vételem óta élelmezésemről jól gondoskodnak. Vallomásomat elolvasás után helybenhagyólag aláírtam.

Lezárva 1945. január hó 28-án 16 h. 15"-kor.

Szívós Sándor

Eredeti, géppel írt tisztázat, Szívós saját kezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 április 20—1943

(1945 március 19)

g) Jegyzőkönyv dr. Erős Árpádnénak, a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról

Budapesti Népügyészség
Nü. 1/1945.

JEGYZŐKÖNYV

mely felvétetett 1945. márciüs 19-én a Budapesti Népügyészségen, 1 h 30-kor, Muray Lipót és társai ügyben.

Jelen vannak: dr. Szabó Ferenc népügyész,
Somló Sári jegyzőkönyvvezető,
dr. Erdős Árpádné tanú,

(Budapest, 1915. izr. anyja: Tillemann Eugénia, VII., Rákóczi-út 51.)

Tanú a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

Férjem 1942. április 20-án vonult be Nagykátára. Minthogy férjem — aki 50%-os rokkant volt és OTI járadékot kapott, mert sántított — orvosi vizsgálatra jelentkezett, dr. Herczeg felül-

vizsgálatra utasította. A felülvizsgáló orvosi bizottságban Muray elnökölt, Herczeg dr. is ott volt, de Murayn kívül senki sem jutott szóhoz. Muray indiferens kérdéseket intézett férjemhez, polgári állásáról stb. s végül, annak ellenére, hogy 10 cm-rel rövidebb egyik lába és orthophäd cipőt hordott, alkalmasnak nyilvánították. Férjem jelentette, hogy nem tud menetelni, mire Muray megjegyezte, hogy „mindegy, hogy itthon döglik meg, vagy odakinn". Férjemet 8 nap múlva útbaindították hdm. területre, az ún. diplomás századdal, amelyben ugyanis mind orvos és ügyvéd volt. Férjemet ezután már nem láttam, csak lapjaiból értesültem arról, hogy milyen kegyetlen volt sorsuk. Írta pl., hogy rossz lábával 1500 km-t gyalogolt.

Kérdésre előadom, hogy sem Muray alezredesről, sem Herczeg dr.-ról, az általánosan ismert dolgaikon kívül mást nem tudok.

Befejezésül előadom még, hogy férjem behívásának és Nagykátára büntetőszázadhoz való beosztásának eredetét az Elektromos Művek igazgatóságánál, illetve helyesbítem Ercsény dr. főügyésznél kell keresni.

Egyebet előadni nem tudok, vallomásom helyesen van felvéve, melyet h. h. aláírok.

Lezáratott 1 h. 45-kor.

Dr. Erdős Árpádné

Somló Sári jegyzőkönyvvezető — *Dr. Szabó* népügyész

Eredeti, 1 oldalas gépelt tisztázat, Erdősné, Szabó és Somló saját kezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

———.

(22)

1942 április 23—1942 április 24

(1945 március 21)

h) Tóth Mihálynak a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról felvett jegyzőkönyv

Budapesti Népügyészség

Nü. 1/1945. sz.

JEGYZŐKÖNYV

mely felvétetett a Budapesti Népügyészségen, 1945. március 21-én, 8 h 15-kor, Muray Lipót és társai ügyben.

Jelen vannak: dr. Szabó Ferenc népügyész,
Somló Sári jegyzőkönyvvezető,
Tóth Mihály tanú,

(1902. Hercegfalva, r. k., nős, Pócsi Margit, anyja: Lénárd Erzsébet, száll. szöv. (olv.) VII., István-út 10.).

Tanú a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

1942. ápr. 23-án bevonultam a 4. hadkiegészítő parancsnoksághoz Pestszentlőrincre. Én abba a 101-es csoportba tartoztam, akiket a Beszkrt.-tól hívtak be, mert bennünket mint megbízhatatlan[okat] tartottak nyilván. A csoportnak az egyik felét Tápiósülyre, a másik felét pedig Pestszentlőrincre hívták be. Bevonulásom után hallottam, hogy a Tápiósülyre bevonultaknak milyen rossz dolguk van, miután minekünk rendes parancsnokunk volt és mindennap hazamehettünk Budapestre, ezért elhatároztam, hogy Kossa István barátomat Tápiósülyön meglátogatom. Kaptam is 5 perces beszélést, ahol Kossával beszélgettem, s mikor eljöttem több barátomat meglátogattam. Amikor el akartam menni, hozzám jött egy őrmester azzal, hogy egy százados hivat, akiről én úgy tudtam, hogy Siposnak hívják, de mint utólag Maróthy Károlytól értesültem, Dudás volt a neve. Felelősségre vont, hogy miért hoztam oda röplapokat és milyen üzeneteket akarok kivinni. Én tiltakoztam ez ellen, mert csupán barátomat látogattam meg. Közben leigazoltatott egy őrm.-el, ugyanakkor odahívták még Háner és Alt nevű egyéneket miközben Muray alezr. is odaérkezett. Megkérdezte, hogy miért vagyunk ott és a századosnak a válasza után lekommunistázott bennünket és utasítást adott arra, hogy a fél óra múlva induló munkásszázaddal minket is elindítsanak. Én erélyesen tiltakoztam, mire kilátásba helyezte megveretésemet, ami meg is történt. Ezután egy vasúti személykocsiba vittek, ahol levetkőztettek és újból megvertek. A személykocsiból átvittek egy olyan kocsiba, ahol a keretlegénység tartózkodott, ahol egy főtörzsőrm. tovább vert egészen Újpestig. A főtörzsőrmester és többi bántalmazóim nevére már nem emlékszem. Újpesten kitettek 3 társammal együtt, ahol különösebben a többieket tovább pofozták és rugdosták, majd bekísértek a Mária Terézia laktanyába és onnan másnap szabadon engedtek.

Kérdésre előadom, hogy a keretlegénységtől hallottam, amint egymás között beszélték, hogy ebből a munkásszázadból, amelyben én is voltam, senkinek sem szabad élve hazajönni.

Egyebet előadni nem tudok, vallomásom jól van felvéve, melyet hh. aláírok.

Lezáratott 8 h 45-kor.

Tóth Mihály

Somló Sári jegyzőkönyvvezető

Dr. Szabó népügyész

Eredeti, gépelt, 2 oldalas jegyzőkönyv, Tóth, Szabó és Somló saját kezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 április 25—május 3

(1945 február 27)

i) Linhardt Antalnénak a budapesti rendőrségen Muray Lipót és társai bűnügyében tett terhelő tanúvallomása

M. kir. Rendőrség kapitánysága kirendeltsége

JEGYZŐKÖNYV

Készült a m. kir. rendőrség ..... kapitányságánál kirendeltségénél

1945. évi február hó 27-én Linhardt Antalné nagyváradi születésű, 1903. éves, unit. vallású, háztart. foglalkozású, Kispest lakosnak (lakik XIX. ker., Nagy Sándor utca 22. h. sz. a.) panasza tárgyában.

Jelen voltak alulírottak:

Fent nevezett panaszát a következőkben adja elő:

Férjem Linhardt Antalt 1942. április 25-én rendes katonai behívóval Tápiósülyre behívták. Férjem ki őskeresztény a katonasághoz bevonult, nem gondolván arra, hogy ide mint munkaszolgálatost büntetőszázadba hívták be. Férjemet naponta megmeglátogattam, ki azután közölte velem ottani kegyetlen elbánást és mint fegyenceket kezelték őket. Kérte hogy hassak oda, hogy ebből a pokolból mielőbb kiszabadítsam. Kérésének eleget tettem és minden fórumon eljártam, hogy szabadlábrahelyezését elintézzem. Peyer Károly orsz. gyűl. képviselő közölte velem, hogy a felmentése elintézést nyert, neki valamint 18 társának, úgyhogy 19 embert nem fognak elvinni a menetszázadba. 1942. május 1-én közölte a Tápiósülyön a századparancsnok, Dudás százados a férjemmel, hogy 19 ember részére a felmentés megérkezett, ott fekszik Muray alezredes íróasztala fiókjában és meg kell piszkálni az ügyet, hogy a felmentetteket elengedje. Május 2-án ottlétem alkalmával férjem közölte, hogy 3-án a vagonírozás megtörténik és viszik őket a hadműveleti területre, tehát erélyesen intézkedjünk, hogy a felmentés jogerőre emelkedhessék. Vezető elvtársakkal közöltem ezt az ügyet, azoktól azt a felvilágosítást kaptam, hogy a felmentetteket nem fogja merni Muray hadműveleti területre küldeni nyugodjak meg. Május 3-án reggeli órákban, kint voltam Tápiósülyön, ahol a bevagonírozás megkezdődött. Férjemmel akkor még beszélni nem tudtam, ellenben Dudás századossal beszéltem, aki azt mondta, hogy szólt Muray alezredesnek, hogy 19 ember felmentése tárgyában intézkedjék. Erre Muray azt felelte, ráér azokat felbontani akkor, ha már a vonat elindult. Ugyanakkor tanúja voltam az állomáson, amikor Muray kiadta az utasítást, hogy azokat akiket kivittek vissza ne engedjék. Nyilvánvalóan így akarta ezeket az embereket eltenni láb alól. Végső kétségbeesésemben ott a helyszínen felkerestem Muray alezredest, aki ott az állomás környékén egy őrnaggyal beszélgetett. Ott megszólítottam őt és megmondtam neki, hogy tudomásom van arról, hogy a fiókjában van a 19 ember részére a felmentés, de úgylátszik még eddig nem volt arra ideje, hogy azokat felbontsa. Láthatólag zavarba jött és a nála jóval magasabb őrnagy felé fordulva mondta, hogy hozzá semmiféle felmentés nem érkezett, mert azokat írásban kellett, hogy megkapja. Erre én közöltem, hogy azok írásban is érkeztek meg hozzá. Majd mint akinek láthatólag terhére voltam a jóval meszszebb levő táborba visszaküldött azzal, mert 2 órai beszélgetési időt engedélyezett. Táborba visszaérve az ottan őrt álló katona nem engedett be és később értesültem, hogy ugyanakkor mikor engem a táborba visszaküldött, akkor ő sürgősen elrendelte a szegény munkatáborosok azonnali bevagonírozását és a vagonokat kitolatta nyílt pályára. Így küldte halálba Muray alezredes

a szervezett magyar munkásságot, férjemről még ma sem tudok semmi hírt.

Egyéb előadni való nincs. A fentiek megfelelnek a valóságnak és azokat aláírásommal megerősítem:

A jegyzőkönyvet felvettem: *Linhardt Antalné*
Kálmán Irén

Gépelt, 2 oldalas tisztázat, Linhardt Antalné és Kálmán Irén saját kezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 április 25—1943 június 25

(1945 március 21)

k) Jegyzőkönyv Takács Györgynek a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról

Budapesti Népügyészség

Nü. 1/1945. sz.

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett a Budapesti Népügyészség hivatalos helyiségében 1945. március hó 21-én 10 órakor, Muray alezredes és társai elleni bűnügyben. Jelen vannak:

Dr. Luib Ákos fogalmazó.

Balázs Aranka jegyzőkönyvvezető.

Takács György tanú (1922. Újpest, apja neve: Sándor, anyja: Jelinek Sarolta, nőtlen, államrendőrségi detektív, Budapest XIII., Petneházy-u. 20/b.), a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő.

Apám Takács Sándor, 1942. április 25-én vonult be Tápiósülyre a 401-es klgs. mu. századhoz. Minthogy apám a múlt világháborúban emléklapos százados volt és kitüntetései révén kivételezett, többször jelentkezett Muray-nál, hogy kivételezettségét acceptálja. Április 25-e és május 3-a között többször meglátogattam apámat, de nem nagyon tudtam vele beszélni, mert a

csendőrök közel sem engedtek a táborhoz. Április 30-án végre sikerült apámmal beszélni, amikor is átadtam neki kivételezettségéről szóló hivatalos okmányát és az emléklapját. Édesapám ekkor az éppen ott tartózkodó Muray elé lépett és jelentette neki, hogy ő már nem munkaszolgálatos és átnyújtotta az okmányokat. Muray ekkor az emléklapot eltette és a következőket mondotta „A meszesgödörbe nem lesz szüksége az emléklapra". Ennek a jelenetnek tanúja voltam. Édesapámat május 3-án útbaindította hdm. területre, ahonnan ugyanaz év augusztus 9-én egy másik századhoz tették át és 1943. június 25-én szerelt le, mégpedig úgy, hogy Sztárij Oszkolban, Makray vk. ezredes felismerte és azonnal intézkedett leszereltetéséről. Édesapámat a németek 1944. december 4-én deportálták.

Egyebet előadni nem kívánok. Vallomásom jól van felvéve. Lezáratott 11 h 30 perckor.

Takács György

Balázs Aranka — jegyzőkönyvvezető

Dr. Luib — fogalmazó

Eredeti, 1 oldalas gépelt tisztázat, a résztvevők sajátkezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 május 23—június 12

(1945 március[1])

l) Dr. Beér János terhelő tanúvallomása a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót és társai ellen

JEGYZŐKÖNYV

mely felvétetett a Budapesti Népügyészségen 1945. március .... napján .... h. ....-kor,[1] Muray Lipót és társai ügyében.

Jelen vannak: Dr. Szabó Ferenc népügyész
Dr. Luib Ákos jegyzőkönyvvezető
Dr. Beér János tanú

[1] A dátum helyén a nap és az óra rovat nincs kitöltve.

(szül. 1905, Teschen, anyja: Földes Hermina, Budapest Székesfőváros tiszti főügyészhelyettese, r. kath., különvált, VIII., Rákóczi-út 19.)

Tanú törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

1942. május 23-án kaptam csupán nevemmel ellátott, minden személyi adatot nélkülöző behívót Nagykátára. A behívó szerint 25-én kellett bevonulnom. Az egész kiegészítő, élükön Muray alezredessel és Molnár hadapróddal, a legdurvább módon fogadta a bevonulókat. Egyeseket tettleg is bántalmaztak. Ebben az egész vezérkar segédkezett. A nevükre nem emlékszem. Már a bevonulás napján elrabolták az ingóságaink egy részét, főleg dohányneműt, késeket, pipát, szeszesitalokat stb.

Az úgynevezett bemutatás alkalmával kötelező orvosi vizsgálat nevetséges módon folyt le és csak azt a célt szolgálta, hogy a személyesen jelenlevő és résztvevő Muray mindenkivel, személy szerint is, durvaságokat kövessen el.

Hiába hivatkoztak a legsúlyosabb betegségekre, Muray megakadályozta az orvost a vizsgálatban. Így pl. pontosan emlékszem, hogy vérbajos és tüdőbajos embereket is beosztott az egészséges emberek közé, sőt durva szidalmakkal illette mindegyik beteget. Az egésznek az volt a félreérthetetlen értelme, hogy mindegy beteg vagy egészséges-e a behívott, életben úgysem kerülhet haza.

A közvetlen rákövetkező napok egyikén sikerült Pestre szöknöm, amikor is megállapítottam, hogy az ún. ügyvédi névjegyzék alapján lettem behíva. Ezen névjegyzék segítségével A-tól D-ig hívták be az összes zsidó származású ügyvédeket, azokat is, akik nem is tartoztak ehhez a kiegészítőhöz. Véleményem szerint ez az egész behívási akció Muray privát ügye volt, a D. betűnél felsőbb hivatalos helyről le is állították.

Herczegh dr. működéséről közvetlen tapasztalataim nincsenek, de az volt a benyomásom, hogy tehetetlen Murayval szemben, bár 1—2 esetben megkísérelte, hogy a valóban beteg embereken segítsen.

Az egész nagykátai tartózkodás alatt a lehető legdurvább és legkomiszabb bánásmódban részesültünk. Rosszabb volt a helyzetünk, mint az utolsó fegyenceknek. A látogatás egész idő alatt el volt tiltva. Csomagot hozni nem volt szabad. Nemcsak velünk szemben érvényesült a durva bánásmód, hanem azokkal szemben is, akik megkísérelték hozzátartozóikat meglátogatni. Muray és gárdája odáig mentek el, hogy látogató férfi rokonokat minden

jogalap nélkül beosztották a többi munkaszolgálatos közé. Az indok nélküli testi fenyítés mindennapos volt. A keretlegénységet erre szinte rávették.

Magam június 12-én indultam hadműveleti területre a 101/3. munkásszázaddal. Jellemző, hogy az utolsó délben közölték, miszerint látogatást engedélyeznek. Persze már nem volt mód a hozzátartozókat értesíteni.

Az elszállítás Budapesten keresztül lezárt vagonokban történt. Legtöbben nem is láthattuk elbúcsúzni akaró hozzátartozóinkat.

Murayra vonatkozóan mást előadni nem tudok.

Dr. Beér János

Dr. Szabó

Eredeti, 1 oldalas gépelt tisztázat, dr. Beér és dr. Szabó sajátkezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 május 25—1942 december 22

(1945 március 23)

m) Dr. Bernfeld Imrénének a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról

Budapesti Népügyészség

Nü. 1/1945.

JEGYZŐKÖNYV

mely felvétetett a Budapesti Népügyészségen, 1945. március 23-án h 10-kor, a Muray Lipót és társai ügyben.

Jelen vannak: dr. Szabó Ferenc népügyész,
Somló Sári jegyzőkönyvvezető,
Dr. Bernfeld Imréné tanú,

(1911. Ungvár, r. k., anyja: Kanengisser Sarolta, férj. IV., Ankerköz 2.)

Tanú a törvényes figyelmeztetés után a következőket adja elő:

Férjem 1942. május 25-én vonult be Nagykátára. Minthogy súlyos nyombélfekéllyel vonult be állomáshelyére, azonnal felülvizsgálatra jelentkezett dr. Herczegnél. Operálás előtti állapotban volt, amelyre a következő bizonyítékai voltak: Herczog József egyetemi tanár lelete, amely szerint nyombélfekélye, amely 17 év óta állott kezelésében — perforált állapotban volt. Igazolásul szolgált még ugyancsak a klinika lab.-i vizsgálata, vérző székletről, azonkívül Ratkóczy tan. röntgen vizsgálata, amely ugyanezt igazolta. Midőn vizsgálatra jelentkezett első alkalommal, súlyos rosszullétére való tekintettel kénytelen volt dr. Herczeg a XI. helyőrs. kórházba felülvizsgálatra bevonul-[tat]ni. Férjem, mikor a kórházban jelentkezett, azt a felvilágosítást kapta, hogy olyan utasítással küldte őt Herczeg felülvizsgálatra, hogy vizsgálat nélkül Nagykátára visszaküldeni. (Sic!)

Férjem viszautazott állomáshelyére és rosszulléte miatt 2 nap múlva ismét jelentkezett Herczeg dr.-nál, ki azt a véleményt adta állapotáról, hogy szemmel láthatólag állapota annyira javult, hogy szolgálatképes. Megjegyezni kívánom, hogy súlyos gyomor és nyombélfekély megállapítása, különösen vérző állapotban, csak laboratóriumi úton lehetséges, úgyhogy nyilvánvaló Herczeg dr. tudatos rosszakarata férjemmel szemben.

Elkeseredésemben, hogy férjem súlyos betegségére való tekintettel nem kerülhet legális és alapos orvosi vizsgálathoz, férjem egyik nagykátai kollégája, dr. Kovács ügyvéd tanácsát is kikértem. Ő akkor azt a felvilágosítást adta, hogy dr. Herczeg csak pénzért hajlandó egy orvosi vizsgálatra, illetve hajlandó arra, hogy akár beteg, akár egészséges, alkalmatlannak nyilvánítsa. Kovács ügyvéd tanácsára elutaztunk dr. Herczeg fivéréhez, akin keresztül Herczeget meg lehetett vesztegetni. Kovács ügyvéd le is fizetett előlegképpen ezer pengőt. Pár napra rá férjemet útba indították Oroszországba, ahol ugyanaz év december 22-én meghalt.

Muray alezredesről közelebbi adatokat nem tudok, csak a következő esetet említem meg. Szalai Zoltán orvos zászlóssal, férjem ügyében leutaztunk Nagykátára, ahol Dancz főhadnagy Szalai zászlósnak a következő kijelentést tette: „Ez az intervenciód a kardodba kerülhet, nevedet felírom és a fekete-listára kerülsz zsidó pártolásért, ami pedig az illető beteg zsidót illeti, úgyis mindegy, hogy milyen egészségi állapotban utazott el innen, élve úgysem fog visszajönni, mert határozott utasításunk, hogy

mind megdöglik, amelyik kimegy, akár egészségesen, akár betegen lesz útbaindítva."

Egyebet előadni nem tudok, vallomásom jól van felvéve, melyet h. h. aláírok.

Lezáratott 10 h 15-kor.

Dr. Bernfeld Imréné

Somló Sári jegyzőkönyvvezető

Dr. Szabó népügyész

Eredeti, gépelt tisztázat, Bernfeldné, Szabó és Somló sajátkezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 szeptember 13

(1945)

n) A budapesti rendőrség politikai osztályán felvett jegyzőkönyv Kossa István tanúnak, Rotyis Péter és Szívós Sándor gyilkossággal gyanúsított keretlegényekkel történt szembesítéséről

Kossa István tanú megjegyzi közvetlen észrevétele alapján, hogy a keret, közöttük Rotyis a négy munkaszolgálatos kivégeztetése után, amikor azok megmaradt felszerelését osztották el egymás között, hangosan méltatlankodott, hogy érthetetlenül rossz felszerelése volt Silberfennignek és ezért nem is volt érdemes kivégeztetni.

Kossa István tanú, szemébe mondom Rotyis Péternek, hogy Spóner Rudolf részére egyik munkaszolgálatos kivégeztetése útján szerzett textiliát.

Gyanúsított fenntartja vallomását.

Kossa István tanú, szemébe mondon a gyanúsítottnak, hogy Hertzka Pál munkaszolgálatost, mert élelmiszert kért tőle agyonlövette.

Gyanúsított fenntartja vallomását azzal, hogy Hertzkának az óráért két kenyeret, fél kg gyümölcsízt és fél kg műmézet adtam.

Nyomozást vezető behívatja Csikvári Győző tanút.

Csikvári Győző szemébe mondja a gyanúsítottnak: amikor 1942. szeptember 13-án este 21 h-kor súlyos betegen megérkeztem a szakaszhoz ott Rotyis — Szívós és Tóth társaságában — elmondta, hogy egy munkaszogálatost megsebesítettek és az elment panaszra Hermándi századoshoz. Rotyis fontosnak tartotta, hogy ezt a sebesültet a századhoz sürgősen vissza vigyék és ezért Német István szakaszvezetővel engem akart elküldeni érte. Gyanúsított fentieket tagadja.

Gyanúsított egyebet eladni nem kíván. Amennyiben az ügy bíróság elé kerül védő kirendelését kéri.

Elolvasás után helybenhagyva aláíratott.

Kossa István Rotyis Péter

Folytatólag felvéve 1945. január hó 29-én 17 h-kor. Jelenlevők azonosak, Csikvári Győző kivételével.

Kossa István tanú szemébe mondja a gyanúsítottnak: Arhangelszkoje községben egyszer a konyhán szákocskodtam, amikor Rotyis a fülem hallatára mondta, hogy szerzett egy orosz géppisztolyt, ami azért jó, mert az agyonlövötteknél exhumálás esetén nem fogják tudni megállapítani, hogy ki lőtte agyon azokat.

Gyanúsított ezt tagadja.

Az elővezetett Szívós Sándor gyanúsított szemébe mondja Rotyis Péter gyanúsítottnak:

Az első 11 ember kivégzésénél saját észleletem alapján jelen volt Rotyis Péter és az emberek agyonlövésében Rotyis saját kezűleg résztvett.

Rotyis Péter: Beismerem, hogy eltérően eddigi vallomásomtól, a való helyzet az, hogy a 11 ember kivégzésénél valóban jelen voltam és nem a kivégzés után érkeztem a helyszínre. Beismerem azt is, hogy a kivégzésnél saját magam is két lövést adtam le. Beismerem, hogy a kivégzettek holmijai közül takaró, zokni került hozzám is. Kifejezetten beismerem, hogy a 11 ember kivégzésén Szívóssal és Reichorddal együtt résztvettem. Beismerem még azt is, hogy még egy ízben elvittek kivégzésre négy embert, azok kivégzésében is résztvettem, akkor egy lövést adtam le. Beismerem, hogy a munkaszolgálatosokat egyszermásszor megvertem.

Egyebet előadni nem kívánok. Vallomásom jól van felvéve. Elolvasás után helybenhagyólag aláírva. Kmf.

Rotyis Péter

Kossa István *Szívós Sándor*

Folytatólag felvett gépelt töredékes jegyzőkönyv, Kossa, Rotyics és Szívós sajátkezű aláírásával. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

Rotyis és Szívós ügyét elkülönítették, ügyükben 1945. január végén a budapesti Zeneakadémián a Népbíróság tárgyalást tartott (ez volt az első népbírósági tárgyalás) és kötél általi halálra ítélte a két szadista keretlegényt. Az ítéletet a tárgyalás után az Oktogon-téren végrehajtották.

(22)

1944 június 11

(1945 február 26)

o) Barna Andornak a budapesti államrendőrség politikai rendészeti osztályán Muray Lipót és társai bűnügyében tett tanúvallomása

Magyar Államrendőrség
Politikai Rendészeti Osztálya

90/194..... szám.

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett Budapesten 1945. február hó 26 napján

Tanú személyi adatai:
Név: Barna Andor
Születési év és hely: 1910. Budapest
Anyja neve: Weisz Regina
Foglalkozás: Szűcs
Lakáscim: Akácfa-utca 20.

Tanú előadja a következőket: Alulírott a következő tanúvallomást teszem: 1944. június 11-én bevonultam, mint munkaszolgálatos Nagykátára. A vonat befutott Nagykátára, emberi mértéket meg nem ütő hangon fogadtak, az altisztek azonnal összetereltek bennünket és leszámoltak, 380-an voltunk. Onnan szitkok között bevittek bennünket a Szöllőskertbe, amely a

parancsnokság épületét képezte. Miután felsorakoztunk az udvaron Molnár hadapród úr azt kérdezte az egyik altiszttől, hogy hány rohadt zsidó jött, utána a következő beszédet tartotta:

Rohadt zsidók vége a jó világnak, ahová most mentek, ott csak munka van, csókoljátok meg ezt a drága anyaföldet, mert ezt többé nem látjátok és ha mégis 1—2 visszakerülne az itt fog megdögleni. Tudom, hogy mit beszéltek rólam Pesten, hogy légiós őrmester vagyok, de az is leszek majd meglátjátok.

Aztán megérkezett Muray alezredes és a 380 bevonulónak elszedte a tisztekkel minden élelmét és valamennyi értéktárgyát, még a zsebkését is. Utána századba osztottak és úgy szállásoltak el, hogy az emberek egy része, köztük én is szabad ég alatt aludtunk, dacára, hogy nagy esőzések voltak. Kb. 1 hétig éjjel-nappal esett az eső. Az épületben víz nem volt és naponta egy személynek 1 kulacs vizet adtak inni, mosdásra, de előfordult, hogy legrosszabb belátásuk szerint csak a félszázadnak engedélyezték ezt a vízmennyiséget, a többieknek nem.

Tekintve, hogy 3 esetben voltam menetszázadba beosztva, alkalmam volt hallani 3 ízben a búcsúbeszédet. Ebben külön lelkére kötötte a parancsnokoknak, hogyha igazi magyar ember akkor ezekből a zsidókból egyet sem hoz vissza.

Az orvosi vizsgálatot a nagykátai lakos Herczeg doktor végezte és Muray alezredes állt mellette. A doktor megállapította a diagnozist és Muray erre hátbavágta a Muszt és azt mondta, jó lesz ez a rohadt zsidó munkára.

Pótjegyzőkönyv

Budapest, 1945. március hó 1.

Molnár állandóan Murayval járt és Muray Molnár nélkül elképzelhetetlen volt. Muray szócsöve volt, a parancsokat továbbította és végrehajtotta. Mikor Muray kioktatta a legénységet, hogyan bánjanak a munkaszolgálatosokkal, akkor is mellette volt Molnár, de nem szólt bele. Molnár is durva ember volt, durva hangon beszélt az emberekhez, de csak is akkor, ha Muray a háta mögött volt.

Muray azt a katonát vagy tisztet, aki nem felelt meg egyéni ízlésének, aki nem használt hasonló hangot az emberekkel szemben, azt nem tűrte meg maga mellett. Csak az maradhatott mellette, aki éppúgy gondolkozott és cselekedett, mint ő, akinek érzelmei olyanok voltak, mint az övé.

A bevonuló emberektől elvették az élelmet és értéktárgyakat és erre Molnár hívta fel az embereket, mondván, hogy kikötés vagy főbelövés terhe mellett mindenki adja le a holmiját. Az élelmiszer eltűnt, a cigarettát és italt a raktárba helyezték, ahonnan apránként tűntek el a holmik. Ezeket az ottani tisztek és legények hordták szét.

Vallomásomat önként tettem meg.

Barna Andor s. k.

Gépelt másolat. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

---

(22)

1942 április

(1945 április)

p) Részletek Muray Lipót és társai bűnügyében megtartott népbírósági tárgyalásról

Spóner Rudolf vádlott: A vádat megértettem, bűnösnek nem érzem magam. A 401. sz. különleges munkásszázaddal indultam ki a hadműveleti területre. A századparancsnok először Dudás százados, majd Arhangelszkojében Tiszárovits hadnagy volt. Én felvételező voltam és egy ideig számvevő is. Századparancsnok-helyettes sohasem voltam, Rotyis törzsőrmester volt a parancsnok után a rangidős, ő volt a századparancsnok-helyettes. Egyébként is jó barátja volt Tiszarovits hadnagynak. Én a felvételezett mennyiséget a számvevő altisztnek adtam át, azok kiadásánál nem volt szerepem. Én mindent átadtam, amit felvettem. Nem tudok arról, hogy a századnál kivégzések voltak és arról sem tudok, hogy a munkaszolgálatosok közül többen végelgyengülésben haltak meg. Az étkezés elegendő volt, reggel leves, vagy kávé, 12—½1 óra körül hús babbal, vagy krumplival, este vaj, lekvár vagy bébéleves. Ezen az étrenden csak akkor történt változás, ha menetközben voltunk. Ilyenkor a legénység hideg ebédet kapott és este kapott meleg ételt. Menetközben előfordult az is, hogy az étkezés hiányos volt. 196 emberrel indultunk el, ezek közül Kurszkban 43 embert leadtunk, 55—60 ember

volt a veszteség, 87 munkaszolgálatos és 21 keret érkezett meg Arhangelszkojeba. Itt a munkaszolgálatosok utászokhoz voltak beosztva és aknát szedtek. Ennek következtében sokan elpusztultak.

Valótlan az, hogy én egy kivégzett munkaszolgálatos holmijából készítettem magamnak ujjast. Volt a munkaszolgálatosok között egy szabó, akinek volt egy ujjasa, én megkértem, hogy csináljon nekem is egy ahhoz hasonlót. A szabónak volt anyaga és nekem is készített egy a magáéhoz hasonló ujjast.

Egyebet nem kívánok előadni.

Felvétetik a bizonyítás:

Belép Kossa István 42 éves, balatonlellei szül. nős, 2 gyermek apja, villamoskalauz, szakszervezeti titkár, érdektelen tanú, aki a törvényes figyelmeztetés után előadja:

1942. áprilisában vonultam be Nagykátára, illetőleg Tápiósülyre a 401-es különleges munkásszázadhoz. Molnár Tibor fogadott. Zsidózott, kommunistának nevezett bennünket. Egy mérnököt teljes felszerelésben ötvenszer megfektetett, valamennyiünket ugyancsak teljes felszerelésben megcsuklóztatott. Azután elvették az öngyújtóinkat, cigarettáinkat és más értékeinket azzal, hogy a Vöröskeresztnek fogják elküldeni. Kikötést ott tartózkodásom alatt csak egyet láttam, egy Sugár nevű munkaszolgálatost kötöttek ki. Egyik napon 30 embert kiválasztottak közülünk, újra megmotoztak, élelmiszereinket is elvették. Más alkalommal éjjel szólítottak hetünket névszerint és Murayhoz vittek, ahol több civil és két tiszt volt jelen. Ezek ütöttek, vertek, rugdostak minket állítólag azért, mert a munkaszolgálatosok részére szemináriumokat tartottunk. Két nappal később megismétlődött ez az eset, ekkor az volt az indok, hogy a május 1-ét megünnepeltük.

Az elnök kérdésére *I. r. vádlott:*

A kérdéses vallatásokat Rózsa Tamás és Del Medico hadnagyok tartották a hadtest kémelhárító osztályától. Az volt a feljelentés, hogy a munkaszolgálatosok meg akarják gyilkolni a keretlegénységet.

Tanú:

Muray egy alkalommal kijelentette, hogy írjunk a hozzátartozóinknak, de utoljára írunk, mert többször nem lesz alkalmunk az írásra. Erre ezerszám jöttek a látogatók, akiket először csendőrkordonnal fogatott körül. Később megengedte a látogatást, sőt a tisztek útján felszólított minket arra, hogy nyugtassuk meg a családtagokat.

Muray elindulásunk előtt a 401. és 402-es különleges munkásszázadok előtt beszédet tartott, melyben kifejtette, hogy mi társadalom káros elemei vagyunk, melytől meg kell szabadítani a társadalmat. Kommunista, bolsevista bandának nevezett bennünket. Mondta, hogy a keretnek meg kell tennie mindent, hogy elvesszünk odakint. Azután odahívta a keretet is és azoknak kijelentette, hogy fel kell velünk díszíteniük az útmenti fákat Ukrajnában. Kijelentette azt is, hogy nem szabad a gyalogjárón járnunk és felszólította a keretet, hogy lőjenek le, ha felmegyünk a gyalogjáróra. A keret ezután Muray felszólításainak megfelelően bánt velünk. Egy-két keretemberrel bizalmasabban beszélve megtudtuk, hogy Nagykátán külön oktatták őket a velünk való kegyetlen bánásmódra.

A 401-es századból 27—28-an élünk munkaszolgálatosok. 124 embert végeztek ki, a többi éhenhalt. Hősi halált nem halt egy sem. Nem nevezem hősi halálnak azt a néhány esetet, amely aknaszedés következtében történt. Ugyanis ráhajtottak minket az aknamezőre, puszta kézzel szedették az aknát, szuronnyal ásatták fel az aknamezőket. Még a rögzített aknákat is megfelelő eszközök nélkül szedették fel velünk. Dobózsinórt nem volt szabad használnunk. Az aknamező megtisztítása után karbaöltve kellett az aknamezőn végigmennünk, hogy az esetleg mégis ottmaradt akna alattunk robbanjon fel. Aknaszedés közben ennek ellenére csak néhány haláleset történt.

A kerettől hallottam azt, hogy Muray 22 embert jelöl meg közülünk, mint olyanokat, akiknek már kikerülniük sem szabad élve. Ezekről Muray névjegyzéket adott volna.

A munkaszolgálatosok élelmezése olyan volt, hogy annak következtében sokan éhenhaltak a munkaszolgálatosok közül. Reggel kávét kaptunk cukor nélkül, délben levest, mely 56 ember részére készült 100 liter vízből, 2 kg babból és 5 dkg vajból. Vacsorára megint leves volt, vagy hárman kaptunk 1 kis doboz szardiniát. A keret ezzel szemben úgy élt, hogy többen kijelentették, sohasem volt ilyen jó dolguk, 5 fogásos ebédeket ettek: gulyáslevest, kétféle tésztát, sülthúst, Spóner részére sokszor még külön kellett főzni borjúhúst, roascheibnit, rizibizit. Ezzel szemben végelgyengülésben levő régi ismerőse, Melly György kénytelen volt az udvarról felnyalni a kávézaccot, mert nem volt mit ennie. Melly György éhenhalt. Hertzka és Sándor nevű bajtársaim krumplihéjat ettek. Sokan megbetegedtek az éhségtől, ezek az ún. tetves szálláson voltak elhelyezve, mind éhenhaltak. Ezért Spóner volt a felelős. Tiszarovits helyettese Spóner volt,

Rotyis vonatparancsnok volt. Spóner kényelmesen élt, sezlont vitetett magával. A századból 124 embert kivégeztek, 32 fogságba került, 22-t még Kurszkban a katonasághoz tettek át, a többi éhenhalt.

A 401. és 402. sz. különleges munkásszázadokba ún. megbízhatatlan elemeket hívtak be, akik angol és szovjet barátok voltak. Volt köztük elítélt is. Én nem voltam elítélve, de szakszervezeti tevékenységem miatt megbízhatatlan voltam.

IV. r. vádlott:

Én a kivégzésekről nem tudtam, azokat nem akadályozhattam meg. Nem voltam felelős az élelmiszerek kiadásáért, csak a felvételezésért, távozásomkor még 86 volt a munkaszolgálatosok létszáma. Nem aludtam sezlonon, hanem priccsen.

Tanú: 57 volt a létszám Spónernak a századtól való távozásakor. Távozása után a kivégzések megszűntek. Csak akkor aludt priccsen, miután a sezlonját elkobozták. Én a konyhán voltam beosztva, ezért tudom pontosan, hogy hogyan éltek a munkaszolgálatosok és a keret tagjai. Mielőtt Oroszországba indultunk kiválasztottak közülünk 2 gazdag zsidót és helyükbe egy Finger nevű egykarú és egy Márton nevű munkaszolgálatost tettek be közénk, mely utóbbinak egyik lába rövidebb volt.

Elnök kérdésére I. r. vádlott:

A századparancsnok önkényeskedése folytán kerülhetett csak nyomorék a 401. sz. századba.

Tanú: Dudás századparancsnoksága alatt nem történt atrocitás a században, nem tételezem fel, hogy ő választott volna ki nyomorékokat.

Egy Rózsai nevű nagykátai beosztott katonától hallottam, hogy ott tartózkodásunk alatt a honvédelmi miniszter 95-öt közülünk felmentett a munkaszolgálat alól. Ugyanő mondta, hogy a „vén gazember nem engedi kiadni ezeket", ezért sürgeti az indulást.

Az orvosi vizsgálat előtt Herczeg kijelentette, hogy csak a nyomorékok jelentkezzenek orvosi vizsgálatra. Én gyomorfekélyel jelentkeztem, meg se hallgatott.

Takács népbíró kérdésére *tanú:*

Aknaszedésre egyszer kaptunk kiképzést, azonban egészen más akna szedésére képeztek ki, mint amilyenek valóban előfordultak.

Bíró népbíró kérdésére *tanú:*

Lehetséges, hogy Molnár fenyegette meg az orvosi vizsgálatra jelentkezőket.

Venczel védő kérdésére *tanú:*

Murayt nem tartottuk elmebetegnek, csak szadistának. A velünk való bánásmódért Muray a felelős, mert ő adta ki az utasításokat és példát mutatott. Spóner századparancsnokhelyettes, majd egy ideig századparancsnok volt. Ő felelős az aknaszedés módjáért, a kivégzésekért és a rossz élelmezésért. Kurszkban Somogyi hadbíró századosnak panaszkodtunk a rossz élelmezés miatt, mire ő kutatást rendeztetett a gazdasági hivatal raktárában és ott megtalálta a tőlünk elvont élelmiszer nagy részét. Ezeket kiosztatta közöttünk, így 3 db szardíniát kaptunk fejenként. Spóner hármunknak adott egy kis doboz szardíniát.

Tanácsvezető kérdésére *III. r. vádlott:*

Én Muray parancsára fenyegettem az orvosi vizsgára jelentkezőket.

Tanú és *III. r. vádlott* szembesítése eredménytelen.

Tanú: Egyebet nem tudok előadni.

Népügyész kéri, védők és a vádlottak nem ellenzik, a bíróság elrendeli a tanú megesketését.

Tanú ismételt figyelmeztetés után fogadalmat tesz.

Gépelt jegyzőkönyv. — Bm. irattár; V—129 605. Nb. 99/45.

A Budapesti Népügyészség az a) alatt közölt vádirat alapján tette folyamatba a Népbíróság előtt a bűnvádi eljárást.

Ebben az ügyben a Népbíróságok Országos Tanácsa 1945. április 30-án NOT 25/1945/21. szám alatt hozott ítéletet, mellyel a Népbíróság ítéletét helybenhagyta.

A halálra ítélt Muray (Metzl) Lipót és Spóner Rudolf elítélteken, előbbin 1945. évi május hó 1. napján, utóbbin 1945. évi május hó 8. napján a halálbüntetést végrehajtották.

23.

1940—1945 május 2

(1945 augusztus 16)

Kohn Andor munkaszolgálatos visszaemlékezése

LICHTENRADE Szám: 123 577.

A jegyzőkönyv felvétetett Budapesten, 1945 augusztus 16-án a „DEGOB" Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság irodájában (VII., Bethlen-tér 2. sz.)

Megjelenik: K o h n A n d o r
Született: Megyefa 1914 aug. 31.
Foglalkozása: Kereskedő
Utolsó lakhelye: Budapest, Nürnberg-u. 15.
Koncentráció: - - - - musz. 106/7.
Táborok: Oranienburg 1945 jan. 24—jan. 28.
Lichtenrade jan. 28—ápr. 1.
Oranienburg ápr. 19—ápr. 21.
Schwerin máj. 2.

Fent nevezett előadja a következőket:

A zsidótörvény értelmében 1940-ben kiestem állásomból. Ezután dolgoztam egy gyárban, mint szabász, majd mint csomagoló kerültem egy helyre és ott működtem egészen 1942. január 15-ig.

Legelőször 1940-ben hívtak be munkaszolgálatra Nagykátára. Onnan Erdélybe kerültem. Én kocsis voltam és aránylag jó dolgom volt.

Legközelebb 1942 november 25-én vonultam be Pestre, mint munkaszolgálatos. Az Abonyi-utcai iskolában voltunk elhelyezve. Megemlítendő itt a Millenáris pálya, ahol naponta 400 feküdjöt is csináltunk. Aki ezt nem bírta és a tizedeshez ment, az külön még megfektette és csuklóztatta az embert.

Innen Monorra kerültünk, ahol 3 hónapig voltunk.

1943 január 31-én, éjjel 12 órakor vagonírozták, de már a csapattestünket elérni nem tudtuk. A visszavonulás előtt a vonatparancsnokunk leadott a németeknek 550 munkaszolgálatos zsidót és mint deportáltak lettünk kezelve. Deportálásunk tartott 3 hónapig, amikor is az emberek éhenhaltak.

Oszintorf — Szmolenszktól 70 km — nevű helyen tőzeget raktunk csillékbe és ezeket toltuk. Élelmezésünk a lehető legminimálisabb és legrosszabb volt. Napi 20 deka szalmakenyér, reggel vízleves melegen és este 5—6 szem főtt krumpli. 7 emberünk fekszik az oszintorfi temetőben, akik éhenhaltak.

Aki leadott bennünket Borozorád nevű sárospataki lakos főhadnagy volt. Mint deportált zsidók a hozzátartozóinkat nem tudtuk értesíteni, semmi összeköttetésünk nem volt az itthonvalókkal. Levelet egyáltalán nem írhattunk és nem kaphattunk, úgyszintén csomagot sem. Itt magyar keret egyáltalán nem volt, a németek rendelkeztek velünk.

Május 8-án ugyancsak Brozorád főhadnagy jött értünk és hozott bennünket Korosztyeny határára, ahol át lettünk adva

a magyar katonaságnak. Fertőtlenítés és háromheti kiképzés után ismét munkára mentünk. Szlovecsno: erdőirtás, majd a Pripjaty-mocsarak következtek. Rettenetes munka volt. A koszt a rendes rossz és kevés. Volt, hogy 5 napig nem kaptunk kenyeret egyáltalán, délben, este pedig egy-egy híg levest kaptunk.

Nagyon rosszul bántak velünk. Egy pesti hadnagy volt a századparancsnok, neve: dr. Takács. Helyettes parancsnok nagyon csúnyán bánt velünk, kiköttette az embereket és élvezték ezt a látványt a kerettel együtt.

Ukrajnában több helyen voltunk még. 1943 szeptemberétől kezdve Nagybaczoni alatt a munkaszolgálatosok a honvédséggel egyenlő kosztra lettünk átállítva.

Innét a 40/3. gyalogezredhez lettem vezényelve, ahol egészen 1944. április 13-ig voltam. Innen visszakerültünk, mint munkaszolgálatosok a gyűjtőszázadhoz Klausra, Lengyelországba, ahol századunk borzalmas nehéz munkával épitett egy visszavonulási utat, amelyhez nagyon sok vér tapad. Mikulicsintól Luckig tartó dorongút, a Kárpátokon keresztül, ahol 1400 méter magasan laktunk és borzalmas rossz volt az ellátás, elloptak a kosztunkat és a kikötések napirenden voltak minden csekélységért. Olyan állapotban voltunk, hogy a fiúk kérték, hogy lőjék őket agyon, mert nem bírták már a borzalmas életet. Kis őrmester (isaszegi lakos), Sajtos Imre (budapesti), Békási (budapesti, angyalföldi) szadista módon bántalmazták az embereket és élvezték az emberek kikötését. A sürgönyoszlopokba szegeket vertek, benzines hordóra állították az embereket, felkötötték és kirúgták a hordót a lábuk alól és úgy hagyták lógni az embereket.

A keret azzal szórakozott, hogy vasárnaponként kiültek és a mi látványunkkal szórakoztak és néztek bennünket. A fent nevezett 3 parancsnok „lelkén" szárad egy bajtársunk halála, mivel agyonlőtték. Firtatni nem lehetett a dolgot ott kinn, mi a hüvelyeket megtaláltuk a holttest mellett, de vizsgálatot nem lehetett kérni.

A századunk büntetőszázaddá alakult és kidobtak minket a vonalba. Útjavítás volt nappal, éjszaka pedig 60 ember ment ki a vonalba és drótakadályokat vitt ki a senkiföldjére a 2 vonal közé. Olyan éjszaka nem volt, hogy 1—2 bajtársunk ott ne maradt volna, vagy láb, haslövéssel kórházba ne került volna. Én magam 1 éjszaka voltam kinn, amikor 6 bajtársam híjával tértem vissza a kiindulási pontra.

Az oroszok áttörése után visszavonultunk Tatarov községbe, ahonnan 2 napi pihenés után újra kidobtak a vonalba lőszer-

hordásra és sebesült- és hullaszállításra. Én jómagam 14 napig voltam egyfolytában éjjel-nappal Jamna fölötti frontszakaszon, ahol nappal sebesülteket és hullákat szállítottunk, éjszaka pedig lőszert a vonalba. Itt 2 bajtársam maradt ott.

Az orosz áttörés után visszakerültem Tatarovba, onnan augusztus 27-én, mint pihenőt a 25. hadosztályhoz tettek és visszajöttünk Kőrösmezőre pihenőbe. Innen 4 bajtársammal együtt hazajöttünk OMZSA ruháért. A nyilas puccs után természetesen nem mentünk vissza a századhoz, mert tudtuk, hogy milyen sors vár ránk és elbujdostunk itt Pesten. A volt századparancsnokunk felkeresett és levél hátrahagyásával biztosított bennünket, hogyha visszatérünk, nem lesz semmi bajunk. Ez Szénási László újpesti lakos volt egy szadista, rettenetes ember.

Mi Angyalföldön bujkáltunk. November 25-én feljelentésre Horváth detektívfelügyelő jött ki, aki semmiféle könyörgésre nem volt hajlandó elengedni bennünket és bekísért az V. ker. Kapitányságra, ahol Aranyosi tanácsos 15 napi toloncra ítélt. Megjegyzem, hogy itt menyasszonyommal együtt voltam, mert együtt bujkáltunk. 14 nap után, december 11-én — vasárnap délután — megjelentek a nyilasok és transportban vittek bennünket Komárom felé. Az úttesten végig holtak feküdtek. Az útszélén Tata és Szőny között 87 férfit számoltam meg akiket az én transportomból végeztek ki csupán azért, mert zsidók voltak, semmi másért. Óránkat, ruhánkat, cipőnket levették és decemberben mezítláb kiskabátban, pulóver nélkül érkeztünk meg Komáromba. Jómagam is háromszor voltam a kivégzendők között, de sikerült mind a háromszor megmenekülni verés útján.

Tarján és Tata között láttam 5 női hullát, akik szintén tarkón voltak lőve. Egyikre azt mondták, hogy a menyasszonyom, de szerencsére — mint utóbb kiderült — nem ő volt.

Komáromban 14-én adtak át a katonai fogháznak, ahol 14 napot töltöttünk WC. pucolás és más hasonló munkával. Kosztunk minimális.

14 nap után elindítottak Dunaszerdahely felé. Dunaszerdahely alól egyik pihenő alkalmával egy magyar őrmester 11-ünket autón megszöktetett és behozott Komáromba. Komáromban nagyon rossz helyzet volt. A nyilasok állandóan igazoltattak, irataink nem voltak és mint keresztény menekült hozzácsatlakoztam a Szatmár megyei postás menekültekhez, akik Bécsbe mentek. Pozsonyban magyar munkásokkal beszélgettem, s mindenképpen lebeszéltek, hogy ne menjek ki Németországba. Hallgatva rájuk, meg is szöktem a transporttól és egy magyar munkáscsalád adott éjjeli menedékhelyet, fehérneműt és elláttak egy pár napi élelemmel Pozsonyban. Vissza Magyarországra nem tudtam szökni, ott akartam bujkálni. Pénz hiányában emberekkel kerültem összeköttetésbe, mikor is át akartam menni a partizánokhoz. Találtam egy embert, aki vállalkozott arra, hogy elvezet a hegyeken keresztül, csak még egy barátjával akar beszélni azt mondta. A barátja helyett a rendőrségre vitt. A rendőrségtől a Gestaponak lettem átadva, onnan pedig Szeredre kerültem a zsidótáborba.

Szereden 16-án bevagonírozták, 70-en voltunk a vagonban. Itt a zsidók elláttak ennivalóval, csak vizet nem kaptunk. Az úton kifűrészeltük az ajtót, ki akartunk ugrani, de észrevették és ki akartak végezni bennünket 18-unkat. Még ma sem tudom, minek köszönhetem, hogy megmenekültem.

Január 24-én érkeztünk meg Oranienburgba. 4 napi pihenés után elvittek Lichtenradeba (Berlintől 30 km), ahol légvédelmi pincéket építettünk. Lágerben voltunk elhelyezve, barakkokban laktunk. Koszt rossz és kevés volt és nagyon nehéz testi munkát végeztünk.

Bánásmód nagyon rossz, ütöttek, vertek állandóan és a rettenetes életmódtól pusztultak az emberek, úgy, hogy 680-ról 374-re apadt le a létszám. Halálokok: éhség és ödéma.

Tisztálkodási lehetőség volt.

Innen orosz nyomásra visszavittek Oranienburgba, ahonnan április 21-én gyalog tovább mentünk. Naponta 30—40 km-t tettünk meg ennivaló nélkül. Elszállásolás rendszerint erdőben történt. Agyonlövések voltak, aki leült, mert fáradt volt, azt lelőtték.

Egy borzasztó élményünk is volt ezen az úton, egy Munk nevű bajtársunk fiát agyonlőtték, mire az apja ráborult a fiára, erre őt is agyonlőtték.

Útközben Schwerinnél május 2-án az amerikaiak felszabadítottak. Ekkor már annyira le voltunk romolva, hogy én pl. 40 kiló voltam. Felszabadítás után jó dolgunk volt, igyekeztünk segíteni magunkon.

Fentieket saját tapasztalatomból adtam elő.

Kohn Andor

A jegyzőkönyvet felvette: Kandel Klára

Géppel írt másolat. — Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára, 1742. sz. jkv.

24.

1940 augusztus—1942 október 31

(1946 június 6)

A Budapesti Népbíróság ítélete Domokos Jenő, a szentendrei bevonulási központ parancsnoka ügyében (beteg emberek egészségeseknek nyilvánítása, munkaszolgálatosok bántalmazása)

Nb. XII. 1378/1946.

A Magyar Köztársaság nevében!

A budapesti Népbíróság háborús és népellenes bűntettek miatt Domokos Jenő ellen indított bűnügyben a megtartott nyilvános főtárgyalás alapján, meghozta az alábbi

ítéletet:

Domokos Jenő vádlott, 63 éves, Liptóújvári születésű és bpesti (XII. Csörsz-utca 1.) lakos, nős, gyermektelen, katona volt, rendfokozata: ny. alezredes, magyar állampolgár, hivatásos katona foglalkozású, aki 1946. március hó 6. napjától előzetes letartóztatásban van, bűnös az 1945. VII. tc.-vel törvényerőre emelt Nbr. 15. § 2. pontjában ütköző népellenes bűntettben.

A Népbíróság ezért Domokos Jenő vádlottat az Nbr. 11. § *a)* pontja alapján összfőbüntetésképpen 10 (tíz) évi fegyházra, mint főbüntetésre, továbbá politikai jogának 10 évi időtartamú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítéli.

A szabadságvesztés büntetésből vádlott előzetes letartóztatásával és rendőri őrizetben tartásával kitöltött 3 hét a Bp. 94. §-a alapján kitöltöttnek veszi.

Vádlott a Bp. 480. §-a alapján köteles az eddig felmerült, valamint az ezután felmerülő bűnügyi költségeket az államkincstárnak megtéríteni, de azokat a Népbíróság egyelőre behajthatatlanoknak nyilvánítja.

A Népbíróság elrendeli, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után a budapesti Népügyészséggel, Budapest szkfv. polgármesterével, központi lakáshivatalával, központi választmányával, budapesti pénzügyigazgatósággal, az államrendőrség politikai és rend. osztályával, a magyar honv. miniszterrel, a honv. miniszter katonai politikai osztályával és a népbíróság tájékoztató irodájával közöltessék.

Indokolás:

A budapesti Népbíróság a főtárgyalás során kihallgatott dr. Mezőfi László, Koltai Sándor, Gerő János, Stark József, Szabó László, Korányi Ferenc, dr. Fischer Andor tanúk vallomása, a vádlottnak a főtárgyalás során tett nyilatkozatai, a további nyomozás egyéb adatai alapján megállapította az alábbi tényállást:

Vádlott Szentendrén mint bevonulási központ parancsnok, 1940 augusztustól 1942 október 31-ig teljesít közszolgálatot. Ezen idő alatt kb. 50 zsidó munkaszolgálatos századot állított fel. A bevonuló munkaszolgálatosokat orvosi vizsgálatnak vetették alá. Ezen vizsgálatnál vádlott is jelen volt, mint a vizsgálóbizottság vezetője és a vizsgálatokat lefolytató katonaorvosokat arra presszionálta, hogy a nyilvánvaló beteg embereket alkalmasnak minősítsék, sőt több esetben az orvosi véleménnyel ellentétben saját maga önhatalmúlag, külső ránézés alapján minősített alkalmasnak embereket, akik igen súlyos betegek voltak, amit katonai felülvizsgálatok alkalmával szervezett katonai orvosi, kórházi látlelettel vagy igazolvánnyal tudtak igazolni. Vádlott ezen leleteket, igazolványokat nem fogadta el és ezen esetek során többször összeütközésbe került a vizsgáló katonaorvosokkal is.

Vádlott volt közvetve oka egy Deutsch nevű vérbajos munkaszolgálatos halálának, aki hat hónappal az Oroszországba való kiszállítás után a kievi kórházba került és ott meghalt. Mivel azonban Deutsch haláláról a tanúk csak hallomás útján tudnak és mivel ténylegesen fennállott egy rendelkezés, mely igen szigorú volt, és melynek alapján a vérbajosokat is kiszállíthatóknak kellett nyilvánítani, azért a Népbíróság a Nbr. 11. § ütköző háborús bűntett tényálladéki elemet nem találta fennállónak, mert vádlott ezen cselekménye beleolvad a Nbr. 15. § 2. pontjában meghatározott bűncselekmény keretében.

Vádlott többször beszédet intézett a keretlegénységnek, melyben hangoztatta, hogy a munkaszolgálat büntetés, és hogy valószínűleg sosem fognak visszatérni Oroszországból. Azonkívül egy menetszázad megszemlélése alkalmával, mikor a dögcédulá-

kat kereste és nem találta, bántalmazta a munkaszolgálatosokat. Mivel azonban ezen cselekmények nem állandó folyamatos tevékenységek voltak, azért a Népbíróság a Nbr. 15. § 4. pontjába ütköző népellenes bűntett tényálladéki elemeit nem találta fennállóknak, mert vádlott ezen cselekménye, s egész magatartása beleolvad a Nbr. 15. § 2. pontjában meghatározott bűncselekmény keretébe a cselekményeinek tényálladéki elemeibe.

Vádlott fent körülírt cselekménye a Nbr. 15. § 2. pontjába ütköző népellenes bűntettek tényálladéki elemeit foglalják magukban.

Vádlottal szemben a Népbíróság beszámítást a büntethetőséget kizáró okot nem észlelt, ezért a vádlottat bűnösnek mondotta ki és megbüntette.

A büntetés kiszabásánál vádlott büntetlen előéletét, korát, családos voltát, mint enyhítő körülményeket mérlegelte és az enyhítő és súlyosbító körülmények gondos mérlegelése után a kiszabott büntetést a vádlott alanyi bűnösségi fokával, és cselekményének tárgyi súlyával arányban állónak találta.

A Népbíróság a védő által indítványozott további bizonyítást mellőzte, mert a tényállást teljesen tisztázottnak találta és a további bizonyítás csak az eljárás felesleges elhúzását eredményezhette volna.

Az ítélet egyéb rendelkezései a hivatkozott törvényszakaszokon alapulnak.

Budapest, 1946 évi június hó 6. napján

Bolgár Menyhért s. k. *Hollai Károly* s. k. *Sék Gáspár* s. k. *Dékány Kálmánné* s. k. *Székely Aladár* s. k. *Faludi László* s. k. kiküldött népbírák. *Dr. Tutsek Gusztáv* tanácsvezető bíró.

A kiadmány hiteléül:
Mayerné
sht.

Géppel írt, hiteles másolat. — OL Népfü. 1946—6800.

25.

1940 augusztus 26

Jegyzőkönyv a zsidó nemtényleges tisztek ügyében a Honvédelmi Minisztériumban tartott értekezletről

JEGYZŐKÖNYV

felvétetett 1940 augusztus 26-án a zsidófajú nemtényleges tisztek kérdésének rendezése tárgyában

Jelen vannak:

Györffy-Bengyel Sándor altábornagy, HM. kat. főcsop. főnök, mint elnök,
vitéz Németh Imre tábornok, a HM. Elnökség vezetője,
vitéz Hindy Iván ezredes Vkf. fbü. osztályvezető,
Nagyőszy Miklós vk. alezredes HM. 1. b. osztályvezető,
vitéz Kudriczy István vk. alezredes a Vkf. 6. osztályvezető,
dr. Bán Mihály vk. őrnagy a Vkf. 1. osztálytól,
Boldog Gyula alhadbiztos a III. csfség. részéről,
dr. Szentgyörgyi Lajos min. osztályfőnök a HM. polg. csop. főn.

A Kfcsf. megnyitja az értekezletet és ismerteti a zsidó nemtényleges tiszti kérdést, amely a hadseregben különösen a mai külpolitikai helyzetre való tekintettel sürgős megoldást kíván. Megengedhetetlen és mérhetetlen erkölcsi kárt jelent az egész nemzet szempontjából, ha a zsidó nemtényleges tisztek — amelyeknek a száma 5000 főre tehető — idehaza gazdagodnak, elfoglalják összes kínálkozó állásokat és kiuzsorázzák a magyar fajtát addig, amíg a magyarok a hazáért életüket, exisztenciájukat és jövőjüket áldozzák.

Megoldási lehetőségek:

1. A zsidó nemtényleges tisztekből alakíttassanak tiszti puskás századok — a forradalom utáni tiszti századok mintájára — magyar fajú tisztek vezetése alatt. Alkalmaztatás egyéb puskás századokhoz hasonlóan.

Az értekezlet a javaslatot elutasítja:

a) fegyelmi okokból, mert nem kívánatos, hogy meneteknél pl. az árokparton, menetképtelen tiszti rendfokozatú zsidók feküdjenek,

b) tekintélyi okokból nem kívánatos, mert a tiszti rendfokozatot viselő zsidószázadbeliek megakadt támadását a gyalogságnak kell előrevinni, amely esetleg csak a tisztet látja a megakadt támadóban és nem a zsidót,

c) nem kívánatos a harctéren zsidó *mártírokat teremteni,*

d) a jövő szempontjából megítélve pedig, ha megadjuk a módot, hogy így puskával a kézben érdemeket szerezzenek, akkor ezeket az állampolgári jogokkal és kötelességekkel arányba kell állítani.

2. Mindazokat a zsidó nemtényleges tiszteket, akikre a hads. mint katonákra nem tart igényt, honvédelmi munkaszolgálat címén hívjuk be és honvédelmi munkásszázadokba osztjuk. Ezek magyar fajú tisztek vezetése alatt a működő hads. csapatkörletében legyenek alkalmazva.

A Honvédelemről szóló törvény alapján végrehajtható. Gyors megoldást jelent. Felsőbb döntést nem kíván.

A Vkf. fbü. osztályvezető a megoldással szemben aggályát jelenti be a tiszti állás tekintélye szempontjából. Az aggályokat az értekezlet csak részben látja indokoltnak, mert nem tiszteket, hanem honvédelmi munkaszolgálatra kötelezett polgári egyéneket veszünk igénybe a törvény adta keretben. Az értekezlet a megoldást végrehajthatónak találja.

3. A zsidó nemtényleges tiszti kérdés gyökeres megoldását a rendfokozattól való megfosztás jelenti akár,

a) a Kormányzó Úrnak 1920. I. tc. 13. § 6. bekezdésében biztosított jogánál fogva, vagy

b) közigazgatási úton az A—37. szabályzat alapján történjék is az.

Mindkét megoldás alapján a zsidók mint rendfokozat nélküliek a hadsereg alakulataiban a csapatkörletben teljesítenének katonai szolgálatot.

Az *a)* alatti megoldás radikális, tiszta megoldás, de a Kormányzó Úr elhatározásától függ. Ez a megoldás azonban megnyugtatná a közhangulatot és a hadseregben véget vetne a zsidókérdésnek.

A *b)* alatti megoldás lassú, csak fokozatosan hajtható végre. A mai külpolitikai helyzetben egyedül nem alkalmas a kérdés megoldására. Ezért ennek életbeléptetése mellett

aa) azonnal meg kell kezdeni az emléklapok nemzeti és állástekintély szempontjából radikális felülbírálását. A támasztandó szigorú követelményeknek meg nem felelőktől az emléklapot — ezzel a tiszti jelleget — meg kell vonni,

bb) ugyanakkor az országos érdek megköveteli, hogy az összes zsidó nemtényleges tisztek a költségekre való tekintet nélkül kivonassanak az ország gazdasági életéből azáltal, hogy azonnal mind behívatnak katonai szolgálatra és a zsidó munkásszázadokban, mint szakasz-, raj-, illetőleg részlegparancsnokok nyernek beosztást.

4. Az értekezlet megoldásként javasolja:

a) a 3. *a)* pont szerinti eljárást, vagy

b) a 2. pont szerinti eljárást, vagy

c) a 3. *b)* pont szerinti eljárást.

5. Zsidónak minősítendő minden nemtényleges tiszt, aki az 1939 : IV. törvénycikk alapján zsidónak tekintendő.

6. A Kfcsf. felszólítására a zsidókérdés megoldását a Vkf. 6. osztályvezetője vitéz Kudriczy István vk. alezredes vállalta.

Budapest, 1940 évi augusztus hó 26-án.

Boldogh Gyula alhadbiztos s. k.
vitéz Kudriczy István vk. alez. s. k.
vitéz Hindy Iván ezredes s. k.
vitéz Németh Imre tábornok s. k.
Dr. Bán Mihály vk. őrnagy s. k.
Nagyőszy Miklós vk. alezds. s. k.
Dr. Szentgyörgyi Lajos min. osztályfőnök s. k.
Györffy-Bengyel Sándor altábornagy s. k.

Géppel írt másolat. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4537.

Az iratot 1940 augusztus 30-án iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.

26.

1940 szeptember 3

A csendőrségi nyomozóosztály parancsnokságának jelentése a zsidó munkaszolgálatosok megfigyeléséről

A m. kir. csendőrség nyomozóosztály parancsnoksága

BIZALMAS

16 520. szám. B. kt. 1940.

Zsidó munkaszolgálatosok megfigyelése.

A MAGYAR KIRÁLYI HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

(20. osztály)

Budapest, 1940. szeptember 3. *Budapest*

Bizalmas értesüléseket kapott a nyomozóosztály parancsnokság, hogy az ország különböző helyeire kihelyezett különleges munkaszolgálatos táborokban a zsidók fegyelme, foglalkoztatása, munkateljesítménye és magatartása a lakosságból előnytelen, éles bírálatot vált ki. Ez igen alkalmas lehet a szélsőjobboldali elemek szervezési és agitációs célok kihasználására. Kivezényelt nyomozók és a nyomozó alosztályok jelentései szerint eddig nem volt megállapítható, hogy a szélsőjobboldali elemek ezt már szervezkedésre kihasználták volna vagy a zsidók ellen propagandát kifejtettek volna. A zsidók magatartására vonatkozólag az alábbi hátrányos adatok merültek fel:

1. *Hatvan* községben kb. 1 hónappal ezelőtt mintegy 1000 zsidó munkaszolgálatos volt munkára kihelyezve a Zagyva medrének mélyítési munkálataihoz. A zsidóknak meg volt engedve a magánházaknál való elhelyezkedés és a külön étkezés is. Ezt a zsidók nagyrészt kihasználták és családjaikat is magukkal vitték Hatvanba ... A napi foglalkozásuk 8—11 és 14—17 óráig tartott. A közbeeső időt a községben töltötték ellenőrzés nélkül. A foglalkozáson is ellenőrzés nélkül vettek részt a zsidók, közöttük sokan lemaradoztak a menetből és a fák árnyékában töltötték a foglalkozási időt ...

Brück József, Újpest Wolfner-bőrgyári munkás elbeszélte, hogy július hó 29-én 35 gazdag zsidó engedély nélkül eltávozáson volt Budapesten. Másnapi kivonulásnál, Tolnai őrmester szolgálatvezető azt jelentette a százados századparancsnoknak, hogy a században mindenki jelen van, a távollevők is mind visszaérkeztek. Ezért a szolgálatvezetőnek valamennyien 5 és 10 pengőket adtak. Szentendréről egy Weisz nevű fűszerkereskedő zsidó augusztus hó 1-én Tolnainak, amiért hazaengedte, egy rúd téliszalámit és 10 pengőt adott. Augusztus 1-én 15 órakor a kivonulásnál S. Molnár zsidó főhadnagy a század előtt kijelentette, hogy aznap 21 órakor komoly névsorolvasást fog tartani. A megtörtént névsorolvasásánál Bőhm Pál, Weisz Árpád, dr. Jordán Lajos és még kb. 15 egyén távol volt Budapesten. Ezek másnap a szolgálatvezetőnek 5—5 pengőt adtak hallgatási díj fejében ...

A munkatáborban Singer Sándor újpesti fa- és szénnagykereskedő, Acél Jenő budapesti lakos, M. C. Sz. vezetővel „Önsegélyző" akciót vezetnek, mely abból áll, hogy a gazdagabb zsidók havonta a szegényebb zsidókat 10—20 pengővel segítik. Augusztus hóban is 40 zsidót segítettek különböző összegekkel. A gazdagabb zsidók nem lesznek beosztva szolgálatba, ha mégis beosztják őket, azt pénzért másnak átadhatják. Közönséges munkát (burgonyatisztítás, udvarseprés, súrolás) nem végeznek ...

9. *Gyoma* (Békés megye) községben az egyes munkásosztagok munkahelyükre vonulásuk alkalmával csak a község belterületén menetelnek zártrendben, de ilyenkor is dohányoznak, fütyörésznek, beszélgetnek és egyesek a sorból ismerőseiknek kikiabálnak, azután csoportokba verődve, ténferegve haladnak a munkahelyükig. Egyes osztagokat polgári ruhás beosztottak vezetnek. Az osztag létszámához képest 1—2 egyenruhás tiszt, karpaszományos őrmester és tisztes is kivonul, de azok tetszés szerint az osztag mellett vagy mögött haladnak ...

A századokat 70—100 fős csoportokban földút javítással foglalkoztatják, melyeknek parancsnokai zsidó tisztek, altisztek és tisztesek.

Az osztagok munkateljesítménye annyira csekény, hogy 80—100 fős osztag teljesítménye csak 4—5 rendes munkásember munkateljesítményével egyenlő. Ennek oka az, hogy a felettük parancsnokló zsidó alparancsnok nem serkenti őket szorgosabb munkára, ki-ki saját tetszése szerint végzi munkáját. Ha az elvégzett kevés munkát a munkafelügyelők kifogásolják azt felelik, hogy „elég ez 20 fillérért". Erre vonatkozólag Eke Gyula gyomai útfenntartó hajlandó tanúskodni.

Foglalkozási idejük 7—11 és 14—17 óráig tart. 19—21 óráig kimenőjük van, mely idő alatt vagy a zsinagógába mennek, vagy az utcán sétálgatnak, esetleg a cukrászdában szórakoznak. A helyben lakó munkásszázadbeliek az éjszakát lakásukon töltik ...

10. A 3. honvédkerületi parancsnokság területén a sárvári fegyelmező század osztja szét a munkaszolgálatra bevonultatott zsidókat. Eddig a 232/1., 232/2., 232/3. és 232/4. jelzésű különleges munkásszázadok lettek felállítva. A századok parancsnokai keresztény tartalékos tisztek, akik mellé 3—3 zsidó hadnagy, főhadnagy is be van osztva.

Az első század felállításakor a bevonultatott zsidók teljesen új ruházatot kaptak egyéb felszerelés nélkül. Felszerelés után kb. 10 nap múlva a szombathelyi honvédkerületi parancsnokság parancsot adott, hogy az új ruházatot vonják be és helyette 5/10-es használt ruházatot adnak ki. Ezeket a zsíros és piszkos

ruhákat a zsidó század legénysége saját pénzén rendbehozatta. 1940 augusztus hó elején a zsidó munkaszolgálatos század újabb parancsot kapott, hogy ezt a ruházatot is vonja be. A behívottak pedig saját polgári ruhájukban kötelesek járni. Ruha helyett napi 27 fillér ruhakoptatási pótlékot kapnak. A ruhák bevonása elégedetlenséget és zúgolódást okozott a legénység között, másrészt a fegyelemre is káros kihatása van, mert a polgári ruhában való kimenéskor ellenőrzésük nehézségekbe ütközik.

Újabban a tapolcai és a veszprémi repülőtéri munkálatokhoz 120—120 fő, Szombathelyre pedig 140 fő lett vezényelve útépítésre . . .

11. *A vámospércsi* 202/1. és 202/3. számú zsidó munkásszázad századparancsnoka keresztény, de a munkavezető és a felügyelő parancsnokok zsidók, akik a fegyelemkezelésben nem elég szigorúak. A legénység bevásárlás és más ürügyek alatt a községben csavarog és a helyi zsidósággal barátkozik. Olyan kijelentések hangzottak el a zsidók között, hogy: „a zsidók már dolgoznak, de az urak még nem". A gazdagabbak pénzért dolgoztatnak maguk helyett. Némelyik zsidónál 1000 pengő készpénz is van. A vasútállomásnál végzett kőkirakásánál Targyi János és Tiba Imre vámospércsi keresztény munkásokat alkalmaztak maguk helyett a zsidók 4 pengő napszámért. A zsidók 15—20 fős csoportokba 36 órás eltávozásokra járnak . . .

Ezek a munkásosztagok tagjai a szentanna-pusztai megállótól hitelezett menetlevéllel gyakran utaznak bevásárlás ürügye alatt Budapestre. Budapestre és Debrecenbe majdnem mindennap utazik 20—30 munkás bevásárlás céljából. Az utazáshoz rendszerint honvédségi, de nem ritka esetben csendőrségi mintájú menetlevelet is használnak. A menetlevélen „202/3. különleges munkásszázad parancsnokság" bélyegző lenyomata és Krámer hadnagy aláírása van . . .

Bár az utóbbi időben az állandó ellenőrzés miatt a fegyelemkezelés terén némi javulás mutatkozik. A különleges munkásosztagok között a hangulat általában jó. Lehet azonban tőlük olyan kijelentéseket is hallani, hogy „most is csak a szegényebb sorsú zsidók dolgoznak, a gazdagok most is otthon vannak".

A különleges munkásosztag munkateljesítménye igen kevés. Bár az utóbbi időben némi javulás, illetve szorgalom észlelhető. Ennek a legfőbb oka az, hogy jelenleg Vámospércs község belterületén folyik a munka és az ott állomásozó alakulatok tisztjei állandó ellenőrzést gyakorolnak felettük.

A keresztény lakosság körében igen jó hatást váltott ki a zsidók foglalkoztatása. Azonban a velük való bánásmódot és a foglalkoztatásukat látva nincsenek megelégedve. Szigorúbb munkára való szorításukat hangoztatják. Általában a lakosság körében az a vélemény alakult ki, hogy zsidó munkásosztagok felügyeletével keresztény tiszteket és altiszteket kellene megbízni.

12. *Hajdúnánás* községbe 261/1. zsidó munkásszázad van kihelyezve. Elhelyezésük a ref. elemi iskola. 130—150 látogató keresi fel a zsidókat, akik látogatóikkal zsidó magánházaknál töltik a napot. A 261/2—3. zsidó munkásszázad a városhoz 14 km-re levő Töröktanyán vannak elhelyezve. A zsidó hitközség támogatásával azok részére kóser konyhát tartanak fenn, ahol 150 személy étkezik. Ezek látogatása is olyan mérvű, hogy a lakosság megbotránkozik rajta. Fegyelmetlenek, mert a menetelő századból engedély nélkül kilépnek a látogatók fogadására . . .

Benti adatok szerint kivezényelt nyomozók bizalmas megállapításai, részint pedig a bent feltüntetett tanúk előadásával alátámasztott valóságnak megfelelő értesülések.

Jelentésemet felterjesztem a m. kir. Csendőrség Felügyelőjének és a Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter Úrnak (20. osztály) és szíves tudomásul megküldöm a M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke 2/D. osztályának.

vitéz Ridegh alez. s. k.

Géppel írt másolat, Ridegh alezredes sajátkezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 20. 1940—3—76 840.

A harmadik oldal alsó részén ceruzával a következő szöveg olvasható: „Legutóbbi aokt. értekezleten Nagyőszy alez. közölte, hogy ilyen esetben M. úr döntése szerint rövidített eljárással rangját kell veszíteni!"

1940 szeptember 10-én a Honvédelmi Minisztérium elnöki 20. osztálya a zsidó munkaszolgálatosok megfigyelésével foglalkozó jelentéssel kapcsolatban a következő intézkedéseket tette:

A jelentésben foglalt állapotokat rövid úton tudomására hozta az 1b., a 8., a 10., a 13., az Eln. és az 1. Vkf. osztálynak, valamint a L. H. T. Vezértitkárságnak.

Az 1b. osztály vezetője — olvasható a feljegyzésben — a legutóbbi értekezlet alkalmával közölte, hogy „a visszás helyzetet tűrő, sőt elősegítő zsidó tisztekkel szemben itt az alkalom, hogy közig. eljárás útján rangjuktól megfosztassanak. (M. Úr Önmga)".

A fenti feljegyzésen még a következő gépelt szöveg található: ,, V k f . f b ü . o s z t . r é s z é r ő l : A csö. nyomozóosztály pság. által jelentett konkrét esetekben az osztály szükségesnek tartja arról meggyőződést szerezni, hogy mily intézkedéseket tettek a fegyelem és rend fenntartására az erre hivatott parancsnokok.

Ehhez azonban elsősorban szükséges annak a megállapítása, hogy a bizalmasnak jelzett jelentés megfelelő részei tudomására lettek-e hozva az intézkedésre hivatott parancsnokoknak. Ennek szíves közlésére és a jelentésnek rendelkezésre bocsátására felkérjük a HM. 20. osztályt.

1940. XI. 6. vitéz Hindy ezds. s. k.''

27.

1940 szeptember 4

a) A Katonai Főcsoport főnöke értekezletet hív össze a munkaszolgálatosok üzemi szolgálatra való igénybevétele tárgyában

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője

311. szám. Bbk. KMOF—1940.

Értekezlet összehívása.

M. Kir. Honvédelmi Minisztérium

1. Vkf. osztálynak

Budapest, 1940 évi szeptember hó 4-én. *BUDAPEST*

A Katonai Főcsoport Főnök Úr Önm. f. évi október hó 1-én közérdekű munkaszolgálatra behívható évfolyamok őszi üzemi szolgálatra való igénybevétele tárgyában értekezlet összehívását rendelte el.

Helye: Kfcsf. Úr. Önm. irodája.

Ideje: 1940 szeptember 5-én 11h.

Résztvesznek: I. Csf., III. Csf., III. 2. Csfh., 1. Vkf., 1b. és 16 oszt. és KMOF.

1 db melléklet.

Zerdahelyi ezds.

Géppel írt másolat, Zerdahelyi ezredes sajátkezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4590.

Az iratot 1940 szeptember 4-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.

---

(27)

1940 szeptember 4

a—1. Melléklet az a) alatt közölt irathoz

Melléklet a 311. Bbk. KMOF—1940. számú kiadványhoz.

Értekezlet tárgya:

1941. évi október hó 1-én behívásra kerülő kmsz.-ak alkalmazása őszi üzemi szolgálatra.

1. Munkaerő szükséglet megállapítása: hány fő, milyen szakmabeli szükséges mettől-meddig, hol nyernek alkalmazást, elhelyezést.
2. Behívás: fenti adatok alapján.
3. Munkabér megtérítés kérdésének rendezése.
4. Munkaidő szabályozása az üzemben, gyárban stb.
5. Üzemi munkaidő után fegyelmező gyakorlatok és nemzetvédelmi előadások.
6. Üzemi balesetek kérdésének tisztázása.
7. Munkaszolgálatosok ellenőrzése az üzemi munkánál.
8. Letöltött 3 hó után visszatartás honvédelmi munkaszolgálat címén.
9. Leszerelés.
10. Nyilvántartás.

Géppel írt másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4590.

---

(27)

1940 szeptember 6

b) A Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztálya referensének beszámolója az a) alatt jelzett értekezletről

Pro domo:

A Kfcsf. Úr Önagyméltósága a kmsza.-ok igénybevétele tbn. értekezletet tartott.

Kmsza.-ok igénybevétele az első terv szerint az 1901., 1902., 1903. és 1904. nőtlen,

valamint az 1916—1919. nős és nőtlen évfolyamokra volt tervbevéve.

Az 1939. II. tc. rendelkezései szerint azonban csak 24 éves és ennél fiatalabb évfolyamokat lehet igénybe venni.

Így az igénybevétel csak az 1916—1919. évfolyamokra korlátozódik.

Várható összlétszámuk max. 2000.

Alkalmazásuk:

1940 X. 1-től kezdődőleg

vasútnál,

postánál. Amennyiben a Ker. Min. alkalmazásuktól eltekint, úgy kincstári útügyi intézményeknél kerülnek alkalmazásra.

Alkalmazásuk szd. esetleg zlj. kötelékben. Felállításuk csak kb. 4 zlj. pság.-ot kötne le, míg a felszabadulók a zsidó szd.-ok ellenőrzésével bízatnának meg.

1940. IX. 5. *Rutkay* fhdgy.

K. IX. 6. *L[ászló]*

Géppel írt fogalmazvány, Rutkay főhadnagy sajátkezű aláírásával és László ezredes kézjelével. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4590.

28.

1940 szeptember 10

A Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztálya feljegyzése a 42 évesnél idősebb zsidók leszerelésével kapcsolatos teendőkről

Pro domo:

A Kormányzó Úr Őfőméltósága a 42 évesnél idősebb zsidóknak a munkásszázadokból történő leszerelését rendelte el.

Ehhez az 1b. oszt. intézkedéseit f. hó 9-én megtette. 10-re értekezletet hívott össze.

Az értekezlet abból a célból gyűlt össze, hogy megállapítsa — a HM. Úrnak történő jelentéstétel céljából —, hogy az egyes oszt.-nak és szakmin.-eknek milyen munkálatok elvégzésére és hány zsidó szd.-ra van szükségük. A társminiszterek részére felmerülő szükségleteket az érdekeltek későbbi időpontban fogják közölni:

A 7. m. oszt. 66 zsidó munkásszázadot,

a 7. k. oszt. 29 zsidó munkásszázadot igényel.

Ez azt jelenti, hogy a zsidó munkásszd.-ok leszerelése esetén kereszténye kellene behívni, mert a leszerelések után megmaradó munkaerő a felmerült munkaszükségletek fedezésére nem mutatkozik elégnek.

1940. IX. 10. *Rutkay* fhdgy.

Eredeti, géppel írt fogalmazvány, Rutkay saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4652.

29.

1940 szeptember 14

a) Bartha honvédelmi miniszter rendelete a zsidó tisztek, legénységi állományú egyének és polgári alkalmazottak szolgálati alkalmazása tárgyában

M. Kir. Honvédelmi Miniszter — *Kapják: Vkf. Úr és minden osztály*

44 710. szám eln. oszt.—1940.

Tárgy: *Zsidóvonatkozású tisztek (hasonló állásúak) legénységi állományú egyének és polgári alkalmazottak szolgálati alkalmazása.*

Elosztó szerint

Budapest, 1940. évi szeptember hó 14-én.

Az 1939 : IV. tc., valamint a 47 988. eln. A.—1939. és 51 972. eln. A.—1939. számú rendeletemben foglaltak végrehajtása kapcsán:

A honvédség szolgálati érdekei megkövetelik, hogy egyes szolgálati állásokba (beosztásokba, alkalmazásokba) csak oly egyének kerüljenek, illetve e helyeken csak oly egyének legyenek meghagyathatók, akik — hiv. tényleges állományú és ebből az állományból származó ny. áll. és szkv. tiszteknél (hasonló állásúaknál), valamint hivatásos és továbbszolgáló legénységi állományú egyéneknél feleségük is, — a HM. 51 972. eln. A.—1939. sz. rendeletemben megállapított kimutatandó felmenőig bezárólag, tiszta keresztény származásúak. Ezeket az ún. „védett szolgálati állás"-okat (beosztásokat, alkalmazásokat), mellékelt „KIMUTATÁS" tartalmazza.

Fentiek a m. kir. csendőrségre is értelemszerűen alkalmazandók.

A szükséges felváltásokat, — amennyiben egyes zsidóvonatkozású egyének átmeneti időre való meghagyására vonatkozólag központi intézkedés nem rendelkezik-, az erre illetékes pk.-ok (főnökök, vezetők stb.) azonnal hajtsák végre.

Oly zsidóvonatkozású egyének (ill. kiknek feleségük zsidóvonatkozású) felváltására, akik a mellékelt „KIMUTATÁS" szerint szolgálati beosztásukban ugyan nem volnának meghagyhatók, de akiket ezekbe a beosztásokba a Kormányzó Úr Ő Főméltósága nevezett ki, vagy általam neveztettek ki, intézkedés külön történik.

Kapják:

a) Az összes HM., Vkf. osztályok és központi szervek,

b) az összes h. ker. pság.-ok annyi példányban, hogy a területileg alárendelt összes pság.-okat, hatóságokat, alakulatokat, intézeteket stb. zlj.-ig (oszt.-ig stb.), ill. önálló (kikülönített) alosztályig bezárólag, továbbá az összes állománytesteket elláthassák,

c) a Vkf. 1. oszt. 1000 példányban, a Főv. összes alárendelt alakulatai *b)* pont alatti mérvben leendő ellátására azzal, hogy az esetleg feleslegesnek mutatkozó példányokat ide terjesszék vissza, illetve a még szükséges példányokat a HM. Elnöki oszt.-tól közvetlenül igényeljék.

1 db „KIMUTATÁS".

Bartha s. k.

Nyomtatvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf. oszt.—1940—4940.

Az iraton tintával írt megjegyzés „Elintézés 4790. eln. 1. Vkf. 940. sz. alatt. Irattárba!

Kovács szds. 940. XII. 31."

---

(29)

1940 szeptember 14

a—1. Melléklet az a) alatt közölt honvédelmi miniszteri rendelethez: kimutatás azokról a szolgálati állásokról, amelyeket „zsidó vonatkozásúak" nem tölthetnek be

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

44 710 számhoz. Elnöki oszt.—1940.

KIMUTATÁS

azokról a szolgálati állásokról (beosztásokról, alkalmazásokról), amelyek olyan honvéd- és a honvédségnél alkalmazott polgári egyénekkel, akik az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak n e m tekintendők ugyan, azonban akiknek vagy feleségüknek a HM. 51 972. eln. A.—1939. sz. rendeletben megállapított kimutatandó felmenőkig bezárólag, akárcsak egy felmenőjük is zsidónak született, n e m tölthetők be.

F. sz.	Nem lehet, nem alkalmazható, nem osztható be, nem hagyható meg:	Megjegyzés
1.	2.	3.
	I. Tiszt (hasonló állású)	
1.	Anyagkezelő hiv. főnöke, vagy helyettese*	* a HM. III. Csf. 2. helyettesénél.

F. sz.	Nem lehet, nem alkalmazható, nem osztható be, nem hagyható meg:	Megjegyzés
1.	2.	3.
2.	Állatorvos: *a)* a csapatnál, *b)* állateü. int. pk.-a vagy helyettese *c)* sorozó orvos	
3.	Bevásárló bizottságban	
4.	Bírósági szakértő	
5.	Bü. előadó	
6.	Bü. választmány tagja.	
7.	Bü. tanács tagja.	
8.	Büntető intézetnél	
9.	Csapat (ezzel egyenrangú és ennél magasabb) pk. (vezető, főmérnök stb.)	
10.	Erődítési pk. és ilyen pság.-nál	
11.	Élü. gazd. tiszt: *a)* elő. int. pk.-a (vezetője) vagy helyettese *b)* karp. isk. pk.-a	
12.	Erdő gazd. tisztviselő: üzem-gazdaságvezető, vagy helyettese	
13.	Folyamerők pság.-hoz beosztott kh. előadó	
14.	Felülvizsgálati bizottság elnöke	
15.	Gazdászati tiszt: *a)* gh. főnök. *b)* élü. int.-nél ellenőr.	
16.	Gyógyszerügyi tisztviselő: gyógyszertár vezető, vagy helyettese	
17.	Honv. Min.-ban (BM. VI.—b. oszt.-ban): *a)* osztály- és ennél magasabb vezető (főnök) vagy helyettese. *b)* kiadványozási joggal felruházott aloszt. (csop.) vezető vagy helyettese. *c)* ezenfelül a III. csfség.-nél, az 1a. és 1b. osztályba beosztott tiszt és a HM. számvevőségi osztályaiba beosztott szv. tisztviselők.	
18.	Hadiműszaki törzskarban.	
19.	Hadi Akadémia pság.-nál	
20.	Hadbiztosi tisztikarban	
21.	Hadbiztosi szolgálatban.	
22.	Hdt. pság. M. oszt.-ban és ennek alosztályaiban.	
23.	Hdt. kh. oszt.-ban és alárendelt „K" kir.-nél	
24.	Hadbíró	

F. sz.	Nem lehet, nem alkalmazható, nem osztható be, nem hagyható meg:	Megjegyzés
1.	2.	3.
25.	*a)* Honv. igazságügyi hatóság vez. vagy helyettese	
26.	*b)* osztály- és alosztályvezető vagy helyettese.	
27.	*c)* bírói és ügyészi teendők ellátására nem osztható be	
28.	Hadbiztosi tanfolyam pság.-ánál.	
29.	Hírszerző és kémelhárító szolgálatban	
30.	HTI.-nél	
30. a.	Hdt. lgv. közp. pk.	
30. b.	Hadi üzemi személyzeti kat. pk	
31.	Hv. portyázó szd. pk	
32.	Hdt. hadbiztosság számvevőségi alosztályának Irodai tisztviselő. Irattári tisztviselő.	
33.	Járási katonai pk.	
34.	Javítóműhely pk.	
35.	Katonai attaché és katonai szakközeg	
36.	Katonai képző- és nevelőintézetben	
37.	„K" tiszt	
38.	Kiegészítő pk	
39.	Képességvizsgáló intézetnél	
40.	Koronaőrségnél	
41.	Káb.-nál	
42.	Ker. lgv. közp. pk	
42. a.	Központi ruhatár	
43.	L. H. T. vezértitkárságnál.	
44.	Lőszerraktár pk. és beosztott tü. mü. tisztv.	
45.	Lónyilvántartó tiszt.	
46.	Levente- és lövészkörzet pk.	
47.	Légierők kh. alosztályánál	
48.	Lóvásárló bizottságnál.	
49.	Ló és fegyver törzstiszt	
50.	Magyarország Kormányzójának Katonai Irodájában	
51.	Mezőgazdasági tisztviselő üzem-, gazdaságvezető	
52.	Műszaki segédtiszt.	
53.	Műszaki előadó	
54.	Mentesítési (meghagyási) ügyeknél.	
55.	Nevelő tiszt katonai képző- és nevelőintézetnél	
56.	Nevelő tanár katonai képző- és nevelőintézetekben.	
56. a.	Nemzetvédelmi és azzal kapcsolatos szolgálatban vezetője és helyettese	
56. b.	Hdt. nemzetvédelmi előadó.	

F. sz.	Nem lehet, nem alkalmazható, nem osztható be, nem hagyható meg:	Megjegyzés
1.	2.	3.
57.	Orvos: *a)* csapatorvos *b)* eü. int. parancsnoka vagy helyettese *c)* sorozó orvos	
58.	Oktató tiszt katonai képző- és nevelőintézetekben	
59.	O. V. Sz.-nél	
60.	Önálló aloszt. pk	
61.	Önálló lgv. gá. szak. pk	
62.	Parancsőrtiszt	
63.	Sajtóval kapcsolatos szolgálatban	
64.	Segédtiszt.	
65.	Sorozó tiszt.	
66.	Személyi segédtiszt és szárnysegéd	
67.	Szertár (állat eü., vasúti- és hidász, híradó, mü.. tü., gk. és vonat stb., stb. szertár) parancsnok	
68.	Tart. ti. isk. pk.	
69.	Távirász tisztviselő	
70.	Testőrségnél	
71.	Tanfolyam (tanosztály, iskola) pk.	
72.	Utász, műszaki tisztviselő: laboratórium, terv. tár., szertár oszt. vezető	
73.	Utász szertári tisztviselő: szertár oszt. vezető	
74.	Önálló üteg pk	
75.	Üzemi titkár	
76.	Vezérkarban	
77.	Vkf. osztályaiban és szerveinél	
78.	Versenytárgyalásnál	
79.	Vmk. pk.	
80.	Kikülönített zászlóalj (osztály) és ezzel egyenrangú pk., vezető, főnök stb.	
81.	A 101. II. hir. zlj. 8. lehallgató századnál	
82.	Anyagi altiszt	
83.	Állományvezető	
	II. Legénységi állományú egyén:	
84.	Élü. intézetnél	
85.	Foglár	

F. sz.	Nem lehet, nem alkalmazható, nem osztható be, nem hagyható meg:	Megjegyzés
1.	2.	3.
86.	Gazdasági hivatalban	
87.	Géptávirász	
87. a.	Hdt. uv. oszt. (előadó) mellé beosztott altiszt	
88.	Hv. őrspk	
89.	Huesz.	
89. a.	Huesz. kez. beosztott írnok	
89. b.	Huesz. irodába beosztott.	
90.	Katonai képző- és nevelőintézetnél.	
91.	Koronaőrségnél	
92.	„K" közeg.	
93.	Ksz. altiszt: *a)* gyógyszertári laboráns. *b)* kulcsár. *c)* nyomdász *d)* raktárkezelő	
94.	Küldönc	
94. a.	Központi ruhatár	
95.	Lőszerraktárban.	
96.	Nyomozó	
96. a.	Nemzetvédelmi és azzal kapcsolatos szolgálatban.	
96. b.	Számvevőséghez beosztott altisztek.	
97.	Számvivő	
98.	Szolgálatvezető	
99.	Távbeszélő és híradó központban	
100.	Testőrségnél	
101.	Tiszti-küldönc.	
102.	Vkf. oszt.-aiban és szerveinél	
103.	A 101. II. hir. zlj. 8. lehallgató szd.-ánál	
	III. Polgári alkalmazottak: (Honv. ellenőr, „K" ügynök, küldönc stb.)	
104.	Vkf. oszt.-aiban és szerveinél	
105.	Hdt. Kho.-nál, K. kir.-nél és kikülönített „K" közegeinél.	
106.	A 101. II. hir. zlj. 8. lehallgató szd.-ánál	
107.	Központi ruhatár	
108.	Lőszerraktárban.	
109.	Nemzetvédelmi és azzal kapcsolatos szolgálatban.	

Nyomtatvány. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4940.

30.

1940 szeptember 21

A közérdekű munkaszolgálatosok nyilvántartásáról intézkedő honvédelmi minisztériumi rendelet

M. Kir. Honvédelmi Miniszter *Másolat*

90 896. szám. eln. KMOF—1940.

Közérdekű munkaszolgálatosok nyilvántartása.

A M. KIR. I—IX. KÖZÉRDEKŰ MUNKASZOLGÁLATOS ZLJ. PARANCSNOKSÁGOKNAK

Állomáshelyeiken

Budapest, 1940. évi szeptember hó 21-én.

A honvédelemről szóló 1939. évi II. tc. V. U. III. Rész. 4. Cím. 30. § 4. pontja szerint az I—IX. kmsz. zlj.-ak állomáshelyei sorrendben a következők:

Budapest, Komárom, Szombathely, Mohács, Hódmezővásárhely, Szolnok, Miskolc, Kassa és Esztergom.

A Kmsz. zlj.-ak leszerelési állomáshelyei nem mindenkor esnek egybe fenti állomáshelyekkel, ezért a leszerelt kmsz.-ok nyilvántartásának megkönnyítése céljából mindazon névjegyzékekre, melyeket a pság.-oknak a népmozgalmi nyilvántartó hivatalhoz, katonai kiegészítő pság.-okhoz kell megküldeni a leszerelési helyül, mindenkor a zlj.-nak a 100. BM.—1940. sz. rendeletben megadott állandó helyőrséget kell feltüntetni.

A miniszter rendeletéből:
Zerdahelyi ezds. s. k.

A másolat hiteles:

Budapest, 1940. évi szeptember hó 22-én.
olv. aláírás

Gépirásos, hiteles másolat. — HIL. III. honv. kmsz. zlj. 1940—215. kt.

31.

1940 szeptember 26

A honvédelmi miniszter rendelete a zsidó munkásszázadok gazdasági ügyeinek intézéséről

M. Kir. Honvédelmi Miniszter *Másolat*
55 006. szám. eln. 2. i.—1940.

Zsidó munkásszázadok gazd. közig. végrehajtó szolgálatának ellátása.

Elosztó szerint

Állomáshelyeiken

Budapest, 1940. évi szeptember hó 26-án.

A zsidó munkásszázadoknál a gazd. közig. szolgálat ellátására vonatkozólag — kapcsolatban a f. évi 12 980. M. 1b.—1940. sz. rendelet IV. pontjában foglaltak alapján — az alábbiakat rendelem el:

1. A zsidó munkásszd.-ok gazd. közig. tekintetében önállósított alosztályok.

E szd.-ok érvényesítési szolgálat tekintetében azon kieg. pság. gh.-hoz vannak utalva, amely őket felállította, s így számadási illetékesség tekintetében is azon ker. hadbírósághoz tartoznak, amelynek illetékessége az őket felállító kieg. pság. gh. tartoznak.

A G—19. II. Rész. 1. § 10. pont utolsó bekezdésében említett nyilvántartási számmal e századokat is el kell látni.

2. A gazd. közig. szolgálat önálló elláthatása céljából minden zsidó munkásszd.-nál 1—1 számvivő altiszt van rendszeresítve.

E szd.-hoz oly számvivő altisztet kell beosztani, aki — megfelelő gazd. közig. szakismerettel rendelkezik, s így a szd. pk.-ának a gazd. közig. szolgálat ellátásában valóban is támasza lehessen.

3. A zsidó munkásszd.-ok állandó költségkészlete 1000 P, mely összeget az útbaindítás alkalmával a szd.-oknak, a menetideje alatt felmerülő egyéb kiadásokra (élelmezés stb.) szüksé-

ges összegen felül feltétlenül rendelkezésre kell bocsátani. A pénz biztos megőrizhetése céljából minden századot pénztárládával kell ellátni.

A pénzkezelést a szd. pk. egyedül végzi.

A szd.-oknak a pénzzel való további ellátása azon kerületi hadbiztosság, illetőleg seregtest hadbiztosság feladata, melynek területén a szd.-ok működnek.

4. A századokat a felállítás alkalmával feltétlenül el kell látni mindazokkal a szolg. utasításokkal, rendeletekkel és nyomtatványokkal, amelyek a gazd. közig. szolgálat ellátásához és a rendszeres számadástételhez szükségesek. Ha ezek nem volnának a felállítás alkalmával, esetleg más visszamaradó alakulat terhére rendelkezésre bocsáthatók, akkor azokat innen (HM. eln. oszt.) közvetlenül igényelni kell.

5. A szd.-ok állományába tartozó legénységi állományú egyéneknek — ha más nem lesz elrendelve — ruházattal és felszereléssel való ellátására, valamint a szükségszerű főzőberendezések és konyhaeszközök beszerzésére továbbra is a 203. Om. 1b.—1940. sz. rendelet 6. pontjában foglalt következő rendelkezések érvényesek:

„A különleges zsidó munkásszázadokhoz beosztott legénységi állományú egyének részére semmiféle kincstári ruházati és felszerelési cikk nem adható ki. Ezek az egyének saját ruházatukban kötelesek a szolgálatot ellátni, ugyancsak maguk tartoznak takaróról, főzőcsészéről, kulacsról és evőeszközről gondoskodni.

Fentiekből folyóan a különleges zsidó munkásszd.-okhoz beosztottak részére a saját ruházati és felszerelési cikkek után az 1939. évi augusztus hó 23-án kelt 42 963. eln. 2r.—1939. sz., illetve a mindenkor érvényben levő rendeletekkel az alábbiakban megállapított koptatási díjak számíthatók fel:

Polg. kiskabát után napi 4 fill., mellény után napi 1 fill., nadrág után napi 4 fill., felsőkabát után napi 3 fill. Egy rend fehérnemű után (ing, gatya és 2 pár kapca) napi 2,5 fill., 1 pár lábbeli után 5,5 fill. Takarókért naponként és fejenként 3 fill., kalapért 0,5 fill. Főzőcsésze, kulacs és evőeszköz után koptatási díj nem számítható fel.

A polg. ruházati cikkekért járó koptatási díjak csak tényleg viselt cikkek után és azokra a napokra számíthatók fel, amely napokon tényleg viselték is. A felsorolt ruházati cikkek után a koptatási díj emberenként csak egy darab után, illetve legfeljebb 2 rend fehérnemű után számítható fel.

A klgs. zs. mu. szd.-okat szerszámokkal az a pság. (hatóság stb.) látja el, amelyik foglalkoztatja.

A szükségszerű főzőberendezések és feltétlenül szükséges konyhaeszközök beszerzésére klgs. mu. szd.-onként 400 P hitelkeretet engedélyezek. Az ebből ténylegesen felmerült kiadásokat ide: (HM. 6k. oszt.) jelentse."

A legénység ruházatának és lábbelijének javítására vonatkozólag a 11 821. M. III. Csf.-ség 1940. sz. rendelet 5. pontjának következő intézkedései továbbra is érvényben maradnak.

„Lehetővé kívánom tenni a kihelyezett és ruhagazdálkodási testükkel nem egy állomáson levő klgs. mu. szd.-ok legénysége ruházatának és lábbelijének a 473 933. 2r.—1940. sz. rendelet feltételei mellett történő szd.-on belüli javítását.

E célból századonként:

a) szabószerszám készlet beszerzésére 15 P.

b) cipészszerszám készlet beszerzésére 27 P. hitelkeretet engedélyezek. A beszerzett szabó-, illetve cipészszerszám-készleteket az illetékes anyagszámadótestek vegyék leltári nyilvántartásba.

Az ebből ténylegesen felmerült kiadásokat ide (HM. 6k. oszt.) jelentse.

Az elöl hivatkozott 203. Om. 1b.—1940. sz. rendelet 6a. pontjában, illetve az ott hivatkozott rendeletben megállapított koptatási díjak kiszabatát a klgs. mu. szd.-okkal közölje."

6. A f. évi 2100/Főv. agi. 40. IX. 3. sz. rendelet 2. pontjában megállapított záróvonaltól (a Románia — felé eső trianoni határtól) keletre kihelyezett zsidó muszd.-ok *legénysége* részére a f. évi 2584/Főv. agi. 40. IX. 14. sz. rendeletben megállapított élelmi adagra igényjogosultak addig, amíg az e területre kihelyezett egyéb ala.-ok is ezen élelmi adag élvezetében állanak.

Ezen élelem adag kimérete naponként és fejenként a következő:

kávékonzerv 2 adag	á 27 g	leveszöldség	1 g
marhahús	250 g	hagyma	5 g
főzelék száraz	200 g	ecet	2 g
só	20 g	cukor	5 g
rántásliszt	20 g	szalonna	50 g
fűszer (paprika,		kenyér	70 g
bors stb.)	1 g	zsír	20 g

A tisztek részére a kihelyezett szd.-oknál a f. évi 40 486. eln. 2i.—1940. sz. rendeletben megállapított összegű *gyak. pótdíj illetékes.*

E pótdíj kiszabata rendfokozatra való tekintet nélküli naponként és *fejenként 4 P.*

A tisztek (tisztjelöltek) e kiszabatú gyak. pótdíj élvezetében addig maradnak, amíg az ugyanazon a területen levő egyéb ala.-ok tisztjei e kiszabatú pótdíjat élvezik.

A máshová, vagyis nem az előbb említett területre kihelyezett úgyszintén az előbb említett kiszabatú élelmi adagra való igény megszűnése napjától, a zs. mu. szd.-ok *legénysége* részére a kihelyezési területen, a területileg illetékes kerületi hadbiztosság által megállapított étkezési pénz és 10%-os közétkeztetési illeték, a tisztek részére pedig a 46 016. eln. 2i.—1940. sz. rendeletben megállapított kiszabatú gyak. pótdíj illetékes.

E pótdíj kiszabata:

Százados és törzstisztek részére napi	3 P
Főhadnagy, hadnagy és zls. részére napi	2,50 P

A családi pótlék élvezetében álló hiv. és tsz. legénység részére a gyak. pótdíj bármely kihelyezése alatt illetékes. A pótdíj kiszabata rendfokozatra való tekintet nélkül naponta 1 pengő.

Tart. altiszek és leg.-ség részére gyak. pótdíj a f. évi 43 690. eln. 2i.—1940. sz. rendelet szerint nem számítható fel.

7. Azoknál a zs. mu. szd.-oknál, amelyek mu. vez. csop.-nak rendeltetnek alá, s e csop. gh.-tól oly távolságra alkalmaztatnak, amely távolságon belül a gh. a gazd. közig. szolg. ellátására képes — amit a mu. vez. csop. pk.-a határoz meg — a gazd. közig. végrehajtó szolg.-t a gh. tartozik ellátni. Az ilyen szd.-oknál tehát a gazd. közig. végrehajtó szolg. önálló alkalmazása addig szünetel, amíg a gh. a szolgálatot el tudja látni.

Ezt a körülményt az illetékes kieg. pság.-gal, valamint a kieg. pság. területileg illetékes hadbiztossággal esetenként azonnal közölni kell.

8. Azokhoz a zs. mu. szd-okhoz, amelyeknél a gazd. közig. végrehajtó szolgálatot nem a mu. vez. csop. gh. látja el, lehetőleg hivatásos számvevő altisztet kell beosztani. E szd.-ok gazd. közig. szolgálatának helyes mederben tartását a mu. vez. csop.-ok pk.-ai több ízben ellenőrizzék. A gh. főnököt havonta legalább kétszer kell a századokat a gazd. közig. szolgálatának ellenőrzésére és a személyzet kioktatására kirendelni.

9. A zs. mu. szd.-ok útbaindításáról azt a kerületi, illetőleg seregtest hadbiztosságot kell haladéktalanul értesíteni, amely a

szd.-ok pénz és egyéb anyagi ellátásáról a kihelyezési területen gondoskodni tartozik.

Utasítani kell egyébként az útbaindított szd. pk.-ot is, hogy beérkezését az illetékes hadbiztonsággal közölje.

10. *Jelen rendelettel a már felállított és a még felállításra kerülő zsidó munkássz.-okat 1—1 példánnyal el kell látni.*

Budapest, 1940. évi október hó 28-án.

A másolat hiteles.
Vass tv. s. k.

A másolat másolatának hiteléül:
Kolozsvár, 1942. évi július hó 10-én.
Bakos t. szds.

Sokszorosított, hiteles másolat. — HIL. XII. honv. közérd. musz. zlj. 1942—138. kt.

32.

1940 szeptember 27

a) A honvédelmi miniszter rendelete arról, hogy a zsidó munkaszolgálatosok megünnepelhetik a zsidó újévet

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

Sürgős!
Azonnal!

516. szám. Om. 1b.—1940.

Zsidó ünnepek ünneplése.

Budapest, 1940. évi szeptember hó 27-én.

A 12 980. M. 1b.—1940. számú rendeletem kapcsán és annak kiegészítéseképpen elrendelem, hogy az október hó 2. és 3-i zsidó újéven és az ezt követő hosszúnapon, az említett rendeletben előírt kétórás foglalkozást nem kell megtartani. Ezen ünnepeken ott,

ahol zsinagóga van, a jelentkező szolgálatmentes zsidó vallásúakat zárt rendben oda kell vezetni, ahol azok estig tartózkodhatnak. A visszatérés a zsinagógából ugyancsak zárt rendben történjék.

Kapják: a 12 980. M. 1b.—1940. sz. rendeletemmel ellátottak:

A miniszter rendeletéből:
Nagyőszy alez.

Sokszorosított másolat. — HIL. HM. Vkf. OM.—1940—30/om.

Az iratot 1940 október 1-én iktatták a Vkf. OM. 1. Vkf. osztályán.

---

(32)

1940 október 1

b) Az eln. 1. vezérkari főnöki osztály utasítása a hadtest parancsnokságoknak a zsidó ünnepek megünneplésével kapcsolatban

(34/42) X. 2. 09[10].

1—3. hds. ság.	Táb. posta sz.: 1—3.	Géptávírón! 1—3.
I. hdt. ság.	Táb. posta sz.: 51.	Géptávírón! 4.
III., IV. hdt. ság.	Táb. posta sz.: 53., 54,	Géptávírón! 5., 6.
VI., VII. hdt. ság.	Táb. posta sz.: 56., 57,	Géptávírón! 7., 8.
Gyors hdt.	Táb. posta sz.: 40.	Géptávírón! 9.

1—9-hez:

Felmerült esetből kifolyólag felhívom a figyelmet, hogy a zsidóvallású egyének vallásgyakorlatára és az ezzel kapcsolatos kedvezményekre (szolgálatmentesség, közétkezés alól való felmentés) vonatkozóan az 1939. évi 33. sz. H. K.-ben közzétett 32 021. eln. A. 1939. számú körrendeletben foglalt szabályozás van érvényben.

E körrendelet szerint a zsidóvallású legénység vallásgyakorlatára és az ezzel kapcsolatos kedvezményekre ugyanazok a szabályok mérvadók, mint amelyek a Szolg. Szab. I. Rész. 14., 273. pont (4) bek., 292. pont (2) bek. és 614. pontja a m. kir. honvédség valamennyi egyéne részére előírnak.

E rendeletben foglaltakról értesítse összes alárendelt és területi illetékessége alá tartozó alakulatokat, hogy a közelgő zsidó ünnepeknél ennek értelmében járjanak el.

Kapják: Hds. ság.-ok és az összes még kivonult hdt.-ek.

4795. eln. 1. Vkf.—1940. szám.

IX. 30. *Nádaskay* fhdgy.
K. X. 1. *vitéz László* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, Nádaskay és László saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1940—4795.

Az irat szélén piros és fekete ceruzás, a kiadvány továbbítására vonatkozó feljegyzések és aláírások találhatók.

33.

1940 október 4

A honvédelmi miniszter megtiltja, hogy a Hajdúnánás környékén dolgozó zsidó munkásszázad legénysége hetilapot szerkesszen

M. Kir. Honvédelmi Miniszter
591. szám. Om. 1b.—1940.

Zsidó munkásszázadoknál sajtótermék terjesztése.

Budapest, 1940. évi október hó 4-én.

Tudomásomra jutott, hogy a Hajdúnánás környékén Török és Lóska tanyákon dolgozó 261/2. és 261/3. táb. zsidó mu. szd. zsidó legénysége „Réti Napló" címen századparancsnokuk engedélyével hetilapot szerkeszt, melyet a zsidók saját író- és sokszorosítógépükön állítanak elő és a látogatásukra érkező hozzátartozóiknak terjesztés céljából átadnak.

A sajtótermék, melynek célja saját szavai szerint: „A megnevettetés és az esetleg feltörő keserű könnyek felszárítása és örömmé változtatása", az izgatás kritériumát nem meríti ki ugyan, azonban destruktív tartalma nyilvánvalóan megállapítható és

azzal, hogy a látogatásra érkezőknek a sajtóterméket terjesztés végett átadják, megállapíthatóan azt a célt kívánják szolgálni, hogy a hasonló gondolkodásúakkal az érintkezést ilyenképpen is fenntartsák, ami legjobban kiviláglik abból, hogy „bajtársaiktól" önálló munka, ötlet, tanács küldését kérik.

A sajtótermék további megjelenését betiltottam és elrendeltem feltalálható példányainak elkobzását.

Hasonló röplapok és újságok szerkesztését és terjesztését általában megtiltom és utasításom a hdt. (honv. ker.) pság.-okat, hogy a nekik fegyelmileg alárendelt zsidó munkásszázadoknál ilyen sajtótermékek megjelenését akadályozzák meg.

A miniszter helyett:
vitéz Barabás altábornagy s. k.

A másolat hiteles.
Budapest, 1940. évi október hó 7-én.
Vass tv. irodavezető

Sokszorosított, hiteles másolat. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.— 1940—36/om.
Az iratot 1940 X. 9-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályon.

34.

1940 október 25

A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1b. osztályának átirata a hadtestparancsnokságokhoz a nemtényleges állományú zsidóknak közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakhoz való áthelyezésével foglalkozó rendelettel kapcsolatosan

Pro domo:

A f. évi 507 706. 10.—1940. sz. rendelet úgy intézkedett, hogy az összes nt. állományú zsidókat a Kmsz. zlj.-akhoz kell áthelyezni. E rendelet a tervezett M. felhasználásának megfelelően kiegészítésre és helyesbítésre szorul.

Kiadvány:

1. I.—IX., Gys. hdt. 7. h. ker. pság.
2. 1—3. hds. pság.
3. Közp. szervek. (1. sz. elosztó szerint)[1]

1—2. Hughes.

3. Írásban.

F. évi 507 706. 10—1940. számú rendeletem kapcsán (e rendeletemet csak az I—VIII. hdt. [h. ker.] pság.-ok kapták) a nt. viszonybeli zsidók állománytestéül az alábbi alakulatokat jelölöm ki:

1. a 42 éves és ennél fiatalabb zsidó tisztek és leg. részére a Kmsz. zlj.-akat,

2. a 43 éves és ennél idősebb zsidó tisztek és leg. részére a honi vegyes mu. szd.-okat felállító kieg. kir.-eket,

3. a megbízhatatlan (b. jelzésű) zsidók részére a klgs. mu. szd.-okat felállító kieg. kir.-eket,[2]

4. az összes tiszti és leg. állományú zsidó orvosok és gyógyszerészek részére a helyőrségi kórh.-akat,

5. az összes tiszti és leg. állományú zsidó állatorvosok részére a fog. von. oszt.-okat.

6. az összes tiszti és leg. állományú zsidó mérnökök részére az utászzlj.-akat,

7. az összes leg. állományú zsidó gk. vezetők részére a gk. von. oszt.-okat (illetőleg ezek állománytesteit: a közp. gk. von. oszt. és fog. von. oszt.-okat).

A hdt. pság.-ok gondoskodjanak a fentieknek megfelelő állományrendezésről. Az így megalakított állományok felhasználására külön intézkedem. Az áthelyezéseket f. é. dec. hó 31-ig az ig. lapok helyesbítését a vegyes mu. szd.-ok leszerelésekor, a nt. viszonyban levőkét pedig 1941 január 20-ig kell eszközölni. A

---

[1] Az előző három szót utólag írták be tintával a szövegbe.
[2] Ezekbe a különleges „büntető" századokba osztották be a baloldali, kommunista érzelmű munkaszolgálatosokat vagy azokat, akiket valamilyen feljelentés alapján — tehát nem az évfolyammal együtt — hívtak be munkaszolgálatra.

Kmsz. zlj.-ak állományába áthelyezendők ig. lapjának helyesbítésénél a 13 350. M. 1b. 1940. sz. rendeletem szerint kell eljárni.[3]

A IX. hdt. alakulatainak állományában levő oly nt. zsidók áthelyezésére, akik a fenti 2. és 3. pont szerint kieg. kir.-ek állományába helyezendők át, az átszervezés előtti elöljáró hdt. pság.-ok intézkedjenek.

Kapják: I—IX. hdt. pság. Tudomásul Gys. hdt., 1—3. hds. pság. és közp. szervek.

1940. XI. 24. *Leuscht* alez.
L. XI. 25. *Nagyőszy* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok sajátkezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1b.—1940—1—111 119.

Az iraton levő feljegyzések szerint a kiadványokat október 25-én továbbították rendeltetési helyükre.

35.

1940 november 4

A szombathelyi 22. honvéd kiegészítő parancsnokság kérdése a szombathelyi III. honvéd hadtestparancsnokságához a zsidó származás megállapításának tárgyában

M. Kir. szombathelyi 22. honvéd kiegészítő parancsnokság. 2063. szám. Kt.—1940.

M. KIR. SZOMBATHELYI III. HONVÉD HADTESTPARANCSNOKSÁG

Jelentem, hogy a m. kir. III. honv. hadtestpság. 13 000. eln. I.—1940. sz. rendelet, szövegrész I. fejezet 14. pontja szerint zsidók a jövőben fegyveres szolgálatra nem vétetnek igénybe, tényleges szolgálati kötelezettségüknek a jövőben valamennyien a munkásalakulatok kötelékeiben tartoznak eleget tenni.

Az 1918 és 1919 évben született újoncok között vannak:

1. Áttért zsidó szülők kereszténynek született gyermekei (fajilag tiszta zsidók).

[3] Az utolsó mondatot utólag iktatták a szövegbe, az eredeti mondat a következőképpen hangzott: „Az 1941. III. 1-ig az eddigi előkészületek szerint való felhasználást Sas behívójegyek útján kell biztosítani."

2. Zsidó szülőktől származó kikeresztelkedett gyermekei (fajilag tiszta zsidók).

Kérek döntést arra nézve, hogy a felsoroltak zsidónak tekintendők-e vagy sem.

vitéz Korponay ezds.

Géppelt írt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1940—1—110 733.

Az iratot 1940 november 5-én iktatták a szombathelyi III. honvéd hadtestparancsnokságon.

A III. honvéd hadtestparancsnokság a kérdést felterjeszti a Honvédelmi Minisztériumba. 1941 november 27-én az ügyirat az elnöki osztályba került, ahol csak a következő évben, 1942 április 26-án született döntés. Az iraton a következő feljegyzés található: „A zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálatát a 2870. 1941. Me. kormányrendelet (megjelent az 1942 évi XVIII. HK.-ban) szabályozta. Hogy ki tekintendő zsidónak, az minden kétséget kizáróan az 1939 : IV. tc.-ből állapítható meg. A kérdés további tárgyalást nem igényel, irattárba." (Egyébként e kormányrendelet előkészítésére vonatkozó iratokat, valamint a rendelet szövegét közli kötetünk, lásd 42/a—k. sz. iratot.)

36.

1940 november 5

a) Endre László Pest megyei alispán előterjesztése Teleki miniszterelnökhöz a zsidó munkaszolgálatosok erkölcsi magatartásának ellenőrzéséről

Pest—Pilis—Solt—Kiskun vármegye alispánja

Tárgy: *Különleges zsidó munkaszolgálatosok erkölcsi ellenőrzése.*

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

Pest vármegyében a zsidó munkásszázad foglalkoztatásával kapcsolatban tisztelettel jelentem a következőket:

Tudomásomra jutott, hogy az úgynevezett különleges munkásszázadokba tartozó zsidók az elszállásolás és munkahelyeiken tapasztalatlan, könnyelmű, vagy nagy szegénységben élő keresz-

tény magyar földmíves és munkáslányokat kisebb-nagyobb pénzösszegekkel erkölcstelen üzelmekre bírják rá.

Sőt merültek fel olyan jelenségek, melyek azt a feltevést igazolják, hogy e cselekményeket nem csupán az amúgy is alaptulajdonságukat képező bujaságból követik el, hanem szándékos és tudatos rosszindulatból azért, hogy megbosszulják magukat a munkatábor intézményén.

Eltekintve attól az erkölcsi kártól, amit az ilyen esetek a lakosságban általában okoznak, mérhetetlen szégyent és megaláztatást jelentenek ezek magyar fajtánkra nézve és azt a jogos vélelmet kelthetik minden kívülállóban, hogy annyira hitványak vagyunk, hogy pénzért minden, még a női szemérem is megvásárolható. Nemzetünk jövője függ népünk erkölcsének és fajtisztaságának megóvásától. E zsidó—magyar vérkeveredésből tapasztalat szerint a legszerencsétlenebb és legkártékonyabb egyedek származnak erkölcsi, szellemi vagy testi fogyatékosságokkal és ez annál veszedelmesebb, mert az anya magyar neve révén, bizonyára a természetes apa nevének elhallgatásával — nem is lesz lehetőség a félvérek felkutatására és ellenőrzésére.

E jelenségekre a zsidó munkásszázadok kiküldésével egyidejűleg felhívtam már a katonai hatóságok figyelmét, ez azonban egyedül nem elég. Az elszállásolás nem mindig laktanya, vagy táborszerűen történik és a parancsnokok minden szigorúsága mellett is számos mód van a zsidónak a néppel való érintkezésre. Éppen ezért kötelességünk, hogy a magunk részéről a lakosságot felvilágosítsuk és a szörnyű következmények megismertetésére mindent kövessünk el.

A járási főszolgabírákat és megyei városok polgármestereit jó előre felhívtam arra, hogy a jegyzőkön keresztül a felvilágosítás és ellenpropaganda szolgálatába a község elöljárói által a képviselőtestületeket, a keresztény egyházak lelkészeit, a tantestületet, a népművelést, a levente intézményt, a társadalmi egyesületeket, nőegyleteket és leányköröket kapcsolják be. De felhívásom a férfi egyesületek, a MOVE legényegyletekhez is szólt, hogy őrködjenek ezen veszedelem elhárításán. Felhívásomban rámutattam arra is, hogy ez a védekezés akkor sem lesz hiábavaló, ha a zsidó munkásszázadokat, akár ideiglenesen, akár véglegesen feloszlatják, mert amíg a zsidóság az ország területén szabad mozgást élvez, a zsidó ügynökök, kereskedősegédek, munkaadók, felügyelők részéről ez a veszély fenn fog állani. Különösen fel kell világosítani azokat a leányokat, akik zsidónál házicselédnek szegődnek el. A fentiek bizalmas ellenőrzésére a csendőrörs parancsnokságokat is felhívom azzal, hogy a tettenért, vagy a cselekmény szándékával alaposan gyanúsítható zsidó munkaszolgálatost katonai parancsnokságánál, a polgári egyént, valamint az ilyen nőket az elsőfokú rendőrhatósághoz állítsák elő és titkos kéjelgésért jelentsék fel.

A fent előadottak alapján és a hozzám beérkezett jelentésekre utalással tisztelettel kérem Nagyméltóságodat méltóztassék odahatni, hogy a felvetett nagyhorderejű kérdés törvény, vagy kormányhatósági rendelettel oly módon szabályoztassék, hogy a bűnüldöző hatóságok kezébe elrettentő hatású megtorló eszköz, — visszaesés esetén a sterilizálás elrendelése lehetővé legyen téve.

Budapest, 1940. november hó 5-én.

Endre
alispán

Eredeti tisztázat, Endre sajátkezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1941—15—2522.

Endre előterjesztését a Miniszterelnökség minden megjegyzés nélkül, eredetiben, megküldötte a Honvédelmi Minisztériumnak.

Az irat alján kézírással a következő megjegyzés olvasható: „A 15. osztályhoz átteni azzal, hogy az Ig. M.-nél hasson oda, hogy a III. zsidótörvénybe vétessék fel.

Endrének válasz: Az Ig. M.-nek továbbítottuk a III. zs. törvénybe való felvétel végett. K. B."

---

(36)

1941 február 19

b) A Honvédelmi Minisztérium intézkedései Endre László a) alatt közölt előterjesztésére

I. A m. kir. Igazságügyminiszter Úrnak.
II. A m. kir. Belügyminiszter Úrnak.
III. A m. kir. Miniszterelnök Úrnak.

Budapest

ad I.

Pest—Pilis—Solt—Kiskun vm. alispánjának 1940. évi november hó 5-éről ad III. 432. 1940. eln. sz. alatt a miniszterelnök

úrhoz intézett, s általa hozzám áttett felterjesztése másolatát van szerencsém csatoltan megküldeni.

Ami a zsidó munkásszázadokban szolgálatot teljesítők fokozottabb ellenőrzését, s a polgári lakosságtól leendő távoltartását illeti, tt. közlöm Nagyméltóságoddal, hogy Pest—Pilis—Solt—Kiskun vármegye alispánjának felterjesztése nem a jelenleg szolgáló zsidó legénységre, hanem az 1940. évi állományfelemelés alkalmával bevonult idősebb évfolyambeli azokra a zsidókra vonatkozik, akik a munkásszázadokban teljesítettek szolgálatot. Ezek azonban már az 1940. év végével leszereltek. Ennek ellenére sem vesztette el a felterjesztés kimagasló jelentőségét, mert ez idő szerint is szolgálnak besorozott zsidó hadkötelesek külön osztagokba beosztva és munkára alkalmazva.

Általánosságban megjegyzem, hogy ezekben a külön osztagokban szolgáló zsidó legénységre is a honvédségi szolgálati szabályzat vonatkozik, s az abban biztosított kedvezményeket tőlük sem lehet teljesen elvonni, legfeljebb korlátozni lehet azokat az esetleg előforduló szabálytalanságok megtorlásaként. Nem áll tehát módomban, hogy a zsidó legénységet oly módon zárjam ei egész tényleges szolgálati ideje alatt, tehát két vagy három éven keresztül a külvilágtól, hogy magyar fajú nőkkel ne érintkezhessenek, illetőleg nem tudok oly irányban intézkedni, s oly rendelkezéseket kiadni, hogy a felterjesztésben vázolt, kétségkívül nem kívánatos, sőt — magam is úgy látom — káros érintkezési lehetőség minden körülmények között kizárt legyen.

Mégis a rendelkezésemre álló lehetőségek figyelembevételével a zsidó legénységgel szemben való bánásmód tekintetében oly értelmű rendelkezést adtam ki, hogy ezek részére minden három hónapban engedélyezhető ún. eltávozás (ami rövidebb tartalmú szabadságot, szolgálatmentességet jelent), amennyiben ezt a szolgálati viszonyok megengedik és ha az illető zsidó legénységi állományú egyén magatartásával a kedvezmény megadására rászolgál. A szolgálatmentes időben való kijárást úgy szabályoztam, hogy ebben csak az arra érdemesek részesülhessenek, míg a meg nem felelő magatartást tanúsítók kimenő kedvezményét a századparancsnok egészben vagy részben korlátozhatja. Rendelkezést adtam abban a tekintetben is, hogy a tényleges szolgálatot teljesítő zsidó legénységi állományú egyének vendéglőket, kávéházakat ne látogathassanak, ne dorbézolhassanak, s a polgári lakosságot magatartásukkal egyébként se botránkoztathassák meg.

Hatalmában áll az alakulat parancsnokának — ha az egyeseknél fentiekben vázolt nem kívánatos magatartást tapasztal, vagy ha tudomására jut, hogy a legénységi állományba tartozó valamely zsidó egyén keresztény származású nővel — esetleg anyagi eszközök csábító célú alkalmazásával — erkölcstelen érintkezést folytat — a kimenő kedvezményt hosszabb időre megvonni, vagy szükség esetén csak csoportokban és csak keresztény altisztek felügyelete alatt engedélyezni a kijárást.

E most leírt ellenőrzés azonban eredményesen csak a legénység laktanyaszerű elhelyezése esetében foganatosítható, külső munkák alkalmával azonban a szétszórt és különben is a beszállásolási lehetőségek szabta elhelyezés mellett már nehézségekbe fog ütközni. Itt válik különösen szükségessé a belügyminiszter úr hatósága alatt álló erkölcsrendészeti szervek segítő tevékenysége, melynek foganatosítására az említett miniszter urat jelen szám alatt egyidejűleg felkértem.

Ami a felterjesztésben még említett káros vérkeveredés törvényerejű rendelkezésekkel leendő meggátlását illeti: — az ott felvett elgondolásokat a nemzet fajtisztasága szempontjából a magam részéről is megvalósítandónak, s így a zsidókérdés ezen vonatkozását is szabályozandónak, tehát megoldandónak tartom.

Tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, hogy a nemzet érdekében az itt lehetséges megoldási módozatokat bölcs mérlegelés tárgyává tenni, s megalkotandó új zsidótörvény előkészítésénél figyelembevenni méltóztassék.

Van szerencsém Nagyméltóságodat tt. felkérni, hogy nb. állásfoglalásáról engemet annak idején tájékoztatni méltóztassék.

Budapest, 1941. .....

II.

(Hátirat az I. sz. kiadvány hiteles másolatára.)

Az igazságügyminiszter úrhoz intézett, s a túloldalon másolatban közölt átiratomat — mellékelve egyúttal Pest—Pilis—Solt—Kiskun vm. alispánjának idevonatkozó felterjesztése másolatát — van szerencsém Nagyméltóságod nb. tudomására adni. Véleményem szerint a munkásszázadok keretébe tartozó zsidó férfiak és magyar fajú nők érintkezésének meggátlása az erkölcsrendészet terére is tartozik, amely szempontból Nagyméltóságod az illetékes.

Van szerencsém Nagyméltóságodat tt. felkérni, hogy illetékessége körében a felterjesztésben felvetett, s a nemzet faj-

tisztaságát szolgáló cél érdekében szükségesnek látszó intézkedéseket megtenni méltóztassék.

Felkérem Nagyméltóságodat, hogy nb. intézkedéséről engem tájékoztatni, és a felterjesztő alispánt erről, valamint a jelen átiratomról értesíteni méltóztassék.

Bpest, 1941. .....

III.

(Hátirat az I. és II. számú kiadvány hiteles másolatára.)

Nagyméltóságod Pest—Pilis—Solt—Kiskun vm. alispánjának 1940. évi november hó 5-éről ad III. 432. eln.—1940. szám alatt tárgyban kelt, s másolatban visszaszármaztatott felterjesztését minden kísérő irat vagy megjegyzés nélkül méltóztatott hozzám áttenni.

A felterjesztésben felvetett fontos javaslatokat alapos meggondolás tárgyává tettem. Miután az abban foglaltakkal egyetértek, a túloldali s másolatban közölt átiratokat intéztem a m. kir. igazságügyminiszter és belügyminiszter urakhoz a kétségtelenül fontos közérdekű célok elérése érdekében.

Mindezeket van szerencsém Nagyméltóságoddal szíves tudomásulvétel végett közölni.

Min. Úr Őnagyméltóságának bejelentettem.
K. II. 12. *Dr. Szentgyörgyi* min. osztályfőnök

Dr. Padrah
min. s. titkár
L. *dr. Bernáth* II. 15.
Újból l. *dr. B[ernáth]* II. 19.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával és kézjelével. — HIL. HM. eln. 1941—15—2522.

37.

1940 november 8

A Honvédelmi Minisztérium elnöki III. Csoportfőnökségének rendelete a VIII. hadtestparancsnoksághoz: kivizsgálást kér a 283/19. és 21. számú munkásszázadoknak egyenruhába való beöltöztetésével kapcsolatban

1. VIII. hdt. pság. *Kassa.* *Géptávirón.*

1.

Az er. lesz. pság. 263/er. lesz. 1940. számú felterjesztésében jelentette, hogy a 283/19. és 283/21. zsidó munkásszd.-ok egyenruhában érkeztek meg oda. A szd. pk.-ok előadása szerint azért látta el a 72. kieg. pság. egyenruhával a szd.-okat, mert viselhetetlen rongyos és hiányos volt a polgári ruházatuk.

Ez ellenkezik az eddig kiadott rendeleteimmel (11 821. M. III. Csfség. 1940., 11 949. M. III. Csfség. 1940. sz.). A 72. kieg. pság. eljárását vizsgálja ki és az eredményt f. é. XI. 25-ig ide (HM. III. Csfség.) jelentse.

X. 8. *Martonfalvai* őrgy.
K! 1940. XI. 8. *Demeter* szds.

Kézzel írott fogalmazvány, Martonfalvai és Demeter saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség. 1940—1—65 868.

Az iraton semmiféle feljegyzés nem található az esetleg beérkezett válaszról.

38.

1940 november 18

a) A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének álláspontja a zsidó munkásszázadok sárga karszalaggal való ellátásával kapcsolatban

ELŐTERJESZTÉS:

A Vkf. Úr 4589. eln. 1. Vkf. számú átiratában kéri, hogy a zsidó munkásszd.-ok (vegyes mu. szd.-ok) részére a 11 821. M. III. Csfség. 1940. számú rendeletében megállapított nemzetiszínű

karszalag helyett *sárga színű karszalag* állítassék be a kellálladékba.

57 086. eln. III. Csfség. 1940. számú rendelettel bekértük az I—VIII. hdt. pság.-októl a már beszerzett és a még hiányzó nemzetiszínű karszalagok mennyiségét. A jelentések (csatolt kimutatás) szerint a hdt. pság.-ok a nemzeti színű karszalagok nagyobb részét már beszerezték (47 240 db).

Az 1b. oszt.-tól nyert szóbeli tájékoztatás szerint *jelenleg kb. 260 vegyes* (zsidó) *mu. szd. van,* átlag 200 fő létszámmal, egyenlő *52 000 emberrel.* Ennyi karszalagot kellene beszerezni. Felmerülő költség (db-onként 50 fillér) *összesen kb. 26 000 pengő lenne.*

A nemzetiszínű karszalagok felhasználhatók lennének oly hátországi alakulatoknál, amelyek részére egyenruha rendelkezésre nem áll (pl. háto. 2. csop.-beli alakulatok: 183 459 létszám).

A sárga színű karszalagokat a „Táf-hitel" terhére központilag javasoljuk beszerezni.

Döntésre előterjesztem. 1940. XI. 13.

Martonfalvai őrgy.
XI. 14. *Demeter* szds.
XI. 15. *(olv. kézjel)*
L! Javasolom! XI. 18 *Kubicza* alez.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1940—1—57 086.

---

(38)

1940 november 18

a—1. Az a) iratban említett kimutatás

57 086. eln. III—1940. számra jelentések.

Hadtest	Jelentés száma	Nemzetiszínű szalag			Megjegyzés
		Eddigi beszerzés	Folyamatban levő beszerzés	Hiány	
I.	36 441/eln. III.hb. 1940.	22 706	—	10 836	
II.	14 759/ko. III.— 1940.	1 446	—	2 000	
III.	12 671/eln. I.— 1940.	2 395	—	29	
IV.	13 801/eln. III.— 1940.	1 000	—	3 000	
V.	24 251/eln. III.— 1940.	1 940 464	—	2 404	Fehérszínű
VI.	16 766/eln.upo.— 1940.	1 969	1 400	—	
VII.	5586/eln.h.—940.	5 300	—	—	
VIII.	szám nélkül	10 020	—	4 000	
ÖSSZESEN:		47 240	1 400	22 269	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1940—1—57 086.

---

(38)

1940 november 20

b) A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének további megjegyzései és rendelete az I—IX. hadtestparancsnokságokhoz a sárga karszalagok beszerzésével kapcsolatosan

A HM. Úr döntése szerint (601. OM. 1b. 1940.) a táb. vegyes mu. szd.-ok az általános leszerelés során utolsó lépcsőként f. é. december hó folyamán szerelnek le.

Ennek következtében a sárga karszalagok beszerzése most szükségtelennek látszik, és ezért egyelőre mellőzendő.

Tervezett kiadvány:

I—IX. hadtest parancsnokságnak 1—9.

Állomáshelyeiken.

1—9.

A hdt. pság.-ok avk. tisztjeivel megtartott értekezleten felmerült kérdéssel kapcsolatban értesítem, hogy a táb. vegyes mu. szd.-ok részére tervezett sárga karszalagok beszerzése, tekintve, hogy ezen szd.-ok még f. é. december hó folyamán leszerelnek, egyelőre tárgytalan.

1940. XI. 19.
Martonfalvai őrgy.

XI. 20.
Demeter szds.

K! XI. 20. *(olv. kézjel)*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1940—1—57 086.

39.

1940 december 10

a) A vezérkari főnök javaslata a honvédelmi miniszterhez a zsidó tartalékos tisztek ügyének rendezésére

M. kir. honvéd vezérkar főnöke.

65 800. szám. eln. Vkf. fbü.—1940.

Zsidó tartalékos tisztek (hasonló állásúak) ügyének rendezésére javaslat.

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

Budapest, 1940. évi december hó 10-én. *Budapest*

Az A-37. Szabály Függelékén alapuló „Emléklap"-pal való ellátás a honvédséget a békeparancsban érintő megkötöttség kijátszása volt, azaz azt célozta, hogy a tartalékos tiszti kérdést „rejtve" megoldja és szabályozza és ezzel a honvédség nemtényleges tisztszükségletét biztosítsa.

Megállapításaim szerint kezdetben az emléklapot túlnyomórészt zsidó tartalékos tisztek kérelmezték, mert hiszen tudott dolog, hogy az előkelő társadalmi és hivatali állást betöltő tartalékos tisztek terhesnek találták már a múltban, úgy a jelenben és a jövőben is a katonai hatóságok és parancsnokságok békebeli utasításait és rendelkezéseit teljesíteni.

Ez a helyzet lényegesen javult Nagyméltóságod által kiadott 1936. évi 15 436. eln. 8—1936. sz. rendelet folytán akkor, amikor a nyilvántartásban álló összes tartalékos tiszteknek (tisztviselőknek) kötelezővé tették az emléklapnak záros határidőn belül való megszerzését, mert ellen esetben a legénységi nyilvántartásba tétetnek át.

Ez az intézkedés végre megmozgatta a honvédség szempontjából nagyobb értéket jelentő előkelőbb társadalmi rétegből származókat is, de — természetesen a honvédség szempontjából kevesebb értéket jelentő — zsidó fajúakat is tömegesen.

Indokolt volt a zsidó fajúaknak megtartása azon időpontig, amíg a szükségletet tiszta keresztény származásúakkal fedezni nem lehetett. Ma azonban a helyzet lényegesen más. Elég keresztény származású tartalékos tiszttel (hasonló állásúval) rendelkezünk ahhoz, hogy a honvédség szükségletét fedezzük.

A Felvidék egy részének, Kárpátaljának és a keleti, valamint Erdély egy részének visszacsatolása kapcsán eszközölt behívások igénybe vették a zsidó fajú tiszteket (hasonló állásúakat) is, ez pedig a fegyelem szempontjából gyakran kényes eseteket idézett elő és csak a parancsnokok igen körültekintő, erélyes intézkedései folytán nem vezettek fegyelembontó és függelemsértő esetek kirobbanásához.

Az 1939. évi IV. tc. kapcsán 47 988. eln. 1939. számú rendelettel kiadott „Utasítás" I. Rész 1/1. pontja határozottan kimondja, hogy a m. kir. honvédségben zsidónak minősülő egyén sem tiszti (hasonló állású), sem altiszti, sem pedig tisztesi rendfokozatot el nem érhet.

Nagyméltóságodnak 1940. augusztus hó 31-én kelt 44 572. eln. 8—1940. sz. rendelete értelmében zsidónak minősülők a jövőben emléklappal nem láthatók el.

Magam pedig 1940. július hó 8-án kelt 63 634. eln. Vkf. fbü. 1940. sz. rendeletemmel akként intézkedtem, hogy zsidóknak minősülők, akik rendfokozatukat becsületügyi eljárás eredményeként vesztették el, rendfokozatukról lemondottak, bűnvádi úton lefokoztattak, valamint rendfokozatukból közigazgatási eljárás során elbocsátattak, rehabilitálási kérelmei nem tárgyalhatók. Vonatkozik ezen rendelkezésem természetesen karpaszományosok újrafelvételi ügyeire is.

Most, hogy a m. kir. honvédség túlnyomórészt békeállomáshelyére visszatért, nagyrészben leszerelt, de főleg arra figyelemmel, hogy a világpolitikai események rohanása a m. kir. honvédséget újból sorompóba állíthatja, elérkezettnek látom az időt arra, hogy a zsidó tisztek, tisztviselők, tisztjelöltek, tisztviselőjelöltek és karpaszományosoknak e minőségű viszonya a m. kir. honvédségen belül rendeztessék.

Nem felelhet meg azon megoldás, hogy egyszerűen akként rendelkeznénk, hogy mától kezdve a fenti bekezdésben említetteket válogatás nélkül különleges munkásalakulatokba sorolnók és dolgoztatnók, mert addig, amíg említettek rendfokozatuk birtokában vannak, ez a megoldás a tiszti, tisztviselői állástekintélyről eddig alkotott fogalmakról való lemondást jelentené, amihez a magam részéről hozzá nem járulhatok.

Ezen kérdés gyökeres megoldásához javaslatomat az alábbiakban teszem meg:

1. Minthogy az „Emléklap" a békeparancsban foglalt és a honvédséget sújtó béklyó megtörésével létjogosultságát már elvesztette, az „Emléklap"-ot *1940. december hó 31-ével hatályon* kívül helyezni, bevonatni és megsemmisíteni.

Alátámasztom ezen javaslatomat még azzal is, hogy megállapítottan rengeteg visszaélés fordult elő az „Emléklapok"-kal, hamis adatok bejelentése folytán, az adatok ellenőrzése pedig meg nem oldható feladatok elé állította az állománytesteket, valamint nyilvántartó katonai hatóságokat.

2. Valamennyi — *származását már igazolt és kereszténynek talált* tiszt, tisztviselő, tisztjelölt, tisztviselőjelölt és *karpaszományos* „Igazolványi lap"-ja 1941. évi január hó 1-étől „1941-ben tiszti rendfokozata felülvizsgálva" (körbélyegző, aláírás) jelzéssel felülbélyegzendő lenne.

A zsidóknak minősülőknek „Igazolványi lap"-ja bevonandó

lenne, újjal lennének ellátandók, azoknak azonban viselt rendfokozatuk már nem szerepelne még a „volt" megjelöléssel sem.

Megítélésem szerint fentvázolt javaslatom végrehajtása elérné a kitűzött és a jelen kor szelleme által megkövetelt, valamint fegyelmi szempontból nem utolsó sorban méltánylandó elsőrendű célt, és így arra kérem Nagyméltóságodat, hogy azt *sürgősen* megfontolás és döntés tárgyává tenni méltóztassék.

Werth gytbk.

Géppel írt tisztázat, Werth saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 8—1940—8—115 900.

Az iratot 1940. december 16-án iktatták a HM. elnöki 8. osztályán.

---

(39)

1941 december 20

b) A Honvédelmi Minisztérium elnöki 8. osztályának megjegyzése az a) alatt közölt javaslattal kapcsolatban

Pro domo:

...[1] Lényegében tehát — egy okmánycsere kapcsán — burkolt formában ez úton megfoszthatók lennének az érdekeltek rendfokozatuktól, s ezzel a kívánt célt minden körülményeskedéstől menten, hosszadalmas közigazgatási eljárás, vagy Legfelsőbb Hely döntésének kieszközlése nélkül elérhető volna.

A kérdés — az osztály megítélése szerint — ebben a formában megnyugtató módon nem oldható meg, bár jogi alapot teremteni ahhoz, hogy — a javasolthoz hasonló — szükségmegoldás létrehozható legyen — kétségtelenül sikerülne.

Ilyen szükségmegoldás lenne pl. a következő elgondolás alapján:

a) az 1939 : IV. tc. 5. § (1) bekezdés kimondja, hogy „Tisztviselőként vagy egyéb alkalmazottként zsidó nem léphet az állam .... szolgálatába".

Ha élünk azzal a jogi fikcióval, hogy a nemtényleges tiszt — épp hivatásának természeténél fogva — az államnak (illetőleg

[1] A fenti feljegyzés a bevezetésben részletesen ismerteti a vezérkari főnöknek az *a)* iratban közölt felterjesztését.

a nemzetszerkezet végrehajtó hatalmának) nem állandó jelleggel felruházott, hanem csak a szükség bekövetkezte alkalmával, és korlátozott időtartamra igénybevett alkalmazottja (tisztviselője), s a jelen pillanatot a teljes nyugalmi állapotnak tekintjük, kétségtelen, hogy a törvény fenti szakasza értelmében a jövőben zsidók nem volnának tiszti jelleggel alkalmazhatók és HÁK., vagy egyéb esetekben katonai szolgálatra behívhatók.

b) Az 1939 : IV. tc. a zsidókat nem teljes jogú állampolgárokká degradálta, s úgy szellemi, mint politikai és gazdasági helyzetük tekintetében második vonalba helyezte őket.

E törvényes rendelkezés által a zsidók társadalmi súlya oly mélyre süllyedt, amely a tiszti állás tekintetekkel többé már össze nem egyeztethető, s a nemtényleges zsidó tisztek ellentétbe kerültek az A. 37. Utasítás egész szellemével, különösen azonban annak 8. § és Függeléke 2. § d. alpontjával, továbbá az A. 46. jelz. Bü. Szabályzat-tal. E szabályzat 4. § 1. pontjának II. Fejezete ugyanis elrendeli, hogy „Közigazgatási úton kell a rendfokozatából elbocsátani azt a tisztet, akit a polgári büntető bíróság hivatalvesztésre, a politikai jogok gyakorlatától való felfüggesztésre, vagy a viselt hivatal, állás, illetőleg az ügyvédség elvesztésére jogerősen elítélt".

E Szabályzati rendelkezés kiterjesztő értelmezése kétségtelenül vonatkozik a zsidó nemtényleges tisztekre is, akiket ugyan nem büntető bíróság, hanem a törvényhozás fosztott meg politikai jogaiktól, zárta ki őket a hivatalviselésből, illetőleg mint nem kamarai tagokat — az ügyvédi gyakorlat folytatásából.

c) A tiszt a legelőkelőbb társadalmi osztályhoz tartozik. Nem maradhat tehát tiszt az, aki faji hovatartozása miatt — törvénybe iktatottan — még a polgári társadalom által is a társadalom megbélyegzettjeként kezeltetik, akivel szemben tehát nem azonos értékítélet érvényesül, mint a keresztény tiszttel szemben.

A fent kiragadott indokok is elegendőek lennének oly konkrét rendelkezés meghozatalára, amely ezt a kérdést megnyugtató módon hivatva lenne rendezni.

Mert az iktatványban javasolt mód — az osztály megítélése szerint ezt a végleges és gyökeres rendezést nem biztosítaná.

Indokok:

1. Az Államfő által eszközölt tiszti kinevezéseket — épp mert elvi jelentőségű dologról van szó — ilyen sommás formában, még közigazgatási úton sem semmisíttethetnénk meg, ehhez törvényes rendezés alapján Államfői döntés volna szükséges. Ily

döntést a tervezett III. zsidótörvény megalkotása előtt kieszközölni azonban nem látszik valószínűnek.

2. A javaslatban említett eljárás — burkolt jellege miatt —, ilyen kényes kérdés rendezésére nem látszik alkalmasnak, egyrészt a várható nem kívánatos politikai hullámverés, másrészt az alkalmazott mód miatt a társadalomban bekövetkező kritikai ellenhatás miatt.

3. A javaslatban említett célt még az eszköz válogatás nélkül való alkalmazásával sem érnénk el, mert

a) nem ismeretes az a mérték, amivel a zsidó fajúak meghatározását az új törvény mérni akarja és fogja, tehát ha történetesen az új törvénynek a régivel szemben kiterjesztő hatálya lesz és szélesebb kört fog érinteni, a társadalmat két ízben fogjuk izgalomnak kitenni.

b) Csak akkor lehetne tervezett eljárást keresztülvinni, ha az összes tartalékos tisztek származásának igazolása már befejezést nyert volna. Mert addig, amíg valakiről az igazolóbizottság meg nem állapította, hogy a törvény szerint tényleg zsidó, olyan lépést kezdeményezni, hogy tiszti jellegét elveszítse, nem lehet. A származások igazolása pedig — tárgyilagos számítás mellett — még legalább 1 esztendőt vesz igénybe.

c) A származások igazolása — tehát a zsidókérdés — tekintetében még az 1939 : IV. tc. alapján állunk. Kérdés, hogy az új törvény ezt mennyiben fogja alapul venni, vagy szigorítani, tehát nem lesz-e szükséges az eddigi igazolásokat is revízió alá venni. Ez újabb időbeli eltolódást jelent.

4. A kérdéshez kapcsolódik, mint mellék kérdés, az is, mi történjék a tiszti nyilvántartásból törölt nemtényleges tisztek tiszti kitüntetéseivel?

Amilyen furcsa lenne rendfokozat nélküli egyént pl. Vaskorona-renddel felékesítve látni, épp oly meggondolandó és kényes dolog volna ezektől a személyes bátorsággal, nehéz körülmények között kiérdemelt kitüntetéseket megvonni.

5. Az osztály kötelességszerűen rámutat e kérdésnél arra is, hogy nyilvántartásunkban áll több zsidó származású nyugállományú tiszt is (pl. br. Hazav Samu vezérezredes Úr Ő Nmg.-a, Friedrich tbk. stb.) akikkel szemben követendő eljárásunkat szintén precizírozni kellene. Ha a törvény intenciói alapján, akár rendeleti, akár törvényes úton, rendezzük a kérdést, ennek a problémának a megoldása, a honvédség tekintélyi helyzetének megóvása szempontjából sem irrelevans.

Túlságos rigorozitás velük szemben talán méltánytalan lenne, viszont a kérdés elhallgatása ideális támadási felületet teremtene a honvédséggel szemben.

Az osztály a fenti okfejtéseit a következőkben összegezi:

Kétségtelen, hogy a kérdés szőnyegrehozatala időszerű és azzal foglalkozni szükséges egyrészt általános nemzeti és társadalmi szempontból; másrészt azért, hogy a III. zsidótörvény rendelkezései előkészületlenül ne találjanak.

Az osztály azt az álláspontot vallja, hogy a zsidók az A. 37. Jelz. szab. 8. §-ban felsorolt követelményeknek az 1939 : IV. tc. megjelenése óta meg nem felelhetnek, mert a tiszttől megkívánt tekintéllyel nem rendelkezhetnek, a polgári társadalom értékelő kritikáját nem biztosíthatják, a tisztikar közszellemébe és hivatástudatába nem illeszkedhetnek bele, s oly körbe tartoznak, amelyben a jövőben tiszt már senki sem lehet, összességében tehát a zsidó fajhoz való tartozásuk a tiszti állással össze nem egyeztethető, így tehát rendfokozatukból elbocsátandók lennének.

Miután pedig a honvéd tiszti szolgálatot az osztály szintén állami szolgálatnak minősíti, amellyel kapcsolatban azonban az 1939 : IV. tc. akként rendelkezik, hogy azt a zsidó fajúak elől a jövőben elzárja, az osztály a törvényes alapot is adva látja ahhoz, hogy a kérdezett zsidó tisztek rendfokozatukból elbocsátassanak.

A tervezett eljárási módot azonban az osztály nem tartja megfelelőnek a gyökeres rendezésre, s ezért a Vkf. Úr Önmg.-nak adandó válasz előtt — a kérdés célszerű megoldása tekintetében — az érdekelt kbt. társosztályok szíves véleményének kikérését is szükségesnek tartja.

Ezért lássa *R. u.*

1. Kbt. 1b. oszt.
2. Kbt. 10. oszt.
3. Kbt. 15. oszt.
4. Eln. oszt.

szíves véleményük közlése végett

1940. XII. 20.

Bardóczy ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 8—1940—8—115 900.

---

(39)

1941 január 8

c) A Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben

1b. oszt. részéről:

1. A kérdés igen sürgősen megoldandó, még akkor is, ha az új törvény alapján revízióra szorulna, mert egy esetleges hák. alkalmával éppen a zsidó nt. tisztek igénybe nem vétele forradalmasítja a társadalmat.

2. A kitüntetés értékének megbecsülésére bizonyos kitüntetteket, vagy ne vegyünk igénybe kat. alapon — hanem csak honvédelmi msz. alapon —, vagy foglaljuk őket külön egységbe.

3. E tiszteket meg kell fosztani a rendfok.-tól még akkor is, ha ezáltal a szükségletben bizonyos hiányok keletkeznek is.

E hiányokat a zsidóknak (orvos, gyógyszerész, állatorvos, mérnök stb.) rendfok. nélküli igénybevételével és egy magyar fajú pk. *mellé* való beosztásával kell biztosítani úgy, hogy őket önálló működésüknek minden lehetőségétől megfosztjuk.

1940. I. 5.

Ujváry alezds.

L. I. 8. *Nagyőszy* ezds.

I. 8. *Zugi* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok aláírásával. — HIL. HM. eln. 8—1940—8—115 900.

---

(39)

1941 január 14

d) A Honvédelmi Minisztérium 10. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben

A 10. osztály részéről:

1. Az osztály a Vkf. Úr Önm.-nak az emléklap általános hatályon kívül helyezésére vonatkozó javaslatával egyetért.

2. A zsidó tartalékos tisztek stb. rendfokozatát el kellene venni, az elvonásra azonban megfelelő törvényes alapot kellene teremteni.

3. Az Igazolványi lapra vonatkozólag az osztály kevésbé kifogásolható megoldásként azt javasolja, hogy a zsidó tart. tiszteknek (stb.) a tőlük bevonandó Igazolványi lapok helyett egy más színű „Igazolvány"-t kellene kiadni, amelybe az Igazolványi lapból a szükséges adatokat kellene átvezetni, a rendfokozatot azonban nem.

4. A 2. és 3. alatti eljárást kellene követni a tart. altisztekkel és tisztesekkel is.

5. A kitüntetéseket nem lehet elvenni. Az alábbi 6. pont szerinti javaslat szerint az érintett zsidók szolgálatukat polgári ruhában teljesítenék. Feltételeket szabni — oly formán, hogy pl. a III. o. vaskoronánál magasabb kitüntetéssel rendelkezőket kivételes elbánásban részesítsük —, márcsak azért sem tartja az osztály helyénvalónak, mert köztudomású, hogy a kitüntetések értéke a volt háborúban bizonyos csökkentést mutatott, nevezetesen amiért valaki 1914-ben, vagy 1915 elején III. o. kék-et kapott, ezért 1918-ban már rendszerint III. o. vaskoronarend járt. Ez méltánytalanságok forrása lehetne.

6. Az orvosokat, gyógyszerészeket, mérnököket stb. szakképzettségüknek megfelelő alakulatokhoz (helyőrségi kórház stb.) kellene behívni, ahol polgári ruhában és karszalaggal ellátva keresztény parancsnok felügyelete mellett teljesítenék szolgálatukat. A többi kisebb hányadát pedig, szintén polgári ruhában, karszalaggal, a zsidó munkásszázadokhoz kellene behívni, ahol irodai stb. szolgálatra kellene őket felhasználni. A feles számú zsidókat internálni kellene. Internálásra az idősebb évfolyamokat kellene elsősorban figyelembe venni.

Az elmúlt hák. bebizonyította, hogy a zsidó tartalékos tisztek a zsidó munkásszázadoknál mint parancsnokok egyáltalában nem feleltek meg, s így erre a szolgálatra amúgy sem jöhetnének figyelembe. Viszont a volt tisztekből munkásszázadokat alakítani, a Vkf. Úr Önm. átiratában foglaltakon kívül már azért sem célszerű, mert eme századok munkateljesítménye és értéke a felmerült költségekkel szemben nullával egyenlőnek nevezhető.

1941. I. 14. *Krohay* alez.
L.: I. 14. *Pintér* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 8—1940—8—115 900.

(39)

1941 január 28

e) A Honvédelmi Minisztérium 15. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben

A 15. osztály véleménye:

Mindenekelőtt megjegyzi az osztály, hogy a jelen ügydarabban felvetett összes[1] kérdések az új (III.) zsidótörvényben előreláthatólag, illetve remélhetőleg[2] szabályozást fognak nyerni. Az osztály azoknak az elveknek figyelembevételével, amelyeket a Miniszter Úr Őnagyméltósága irányadóknak elfogadott, megszerkesztette az új zsidótörvény honvédelmi vonatkozású §-ának szövegtervezetét. Ezt a szövegtervezetet a 112 127. eln. 15—1940. sz. alatt az érdekelt osztályoknak el is küldte. Ennélfogva a Vezérkar Főnöke Önmg.-a által felvetett összes kérdések oly módon fognak az új zsidótörvényben — joggal feltehetőleg[3] — szabályozást nyerni, hogy a rendelkezéseknek meg lesz a törvényes jogi alapja (legalábbis erre törekszünk a HM. igazgatás részéről, ill. HM. Úr Önmg.-ától nyert előzetes elvi hozzájárulás birtokában)[4]. Ez irányban tehát semmi intézkedésre szükség nincsen.

Megfontolandó marad azonban az a körülmény, hogy szükséges-e a felvetett kérdésben az új zsidótörvény hatálybalépése *előtt* is intézkednünk, illetőleg, hogy nem várhatjuk-e meg a törvény hatálybalépését, amikor is a kérdések szabályozása minden kritikától mentesen, megnyugtató módon történhetik meg.

E kérdéssel kapcsolatban a Vkf. fbü. osztály javaslatára és a kbt. 8. osztály véleményére az osztály a következőket jegyzi meg:

Nincsen ellenvetése az osztálynak az ellen, hogy az Emléklap-ot hatályon kívül helyezzük és bevonassuk. Ezzel az intézkedéssel nem jutunk a Hvt. törvénnyel sem ellentétbe, mert annak a 74. § (5) bekezdésében foglalt rendelkezés csak a törvény hatálybalépésekor fennállott helyzetet szabályozta.

---

[1] Az „összes" szó helyett eredetileg „visszás" állott.
[2] Az előző három szót utólag írták a szövegbe.
[3] E két szó utólag került a szövegbe.
[4] A zárójelen belüli szöveget utólag iktatták be.

Nem érthet egyet azonban az osztály az „Igazolvány-lap" kicserélésére vonatkozó[5] intézkedéssel. Ugyanis burkolt formában okmánycsere alapján a kérdés egyáltalán nem oldható meg, mert azzal az intézkedéssel nem érnénk el a célunkat, vagyis azt, hogy a zsidó tart. tisztek rendfokozata megszűnjön. A tartalékos tiszti rang a legfelsőbb Hadúr által adományoztatott, annak lényege és mivolta egy nyilvántartási feljegyzésen nem alapulhat, ezért ezt egy egyszerű közigazgatási formális[6] intézkedéssel megszüntetni nem lehet.

Az „Igazolványi lap"-ok kicserélése után is a zsidó tart. tisztek joggal fogják magukat továbbra is tart. tiszteknek[7] tekinteni.

A kbt. 8. osztály javaslatának a. pontjára vonatkozóan megjegyzi, az osztály, hogy az 1939 : IV. tc. 5. §-a a kérdés megoldásául nem alkalmazható, mert a tart. tiszti rendfokozat állandó jellegű, ez ugyanolyan mértékben fennáll akkor is, ha a tart. tiszteket nem vesszük igénybe . . .[8]

L. I. 28. *dr. Bernáth*
dr. Pláner

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 8—1940—115 900.

A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának 1941. január 31-i feljegyzése szerint, minthogy a III. zsidótörvény — valószínűleg — 1941 tavaszáig nem emelkedhet jogerőre, egy „a zsidókérdésnek a haderőn belül való teljes megoldását szabályozó törvényt" kellene hozni.

Ehhez a törvényhez a kormányzó minden bizonnyal jóváhagyását fogja adni.

Javasolja azonban az intézkedések megtétele előtt különböző statisztikai adatoknak megállapítását. Ezek: a zsidónak minősülő tisztek száma, foglalkozásuk szerinti megoszlása, szolgálati képességeik, mely szolgálatra kell őket megfelelő keresztény tisztek hiánya folytán igénybe venni s végül, hogyan lehet esetleges destruálásukat megakadályozni, elejét venni „a nemzet erkölcsi ellenállását aláásni igyekvő törekvéseknek (gyűjtőtábor stb.)". (Ugyanott.)

[5] A „vonatkozó" szó helyett eredetileg „tervezett" állott.
[6] A „formális" szó utólagos betoldás.
[7] A „magukat" szó helyett eredetileg „rangjukat" szó állott, s a „tart. tiszteknek" kifejezést utólag iktatták be.
[8] A továbbiakban a 15. osztály közli, hogy egyetért az elnöki 8. osztálynak azzal a véleményével, mely szerint az 1939 : IV. tc. rendelkezései következtében a zsidók társadalmi súlya oly mélyre süllyedt, hogy az a tiszti állás tekintélyével már nem egyeztethető össze.
Végül javasolja, hogy a III. zsidótörvény hatálybalépte előtt az ügyben semmiféle intézkedést ne tegyenek, mert valamennyi kérdés az új törvény vagy annak végrehajtási rendelkezései által rendezést fog nyerni.

(39)

1941 március 1

f) A Honvédelmi Minisztérium 13. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben

A 13. osztály az egybegyűjtött anyag áttekintése után általában a kbt. 15. osztály által kifejtetteket teszi magáévá, mint olyan álláspontot, amely az érvényben levő jog szabályainak, a célszerűségnek és a jövő jogfejlődés (újabb zsidótörvény) várható rendelkezéseinek helyes számításbavételével leginkább látszik ajánlhatónak; — mindamellett a 3. sz. betétív 2. oldalának alulról számított 3. és 4. sorában foglaltak kivételével; ezekkel kapcsolatban[1] utal az osztály a kbt. elnöki osztály (4. sz. betétíven foglalt) véleményének 1. pont végbekezdésében foglaltakra. Másrészt azonban a maga részéről[2] annak a véleményének ad kifejezést, hogy olyan berendezkedésű állami szervezet mellett, mint aminő a mienk, nem lenne az Államfő jogállásának megfelelő az olyan javaslat[3], hogy bárha legfelsőbb[4] Hadúri minőségében is — alattvalóinak *egy egész kategóriáját* már megszerzett jogaiktól megfosztó rendelkezést, mint merőben *egyéni* elhatározásán és döntésén alapuló intézkedést adjon ki. Ezért az osztály nézete szerint ilyen óhaj előterjesztése nem volna kellően megokolható.[5]

De az osztály nézete szerint erre nincs is szükség, hiszen amennyiben a III. zsidótörvény bevárása a honvédelmi érdekeket sértené, a honvédelmi törvény a kívánt jogszabály létesítésére módot ad a 141. § (2) bekezdésében adott felhatalmazással. A kormány valamennyi tagjának felelőssége mellett, a 36-os országos bizottságnak bemutatás kötelezettségével — e tárgyban is rendeletileg intézkedhetik.

Ilyen intézkedés lehetne pl., hogy zsidók (zsidónak tekintendők) a m. kir. honvédség (csendőrség) tartalékában tiszti (hasonló),

[1] A „kapcsolatban" szó helyett eredetileg „szemben egyrészt" kifejezés állt.
[2] A jelzés előtti négy szó betoldás.
[3] A „javaslat" szó helyett eredetileg „kívánság" van.
[4] Eredetileg: „felsőbb" szó olvasható.
[5] Eredetileg az utolsó öt szó helyett a következők állottak: „nem felelne meg az Államfő személye iránti különösen a honvédséget kötelező tekinteteknek sem."

illetve altiszti, tisztesi rendfokozatot nem viselhetnek és hogy ebből folyólag a rendelet hatálybaléptétől (kihirdetésétől) kezdődőleg rendfokozatuk megszűntnek tekintendő. Ilyen rendelkezés nincs ellentétben a legfelsőbb Hadúr jogaival, mert az Államfő csak az általános, a törvényhozás által megállapított kereteken belül, az egyénekre vonatkozóan gyakorolja kinevezési jogát; — a szóban forgó törvényt pótló rendelet pedig e kereteket változtatná meg teljesen alkotmányos úton, az Államfő személyének bevonása nélkül.

A Hvt. 141. §-a (1) és (2) bekezdésében előírt feltételek ti. a háborús veszély, valamint a rendkívüli sürgősség a „kivételes hatalom" igénybevételéből, valamint a Vkf. főnökének az iktatmányban lefektetett álláspontjából kötelezően[6] máris adva vannak, egy hák. esetén pedig még inkább adva lesznek — nincs akadálya tehát a szóban forgó rendelkezés kibocsátásának, vagy csak hák. esetére való előkészítésének.

Az osztály általában helyesli a kbt. elnöki oszt. véleménye 2. pontjában foglaltakat, de az *a)* alpontban ajánlott adatgyűjtés (statisztika készítés) valószínűleg sok időbe kerül, úgy, hogy eredményének bevárása nélkül is intézkedni kellene (legfeljebb az intézkedést utóbb, az ismeretessé váló eredményekhez képest kellene módosítani — ha ugyan erre a III. zsidótörvénynek a t. társosztályok által is ismert, várható intézkedései mellett még egyáltalában szükség lehet) — úgy, hogy az adatgyűjtés végeredményben egyelőre talán függőben is tartható[7]. — A vélemény *b)* és *c)* kérdéseit a jelen írásbeli értekezlet kívánná tisztázni, — a *d)* alattiban gondolatként felvetett gyűjtő (internáló) tábor-rendszer hatályban van, igénybevehető lesz előforduló egyes esetekben; újabb intézmények létesítésétől, túlszabályozástól őrizkedni kellene.

Az osztály nézete szerint az orvosi (állatorvosi), mérnöki és gyógyszerészi munka csak bizonyos fokú önállóság megadásával képzelhető el, ez ezeknek a munkáknak a természetéből folyik — ezt az önállóságot kizárni igyekvő szabályozás tehát eleve meddőnek látszik —, tehát legfeljebb arról lehet szó, hogy a gyógyítás, gyógyszerkészítés és tervezés (stb.) szigorúan vett szakmunkáján kívül semmi más teendő ne bízassék rájuk, más kérdésbe ne legyen beleszólásuk.[8]

A külön egységekbe foglalás általában helyes megoldási módnak látszik; ennek a rendszernek eddig is csak az volt a hibája, hogy az ott alkalmazott keresztény altisztek és sajnos, tisztek között is fölös számmal akadt kivetni való (L.: nv., cső. ny. oszt. és aloszt. jelentései, bűnügyek), kétségtelen viszont, hogy az altisztek (tisztek) legkiválóbbjaira hák. idején más beosztásban fontosabb feladatok várnak.

A szóban forgó különleges kötelékek által végeztetendő munka tekintetében nem a 13. oszt. feladata részletes javaslatot tenni; nézete szerint a munka mindenesetre olyan legyen, ami hasznos, aminek jól elvégzése kikényszeríthető, és ami lehetőleg minél nagyobb értelmiséget igényel.

A kitüntetések elvételére az osztály nem lát jogalapot.[9]

Végeredményben az osztály ismétli — a Hvt. 141. § (2) bek. alapján intézkedés lehetőségére való utalással —, hogy a III. zsidótörvény meghozatala[10] előtt is kínálkozik már[11] megfelelő megoldási mód.

Bp. 1941. II. 21. *Dr. Keresztury*
L! III. 1. *(olv. kézjel)*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 8—1940—8—115 900.

---

[6] A „háborús veszély" kifejezéstől „álláspontjából kötelezően" kifejezésig utólagos betoldás.

[7] „Tartható" helyett eredetileg „tarthatónak látszik" van a szövegben.

[8] Az alant következő bekezdést a szövegben áthúzták: „A polgári ruhában történő dolgoztatás nem látszik kívánatosnak (nemcsak mert károsító, kicsinyes bosszantásként, tehát izgató eszközként lehet beállítani, hanem főleg azért, mert a fegyelemre nézve rendkívül káros [pl. egy karszalag lerántása polgári egyént csinál az illetőből, aki a következő percben izgathat, tüntethet, lázíthat, stb.]. Mellékesen megjegyzésre érdemes, hogy ha mégis ezt a megoldást kellene választani, a karszalag nem lehetne nemzetiszínű).

[9] Ez a bekezdés utólagos betoldás.

[10] Ez a szó utólag került a szövegbe.

[11] Ez a szó utólag került a szövegbe.

g) A Honvédelmi Minisztérium 8. osztályának további megjegyzései és javaslata az a) alatt jelzett kérdésben

A pro domo folytatása:

A kbt. társosztályok szíves hozzászólásai alapján a kérdéssel kapcsolatos véleményeket az osztály a következőkben összegezi:

1. A kérdés megoldása katona- és nemzetpolitikai szempontból elódázhatatlanul sürgős és szükséges, és a még várható Hák. előtt tető alá hozandó.

2. A megoldás alapját a Vkf. Úr Őmga által javasolt eljárás nem képezheti.

3. A kérdés jogilag gyökeres megoldását csak

a) a törvényhozási rendezés, vagy

b) a Hvt. 141. § alapján az összminisztérium részére biztosított „kivételes hatalom" alapján kibocsátandó rendelet biztosíthatja.

4. A zsidófajú orvosok, gyógyszerészek, állatorvosok és mérnökök rendfokozat nélkül, és csak a hadiállomány táblázat szükséglete alapján, magyar fajú parancsnok mellé történt beosztással kerüljenek alkalmazásra.

5. A tervezett rendfokozat-fosztó eljárást kellene követni a zsidófajú altisztekkel és tisztesekkel szemben is.

6. A kitüntetések értékének megbecsülését és elismerését azáltal lehetne biztosítani, hogy a kitüntetett zsidó tart. tiszteket csak munkaszolgálatos alapon és külön egységbe foglalva vennénk igénybe. Ezúton tehát a „kivételezett" zsidó kategóriája honvédelmi vonalon megszűnnék.

Fenti összegezés alapján az osztály *javaslata* a következő:

I.

A különleges helyzet adta és az 1939 : II. tc. 141. § (1) és (2) bekezdésében biztosított kivételes hatalom alapján oly értelmű rendelet kiadására volna szükség, amely kimondja, hogy a törvény szerinti zsidók[1] a m. kir. honvédség hivatásos és tartalék

[1] A jelzés után két sor az eredeti szövegből törölve: A kihúzott szöveg a következő: „(félvérek: tehát azok, akiknél egyik szülő, vagy két nagyszülő zsidófajú)".

Ugyanott a „zsidók" szó előtt tintával betoldva: „törvény szerinti", s ezzel egyvonalban a szélén ceruzával olvasható: „Csak a törvényszerinti zsidók!"

állományában tiszti (tisztviselői), illetve hasonló, tisztjelölti (tisztviselőjelölti), illetőleg ennek megfelelő, továbbá altiszti és tisztesi rendfokozatot nem viselhetnek, s hogy ebből folyólag a rendelet kihirdetésének napjától, 1941. április 11-től kezdődőleg, *rendfokozatuk megszűntnek tekintendő.*

A rendelet indokolásába felveendő lenne:

a) A zsidóknak az 1939 : IV. tc. alapján kialakult új helyzete, amely ezeket nem teljes jogú állampolgárokká degradálta, őket gazdasági és politikai vonalon második vonalba szorította vissza, s így társadalmi súlyukat oly mélyre süllyesztette, amely a tiszti állás tekintélyével többé már össze nem egyeztethető, tiszti rendfokozatuk további megtartását etikailag lehetetlenné teszi.

b) A zsidó tisztek az A. 37. Jelz. Utasítás 8. § felsorolt követelményeknek a hivatkozott törvény megjelenése óta többé már meg nem felelhetnek, mert a tiszttől megkívánt tekintéllyel sem a polgári társadalom előtt, sem katonai szolgálati alkalmazásukban nem rendelkezhetnek, a polgári társadalomnak magasra értékelő kritikáját nem bírják, a tisztikar közszellemébe és hivatástudatába már nem illeszkedhetnek bele, s oly körbe tartoznak, amelyből a jövőben tiszt már senki sem lehet.

c) Az ügy törvényhozási rendelkezésének bevárása a honvédelmi érdekeket veszélyezteti, a jelenlegi „nemzetközi feszültség", valamint a rendkívüli sürgősség pedig az ügy végső fokon való rendezését elódázhatatlanná és szükségessé teszi.

II.

A pro domo folytatás 4., 5. és 6. pontjai az összefoglalás szellemében kerülnének rendeleti szabályozásra.

A kérdést az osztály d ö n t é s r e előterjeszti.

1941. III. 5.

(olv. aláírások)

L! III. 8. *vitéz Bardóczy* ezds.

HM. H. részéről:

Mielőtt a HM. Ür Öngymélt.
döntését kikérnők

lássa: 15. oszt.
állásfoglalásának közlése végett[2]
L. III. 10. *Bardóczy* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásaival. — HIL. HM. eln. 8—1940—8—115 900.

Az iraton található feljegyzés szerint „a felvetett kérdés megoldást nyert a 27 300. eln. 1941. számú rendelet kiadásával". (Ugyanott.)
A hivatkozott rendelet megjelent az 1941. április 19-i Budapesti Közlönyben, mint a kormány 2870/1941. Me. számú rendelete.
E rendelet létrejöttére nézve bővebbet lásd e kötet 42. sz. iratában.

---

[2] A Honvédelmi Minisztérium 15. osztálya az eln. 8. osztálynak a kérdést összefoglaló átiratára 1941. március 18-án közli: „az ügy törvényhozási rendelkezéseinek bevárása, ha az belátható időn belül nem következik be, honvédelmi érdekeket veszélyeztet, az osztály eljárt az igazságügy minisztériumban annak megállapítása végett, hogy az új zsidótörvény hatályba lépése mikorra várható. Az igazságügyminisztérium (Vladár Gábor őnagyméltósága) a zsidótörvény tárgyalásának és hatálybalépésének időpontjára azonban semmi konkrétumot mondani nem tudott.

Ilyen körülmények között az új zsidótörvény hatálybalépését nem várhatjuk be, hanem annak hatálybalépése előtt — számolva egy esetleges HÁK. életbelépésével — intézkednünk kell."

Ezért javasolja, hogy a honvédelmi miniszter tegyen előterjesztést a kormánynak, hogy a zsidókérdést a haderőn belül az 1939 : II. tc. 141. § (2) bekezdésében biztosított kivételes hatalom alapján kiadandó Me. rendelettel szabályozza. A 15. osztály elkészíti az előterjesztést és a rendelettervezetet, s azt az igazságügyminisztériummal le is tárgyalja. A rendelet „csak a hivatásos és nemhivatásos állományúakra vonatkozóan fog rendelkezést tartalmazni. Nem fog rendelkezni azonban a hivatásos állományúakról, mert az ezekre alkalmazott mérték túlhaladja a törvényben megállapított kereteket. Ezekről a személyekről azonban nem is szükséges intézkedni, mert azok, akik a honvédelmi mérték szerint zsidónak számítanak, már nyugállományba helyeztettek".

Javasolja a 15. osztály a rendeletnek — annak végleges jóváhagyása után —, készenlétben tartását, hogy egy esetleges mozgósításnál azonnali hatályba lehessen léptetni.

A polgári csoportfőnöki osztály 1941. március 24-én közölte, hogy a kérdésről a honvédelmi minisztert tájékoztatta, s az a 15. osztálynak fenti javaslataival egyetért.

40.

1940 december—1944 február

(1945 május 9)

a) A Gyulai Népbíróság ítélete Szarka József tizedes ügyében

NB. 39/1945/4. szám.

A magyar nép nevében!

A Gyulai Népbíróság háborús bűntett miatt Szarka József ellen indított bűnügyben az alulírott napon megtartott főtárgyaláson meghozta a következő

ítéletet:

Szarka József 25 éves, váncsodi születésű, békési lakos, ref. vallású, magyar állampolgár, magyar anyanyelvű, nős Batizi Juliannával, 1 gyermek atyja, katonai szolgálatot teljesített, írni-olvasni tudó, IV. elemi népiskolát végzett, vagyontalan, seprűkötő-gyárimunkás, vádlottat a 81/1945. Me. sz. rendelet 11. § 5. pontjába ütköző háborús bűntett miatt ellene emelt vád alól a

Bp. 326. § 3. pontja

alapján felmenti.

A felmerült 50 P bűnügyi költség a Bp. 482. §-a alapján az államkincstárt terheli.

Elrendeli a Bp. 330. §-a alapján a vádlott azonnali szabadlábra helyezését.

Indokolás:

A főtárgyalás adatai, nevezetesen a vádlott előadása Weiner Gusztávné és Bede László tanúk vallomása alapján a Népbíróság az ügyben a következő

tényállást

állapítja meg:

Szarka József békési lakos, a honvédség kötelékében 1940. decemberétől — 1944. február haváig teljesített katonai szolgála-

tot és tizedesi rangot ért el. — 1942. szeptember havában mint keretlegénységi tag a VI. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj 5. századába nyert beosztást, és mint a 2. szakasz parancsnoka 52 munkaszolgálatos egyén felett rendelkezett. A század parancsnoka Dr. Pásztor István hadnagy volt, aki mint továbbszolgáló tiszt teljesített katonai szolgálatot. A század létszáma 200 munkaszolgálatosból és 20—22 főnyi katonai keretfőből állott. — A századparancsnok Szarka Józsefre „nem jó szemmel" nézett és emiatt már hadbírói eljárással is megfenyegette, mert szakaszának körülbelül a fele átszökött az oroszokhoz, amit nevezett szakaszparancsnok „gyengeségének" tulajdonított.

1942. december havában a század a szálláskörletétől mintegy 3 kilométerre levő *elsővonalbeli* fedezék ásásra kapott kivonulási parancsot. Négy munkaszolgálatos a kivonulási parancsot megtagadta, azzal az indokolással, hogy a lábuk, kezük le van fagyva, munkára kivonulni nem tudnak, annak ellenére, hogy a IV. gyalogezred II. zászlóaljának orvosa őket munkaképeseknek nyilvánította. Az volt ugyanis a helyzet, hogy a még járóképes fagyási sérülteket betegeknek nem tekintették. A bunkerükből kijött — tehát még járni tudó — négy munkaszolgálatost a századparancsnok a sorakozónál az egész század előtt két ízben is felszólította, hogy álljanak be a sorba, nevezettek azonban az engedelmességet megtagadták — látván, hogy úgyis teljes fagyás lesz a sorsuk —, s kijelentették, hogy inkább lőjék őket agyon, de nem vonulnak ki. — Ez az egész jelenet Szarka József, illetve az egész század előtt történt. Ekkor Szarka Józsefnél volt a század egyetlen fegyvere. — Amikor a négy munkaszolgálatos a kivonulási parancsot újból megtagadta, dr. Pásztor István századparancsnok a következő parancsot adta ki: „Szarka tizedes ezt a négy munkaszolgálatost végezze ki." A kapott parancs után Szarka József magatartása ingadozóvá vált, amit a századparancsnok észre vett és odakiáltott: „én lövöm főbe magát, ha a parancsot nem hajtja végre", mire Szarka József fegyverével leadott egy lövést. A golyó célt tévesztett. Erre a századparancsnok a pisztolya táskájához nyúlt és odakiáltott Szarkához, „hogy tegye oda a puska csövét a fejük mellé és úgy hajtsa végre a parancsot, mire Szarka József a vett rendelkezésnek megfelelően a négy munkaszolgálatost közvetlen közelről agyonlőtte.

A parancs végrehajtása után dr. Pásztor István hadnagy századparancsnok felsőbb rendelkezésre és törvényre hivatkozással indokolta eljárását.

Tényként állapítja meg a Népbíróság azt is, hogy az említett munkásszázadnál nem ez volt az első kivégzés parancs megtagadása miatt, mások is hajtottak már végre a századnál hasonló parancsot, s nem fordult elő eset, hogy bárki is a parancs végrehajtását megtagadta volna, s azt is tényként állapítja meg, hogy a századnak körülbelül a fele szökött meg, egy része természetes halált halt, más részét pedig kivégezték szökés közben, szabotázs miatt, vagy a parancs megtagadásáért.

A Népügyészség a 81/1945. Me. sz. rendelet 11. § 5. pontjában meghatározott bűntett miatt azért emelt vádat a vádlott ellen, hogy nevezett a századparancsnoka utasítására és parancsa folytán négy munkaszolgálatost kivégzett, és ez a kivégzés feltétlenül *törvénytelen* volt.

A tényállás megállapításánál a Népbíróság a vádlott előadására, és a teljesen érdektelen Bede László tanú vallomására volt utalva, de így is az utóbbi nem ténytanú.

Nem vitás tény — a Népügyészség ennek vádiratában kifejezést is ad —, hogy a vádlott a századparancsnoka parancsára hajtotta végre a négy munkaszolgálatos agyonlövését.

A bűnügy elbírálása szempontjából azt a kérdést kellett elsősorban eldönteni:

1. jogosult volt-e a századparancsnok az említett parancsot kiadni,

2. tudta-e, beláthatta-e a vádlott a neki kiadott parancs törvényes, vagy törvénytelen voltát és módját, tehát köteles lett volna-e a parancs végrehajtását megtagadni, vagy azt minden további nélkül végrehajtani,

3. a 81/1945. Me. számú rendelet 1. § 5. pontjában meghatározott bűncselekménynek olyan értelmű tettese-e a vádlott, aki *törvénytelenül* végzett ki embereket?

ad 1. A Népbíróság megítélése szerint — az akkor fennállott katonai rendelkezéseket figyelembe véve — a századparancsnoknak az adott esetben nem volt jogában olyan parancsot kiadni, hogy a súlyos fagy-sérült, kivonulásra szinte képtelen és *emiatt* a parancsot megtagadó munkaszolgálatosokkal szemben olyan megtorló intézkedést alkalmazzon, amely azok életébe került. — És ellenkezik minden emberi érzéssel, mert a parancsnoknak be kellett volna látnia, hogy az önhibájukon kívül ilyen helyzetbe került munkaszolgálatosok valósággal képtelenek a kapott parancs végrehajtásának teljesítésére, — hacsak a századparancsnok az ilyen esetekre nem kapott felsőbb katonai parancsnokságától ugyancsak ilyen tartalmú parancsot. — A Népbíróság-

nak tudomása van arról, hogy a munkaszolgálatosokkal szemben különleges rendelkezések is voltak, és az egyes parancsnokok ezzel élve olyan módszereket alkalmaztak, amelyek végrehajtását nemcsak az emberi tisztesség, és a jó erkölcs de a törvények is tiltották.

A vádlott is tud ilyen különleges rendszabályról, amikor Jány vezérezredes nevét említi, tehát tudatában van annak, hogy az általa ismert katonai szabályokon kívül olyan nem írott rendelkezések is vannak, amelyek nem voltak mindannyiuk számára hozzáférhetők.

ad 2. Így a vádlott a neki kiadott parancs törvényes voltában nem kételkedhetett, annál kevésbé, mert az egész esemény a szeme előtt és füle hallatára folyt le, amelyből megállapíthatta, hogy a századparancsnoka *parancsotmegtagadó* személyekkel szemben lépett fel, akik azt, többszöri felhívás ellenére is megtagadták, s azt is tudta, hogy — bár az a legnagyobb mértékben elítélendő — a fagyás sérülést betegségnek nem minősítették. — Figyelembe véve azt, hogy az esemény a *harctéren* az *első vonalban* játszódott le; figyelemmel arra is, hogy a munkásszázadból már sokan megszöktek; hogy szabotáltak is; s arra is tekintettel, hogy *nem ez volt az első eset arra,* hogy a századparancsnok ilyen parancsot az egész század előtt kiadott, és az azt végrehajtó annak teljesítését ugyancsak nem tagadhatta meg, tehát a fegyelem sok kívánni-valót hagyott maga megett; hogy a századparancsnok a vádlott katonai magatartásával (az ő szakaszából szöktek meg legtöbben) sem volt elégedett, hogy az első lövés céltévesztése folytán a parancsnok pisztolytáskájához nyúlt és ezenkívül azt is kijelentette, hogy ha a parancsot nem hajtja végre akkor őt (vádlottat), lövi főbe, — mint olyan okok, amelyek a vádlottat arra késztették, hogy a kapott parancsot szinte megfontolás nélkül azonnal végrehajtsa.

Nem volt tehát módja és ideje vádlottnak arra, hogy a katonai „Szolgálati Szabályzat" 12. § 80. pontjában felsorolt eseteket latolgassa.

A vádlott tisztes iskolát végzett. Többé kevésbé tisztában van a szolgálati rendelkezésekkel, így azzal is (Szolg. Szab. 7. §), hogy aki a harcban engedetlenséget tanúsít, vagy a 40. a 42. p.-ban felsorolt esetekben a parancsnok a fegyelem és a rend fenntartása érdekében, a csapat előtt felkoncolásra is parancsot adhat: aki egész katonai szolgálata alatt egyebet sem hallott, csak azt, hogy a parancsot mindig teljesíteni kell, ez minden katonának a vérébe ment át, ez a szellem hajtja át az egész lényét, — ilyen indokok

mellett a tényállásban leírt módon kapott parancs végrehajtására a vádlott kötelezve volt. — Látta és hallotta, hogy az elhangzott parancsot a parancsotmegtagadók ellen adta ki a közvetlen felettes parancsnoka, s nemcsak úgy ötletszerűen hangzott az el. — Meg kellett volna tagadnia akkor, ha az minden alapot nélkülöz, ha például a katonai szabályok ellen egyáltalán nem vétőkkel szemben adta volna ki, amikor annak törvénytelen volta nyomban megállapítható lett volna.

Ilyen okfejtés mellett nincs létjogosultsága annak az álláspontnak, hogy a parancsot megtagadó vádlott legfeljebb hadbírói eljárásnak tette volna ki magát, amelynek kimenetele a vádlottra nézve komoly következményekkel nem járt volna. — Egyrészt azért, mert a hadi törvényszék az első vonalban parancsot megtagadóval szemben könnyen hozhatott volna már csak a fegyelem fenntartása érdekében is halálos ítéletet, de ugyanebből az okból a századparancsnokot is megillette az a jog, hogy a vádlottat ott nyomban agyonlője. Kérdés tehát, hogy köteles volt-e a vádlott magát ennek az eshetőségnek kitenni? — Nem —, hiszen a saját életéről van szó, nem is tekintve azt a körülményt is, hogy az 1930 : II. tc. 66. §-ában meghatározott bűncselekményt is elkövette volna a parancs megtagadása által.

ad 3. Ilyen indokok alapján — végsőleg — a Népbíróság azt állapítja meg, hogy a vádlott tettese volt ugyan négy ember kivégzésének, de ez a cselekmény törvénytelen cselekménynek nem tekinthető, — még akkor sem, ha emberileg meg volt győződve arról, hogy a kivégzett személyek nem is érdemelték meg azt a sorsot, amelyet kíméletlen századparancsnokuk reájuk kimért.

Önként felvetődik az a kérdés, hogy a fent elfoglalt jogi álláspont alapján minden olyan háborús, vagy népellenes bűnös, aki parancsra cselekedett kivonná magát a felelősség alól és egy egész parancssorozat esetén csak az első parancs kiadóját lehetne bűnvádi úton felelősségre vonni.

A Népbíróságnak az a jogi álláspontja, hogy azok tartoznak bűnvádi felelősséggel, még ha parancsra is jártak el — akikben meg volt az a képesség annak megítélésére, hogy a kapott parancs úgy alakilag mint tartalmilag szabály és illetve törvényellenes, és a kapott parancsot mégis végrehajtja, vagy hajtatja, függetlenül attól, hogy az illető közeg a parancssorozat melyik részén foglal helyet. — Nem tartozik azonban ezek közé a vádlott — aki —, ha akármilyen magas helyről is származott a parancs — ennek a sorozatnak a végső végrehajtója volt, akiben egyrészt a szeme előtt lefolyt eseményeket és az előzményeket figyelembe véve,

idő hiányában nem volt meg a képesség annak felismerésére, hogy a századparancsnoki rendelkezés törvénytelen volt, hiszen Btk. 77. §-ában de legvégső esetben is a Btk. 82. §-ának (1) bekezdésében szabályozott beszámítást kizáró ok, azért is, mert vádlott a vádlott egy egyszerű munkásember, másrészt pedig fennforog a nem bírhatott tudomással arról, hogy a számára kiadott parancs valóságban törvénytelen is volt.

Ezekből az okokból a Népbíróság a rendelkező rész szerinti felmentő ítéletet hozta, de az is jogi álláspontja, hogy a vádlottat a Bp. 326. § 1. pontja alapján is felmenthette volna, mert a bűncselekmény egyik lényege a „törvénytelenség" tényeleme hiányzik.

Az ítélet egyéb rendelkezései a hivatkozott törvényhelyeken alapulnak, annak megjegyzése mellett, hogy a Népbíróság a védő által kért további bizonyítási indítványt azért utasította el, mert az ügyet további bizonyítás felvétele nélkül is érdemben elbírálhatónak találta.

Kelt Gyulán, 1945. évi május hó 9. napján.

Dr. Juhász Imre s. k. vezető bíró, *Gerebenics Gergely* s. k. népbíró, *Puskás János* s. k. népbíró, *Tarkó Mihály* s. k. népbíró, *Sólyom Géza* s. k. népbíró, *Enyedi Sándor* s. k. népbíró, *Déri Ferenc* s. k. népbíró.

A kiadmány hiteléül:
olvashatatlan aláírás
kezelő

Géppel írt, hiteles másolat. — OL Npfü. 1945—115.

---

(40)

1945 május 16

b) A Gyulai Népügyész fellebbezése Szarka József felmentése miatt

Tekintetes Népbíróság!

Háborús bűntett miatt Szarka József vádlott ellen NB. 39/1945. szám alatt folyamatban levő bűnügyben bejelentett fellebbezésem

indokolását

az alábbiak szerint tejesztem elő:

Fellebbezésem a Bp. 385. § 1a. és 1c. pontjaiban foglalt anyagi semmiségi okokon alapszik.

Annak előrebocsátásával, hogy a felmentő ítélet részletes indokait jelen indokolásom elkészítésekor nem ismertem, csak a szóbeli indokolás alapján indulhatok ki.

A tényállás szerint nem vitás, hogy vádlott — meg nem cáfolt védekezése szerint a századparancsnok parancsára — 4 munkaszolgálatost agyonlőtt. Nem férhet kétség ahhoz, hogy a 4 munkaszolgálatos kivégzésére szóló parancs mindenképpen törvénytelen volt, és ezt vádlott a parancs végrehajtásakor tudta. Vádlott beismerte, hogy 4 áldozatának lába teljesen le volt fagyva, bokán felülig, kezük ugyancsak, még bakancsot sem tudtak húzni, hanem csak rongyokba burkolták lefagyott lábukat. Alig bírták vonszolni magukat a kivonulásra elrendelt sorakozó helyére, tehát teljesen bizonyos, hogy a körlettől 4 km-re fekvő munkahelyre kívánszorogni, ott dolgozni és onnan visszajönni a legnagyobb erőmegfeszítéssel is képtelenek lettek volna. Ily állapotban levő emberroncsoknak kivonulási parancsot adni, ennek nemteljesítése esetén pedig parancsot adni az azonnali kivégzésre, a legminimálisabb erkölcsi és emberi érzékkel bíró egyén előtt nyilvánvalóan törvénytelen.

Vádlott nem élhetett ezen parancs törvénytelensége tekintetében ténybeli tévedésben, mert ily embertelen parancsot semmiféle civilizált, vagy akár félvad nemzet katonaságában nem adhatnak. Erre csak a német gyilkosok szolgálatába szegődött és minden emberi méltóságból és érzésből kivetkezett emberi fenevad adhat, és akiben az emberi érzés és értelem szikrája maradt még meg, annak ily parancs ellen emberi és isteni törvény szerint ellen kell szegülni.

A nagy szövetségesek számoltak azzal, hogy a kisebb háborús bűnösök tíz — sőt talán százezrei fognak a felelősségre vonás alól azzal védekezni, hogy parancsra gyilkoltak. És ezért eleve, már a háború legelején az egész világra kiterjedő hatállyal előre kihirdették azon nemzetközi háborús jogszabályt, hogy a törvénytelen kivégzések tettesei és részesei a felelősség alól, azzal, hogy parancsra gyilkoltak, nem vonhatják ki magukat. Ez a szabály vádlottra is áll. Ha ez úgy állana, mint ahogy azt a Népbíróság kifejtette, akkor a németországi, lengyelországi és ukrajnai, meg Don-menti és számtalan egyéb helyen végrehajtott tömeg-

mészárlásokban részes SS. pribékek és hozzájuk méltó magyar társaik, akiknek kezéhez magyar viszonylatban talán több tízezer ártatlan ember vére tapad, egyszerűen minden további nélkül felmentetnék és nyugodtan élhetné világát, a bűn, s az ártatlanul kioltott emberélet pedig megtorlatlan maradna.

Bár az előadottak szerint vádlott bűnössége máris megállapítható, mégis rámutatok arra, hogy a BTK. 77. §-a nem nyerhet alkalmazást, mert annak előfeltételeit vádlott nem tudta bizonyítani. Ő a parancs megtagadása esetén legfeljebb hadbíróság elé került volna, melynek kötelessége lett volna vizsgálni azt, törvényes volt-e a kivégzésre szóló parancs vagy sem. Így mindenesetre megállapítást nyert volna, hogy már az alapparancs, a kivonulásra, törvénytelen volt, annál inkább törvénytelen volt az a második parancs, hogy ennek végre nem hajtása folytán a parancsot teljesíteni nem képes munkaszolgálatosok azonnal a helyszínen kivégeztessenek. Vádlott azzal védekezett, hogy a hadbíróság feltétlenül elítélte volna éspedig halálra. Erre még ebben a rémregénybe beillő perben sincs adat, hogy a hadbíróság, nemcsak az egyes századparancsnokok, enynyire kivetkeztek volna emberi mivoltukból, és szintén csak a tömeggyilkolás eszközeivé szegődtek volna. De a hadbírósági tárgyalás veszélye, ahol a védekezés joga meg volt a vádlottnak, semmiesetre sem tekinthető oly fenyegetésnek, mely életét közvetlenül veszélyeztette, és ez a veszély másképpen nem volt elhárítható. Arra nincs adat, hogy a századparancsnok fegyverrel kényszerítette a vádlottat a kivégzések végrehajtására, sőt Bede mérnök, aki ebben az ügyben már az 1440/1945. Me. sz. rendelet 12. § 7. pontjában ütköző népellenes bűntettben való felelőssége miatt is túlontúl érdekelt — egyéb szerepe nincs teljesen tisztázva a kivégzések körül — maga azt vallotta, hogy a századparancsnok a parancsát nem teljesítő alárendeltjét hadbírósághoz utasította volna. De ha végső esetben a századparancsnok azt az újabb törvénytelenséget követte volna el, hogy vádlottal szemben a parancs megtagadása esetén fegyverét akarta volna használni, mely esetben mindenképpen a fejével játszott volna, mert hiszen nem a páriának számító, és amúgyis kivégzésre, vagy pusztulásra szánt munkaszolgálatossal, hanem honvéddel szemben ez fel sem tételezhető, de feltéve, hogy ezt mégis megkísérelte volna, ebben az esetben vádlott jogos védelem címén is menekülhetett volna, mert hiszen a személye ellen intézett, vagy azt fenyegető jogtalan, és közvetlen megtámadásnak elhárítására szükséges fegyveres védekezés jelen esetben megengedett és indokolt lett volna. De

vádlott percig sem gondolkozott, nem is próbált kitérni a szörnyű parancs teljesítése alól, hanem azt minden ellenkezés nélkül azonnal teljesítette és így 4 ártatlan ember életét kioltotta. Minthogy pedig ez a tette kimeríti a 11. § 5. pontjába ütköző háborús bűntettet a 385. § 1a. pontjában meghatározott anyagi semmiségi ok, minthogy pedig sem a BTK. 77. §-ában, sem 82. §-ban meghatározott beszámíthatóságot kizáró okok nem forognak fenn, a Bp. 385. § 1c. pontjában meghatározott anyagi semmiségi okok fennforognak és így a fellebbezés indokolt.

Gyula, 1945. évi május hó 16. napján.

Tisztelettel
Dr. Sárkány János
népügyész

Eredeti, géppel írt tisztázat, a népügyész sajátkezű aláírásával. — OL Npfü. 1945—115.

---

(40)

1945 július 12

c) A Népbíróságok Országos Tanácsa helybenhagyja Szarka József felmentő ítéletét

NOT. 140/6. 1945.

A magyar nép nevében!

A Népbíróságok Országos Tanácsa a háborús bűntett miatt vádolt Szarka József ellen indított bűnügyet, amelyben a Gyulai Népbíróság 1945. évi május 9-én Nb. 39/1945/4. sz. alatt ítéletet hozott, a népügyésznek a vádlott felmentése miatt bejelentett és írásban is indokolt fellebbezése folytán megtartott nyilvános tanácsülésben vizsgálat alá vette és meghozta a következő

ítéletet:

A Népbíróságok Országos Tanácsa az elsőfokú bíróság ítéletét a Bp. 423. § (3) bek. értelmében helybenhagyja azzal, hogy

a vádlott felmentését a Bp. 326. § 1. pontjára alapítja. Egyben az iratokat dr. Pásztor Istvánnal szemben fennforogni látszó háborús bűntett miatt az eljárás megindítása végett a Gyulai Népügyészséghez áttenni rendeli.

Indokolás:

A Népbíróságok Országos Tanácsa a védelem által az észrevételekben előterjesztett bizonyítékok felvételét a Bp. 393. § (3) bek. 1. pontja alapján megtagadja egyrészt azért, mert a bizonyítani kívánt körülmények az elsőbíróság ítéletében tényállásként megállapítást nyertek, másrészt mert az, hogy vádlott a munkaszolgálatosok kivégzését később munkástársainak szánalommal és lelkifurdalással mondotta el, az ügy eldöntése szempontjából lényegtelen.

Érdemben:

A Népbíróságok Országos Tanácsa az elsőfokú bíróság ítéletében megállapított tényállást az ott felhozott és helyesen értékelt bizonyítékok alapján valónak fogadta el, de azt kiegészíti azzal, hogy dr. Pásztor István századparancsnok a munkaszolgálatosok kivégzéséről minden esetben jegyzőkönyvet vett fel és arra hivatkozott, hogy a kivégzéseket felsőbb parancsra rendeli el.

Ekként megállapított tényállás szerint a négy munkaszolgálatos abból a századparancsnok által is ismert okból tagadta meg a kivonulási parancs teljesítését, mert a kezük és lábuk annyira meg volt fagyva, hogy ennek következtében magukat a 3 km-re levő elsővonalbeli fedezék ásására képteleneknek érezték annak ellenére, hogy az orvos kivonulásra alkalmasnak találta őket.

Ilyen körülmények között a négy sértettnek minden hadbírói eljárás mellőzésével történt nyombani kivégzése nem tekinthető törvényesnek.

Vádlottban azonban, mint a századparancsnok alárendeltjében a nála sokkal kisebb intelligenciával rendelkező egyénben az alábbi körülmények, nevezetesen, hogy a munkaszolgálatos alakulatoknál az orvosok a fagyási sérüléseket általában nem minősítették betegségnek, hogy a sértetteket megvizsgáló orvos őket szolgálatképeseknek találta, hogy az engedelmességet megtagadó munkaszolgálatosok kivégzésének elrendelésénél a századparancsnok felsőbb utasításra hivatkozott, és az ilyen kivégzésekről minden esetben jegyzőkönyvet vett fel, hogy a vádlotthoz

intézett kivégzési parancsot az egész század előtt adta ki, végül, hogy amikor vádlott emberi jóérzése a kivégzés ellen tiltakozott és az abban jutott kifejezésre, hogy a sértetteket agyonlőni vonakodott, a századparancsnok őt lelövéssel fenyegette, tehát a kiadott parancs teljesítéséhez a legnagyobb határozottsággal ragaszkodott, joggal kelthették azt a hitet, hogy a kivégzési parancs törvényes alappal bír.

Minthogy pedig a szolgálati szabályzat 12. § 80. pontja szerint az alárendelt az engedelmességet csak akkor tagadhatja meg, ha a kiadott parancs világosan és nyilvánvalóan az esküvel fogadott kötelesség, az állam vagy szolgálat érdeke ellen irányul, vagy a büntető törvényekben tiltott cselekményt követel, a kifejtettek szerint pedig vádlott előtt nem volt világos, és nyilvánvaló, hogy elöljárója tőle bűncselekmény véghezvitelét követeli, ellenkezőleg a parancsot jóhiszeműen törvényes alappal bírónak vélte, és minthogy az ilyen parancsnál az engedelmesség és megtagadás kötelességére nézve egyaránt az utasítás címzettjének a parancs jogszerűsége tekintetében támadt képzete, mint alanyi momentum az irányadó, vádlott a századparancsnoktól kapott szolgálati parancs végrehajtásával nem valósította meg a 81/1945. Me. sz. rend. 11. § 5. p. helyébe lépő 1440/1945. Me. sz. rend. 5. § 5. pontjában meghatározott háborús büntettet, mert cselekményéből hiányzik a törvénytelenség tudata, mint ennek a bűntettnek egyik tényeleme.

Törvénysértés nélkül mentette fel tehát az elsőfokú bíróság a vádlottat az ellene emelt vád alól, de mert a felmentés alapja az, hogy vádlott által elkövetett cselekmény nem bűncselekmény a Népbíróság ítélete ennek megfelelően helyesbítendő volt.

Budapest, 1945. évi július 12. napján.

Dr. Bojta Ernő Béla s. k. tanácsvezető, *dr. Farkas Béla* s. k. előadó, *dr. Josefovits László* s. k. *dr. Simon Jenő* s. k. *dr. Sömjén Pál* s. k. szavazók.

A kiadmány hiteléül:
olvashatatlan aláírás
s. hiv. tisztv.

Géppel írt, hiteles másolat. — OL Npfü. 1945—115.

41.

1940—1944 november

(1957 október 31)

a) Nagybaconi Nagy Vilmos, volt honvédelmi miniszter visszaemlékezése:

„Milyen befolyása volt a hitlerista Németországnak a magyar munkaszolgálatosok ügyére?"

I.

A munkaszolgálat, mint honvédelmi munkakötelezettség, az 1939. évi II. tc. a honvédelemről, című törvény II. fejezetében foglaltakon alapul. Erre akkor nemcsak zsidók, hanem minden 16—70 éves személy kötelezve volt. Ennek az intézkedésnek célja eredetileg az volt, hogy azok az egyének, akik fegyveres szolgálatra nem alkalmasak, vagy pedig valamilyen fogyatkozásuk miatt átmenetileg nem jöhetnek tekintetbe fegyveres katonai szolgálatra a harcos alakulatok mellett az ún. kisegítő szolgálatokat ellássák. Így akarták elérni, hogy a fegyveres szolgálatra alkalmas személyek valamennyien fegyveres szolgálatot teljesítsenek. Ezért a zsidók katonai szolgálata 1938—39-ben nem volt korlátozva.

1940-ben már jelentkezett a német befolyás, mert ekkor a Honvédelmi Minisztérium úgy rendelkezett, hogy a zsidók a csapatalakulatoknál csak országos arányuknak megfelelően nyerhettek beosztást.

Voltak már akkor olyan alakulatok, mint pl. a híradósok, a gyors csapatok, műszaki csapatok stb., melyek ún. „védett" alakulatokként szerepeltek. Ezekhez zsidókat nem lehet beosztani. Ennek következménye viszont az lett, hogy a gyalogsághoz olyan nagy számban kerültek zsidók, hogy pl. a budapesti honvéd gyalogezredek állományának mintegy 20—25%-a zsidó volt. A felvidéki bevonulás alkalmával parancsnokságom alatt az 1. honvéd gyalogezredben 28% volt a zsidó legénység arányszáma.

1940-ben, még mielőtt törvényes szabályozás történt volna, a németek befolyására és példájára a Legfelső Honvédelmi Tanács (LHT.) 860/Om. biz. LHT.—1940. számú döntése indította el a

zsidóknak munkás különítményekbe való szervezését. E döntés így hangzik:

„A honvédség által igénybe nem vett zsidókat katonai szolgálat helyett munkás különítmények keretében kell munkára fogni."

E döntésnek alapján adta ki a honvédelmi miniszter az 1940. évi 441/Om. biz. 1b.—1940. számú titkos rendeletet: *„Zsidók felhasználása munkára."* (L. 1. melléklet.)

Bárdossy miniszterelnök aláírásával a kormány 1941. IV. 17-én adta ki a 25 252/eln. 15—1941. számú körrendeletet, mely így hangzik:

1. §

(1) Az 1939 : IV. tc. 1. §-a értelmében zsidónak tekintendő azon személyek, akik az 1939 : II. tc. alapján hadkötelezettség alá esnek, a honvédség kötelékében *kisegítő* szolgálat teljesítésével tesznek eleget. A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat nélkül teljesítik abban az esetben is, ha korábban tiszti, altiszti vagy tisztesi rendfokozatot nyertek. Ehhez képest a kisegítő szolgálatra kötelezetteket, mint rendfokozat nélkülieket kell nyilvántartani és kezelni.

(2) A kisegítő szolgálat részletes szabályait a honvédelmi miniszter állapítja meg.

A jelen rendelet a kihirdetés napján lép hatályba.

Budapest, 1941. évi április hó 16-án.

Bárdossy László s. k.
m. kir. miniszterelnök

Ennek alapján adta ki a honvédelmi miniszter a 27 300/eln. 8. 1941. számú rendeletet, melynek II. fejezete foglalja magában a lényeges szabályokat. (L. 2. melléklet.)

Így alakultak meg a tábori zsidó munkásszázadok, a honi zsidó munkásszázadok, a lábbadozó kórházi zsidó munkásszázadok, és osztották be a különféle alakulatokba a zsidó orvosokat, állatorvosokat, gyógyszerészeket, mérnököket, gépkocsivezetőket, általában egyelőre képzettségüknek megfelelően, azzal a megszigorítással, hogy parancsnokok nem lehetnek.

1942. V. 16-án jelent meg az 1037/Om. biz. 1942. számú honvédelmi miniszteri rendelet, mely az eddig kiadott zsidó rendeleteket mintegy összefoglalva teszi közzé.

Végül meg kell említenem az 1942. évi július 29-én — tehát még honvédelmi miniszteri kinevezésem előtt — kihirdetett 1942 : XIV. tc.-et, mely most már törvényileg állapítja meg azokat az embertelen, és csak a náci Németországban már érvényben levő szabályokat, melyek a zsidók katonai és ezzel kapcsolatban munkaszolgálatát szabályozzák.

II.

1942. szeptember 24-én vettem át a Honvédelmi Minisztérium vezetését, és ezzel szorosabb érintkezésbe kerültem a szövetséges náci Németországgal. Így tudomást szereztem olyan korábban történt eseményekről is, melyek kézzelfoghatóan bizonyítják, hogy az egész magyar haderő alkalmazása és a haderő kötelékébe a keleti arcvonalra kikerült zsidó munkaszolgálatosok sorsa és szenvedése, a német náci vezetés kívánságainak megfelelően a legtöbb esetben annak intézkedéseinek folyamányaképpen történt.

Így mindenekelőtt tudom, hogy akkor, amidőn a hitleri Németország megkezdte a támadást az oroszok ellen, Hitler oda nyilatkozott, hogy neki Magyarország segítségére nincsen szüksége, mert a német haderő egymagában is van olyan erős, hogy Oroszországot legyőzze, később azonban, midőn nyilvánvaló lett az, hogy a nagy orosz kiterjedések és területek birtokbavételére, és kézbentartására a németek nem rendelkeznek annyi erővel, hogy egyidejűleg nyugaton is készen álljanak a várható új támadás felfogására és visszaverésére, 1942. elején Ribbentropp, akkori náci német külügyminiszter megjelent Budapesten és a magyar kormánytól most már azt követelte, hogy az egész magyar haderő mozgósítson és haladéktalanul vonuljon fel Oroszország ellen a német OHL vezetése alatt. A magyar haderő tehát a legfelső német hadvezetőségnek rendeltetik alá. Kevéssel ezután Keitel vezértábornagy is Budapestre érkezett. Ő már 25 magyar hadosztály azonnali mozgósítását és a keleti arcvonalon való felvonulását követelte. Hosszú alkudozások után, melyeket a vezérkar akkori főnöke, Szombathelyi Ferenc vezérezredes folytatott, végre abban állapodtak meg, hogy Magyarország 9 hadosztályt állít ki és 1 páncélos hadosztályt, melyhez a szükséges korszerű anyagot a németek adják a magyar kormánynak. Ezekből az erőkből alakult meg a 2. magyar hadsereg. Szombathelyi az amerikaiak általi letartóztatása előtt az amerikaiakhoz beadott védőiratában ezt mondja: „A magyar hadműveleti 2. hadsereg, mely

a Don mentén vonult fel, hadászati és harcászati vonatkozásban teljesen a németeknek volt alárendelve, így amit ez a hadsereg művelt azért teljesen a német vezetőség felelős. A magyar fővezetés részére az anyagi ellátás, személyi pótlás, fegyelmi ügyek stb. maradtak és szemlejoggal rendelkezett." A védőirat 1945 májusában íródott.

Így azok a veszteségek, melyek a 2. hadsereg kötelékébe beosztott zsidó munkaszolgálatosokat érték, szintén a német vezetés számlájára írandók, annál is inkább, mert tudomással bírok arról, hogy az elöl említett törvények és zsidó rendeletek alapján felállított zsidó munkásszázadok, mint tábori munkásalakulatok a németek nyomására és követelésére küldettek ki a keleti arcvonalra. Ezeket a munkásszázadokat részben hadtápszolgálatban az utak javítására, lőszeres vonatok, élelmiszeres vonatok stb. kirakására, részben az arcvonalban műszaki munkák végzésére — erődítési munkák, az arcvonal előtt aknák felszedése stb. — használták fel. Különösen ezek az utóbbi munkák sok zsidó életet követeltek.

Német követelés és példa hatása alatt adta ki honvédelmi miniszter elődöm azt a rendeletet, mely a keleti arcvonalra kiküldött zsidó és nemzetiségi munkásalakulatokba beosztottaknak felváltását megtiltotta akkor, amidőn a harcos alakulatokba beosztottak 6 havonta felválthatók és felváltandók voltak. A miniszter elrendelte, hogy románnak, szerbnek és zsidónak semmiféle kedvezményt nyújtani nem szabad. Ezek fel nem válthatók, szabadságra nem mehetnek. Ott kell végigszenvedniök a háborút vagy ott pusztulnak.

Ennek a hirhedt 5000-es honvédelmi rendeletnek 6. pontját hivatalbalépésem után azonnal hatályon kívül helyeztem; elrendeltem az egységes elbánást a harctéren levő valamennyi harcos és munkásalakulatban szolgáló személyek számára. Ezért voltam kénytelen több intézkedésemmel segíteni a munkaszolgálatosok sorsán.

1942. október 14-én, az orosz frontra való elindulásom előtti napon megbeszélést folytattam Kállay Miklós akkori miniszterelnökkel, aki ez alkalommal vázolta előttem azokat a kérdéseket, melyek a magasabb és csapatparancsnokokkal való találkozásom alkalmával általam szóváteendők voltak. Felvilágosított az általános politikai helyzetről alkotott felfogásáról. E kérdések között elsősorban is a németekkel való baráti viszony elhidegülésére, mondhatnám megromlására mutatott rá, miután a frontra vivő utam egyik állomása a német főhadiszállás volt, ahol Hitlerrel

kellett találkoznom. Ekkor Kállay elmondta, hogy a magyar kormány és a németek között a viszony nagyon megromlott. Ennek oka pedig az, hogy Magyarország még ma sem veti alá magát minden tekintetben a náci világszemléletnek, és még mindig nem oldotta meg a németek óhajának megfelelően a magyar zsidóság problémáját.

Amíg egyfelől a németek a zsidóságnak, mint munkaerőnek Németországba való deportálását kívánták, annak is kifejezést adtak, hogy a 2. hadsereg kötelékében ott legyenek a tábori zsidó munkásszázadok is, hogy ezek ott a többi nemzetiségi és különleges munkásalakulattal együtt szolgálják a német hadigépezetet. A németek kívánságára a 2. magyar hadsereghez kiküldött magyar zsidó munkásszázadok létszáma kb. 50 000 fő volt. Amidőn a 2. hadsereghez menet, 1942. október 16-án a magyar határt átléptem, már találkoztam magyar zsidó munkásalakulatokkal, melyeket a németek az utak javítására rendeltek ki. A munkaszolgálatosok hátán sárga folt éktelenkedett. 1942. október 19-én meglátogattam a 2. hadsereg álláspontján, Alexejewkán a kórházat. Ott több olyan munkaszolgálatos magyar zsidó beteget és sebesültet találtam, akikről megállapítottam, hogy az arcvonal előtti aknaszedésnek az áldozatai.

Egyik hadtestparancsnokságnál beszéltem magyar zsidó munkaszolgálatosokkal, akik óvóhelyépítéssel voltak elfoglalva. A munkaszolgálatosok között voltak egészen idős emberek, akiket többnyire politikai bosszúból, vagy gazdasági okokból hivattak be szolgálatra. Ezt az önkényeskedésre vezető eljárást beszüntettem és elrendeltem, hogy az idősöket szereljék le és egyelőre csak a 42 éves korig, évfolyamonként hívják be munkaszolgálatra a törvény által erre kötelezetteket.

Az 1943. január 12-én megindult orosz támadás, a Don menti magyar hadsereget csaknem teljesen megsemmisítette. A 2. magyar hadsereg maradványait nagy nehezen sikerült kivonni a harcok közvetlen körletéből, s velük együtt a magyar zsidó munkaszolgálatosok roncsait is. A németek elrendelték, hogy a 2. magyar hadsereg roncsait, s velük együtt a magyar zsidó munkaszolgálatosok maradványait is a Dnyepertől nyugatra gyülekeztessék. A 2. hadsereg veszteségei igen nagyok voltak. A 200 000 embert számláló hadseregből mint 60—70 000 ember maradt meg. Az 50 000 munkaszolgálatosból pedig 6—7000 fő jött vissza nyugatra. A többi vagy elesett, vagy az oroszok fogságába került.

A parlamenti bizottságban tartott beszámolómban kifejtettem a Don-menti katasztrófa lefolyását és okait. Rámutattam

arra, hogy mindezekért a súlyos veszteségekért a felelősség a német katonai vezetést terheli.

A 2. magyar hadsereg romlása és a munkásszázadok pusztulása ellenére a német náci vezetés nem engedte ki karmai közül a magyarságot. Kívánta a 2. hadsereg újjászervezését. Ezzel egyidejűleg a zsidó és egyéb munkásalakulatoknak pótlását is kérték tőlem. Azt kívánták, hogy 20 munkásszázadot bocsássak a 2. hadseregparancsnokság rendelkezésére. Erre azt válaszoltam, hogy ahol nem tudják megbecsülni a munkás kezeket, ahol a sok munkásszázadot olyan könnyen veszni hagyták, oda nem adok újabb munkásalakulatokat. Ezt azért is értésére kellett adnom a 2. hadseregparancsnokságnak, mert a honvédség műszaki szemlélője, aki a visszavonulás előtti időben felkereste a 2. hadsereget, hazaérkezése után jelentette nekem, hogy egy alkalommal — 15°-os hidegben — találkozott egy zsidó munkásszázaddal, mely gyalog, rongyosan, nyári ruhákba és mindenféle rongyokba burkolózva vánszorgott egyik munkahelyről a másikra. Voltak emberek, akiknek nyári vászon nadrágjukból kilátszott a meztelen lábszáruk.

1943 februárjában munkaszolgálat országos felügyelője, Horny vezérőrnagy azzal a jelentéssel jött hozzám, hogy a németek tőle 10 000 zsidó munkaszolgálatost kérnek a szerbiai, Bor-i rézbányákba. Történetesen éppen akkor kaptam kézhez egy jelentést, mely a Bor-i rossz állapotokra hívta fel figyelmemet. A jelentés olyan képet festett az ott uralkodó állapotokról, és a munkaszolgálatosok helyzetéről, az azokkal való bánásmódról, hogy úgy éreztem, oda magyar munkások vezénylését megengedni nem szabad. A Bor-i kirendelés kérdését a minisztertanács elé vittem azzal, hogy nem javaslom a kirendeléshez a hozzájárulást. Vázoltam a befutott jelentés alapján az ottani helyzetet. Előbb meg kell győződni a Bor-i viszonyokról, de különben sem tartottam megengedhetőnek, hogy amikor a magyar munkáskezekre nekünk otthon van szükségünk, Szerbiába német kívánságra most 10 000 magyar zsidó munkást adjunk. A minisztertanács elfogadta javaslatomat. Így egyelőre ez a kérdés és a németek kívánságának teljesítése lekerült napirendről.

Néhány hét múlva Borba kiküldött közegem jelentése után, mely jórészt igazolta az első helyzetjelentés adatait, újra minisztertanácson adtam elő az ügyet és ott a kérés újbóli elutasítását javasoltam. A miniszteri székből való távozásom után, mely 1943. június 12-én történt meg, a németek nyomására a 10 000 zsidó munkaszolgálatost mégis kiküldték Szerbiába.

A keleti arcvonalon alkalmazott zsidó munkaszolgálatosok és a német parancsnokságok közötti viszonyra, a németek zsidóellenes, sok esetben azoknak pusztulását elősegítő, és előidéző intézkedéseire élénk világot vet az a jelentés, melyet egy, az 5. magyar hadosztálynál szolgálatot teljesítő tiszt informátorom tett nekem a keleti arcvonalon uralkodó helyzetről. Mint már Szombathelyi iratában is említi informátorom jelentése is igazolja, hogy az orosz arcvonalon alkalmazott magyar csapatok és zsidó munkaszolgálatos századok vezetés és ellátás tekintetében a németek irányítása alatt állottak. Magyar vonalról csupán a ruházatot és a magyaros pótlék címén kijuttatott, az élelmezés feljavítását célzó kiegészítő cikkeket kapták a magyar alakulatok azon az élelmezésen kívül, melyet a németek utaltak ki.

Ezeknek a pótcikkeknek kiszállítását is a német szállításvezetőség intézte. Több ilyen szállítmány elveszett, elkallódott, így pl. az 1943 telén a téli felszerelés egy része.

Az úgynevezett magyaros pótlék cigarettából, fűszerből, szalonnából, szalámiból állott. A német ellátásvezetőség többízben felszólalt ennek az élelmipótléknak kiszolgáltatása ellen, mert ez az általuk adott élelmicikkeken felüli pótlékot jelentett. Azt szerették volna a németek, hogy ezeket a cikkeket az általuk kiszolgáltatott élelmikiszabásba beleszámítsák, mert ebben az esetben nekik kellett volna kevesebbet nyújtaniok a magyar alakulatoknak. Azt azonban nem volt hajlandó megengedni, hogy a zsidó és egyéb munkásalakulatok ilyen pótlék címén élelmezési feljavításban részesüljenek.

Politikai zűrzavar, valamint az orosz haderő előnyomulása következtében a hátországi utánszállítások később teljesen megszűntek. A németek a létszámjelentések alapján utalták ki az élelmet. Külön és szigorúan meg volt szabva a zsidó munkaszolgálatosok élelemadagja, melyben hús nem volt, csupán naponta 3 dkg csont és néhány dkg zöldség volt engedélyezve. Semmiféle főzelék, semmi tésztaféle. Így érthető, hogy ennek a silány élelmezésnek[1] az e mellett kemény munkára fogott zsidó munkaszolgálatosok nagymérvű testi leromlása volt.

A németek mereven ragaszkodtak ehhez az élelmezési rendszerhez, mert szerintük a zsidók a harctéren sem kaphatnak mást, mint a fogolytáborokban.

1944. november végén hosszas utánjárás után a németek az 5. magyar hadosztályt Lengyelországból Eperjes, Bártfa területére rendelték vissza. A szállítást elrendelő intézkedésben külön szabályozták a zsidó munkaszolgálatos századok szállítását. Ebben a parancsban a zsidó munkaszolgálatosoknak az OSOVIEC-i vasúti állomásra kellett menetelniük, azzal, hogy további irányításukra a helyszínen intézkednek. Amidőn a hadosztály parancsnoka és vezérkari főnöke, a német hadseregparancsnokságon személyesen és a német összekötő tiszt útján is több ízben kérték, hogy a munkaszolgálatosokat mint a hadosztály hadrendi alakulatait hagyják meg az 5. hadosztály kötelékében és azzal együtt szállítsák a kijelölt területre, a német parancsnokság hajthatatlan volt és azt válaszolta, hogy zsidó munkásalakulat Magyarország területére nem térhet vissza. Ezzel az intézkedéssel is kifejezést adtak ama törekvésüknek, hogy a magyar zsidóságot minél jobban meggyengítsék, sőt annak jó részét minél biztosabban megsemmisítsék.

Az előadottakból világosan megállapítható, hogy a keleti arcvonalon alkalmazott zsidó munkásalakulatok nagy veszteségeinek, ezer és ezer zsidó pusztulásának, megnyomorodásának elsősorban és jórészt azok az intézkedések voltak az előidézői, melyeket a német vezetés kiadott és amelyeknek végrehajtását a magyar parancsnokságoktól nemcsak alkalmazásuk, hanem az élelmezés terén is, még a visszavonulás alatt is megkövetelt. A sok magyar zsidó munkaszolgálatos pusztulásáért a felelősség kétségtelenül elsősorban náci német vezetést terheli.

Piliscsaba, 1957. október 31.

Nagy Vilmos
ny. honvédelmi miniszter

Eredeti, 7 oldalas gépelt tisztázat, Nagy Vilmos saját kezű aláírásával, közjegyzői hitelesítéssel. — Országos Zsidó Vallási és Történeti Gyűjtemény.

---

(41)

1940 augusztus 23

a—1. Az a) alatt közölt irat 1. számú melléklete

„M. Kir. Honvédelmi Miniszter.
441. szám. Om. biz. 1b. 1940.

Zsidók felhasználása munkára.

Budapest, 1940. évi augusztus hó 23-án. *Budapest*

[1] Így van az eredetiben, — valószínűleg kimaradt: „a következménye."

F. évi augusztus 21-én megtartott értekezlet kapcsán az alábbiakat közlöm:

A L. H. T. 860/Om. biz. L. H. T.—1940. sz. alatt alábbi döntést hozta:

„A honvédség által igénybe nem vett zsidókat a katonai szolgálat helyett munkás különítmények keretébe kell munkára fogni."

R. u. nyert értesülés szerint ez a döntés úgy értelmezendő, hogy a *nem katonaviselt zsidókat is foglalkoztatni kell.*

E tárgyban az értekezlet az alábbi határozatot hozta:

1. A L. H. T. fenti közleményét nem honvédelmi munkaszolgálat, hanem a H. T. 19. § (5) bekezdése kapcsán *tényleges katonai szolgálatra való igénybevétel* útján kell végrehajtani.

2. Igénybevételre tekintetbe jönnek:

a) azok a hadkötelesek, akik már tényleges katonai szolgálatot teljesítettek a Msza. osztályozásúak kivételével,

b) azok a besorozott hadkötelesek, akik még nem vonultak be tényleges katonai szolgálatra,

c) azok a hadkötelesek, akik sorozáson alkalmatlannak osztályoztattak, vagy a tényleges katonai szolgálatból Msza. osztályozással elbocsátattak és

d) azok a hadkötelesek, akik még sorozáson nem voltak és nem voltak katonák.

3. *Az igénybevétel végrehajtása:*

a)-hoz: a 18—60 éves katonaviselt zsidó nemténylegesek 5—10%-ig a csapatnál, elvileg mint zsidó munkásszázadok vannak beosztva;

b)-hez: a besorozott, de tényleges katonai szolgálatra még be nem vonult zsidó hadkötelesek *azonnali igénybevételét* a honvéd kiegészítő parancsnokságok útján a kbt. 10. osztály fogja részleteiben szabályozni.

A *c)* és *d)* csoportba tartozók közül elsősorban

aa) a 25—42 év korúak (1916—1899) majd

bb) a 43—48 éves és végül

cc) a H. T. 19. § (5) bekezdése alapján a 49—60 évesek mind ujólag sorozva lesznek a békekiegészítő parancsnokságok által rövidített gyors (mozgó sorozóosztagok) eljárással. A tekintetbejövők hirdetmény útján lennének az illetékes békekiegészítő, Budapesten a megfelelő kerületi katonai parancsnokságoknál való jelentkezésre utasítva.

Igénybevételük (behívásuk) sorozás útján a legrövidebb idő alatt és fokozatosan történne éspedig úgy, hogy az 1916—1899.

évfolyambeliek bevonulása a jövő hó folyamán végrehajtható legyen, melyre vonatkozó részletes szabályokat a H. T. 19. § (5) bekezdésére való hivatkozással a Kbt. 16. osztály tenné meg.

Az erre vonatkozó részletintézkedések közül az összeírásra, jelentkezésre és megvizsgálásra (osztályozásra) vonatkozó szabályokat a kbt. 15., 10. és 12. osztállyal egyetértőleg a kbt. 16. osztály, a nyilvántartásra és behívásra vonatkozó részletes szabályokat pedig a kbt. 10. osztály fogja megtenni.

4. Az igénybevettek a honv. ker. parság alárendeltségében *zsidó munkásszázadokba* lennének beosztva éspedig testi alkalmasságuknak megfelelően:

a) *tábori zsidó munkásszázadokba* (mindennemű munkára testileg teljesen alkalmasak),

b) könnyebb munkát végző honi zsidó munkásszázadokba (az S. Fn. és idősebb évf.),

c) lábbadozó kórházi zsidó munkásszázadokba (ide azok kerülnek, akik az *a)* és *b)* alattiakból betegség stb. folytán ideiglenesen kiesnek).

Ezeknek megalakítására az intézkedéseket az 1b. oszt. teszi meg.

5. A sorozáson résztvettek ellenőrzésére vonatkozó intézkedéseket az 1b., 10. oszt. és a B. M. bevonásával a kbt. 16. osztály dolgozza ki.

6. Fontos a vezetőkeret megalakítása, a tábori zsidó munkásszázadok felszerelésének biztosítása, melyre nézve a konkrét szükségleteknek megfelelően fog az 1b. osztály, az 1. Vkf. osztály a III. Csfség. bevonásával intézkedni.

Az érdekelt osztályok az értekezlet határozata alapján a szükséges intézkedéseket sürgősen tegyék meg.

A miniszter helyett:
Győrffy-Bengyel altábornagy s. k.

Budapest, 1940. évi augusztus hó 24-én.

A kiadványozott fogalmazvánnyal egyezik.

Vass tő.
irodavezető."

Hiteles másolat. — Országos Zsidó Vallási és Történeti Gyűjtemény.

(41)

1941.

a—2. Az a) alatt közölt irat 2. számú melléklete

A 273 006. eln. 8. 1941. számú honvédelmi miniszteri rendelet II. fejezetének másolata.

II.

„Eljárás az egyes csoportokhoz tartozókkal szemben:

1. Jelen rendeletem I. fejezetének 1. pontja alapján zsidónak tekintendő személyek, amennyiben az 1939 : II. tc. alapján hadkötelezettség alá esnek, e kötelezettségüket a honvédség harcos állományában, parancsnokságainál, szerveinél és intézeteinél, továbbá egyéb, a honvédség ütőképességét biztosító, vagy azt elősegítő intézménynél a *jövőben nem teljesíthetik* a Szolg. szab. I. R. 61. pontjában feltüntetett *följebbvalói* és 63. pontjában megjelölt *elöljárói minőségben,* a honvédség állományában *sem békében, sem háborúban többé nem szerepelhetnek.*

Hadkötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. E szolgálat általános szabályait jelen rendeletem III. fejezete tartalmazza, részleteiben pedig külön kiadandó rendeletemben nyer majd rendezést.

2. A fentebbi 1. pontban megjelölt, rendfokozattal bíró személyeket, miután a jövőben csak *rendfokozat nélkül* és csak kisegítő szolgálatra vehetők igénybe, továbbá mert mint rendfokozat nélkülieket kell nyilvántartani, e rendeletem megjelenésétől kezdődően „rendfokozat nélküliek"-ként kell tekinteni és kezelni."

Másolat. — Országos Zsidó Vallási és Történeti Gyűjtemény.

42.

1941 január 23

a) A Honvédelmi Minisztérium 15. osztálya megküldi a Vezérkari Főnökség 1. elnöki osztályának a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású paragrafusainak szövegtervezetét

M. Kir. Honvédelmi Minisztérium.

112 127. eln. 15—1940. *15. osztály*

A III. zsidótörvény-javaslat tervezet SZIGORÚAN BIZALMAS!

A T. VKF. 1. OSZTÁLYNAK

Budapest, 1941. január hó 23-án. *Budapest*

A III. zsidótörvény-javaslatba beállítandó, honvédelmi vonatkozású §-ának szövegtervezete tudomásulvétel végett mellékelten kiadatik.

A §-ban foglalt rendelkezéseket az osztály azoknak az elveknek figyelembevételével szerkesztette meg, amelyeket a Miniszter Úr Ő Nagyméltósága irányadóknak elfogadott.

Ha a kbt. társosztálynak e §-ban foglalt rendelkezésekkel szemben észrevételei nincsenek, ezt a körülményt a 15. osztállyal írásban f. hó 29-ig közölni szíveskedjék. Abban az esetben pedig, ha megjegyzések, észrevételek lennének, állásfoglalásra hivatott képviselőjét f. évi január hó 29-én 10 órakor a 15. osztálynak a főépület félemelet 34. számú szobájában tartandó megbeszélésre kiküldeni szíveskedjék.

1 db melléklet.

A miniszter rendeletéből

Dr. Bernáth
miniszteri osztályfőnök

Géppel írt tisztázat, dr. Bernáth saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—4173.

Az iratot 1941. január 27-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.

---

(42)

1941 január 23

a—1. Az a) alatt közölt irat melléklete: a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású szövegtervezete

(1) A honvédelemről szóló 1939 : II. tc.-ben megszabott honvédelmi kötelezettségek a jelen törvényben említett személyekre az alábbi bekezdésekben megállapított eltérések, és a jelen § (12)

bekezdésében kapott felhatalmazás alapján kiadott honvédelmi miniszteri rendeletek szerint nyernek alkalmazást.

(2) Zsidók és zsidónak nem tekintendő félvérek a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. második részében meghatározott leventekötelezettség helyett kisegítő szolgálatra való előképzési kötelezettség alá kerülnek.

A zsidókat és a zsidónak nem tekintendő félvéreket a honvédelmi miniszter egyes községekben, vagy városokban a rendes heti előképzés helyett évenként egyfolytában két-két hétig tartó összefüggő előképzésben való részvételre kötelezheti.[1]

(3) A honvédelmi törvényben, illetőleg annak 212. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján kiadott rendeletben megállapított büntető rendelkezések szempontjából, az e §-ban megszabott előképzési kötelezettség a leventekötelezettséggel esik egy tekintet alá.

(4) Zsidók és zsidónak nem tekintendő félvérek a m. kir. honvédségnél, valamint a csendőrségnél sem hivatásos, sem nemhivatásos minőségben fegyveres katonai szolgálatot nem teljesíthetnek. Az ilyenek a honvédelemről szóló 1939 : II. tc.-ben meghatározott hadkötelezettségből folyó rendes szolgálati kötelezettségüknek megfelelő tartamban kisegítő katonai szolgálatra vétetnek igénybe. A honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 31. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezés a zsidókra, és a zsidónak nem tekintendő félvérekre nem nyer alkalmazást.

(5) Zsidó és zsidónak nem tekintendő félvér honvédségi vagy csendőrségi tartalékos, szolgálatonkívüli viszonybeli, vagy nyugállományi tiszti (hasonló), altiszti és tisztesi rendfokozata és jellege vagy karpaszomány viselési joga 1941. évi ..... hó ..... napjával megszűnik.

(6) A tényleges szolgálatot teljesítő, a besorozott, de még tényleges szolgálatot nem teljesített, a tartósan szabadságolt, továbbá a tartalékos, a póttartalékos, a szolgálatonkívüli viszonybeli, és végül a nyugállományba tartozó hadköteles korban levő zsidókat és zsidónak nem tekintendő félvéreket, a törvény életbelépésétől számított három hónap alatt a kisegítő szolgálathoz kell a tényleges szolgálatuk folytatása, illetőleg megkezdése, avagy szolgálati kötelezettségi szempontból való további nyilvántartásuk végett áthelyezni.

(7) Zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér honvéd, vagy csendőr *hivatásos* (továbbszolgáló) személyt az 1941. évi .....

[1] „Vagy havonta 2 × 8 óra, vagy évente 20 nap, II. tc. 9. § 2—4. pontját is alkalmazni kell." — Az 1—4. sz. jegyzet az osztály illetékes referense által az irat szélére írt megjegyzéseket tartalmazza.

..... hó .....-vel szolgálatképességére figyelem nélkül végelbánás alá kell vonni. A továbbszolgálókat a továbbszolgálatuk alapján, netán járó szolgálati jutalomdíj kifizetése mellett a tényleges szolgálatból el kell bocsátani. Azokat a hivatásos honvéd és csendőr személyeket, akik végelbánásuk idejében nem rendelkeznek nyugdíjra jogosító beszámítható szolgálati idővel, az 1921 : XXXII. tc. 4. §-ában foglalt rendelkezések alkalmazásával szolgálatképességükre való figyelem nélkül, időleges nyugdíjjal kell ellátni. A tényleges szolgálatból elbocsátott, illetőleg végelbánás alá vont személy kisegítő szolgálati kötelezettség alá kerül, és őt eme kötelezettségét illetően az előző bekezdésben a rendfokozat elvesztését illetően pedig az (5) bekezdésben foglaltaknak megfelelően kell kezelni.

(8) A fenti (1)—(7) bekezdés rendelkezései alá esik az a nemzsidó személy is, akinek a felesége zsidó, vagy zsidónak nem tekintendő félvér. Azok a nemzsidó honvéd és csendőr egyének, akikre a fenti határozmányok a feleség zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér volta miatt vonatkoznak, rendfokozataikban továbbra is meghagyandók.[2]

(9) A honvédség és csendőrség hivatásos (továbbszolgáló) állományába csak olyan egyének vehetők fel, akiknek és akik feleségeinek nagyszülőkig bezárólag egyetlen zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér felmenőjük nincs.[3]

(10) Zsidók és a zsidónak nem tekintendő félvérek a reájuk háruló kisegítő katonai szolgálat tartamának megrövidítését a hvt. 42., 43. és 45. §-ában megszabott kedvezmény címén nem igényelhetik, kivéve az anyakönyvvezető rabbiknak tekinthető alkalmazott rabbikat, akiket az idézett törvény 42. §-a alapján a kisegítő szolgálati kötelezettség tekintetében papi kedvezményben kell részesíteni, ha állításkötelezettségüknek mulasztás nélkül, idejében eleget tettek.[4]

(11) A jelen §-ban foglalt rendelkezések nem vonatkoznak azokra[5] a nyugállományú, és szolgálatonkívüli viszonybeli zsi-

[2] Oldalt egy pirossal írt kérdőjel látható. Ezt később aláhúzták, majd magyarázatul melléírták: „Miniszter utasítására került be."

[3] „Ki kell egészíteni azzal, hogy tényleges katonai szolgálatra is csak ilyenek hívhatók be."

[4] „42. papi kedvezmény,
43. öröklött mezőgazdák,
45. több katonát adó családok."

[5] A (11) bekezdés 2. sorába „azokra" kifejezés után, „a ht. kat. áll.-ból származó" szavakat írták be és ugyanannak a bekezdésnek ötödik sorában pedig az „akik" szó után „a szolgálatban a felemelten számítandó idő beszámításával a 40 évet betöltötték" szavakat toldották be a szövegbe.

dókra és zsidóknak nem tekintendő félvérekre, akik a jelen törvény hatályba lépését megelőző évben a 60. életévüket betöltötték.

(12) A honvédelemről szóló 1939 : II. tc.-nek az e §-ban foglaltakkal ellenkező rendelkezései a zsidókra és a zsidónak nem tekintendő félvérekre vonatkozóan nem alkalmazhatók és a honvédelmi miniszter a zsidókat és zsidóknak nem tekintendő félvéreket illetően az 1939 : II. tc.-től eltérő rendelkezést is tehet.

NB. A volt világháborúban kitüntetésben részesült zsidókra, és zsidóknak nem tekintendő félvérekre azok mikénti kezelésére a törvényjavaslat-tervezet jelen §-a nem tartalmaz rendelkezéseket. Ezt a kérdést majd a (12) bekezdés alapján kiadandó HM. rendelettel fogjuk szabályozni. A szabályozás vagy az lehet, hogy ezeket a kitüntetett személyeket egyáltalán nem vesszük igénybe kisegítő szolgálatra vagy pedig külön egységbe foglalva fogjuk őket erre alkalmazni.

Géppel írt másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—4173.

---

(42)

1941 január 28

b) A Vezérkari Főnökség fegyelmi és becsületügyi osztályának észrevételei a rendelettervezet szövegével kapcsolatosan

M. kir. honvéd vezérkar főnöke, fegyelmi és becsületügyi osztály. 709. szám. Bbk. fbü.—1941. Osztályvezető s. k. felbontására!

Sürgős!

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM
15. OSZTÁLY VEZETŐJÉNEK

Budapest, 1941. évi január hó 28-án. *Budapest*

A 12. ponthoz:[1]

a) Ha a világháború kitüntetett zsidait és félvéreit rendfokozatukból nem bocsátjuk el, és amint a tervezet mondja *külön egységekbe* fogjuk kisegítő szolgálatra alkalmazni, akkor ez ellen már alapjában tiltakoznom kell, mert mindaddig, míg az ilyenek rendfokozatuk birtokában vannak, az állástekintély rovására menő szolgálatok ellátására nem jöhetnek tekintetbe.

Nem lehet kétséges az sem, hogy ily személyekből összetömörített alakulat, munka és haszon tekintetében értéket egyáltalán nem jelent.

A tervezet szerinti alakulatokba való tömörítés a rendfokozatok meghagyása mellett oly költségkihatást is jelent, hogy az az ezen alakulat munkateljesítményétől várható eredménnyel semmiféle vonatkozásban nem állhat arányban.

b) A kisegítő szolgálatra való alkalmazásnak mellőzése — mint azt a tervezet mint megoldási lehetőséget megemlíti — oly nagy fényűzést jelent, amit a mai még mindig megcsonkított állapotban levő Magyarország aligha engedhet meg magának.

Ma minden kihasználható munkáskézre határozott mérvben szükség van!

De felettébb igazságtalan volna ezeknek igénybevételének mellőzése, a keresztény ugyancsak háborút viselt és kitüntetett tartalékos tisztekkel szemben, mert addig, míg a zsidó és félvér mentesülne minden honvédelmi szolgálat alól, addig a kereszténynek úgy béke gyakorlatokra, és „M" esetén is igénybe veszi a honvédelem.

Ez a tervezett eljárás tehát a kiváltható jogos felháborodáson és elkeseredésen felül, éppen a legérzékenyebben az anyagi és megélhetési vonalon sújtaná pont azt a részét a tartalékos tisztikarnak, kiket a zsidótörvény életbeléptetésével kereskedelmi pályákra képzünk át, tehát végeredményben a zsidók anyagi

---

[1] A vezérkari főnöki fegyelmi- és becsületügyi osztály vezetője az átirat bevezető részében közli, hogy a közölt szövegtervezettel egyetért, csupán annak 11. és 12. pontjaihoz fűz észrevételt. A 11. ponttal kapcsolatosan helytelenít mindenféle kivételezést zsidó és zsidó között. Nem tartja méltányosnak, hogy ugyanolyan helyzetű zsidók közül az esetleg csak egy-két évvel idősebbeket kivételezésben részesítsék a fiatalabbakkal szemben. Véleménye szerint ez a rendelkezés egyébként is a függelemsértő esetek lehetőségét rejti magában. A kivételezett zsidók ugyanis — fenti mentesítés esetén — a honvédség egyenruháját fogják hordani, s a keresztény tisztikar és legénység így őket tiszteletadásban kénytelen részesíteni, „ami a fegyelem meglazulásán keresztül a rendfokozatok megtisztelésének csorbításához vezethet!"

gyarapodását fogja a tervezett megoldás a továbbiakban biztosítani.

A *b)* ponthoz még megjegyezni kívánom azt, hogy nem lehet célom a kitüntetések értékét és megbecsülését alább szállítani, mert hiszen a kisegítő szolgálatot teljesítők munkájukat, vagy saját polgári ruhájukban, vagy pedig menetöltözetben végzik, és ekkor a kitüntetések látható jelvényeit szalagjaikon kívül amúgy sem viselhetik.

Javaslom tehát a háborús kitüntettekkel szemben alkalmazandó eljárást a tervezet 5. pontja szerint végrehajtani, tehát rendfokozatukból elbocsátani és ezzel minden zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér egyforma elbánás alá esne és nem lenne mód arra, hogy kivételezettek a honvédség, avagy honvédelmi szolgálat terén más-más elbírálás alá essenek.

Összefoglalva tehát az ezen ügyben adott véleményemet, a zsidótörvénynek a honvédségen belül való megnyugtató végrehajtását csak úgy tudjuk biztosítani, ha a *totális* megoldást tartjuk szem előtt, és ezért javaslom az *összes zsidóknak és zsidóknak nem tekintendő félvéreknek kivétel nélküli elbocsátását rendfokozatukból!*

Vkf. fbü. oszt. vezető
vitéz Hindy ezds.

Gépelt tisztázat. — HIL. HM. eln. 15—1941—15. — 12 801.

---

(42)

1941 február 8

c) A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának észrevételei az a)—1. alatt közölt tervezettel kapcsolatban

M. Kir. Honvédelmi Miniszter. *Elnöki osztály.*

109./Bbk. szám. eln. oszt.—1941.

Észrevételek a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású szakasza szövegtervezetéhez.

M. KIR. HM. 15. OSZTÁLYÁNAK

Budapest, 1941. február hó 8-án. *Budapest*

F. év január hó 23-án 112 127. eln. 15—1940. sz. alatt megküldött a III. zsidótörvény javaslatba beállítandó honvédelmi

vonatkozású szakasz szövegtervezetével szemben észrevételeimet alábbiakban közlöm:

1. *A 2. ponthoz.*

A pont második bekezdésében foglalt rendelkezések a keresztény származású leventékkel szemben a levente kötelezettség teljesítésének miként jében előnyt jelentenek.

Ezért a 2. pont második bekezdése elhagyandó volna.

2. *Az 5. ponthoz.*

a) A szövegtervezet második oldalának felülről számított második sorában a „tartalékos" szó mögé zárójelben „póttartalékos" szó volna beszúrandó.

b) Az 5. pont végére mint újbekezdés felveendő volna: „A jelen pontban foglaltak nem vonatkoznak azokra a hivatásos állományból származó katonaállományú, szolgálaton kívüli és nyugállományú tisztekre, akik az 1914—1918-i világháborúban részt vettek."

Indokolás: A zsidó vagy zsidó vonatkozású, a katonaállományba tartozó hivatásos tisztek nem vonhatók a tart. tisztekkel egyenlő elbánás alá: náluk a tiszti állás nem egy törvényes kötelezettség teljesítésének folyamán nyert jelleg, hanem önként választott élethivatás, amelynek gondolatvilágában gyermek- vagy ifjúkoruk óta nevelkedtek és amelyben ma is élnek.

3. *A 7. ponthoz.*

A pontnak alulról számított 3. sorában — az 5. pontban használt kifejezésnek megfelelően — „elvesztését" szó helyett „megszűnését" szót kellene felvenni.

4. *A 8. ponthoz.*

A pont második mondata elhagyandó volna.

Indokolatlan, hogy az aki zsidó (zsidónak nem tekintendő félvér) nő feleségül vételével a keresztény (faji) közösségből kiválik, ennek következményeit ne viselje minden vonatkozásban.

5. *A 11. ponthoz.*

Az 5. pont javasolt módosítása kapcsán elmaradhat.

vitéz Lengyel ezds.
Az Elnökség vezetője

Gépelt tisztázat, Lengyel saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 15—1941—15—12 801.

---

(42)

1941 március 8

d) A Vezérkari Főnökség 1. osztálya kiküldöttjének beszámolója a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású rendelkezéseinek ügyében tartott értekezletről

P. d.:

Az értekezleten[1] elhangzottak lényege:

1. A polg. Csf. Úr közölte, hogy a HM. Úr rendeletére az Ig. mint.-től kívánni fogják, hogy a III. zsidótörvény tartalmazzon olyan rendelkezést, mely szerint keresztényeknek zsidókkal való házasságkötése ne legyen megengedve.

Ugyancsak a HM. Úr kívánsága, hogy a származás igazoltatása ne nagyszülőkig bezárólag történjék, hanem egy bizonyos időpontig visszamenőleg. Ezzel a szabályozással elérnénk azt, hogy senki az idők folyamán nem válhat kereszténnyé.

2. Az 1a. osztály kívánsága, hogy amennyiben a törvénytervezet hamarosan törvényerőre nem lép, úgy a tervezetben foglaltakat hák. esetén rendeletileg kell életbe léptetni. Erre vonatkozólag a 15. oszt. döntést fog kérni.

3. Az 1b. oszt. képviselője előadta, hogy nincs semmiféle számszerű adat arra vonatkozólag, hogy a tart. tisztek közül hányan fogják rendfokozatukat elveszteni azért, mert félvérek, vagy feleségük révén kell őket zsidónak tekinteni. Eddig a jelenlegi zsidótörvény alapján a honvédség 60 000 tart. tisztjéből 16 000 mint zsidó a hadrendből kiesett. Mindezek alapján az 1b. oszt. olyan rendelkezést szeretne a törvénytervezetbe felvenni, amely felhatalmazást adna a HM.-nek, hogy a majd zsidóknak tekintendőktől a rendfokozatot ne egy meghatározott időpontban, hanem a pótlás mérvének megfelelően, — ütemenként vehesse el.

A felvetett kérdésre vonatkozólag az értekezlet elsősorban a Vkf. Úr döntését kéri.

Az 1. Vkf. osztály véleménye az alábbi:

a) A zsidókérdést főleg a honvédségnél csak egyféleképpen szabad megoldani, mégpedig a legradikálisabban. E téren a legcsekélyebb engedékenység, vagy kivételezés rendkívül káros hatású lenne.

b) Az ütemenkénti végrehajtás véleményünk szerint a honvédségre semmi különösebb haszonnal nem járna, mert alig lehet jó munkateljesítményt várni olyan tart. tiszttől, aki tisztában van azzal, hogy hetek, vagy hónapok múlva úgyis megfosztják rendfokozatától. Sőt ezek az emberek elkeseredésükben esetleg romboló munkát fognak végezni.

c) Bár a kérdéses kategóriáról valóban nem állnak számszerű adatok rendelkezésre, mégsem tartjuk ezek számát olyan nagynak, hogy a hadrendben pótolhatatlan hiányt fognak előidézni. Különben is igen sok tisztet megfelelő altiszttel pótolni lehet.

d) A kiesett zsidó vonatkozású tart. tisztek pótlása erélyes ütemben folyamatban van, hisz a folyó kiképzési évtől tart. tisztképzésre már csak keresztények kerülnek.

Fentiek alapján azt javasoljuk, hogy az 1b. oszt. által javasolt könnyítés a törvénytervezetbe ne kerüljön bele. A honvédség a III. zsidótörvénnyel e kérdésben egy csapásra tiszta és végleges helyzetet kíván teremteni, a majd adódó *esetleges* nehézségeket minden körülmények között le fogjuk tudni győzni.

4. Az eln. oszt. azt javasolta, hogy azok a ht. állományból származó zsidók, akik a világháborúban részt vettek, ne veszítsék el rendfokozatukat. Az oszt. képviselője a javaslatot ilyen formában nem fogadta el, hanem belement abba, hogy a tervezet (11) bekezdése az alábbi legyen:

„A jelen §-ban foglalt rendelkezések nem vonatkoznak azokra a ht. kat. állományból származó ny. á. és szolg. kívüli viszonybeli zsidókra és zsidóknak nem tekintendő félvérekre, akik a szolgálatban a felemelten számítandó idő beszámításával a 40 évet betöltötték."

A p. d. 3. pontjában foglaltakat a Vkf. Úrnak *döntésre felterjesztjük.*

941. II. 20. *Kovács* szd.
III. 5. *Zachár* szds.
III. 7. *Sáska* alez.
Egyetértek III. 8. *L[ászló]*
Vkf. Úrnak jelentettem.

Géppel írt másolat, az illetékes parancsnokok aláírásával. — HIL.

Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—4173.

Az iratot a Vkf.-nek bemutatták. A beszámoló c. pontja mellett oldalt kék ceruzával amellett a sor mellett: „Különben is igen sok tisztet megfelelő altiszttel pótolni lehet" zárójelben a következő szavak olvashatók: „és az altisztet?'

[1] Az értekezletre 1941. február 8-án, délelőtt 10 órakor került sor a HM. 15. (törvényelőkészítő) osztályán.

(42)

1941 március 12—április 15

e) A III. zsidótörvény-javaslat honvédelmi vonatkozású rendelkezéseinek előkészítése a Honvédelmi Minisztériumban

NB.

Az előirattal az érdekelt osztályoknak küldött felhívás, illetőleg meghívás alapján a kbt. 10. osztály írásban küldte meg a megjegyzéseit,[1] a kbt. 8., 13. és 20. osztály pedig közölte a 15. osztállyal, hogy a tervezetre vonatkozóan észrevétele nincsen.

A f. é. február hó 8-án tartott megbeszélésen a kbt. Elnöki, 1a., 1b., 4. Fbü. osztályok és a Vkf. 1. és Vkf. 6. osztály vett részt. A kbt. Elnöki és Fbü. osztály — a személyes megjelenés mellett —, véleményét írásban is átadta.

A törvényjavaslat-tervezet honvédelmi vonatkozású szakaszának általános megbeszélése során a jelenvoltak egyöntetűen megállapítják, hogy honvédelmi szempontból nagy fontossága van annak a körülménynek, hogy az igazságügyminiszter úr mikor akarja a III. zsidótörvényt életbeléptetni. Ugyanis abban az esetben, ha a törvény belátható időn belül nem készülne el, és nem lépne hatályba, úgy honvédelmi vonalon — számolva egy esetleges Hák. életbeléptetésével —, még a törvény hatálybalépése előtt a tartalékos tisztek rendfokozatának megvonása végett intézkedéseket kell foganatosítanunk.

[1] A HM. 10. osztálya 1940. január 28-án küldte meg írásban megjegyzéseit. Az átirat hangsúlyozza, hogy lényeges változtatásra nincs javaslata az osztálynak, ezért a megbeszélésen részt nem vesz, azonban kéri, hogy az alábbi négy észrevételét a tervezet végleges kidolgozásánál vegyék figyelembe:

a) A tervezet (2) bekezdésének negyedik sorában „kisegítő katonai szolgálatra való előképzési kötelezettség"-et kellene felvenni. Hasonlóképpen „kisegítő katonai szolgálat" kifejezést kellene felvenni a hatodik bekezdés 9., és hetedik bekezdés 16. és tizedik bekezdés 10. sorába.

b) A (8) bekezdés első mondatának szövegéül a következőt javasolja: „A fenti (1—7) bekezdés rendelkezése alá esik — kivéve a rendfokozat elvesztését — az a nemzsidó személy is . . ."

c) Az (5) bekezdés második sorában javasolja a következő szöveget: „Honvédségi, vagy csendőrségi, nemhivatásos tényleges, tartósan szabadságolt tartalékos . . ."

Negyedszer a következő kérdést teszi fel: a (8) bekezdésben említettek rendfokozata megmarad, kérdés megmarad-e a karpaszomány viselése is.

Végül javasolja, hogy ezeket a további előléptetésből ki kellene zárni.

A kbt. 1b. osztály képviselője felkéri a 15. osztályt, hogy a jövőben folytatandó tárgyalásairól, de különösen a törvényjavaslat hatálybalépéséről idejében tájékoztatást nyerjen, hogy a részletintézkedéseket idejében megtehesse.

Ugyancsak a kbt. 1b. osztály képviselője — annak hangsúlyozása mellett, hogy bár nem képezi az osztály ügykörét —, felveti azt a kérdést, hogy nem kellene a törvényben foglalt rendelkezések végrehajtásának ütemét a HM.-re bízni, mert e rendelkezések folytán a tiszti állományban nagy kieséssel kell számolni, ami a hadsereg ütőképességét nagyban csökkenteni fogja. A kbt. 1a. osztály és a Vkf. 1. osztály képviselője nem ért egyet a kbt. 1b. osztály véleményével, mert véleményük szerint nem lehet számottevő a kiesés. Az értekezlet megállapítja, hogy e kérdésben a Vezérkar Főnöke Őnagyméltóságának kell döntenie, ezért a Vkf. 1. osztály ki fogja kérni a Vkf. úr döntését.

A Vkf. 1. osztály többszöri sürgetésre f. évi március hó 11-én küldötte meg a 4173. eln. 1. Vkf. sz. ügydarabot, amelyben a felvetett kérdésre vonatkozóan a Vkf. úrnak az alábbi előterjesztést tette; és amely ügydarabon a Vkf. úr a felvetett kérdésekben állást foglalt. Az ügydarabban a következők foglaltatnak: . . .[2]

. . . Az írásbeli vélemények és a megbeszélésen elhangzottak alapján a törvényjavaslat-tervezeten eszközölt részletes módosításokat *-gal jelölt tervezeten a tintával írt beszúrások tartalmazzák.

A szakasz (8) bekezdésének második mondatában foglalt rendelkezések tekintetében a megbeszélésen megjelentek nem jutottak megegyezésre, mert a kbt. Elnökség, 1a., 1b. és a Vkf. 1. oszt. képviselői nem értettek egyet azzal az intézkedéssel, hogy azok az akár a hivatásos, akár a nemhivatásos állományba való, illetőleg onnan származó nemzsidó honvéd- és csendőr egyének, akikre a törvény határozványai csak a feleség zsidó, vagy zsidónak nem tekintendő félvér volta miatt vonatkoznak, a rendfokozatukban továbbra is meghagyandók.

A kérdésben tehát a Miniszter Úr Őnagyméltósága döntését kell kikérnünk. E döntés kikérése és a törvényjavaslat-tervezet honvédelmi vonatkozású szakasza végleges szövegének bemuta-

[2] A feljegyzésben a továbbiakban idézték a vezérkari főnöki 1. osztály kiküldöttjének *d)* alatt közölt beszámolójából a vezérkari főnöki osztálynak a kérdésre vonatkozó, négy pontban [*a)*—*d)*] összefoglalt véleményét.

tása végett az ügydarabot *a Miniszter Úr Önagyméltósága elé terjesztjük.*

Bpest, 1941. III. 12.

L. *Dr. Bernáth*

Polg. Csf. részéről:

Döntésre tisztelettel előterjesztem és javaslom, hogy azok, akik bizonyos időpont előtt kötöttek zsidó vagy zsidónak nem tekintendő félvér nővel házasságot, rendfokozatukat megtarthassák, akik pedig utóbb kötöttek ilyen nővel házasságot, rendfokozatukat is veszítsék el. Időpont lehetne: 1. *1939. augusztus 1.* (pontosan július 31-i 24 óra), vagy

2. 1938. évi XV. tc.-nek az első zs. törvénynek hatálybalépési napja *1938. május 29.*

Végül, mint harmadik alternatívát javasolom a jelenlegi tervezeti elgondolás fenntartását, ami — a Nagyméltóságodnak ha nem is döntésszerű, de mégis előzetes állásfoglalásának felel meg.

Budapest, 1941. III. 13.

Dr. Szentgyörgyi
min. osztályfőnök . . .[3]

. . . Minisztertanácsi előterjesztés

I.

Kérem a minisztertanács felhatalmazását, hogy az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálatra

[3] A honvédelmi miniszter a Csoportfőnökség által történt tájékoztatás után utasítást adott, az ügynek az igazságügyminisztériumban való letárgyalására. Minthogy az igazságügyi miniszter a III. zsidótörvény hatálybalépésének időpontjára nézve határozott választ adni nem tudott, a 13. osztály javasolta, hogy annak életbeléptetése előtt az 1939 : II. tc. 141. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján tegyen a honvédelmi miniszter előterjesztést egy a minisztertanácsban letárgyalandó olyan rendeletre, mely a zsidókérdést a honvédségen belül szabályozná. E rendeletet — amely az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyekre vonatkozna, s e törvény rendelkezésein túlmenően nem intézkedhetne — csak mozgósítás esetén léptetnék életbe. Amennyiben időközben a III. zsidótörvényt kihirdetnék, fenti rendelet hatálytalanná válna. A Csoportfőnökség a honvédelmi miniszter hozzájárulásával el is készítette a javasolt minisztertanácsi előterjesztést.

történő igénybevételét szabályozó, és a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 141. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján készült idemellékelt rendeletet mint a m. kir. minisztérium rendeletét kihirdethessem.

II.

A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939 : IV. tc. a zsidókat nem teljes jogú állampolgárokká degradálta, őket politikai és gazdasági tekintetben második vonalra szorította vissza, s így társadalmi súlyukat oly mélyre süllyesztette, hogy az a tiszti állás tekintélyével többé már nem egyeztethető össze. A tiszti rendfokozatnak általuk további megtartása tehát etikailag lehetetlenné vált.

E törvényes rendelkezések következtében a zsidó tisztek a m. kir. honvédség tisztjei (tisztjelöltjei, lelkészei) különleges személyi ügyeinek kezelése tárgyában kiadott A. 37. Jelzésű Utasitás 8. §-ában felsorolt követelményeknek nem felelnek meg, mert a tiszttől megkívánt tekintéllyel sem a polgári társadalomban, sem a katonai szolgálati alkalmazásukban már nem rendelkeznek, a tisztikar közszellemébe és hivatástudatába nem illeszkedhetnek bele és olyan körbe tartoznak, amelyből a jövőben tiszt már senki sem lehet.

Az így kialakult helyzet dacára az 1939 : IV. tc. honvédelmi és hadkötelezettségi rendelkezéseket nem tartalmaz, s így nem rendelkezik a zsidó tisztek rendfokozatáról sem.

Tudatában vagyok annak, hogy e kérdés — kényes voltánál fogva — megnyugtató módon csak törvényi rendelkezéssel volna megoldható. Ezért a zsidótörvény honvédelmi vonatkozású kérdéseit véglegesen az új III. zsidótörvényben kívánatos szabályozni.

Tekintettel azonban arra, hogy az új zsidótörvény tárgyalásának és hatálybalépésének időpontja bizonytalan, viszont a zsidó tisztek rendfokozata ügyének rendezetlensége — számolva a jelenlegi rendkívüli körülményekkel —, honvédelmi érdekeket veszélyeztet, szükséges a kérdést ideiglenesen — a kérdést feltehetően a honvédelem szempontjaiból is kielégítően szabályozó új zsidótörvény megalkotásáig —, 1939 : II. tc. 141. §-a (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján kibocsátandó kormányrendeletben szabályozni.

A rendelet csak az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyekre tartalmaz rendelkezéseket, mert a zsidónak mi-

nősítést illetően nem tartottam helyesnek a törvény rendelkezésein túlmenni.[4]

A rendelet kiadásának a célja, hogy jogalapot teremtsünk arra, hogy a nemhivatásos állományú zsidónak tekintendő személyek a hadkötelezettség alapján reájuk háramló szolgálatukat ne fegyver alatt, hanem csak és kizárólag kisegítőjellegű beosztásban és rendfokozat nélkül teljesítsék.

A rendelettervezet szövege ugyan nem zárná ki azt, hogy a hivatásos állományból származó nemténylegesekre, szóval a nyugállományú tisztek, altisztek és tisztesekre, valamint a szolgálatonkívüli tisztekre is alkalmaztassék, azonban tisztelettel bejelentem, hogy az itt említett kategóriákba tartozó zsidónak tekintendő személyeket nem fogom rendkívüli körülmények bekövetkezése esetében sem tényleges szolgálatra igénybevenni. Ugyanígy szándékozom eljárni azokkal a nyugállományú zsidónak tekintendő sezmélyekkel is, akik a nemhivatásos állományból származnak.

A rendelet szövegét az alábbiak szerint tervezzük:

„A m. kir. minisztériumnak ..... 1941. Me. sz. rendelete az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában.

A m. kir. minisztérium a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 141. §-a (2) bekezdésében foglalt felhatalmazása alapján a következőket rendeli:

1. §

Az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek a honvédségben fegyveres szolgálatot nem teljesíthetnek. Az ilyenek amennyiben a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. rendelkezései alapján mint hadkötelezettek tényleges szolgálatra kötelezve vannak, illetőleg ilyenre igénybe vétetnek, a hadkötelezettségük alapján a honvédségen belül kisegítő szolgálatot kötelesek teljesíteni. A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat nélkül látják el. A kisegítő szolgálatra kötelezetteket

[4] Az eredeti szövegben itt még egy bekezdés olvasható. Ezt utólag ceruzával kihúzták. A kihúzott szövegrész:

„A rendelet a jelen körülmények között nem lépne hatályba, hanem csak előkészíttetnék arra az időpontra, amikor a rendkívüli körülmények a nemtényleges állományúaknak és így az ezek közé tartozó zsidó tisztek, altisztek és tisztesek igénybevételét szükségessé teszik. Amennyiben ilyen rendkívüli körülmények az új zsidótörvény hatálybalépéséig nem következnének be, a rendelet hatálybalépése tárgytalanná válna."

mint rendfokozatnélkülieket kell nyilvántartani és kezelni akkor is, ha a jelen rendelet hatálybalépését megelőzően tiszti, altiszti vagy tisztesi rendfokozatuk volt.

2. §

Ez a rendelet a kihirdetésének napján lép életbe, s végrehajtásáról a honvédelmi miniszter gondoskodik.

Budapest, 1941. ..... hó ..... n.

m. kir. miniszterelnök"

L. *Dr. Bernáth*

A rendelettervezetet és a minisztertanácsi előterjesztést a folyó hó 4-én Győrffy Bengyel Sándor miniszterhelyettes Őnagyméltósága elnöklete alatt megtartott értekezlet letárgyalta és azt elfogadta.

Az osztály a rendelettervezet szövegét és a minisztertanácsi előterjesztést az Igazságügyminisztériummal letárgyalta. Az Igazságügyminisztérium a rendelet kiadásának a szükségességét a minisztertanácsi előterjesztés indokolásában foglalt indokoktól némileg eltérően kívánná alátámasztani.

Bár az Igazságügyminisztérium elgondolásában foglaltak nem fedik teljes egészében az osztály elgondolásait, mégis, minthogy az igazságügyminiszter úr véleménye a rendelet minisztertanácsi letárgyalásánál döntő súllyal bír, az osztály az Igazságügyminisztérium indokolását ajánlja elfogadásra.

A rendelettervezet szövegét az Igazságügyminisztérium érdemben nem módosította, csak annak styláris módosítását kéri.

Ennélfogva az osztály az alábbi szövegű rendeletnek minisztertanácsi letárgyalását tervezi: . . .[5]

. . . Annak a helyzetnek a következtében, amely az 1939 : IV. tc.-be iktatott ún. zsidótörvény folytán előállott, szükségessé vált a zsidók hadkötelezettségének különleges szabályozása. Kétségtelen, hogy ezt a kérdést megnyugtató módon és véglegesen csak tövényhozás útján lehetne rendezni. Minthogy azonban a gyakorlati élet a kérdésnek a rendezését sürgősen követeli, addig is, amíg megfelelő törvényjavaslatot lehet erre vonatkozóan előterjeszteni, az 1939 : II. tc. 141. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján ideiglenesen rendeleti úton kell a zsidók had-

[5] Az igazságügyminisztérium által elkészített előterjesztés I. pontja és II. pontjának (1) bekezdése megegyezik az eredeti szöveggel.

kötelezettségét az ún. zsidótörvény következtében előállott helyzettel összhangba hozni. Ezt célozza a minisztertanács elé előterjesztett rendelettervezet, amely a hadkötelezettség alá eső zsidóknak a fegyveres szolgálatban való alkalmazását általánosságban mellőzi és őket kisegítő szolgálat teljesítésére kötelezi.

A kisegítő szolgálat részletes szabályainak megállapítására a honvédelmi miniszter számára kérek felhatalmazást. Szükségesnek tartom azonban, hogy már a rendelet kimondja, hogy a kisegítő szolgálatot az erre a szolgálatra kötelezettek rendfokozat nélkül látják el, mégpedig azok is, akik eddig tiszti, altiszti, vagy tisztesi rendfokozatot nyertek. Erre a rendelkezésre azért van szükség, mert nem lehet összeegyeztetni a kisegítő szolgálat természetével azt, hogy az erre a szolgálatra kötelezettek ebben a szolgálatban az esetleg eddig nyert rendfokozatukat megtartsák . . .[6]

A rendelettervezet szövege:

A m. kir. Minisztériumnak ..... 1941. Me. sz. rendelet az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában.

A m. kir. minisztérium a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 141. §-a (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

(1) Az 1939 : IV. tc. 1. §-a értelmében zsidónak tekintendők azok a személyek, akik az 1939 : II. tc. alapján hadkötelezettség alá esnek, hadkötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat nélkül teljesítik abban az eseben is, ha korábban tiszti, altiszti, vagy tisztesi rendfokozatot nyertek. Ehhez képest a kisegítő szolgálatra kötelezetteket mint rendfokozatnélkülieket kell nyilvántartani és kezelni.

(2) A kisegítő szolgálat részletes szabályait a honvédelmi miniszter állapítja meg.

2. §

A jelen rendelet a kihirdetésének napján lép hatályba.

Budapest, 1941. ..... hó .....-n.

m. kir. miniszterelnök

Utólagos megjegyzés

Min. Úr Őnagyméltóságának a f. é. április hó 11-én adott utasítása folytán a rendelettervezetet a Korm. Úr Katonai Irodája vezetője Őnagyméltóságának előadta Kormányzó Úr Őfőméltóságának előzetes bemutatás végett.

A válasz a Katonai Iroda 2240. K. I. 1941. szám alatt érkezett, s idecsatolt átiratával jött.[7]

Az abban foglaltak szerint a Kormányzó Úr Őfőméltósága az előzetes hozzájárulást — a végrehajtásnál szem előtt tartandó bizonyos feltételekhez kötötten — megadni kegyeskedett. Min. Úr Őnagyméltóságának bejelentem.

1: IV. 15. *Dr. Szentgyörgyi*
min. osztályfőnök

Eredeti, géppel írt feljegyzés, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 15—1941—15—12 801.

---

[6] Az előterjesztés további bekezdései megegyeznek az eredeti előterjesztéssel.

A rendelettervezetet 1941. április 5-én a Honvédelmi Minisztérium megküldötte a miniszterelnöknek, valamint az összes szakminiszternek azzal, hogy ezt a tervezetet a legközelebbi minisztertanácson elő fogja terjeszteni.

A kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter 1941. április 9-én, a pénzügyminiszter 1941. április 10-én írásban közli a honvédelmi miniszterrel, hogy a megküldött rendelettervezet ellen nincs semmi észrevétele.

[7] A kormányzó katonai irodája átirata közli, hogy a kormányzó a rendelettervezethez „előzetes magas hozzájárulását" megadta azzal, hogy „a rendelkezés alól mentesüljenek mindazok a zsidónak tekintendő tart. tisztek (tisztjelöltek, hasonlóállásúak), akik a világháborúban átlagon felüli mértékben teljesítették kötelességüket". Az „átlagon felüli mérték az 1934. évi XI. 23-án kelt 123 293. eln. 8—1934. sz. HM. rendelet I. fejezetében foglalt magasabb címadományozási feltételek szerint bírálandó el". (Erre nézve l. a 42. f. iratot.)

f) Emlékeztető a honvédelmi miniszter számára a tervezett minisztertanácsi megbeszéléshez

Honvédelmi Minisztérium. *VII. csoportfőnök.*

EMLÉKEZTETŐ

Méltóztassék a mai minisztertanácson a zsidók katonai szolgálata tárgyában készült minisztertanácsi előterjesztést előadni, s a rendelettervezetet a kormánnyal elfogadtatni.

A rendelet lényege:

A zsidó személyek katonai szolgálatukat a honvédségnél kisegítő szolgálatban teljesítik. Csak a zsidótörvény szerint zsidónak minősülőkre vonatkozik a rendelet. A tanúsítványos tehát nem zsidó. A zs. törvény 2. §-a azonban nem jön figyelembe.

A rendelet az Ig. Min.-rel egyetértően készült.

A rendelettervezet Kormányzó Úr Őfőméltóságának bemutattatott, s ahhoz Őfőméltósága előzetes hozzájárulását megadni kegyeskedett azzal a megszorítással azonban, hogy azok a tart. zs. tisztek (tisztjelöltek), akik a világháború alatt átlagon felül teljesítették kötelességüket, a rendelkezés alól mentesüljenek.

Ennek a legfelsőbb óhajnak megvalósításáról a rendelet végrehajtása során fog gondoskodás történni. A végrehajtás során teendő kivételre utalás — a nyugállományúak tekintetében — már az indokolásban említve van, ez terjed majd ki a legfelsőbb elhatározásban említett tartalékos tisztekre stb. is. A kormányzói elhatározásnak megfelelően az „átlagon felüli mérték" (a 123 293. eln. 8—1934. számú rendeletben megállapított mérték) a következő:

1. A vitézek.
2. Akik a világháború alatt:

a) a hdm. és kardos vaskorona renddel vagy ennél magasabb hdm. és kardos rendjellel, vagy
b) a tiszti arany- vagy
c) a tiszti ezüst-,
d) a legénységi arany vitézségi éremmel, vagy

e) legalább három hdm. és kardos kitüntetéssel (vitézségi éremmel) lettek kitüntetve, vagy
f) kettő hdm. és kardos kitüntetésük (vitézségi érmük) van, és legalább egyszer megsebesültek, vagy
g) egy hdm. és kardos kitüntetésük (vitézségi érmük) van és legalább kétszer megsebesültek.

3. I. járadékosztályú és végül
4. II. járadékosztályú világháborús rokkantak.

Budapest, 1941. évi április hó 15.

Dr. Szentgyörgyi László
miniszteri osztályfőnök

Gépelt tisztázat. — HIL. HM. eln. 15—1941—15—12 801.

A rendelet az igazságügyminisztérium által készített szövegben, 2870/1941. Me. számmal, Bárdossy László miniszterelnök aláírásával megjelent a Budapesti Közlöny 1941. április 19-i számában, valamint a Honvédségi Közlöny 1941. április 18-i számában.

1941. április 21-én a rendeletet megküldötték a 36-os honvédelmi bizottságnak „bemutatás" céljából.

1941. április 23-án a Magyar Izraeliták Országos Irodája memorandummal fordult Bárdossy miniszterelnökhöz. A beadvány kifejti, hogy a rendelet intézkedései egyrészt megfosztják a zsidó polgárokat attól, hogy fegyverrel a kezükben harcolhassanak, másrészt „önérzetükben sérti a tiszti, altiszti rendfokozatot elért katonákat, mert előírja, hogy a kisegítő szolgálatot rendfokozat nélkül tartoznak teljesíteni", — majd rámutat arra, hogy a haza védelméből a zsidó vallású polgárok mindig kivették részüket, így az 1848—49-i szabadságharcban 20 000 zsidó vallású magyar küzdött, továbbá az 1914—18-as világháborúban 10 000-en estek el. A Magyar Izraeliták Országos Irodája olyan álláspont elfoglalására kéri a miniszterelnököt, hogy a 36-os országos bizottság „ezt a rendeletet ne találja helyesnek és célszerűnek, és hívja fel a magas kormányt, hogy ezt hatályon kívül helyezni szíveskedjék".

A beadványhoz mellékelték József főherceg, Lukachich Géza báró altábornagy, Say Gusztáv gyalogsági tábornok, Szurmay Sándor báró volt honvédelmi miniszter, Molnár Dezső altábornagy, Gologorszki altábornagy, Gaudernák József báró, lovassági tábornok, IV. Károly és Péter, Ferdinánd főherceg nyilatkozatát az 1914—18-i háborúban a zsidó katonák magatartásáról szerzett tapasztalataikról.

1941. máj. 13-án a beadványt irattárba helyezték azzal az indokolással, hogy egyrészt a honvédelmi miniszter, mint a 36-os bizottság tagja is megkapta a beadványt, és azt „minden intézkedés nélkül irattárba helyezni rendelte", másrészt a 36-os bizottság a rendeletet 1941. április 29-én tartott ülésén elfogadta.

(42)

1941 április 28

g) A Honvédelmi Minisztérium rendelettervezete a zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában kiadott rendelet végrehajtása tárgyában

M. Kir. Honvédelmi Miniszter.

434. szám. Bk. 8.—1941.

Zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tban kiadott miniszteri rendelet végrehajtása tban.

A KBT. VKF. 1. OSZTÁLYNAK

Budapest, 1941. évi április hó 28-án. *Budapest*

A fenti tárgyban kiadandó rendelettervezetet tudomásvétel, szíves hozzászólás, illetőleg megfelelő kiegészítés végett azzal a kéréssel küldöm meg a kbt. társosztálynak, hogy a kérdés kapcsán felmerült észrevételeit, illetőleg a kért kiegészítést a HM. 8. osztályhoz f. évi május hó 2-án 10 h-ig megküldeni szíveskedjék.

Amennyiben a rendelettervezetre fenti időpontig a kbt. társosztálytól hozzászólás nem érkezne be, e körülményt úgy fogom tekinteni, mintha annak tervezett szövegezésével minden tekintetben egyetértett volna.

.....

A folyó évi 18. sz.-ú HK.-ban 25 252. eln. 15—1941. sz. alatt közzétett körrendeletem, valamint a f. hó 23-án kelt 599—1b.—1941. sz. rendeletem kapcsán:

A m. kir. minisztériumnak 1941. évi április hó 16. napján kelt 2870/1941. Me. szám alatt kelt és az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában kiadott rendelet végrehajtása tekintetében a következőket rendelem:

I

A kormányrendelet hatálya tekintetében

1. *Zsidónak tekintendő:* minden, az 1939 : IV. tc. 1. § (1) bekezdése értelmében leszármazása alapján zsidó személy, továbbá ugyanezen § (6) bekezdésének rendelkezései alapján az 1. § (3) bekezdésének a)—d) pontjaiban meghatározott személyek.

2. *Zsidónak tekintendők, de jelen rendeletem rendelkezéseit nem lehet alkalmazni:* azokkal szemben, akik, bár leszármazás alapján az 1. pont értelmében zsidók ugyan, de akik a világháborúban átlagon felüli mértékben teljesítették kötelességüket, azaz a 123 293. eln. 8.—1934. sz. rendeletem I. fejezetében foglalt feltételeknek megfelelnek.

3. *Nem tekintendők zsidónak:* Az 1939 : IV. tc. 1. § második bekezdése szerint elbírálandók.

4. *Az 1939 : IV. tc. 2. § alapján minősülő személyek:* Jelen rendeletem hatálya alól csak annyiban mentesülnek, amennyiben a rendelet 2. pontjában foglalt feltételeknek megfelelnek és ezt a rendelet 3. pontja alapján eredeti okmányokkal megbízhatóan igazolni tudják.

II

Eljárás az egyes csoportokhoz tartozókkal szemben

1. Jelen rendeletem I. fejezetének 1. pontja alapján zsidónak tekintendő személyek, amennyiben az 1939 : IV. tc. alapján hadkötelezettség alá esnek, e kötelezettségüket a honvédség harcosállományában, parancsnokságainál, szerveinél és intézeteinél, továbbá egyéb, a honvédség ütőképességét biztosító, vagy azt elősegítő intézménynél *a jövőben nem teljesíthetik,* s a Szolg. Szab. I. R. 63. pontjában megjelölt *elöljárói* és 61. pontjában feltüntetett *följebbvalói minőségben* a honvédség állományában sem békében, sem háborúban *többé nem szerepelhetnek.*

Hadkötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. E szolgálat általános szabályait jelen rendeletem III. fejezete tartalmazza (e fejezet beiktatására a kbt. 1b. osztályt kérjük), részleteiben kiadandó rendeletemben nyer majd rendezést.

2. A fentebbi 1. pontban meghatározott személyek, miután a jövőben csak rendfokozat nélkül és csak honvédségi kisegítő szolgálatra vehetők igénybe, e rendeletem megjelenésétől úgy tekintendők, mint akik rendfokozatukat közigazgatási úton elvesztették.

Ennek folyamányaként:

a) Amennyiben nevezettek tiszti, tisztjelölti (ennek megfelelő tisztviselői, vagy tisztviselőjelölti) rendfokozatot viseltek és emléklappal el voltak látva, tőlük *az emléklap — összes katonai igazoló okmányukkal egyetemben — bevonandó.*

b) A kormányrendelet hatálya alá eső tisztek (tisztjelöltek), tisztviselők stb. az A.—37. jelz. Szabályzat 13. § alapján tiszti (tisztjelölti) stb. rendfokozatukból elbocsátandók, a tiszti nyilvántartásból e rendeletem IV. fejezete értelmében törlendők, s rendfokozat nélkül, mint „honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezettek" veendők fel újra a legénységi nyilvántartásba.

Nevezettek tart. tiszti kiképzésre való jelentkezésének elfogadását a Hvt. 36. § 9. bekezdés 2. pont alapján hatálytalanítom.

E döntésem értelmében a honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezettek karpaszomány viselési joga megszűnt.

c) Amennyiben nevezettek altiszti vagy tisztesi rendfokozattal rendelkeztek,

(ide kérem a kbt. 10. oszt. részéről a megfelelő szöveget betoldani).[1]

d) Az érintettek eddig viselt rendfokozatukat még a „volt" megjelöléssel sem használhatják. Az ez ellen vétőket az 1930 : III. tc. 83. §-a alapján kell felelősségre vonni.

e) A tiszti nyilvántartásból ekként törölt személyekre a jövőben az A.—37. jelz. Szabályzat megfelelő rendelkezései nem vonatkozhatnak, s nem állanak a A.—46. jelz. Bü. Szab. hatálya alatt.

f) A kormányrendeletben, illetőleg jelen rendeletem I. fejezet 1. pontjával érintettek felfektetendő új személyi okmányain *a további előléptetésre való képtelenségük* kimondása feljegyzendő.

g) Az ekként nyilvántartott és kezelt személyek korábbi fegyverneme és állománycsoportja megszűnik, s fegyvernemükként „honvédségi kisegítő szolgálat" jelölendő meg.

h) Hadköteles koruk betöltése után részükre az 1939 : IV. tc. 63. § (2) bekezdése alapján előírt elbocsátó okmányt nem kell kiadni.

3. A jelen rendeletem I. fejezetének 2. pontja alapján kivételezettek személyi elbírálása szigorúan a 10 231. eln. 8.—1941. sz. rendeletem értelmében történjék.

[1] Lásd a következő, 42. h. irat II. 1. *d)* pontját. (311. old.)

A hivatkozott rendelet alapján eszközölt szigorított elbírálás alkalmával meg nem felelt személyek kivételezettsége automatikusan megszűnik és nevezettek a rendelet I. fej. 2. pontjának alpontjai értelmében kezelendők.

III

A honvédségi kisegítő szolgálat terjedelme általában

(Ide kérjük a megfelelő szövegrészt a kbt. 1b. oszt. részéről bedolgozni.)[2]

IV

Nyilvántartás

Nyilvántartás szempontjából a rendeletemben érintetteket két csoportra kell osztani, éspedig:

1. Volt tart. tisztek, tj.-ek (hasonló állásúak), tart. tiszti kiképzésen (azzal egyenlő szakkiképzésen) megfelelt személyek, kik rendfokozatukat, illetőleg karp. minősültségüket e rendeletem I. fejezetének 2. pontja értelmében nem tartják meg.

Ezeket a tart. tiszti nyilvántartásból törölni kell és a HVT. U. III. R. 4. C. 7. § (5) bekezdés, 10. § (3) bekezdés, illetőleg 22. § (2) 1. bekezdés értelemszerű alkalmazásával — volt rendfokozatuk törlése mellett — tiszti nyilvántartási lapjukat a „Fogyatéki csoport"-ba kell helyezni és egyidejűleg a legénységi nyilvántartásba kell őket felvenni s részükre az I. fej. 2. pontban meghatározott módon a legénységi nyilvántartó lapot kell kiállítani, jelen rendeletem számára való hivatkozással.

2. Akik zsidószármazásúak ugyan, de a rendeletem I. fej. 2. és 3. pontja alapján tiszti, tisztjelölti (hasonló állású) hadfokozatukat, illetőleg tart. tiszti kik.-en (azzal egyenértékű szakkiképzésen) elért karp. rendfokozatukat és jellegüket egyelőre még megtartják.

Ezeket, illetőleg nyilvántartási lapjukat, két alcsoportra szétválasztva kell a nyilvántartásban kezelni. Nevezetesen:

a) az egyik alcsoportba azokat, akik a jelen rendeletem I. fejezet 2. pontja értelmében kivételezettek,

b) a másik csoportba azokat, akik jelen rendeletem I. fej. 3. pontjának hatálya alá tartoznak.

[2] Lásd a következő, 42. h. irat III. részét. (313—314. old.)

3. *Névjegyzék felterjesztése:*

Az állománytestek mindazokról, akik:

a) jelen rendeletem értelmében tart. tiszti, tisztjelölti (hasonló állású), illetőleg karp. rendfokozatukat elvesztették, továbbá;

b) akik a II. zsidótörvény I. § (4—5) bekezdése alapján zsidónak nem tekintendők, az alábbi rovatozású névjegyzéket terjesszék fel a HM. 8. osztályhoz (légierők a Le. psághoz, folyamerők a Fe. psághoz) címezve:

1. Sorszám. 2. Név. 3. Rendfokozat (az elveszett rendfokozatokat is fel kell tüntetni). 4. Fegyver(csapat)-nem, állománycsoport. 5. Születési év. 6. Születési hely. 7. Szülőanyja leánykori neve. 8. A nyilvántartásra illetékes kieg. (ker. kat. pság.). 9. Megjegyzés.

A névjegyzéket úgy a katonai állományúakról, mint a nemkatona állományúakról külön-külön kell szerkeszteni és felterjeszteni. A nemkatona állományúak névjegyzékét állománycsoportonként, szolgálati ágazatonként, illetőleg szakmánként szintén külön-külön kell megszerkeszteni. (Lásd a Hvt. U. III. R. 4. Cím. 7. sz. mellékletét!)

A központi nyilvántartó szervek a hozzájuk beérkező ezen névjegyzékek alapján nyilvántartásukat ellenőrzik és nevezettek nyilvántartása tekintetében fentiek értelmében járnak el.

4. Nevezettek állománykezelése tekintetében — minthogy az állomány ügyekre vonatkozó rendeletek szerkesztése stb. a kbt. 10. osztály munkakörébe tartozik — a kbt. 10. osztályt kérjük fel, hogy a rendeletet ily értelemben egészítse ki.

Kapják: Vkf. 1. oszt., Vkf. fbü. oszt., Vkf. 5. oszt., Kbt. HM. 1a., 1b., 5., 6k., III. Csfség., 10., 12., 13., Polg. szem. oszt., 15., 16., 22. és eln. osztályok.

v. Bardóczy ezds.

Sokszorosított másolat. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—5044.

Az iratot 1941. IV. 29-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán. A Vkf.-nek bemutatták. Tintával írt feljegyzés: „Az osztály a tervezettel egyetért. Kovács szds. K! S[áska]"

(42)

1941 augusztus 19

h) A honvédelmi miniszter utasítása a zsidók katonai szolgálata tárgyában kiadott rendelet végrehajtásáról

M. Kir. Honvédelmi Miniszter 27 300. szám. eln. 8.—1941.

Zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában kiadott miniszteri rendelet végrehajtása.

Kapják: Vkf. Úr és minden osztály
Csak a pság. használatára!

Elosztó szerint

Budapest, 1941. évi augusztus hó 19-én.

A f. évi 18. sz. (csatolva) HK.-ben 25 252. eln. 15.—1941. sz. alatt közzétett körrendeletem kapcsán:

A m. kir. minisztérium 1941. évi április hó 16. napján kelt 2870/1941. Me. számú és az 1939 : IV. tc. értelmében zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában kiadott rendelet végrehajtása tekintetében a következőket rendelem:

I

A kormányrendelet hatálya tekintetében

1. *Zsidónak tekintendő* az, aki az 1939 : IV. tc. 1. §-a értelmében zsidónak minősül.

A zsidótörvénynek a honvédségen belül való végrehajtása tárgyában kiadott rendeletem értelmében tartalékos honvéd egyének származásának elbírálása e személyek feleségeire nem terjed ki. Ennek folytán az 1939 : IV. tc. 1. § (3) bekezdés *b)* pontjának határozványai a megnevezett tartalékos honvéd egyénekre nem alkalmazhatók.[1]

2. *Zsidóknak tekintendők, de jelen rendeletem rendelkezéseit nem lehet alkalmazni:*

[1] E bekezdéssel párhuzamosan, az irat szélén a következő kézírásos jegyzet olvasható: „Lásd még 4610. eln.—1942. számot is (csatolva)."

a) Azokkal az 1. pontban említett egyénekkel szemben, akik a világháborúban átlagon felüli mértékben teljesítették kötelességüket, azaz a 123 293. eln. 8.—1934. sz. rendeletem I. fejezetében foglalt feltételeknek megfeleltek.

Így mindazokkal szemben, akik a világháború alatt

a hdm. és kardos Vaskorona-renddel, vagy ennél magasabb hdm. és kardos rendjellel, vagy

a tiszti arany-, vagy

a tiszti ezüst-,

a legénységi arany vitézségi éremmel, vagy

legalább három hdm. és kardos kitüntetéssel (vitézségi éremmel) lettek kitüntetve, vagy

kettő hdm. és kardos kitüntetésük (vitézségi érmük) van és legalább egyszer megsebesültek, vagy

egy hdm. és kardos kitüntetésük (vitézségi érmük) van és legalább kétszer megsebesültek, továbbá

az összes I. járadék osztályú,

az összes II. járadék osztályú és végül

az összes III. járadék osztályú világháborús rokkantakkal szemben.

b) A hivatásos állományból származó nyugállományú (szolgálaton kívüli viszonybeli) zsidó tisztekkel és legénységgel szemben, akikre vonatkozóan az 51 972. eln. A.—1939. sz. rendeletem érvényes.

Az 1939 : IV. tc. 2. §-a értelmében minősülőket, amennyiben a pont *a)*, illetve *b)* alpontjaiban foglalt feltételeknek nem felelnek meg, katonai szempontból a rendelet 1. pontjának megfelelően kell kezelni.

II

Eljárás az egyes csoportokhoz tartozókkal szemben

1. Jelen rendeletem I. fejezetének 1. pontja alapján zsidónak tekintendő személyek, amennyiben az 1939 : II. tc. alapján hadkötelezettség alá esnek, e *kötelezettségüket* a honvédség harcos állományában, parancsnokságainál, szerveinél és intézeteinél, továbbá egyéb, a honvédség ütőképességét biztosító, vagy azt elősegítő intézménynél a *jövőben nem teljesíthetik*, s a Szolg. Szab. I. R. 61. pontjában feltüntetett *följebbvalói* és 63. pontjában megjelölt *elöljárói minőségben* a honvédség állományában *sem békében, sem háborúban többé* nem szerepelhetnek.

Hadkötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. E szolgálat általános

szabályait jelen rendeletem III. fejezete tartalmazza, részleteiben pedig külön kiadandó rendeletemben nyer majd rendezést.

2. A fentebbi 1. pontban megjelölt, rendfokozattal bíró személyeket, miután a jövőben csak *rendfokozat nélkül* és csak kisegítő szolgálatra vehetők igénybe, továbbá, mert mint rendfokozat nélkülieket kell nyilvántartani, e rendeletem megjelenésétől kezdődőleg *„rendfokozat nélküliek"-ként kell tekinteni és kezelni.*

Ennek folyamányaként:

a) Amennyiben nevezettek korábban tiszti, tisztjelölti (ennek megfelelő tisztviselői, tisztviselőjelölti), továbbá altiszti vagy tisztesi rendfokozatot viseltek; *összes katonai igazoló okmányaikat,* így elsősorban Emléklapjukat megsemmisítés, helyesbítés, illetve kicserélés végett *haladéktalanul be kell vonni.*

A bevont szürke színű Igazolványi lapot e rendeletemre való hivatkozással újjal kell kicserélni, amelyben a régi rendfokozat már nem szerepelhet s fegyvernemük e pont *h)* alpontja szerint van feltüntetve. Az így kiállított Igazolványi lap borító kartonívének elülső külső oldalán a pság.-i fejbélyegző alatt, majd a jobb felső saroktól a bal alsó sarokig futó, s innen a jobb alsó sarokig az alsó széllel párhuzamosan haladó 2 cm széles, nagy, *piros „Zs" betűt kell alkalmazni.*

b) A kormányrendelet hatálya alá eső tisztek (tisztjelöltek), tisztviselők stb. a tiszti nyilvántartásból e rendeletem IV. fejezete értelmében törlendők, s *rendfokozat nélkül,* mint „honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezett"-ek *veendők fel újra a legénységi nyilvántartásba.*

c) Az idézett kormányrendelet, illetőleg jelen rendeletem I. fejezet 1. pontjának hatálya alá tartozó egyének tart. tiszti kiképzésre való jelentkezésének elfogadását hatálytalanítom.

Ehhez képest a honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezetteknek *karpaszomány viselési joga nincs.*

d) Amennyiben nevezettek altiszti vagy tisztesi rendfokozattal rendelkeztek, mint rendfokozat nélkülieket kell továbbra is a legénységi nyilvántartásban vezetni.

e) Miután a kormányrendelet hatálya alá esők a honvédségben kisegítő szolgálatukat rendfokozat nélkül teljesítik, s mert jelen rendeletem II. fej. 2. pont (1) bekezdése értelmében is őket a jövőben „rendfokozat nélküliek"-ként kell tekinteni és kezelni, eddig viselt rendfokozatukat még a „volt" megjelöléssel sem használhatják. Az ez ellen vétőket az 1930 : III. tc. 83. §-a alapján kell felelősségre vonni.

f) A tiszti nyilvántartásból eként törölt személyekre a jövőben az A—37. jelz. Szabályzat megfelelő rendelkezései nem vonatkozhatnak, ezek emléklappal nem rendelkezhetnek s nem állanak az A—46. jelz. Bü. Szab. hatálya alatt.

g) A kormányrendeletben, illetőleg jelen rendeletem I. fejezet 1. pontjával érintettek felfektetendő új (kiegészített régi) személyi és erkölcsi okmányain, valamint a tiszti nyilvántartólap 30., a legénységi nyilvántartólap 22. rovatában a *további előléptetésre való képtelenségük* kimondása feljegyzendő. Ezek nyilvántartólapját és anyakönyvi lapját azok jobb felső sarkában feltűnő, piros „Zs" jelzéssel kell megjelölni.

h) Az ekként nyilvántartott és kezelt személyek korábbi fegyvernéme és állománycsoportja megszűnik, s fegyvernemükként „Honvédségi kisegítő szolgálat" jelölendő meg.

i) Hadköteles koruk betöltése után részükre az 1939 : II. tc. 63. § (2) bekezdése alapján előírt elbocsátó okmányt nem kell kiadni.

3. A jelen rendeletem I. fejezetének 2. pontja alapján „kivételezett"-ek kezelésére vonatkozóan a következőket rendelem:

a) A kivételezettség alapját képező átlagon felüli világháborús teljesítmény igazolása tekintetében utalok a f. évi 10 231. eln. 8.—1941. sz. rendeletemben elrendelt ellenőrzés és elbírálás szigorított voltára. Ez a szigorított ellenőrzés elsősorban

az állampolgárság (községi illetőség),
a forradalmak alatti magatartás,
a kitüntetések (eredeti okmányok),
az A—37. jelz. Szab. Függelék 2. § *d)* alpontjában foglalt feltételek megléte,
az A—37. jelz. Szab. 10. § 7. pontban megszabott követelmények vizsgálatára terjedjen ki.

b) A fenti *a)* pontban elrendelt ellenőrzés alapján kivételezetté vált személyeket e körülményről a nyilvántartásukra hivatott kieg. (ker. kat.) pság.-ok jelen rendeletemre való hivatkozással értesítsék.

A szigorított elbírálás és ellenőrzés lefolytatását ugyancsak a kieg. pság.-ok végzik, az V. fej. 3. pontjában megszabott és biztosított munkaerők igénybevételével.

c) A jelen rendeletem I. fejezet 2. pontja alapján igazolt kivételezettek tehát *rendfokozatukat és jellegüket nyilvántartás szempontjából továbbra is megtartják,*

a rendelet II. fejezet 1. pontjának (1) bekezdésében feltüntetett honvédségi alakulatokhoz, parancsnokságokhoz és intézetekhez azonban *szolgálattételre általában* sem békében, sem háborúban *be nem hívhatók,*

igénybevételük *kizárólag* esetleges polgári szakképzettségük alapján, az orvosi, állatorvosi, gyógyszerészi, mérnöki, gépkocsivezetői stb. hiányok pótlására történhet, azzal a megkötéssel, hogy *önálló parancsnoki helyet nem tölthetnek be.*

Az eként igénybe vett kivételezettek szolgálatukat egyenruhában, az eddigi rendfokozatukkal teljesítik.

d) A nemhivatásos állományból származó igazolt kivételezettekről Előléptetési Beadvány a jövőben még a Fegyvergyakorlati Határozványokban előírt előléptetési feltételek teljesítése esetén sem terjeszthető elő. Ugyancsak nem részesülhetnek a magasabb rendfokozat címének adományozásában sem.

III

A honvédségi kisegítő szolgálat teljesítése általában

1. A honvédségi kisegítő szolgálati kötelezettség:
a) a levente kötelezettségnek megfelelő kisegítő előképzésre,
b) az állításkötelezettségre,
c) a tényleges honvédségi kiegészítő szolgálatra,
d) a tartalékos (póttartalékos) kisegítő szolgálati kötelezettségre,
e) a lövészkötelezettségnek megfelelő kisegítő utóképzésre,
f) a rendes és rendkívüli fegyvergyakorlatnak megfelelő kisegítő szolgálati kötelezettségre,
g) az ellenőrzési szemle kötelezettségre,
h) mozgósítás, vagy háború esetén teljesítendő tényleges kisegítőszolgálatra terjed ki.

(2) A kisegítő szolgálati kötelezettségek mikénti teljesítésének részletét később szabályozom. Addig is:

a) A zsidó levente kötelezetteket külön osztagokban kell foglalkoztatni. A legszükségesebb alaki kiképzés mellett főleg az életkoruknak megfelelő könnyű testi munkával foglalkoztatandók.

b) A zsidó állításköteleseket külön állítási lajstromba kell felvenni. A sorozásnál „kisegítő szolgálatra alkalmas"-nak vagy „alkalmatlan"-nak minősítendők. Az alkalmasak, mint kisegítő szolgálatosak, a közérdekű munkazászlóaljak zsidó századaihoz

osztandók be, jelenleg alkalmatlanok „alkalmatlansági bizonyítvány"-nyal látandók el. Ily alkalmatlansági bizonyítványokat azonban csak a fizikai cselekvőképesség teljes hiányával rendelkezőknek szabad kiadni. (A könnyebb megérthetés kedvéért: pl. az ülő foglalkozásokat — cipész, szabó stb. — a sánták is el tudják látni.)

c) A békében teljesítendő tényleges kisegítő szolgálat módját és mértét a mindenkor érvényben levő békeszervezési rendelet szabályozza.

d) A kisegítő utóképzésre kötelezetteket a lövész kötelezettség mértében, külön csoportban, kisebb közmunkák elvégzésére kell felhasználni.

e) A tart. (póttart.) kisegítő szolgálatosok rendes vagy rendkívüli kisegítő szolgálati gyakorlatokra ugyanúgy vehetők igénybe, mint a fegyvergyakorlatra kötelezett tart. (póttart.) honvéd egyének. Ugyanez vonatkozik az ellenőrzési szemle kötelezettség teljesítésére is.

f) A kisegítő szolgálatosok „M" alatti igénybevételét az 595. M. 1b.—1941. sz. rendeletem szabályozza.

3. Jelen rendeletem I. fejezetének 1. pontjával érintett személyek kisegítő szolgálatukat egyenruhában teljesítik. Egyenruhájukon a következő megkülönböztető jelzést kell alkalmazni: a legfelső ruhadarab bal karján, a felkar mértani középpontjának magasságában citromsárga posztóból vagy vászonból készült karszalagot.

A f. évi 599. M. 1b.—1941. sz. rendeletem 4. pontjában elrendeltek érintetlenül hagyása mellett elrendelem, hogy a honvéd eü. intézetekben alkalmazott és a kormányrendelet hatálya következtében szolgálatukat rendfokozat nélkül teljesítő tart. orvosok szolgálati helyükön polgári ruhában jelenjenek meg s bal karjukon ez előző bekezdésben elrendelt karszalagot vöröskereszttel ellátva viseljék.

4. A kisegítő szolgálatra igénybevett személyeket egykor viselt rendfokozatuknak a „volt" jelzővel való alkalmazásával kell behívni, a következőképpen: X. Y. v. t. hadnagy, honvédségi kisegítő munkára kötelezett.

IV

Nyilvántartás

1. Azokat a tart. tiszteket, tj.-eket (hasonló állásúak), tart. tiszti kiképzésen (azzal egyenlő szakkiképzésen) megfelelt személyeket, kik rendfokozatukat, illetőleg karp. minősültségüket

e rendeletem II. fejezete értelmében nem tartják meg, a tart. tiszti nyilvántartásból törölni kell és a Hvt. U. III. R. 4. C. 7. § (5) bekezdés, 10. § (3) bekezdés, illetőleg 22. § (2) 1. bekezdés értelemszerű alkalmazásával — volt rendfokozatuk törlése mellett — tiszti nyilvántartási lapjukat a „Fogyatéki csoport"-ba kell helyezni és egyidejűleg a legénységi nyilvántartásba kell őket felvenni s részükre a legénységi nyilvántartó lapot kell kiállítani, jelen rendeletem számára való hivatkozással.

Nevezettek „Fogy. csop."-ba helyezendő tiszti nyvt. lapjának 1. oldal jobb felső sarkába, piros színnel egy „Zs" betűt kell írni.

2. Névjegyzék felterjesztése:

Az állománytestek mindazokról, akik jelen rendeletem értelmében tart. tiszti, tisztjelölti (hasonló állású), illetőleg tart. tiszti vizsgás karp. jellegüket és rendfokozatukat elvesztették, az alábbi rovatozású névjegyzéket terjesszék fel hozzám (HM. 8. osztály), illetőleg a légierőkhöz tartozók a Le. pság.-hoz, a folyamerőkhöz tartozók a Foe. pság.-hoz címezve:

1. sorszám, 2. név, 3. rendfokozat (tört alakban, amelynek nevezője a volt rendfokozat legyen), 4. régi fegyver-, illetőleg csapatneme és állománycsoportja, 5. szül. év, 6. szül. hely, 7. szülő anyja leánykori neve, 8. a nyilvántartásra illetékes kieg. (ker. kat.) pság., 9. megjegyzés.

A névjegyzéket a Szolg. Szab. I. R. I. Állományfőcsop. A., valamint B. Állománycsop.-jaihoz, továbbá a II. Főcsop.-hoz tartozókról külön-külön kell szerkeszteni és az igazoló eljárás előrehaladásához képest kb. 50-es csoportokban felterjeszteni. Az I. Áll. főcsop. B. Áll.csop.-jába és a II. Főcsop.-hoz tartozók névjegyzékét: állománycsoportonként, szdg. ágazatonként, illetőleg szakmánként külön-külön kell szerkeszteni. (Lásd: a Hvt. U. III. R. 4. Cím. 7. sz. mellékletét.)

A központi nyilvántartó szervek a hozzájuk beérkező ezen névjegyzékek alapján nyilvántartásukat ellenőrzik és nevezettek további nyilvántartása tekintetében a fentiek értelmében járnak el.

3. Azokról akik korábban is legénységi nyilvántartásban állottak, külön névjegyzéket nem kell felterjeszteni.

4. Az e rendeletem alapján bekövetkezett rendfokozat, fegyvernem és csapattest-változást megfelelően kell állománykezelni és az anyakönyvi lapon keresztülvezetni.

V

Egyéb rendelkezések

1. A keresztény származás igazolásának eljárása kapcsán utalok az 1939. évi 189. sz. Budapesti Közlönyben közzétett, a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939 : IV. tc. végrehajtása tárgyában kiadott 7720. 1939. Me. sz. miniszteri rendelet vonatkozó határozmányaira, így különösen annak 3. §-ában foglaltakra.

2. A felekezet nélküliek, ameddig valamely elismert vallásfelekezet kötelékébe nem lépnek, származásuktól függetlenül a zsidókra megállapított és a jelen rendeletemben részletezett jogkorlátozó rendelkezések alá esnek.

Az esetben, ha a felekezet nélküli valamely elismert hitfelekezet tagjává válik, a 12 200. eln. oszt.—1940. sz., illetőleg a 47 988. eln. A.—1939. sz. rendeletemmel kiadott Utasítás értelmében lefolytatandó származásának igazolása után és annak kedvező eredményéhez képest a rendeletben alkalmazott joghátrányok megszüntetésével keresztény származásúnak tekintendő.

Ez esetben az egykor viselt tiszti, tisztviselői (tisztjelölti, illetve tisztviselői) rendfokozat újólagos odaítélésének tekintetében hozzám teendő javaslat, míg az altiszti és tisztesi rendfokozatokban történő megerősítést az illetékes csapattest pk.-ok eszközöljék.

3. A származásukat e rendeletem megjelenéséig *nem igazolt*

a) *tisztek:*

Amennyiben 1941. november hó 1-ig legalább valószínűsítő okmányokkal igazolják, hogy az 1939 : IV. tc. értelmében kereszténynek vagy zsidónak nem tekintendők, ama feltétel mellett, hogy származásukat f. év december hó 31-ig a 12 200. eln. oszt. —1940. sz. illetőleg a 47 988. eln. A.—1939. sz. rendeletemmel kiadott Utasítás értelmében okmányokkal és az előírt formákban igazolni fogják, *fenntartással keresztényeknek tekintendők.* Reájuk tehát e rendeletem jogkorlátozó hatálya nem terjed ki.

Azokat, akik keresztény származásukat 1941. évi november hó 1-ig még valószínűsítő okmányokkal sem igazolják, igazolásuk megtörténtéig *úgy kell kezelni, mint a törvény alapján zsidóknak tekintendőket,* s velük szemben is e rendeletem II. fej. 1. és 2. pontja alapján kell eljárni.

b) *Altisztek:*

A fenti a) pont alatt foglaltak az altisztekre teljes egészükben érvényesek azzal az eltéréssel, hogy a származás igazolására vonatkozó okmányokat a nemtényleges altisztek csak szülőkig bezárólag kötelesek beszerezni.

c) Igazolásukat 1942. január 1. után kérők ellen is le kell folytatni az igazoló eljárást és őket a továbbiakban e fejezet 2. pontjának (2) bekezdése értelmében kell kezelni.

d) Az igazoló eljárás lefolytatására az állománytestek és nyilvántartó szervek (kieg. és ker. pság.-ok) részére 2 fő, lehetőleg önként jelentkező, leigazolt, arra rátermett tartalékos tisztnek a fegyvergyakorlatok alatti illetmények, vagy ny. á. tisztnek tiszteletdíj melletti igénybevételét 1941. szeptember hó 11-től 6 havi időtartamra engedélyezem.

Az igénybevett tisztek közül az egyik a nemtényleges tiszti, a másik az altiszti igazolási ügyek előadója.

4. Fegyelmi okokból és függelemsértő esetek megelőzése céljából, a rendelet I. fejezetének 2. pontjában megjelölt és nem hivatásos állományból származó, kivételezett tiszteket és legénységet az *egyenruha* esetenkénti *viselésétől eltiltom.*

Nevezettek tehát szolgálaton kívül, vagy ünnepélyes alkalmakkor a jövőben egyenruhában nem jelenhetnek meg, csak az érdekelt hdt. parancsnokok külön engedélye alapján.

5. Jelen rendeletem I. fejezetének 1. pontja, illetőleg a kormányrendelet alapján zsidóknak minősülő személyek jelenleg intézés alatt álló, emléklap, előléptetési stb. személyi jellegű kérvényei — jelen rendeletemre való hivatkozással — érdemi tárgyalás nélkül irattárba helyezendők.

Ily személyek ellen folyamatba tett becsületügyi eljárást meg kell szüntetni, azt a m. kir. honv. vezérkar főnökének jelenteni, az iratjegyzéket lezárni és a vonatkozó iratokat az A—46. jelz. Bü. Szab. 47. § 2. pontja alapján a m. kir. honv. vezérkar főnökéhez megőrzésre kell előterjeszteni.

A lovagias ügyekben követendő eljárás tekintetében ezekkel a személyekkel kapcsolatban utalok az A—46. jelz. Bü. Szab. Függelék IV. fejezet rendelkezéseire.

VI

Jelen rendeletem alapján érvényüket vesztik

egyéb rendeleteimnek és az A—37. jelz. Szab. e. rendeletemmel ellentétes rendelkezései.

VII

Kapják

a központi szervek, a hdt. kötelékén kívüli hatóságok, intézetek, pság.-ok és csap.-ok, továbbá az I—IX. hdt. pság.-ok annyi példányban, hogy az alájuk tartozó összes magasabb pság.-okat, állománytesteket állománytesthez utalt alakulatokat (a kieg., illetőleg ker. kat. pság.-okat, valamint a kieg.-kir.-eket is beleértve) is elláthassák.

vitéz Bartha vezds.

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—6105.

A rendeletet 1941. augusztus 29-én iktatták a Vkf. 1. osztályán, és osztották szét valamennyi osztálynak.

A kassai 8. honvéd hadtestparancsnokság 1941. szeptember 18-án keltezett felterjesztésében javasolta, hogy a kivételezettséget a személyi és erkölcsi okmányokon, valamint a nyilvántartó lapokon fel kell jegyezni, továbbá azt, hogy az előléptetésből történő kizárást szintén fel kell tüntetni. Végül közölte, hogy a rendelet megjelenése előtt behívott kivételezetteket, akik rendfokozat nélkül szolgálnak, azokat leszerelte.

1941. november 26-án a HM. eln. 10. osztály rendeletet adott ki, melynek értelmében a kivételezett zsidók anyakönyvi-igazolványi- és -nyilvántartó lapját, zöld tintával, vagy bélyegzővel „Kiv. zs. 27 300. eln. 8. 1941." jelzéssel kell ellátni. A megfelelő helyre az említett okmányokon ezenkívül a következő szöveget kell bejegyezni: „A 27 300. eln. 8.—1941. sz. HM. rend. értelmében kivételezett zsidó."

Kimondja a rendelet, hogy a kivételezett zsidók szolgálatteljesítésük idejében, valóságos rendfokozatuk szerinti illetményre tarthatnak igényt. (HIL. HM. eln. 1. ny. o.—1943—1—19 606. eln. 10. e.—1941—10—66 074.)

Végül meg kell jegyeznünk, hogy a kivételezettség feltüntetésével kapcsolatos rendelet előkészítése során felmerült a rokkant, kivételezett zsidók kérdése is. Ezeknek ügyében a következő döntés született: megmarad szürke színű igazolványi lapjuk, a hadigondozási igazolványon továbbra is a viselt rendfokozat marad feltüntetve, azonban „fegyelmi okokból ezek a rokkant zsidók az egyenruha viselésétől el vannak tiltva". (HIL. HM. eln. 1941—22—79 963.)

(42)

1941 december 11

i) A h) alatt közölt rendelet kiegészítése

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

79 269. szám. eln. 8b.—1941.

Kapják: Vkf. Úr
és minden osztály

Zsidók helyzetét szabályozó 27 300. eln. 8.—1941. sz. rendelet kiegészítése.

A 27 300. eln. 8.—1941. sz. rendelet elosztója szerint

Budapest, 1941. évi december hó 11-én.

A zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában kiadott 2870. 1941. Me. sz. miniszteri rendelet végrehajtását szabályozó 27 300. eln. 8.—1941. sz. rendeletem a gyakorlatban való átültetés során sok olyan kérdést vetett fel, amelyeket az egységes eljárás biztosítása végett a következőkben szabályozok:

1. *A rendelet tartalmának kezelése:*

A rendelet tartalmának közlésére vonatkozó megszorító rendelkezéseimet az alábbiak szerint feloldom:

a) A honvédséggel azonos érdek- és munkaterületen működő közigazgatási hatóságok (alispáni, főszolgabírói hivatalok) a teljtartalmú rendelettel minden további aggályoskodás nélkül elláthatók, azonban nevezettek annak tartalmát és a honvédség belső viszonyaira vonatkozó részeket bizalmasan kötelesek kezelni.

b) A rendelet tartalmának az érdekeltekkel való közlésénél a 62 017. eln. 8b.—1941. sz. rendeletem szolgáljon zsinórmértékül ez azonban ne vezessen arra, hogy a rendelet rendelkező részének túlzottan bizalmas jelleget adva, az egyes pság.-ok gátolva

legyenek az érdekeltekkel szemben annak lerögzítésére, hogy a jövőben a honvédségen belül milyen helyzetet fognak elfoglalni. Elv legyen, hogy mindenkinek pontosan tudnia kell a honvédségen belüli jogállását a jövőben, nehogy — akarva-nemakarva — szabálytalanul járjon el, ami fölösleges megtorló eljárások bevezetését eredményezheti.

2. *Helyesbítések:*

a) A rendelet III. fejezetének 4. pontja egész terjedelmében törlendő.

b) A III. fejezet 2. pont *b)* alpont 5. sorában a „jelenleg" szó törlendő.

c) A IV. fejezet 1. pont (1) bek. 9. sorában „... kell őket felvenni" szavak után pontot kell tenni, s a bekezdés fennmaradó 2 sorát törölni kell.

d) A rendeletben szereplő összes határidőket 3 (három) hónappal későbbi időpontra kell átírni. E rendeletem az V. fejezet 3. pont *d)* alpontjában szereplő időtartamra akként értelmezendő, hogy a későbbi időponttól kezdődőleg igénybevett tiszti kisegítő munkaerők a módosult kezdőponttól számított 6 havi időtartamra alkalmazhatók.

e) A rendelet III. fejezet 2. pont *f)* alpontjában szereplő rendelet számára való hivatkozás törlendő. Helyette felveendő „külön rendeletem" kifejezés.

f) Az I. fejezet 2. pont *b)* alpont „hivatásos" és „állományból" szavak közé be kell szúrni: „és nemhivatásos" szavakat.

3. *Kiegészítő rendelkezések:*

I. Az alaprendeleten keresztül vezetendő kiegészítések:

a) A II. fejezet 2. pont *a)* alpontjának (1) bekezdése után zárójelben a következő szöveget kell felvenni: „Nem kell bevonni az Államfő által aláírt kinevezési okmányokat, valamint a kitüntetésekről és dicséretekről kiállított igazolványokat. Egyéb, bevont katonai okmányok megsemmisítését az elöljáró állománytest pság.-ok végzik."

b) A II. fejezet 2. pont *f)* alpont után felveendő: „A tiszti nyilvántartásból fentiek alapján törölt személyeket a „C", névjegyzékbe való felvételre *nem kell* javaslatba hozni."

c) A II. fejezet 3. pont *c)* alpont (3) bekezdésének folytatásaként a következő szöveget kell felvenni: „A kivételezettek felhasználására vonatkozó korlátozó rendelkezéseim következtében azok személyi okmányain, anyakönyvi- és nyilvántartási lapjain stb. alkalmazható: „Kiv. Zs." jelzést illetően utalok a 66 074. eln. 10.—1941. sz. rendeletemre.

d) A III. fejezet törölt 4. pontja helyett a következő szöveg veendő fel: „A kisegítő szolgálatra kötelezettek szolgálati igénybevételükön kívül egyenruhát nem viselhetnek még ünnepélyes alkalmakkor, és az előírt sárga karszalag alkalmazása mellett sem. Erről az érdekeltek a vonatkozó törvényes következményekre való utalással tájékoztatandók."

e) Az V. fejezet 5. pontja után mint új, 6. pontot kell felvenni: „A származások igazolásával kapcsolatban felmerült dologi kiadásokra, a hdt. pság.-ok részletes költségelőirányzat csatolásával és a jelen rendeletre való hivatkozással innen előzetes felszámolási fedezetet kérjenek.

II. Egyéb módosítások és kiegészítések:

a) A rendelet III. fejezet 1b. pontját a 64 328. eln. 16.—1941. szám alatt kiadott rendeletem értelmében egyelőre nem kell végrehajtani.

b) Az alaprendelet csupán a tart. állományban levő tisztek, továbbá a hivatásos állományból származó tiszthelyettesek, tisztesek és honvédek igazolását rendelte el. A nemhivatásos állományból származó tiszthelyettesek, valamint tisztesek és honvédek igazolását egyszerűsített eljárás útján kell majd végrehajtani. Ez azonban nem képezi az alaprendeletben felállítani elrendelt bizottságok munkaterületét, s annak végrehajtására vonatkozólag külön rendeletben fogok intézkedni.

c) Oly személyek „M" előmunkálat kapcsán előkészített behívójegyeit, akik a származás igazolásának eljárásán már túlestek, felül kell vizsgálni és az alaprendelet értelmében igénybe nem vehető személyek behívójegyeit ki kell emelni és újjal pótolni. Különösen vonatkozik ez azokra, akik pl. utalt alakulatok állományába tartoznak, illetőleg akiket nem közvetlenül az állománytest hív be. E rendeletem foganatosításáért a felállító alakulat pk.-át teszem felelőssé.

d) Az állományban szereplő tábori rabbik is az alaprendelet II. fejezete alapján minősülnek, tehát tiszti jellegük megszűnik és emléklapjukat be kell vonni. A kisegítő szolgálatot teljesítő zsidók

lelki gondozását ezek a jövőben szintén rendfokozat nélkül, polgári öltözetben, bal karjukon az előírt karszalaggal teljesítik.

e) A származások igazolásával kapcsolatos — személyekhez intézett — felszólításokat és levelezéseket tértivevényes formában kell foganatosítani.

f) Külföldön tartózkodó, ismeretlen közelebbi című oly tart. tiszteket, akik származásukat *önhibájukon kívül* eddig még nem igazolták, visszatérésükig minden jogkorlátozás nélkül a tiszti fogyatéki csoportba kell helyezni.

g) A kivételezettség alapjául szolgáltató tiszti kitüntetéseknél csak az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért kardokkal adományozott, illetőleg a kardoknak az 1916. évi december hó 3-án kelt Legfelsőbb elhatározással történt alapítása előtt kardok nélkül, de ugyancsak az ellenség előtt tanúsított vitéz magatartásáért adományozott, valamint a kardok nélkül adományozott és még a világháború folyamán a kardoknak utólagos adományozásával kardos kitüntetésekké utólag elismert kitüntetések birtokolása az alapkövetelmény.

Az Országos Vitézi Szék által a forradalmi idők alatti nemzeti magatartás igazolásra kiadott tanúsítvány, az Országos Nemzetvédelmi Bizottság által a Nemzetvédelmi Kereszt adományozásáról kiadott igazolvány, továbbá idegen államok (hadi-) kitüntetési jelvényei (pl. világháborús német vaskereszt) a kivételezettséghez alapul nem szolgálhatnak.

4. *Az igazolási eljárás lefolytatására vonatkozólag szolgáljon támpontul a következő*

Emlékeztető:

a) Igazolásra tekintetbe jönnek: amennyiben még nem történt volna meg, a hivatásos állományból származó 18—60 éves nemtényleges viszonybeli (nyá. szkv.) tisztek, tisztjelöltek (hasonló állásúak), tiszthelyettesek (volt altisztek), tisztesek és honvédek, valamint

a nemhivatásos állományból származó 18—60 éves nemtényleges viszonybeli (tart. szab., tart., póttart.) tisztek és tisztjelöltek.

b) Az igazolást a részükre engedélyezett 2 fő tiszti munkaerő segítségével az *állománytestek végzik,* s ennek eredményét Változási Kimutatással közlik a nyilvántartásra illetékes kieg. (ker. kat.) pság.-gal, illetőleg az alaprendelet IV. fejezet 2. pontjában elrendelt Névjegyzéken jelentik nekem (HM. 8b. oszt.). Itt jegyzem meg, hogy nemcsak az eddig rendfokozattal bírt, hanem valamennyi oly egyénről meg kell a Változási Kimutatást szerkeszteni, aki az alaprendelet értelmében a kisegítő szolgálatosok csoportjába tétetett át.

c) Az igazolással kapcsolatos személyi mozgatást arra is fel kell használni, hogy a nyilvántartásban esetleg nem álló személyek nyilvántartásba vétessenek, illetőleg, hogy az állománytesttel bármi okból nem rendelkezők állománytestekhez osztassanak be.

d) Az állománytestek az igazolandókat származásuk igazolására tértivevényes szolgálati levélben szólítsák fel. A felszólításhoz — megfelelő kitöltési utasítással — Származási Táblázatot kell mellékelni. A felszólításnak — megfelelő fogalmazásban — tartalmaznia kell még az alaprendelet V. fejezet 3. pontjában foglalt rendelkezéseimet, továbbá azt a felhívást, hogy amenynyiben a címzett a 2870.—1941. Me. sz. miniszteri rendelet, illetőleg az 1939 : IV. [tc.] 1. §-a értelmében zsidónak tekintendő, e körülményt a Származási Táblázat kitöltetlen visszaküldése mellett 1942. február 1-ig jelentse.

Azok, akik a népszámlálás katonai szelvényén szereplő saját nyilatkozatuk szerint zsidónak tekintendők, a személyes igazolásra fel sem szólítandók. Ily személyekhez csupán oly értelmű felhívást kell intézni, hogy katonai helyzetének rögzítése végett a pság.-nál jelenjék meg, s hozza magával összes katonai igazoló okmányát.

e) Az *állománytestek teendői* tehát vezérszavakban a következők:

a felszólítások szétküldése,

az igazolás lefolytatása az alaprendelet V. fejezetének 3. pontjában hivatkozott rendeleteim alapján,

a zsidónak minősülő tisztek, tisztjelöltek és egyéb igazoltak személyi okmányainak helyesbítése, átírása és feltűnő megjelölése,

az illetékes alsófokú katonai nyilvántartó hatóságok értesítése, Változási Kimutatással (illetőleg névjegyzék felterjesztése a HM. 8. ny. oszt.-hoz),

kivételezett helyzetüket igazolni óhajtó személyek megfelelő utasításokkal való ellátása és a megfelelő kieg. (ker. kat.) pság.-hoz való irányítása,

a kivételezettnek minősített személyek személyi és állomány okmányainak megjelölése és „M" előmunkálatok megfelelő helyesbítése, s végül

a behívó jegyek ellenőrzése, kicserélése és a keletkezett fogyatékok pótlása.

Részleteiben:

Azoknál, akik keresztény származásukat 1942. február 1-ig valószínűsítő okmányokkal, 1942. március 31-ig pedig véglegesen igazolták, rendfokozatukban és jellegükben változás nem áll be.

Azokat, akik származásukat 1941. február hó 1-ig valószínűsítő okmányokkal, 1942. március 31-ig pedig véglegesen nem igazolták — esetleges későbbi időpontban bekövetkező igazolásuk megtörténtéig — úgy kell kezelni, mint a törvény alapján zsidónak tekintendőket. Ezek tehát 1942. április hó 1-től kezdődőleg származásuk igazolásáig rendfokozatukat nem viselhetik.

A zsidónak tekintendő, de az alaprendelet I. fejezet 2. pontja értelmében kivételezett személyekkel szemben a hivatkozott alaprendelet II. fejezet 3. pont *c)—d)* alpontjaiban foglaltak szerint kell eljárni.

A zsidónak tekintendő, nem kivételezett személyek az alaprendelet jogkorlátozó hatálya alá esnek.

f) *A kieg. (ker. kat.) pság.-ok teendői:*

A zsidóként nyilvántartott személyek nyilvántartási lapjait kiemelik, külön csop.-ban tiszti és legénységi alapcsop.-ra osztják, majd ellenőrzik a népszámlálás katonai szelvényének összesítését, s azokat, akik ezen önmagukat zsidónak jelentették be, állománytestenként csoportosítják.

Az állománytestek részéről náluk jelentkezésre utasított, de az alaprendelet I. fejezet 2. pontja értelmében kivételezettnek tekintendő zsidó egyének kivételezettségi jogát megállapító igazoló okmányokat az alaprendelet II. fejezet 3a. pontjában foglalt rendelkezéseim alapján szigorított formában ellenőrzik, majd a bebizonyított kivételezettségről — az alapjául szolgáló ok feltüntetése mellett (pl.: II. járadékosztályú világháborús hadirokkant) — igazolványt állítanak ki. Az így kiállított igazolvánnyal kell az érdekeltnek újból jelentkeznie állománytesténél, amely a továbbiakban az alaprendelet vonatkozó utasításai szerint jár el.

A kieg. pság.-ok azon nemtényleges tisztek, nyugállományú tiszthelyettesek és zsidó, rendfokozattal bíró tartalékosok állománytestét, kikről 1942. IV. 15-ig semmiféle változási kimutatást nem kaptak, megkeresik és kérik az állománytesttől, hogy

közölje a származás igazolásának eredményét, vagy azt, hogy az illető a felszólítás dacára származását az előírt időpontig miért nem igazolta.

Kapják: A központi szervek, a hdt. kötelékén kívüli hatóságok, intézetek, psg.-ok és a csap.-ok, továbbá az I—IX. hdt. pság.-ok annyi példányban, hogy az alájuk tartozó összes magasabb pság.-okat, állománytesteket, állománytesthez utalt alakulatokat (a kieg., illetőleg ker. kat. pság.-okat, valamint a kieg. kir.-eket is beleértve) is elláthassák és megküldöm szíves tudomásul a Kormányzó Úr Katonai Irodájának.

A miniszter rendeletéből:
vitéz Bardóczy ezredes s. k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:
Budapest, 1941. évi december hó 13-án.
Hoffer alez.
az elnöki kiadó vezetője

Az iratot 1941. december 19-én iktatták az 1. vezérkari főnöki osztályon. Az iraton a következő megjegyzések olvashatók: „Tudomásul szolgál. Lássa: Iroda: helyesbítésre. Helyesbítve! Szabó törm. azután itt. XII. 22. Kovács szds."

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—6105.

---

(42)

1942 március 19

j) A h) alatt közölt rendelet kiegészítése

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

Kapják: Vkf. Úr és minden osztály.

5549. szám. eln. 8b.—1942.
Zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tban. kiadott miniszteri rendelet végrehajtása.

Budapest, 1942. évi március hó 19-én.

Felmerült kérdésből kifolyólag közlöm, hogy a 27 300. eln. 8b.—1941. sz., valamint az ezt kiegészítő rendeletek hatálybalépte előtt származás tekintetében elbírált és az 1939 : IV. tc. 1. § (3) bek. b. pont alapján zsidónak nem tekintendő személyeknél az eddig lefolytatott elbírlás eredményét hatályon kívül helyezem. Az érdekelteket újbóli elbírálás alá kell vonni, és származási táblázatukra a valóságos vérségi származásnak megfelelően alkalmazott záradék után, valamint a részükre kiadott származási igazolványokba még az alábbi szöveget kell rávezetni, illetve beírni:

„Az 1939 : IV. tc. 1. § (3) bek. b. pontja értelmében zsidónak nem tekintendő. Vele szemben azonban alkalmazni kell a 27 300. eln. 8.—1941. sz. HM. rendelet I. fej. 1. pont korlátozó, illetve a II. fej. 3. pont rendelkezéseit.

Jelen rendeletemet a 27 300. eln. 8.—1941. sz. HM. rendelet I. fej. 1. pont (2) bek.-nél elő kell jegyezni.

Ezzel a 7. sz. honv. helyőrségi kórház pság. 876. I. kt.—1941. sz. felterjesztése elintézést nyert.

A miniszter rendeletéből:
vitéz Bardóczy s. k. ezredes

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:
Budapest, 1942. évi március hó 21-én.
Hoffer ezds.
az elnöki kiadó vezetője.

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—6105.

A rendeletet 1942. március 26-án iktatták a Vkf. 1. osztályán és osztották szét valamennyi osztálynak.
Az iraton a következő megjegyzések olvashatók:
„Lássa: Iroda: előjegyzésre, azután itt. III. 27. olvashatatlan aláírás E[lőjegyezte] IV. 6. L[ászló]"

43.

1941 január 31—március 6

Az 1941. évi sorozás ügyében kiadandó honvédelmi minisztériumi rendelet előkészítése

P. d.

A 41/Bbk.—10—1941. sz. ügydarabból az alábbiak másoltattak le:

„A zsidó hadkötelesek igénybevételével kapcsolatban a kbt. 1b. oszt. M. szükségletre való hivatkozással azt a kívánságát fejezte ki, hogy a zsidó hadkötelesek közül — a zsidók viszonylatában a rendes tényl. kat. szolgálatot helyettesítő — katonai munkaszolgálat teljesítésére ne csak azok a zsidó személyek köteleztessenek, akikről besorozandó határozatot hoztak („A" és egyes „S"), hanem a munkakötelesek közül azok is, akik be nem sorozott „S" és „Fn" osztályozást nyertek.

Az osztály a T. 230. § (1) bek.-ben továbbá az N—4. jelzésű utasítás 48. § (6) bek.-ben és a B—1. utasítás Bevezetés 1. pontjában foglaltakra való tekintettel, a kívánságot minden további nélkül nem tehette magáévá, mert eltekintve, hogy ez kifejezetten törvény és utasításellenes lenne, de elfogadás esetén az utasítások helyesbítése is szükségessé válna. E helyett az osztály azt javasolja, hogy a sorozóbizottságok kat. elnökei bizalmasan utasíttassanak, hogy a zsidóknak tekintendő hadkötelesekről a jövőben csak besorozandó („A" és „S"), munkaköteles (Msza. nehéz és könnyű kmsz. szolg. fogható) és szolgálat, munkaképtelen határozatot hozzanak. Ezek szerint a be nem sorozott „S" és „Fn" osztályozás a jövőben a zsidóknál elmaradna. A kérdésnek ilyeténképpen való szabályozását az a körülmény megkönnyíti, hogy az 1700. eln. 16. 1941. sz. rend. 7. pont utolsó bek.-ben máris olyan rendelkezés van, mely szerint a segédszolgálatos zsidók mind besorozandók. Ezt az idézett bekezdést tehát csak ki kellene egészíteni az „Fn" osztályozásúakra vonatkozólag is azzal, hogy a jövőben a netán „Fn"-nek talált zsidókat besorozandó „S"-nak, vagy ha ez nem volna lehetséges „Msza"-nak (nehéz, könnyű kmsz. szolg.-ra fogható) osztályozzák.

Lássa:

Kbt. 16. osztály

további intézkedések szíves megtétele, esetleges véleményének közlése végett.

1941. I. 31. *Ramsay* alez.

1! II. 1. ovh. *Gladitch* s. k.

1. II. 1. v. *Pintér* s. k.

A 16. oszt. részéről.[1]

A „Fn" osztályozást nyerteknek „S"-ként való besorozását az osztály jelenleg nem tartja megoldhatónak, mert ebben az esetben a H—1a. utasítást teljesen át kellene dolgoznia, s az „Fn" osztályozást meg kellene szüntetni.

A sorozóbizottságoknak, illetve a honvédség képviselőinek a javaslat szerinti utasítása is az előző bekezdésben foglaltak után elmaradhatna.

A be nem sorozott „S" osztályozás a zsidóknál a közeljövőben meginduló fősorozásnál ugyanis már elmarad, mert a „S" osztályozású zsidók be lesznek sorozva, viszont a „Fn" osztályozásúakat éppúgy, mint a Msza.-kat közérdekű munkaszolgálatra is osztályozni kell. „Fn"-nek talált zsidót „Msza"-nak osztályozni a fent előadottak alapján tehát felesleges. A „Tájékoztató" IV. A. 8. és 9. pontjai szerinti megkülönböztetést el is lehetne hagyni, mert mind a két pontban foglaltak a közérdekű munkaszolgálat szempontjából egyformán osztályozás alá vonatnak.

A kbt. 1b. osztnak kellene oly irányú javaslatot tenni, hogy az „Fn" osztályozásúak (nem zsidók, zsidók) ne a közérdekű

[1] Az elnöki 16. osztály az alábbi, bizalmas kiadványt tervezte valamennyi vármegyei, járási és városi polgári hatóság és katonai parancsnokság számára:

„A f. évi január hó 22-én 1700. eln. 16—1941. szám alatt kiadott körrendeletem 7. pontjának (3) bekezdéséhez külön bevezetendő bizalmas rendelkezésként közlöm, hogy a »segédszolgálatra alkalmas osztályozást« a zsidóknál minél tágabb körben kell alkalmazni, úgy, hogy a különben fegyvernélküli szolgálatra alkalmasnak mutatkozókat is, amennyire csak az orvosi utasításban megállapított szabályok ezt lehetővé teszik (határesetek) inkább segédszolgálatra alkalmasnak kell osztályozni, s ez alapon besorozni.

Jelen rendeletemről a sorozóbizottságokba kirendelt honvédségi képviselőket bizalmasan értesítse. Bp. 1941. II. 15. Jeszenszky."

Ezt a tervezett kiadványt utólag áthúzták, s „cessat" („marad") szóval jelölték meg.

munkaszolgálatra alkalmasság szempontjából bíráltassanak el, hanem rájuk nézve is mondassék ki a „besorozandó" határozat, s így nem lenne akadálya a rendes tényleges kat. szolgálatnak megfelelő időre való behívásuknak. Ennek megfelelően a Hvt. Ú. III. Rész. I. Cím. 48. §-ának (6) szakaszát és az 51. §-ának (3) szakaszát megfelelően módosítani kellene. Nyomatékosan hangsúlyozza azonban az osztály, hogy ennek az intézkedésnek csak akkor volna értelme *ha a besorozattak valóban be is hívatnának,* mert ellenkező esetben nincs értelme a besorozott és be nem hívottak létszámát emelni, s a Hvt. T-t is szükségtelenül módosítani.

A végleges „Tájékoztató"-ból annak idején az oszt. is kér egy példányt.

Budapest, 1941.

II. 11. *Dr. Raskó* min. titk. s. k.

L. II. 11. *Jeszenszky* s. k.

Polg. Csf. részéről:

Az „Fn" osztályozásúak besorozását — de ezt természetesen alkalmazni kellene minden ilyen osztályú állításkötelesre, akár zsidó az illető, akár nem az — magam is csak az esetben tartom elrendelhetőnek, ha az ilyen besorozottakat is feltétlenül és éppen úgy, mint az „A" és „S" osztályozás mellett besorozottakat valóban, tényleg be is hívják tényleges szolgálatra, mert ezt az összes besorozottakra vonatkozóan a Hvt. 48. § (1) bekezdése kifejezetten elrendeli; de vitán felülállóan következik a behívás elmellőzhetetlen volta a besorozás tényéből is, mert hiszen a besorozott szolgálati kötelezettség alá kerül, az pedig a rendes, a tényleges szolgálat teljesítését, illetőleg a póttartalékba utaltaknál a póttartalékosi kiképzés alá vonásokat magában foglalja, s így ez nem engedhető el, nem mellőzhető.

Azt esetleg — s e tekintetben nem osztom teljesen a 16. oszt. véleményét — el lehetne rendelni a sorozóbizottságokba delegált honvédségi képviselőkhöz a hdt. pság.-ok útján eljuttatandó bizalmas rendeletben, hogy az „S" és „Fn", illetőleg „A" és „Fn" közötti határesetekben a zsidókat inkább „S", illetőleg „A"-nak osztályozzák, s mint ilyeneket sorozzák be, minthogy „Fn" osztályozásokként besorozásukat mellőzzék. Ebben a kérdésben — vajon az orvosi utasítás jegyzékeiben felsorolt fogyat-

kozásokat tekintve van-e egyáltalában jelentős gyakorlati értéke a fent javasoltak elrendelésével a kbt. 12. osztály véleményét feltétlenül be kellene szerezni.

Félreértések elkerülése végett megjegyzem; hogy a fent javasoltak esetleges elrendelése esetében is csak az „A" és „S" osztályozásúak kerülnek besorozásra, s így a 16. osztály ama megállapítása, hogy az „Fn" osztályozásúakat ma nem sorozzák be, helytálló és fennáll.

A jelen véleményem második bekezdésében javasoltak tekintetében a szükséges lépések megtételére a 16. osztály illetékes, miért is lássa újból a *kbt. 16. osztály* azzal, hogy a javaslatom megvalósítására vonatkozóan a kezdeményező lépéseket tegye meg, éspedig úgy, hogy a jelen betétíven foglalt saját véleményét és az én észrevételeimet vegye másolatba, s a szükséges lépések megtételére vegyen hivatalból egy elnöki számot; az ügyiratot „bizalmas" ügyiratként kell kezelni.

Budapest, 1941. II. 13.

Dr. Szentgyörgyi Lajos s. k.
min. osztályfőnök

12. osztály részéről:

Az osztály nem javasolja az „Fn" osztályozásúaknak a kiadvány tervezetben foglaltak szerinti „S" szolgálatra való osztályozását.

Ugyanis a „H—1—a" utasítás „C" jegyzékében feltüntetett „Fn"-osztályozású törődöttségek már olyan jellegűek, amelyek az „S" szolgálatra való osztályozást nem teszik lehetővé. De a „H—1—a"-nak a fogyatkozások megállapításánál való pontos alkalmazását is veszélyeztetné a tervezett eljárás.

Végül megjegyzi az osztály, amennyiben határeseteket meg is lehetne állapítani, azok csekély számuk miatt, gyakorlati értékű jelentőséggel egyáltalában nem bírnának.

II. 18. *Dr. vitéz Jándy*

L! II. 19. *Dr. F[ranck]*
vto. ov.

NB! a 12. oszt. nem javasolja a Fn-osztályozásúaknak „S"-re osztályozását még a határesetekben sem. A jövő évi fősorozási rendelet kiadása előtt az „Fn"-esek besorozásának kérdését az

osztálynak le kell tárgyalni, ha addig Kbt., 1b. oszt. meg nem indítja az ügyet. (1. pr. 1. számú betétív.)

II. 19.
olvashatatlan aláírás

NB!

A Csf. K. Úr álláspontja, hogy a kiadvány a f. év sorozásra már ne adassék ki.

III. 4.
Jeszenszky

Pro domo folytatása

A Csf. Úr Őmg.-nak.

A tervezett kiadvány mellőzésére vonatkozó álláspontját telefonon közöltük a mai napon a kbt. 1b. oszt. vezetőjével, Nagyőszy vk. ezredes úrral, aki ez ellen nem tett észrevételt.

Bp. 1941. III. 6.

Dr. Raskó
min. titk.

Kézzel írt feljegyzések, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—16—1941—15—1700.

44.

1941 március 3

A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének előterjesztése és tervezett rendelete az I—IX. hadtestparancsnokságokhoz a közmunkaszolgálatos zászlóaljak részére való ruházati és felszerelési cikkek kiutalása tárgyában

ELŐTERJESZTÉS:

A KMOF.—49. bbk. KMOF.—1941. számú ügydarabban megadja egy Kmsz. zlj. létszámát, amely a következő:

Keresztény Kmsz.	500 fő
Zsidó 1. éves Sorleg.	500 fő
Zsidó 2. éves Sorleg.	50 fő
Keretlegénység	44 fő
Összesen:	1094 fő

A létszámemeléssel kapcsolatban a KMOF. a Kmsz. zlj.-ak részére 100 készlet (1 készlet = 1 rend gyakorló, 1 rend kimenő, 2 pár bakancs) és 20% cserekészlet ruházatot kér. Egyben értesít arról, hogy a Kmsz. zlj.-ak eddigi készletei is hiányosak.

A Kmsz. zlj.-aktól bekért (8203. eln. III. Csfség.—1941.) leltári másolatok alapján megállapított hiányokat a csatolt kimutatás mutatja. A kmsz. zlj.-aknál fennálló hiányokra egyelőre a következő kiutalások történnek:

Központi ruhatárból:

Zsákmányolt anyag (lengyel 2/10—10/10 értékű).

Köpeny	3319
Zubbony	1958
Gyal. nadrág	385
Lábtekercs	385
Kulacs	1400

Juttasson a Csakző. isk. által tárolt felesleges anyagból:

Ing	3000
Gatya	498
Kapca	2273 pár
Főzőcsésze	1233
Kenyértarisznya	1970
Táb. takaró	2156

A még hiányzó posztóruha, lábbeli, ing és sátorfelszerelés kiutalására később (III. 11-i avkt. értekezlet után) történik intézkedés.

1941. III. 3. *Martonfalvay* őrgy.
K! III. 3. *v. Heszlényi* tbk.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásaival. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—14 732. (8203/2790.)

A kiadványhoz kimutatást mellékeltek, amelyben feltüntették kmsz. zászlóaljanként a ruházati és felszerelési helyzetet, s a szükséges mennyiségeket.

Az iratban feltüntetett ügy elintézéséről 1941. március 3-án a Honvédelmi Minisztérium értesítette az I—IX. hadtestparancsnokságokat, és a szállítás lebonyolítása céljából a HM. 2r. osztályt.

45.

1941 május 7

a) A vezérkari főnök átirata a honvédelmi miniszterhez: a zsidó munkaszolgálatosokat lássák el megkülönböztető jelvénnyel, lehetőleg sárga karszalaggal

M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke.

5104. szám. eln. 1. Vkf. 1941. *Azonnal!*

Vegyes mu. szd.-ok. ellátása sárga karszalaggal.

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK
(III. Csfség. útján)

Budapest, 1941. évi május hó 7-én. *Budapest*

A visszacsatolt Délvidék egyik honvédségi szerve az alábbi jelentést, illetve kérelmet terjesztette fel:

„Kérem a vegyes mu. szd.-okhoz beosztottaknál a nemzetiszínű karszalag viseletét megszüntetni, és őket valamely más, lehetőleg (sárga karszalag) megkülönböztető jelvénnyel ellátni. Jelentem, hogy a felszabadult területek keresztény magyar közönségében osztatlan visszatetszést keltett, és ennek kifejezést is adott, hogy nekik a magyarságot, magyar nemzetet jelentő és régen várt nemzetiszíneinket a zsidó mu. szd.-okhoz tartozók karján kellett viszontlátniok. Nem közömbös az sem, hogy a német hds. itt sűrűn közlekedő tagjai, akik még az ideiglenesen megszállott területeken is a zsidóság megbélyegző megjelöléséhez vannak szokva, nálunk éppen a zsidó alakulatoknál lássák nemzetiszíneinket, és ebből a zsidósággal szembeni felfogásunkról és nemzeti szimbólumaink megbecsüléséről teljesen hamis képet szerezzenek. Végül jelentem, hogy a múltban vasúti személyzetünk fenti okokból vonakodott a nekik előírt nemzetiszínű karszalagot viselni, mert joggal tartottak attól, hogy zsidó mu. szd.-okhoz tartozókkal tévesztik össze."

Felkérem Nagyságodat olyan irányú sürgős intézkedés szíves kiadására, hogy tábori és honi. vegyes mu. szd.-ok, továbbá a Kmsz. zlj.-ak zsidó szd.-ainak zsidó tagjai sárga kar-

szalaggal láttassanak el, tekintet nélkül arra, hogy egyenruhával el vannak-e látva vagy sem.

Egyben közlöm Nagyméltóságoddal, hogy hasonló javaslatot már múlt évben 4598. eln. 1. Vkf. 1940. sz. alatt tettem Nagyméltóságodnak.

Megküldöm: HM. Úrnak (III. Csfség. útján)

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke helyett
Decleva altbgy.

Géppel írt tisztázat a Vkf. h. aláírásával. — HIL. HM. III. Csfség. —1941—1—30 934.

---

(45)

1941 május 12—19

b) A III. Csoportfőnökség és a 2r. osztály álláspontja az a) alatt közölt vezérkari főnöki átirattal kapcsolatban

ELŐTERJESZTÉS:

A III. Csfség. a Klgs. (zsidó) munkásszázadokra — amelyek 1940. évben még nem képeztek „M" hadrendi alakulatot — vonatkozólag 11 821/M. III. Csfség. 1940. számú rendeletében úgy intézkedett, hogy: „A Klgs. munkásszázadoknál több esetben előfordult önkényű eltávozások megnehezítése, és a munkafelügyelet megkönnyítése céljából a Klgs. munkásszázadokba beosztott legénységi állományú egyéneknél az előírt *nemzetiszínű karszalagra a század bélyegzőjét rá kell nyomni, és kimoshatatlan fekete tintával (tussal) a század számjelzését kell ráírni.* A karszalagot a ruhához sűrű öltésekkel mindkét oldalán hozzá kell varrni."

Az 1. Vkf. oszt. 4589. eln. 1. Vkf. 1940. számú ügyiratában tudtul adta, hogy a Vkf. Úr Őnagyméltósága részéről az a kívánalom merült fel, hogy a zsidó munkásszázadok nemzetiszínű karszalag helyett *sárga karszalaggal legyenek ellátva.*

Mivel ezen zsidó mu. szd.-ok 1940. évben egyrészt nem képeztek „M" hadrendi alakulatot, másrészt 1940. évi december

havában leszerelésre kerültek, a III. Csfség. a sárga karszalag beszerzését akkor nem tartotta szükségesnek.

Erre az 1. Vkf. oszt. úgy nyilatkozott, hogy bár a sárga karszalag beszerzése pillanatnyilag talán nem időszerű, a rendszeresítést mégis végre kellene hajtani.

Megjegyezte még, hogy a Kmsz. zlj.-ak zsidó szd.-ait is el kell látni sárga karszalaggal.

Tekintve, hogy a zsidó mu. szd.-ok az 1941/42. évi „M" hadrendben mint tábori vegyes, illetve mint honi vegyes mu. szd.-ok szerepelnek, így kincstári ruhával és felszereléssel el lesznek látva, a III. Csfség, a sárga karszalag beszerzését elvileg szükségtelennek tartotta. A kellálladékba karszalag (sem nemzetiszínű, sem sárga) nem is vétetett fel.

A Vkf. Úr ide csatolt 5104. eln. 1. Vkf. 1941. számú ügyiratában foglaltakra való tekintettel, valamint arra, hogy készlethiány miatt az összes tábori és honi vegyes mu. szd.-ok ruházattal és felszereléssel egyelőre el nem láthatók, továbbá, mert az 1941/42. évi „M" hadrendtől eltérőleg több zsidó mu. szd. kerül felállításra, melyek részére ruházat és felszerelés nem biztosítható, a sárga karszalag rendszeresítése és beszerzése szükségesnek látszik.

Szükséglet:

251 vegyes mu. szd. á 255 fő	=	64 005 db
95 honi vegyes mu. szd. á 214 fő	=	20 330 db
20 zsidó Kmsz. szd. á 250 fő	=	5 000 db
Tartalék	=	10 000 db
Összesen	=	99 335 db

Költség: 99 335 db sárga kaszalag á 0,60 pengő = 59 601 P.
Eddigi beszerzés (megrendelés alatt)[1] 25 000 db = 15 000 P.
Marad megrendelendőnek:

99 335 db
— 25 000 db
74 335 db = 44 601 P.

[1] 1941. május 7-én a III. Csoportfőnökség 25 000 db sárga karszalagot rendelt a 2r. osztályon keresztül. A szükséges pénzösszeget, 15 000 pengőt, a megfelelő hitelcím terhére javasolta beállítani.

A 2r. osztály 1941. május 12-én közölte, hogy „a 25 000 db sárga karszalag beszerzése 455 521. 2r.—1941. sz. alatt folyamatba tétetett. A szállítási határidőt (előreláthatő) az osztály annakidején közölni fogja". (HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—30 925.)

A 44 601 P hitelfedezetet a R. M. 1941. hitelből javasoljuk biztosítani.

1941. V. 12. *Martonfalvay* őrgy.

A III. Csf. Úr a *V. 13-i avkt. értekezleten úgy döntött, hogy a hdt.-ek által felállítandó összes tábori és honi vegyes mu. szd.-ok, valamint a Kmsz. zlj.-ak zsidó századai részére szükséges sárga karszalagokat a hdt. pság.-ok saját hatáskörben a R. M. 1941. hitel terhére szerezzék be.*

Ezért lássa .....
r. u. kbt. 2r. osztály

a kiadvány szíves megszerkesztése végett azzal, hogy a beszerzett sárga karszalag számát hadtestenként részletezve ide jelentse be.

1! *Demeter* szds.
1941. V. 14. *Martonfalvay* őrgy.

2r. oszt. részéről.

A sárga karszalagok beszerzésére a G. 54. ut. IV. Részl. jegyzékbe való felvételére, és a beszerzett mennyiségeknek a 2r. o.-hoz való bejelentésére az I—IV. és VI—IX. hat.-nél és az 5. ker. pságnál: *33 361. eln. 2r. 1941.* szám alatt a mai napon intézkedtem. A rendeletet jóváhagyás előtt cím-nek felterjesztettem.

III. Csfség. részéről:

Tudomásul szolgál.
A sárga karszalag rendszerítése iránt 694. bbk. III. Csfség. 1941. sz alatt történt intézkedés.
További intézkedést nem igényel.

It.-ba helyezendő

1941. V. 19. *Martonfalvay* őrgy.

K! V. 19. *Demeter* szds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. III. Csfség.—1941—30 934.

46.

1941 június 7

a) A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelője megküldi a vezérkari főnöknek a zsidó munkásszázadoknál előfordult szökésekről szóló jelentést

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője.

259. szám. Bbk. KMOF.—1941.

Jelentés a zsidó mu. szd.-oknál előfordult szökések tárgyában.

A M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK
(Vkf. 1. oszt.)

Budapest, 1941. évi június hó 7-én. *Budapest*

A Vkf. 1. osztály egy közegétől távbeszélőn kapott utasítás alapján az okulai útépítő csoporthoz beosztott zsidó mu. szd.-oknál előfordult szökésekkel kapcsolatosan az alábbiakat jelentem:

Az Okula-i útépítésnél f. évi május havában a III., V. és VI. kmsz. zlj. pság. törzse, valamint a II./2., III./2., IV./2., V./2., VI./3. és IX./2. vegy. mu. (béke zsidó) szd., valamint a 108./52. és 108./53. táb. vegy. mu. (M. zsidó) szd. került alkalmazásra. Az útépítő csop. pk.-a a VI. kmsz. zlj. pk.-a, Lonkay Károly alez.

A munka mű. vezetője és irányítója a KKM. által kirendelt mérnök.

A munkahely Kőrösmező-től ÉNY-ra 20—35 km között az orosz határtól kb. 9 km-re van.

A csop. munkafeladata az Okula-i út megépítése.

Elhelyezés a munkahely közelében barakkokban van.

1. A III. kmsz. zlj. Nv. tisztje a csop. pk. útján jelentette, hogy a kihelyezett zsidó mu. szd.-oknál előforduló tömeges szökések a bujtogatás gyanúját keltik. A szökevények útja valószínűleg Oroszország felé vezet. A szökések számát nem jelentette.

A csop. pk. az Nv. tiszt jelentését egyidejűleg a III. és VIII. hdt. pság.-nak is felterjesztette.

A jelentést a KMOF. május hó 30-án kapta kézhez és még az nap az eredeti jelentést áttette a Vkf. 2. osztálynak, további sürgős intézkedést kérve, és ugyancsak még aznap az I. Csf. Úr Önm-a jóváhagyásával a csop. pság.-nak — függetlenül a más szervek által várható egyéb intézkedésektől — az alábbi rendelkezést adta ki:

„Gecső Gyula fhdgy.-nak pság. által 968/2. kt.—1941. sz. alatt felterjesztett jelentése alapján utasítom, hogy személyesen vizsgálja meg a helyzetet és ezt, valamint az alárendelt vegy. mu. szd.-oknál ezideig előfordult szökési esetek számát táviratilag azonnal jelentse.

További szökéseket, valamint szervezkedéseket a Szolg. Szab. szerint megengedett erélyes fellépéssel, esetleg a csendőrség, vagy a határalakulatokkal való érintkezés felvétele útján akadályozza meg még azon az áron is, ha a munkateljesítményben átmenetileg csökkenés állana be."

2. F. hó 4-én a III. kmsz. zlj. Nv. tisztje a csop. pk. útján jelenti, hogy a nyomozást folyamatba tette, a nyomok azt mutatják, hogy a zsidókat felbujtogatják és a helyzettel ismerős ruszin segíti őket át az orosz határon. Pontos adatokat azonban még mindig nem bírt megállapítani. Ezen ügydarabot a KMOF. még az nap a Vkf. 2. osztálynak szintén áttette.

3. F. hó 6-án a csop. pság. jelenti, hogy az alárendelt zsidó szd.-októl ezideig összesen 123 fő szökött meg.

4. Jelentem végül, hogy a zsidókkal való bánásmódra vonatkozólag f. évi január hó 24-én 91 113. eln. KMOF.—1940. és folyó évi május hó 31-én 111 385. eln. KMOF.—1941. sz. alatt kiadott rendeletben a szökések meggátlása tekintetében követendő eljárásra szintén rámutattam.

Horny ezds.

Géppel írt másolat, Horny saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—5468.

Az iratot 1941. június 11-én iktatták a honvéd vezérkar főnökének 1. osztályán, ahonnan továbbították a vezérkari főnöki 2. osztályra azzal, hogy a kivizsgálás eredményét kérik megküldeni. A társosztály válaszában közölte, hogy a kivizsgálást az ungvári kémelhárító osztály végzi, s a beérkezett jelentést haladéktalanul megküldik a vezérkari főnöki 1. osztálynak.

(46)

1941 június 9

b) A VIII. honvéd hadtestparancsnokság kémelhárító osztálya jelenti a vezérkari főnöknek: a Kőrösmező—Okula—Ripsenec—Apsinec és környékére kihelyezett munkaszolgálatos századokból szökések történnek a Szovjetunió felé

M. kir. VIII. honv. hdt. pság. kémelhárító osztály Ungvár, nemzetvédelmi ea.

72 271. szám. eln. kh. nv. 1941.

Kmsz. zlj.-nál történt szökések.

M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKE

Ungvár, 1941. június hó 9-én. *Budapest*

A f. hó 4-én kelt 34 599. eln. 2. Vkf. D. 1941. sz. rend.-re:

Jelentem, hogy a Kőrösmező—Okula—Ripsenec—Apsinec és környékén a következő munkaszolgálatos alakulatok vannak, összesen 6 egymáshoz közelfekvő táborban elhelyezve: II/2., III/2., V/2., VI/3. és IX/2. közérdekű munkaszolgálatos és 108/52—53 tábori vegyes zsidó századok. Ezek az alakulatok a székesfehérvári, a budapesti, a pécsi, a szegedi, a debreceni és a szombathelyi hadtestek állományába tartozóak. Itten egy közmunkaszolgálatos Csoport Parancsnokság parancsnoksága alatt állanak és zászlóaljakba és azon belül századokba vannak beosztva: Feladatuk:

a) Kőrösmező—Okula közötti útjavítás, hídjavítás, kőkitermelés.

b) Kőrösmező—Apsinec—Ripsenec—Okula között kb. 25 km távolságban levő felvonulási útnak a megépítése.

A felsorolt összes alakulatokból május 25-től kezdődően különféle időszakokban történtek a kiszökések. A kiszökött egyéneknek a pontos létszámát és a reájuk vonatkozó személyi adatokat a csatoltan felterjesztett névjegyzék tartalmazza. A kiszökések indító okainak és körülményeinek megállapítására a nyomozás több oldalról megindult. Ezen nyomozások eddigi megállapítása szerint a legnagyobb valószínűség az, hogy ennek

indító oka egyrészt, hogy a táborokban a legnehezebb fizikai munkát végeztetik velük, amely a zsidók egyesében a megaláztatás látszatát keltette, másrészt a III. zsidótörvénytől való félelem, aminek megvalósulása esetén a jövőben való megélhetési lehetőségüket semmi tekintetben biztosítva nem látják. A munkaszolgálatos zsidók nagy részében keletkezett eme elkeseredést használhatta fel valószínű Budapestről kiinduló szervezkedés, amelyiknek a célja az volt, hogy ezeket az elkeseredett egyéneket egy kiszökésre megszervezze. Olyan megállapítás is van, hogy a budapesti Nemzetközi Vásáron felállított Szovjet Pavilonban az alkalmazottak a látogató közönség előtt úgy nyilatkoztak, hogy a szovjet az intellektueleknek, kereskedőknek, iparosoknak nagy elhelyezkedési lehetőséget és jövedelmet biztosít.[1]

... A zsidó munkaszolgálatosok szállítmánya vasúton Kőrösmezőre május 23-án érkezett meg. Tekintettel arra, hogy a megérkezés időszakában volt éppen a nagy orkán-szerű felhőszakadás, és mert a magukkal hozott anyagnak a munkahelyre való kiszállítására a fuvarosok a Csoport Parancsnokságnak rendelkezésére nem állottak: a parancsnokság úgy intézkedett, hogy ez a szállítmány még 2 napig a kocsiban marad. Ez a 2 nap pont elég idő volt arra, hogy a főcinkosok, akik a szervezést a szökésre előkészítették, a helybeli ruszin lakossággal és zsidókkal felvegyék olyan vonatkozásban a kapcsolatot, hogy a szökni szándékozókat a határon átvezessék. De ezenkívül tényként van megállapítva, hogy a szökevény csoportnak a határon való átvezetését helyi ismerettel rendelkező ruszinok végezték. Ugyanis a zsidó munkásszázadok munkahelyei mellett az államépítészeti hivatal által foglalkoztatott famunkások is dolgoznak, akik közül többen pénzért vállalkoztak az átvezetésre. Ezek közül a legtevékenyebb részt Péter Mihály nevezetű ruszin munkás játszotta, aki azóta már letartóztatásban van, és aki maga is beismeri, hogy május 25-én és 29-én 3—3 főből álló munkaszolgálatost vezetett át az orosz határ felé. A ruszin munkások ételkérés címen jutottak a zsidók közé, és ez alkalommal beszélték meg a szökésnek a végrehajtását. Az egyik elfogott ruszin munkás, aki azzal van gyanúsítva, hogy szökevénycsoportokat vezetett át, előadta, hogy egy jól öltözött kőrösmezői egyén megjelent a ruszin munkások munkahelyén és biztatta a ruszinokat, hogy érdeklődjenek a zsidók között, ki akar kiszökni. Ezeket gyűjtsék össze egy meghatározott helyen, akiket ő majd átvezet a határon, amiért ő pénzt kap, s ebből jutalomban részesíti azokat a ruszinokat, akik a kiszökni akarókat toborozzák. Ez az egyén helyi központi vezető lehet, akinek kiléte jelenleg felderítés alatt van. Eddig 3 ruszin egyén van elfogva, akik csoportokat vezettek át bebizonyítottan. Az elfogottak egyöntetűen azt vallják, hogy a szervező egyének már átszöktek. Ez valószínűtlen és annak tulajdonítható, hogy a titoktartás egyelőre megszervezetten igen nagymérvű a zsidók között. Eddig a kiszökés kísérlete és előkészítése miatt összesen 11 munkaszolgálatos zsidó és 3 ruszin van őrizetben.

Hogy a kiszökésnek egyik oka a készülő zsidótörvény, igazolni látszik még az a körülmény is, hogy ezen időpontban nemcsak munkaszolgálatos zsidók szöktek ki Oroszországba, hanem olyan nem kmsz.-os zsidók is, akik az ország különböző helyein laktak. F. évi május 1-től június 5-ig terjedő időben 50 nagyrészt zsidó egyén (nem Kmsz.) szökött ki Oroszországba.

Személyes megállapításom szerint úgy a csoport-, mint zlj. pk.-at gondatlanság a szökések megtörténte miatt nem terheli, mert ezek a reájuk rótt nagy követelményeket a lehetőség szerint minden tekintetben megoldják. A munkateljesítményt nemcsak, hogy elérték, hanem fokozták is. A szolgálati és belrend kezelésben a fennálló helyzet lehetőségében mondhatnám minden részletre kiterjedő intézkedéseket megtettek és megtesznek, hogy ennek dacára a szökések ilyen nagy számban bekövetkeztek, annak a már jelentett okokon kívül a magyarázata még az is, hogy ezen a terepen a szökési lehetőség igen kedvező, mert ezer út és lehetőség van ennek sikeres végrehajtására.

A kiszökések jövőbeni megakadályozására javasolom:

I. Határmegerősítés az alábbiak szerint;

a) Okula-havas menedékháznál 50 fős hv. őrs felállítása,

b) Apsineci határvadász-őrs megerősítése 20 főre,

c) Apsineci gátőrházhoz 8 főből álló csendőrkülönítmény, és állandóan 2 fős nyomozó rendszeresítése.

Szolgálat:

A hv. őrsök sűrű portyázása által biztosítanák a határt.

A csendőr különítmény zsidó századok munkahelyén állandó portyázással megakadályoznák az idegenek odajutását és a ruszinok és zsidók érintkezését.

[1] A jelentés a továbbiakban több olyan esetet ismertet, amikor munkaszolgálatosok megszöktek, vagy a szökést megkísérelték.

II. Belszolgálat ellátása:

Tekintettel arra, hogy egy zsidó munkás zlj. fegyverzete egy puska és 40 töltény, mely a gh. pénz és anyagkészletének őrzésére szolgál, szükséges lenne:

a) az összes keretbeliek (keresztények) lőfegyverrel és tölténnyel való ellátása,

b) századonként egy parancsnok, 6 főből álló megbízható keresztény őrség beosztása belszolgálatra és esetleg karhatalmi célokra.

Amennyiben a fentjavasoltak meg nem oldhatók, a további szökések meg nem akadályozhatók, így javasolom a zsidó munkásalakulatoknak a határról való azonnali elszállítását.

K. szempontból felbecsülhetetlen kárt okoz az, hogy az erődítési területen nemzetvédelmi és katonai szempontból megbízhatatlan zsidók teljesítsenek szolgálatot.

A veszély foka annál nagyobb, mivel a zsidó munkaszolgálatosok kb. 40%-a intellektuel mérnökök, orvosok és egyéb főiskolát végzettek, akik fontos és pontos katonai híreket tudnak szolgáltatni a szovjet hírszerzőknek.

Kapcsolatosan jelentem, hogy a kiszökött egyének nem voltak erődöv közelében elhelyezve, és a munkahelyük sem volt olyan területen, ahol erődöv közelébe jutottak volna. A munkahelyre vezető út mentén levő Mohelki községtől DNy-ra hegyoldalháton látható ugyan a futólagos tábori erődítés alapelvei szerint jelenleg félig-kész állapotban levő futóárok részlet, amelyik egy golyószóró-fészekhez vezet. Maga a golyószóró-fészek azonban az útról nem látható. Kőrösmező délre levő Kevele község részleténél megépülő félben levő erődítési vonalrész, ezen munkaszolgálatosok által nem volt betekinthető. A nyugatra levő rész hasonlóképpen nem. Annak a lehetősége azonban fennállhat, hogy esetleg a vasúti kocsikban tartózkodás időszaka alatt a helybeli lakosságtól egyesektől felvilágosítást kaphattak ezek létezéséről.

Ezzel szemben jelentem, hogy a 108/46. és 47. számú tábori vegyes zsidó munkásszázadok, amelyeknek állományából kiszökések nem voltak az 1. hegyi dd.-hoz tartozó 1. u. szd. pság. alárendelve kifejezetten a kékvonal erődítési munkálatainál dolgoznak. A szd. pk. felvilágosításomra közölte, hogy minden óvintézkedést megtett arra, hogy ezek a zsidók a munkálatok során szerzett benyomásokat esetleg bármilyen vonalon értékesíthessék.

Mindent összefoglalva legfőképpen azt javaslom, hogy az

összes zsidó munkásszázadok nemcsak az erődöv, de magából a határsávból is áthelyeztessék oly területre, ahol a munkálatoknál szerzett tapasztalatokat kártékonyan nem érvényesíthetik.

Amennyiben az eddig jelentetteken kívül az általam még megállapítás alatt levő egyes tisztázatlan kérdések felderíttetnek, úgy ezek eredményét haladéktalanul jelenteni fogom.

vitéz Szabó alez.

Eredeti tisztázat, Szabó saját kezű aláírásával. — HIL. HM. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—5468 (5826).

Az iraton kézírással a következő feljegyzés található: „A változott helyzet folytán az oszt. részéről int.-re nincs szükség."

---

(46)

1941 június 27

c) A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelője megküldi a vezérkari főnöknek az okulai útépítéshez kihelyezett alakulatoknál előfordult szökésekről szóló jelentést

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője.

286. szám. Bbk. KMOF.—1941.

Az Okula-i útépítéshez kihelyezett alakulatoknál előfordult szökések tbn. jelentés.

A M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK

(Vkf. 1. osztály)

Budapest, 1941. évi június hó 27-én. *Budapest*

Az Okula-i útépítéshez kihelyezett alakulatokat folyó hó 22-én megszemléltem, és az ott előfordult tömeges szökésre vonatkozólag az alábbiakat jelentem:

A) Általános helyzet

Az útépítésnél alkalmazásra került a VI. kmsz. zlj. pság. mint csoport parancsnokság, alárendelve a III. és V. kmsz. zlj. pság., ezenkívül a II./2., III./2., IV./2., V./2., VI./3. és IX./2. vegy. mu. szd.-ok, valamint a 108./52. és 108./53. táb. vegy. mu. szd.-ok.

A zsidó legénység létszáma 1620 fő.

A kihelyezett alakulatok folyó évi május hóban kezdték meg a munkát. Feladatuk az Okula-i út megépítése.

Elhelyezésre az 1939. és 1940. évben kihelyezett alakulatok által a munkahely közelében épített barakkok szolgálnak.

A munkahely, valamint az elhelyezés az orosz határtól 3—4 km-re fekszik.

A csoportparancsnokság Kőrösmezőn helyezkedett el.

B) Szökések

Az előfordult szökési esetekkel kapcsolatban megállapítást nyert, hogy a kiszökni szándékozó zsidó legénység már a kihelyezés előtt valószínűleg szovjet megbízottakkal történt érintkezés útján előre kitervelte a szökést. A szökések iránya kétséget kizárólag Oroszország felé mutat. A zsidó legénység tervének keresztülvitelére a kihelyezés kezdeti nehézségeit használta fel.

Ugyanis az elhelyezésre szolgáló barakkokat a tél folyamán a nagy viharok megrongálták, a kidűlő fák a barakkok tetejét beszakították, úgyhogy a barakkok nagyobb része lakhatatlanná vált, és azokat most a kihelyezett alakulatoknak először használhatóvá kellett tenni.

Ehhez járult még az is, hogy a kihelyezés időpontjában Kárpátalján dúló nagy vihar, valamint a Fekete-Tisza hirtelen áradása a közlekedést és az elhelyezést igen akadályozta.

Fenti körülmények a zsidó legénység ellenőrzését megnehezítették és így történhetett az meg, hogy az első napokban 123 fő zsidó megszökött.

Amikor a szd.-ok elhelyezése a barakktáborban megtörtént, és az ellenőrzői szolgálatot feszesebben meg lehetett szervezni, a szökések megszűntek.

A szökések nagyobb része a zsidó sorszázadoknál fordult elő, míg a M. alapon felállított táb. vegy. mu. szd.-oknál csak 2—3 eset fordult elő, aminek a magyarázata az, hogy utóbbi szd.-ok legénysége már nagyobb részben nős és családos, tehát inkább megfontolás tárgyává tette a szökést.

Megállapítás szerint a kiszökni készülő zsidókat a zsidók által díjazott ruszinok segítették az átszökésben.

A szökési hajlamot nagyban előidézte az is, hogy a zsidó legénység a zsidótörvények folytán leszerelése után jövőjét nem látja biztosítottnak, viszont az intelligens és szakképzett elemeket Oroszország szívesen befogadja.

A szökésekkel kapcsolatos ügyészi kivizsgálást a VIII. hdt. pság. folyamatba tette.

A csoport parancsnoka az esetleges további szökések meggátlása érdekében a körülményekhez képest tőle telhetőleg minden intézkedést megtett. (A rendelkezésre álló keretlegénységből az ügyeleti szolgálatot megerősítette, a zsidó legénységnek az elhelyezési körlet elhagyását megtiltotta, a 3. hv. zlj.-at felkérte a határ fokozottabb őrzésére, a csendőrséget felszólította a környék gyakoribb portyázására, a szabadságokat megszüntette, csomagok és levelek küldését megtiltotta, a leveleket ellenőrizte, a keretlegénység részére a VIII. hdt. pság.-tól fegyverzetet igényelt, melyet meg is kap.)

Horny ezds.

Géppel írt tisztázat, Horny saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—5468 (5640).

47.

1941 július 12

a) A honvédelmi miniszter átirata a vezérkari főnöki 1. osztályhoz: a közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjét kirendeli a hadműveleti területre az utak rendbehozásának megszervezésére

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

111 504. szám. eln. KMOF.—1941.

A KMOF. kirendelése a Kárpátokon át vezető utak karbahelyezésére.

M. KIR. HONVÉD VEZÉRKARI FŐNÖKSÉG 1. OSZTÁLY

Budapest, 1941. évi július hó 12-én. *Budapest*

A hadműveletekkel, valamint az összegyűlt zsákmányanyagnak hazaszállításával kapcsolatban a szükséges utak karbahelyezésére a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjé-t szűkebb törzsével a hadműveleti területre kirendelem és a Kárpát Csoportparancsnokságnak rendelem alá.

Feladatot részére a Kárpát Csoportparancsnokság ad.

A KMOF. a 710/M. 3b.—1941. számú HM. rendelet értelmében a Kárpát Csoportparancsnokság területén működő HM. III. Csf.-ség kir.-el (Molnár Gyula alez.) működjék szorosan együtt.

A KMOF. az illetékes államépítészeti szervekkel támogatás céljából kiérkezése után vegye fel az érintkezést.

Az utak karbahelyezésére a KMOF. munkaerőként igénybeveheti:

a) a Kárpátalján dolgozó kmsz. zlj. parancsnokságokat, valamint vegyes munkásszázadokat a Kárpát Csoportparancsnoksággal egyetértőleg,

b) az ukrán lakosságot a helyi szokásos munkabérek mellett.

Lengyeleket a munkálatokhoz igénybevenni nem szabad.

A munkaerőként kirendelt polgári lakosság ellátásáról a Kárpát Csoportparancsnokság gondoskodjék.

A KMOF.-ét és szűkebb törzsét a Kárpát Csoportparancsnokság gazd. közig. tekintetben utalja a legközelebbi gh.-hoz. A Felügyelő és a kirendelt szűkebb törzs rendszeres illetményeit egyelőre továbbra is a HM. Számvevőség I. osztály folyósítsa.

Kapják: Kárpát Csoportpság. és Gyors. hdt. pság., HM. III. Csf.-ség., 6k. és 2i. osztályok, Vkf. 1. oszt., 7k. és 7m. osztályok, KMOF., Horny Ernő ezds., HM. III. Csf.-ség. kir., a HM. Számvevőség I. oszt. és tudomásul KKM.

A miniszter helyett:
Bengyel gy. tbk. s. k.

Hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—5749.

Az iratot 1941. július 12-én iktatták a Vkf. 1. osztályon.

(47)

1941 augusztus 1

b) A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjének jelentése az a) alatt közölt utasítás végrehajtásáról

111 571. szám. eln. KMOF—1941.

Helyzetjelentés a KMOF. 1941. VII. 11-től 30-ig tartó kihelyezésről.

A M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK
(1. Vkf. oszt. útján)

Budapest, 1941. évi augusztus hó 1-én. *Budapest*

A M. kir. HM. Úr 111 504. eln. KMOF. 1941. sz. rendeletével a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjét a hadműveletekkel, valamint az összegyűlt zsákmányanyag hazaszállításával kapcsolatban szükséges utak karbahelyezésére a hadműveleti területre kihelyezte, és egyúttal a Kárpát Csoportparancsnokságnak alárendelte azzal, hogy a feladatot részére a Kárpát Csoportparancsnokság adja meg.

A) Helyzet a feladat megkezdésekor

A megejtett útszemrevételezés alapján a hadműveleti területre a Kárpátokon át vezető utakon a KMOF. az alábbi helyzetet találta:

1. *A Tatárhágó, Gyeljatyin közötti* 40 km hosszú útszakaszon 22 helyen a szétrombolt hidak helyén épülő, különböző méretű szükséghidak, 15 helyen a szükséghidakhoz vezető, igen nehezen járható kerülőutak, valamint az útszakasz általában rossz állapota az útszakaszon közlekedő gépkocsi oszlopok menetsebességét annyira lecsökkentette, hogy a 40 km hosszú útszakasz megtételére legalább 6 óra menetidőre volt szükségük.

Az egyébként szükséges menetidő ily nagy mértékű megnagyobbodása miatt a helyzet kívánta forgalmat az útszakaszon lebonyolítani nem lehetett.

2. Hasonló rossz állapotú volt a *Gyeljatyin, Kolomija-i* 42 km hosszú útszakasz is, de a műtárgyak használható állapotban maradtak. Az út általános rossz állapota azonban ezen az útszakaszon sem engedett meg gépkocsi oszlopoknak lényegesen nagyobb menetsebességet, mint az 1. alatt felvett útnál.

3. *A Toronya, Vyskov, Sztanyiszlav-i* 130 km hosszú út állapota annyira leromlott, hogy a gépkocsi oszlopok egyes útrészeken — különösen a hágó közelében —, csak 5 km/óra sebességgel közlekedhettek, ami az átlagos menetsebességet ezen az útszakaszon 15 óra/km-re csökkentette.

4. Szintén rossz állapotban volt az *Alsóverecke, Szkole-i* 45 km hosszú útszakasz is, a menetsebesség ezen az útszakaszon még a 20 km-t sem érte el.

5. A *Sztanyiszlav, Nadwornaja, Gyeljatyin-i* 52 km hosszú útszakaszt a gépkocsi oszlopok csak kb. 30 km/óra átlag sebességgel használhatták.

B) Az elrendelt feladatok végrehajtása

1. *Súlyképzés a munkálatok elrendelésénél.*

A KMOF. a Kárpát Csoportparancsnokság utasítása és a HM. III. Csfség.-nek a hadműveleti területen működő anyaggyűjtő kirendeltségének követelménye alapján az útkarbanhelyezési munkálatok súlyát a *Kőrösmező, Gyeljatyin, Kolomija-i útszakaszra* helyezte.

2. *Rendelkezésre álló munkaerő.*

Az útkarbahelyezési munkálatok kezdetekor a KMOF. részére az alábbi munkaerő állott rendelkezésre:

2 útkarbantartó század,
6 vegy. munkásszázad (sorleg.) és
4 táb. vegy. munkásszázad.

3. *Munkáscsoportok megalakítása.*

A rendelkezésre álló munkaerőből a KMOF. 3. *munkáscsoportot* alakított éspedig:

a) I. munkáscsoport:

A Kőrösmező, Gyeljatyin, Kolomija-i útszakaszon alkalmazást nyert *4 vegy. munkásszázad.*

A századok a hídépítési munkálatokhoz *segédmunkaerőként* osztottak be, elsősorban az épülő hidak mellett rögtönzött terelőutak állandóan járható állapotának fenntartására.

A Kárpát Csoportparancsnokság ezt a 4 vegy. mu. századot a Prut-on átvezető hidak elkészülte után a *Mihalce-nál* épülő, és a *Dnyeszter-en* átvezető közúti szükséghíd építésére és a *Mihalce, Gorodenka, Kolomija-i* út egyidejű *karbahelyezésére* rendelte ki.

b) *II. munkáscsoport.*

A Tatárhágó, Gyeljatyin-i útszakaszon dolgozott a *VI. kmsz. zlj. pk. ság.-a alatt*

július hó 23-ig

2 útkarbantartó század,
2 vegyes munkásszázad és
2 táb. vegy. munkásszázad, majd

július hó 24-től

1 útkarbantartó század,
2 vegy. munkásszázad és
1 táb. vegy. munkásszázad.

c) *III. munkáscsoport.*

A Toronya, Sztanyiszlav-i útszakaszon

július hó 23-ig

2 vegy. mu. század dolgozott.

Ezt a munkáscsoportot a KMOF.

július hó 27-től

a Tatárhágó, Gyeljatyin-i útszakasztól vasúti szállítás útján elvont

1 útkarbantartó és
1 táb. vegy. munkásszázaddal *megerősítette.*

d) Az *Alsóverecke, Szkole-i* út karbahelyezését a Kárpát Csoportparancsnokság egyelőre mellőzte.

4. *A munkálatok lényege.*

Futólagos útkarbahelyezés éspedig:

a) gödrök foltszerű kitöltése zúzalékkal és fedőanyaggal,

b) az összes útszakaszok ellátása felszíni kötőréteggel,

c) A Gyeljatyin-i útrészen kb. $2^1/_2$ km-es útrész szakszerű javítása bitumennel és kb. 10 vagon finom zúzalék felhasználásával.

5. *Elért teljesítmény.*

Miután úgy a vegyes, mint a táb. vegyes munkásszázadok az útkarbahelyezési munkálatokban teljesen járatlanok voltak, a munka nehezen indult meg és a századokat a munkálatokra a helyszínen kellett kiképezni.

Jelenleg a változó helyi viszonyokat is figyelembe véve, egy munkásszázad napi teljesítménye 2—3 km.

6. *Anyag.*

A szükséges anyag zömét a helyszínen lehetett beszerezni, míg az anyagszállításhoz szükséges szállítóeszközök biztosítása igénybevétel útján történt.

A hiányzó felszerelés (szerszámok) kiegészítése a helyszínen beszerzett felszerelésből történt.

C) Véghelyzet

A *július hó 30-i helyezetet* — mely napon a KMOF. az elrendelt munkafeladat megalapozása után bevonult —, *a mellékelt vázlat tünteti fel.*

A vázlatban foglaltaknak megfelelően:

1. *A Tatárhágó, Gyeljatyin-i úton* — mint a zsákmány hazaszállítása szempontjából *legfontosabb* útszakaszon —, gépkocsi oszlopokkal átlag *40 km/óra* menetsebességgel *jól lehet közlekedni.*

2. A *Gyeljatyin, Kolomija-i úton* a gépkocsi oszlopok átlag *25 km/óra* sebességgel jelenleg már közlekedhetnek.

3. A *Toronya, Sztanyiszlav-i* útszakaszon a karbahelyezés jelenleg *25 km/óra* sebességet enged meg.

Úgy a 2., mint a 3. sorszámok alatt felvett utaknál a karbahelyezési munkálatok megalapozása következtében legkésőbb augusztus hó 10-ével a 40 km/óra menetsebesség elérésével lehet számolni.

A KMOF. a munkák megalapozása után a munkálatok további vezetését a Kárpát Csoport műszaki parancsnokának adta át.

A zsidó munkaerőkkel végeztetett útkarbahelyezési munkálatokat a Máramarossziget-i Államépítészeti Hivatal (ÁÉH.) főnöke is megnézte és a teljesítményt elismerte.

D) Polgári munkaerő megszervezése

A KMOF. kihelyezését elrendelő 11 504. eln. KMOF. 1941. sz. HM. rendelet b) pontja szerint a KMOF. a karbahelyezési munkálatokhoz, a helyi szokásos napi munkabérek megtérítése mellett az ukrán lakosságot is igénybevehette. (Lengyeleket nem.)

A munkálatok első idejében polgári munkaerőknek a beállítására nem volt mód, mert a falvakban csak elszórtan maradt vissza lakosság.

Csak július hó 20-tól kezdve lehetett az ukrán rögtönzött közigazgatás útján több helyen — így a Jablonyicza, Gyeljatyin, Kolomija-i útszakaszon is — az útkarbantartó századoktól vezényelt útbiztosok ellenőrzése, és vezetése mellett polgári munkaerőket — azonban a kincstár megterhelése nélkül[1] — beállítani.

Július hó 28-tól kezdve, az utak futólagos karbahelyezése után, már majdnem mindenütt a polgári munkaerő is bekapcsolódott az útkarbantartási munkálatokhoz . . .[2]

F) Előterjesztem:

a) HM. Úr Őnagyméltóságának,
b) HM. h. Úr Őnagyméltóságának,
c) F. Fcsf. Úr Őnagyméltóságának,
d) I. Csf. Úr Őnagyméltóságának,
f) III. Csf. Úrnak,
g) Vkf. Úr Őnagyméltóságának a Vkf. 1. oszt. útján.

Megküldöm: a Vkf. 7k. oszt.-nak tudomásvételre.

1 db melléklet.

Horny ezds.

Géppel írt másolat, Horny saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—5915.

[1] Azaz: a lakosság kényszermunkába állítása útján.

[2] A jelentés befejező része a hadműveleti területen feltalált úthengereknek hazaszállításáról számol be.

Az iratot 1941. augusztus 4-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán, mellékelve van hozzá egy térkép, amelyet a Kárpát Csoport hatáskörébe tartozó javított, illetve javításra váró utakról készítettek.

Az iraton a következő ceruzával írott feljegyzés található:

„Kell. — még zsidók mozg[ósítása]
Ind[ok.] A Kárp. csop. ellátása —, gabona és zsákmány [elszállítására] még zsidók kellene még 20".

E megjegyzés alapján készült a c) alatt közölt intézkedés.

---

(47)

1941 augusztus 8

c) A vezérkari főnök felterjesztése a honvédelmi miniszterhez 20 tábori vegyes munkásszázad sürgős mozgósítására

P. d.:

Az ov. Úr pcs-ára a HM. Úr-tól 20 tábori vegyes munkássz. sürgős mozgósítását kell kérni.

1. HM. Úrnak (Szsgd. útján.)
Írásban.

Kiadvány:

1-hez:

Felkérem Nagyméltóságodat, 20 tábori vegyes munkásszd. sürgős mozgósítására, és a Kárp. Csop.-hoz való útbaindítására.

Fenti munkaerőre nélkülözhetetlenül szükség van, hogy a Kárp. Csop. elhelyezési területén az úthálózatot és műtárgyakat legalább annyira helyezzük és tartsuk karban, hogy a gk. elhasználódás — mely főként a rossz utakra vezethető vissza — mielőbb megszűnjön.

Az úthálózat sürgős megjavításával a gys. hdt., valamint a Kárpát Csop. tervezett előrevonása esetén ez utóbbi után — szállításának zavartalanságát is biztosítani kívánom.

VIII. 7. *Burányi* szds.
VIII. 7. *Ra*
VIII. 8. *Sáska* alez.
L. VIII. 8. *L[ászló]*
K. VIII. 8. *D[ecleva]*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok aláírásával. — HIL. Vkf. el. 1. Vkf.—1941—5915.

A „kiadvány" szövegéből az utolsó bekezdést kihúzták. A kihúzott szövegrész így hangzik:

„Az említett feladatokon kívül még a zsákmány sürgős hazaszállításához — melyet Nagyméltóságod előtt nem kell bővebben indokolnom —, valamint a termés betakarításához is, a kívánt erőket szándékozom igénybevenni."

Ugyancsak megváltozott a „kiadvány" első bekezdése, mely eredetiben így hangzott: „Felkérem Nagyméltóságodat, hogy 20 tábori vegyes munkásszd. sürgős mozgósítását és a Kárpát Csop.-hoz való útbaindítását rendelje el."

A „kiadvány" második bekezdésében a „gk. elhasználódás" elé eredetileg beírt „aggasztó" szót szintén kihúzták.

48.

1941 július 19

a) Az elnöki 23. osztály feljegyzése: a rendkívüli családi segélyek folyósításánál a névjegyzékekben a kisegítő munkaszolgálatosok „zsidó" mivoltát fel kell tüntetni

Pro domo:

A székesfőváros több kerületéből jelentették, hogy a 45 101. eln. 23—1941. számú körrendelet 3. §-ának végrehajtásához a csapatparancsnokság részéről megküldött névjegyzékben nincsen határozottan feltüntetve a zsidónak tekintendő kisegítőszolgálatosok[1] ezen mivolta. Sőt szükséges volna, hogy illetékes csapatparancsnokságok a fenti rendelet hatálybalépése (1941. évi július hó 8.) előtt bevonult és 1941. évi július hó 1. után még szolgálatot teljesítő zsidók kisegítő[2] szolgálatos voltát is közöljék a közigazgatási hatóságokkal (szervekkel). A rendkívüli viszonyok folytán bevonult kisegítőszolgálatos[3] zsidók részére ugyanis 1941. évi július hó 1-től kezdve is csak a[4] kisebb összegben megállapított rendes családi segély folyósítható. Az osztály a fenti

---

[1, 2, 3] A jelzett helyeken mindenütt a *„kisegítő"* kifejezés helyett *„segéd"* szerepelt az eredeti szövegben.

[4] Az előző két szót utólag toldották be.

előterjesztéseket helyesnek tartja, és a szükséges intézkedések iránt táviratilag óhajt rendelkezni.

VII. 18. *(olv. aláírás)*
L. VII. 18. *dr. Kaposy*
min. o. tan.
VII. 19. *dr. Szentgyörgyi*
min. o. főnök

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 23.—1941—15—43 179.

1941. július 19-én az elnöki 23. osztály az illetékes katonai szerveknek, az I—VII., a IX. hadtestparancsnokságnak, valamint a VIII. ker. parancsnokságnak és a Kárpát Csoportparancsnokságnak 48 294. eln. 23—1941. sz. rendeletben a felterjesztésnek megfelelő utasítást kiadta. (Ugyanott.)

(48)

1941 augusztus 4

b) A Honvédelmi Minisztérium 23. osztályának körrendelet-tervezete a kisegítő szolgálatot teljesítő zsidók családi segélyének tárgyában

Tárgy: Kisegítő szolgálatot teljesítő zsidók családi segélye.

Kiadványok
I.

Körrendelet

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, Budapest Székesfőváros polgármesterének, Kárpátalja közigazgatási kirendeltségei vezetőinek, a megyei városok polgármestereinek, Budapest Székesfőváros kerületi elöljáróinak, a községi elöljáróságoknak, továbbá valamennyi m. kir. pénzügyigazgatóságnak, és a melléjük rendelt számvevőségeknek, a m. kir. adóhivataloknak, a székesfővárosi m. kir. adófelügyelőségeknek, végül valamennyi m. kir. honvéd hadtestparancsnokságnak, a légierők és a folyamerők parancsnokságának, és valamennyi katonai csapattest (intézet stb.), valamint közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljparancsnokságnak

Szék-, illetőleg állomáshelyeiken

A rendkívüli családi segélyezés újabb szabályozása tárgyában, folyó évi július hó 5-én 45 101. 1941.—eln. 23. szám alatt a m. kir. pénzügyminiszter úrral egyetértve kiadott és a Budapesti Közlöny 1941. évi július 8-i, 152. számában valamint a Honvédségi Közlöny 1941. évi július 8-i 32. számában megjelent rendelet 3. §-ának értelmezése tárgyában hozzám intézett kérdésekre, ugyancsak a m. kir. pénzügyminiszter úrral egyetértve, a következőket közlöm:

(1) Kisegítő szolgálatot (munkaszolgálatot)[1] teljesítő zsidók (1939 : IV. tc. 1. §) részére családi segélyt a változott összegtől eltekintve (feleség után 12 pengő, gyermekek után fejenként 8 pengő), az 55 055. 1939. eln. 18. számú rendeletem 1. §-ához képest kizárólag a feleség és a törvényes (törvényesített)[2] gyermekek után lehet megállapítani, még akkor is, ha az illető bevonult szolgálata rendkívüli fegyvergyakorlatnak minősül.

(2) Bár a 45 101. 1941. eln. 23. számú rendelet szerint a rendkívüli fegyvergyakorlattal kapcsolatban kisegítő szolgálatot teljesítő zsidók felesége, illetőleg gyermekei részére kizárólag rendes családi segélyt lehet megállapítani, amely megállapítás az 55 055. 1939. eln. 18. sz. rendelet alapján egyébként saját hatáskörömbe tartoznék, a megállapítást ezek közül a személyek közül azokra nézve, akiknek szolgálata egyébként rendkívülinek minősülne[3], átruházom a községi elöljáróságokra (kerületi elöljárókra, polgármesterekre) azzal, hogy azoknak eljárását illetően a jelen rendeletben nem érintett vonatkozásokban továbbra is a rendkívüli családi segélyről szóló 13 440. 1939. eln. 18. számú alaprendeletem irányadó.

(3) Elrendelem azonban, hogy az elöljáróságok (ker. elöljárók, polgármesterek) a kisegítő szolgálatot teljesítő zsidók családi segélye tárgyában ne csak a panasszal megtámadott határozataikat terjesszék fel hozzám döntés végett, hanem azokat a segélyt *engedélyező határozataikat* is, amelyekben olyan családról van szó:

a) amelynek megélhetési viszonyaiban a családfő (fő-kereső) bevonulása nem idézett elő számottevő rosszabbodást, vagy

b) amely a segély révén számottevően kedvezőbb helyzetbe jutna, mint aminőben a családfő (fő-kereső) be nem vonulása esetén lett volna, illetőleg lenne. Ilyen esetben ugyanis általában nem lehet segélyt megállapítani.[4]

[1] Az előző szót utólag iktatták be a szövegbe.
[2] Az előző két szót utólag iktatták be a szövegbe.
[3] Az előző öt szót utólag iktatták be a szövegbe.
[4] Az előző mondatot utólag iktatták be a szövegbe.

(4) Ez a rendeletem a folyó évi július 19-én géptávírón valamennyi hadtestparancsnoksághoz kiadott 48 294. 1941. eln. 23. sz. rendelkezésemet[5] nem érinti.

VIII. 4. *(olv. aláírás)*

Kézzel, részben géppel írott fogalmazvány, az illetékes parancsnok aláírásával. — HIL. HM. eln. 23.—1939—15—43 179.

Ez az 51 545. eln. 23—1941. sz. körrendelet a Honvédségi Közlöny 1941. augusztus 12-i, 37. számában jelent meg.

1941. augusztus 4-én a Honvédelmi Minisztérium felkérte a Pénzügyminisztériumot, hogy ezt a rendeletet, valamennyi pénzügyigazgatósággal, a mellérendelt számvevőségekkel és a székesfővárosi m. kir. adófelügyelőséggel közvetlenül is közölje, minthogy ez a rendelet csak a Belügyi Közlönyben és a Honvédségi Közlönyben jelent meg.

49.

1941 július 29

a) Az I. hadtestparancsnokság távirati javaslata a honvédelmi miniszternek: a bevonuló 2 évet szolgáló zsidó besorozottakat Budapesttől távoli zászlóaljakhoz helyezzék, a keresztény keretet félévenként váltsák fel

Felvette: (Olvashatatlan aláírás.) Átmenő távirat.

I. hdt. VII. 29. 10^{25}.

+ ss bpest rm. 1. hdt. pság. 386 7/29 0955

hm urnak 10. oszt. bpest.

1. az immaron koezismert faji tulajdonsagaikra való tekintettel fegyelmi okokbol kerem a bpesten es esztergomtaborban elhelyezett rm 1. — illetve rm 9— koezerdekue munkaszolgalatos zlj.-akhoz f e oktober honapban bevonulo 2 evet szolgalo zsido besorozottakat bpesttoel tavol elhelyezett koem — zlj -akhoz behivatni. — semmikeppen sem kivanatos es a fegyelemre fellette kaaros hogy bpesten es koernyeken levoe varosokbol besorozott zsidok bpesten es esztergomtaborban teljesitenek kisegitoe

[5] Lásd az előző, a 48. *a)* irathoz fűzött kommentárt.

szolgalatokat ahol csaladjaikkal a kapcsolatot koennyebben fenntartva ismert lazongo hajlamaiknal fogva toervenyes rend fentartasara iranyulo szabalyok kijatszasara nagyobb alkalom kinalkozik mintha a foevarostol tavolabbi helyeken allomasozo koem zlj.-akhoz hivatnak be. — ugyanezt kerem a csak haarom havi munkaszolgalatra bevonulo zsidokkal szemben is alkalmazni. —

2. e javaslatommal kapcsolatban kerem elrendelni hogy a kikepzest allomanyvezetest anyagi es eue szolgalatot vegzoe. — a koem zlj-ak rendszeresitett allomanyaba tartozo kereszteny altisztek es tisztesek .— a hm ur altal meghatarozando idoekoezben evenkent azonban legalabb egyszer szabalyosan ismetloedoe idoeszakonkent felvaltassanak es eredeti csapattesteikhez visszahelyeztessenek. — tapasztalat szerint a koem zlj.-akhoz bevonult anyagiakkal boevebben rendelkezoe zsidok minden eszkoezt igenybe vesznek ahhoz hogy a legbecsueletessebb kereszteny kerethez tartozo altiszteket es tiszteseket fegyelmi szempontbol karosan befolyasoljak illetve oeket szabalytalansagok elkoevetesenek utjara tereljek amely koeruelmeny e becsueletes embereket veguel is romlasba doenti. — a kereszteny keret evenkenti felvaltasanal ily cselekmenyek elkoevetese lenyegesen valoszinuetlenebbe valik =

rm L.— hdt pság 24.760/eln rm 8— leg 941 sz +

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. 10.—1941—10—51 347.

A táviratot 1941. július 30-án iktatták a Honvédelmi Minisztérium elnöki 10. osztályán.

---

(49)

1941 augusztus 7

b) Az elnöki 10. osztály megjegyzése az a) alatt közölt tárgyban

Pro domo:

Az iktatmányban foglaltak alapján az osztály javasolja az I. és IX. közérdekű munkaszolg. zlj.-nak a Délvidékre, vagy a Dunántúlra való áthelyezését, mert ott aránylag kevés a zsidó.

A zlj.-akhoz beosztott keresztény legénység 50%-a 1 év után volna felváltandó. Az első felváltást 1941. szeptember 20.-val kellene elrendelni.

Lássa!

R. u.

1. *kbt. KMOF.:*
2. *kbt. 1a. osztály:* véleményének szíves közlése végett.

1941. VIII. 6. *Csertőy* alez.
L. VIII. 7. *Pintér* ezds.

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 10.—1941—10—51 347.

---

(49)

1941 augusztus 9

c) A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjének véleménye az a) alatt közölt tárgyban

M. Kir. Honv. Min.

A KMOF. részéről:

ad 1. A KMOF. az I. hdt. ama javaslatával, hogy a Budapest-i és környéki zsidó legénység más hdt.-beli kmsz. zlj.-akhoz hívassék be, a felhozott és a KMOF. részéről is csak alátámasztható alapos indokok alapján teljesen egyetért, amennyiben a legénység kicserélését a békebehívási rendszer és az „M" követelmények lehetővé teszik.

A béke behívás lehetőségének elbírálására a kbt. 10. és 1a. oszt. hivatott, míg az „M" behívás tekintetében javasolja a KMOF. *a kbt. 1b. oszt. véleményét is beszerezni.*

Amennyiben a megoldás lehetséges, úgy a KMOF. egyrészt a kb. egyező zsidó létszámviszonyok, másrészt a jelen tapasztalatai szerint legkárosabb hatású kárpátaljai zsidóságnak a lakóhelyétől szintén kívánatos eltávolítása érdekében azt javasolja, *hogy a legénység kölcsönös kicserélése az I. és VIII. hdt. között rendeltessék el.* A Délvidéken és Dunántúlon elhelyezett kmsz. zlj.-ak legénységének kölcsönös kicserélését a KMOF. egyrészt nem javasolja, mert ezen hdt.-eknél olyan kevés a zsidó, hogy legalább 3—4 hdt.-et kell a kicserélésbe belevonni, másrészt csak így lehet a Kárpátalja-i zsidóságot lakóhelyétől szintén eltávolítani.

Megfontolandónak tartja azonban a KMOF., hogy „M" vagy „R. M." esetén a két hadtest zsidó sorlegénysége — mint a felállítandó táb. vegy. mu. szd.-ok kerete —, meglehetősen nagy arányú mozgást kell végezzen, hogy a felállító kieg. kir. székhelyére beérkezzék.

Hasonlóképpen zavarok várhatók az állományvezetésben és a nyilvántartásban, valamint az „M" munkálatok előkészítésénél is, mert:

a) ha a kicserélt legénység állományilag és nyilvántartásilag a területileg illetékes kmsz. zlj.-nál marad, úgy a nagy tömegű és két évig állandóan távollevő legénység nyilvántartása és állományvezetése hosszadalmas irodai levelezéssel jár, és csak késedelmesen intézhető.

b) ha az állományvezetés és nyilvántartás a tényleges szolgálati helyen történik, akkor a „M" előkészületek elkészítése és végrehajtása, valamint a kieg. kir.-ek munkája nehezül meg.

Amennyiben a felvetett és érdekelt véleményező osztályok által még esetleg felmerülő nehézségek megoldódnak, úgy a *KMOF. a kicserélést a maga részéről minden tekintetben javasolja.*

ad 2. A keresztény vezetőkeret minél gyakoribb leváltását a megvesztegethetőség eseteinek lecsökkentése szempontjából a KMOF. is üdvösnek és helyes elgondolásnak tartja.

Azonban végrehajtásukat, — bármennyire is a fenti szempontból kívánatos volna, a KMOF. a kbt. 10. osztály szerinti elgondolásban *mégsem javasolhatja,* éspedig az alábbi indokok miatt:

a) A munkaszolgálat fenntartása akkor indokolt és gazdaságos, ha a végzett munka eredményes.

A munka eredményessége a legnagyobb mértékben és elsősorban a vezetők műszaki szakképzettségén, erélyességén és a legénység munkabírása, valamint a munka gyakorlatias végrehajtása tekintetében felállítható követelmények ismeretén nyugszik. Az utóbbi követelmény ismerete a testi munkától húzódó,

nemzetietlen gondolkodású, csak kényszerből dolgozó, szabotálásra hajlamos, s erre szellemi képességei folytán adottságokkal rendelkező zsidó legénységnél csak nyer jelentőségében.

Ha a munkaszolgálat műszaki képzettségű hivatásos tiszteket és altiszteket kapott volna, mint ahogy azt eredetileg tervezték, de a ht. és mü. képzettségű személyzeti hiányok miatt végrehajtani nem lehetett, akkor a gyakori felváltásoknak különösebb akadálya nem volna, mert a mü. képzettségű ht. állományú személyzet a felállított követelményeknek már eleve megfelelne.

Jelenleg azonban a keresztény keretnek csak igen elenyésző kis része mü. képzettségű, és majdnem 80%-ban a tartalékállományból származik, és így a fentebb vázolt követelményeket kiképzéssel, neveléssel stb. kell pótolni.

A KMOF. a munkálatok vezetéséhez, ellenőrzéséhez és a munkateljesítmény fokozásához szükséges, de hiányzó tudást eddig egyrészt téli mü. tanfolyamok felállításával, másrészt a téli gyakorlati és elméleti kiképzéssel és nem utolsósorban a nyári kihelyezések sokoldalú munkáján szerezhető gyakorlati ismeretekkel pótolta.

Amennyiben a személyzet évente változna, úgy a hiányzó tudást pótolni nem lehet és a nyári kihelyezések alatt szerzett értékes és évente gyarapodó tapasztalatok is veszendőbe mennek, eltekintve attól, hogy a kiképzetlen személyzettel megkezdett tömegmunkák eredményt csak a kihelyezés végén mutatnának fel.

Hogy a zsidó szd.-ok eredményes munkája — egyenlő emberanyag mellett —, csakis a vezetők rátermettségétől és tudásától függ, az közismert tapasztalat és ezért van, hogy az egyes szd.-ok — ha a vezetőkeret a helyén van —, még a polgári hatóságok részéről is igen elismert és nagyfokú teljesítményt értek el. Az értékes vezetők száma állandóan nő és a KMOF. igyekszik minden szemléjénél gyakorlati tanításokkal és útmutatásokkal a munkateljesítmény fokozásának lehetőségét a vezetőkkel megismertetni.

A személyzet kicserélésével az évente elért haladás kárba menne, s minden évben újból kellene mindent kezdeni. Felemlíthetem még, hogy a nős személyzetnek évente végrehajtandó mozgása anyagi vonalon kívül az érdekelteknek is egy oly nagyfokú büntetése volna, amit nevezettek nem érdemelnek meg.

A KMOF. is szükségesnek tartja azonban, hogy mindazon vezető személyeket (tiszt, legénység), akik akár a megbízhatóság terén, akár a zsidókkali bánásmód terén nem felelnek meg a

követelményeknek, a munkaszolgálat kötelékéből egyszerű és gyors módon eltávolítsa.

Ezért célszerűnek tartaná, ha a hadtestparancsnokságok a kbt. 8. és 10. osztály részéről oly értelmű utasítást kapnának, hogy ha tiszti, vagy legénységi vezető személyeknek a KMOF. sürgős áthelyezését kéri, úgy azt akkor is teljesítsék, ha a megbízhatóság hiánya nem alapozódik bűnvádi eljárás bizonyítékaira. A KMOF. ugyanis úgy véli, hogy a vezető személyzet ily egyéneit akkor kell eltávolítani, amikor már megállapítható, hogy az illető a zsidókkali bánásmód terén a kiadott szigorú rendelkezésekből enged, és így megadja az alárendelt személyzetnek a módot arra, hogy a zsidóknak akár könnyelműségből, akár megvesztegetés útján kedvezzenek.

Úgyszintén eltávolításra szorulnak mindazon személyek, akiknek tudása oly csekély fokú és nem fokozható, hogy a munka eredményességét hátrányosan befolyásolják, vagy pedig a kmsz. szolgálathoz kedvet nem éreznek.

Annak megelőzése azonban, hogy az ily felváltások pótlása csak hosszú idő múlva érkezzék be, célszerű volna, ha a hadtestek a szükséges pótlás nyilvántartásáról már eleve gondoskodnának.

Javasolja azonban a KMOF. a vezetőkeret keresztény legénységének évenkénti csekélyebb mérvű (kb. 20%-os) felváltását, de mivel a 67/Bbk. 1a.—1941. sz. rendelet szerint a keretlegénységben ez évben kapott a msz. új kiegészítést és az új szervezési rendelet szerint 1941. IX. 20-ával ismét kap, a KMOF. az első kicserélést 1942. év IX. hó 20-ával kéri elrendelni.

A KMOF. szerint ez az állandó 20%-os leváltás, hozzávéve még az évenként kért felváltást is, elegendő arra, hogy kevésbé megbízhatónak látszók a munkaszolgálattól elkerüljenek.

1941. VIII. 9. *(Olvashatatlan aláírás)*

L. VIII. 9. *Horny* ezds.

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 10.—1941—10—51 347.

d) Az 1a. osztály véleménye az a) alatt közölt tárgyban

1a. osztály részéről:

1. az I. és IX. kmsz. zlj. áthelyezése, mivel a pótkeretek állomáshelyei nem változtathatók, nehézségekbe ütközik.

A Budapesten és környékén lakó zsidóknak más hdt.-ek kmsz. zlj.-aihoz való behívása „M" szempontból nem látszik kívánatosnak, mert — bár a táb. vegy. mu. szd.-ok menetkészültségi ideje nem oly szűkre szabott, hogy a zsidók idejében be ne vonulhatnának — a bevonulásukkal az amúgy is túlterhelt vasúti forgalmat csak feleslegesen terhelnék.

Mivel a kmsz. alakulatok a pótkeretek kivételével a területileg illetékes hdt. területén levő bármely üres laktanyában elhelyezhetők (41 000. eln. 1a.—1941. sz. II. Fej. 51. pont utolsó bek.), a zsidókat már az újonckiképzés alatt vidékre lehet kihelyezni, mely után a KMOF. őket a hdt. területen kívüli munkára alkalmazhatja. Így a kérdés minden áthelyezés nélkül a KMOF. és I. hdt. ság. által megoldható.

2. A keresztény legénység felváltásával kapcsolatban az oszt. a KMOF. véleményéhez csatlakozik. Megjegyzi még az osztály, hogy a vesztegetési kísérletek csökkentésére alkalmas lenne az a megoldás is, mely szerint egyes alt.-ek évközben a kmsz. zlj.-ak között cseréltetnének ki.

1941. VIII. 14. *Hertelendy* őrgy.

L. VIII. 14. *Hankovszky* ezds.

Gépelt fogalmazvány, Hertelendy és Hankovszky saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 10.—1941—10—51 347.

Az elnöki 10. osztály a KMOF. véleménye alapján megküldte az iratot az 1b. osztálynak is.

e) Az 1b. osztály véleménye az a) alatt közölt tárgyban

1b. osztály részéről:

1. A zsidókérdés kezelésénél az oszt. véleménye szerint azt az elvet kell vallanunk, hogy minden eszközt alkalmaznunk kell, amivel a zsidókat fegyelmezhetjük, vagy nekik árthatunk.

Fenti elvből a Budapesti zsidóknak kat. szolgálatuk végett lakóhelyüktől való eltávolítását célszerűnek és szükségesnek tartja.

Ezt még M. szempontból sem tartja aggályosnak.

Lényeg, hogy a Kmsz. zlj. vmk.-nak Esztergomban kell maradni, mert a felállításra kerülő Kmsz. zlj.-aknak (tehát, úgy a keresztény, mint a zsidó zlj.-aknak) felállító törzse közös.

Hogy a már felállított zlj.-ak, vagy a kik. végett behívott béke zlj.-ak, hol dolgoznak, illetve kiképzésüket hol hajtják végre, az oszt. szempontjából teljesen közömbös.

Sőt minthogy a zsidók Budapesttől való eltávolítását az oszt. is célszerűnek tartja, megoldásként elfogadhatónak látszik a zsidó mu. szd.-oknak kik. végett az ország valamelyik távolabbi vidékére való kihelyezése.

2. A keresztény keret felállítását illetően az oszt. csatlakozik az 1a. oszt. véleményéhez.

1941. aug. 26.

(Olvashatatlan aláírás.)

L. VIII. 27. *Nagyőszy* ezds.

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 10.—1941—10—51 347.

(49)

1941 szeptember 30

f) Az elnöki 10. osztály tervezett utasítása az I. hadtestparancsnokságnak az a) alatt közölt tárgyban

Pro domo folytatása:

A kbt. 1a., 1b. osztály és a KMOF. véleménye alapján

Kiadvány

I. hdt. pság.-nak *Budapest. Géptávírón.*

Az 1941. évi július hó 29-én kelt 24 760. eln. VIII. leg. 1941. számú felterjesztésére:

1. A Budapesten és környékén besorozott, valamint a csak három havi közérdekű munkaszolgálatra kötelezett zsidók más, Budapesttől távol elhelyezett közérdekű munkaszolgálatos zlj.-akhoz való behívásra nagy létszámuk miatt nem jöhetnek tekintetbe.

2. Az I. és IX. közérdekű munkaszolgálatos zlj.-ak létszámon felüli zsidó újoncainak más közérdekű munkaszolgálatos zlj.-hoz való behívására az 57 653. eln. 10. 1941. számú rendeletemmel intézkedtem.

3. Az 1941. évi 41 000. eln. 1a. 1941. számú rendelet lehetővé teszi, hogy a zsidók már az újonckiképzés alatt vidékre helyeztessenek ki.

4. A kiképzett zsidóknak hdt. területen kívüli munkára való alkalmazására az adódó munkalehetőségekhez képest[1] a közérdekű munkaszolgálat országos felügyelője fog esetenként[2] intézkedni.

5. A kiképzést stb. végző keresztény legénység időszakonként való felváltását, mivel a Kmsz. zlj.-ak ez év elején kiegészítést kaptak, és az 1941. évi 41 000. eln. 1a. 1941. számú rendelet alapján 1941. évi szept. hó végével ismét kapnak, legkorábban 1942. évi szept. végével fogom legfeljebb 20%-ban elrendelni.

[1] Az „az adódó munkalehetőségekhez képest" szavakat később írták be ceruzával.

[2] Az „esetenként" szót később írták be ceruzával.

Ez a százalék, valamint az évközben kért felváltás elegendő arra, hogy a kevésbé megbízhatók a munkaszolgálatos zlj.-aktól elkerüljenek.

HM. 51 347. eln. 10. 1941. sz.

1941. IX. 20. *Csertőy* alez.

Krohay alez.

L! IX. 22. *vh. Gladitch*

L. IX. 30. *(Olvashatatlan aláírás.)*

K! IX. 30. *(Kézjel)*

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 10.—1941—10—51 347.

50.

1941 augusztus 8

Sátoraljaújhely megyei város polgármestere utasítást kér arra vonatkozóan, hogy a bevonult zsidó munkaszolgálatosok hozzátartozói részére rendkívüli családi segélyeket folyósíthat-e?

Sátoraljaújhely megyei város polgármesterétől *Soronkívül*

111/379/1941. szám.

Tárgy: Zsidó honvédelmi munkaszolgálatosok családi segélye.

NAGYMÉLTÓSÁGÚ M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK!

Budapest

Folyó évben egyes vegyes tábori munkásszázad parancsnokságai a munkaszolgálatra bevonult zsidókról hivatalomhoz minden esetben kimutatást küldtek, hogy reá szoruló hozzátartozói részére rendkívüli családi segélyt folyósítsak.

Az idevonatkozó jogszabályok figyelembevétele mellett a zsidó munkaszolgálatosok rászoruló hozzátartozói részére a rendkívüli családi segélyt folyósítottam. Újabban egyes tábori vegyes munkásszázad prancsnokságai, így például m. kir. 108/8. tábori vegyes munkásszázad parancsnoksága, továbbá a m. kir. 108/54. tábori vegyes munkásszázad parancsnoksága megkeresést intézett hozzám kimutatások kapcsán, mely szerint azokról a zsidó munkaszolgálatosokról, akik eddig rendkívüli családi segélyben részesültek, soronkívül és sürgősen helyhatósági bizonyítványt állítsak ki, és a helyhatósági bizonyítványokat küldjem meg. Egyben kéri, hogy az esetleges javasolt rendkívüli családi segély folyósítását szüntessem be, és közöljem az eddig kifizetett összeget a századparancsnoksággal levonásba hozás végett. Ez a megkeresés a m. kir. 108/54. tábori vegyes munkásszázadtól érkezett hivatalomhoz folyó évi augusztus 4-én. A m. kir. 108/8. tábori vegyes munkásszázad parancsnoksága 14/49—1941. lk. számú megkeresésében arról értesít, hogy a 2870/1941. Me. számú rendelet értelmében a m. kir. Honvédségnél, illetőleg ennek alakulatainál csak kisegítő szolgálatot teljesítő személyek igényjogosult hozzátartozóinak a bevonult személy rendkívüli szolgálata idejére kizárólag csak 45 100. eln. 23—1941. számú körrendelet szerint illetékes rendes családi segély folyósítását engedélyezi. Fenti Parancsnokság egy kimutatást küldött, amelyben felsoroltak részére sürgősen a helyhatósági bizonyítványok kiállítását és annak megküldését kéri. E kimutatásban felsoroltak azonban jó részben századparancsnokság által küldött kimutatás alapján már rendkívüli családi segélyben részesültek.

A 13 440. 18—1939. HM. eln. számú körrendelet első rész 1. §-a szerint rendkívüli családi segélyben kell részesíteni mindazoknak a legénységi állományú egyéneknek a 2. §-ban felsorolt családtagjait, akik bármily címen katonai szolgálatra bevonultak, vagy honvédelmi munkára igénybevéttettek.

A később kiadott 55 055. 1939. HM. eln. számú körrendelet első rész 1. §-a kimondja, hogy felesége, valamint törvényes, vagy törvényesített gyermeke után családi segélyben részesül a m. kir. honvédségben rendes tényleges szolgálati kötelezettséget teljesítő, vagy póttartaléki első kiképzés alatt álló hadköteles, valamint a közérdekű munkaszolgálatos stb. Ez a kategória tehát rendes családi segélyben részesül.

Miután a tábori vegyes munkásszázad parancsnokságai valamennyi zsidó munkaszolgálatosról hivatalomhoz családi segély folyósítása végett névjegyzéket küldött be, ennélfogva ezek

részére rendkívüli családi segélyt utaltam. A fent említett megkeresésekből az tűnik ki, hogy a parancsnokságok olyan zsidó munkaszolgálatosokról is küldtek névjegyzéket, akik részére nem a rendkívüli családi segély, hanem a rendes családi segély lett volna utalandó. Miután a névjegyzékből nem tűnik ki az a körülmény, hogy nevezett milyen minőségben teljesít szolgálatot a bevonult hozzátartozó részére minden esetben rendkívüli családi segély lett folyósítva. Annak elbírálása, hogy a bevonult zsidó munkaszolgálatos részére rendes, vagy rendkívüli családi segély folyósítandó-e, a munkásszázad parancsnokságának a feladata, mert amennyiben a bevonult hozzátartozója rendkívüli családi segélyre jogosult, azt a város folyósítja, míg ellenben ha rendes családi segélyre jogosult a város vezetősége, csak a szabványos helyhatósági bizonyítványt állítja ki, amelyet az illetékes századparancsnokság részére megküld. Miután a zsidó honvédelmi munkaszolgálatosok családi segély igényjogosultsága elbírálása körül bizonytalanság uralkodik, a zsidó munkaszolgálatosok hozzátartozói részére a rendkívüli családi segély folyósítását, illetve annak kifizetését ideiglenesen mindaddig, amíg a további rendelkezéseket meg nem kapom beszüntettem, mert a további jogtalan kifizetések elszámolási zavarokat okozhatnának.

Tisztelettel kérem méltóztassék sürgősen utasítást adni, hogy a bevonult zsidó munkaszolgálatosok hozzátartozói részére az illetékes parancsnokságok által részemre megküldött kimutatások alapján rendkívüli családi segélyeket továbbra is folyósíthatom-e vagy sem?

Sátoraljaújhely, 1941. augusztus hó 8-án.

Polgármester szabadságon, helyette:
dr. Szentandrássy
polgármester h.

Eredeti tisztázat. — HIL. HM. eln. 1941—15.—54 804.

A HM. elnöki osztály 1941. szeptember 13-án közli Sátoraljaújhely polgármesterével, hogy a családi segélyezést az 51 545. eln. 23—1941. sz. körrendelettel szabályozta. (Lásd e kötet 48. b) sz. iratát.)

51.

1941 augusztus 27

A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának további módosító előterjesztése a zsidótörvény végrehajtása során kívánatos intézkedésekkel kapcsolatban

Előterjesztés:

Az 1939 : IV. tc. (zsidótörvény) rendelkezéseit a HM. Úr a törvény teljes mérvű alkalmazásával végrehajtotta. Ehhez képest

a) fogyatékba kerültek a törvény értelmében *zsidónak minősített tisztek,*

b) ily származású ny. áll. és szkv. tiszteket háború esetére sem vesszük már igénybe,

c) ezenfelül megszorításokat (kizárás vk.-ból, nem lehet pk. és vezető) léptettünk életbe a *zsidó vonatkozású* tisztekkel szemben, ahova azok sorolnak, kiknek vagy feleségüknek csak egyik felemenője is zsidó születésű.

A honvédség tisztkara, amelynek el kellett viselnie, hogy a törvény végrehajtása folyamán sok igen értékes bajtársát vesztette el, méltán elvárhatja nemcsak azt, hogy egyéb állami szolgálatban álló testületekben hasonló szigorúsággal, és ütemben hajtassanak végre a zsidótörvény rendelkezései, hanem azt is, hogy a zsidóvonatkozásúak vezető állásokban más testületekben se alkalmaztassanak.

Ismerünk oly eseteket, ahol a honvédségnél tisztek, mint zsidóvonatkozásúak vezető testületekből megválni voltak kénytelenek, holott *ugyanazon család* egyéb közszolgálatban álló tagjai még ma is magas állásokat töltenek be, sőt *elő is lépnek.*[1]

De az a tisztikar, amely oly szigorú rostáláson ment keresztül, látja még azt is, hogy a mindennapi életben zsidó és nemzsidók között semmi megkülönböztetés nincs: vasúton, villamoson stb. zsidókkal összezsúfolva kénytelen utazni, éttermeket, fürdőket és egyéb, a nagyközönség céljait szolgáló helyiségeket és berendezéseket zsidókkal közösen kénytelenek látogatni.

Az Elnökség elérkezettnek látja az időt arra, hogy lépéseket tegyünk, miszerint

1. az egyenlő elbánás elvén a közszolgálatból ne csak a törvény szerint zsidónak minősülők rekesztessenek ki, hanem a zsidóvonatkozásúak szolgálati alkalmazásában is — a honvédségnél hasonlóan — *megszorítások* érvényesüljenek.

2. A zsidóktól mentesített tisztikar tisztántartására el kellene rendelni, hogy zsidók csakis a részükre kijelölt közlekedési eszközöket (külön vagonok, villamos pótkocsi, autóbusz), fürdőket, éttermeket stb. használhassák, bizonyos helyekről (pl. Dunapart) kitiltassanak.

3. Mindennek ellenőrzésére, zsidók részére megkülönböztető jelvényt kellene előírni.

Az Elnökség kéri a HM. Úr döntését, hogy a fenti elgondolásokat mily mérvben és formában dolgozza fel, a m. kir. Kormány elé való terjesztés céljából.

1941. VIII. 26. *Soos* szds.

L. VIII. 27. *(olvashatatlan kézjel)* . . .[2]

Géppel írt fogalmazvány, az illetékesek eredeti aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—I—59 365.

52.

1941 augusztus 27—28

A 2. lovas dandár és a szegedi V. honvéd hadtestparancsnokság felterjesztése a Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztályához: a délvidéki zsidókat hívják be munkaszolgálatra

1119. 2. lov. dd. Ia. 41. VIII. 27. szám. Vkf. 1. oszt. Budapest.

[1] A bekezdés mellett a következő géppel írott megjegyzés olvasható: „Kruchina Manó ny. altbgy. fia, Kruchina Győző a hadbiztosi tisztikarból kivált, csak az alez. rendfokozatot érheti el, ugyanakkor azonban anyai ágon unokafivére br. Bakách-Bessenyei György Vichybe követnek neveztetett ki.

Wasmer Antal szds. felesége unokatestvére br. Urbán Gáspár főispán feleségének; előbbi zsidóvonatkozásúnak minősítetett, utóbbi nem. Wasmer szds. a hadiműszaki törzskarból kihelyeztetett, majd ny. á.-ba került."

[2] Az előterjesztést a honvédelmi miniszternek bemutatták, mint azt a ráütött bélyegző jelezte. Az iratra rávezették, hogy az előterjesztés 1. pontjában felvetett megszorításokat a többi tárcák a törvény előírásán túl nem óhajtják alkalmazni, a 2. és 3. pontokban javasoltak pedig a kormány felfogása szerint jelenleg „nem keresztülvihető". — 1941. augusztus 27-én az ügyiratot irattárba tették.

Zsidó munkásszázadok felállítása tárgyában

Jelentem, hogy a katonai közigazgatás megszűntével az egész Délvidéken, de különösen a 2. lov. dd. pság. elhelyezési körletéhez tartozó határsávban az annak idején kitelepített zsidók, dobrovoljácok és nemzetellenes elemek visszaözönlése kapcsán, naponta súlyosabbá válik a helyzet.

A szerbiai és horvátországi zsidók, kik ott csak szigorú ellenőrzés mellett élhetnek, újból a magyar Délvidék-re özönlenek vissza, mert itt még mindig a legjobban megy a sorsuk.

A 2. lov. dd. pság. már a megszállás első napjaitól kezdve Újvidéken a városi katonai parancsnoksággal egyetértésben a zsidók részére a kötelező munkaszolgálatot bevezette ugyan, de más seregtestek területén ilyen rendszabályok nem kerültek végrehajtásra.

A zsidók tömeges visszavándorlása a Délvidéken elhelyezett csekély katonai erővel, és ellenőrző személyzettel alig akadályozható meg és azt csak úgy lehet elkerülni, ha az egész Délvidéken legalábbis az alábbi rendszabályok kerülnek végrehajtásra:

1. A kötelező munkaszolgálat bevezetése, az összes ittlakó zsidók részére.

2. A jelentkezési kötelezettségnek nemcsak elrendelése, hanem ellenőrzése is. Szigorú megtorló intézkedések minden olyan egyén ellen, aki az azonnali jelentkezést elmulasztja, vagy beszivárgott egyént lakásán rejteget.

Ezért kérem az 1. pontban foglaltak mielőbbi intézményes elrendelését, valamint a 2. pont értelmében, a polgári hatóságok utasítását a Büm. útján a jelentkezés szigorú ellenőrzésére.

Ha említett rendszabályok nem kerülnek végrehajtásra, úgy a bevonulás után a Délvidéken végrehajtott tisztogatási munka teljesen kárbavész, sőt rövid időn belül több zsidó, és gyanús elem fog beszivárogni a Déli határokon át, mint amennyi a Jugoszláv uralom alatt itt élt, és mint amennyit a magyar állam a Keleti határokon át kitelepíteni képes.[1]

Megállapítható még, hogy a határon át betörekvő zsidók megvesztegetési ténykedései nemcsak a polgári lakosság körében, hanem már a honvédségen belül is nagyfokú erkölcsi rombolást idéznek elő.

[1] Ebben az időben folyamatban volt a lengyel származású zsidók kitelepítése Magyarországról a megszállt keleti területekre, ahol tömegesen kivégezték őket. (Kamenyec — Podolszkij.)

Felterjesztem: HM. 1b. oszt.
Vkf. 1. oszt.

Újvidék, 41. VIII. 27.
(Olvashatatlan aláírás)
2. lov. dd. pk.

M. kir. szegedi V. honvéd hadtestparancsnokság

Vettem:

Szeged, *1941. aug. hó 28 n.*

17 467. szám. eln. I. 19. 2x ..... *db melléklet.*

M. KIR. HONV. VKF. ÚRNAK
(I. Vkf. oszt.)

Szeged, 1941. szeptember 2. *Budapest.*

Láttam!

Felterjesztem, a 2. lov. dd. pság. javaslatával egyetértek, és az abban javasoltakat a mindinkább elszaporodó zsidó beözönlés meggátlására igen célravezető megoldásnak tartom, ha ez sürgősen elrendeltetik.

vitéz *Feketehalmy Czeydner* vőrgy.

Eredeti, géppel írt tisztázat a parancsnok aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—6192.

A felterjesztést 1941. szeptember 10-én iktatták a Vkf. 1. osztályán.

53.

1941 október 13—1945 május 1

(1945 november 1)

Groner Tibor visszaemlékezése, amelyben beszámol a munkatáborban eltöltött idejéről

A jegyzőkönyv felvétetett Budapesten, 1945. november 1-én a „DEGOB" Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság központjában (VII., Bethlen Gábor tér 2. szám.).

Megjelenik: Groner Tibor
Született: 1920. XII. 25. Budapest
Foglalkozása: Vasesztergályos
Utolsó lakhelye: Bp. Szinyey-Merse-u. 23. (most uo.)
Első deportációs állomás: Sachsenhausen
Táborok:
Sachsenhausen: 1944. XI. 28—III. 15.
Oranienburg: 1945. III. 15—IV. 5.

Fent nevezett előadja a következőket:

Bevonulásom előtt a Fegyvergyárban dolgoztam és keresetemből elég rendesen tudtam megélni.

1941. október 13-án vonultam be Hódmezővásárhelyre az 5/2 századhoz. Páhin, Szegeden, továbbá a Kárpátalján utakat építettünk, gyakorló teret csináltunk. Itt bent az országban még tűrhető volt a parancsnokság és keret is. Szegedről elvittek Borba. Munkánk abból állott, hogy egy új rézbányát kellett feltárni és e célból a hegyet kellett elhordani. Nekem, mint vízvezetékszerelőnek jó beosztásom volt. A munka általában igen nehéz volt, különösen sokat szenvedtek azok, akik az alagút ásásánál dolgoztak. Nyolc órát kellett naponta vízben állva dolgozniok. Az első félévben Balogh András volt alezredesünk, de azután jött Marányi alezredes, akkor a legszörnyűbb élet kezdődött. Az addig elég tűrhető keret teljesen megváltozott, ekkor kezdtek vadállatiasan viselkedni. A munkáról bejövő fiúkat össze-vissza verték, a 200 órás kikötések[1] is gyakran fordultak elő.

Egyik bajtársunkkal, Csillag Albin festőművésszel szörnyű dolgokat műveltek. Egy elfogott levele miatt Marányi parancsára kutattak a holmiai között. Kutatás közben megtalálták vázlatkönyvét, ahol a tisztikar karikatúrái voltak. Az alezredes megnyugtatta, hogy agyon ugyan nem lövik, de élve nem fog onnan hazakerülni. Ettől a naptól kezdve naponta 8 órán át kikötötték, sokszor 12 órára is, ezt az embertelenséget majdnem egy hónapig folytatták, éjjel pedig egy burgonyaverembe zárták megbilincselt kezekkel. Ezen idő alatt csak féladag élelmet kapott. Ha a szakácsok több élelmet próbáltak neki bejuttatni, akkor azokat is kikötötték. Együtt volt ebben a burgonyaveremben azokkal, akik át akartak szökni a partizánokhoz és közben elfogták őket. Mielőtt eljöttünk, az utolsó napon ezeket mind átadták Csillaggal együtt a Gestapónak. Úgy hallottuk, a Gestapó végzett

[1] Így van az eredetiben; valószínű, hogy összesített büntetésről van szó.

velük. Általában sokan próbáltak megszökni, sok bajtársunknak sikerült is átszökni a partizánokhoz.

Borból az egyesült orosz és Tito-csapatok előrenyomulása és körülzárása következtében el kellett jönnünk. Belgrád felől jött egy páncélos német dandár, hogy utat vágjon nekünk. Először a németek vonultak vissza, azután pedig mi. Belgrádig simán ment az út, Zimonyban betettek bennünket a nemzetközi pavilonba, ahol sem vízről, sem élelmünkről nem gondoskodtak. Itt egy hétig voltunk lehetetlen viszonyok között, úgy, hogy csakhamar teljesen eltetvesedtünk. Tovább folytattuk azután utunkat Titelig. Tisztjeink ráengedtek bennünket a földekre, hogy lelegeljük az ottmaradt nyers kukoricát, a földek sváb tulajdonosai azonban feljelentettek bennünket, a német katonai hatóságnál, a német bánáti csendőrség ezért igen sok bajtársamat főbelövette. Végre átértünk a magyar határon Újvidékre, itt a szabad ég alatt egy hetet töltöttünk el. Hét embernek jutott egy 2 kg-os kenyér, ezzel szemben a szerb lakosság kenyeret dobált soraink közé. A szerb lakosság különben is minden tekintetben nagyszerűen viselkedett velünk szemben. Legközelebbi állomásunk Cservenka volt. Ide estére érkeztünk meg, elszállásoltak egy nagy téglagyárban. Reggel arra ébredtünk, hogy körül vagyunk véve SS posztokkal. A magyar keret sem tudott semmiről, tisztjeink cselekedtek. Azt mondották, hogy a németek átvettek bennünket, mert fosztogatjuk a német falukat. Ez természetesen nem volt igaz. Délután több ízben megjelentek, egyszer 30 embert, majd később 20 embert kértek munkára. Mi örömmel jelentkeztünk, mert azt hittük, hogy így könnyebben juthatunk élelemhez. Nehéz muníciót kellett cipelnünk, élelmezésünkről nem gondoskodtak, ezzel szemben a jó bakancsokat lehúzták a lábunkról. Késő délután 500 embert szerelvénnyel együtt felsorakoztattak, elvitték őket, hogy hová, azt csak később tudtuk meg. Másfél óra múlva ismét 500 emberért jöttek, ebben a csoportban én is benne voltam. Mire beértünk Zomborba, akkor ért utol bennünket az első 500-as transport. Másnap reggel még egy 500-as csoportot hoztak a vágóhídra. Egy ezres transporttal bennünket azután elvittek Mohácsra, Cservenkán 2500 körüli csoport maradt, akiknek egy részét a közismert cservenkai vérengzések során kivégezték. Ebből a Mohácsra induló 1000-es csoportból is csak kb. 700 érkezett meg Szentkirályszabadjára. Én a sor végén meneteltem és így jól láthattam az útszélén heverő hullákat, ezek mind az SS-ek által kilőtt bajtársaink hullái voltak.

Szentkirályszabadjáról vittek ki bennünket Németországba. Zündorfig gyalog mentünk, innen vonattal Sachsenhausenbe.

70-en mentünk egy vagonban. Rendes személyvonaton utaztunk. November 28-án érkeztünk meg Sachsenhausenbe, teljesen lerongyolódva. Rajtam pl. csak egy alsónadrág volt már. Az úton ugyanis sokszor futólépésben kellett menetelnünk, így kénytelenek voltunk nehéz szerelvényünket egymás után eldobálni az úton. Sachsenhausenban barakkokban helyeztek el, 800-unkat. Ugyanakkor érkezett ide egy szombathelyi század is. Az ellátás: 1/4 kenyér, 1 liter leves. Három hétig a Henker gyári lágerben karantenben tartottak bennünket, azután különböző munkabeosztásokat kaptunk. Engem a szakmában foglalkoztattak, napi 10 órát. A civil német mesterek és vorarbeiterek elég jól bántak velünk. Néha még élelmeztek is, pedig nekik is nagyon kevés volt az ennivalójuk. Ellátásunk egyébként eleinte kielégítő volt, később már fokozatosan rosszabbodott, az esti zupa is elmaradt.

A Vörös Hadsereg közeledtére elvittek bennünket. Gyalog mentünk egészen Oranienburgig. Útközben három burgonyát kaptunk, ez volt egész napi élelmünk. Pajtákban voltunk elszállásolva, később már ez sem volt, az éjszakákat szabad ég alatt töltöttük. Az első két nap a lemaradókat kilőtték. Később a nemzetközi Vöröskereszt vett át bennünket, ekkor természetesen megszűntek a kilövöldözések. Egyik helyről a másikra vittek, ekkor már mindenfelé körül voltunk kerítve, nem tudták, hova vigyenek. Schwerintől 2 km-re május 1-én az amerikai csapatok szabadítottak fel.

Másfél hónapig maradtunk itt, majd átkerültünk Lübeckbe az angolokhoz, ahol öt hónapot töltöttem. Egy laktanyában voltunk elhelyezve, élelmezésünk, a velünk szembeni bánásmód egészen kitűnő volt.

Időközben két unokahugom jelentkezett levélben Bergenből, erre átmentem oda. Innen két hét után velük együtt indultam haza. 108-an jöttünk el akkor onnan magyar zsidók. Wiener Neustadton át érkeztünk meg Budapestre.

Jövő terveim: Szeretnék minél előbb a szakmában elhelyezkedni.

A jegyzőkönyvet felvette:
Oblath Margit *Groner Tibor*

Hitelesítő:
P. H.

Eredeti jegyzőkönyv. — Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára. — 3583. sz. jkv.

54.

1941 október 27

a) A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjének átirata a Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségéhez a VIII. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj ruházati felszerelésének hiányosságairól

M. Kir. Közérdekű Munkaszolgálat
Országos Felügyelője.

477. szám. Bbk. KMOF—1941.

Ruházat és felszerelési hiányosságok a VIII. kmsz. zlj.-nál.

A m. kir. Honvédelmi Minisztérium
III. Csoportfőnökségének

Budapest, 1941. évi október hó 27-én. *Budapest*

A VIII. kmsz. zlj. megszemlélésénél a zlj. pk. jelentette, hogy nem tudja a vegyes munkásszázadok összes legénységét, 300 főt ruházattal ellátni. Ezen segítendő, javasolta, hogy hiányát a leszerelt táb. vegy. mu. szd.-ok készletéből egyenlítsék ki. A javaslattal egyetértve kérem a további szíves intézkedést.

Horny ezds.

Géppel írt tisztázat, Horny saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—76 809.

Az irat szélére ceruzával odaírták: „létszám?"

---

(54)

1941 október 31

b) A Honvédelmi Minisztérium elnöki III. Csoportfőnöksége osztályának feljegyzése és rendelete a VIII. hadtestparancsnoksághoz az a) alatt közölt tárgyban

ELŐTERJESZTÉS:

Csatolt iktatmány szerint, a VIII. Kmsz. zlj. megszemlélésénél a zlj. pk.-a jelentette, hogy nem tudja a vegyes munkásszázadok összes legénységét, 300 főt, ruházattal ellátni.

Javasolta, hogy a hiányt a leszerelt táb. vegyes mu. szd.-ok készletéből egyenlítsük ki.

Mielőtt bármilyen intézkedést megtennőnk, meg kell állapítani, hogy a 300 fő legénység miért nem volt ruházattal ellátható, amikor a Kmsz. zlj.-ak ellátására 24 922. eln. III. Csfség.—1941. sz. rendeletben úgy intézkedtünk, hogy „Gy" készlettel a hdt.-ek lássák el a Kmsz. zlj.-akat, míg a „M" készletet a III. Csfség, fogja adni, amint anyag lesz.[1]

Tervezett ..... *KIADVÁNY*
VIII. hdt. pság. ..... *Kassa* Géptávir.

Megállapítást nyert[2], hogy a VIII. Kmsz. zlj. a vegyes mu. szd.-ainak[3] legénységét (300 fő) nem tudja ruházattal ellátni.

Állapítsa meg és jelentse, hogy a VIII. Kmsz. zlj.-nál miért nincs a teljes létszám ellátva ruházattal és felszereléssel, holott a Kmsz. zlj.-ak ruházatának rendezésére 24 922. eln. III. Csfség. —1941. számú rendeletemben intézkedtem.

1941. X. 30. *Martonfalvay* őrgy.

X. 30. *Demeter* szds.

K. X. 31. *Zugi* őrgy.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—76 809.

[1] Az előző öt szót utólag toldották be tintával írottan a szövegbe. Az eredeti szöveg utolsó szavai: „... a Kmsz. zlj.-akat, míg a »M« készletet a III. Csfség. adja."

[2] Eredetileg az előző két szó helyett: „Tudomásomra jutott" állott a szövegben.

[3] A következő szót: „összes" kihúzták a szövegből.

(54)

1941 október 21

c) A III. Csoportfőnökség előterjesztése a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjéhez az a) alatt közölt átirattal kapcsolatosan

Előterjesztés

A 477/bbk. KMOF—1941. számú ügyirat szerint a VIII. Kmsz. zlj. megszemlélésénél a zlj. pk.-a jelentette, hogy nem tudja a vegyes munkásszázadok összes legénységét, 300 főt, ruházattal ellátni. Javasolta, hogy a hiányt a leszerelt táb. vegyes mu. szd.-ok készletéből egyenlítsük ki.

Felszólítottuk a VIII. hdt. pság.-ot jelentéstételre, hogy a VIII. Kmsz. zlj. összes legénysége miért nincs ellátva gyakorló ruházattal.

A VIII. hdt. pság. ide csatolt jelentéséből megállapítható:

1. A VIII. Kmsz. zlj. ruházatának és felszerelésének rendezése a 24 922. eln. III. Csfség. 1941. számú rendelet szerint még f. évi januárjában megtörtént.

2. A hdt. a VIII. Kmsz. zlj.-at a rendszeresített 1035 fő békelétszámára számított 170%-os gyakorló ruha mennyiséggel (1760 renddel) ellátta.

3. A zlj.-nál levő, 2. pont alatt említett gyakorló ruha mennyiség elegendő volt ahhoz, hogy minden munkaszolgálatost *egy rend ruhával* ellátható legyen.

4. *A zlj. létszáma azonban az időközben ellenőrző sorozások, valamint szökevény zsidók állandó bevonultatása folytán kétszeresére emelkedett úgy, hogy a létszám ma 2106 fő. Így állt elő az a helyzet, hogy a zlj. teljes gyakorló készletének felhasználásával sem tudja már f. évi október hó folyamán embereit felszerelni, s így kb. 300 fő a többi RM. zsidó századokhoz hasonlóan saját ruhájában teljesített szolgálatot.*

5. A zlj. igénylése alapján a VIII. hdt. pság. a ruhával el nem látottak részére is átadatott (más ala.-ok gyak. készletének terhére) ruházatot, *úgy, hogy jelenleg a VIII. Kmsz. zlj.-nál polgári ruhás munkaszolgálatos nincsen.*

A VIII. hdt. pság. azon jelentése alapján, mely szerint a VIII. Kmsz. zlj. megfelelő mennyiségű gyakorló ruházattal el van látva, és hogy jelenleg a zlj.-nál polgári ruhás munkaszolgálatos nincs, a VIII. Kmsz. zlj. pk.-ának azt a javaslatát, hogy a

hiányzó ruházatot a leszerelt táb. vegyes mu. szd.-ok készletéből egyenlítsük ki, tárgytalannak kell tekintenünk.

A javaslattal kapcsolatban megjegyzi a III. Csfség., hogy a „M" készlet ruházatának gyakorló készletként való hosszabb ideig tartó felhasználásához, amint az jelen esetben fennállana, *nem járulhat hozzá.*

Lássa: *R. U.*
KMOF:

Az előterjesztésben foglaltak szíves tudomásulvétele végett.

1941. XI. 21. *Martonfalvay* őrgy.

Demeter szds.

XI. 22. *Zugi* őrgy.

Tudomásul vettem. 1941. XI. 26. *Horny* ezds.

Előterjesztés folytatása.

További intézkedést nem igényel

IT-ba.
1941. XII. 9.
Martonfalvay őrgy.

K! *Demeter* szds.

Géppel és részben kézzel írott fogalmazvány, az illetékes parancsnokok aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—76 809.

55.

1941 november 13—1942 január 19

A Honvédelmi Minisztériumban a munkaszolgálatra bevonultak hátramaradottainak ellátási csoportba való besorolásáról készített feljegyzések

1941 november 13

a) Az elnöki osztály feljegyzése

Az 1941. augusztus hó 19-én megjelent 27 300. eln. 8—1941. sz. HM. rendelet[1] II. fejezet 2. pont *c)* alpontja a zsidónak tekintendő egyéneket a tart. tiszti kiképzésből kizárja, és ehhez képest — mondja a továbbiakban — a honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezetteknek *karpaszomány viselési joga nincsen.* Sőt e rendelet ezeket rendfokozat nélkülieknek tekinti.

[1] Lásd e kötet 42. *h)* sz. iratát.

Miután az 1939 : II. tc. rendelkezései alapján (a zsidókra is előírt) leventekötelezettséget, úgyszintén közérdekű munkaszolgálatot teljesítő, továbbá honvédelmi munkára igénybevett személyeknek, valamint eltartásra szoruló hátramaradottjainak a törvény alapján teljesített szolgálatból (munkából) kifolyólag szenvedett sérülés, illetőleg halál esetén gondozásra van igényük, s az ily egyénekre, az igényjogosult osztályozása és pénzellátása szempontjából akként rendelkezek, helyesebben „rendelkezik", hogy

a) a középiskolai nyolc osztályos tanulmány után a tiszti-,
b) a középiskola négy osztályos tanulmány után az altiszti-,
c) egyébként pedig a legénységi ellátás jár, felmerül a kérdés, vajon a fenti első bekezdés rendelkezései mellett illetékes-e és odaítélhető-e a zsidónak tekintendő egyénnek — gondozás tekintetében — a tiszti, illetve altiszti ellátás?

Mielőtt az osztály a kérdést döntésre előterjesztené, hozzászólás és szíves véleményének közlése végett megküldi

r. u. kbt.

1. 23. osztálynak
2. 15. osztálynak
3. 8ny. osztálynak

Budapest, 1941. november hó 13-án.

olvh. aláírás

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—22—79 692.

---

(55)

1941 december 11

b) A 23. osztály álláspontja

A zsidók tiszti és altiszti ellátási csoportba való sorolása tárgyában felvetett kérdésre vonatkozóan az osztály a következőket közli:

A 11 200. 1939. Me. számú rendelet bizonyos esetekben a hadigondozottak ellátási csoportba való sorolását attól teszi függővé, hogy a közvetlen károsult minő tanulmányokat, iskolai osztályokat végzett. Ezen az alapon tehát például a nyolc középiskolai osztályt végzett zsidónak tekintendő munkaszolgálatos a honvédelmi munkából kifolyólag, annak következtében szenvedett sérülés folytán történt rokkanttáválása esetében tiszti ellátási csoportba volna sorolandó a jövőben is.

A múltra vonatkozólag ez a jog kétségtelenül megilleti a zsidónak tekintendő személyeket.

A 27 300. eln. 8—1941. számú rendelet következetes végrehajtása szükségessé tenné azt is, hogy a zsidónak tekintendő személyek tiszti és altiszti ellátási csoportba való sorolása — tekintettel arra is, hogy tiszti vagy altiszti (illetőleg tiszthelyettesi) és tisztesi rendfokozatot nem érhetnek el, szolgálatuk is kisebb fontosságú és jelentőségű a fegyveres szolgálatnál — lehetetlenné tétessék. Ugyanis a 11 200. 1939. Me. számú rendelet alapján egyébként tiszti rendfokozat elérése nélkül is lehetővé tenné zsidók részére a tiszti (altiszti) ellátási csoportba való sorolást.

Ez az intézkedés csak törvényhozási úton volna lehetséges, mert az 1939 : II. tc. 223. §-ának (4) bekezdése csak a hadigondozottak érdekében való módosítást engedi meg kormányrendeleti úton. Alig lehetne azt állítani, hogy a fenti értelmű módosítás, mely, mint már jeleztük, az osztály véleménye szerint mellőzhetetlennek látszik, a 27 300. eln. 8—1941. számú HM. rendelet *következetes* végrehajtása okából, — a hadigondozottak érdekeit szolgálja.

Ezzel kapcsolatban közli az osztály, hogy a zsidók katonai szolgálatára vonatkozó törvényes szabályok *törvényhozási úton* való kiadása iránti intézkedések a kbt. 15. osztálynál már folyamatban vannak és ennek az új törvénynek rendelkezései közé kellene a vonatkozó törvényszakaszt beiktatni.

Az osztály egyébként már korábban közölte fenti nézetét és elgondolását írásban is a kbt. 15. osztállyal.

1. XII. 11. *v. Dr. Kaposy*
min. o. tan.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1941—22—79 692.

(55)

1942 január 15

c) A 15. osztály álláspontja

Az osztály véleménye szerint minden kétséget kizáró módon megállapítható, illetőleg leszögezhető az az elv, hogy a 27 300. eln. 8—1941. sz. HM. rendelet rendelkezései folytán, a honvédségben kisegítőszolgálatot teljesítő, zsidónak tekintendő egyének, mint rendfokozatnélküliek, legénységi állományúnak tekintendők. Ebből értelemszerűen következik, hogy az ilyen minőségben teljesített szolgálat közben elszenvedett sérülés következtében csupán legénységi ellátásban részesíthetők. Ez az álláspont felel meg a kbt. 23. osztály által is hangoztatott, a 27 300. eln. 8—1941. számú rendelet következetes végrehajtásából folyó szemléletnek is.

Ha azonban már a zsidók honvédségi, bár kisegítőszolgálatát, legjobb esetben is csak legénységi állományban teljesített szolgálatnak lehet tekinteni a gondozás szempontjából, annyival inkább nem lehet magasabbra értékelni a zsidók levente, illetőleg közérdekű munkaszolgálatát vagy honvédelmi munkakötelezettség címén teljesített munkáját.

Már itt rámutat az osztály, hogy a leventék gondozása tekintetében a kbt. 40. osztály a 15. osztállyal karöltve rendelet kiadását tervezi, mely jelenleg kidolgozás alatt áll. (37 764. eln. 15—1941.)

A pro domoból nem látja tisztán az osztály, hogy a kbt. társosztály csupán a zsidóknak a honvédségi kisegítőszolgálata során elszenvedett sérüléséből folyó gondozási igényének kérdését óhajtja-e rendezni, vagy ezen túlmenően a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő, továbbá a honvédelmi munkára igénybevett zsidókét is? Amennyiben csak a honvédségi kisegítőmunkára kötelezett zsidók gondozásáról van szó, erre vonatkozólag az osztály véleményét az (1) bekezdésben szögezte le.

Ha pedig a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő, és a honvédelmi munkára igénybevett zsidók gondozása is rendezés tárgyát képezné, a jelen vélemény második bekezdésében foglaltakból következőleg e kérdésben az osztálynak az a véleménye, hogy az 1939 : II. tc. 223. §-ának (1) és 230. §-ának (6) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a 11 200. 1939. Me. sz. rendelet 7. §-ának (2) bekezdése kormányrendelettel módosítandó volna olyan formában, hogy az itt meghatározott szolgálatot teljesítő

zsidóknak — iskolai végzettségükre tekintet nélkül — az e szolgálatból eredő gondozási igénye alapján, ugyanezen § (2) bekezdés c) pontjában meghatározott ellátás jár. Vagyis újabb kormányrendeletre szükség van.

Bpest, 1942. I. 14.

Dr. Padrah
min. titkár

1. I. 15. *Dr. B[ernáth]*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1941—22—79 692.

(55)

1942 január 19

d) A 8ny. osztály álláspontja

Az oszt. a tárgyat illetően teljes mértékben egyetért a kbt. 23. és kbt. 15. oszt.-ok véleményével.

Tehát:

a) A 27 300. eln. 8—1941. sz. rend. szelleme értelmében az egyébként végzettségük alapján karp. viselésére jogosultnak minősülő zsidó személyek, miután a honvédségben karp. jogosultsággal nem bírhatnak és csak kisegítő szolgálatot teljesítenek, a korábbi törvényes rendelkezésektől függetlenül minden körülmények között rendfokozatnélküli leg. állományúaknak tekintendők.

b) Fenti rendelkezést azonban, tekintve, hogy az alaprendelkezés törvényes úton történt, csak törvényhozásilag lehet általánossá és alkotmányossá tenni, miért is a megfelelő helyesbítés a honv. törvény kiegészítését tárgyaló új törvénytervezetbe javasolja az oszt. felvétetni.

1942. I. 19. *(olh. aláírás)*
I. 19. *Máthé* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1941—22—79 692.

A kérdést 1943. október 27-én (!) a következőképpen zárták le:
„A 6700/1942. Me. sz. rendelet alapján és az 1942 : XIV. tc. értelmében a zsidók tiszti ellátást nem kapnak, altisztit ellenben igen (4 középiskola, önálló iparos és kereskedő). Dr. Kaposy min. tan."

56.

1941 november 21

a) A Honvédelmi Minisztérium rendelete a közérdekű munkaszolgálat szervezetének kibővítésével kapcsolatban

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

137 844. szám. eln. 1a.—1941. *SZIGORÚAN BIZALMAS!*

Közérdekű munkaszolgálat szervezetének kibővítése tb.

Elosztó szerint

Budapest, 1941. évi november hó 21-én.

A közérdekű munkaszolgálat szervezetének békében és különleges esetben való kibővítésével kapcsolatban (a 438. bbk. Ffcsf.—1941. számmal 1941. évi október 28-ára egybehívott értekezlet javaslatait alapul véve) az alábbiakat rendelem el:

1. Az 1942. évi október hó 1-én életbelépő békehadrendre és az 1943. évi március hó 1-ére kiépítendő hadihadrendre vonatkozólag az 1. számú mellékletben foglaltak a mérvadók. Ezek lényege az, hogy a béke-kmsz. zlj.-ak különleges esetben egyelőre ikreződni fognak (majd később háromszorozódnak).

2. A béke-kmsz. zlj.-akat képesíteni kell a reájuk háramló szakmunkák (vasútépítés, útépítés, vízépítés, hídépítés, betonépítés, kőépítés, barakképítés) elvégzésére kiképzésileg és felszerelésben is.

A kmsz. zlj.-ak kiképzésére a 112 025. eln. KMOF—1941. számú rendelet már intézkedett.

A megfelelő szakfelszerelés beszerzéséről a KMOF. javaslatai alapján a III. Csf. gondoskodjék.

3. Az 1. sz. melléklet szerinti hadrend megszervezésének részleteire nézve a KMOF. tegyen javaslatot 1942. március 1-ig:

a) békevonalon az 1a. osztálynak,

b) hadivonalon az 1b. osztálynak.

A KMOF. javaslatának kidolgozásánál az érdekelt egyéb központi szervek hozzászólását is vegye figyelembe.

Kapják: HM. I., II. és III. Csf., KMOF., HM. 1a., 1b. és 8b. osztályok, Vkf. 1., 7k., 7m., 7ö. osztályok és Mü. gyak. táb. pk.

1 db melléklet.

A miniszter helyett:
Schindler vezérezredes s. k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:

Budapest, 1941. évi november hó 22-én.

Hoffer alez.
az elnöki kiadó vezetője.

Sokszorosított hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1941—6754.

Az iratot 1941. november 26-án iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.
Az iraton tintával: „Tudomásul lássa: K. aloszt., A. aloszt." Az illetékes parancsnokok, referensek az iratot láttamozták, majd 1941. november 27-én irattárba helyezték.
Az iratban említett mellékletet e kötet „Függelék"-ében közöljük, XXII. sz. alatt.

---

(56)

1942 január 26

b) A Honvédelmi Minisztérium értekezletet hív össze a munkaszolgálat kibővítése tárgyában

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

30. szám. Bbk. KMOF—1942.

A munkaszolgálat kibővítése tárgyában értekezlet egybehívása.

M. KIR. HONVÉD VEZÉRKAR FŐNÖKÉNEK
1. osztályának

Budapest, 1942. évi január hó 26-án. *Budapest*

A 137 844. eln. 1a.—1941. számú HM. rendelet a közérdekű munkaszolgálat kibővítését rendelte el, és a szervezési javaslatok előterjesztését a KMOF-re bízta.

Az osztályközi tárgyalások során felmerült különféle szervezési megoldási módok részletes megbeszélése, és a szervezés alapvonalának lerögzítése céljából hivatalos helyiségemben[1] folyó évi február 4-én 9h-ra értekezletet tartok, melyre az alábbiak megjelenését rendelem el, illetve kérem:

I. Csf., 1b., KMOF., Vkf. 7m., 7k. osztályvezetők, Vkf. 1., HM. 1a. osztályok képviselőjét és a műszaki táborparancsnok.

A KMOF. előzetes tárgyalásai során felmerült megoldási módozatokat előzetes tanulmányozásra az érdekelteknek kiadom, illetőleg megküldöm.

4 darab melléklet.

Schindler vezérezredes s. k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:

Budapest, 1942. évi január hó 26-án.

(Olvashatatlan aláírás)

Géppel írt, hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4198.

Az iratot 1943. I. 27-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályon.
Mellékelve 4 db javaslat a tábori alakulatok elhelyezésére vonatkozóan.
A mellékleteket fotokópiában közöljük, lásd e kötet „Függelék"-ében, XXIII—XXVI/a sz. alatt.

---

[1] Oldalt ceruzás megjegyzés: „Ffcsf. irodahelyiségében."

(56)

1942 február 13

c) *A Vezérkari Főnökség 1. osztályának képviselője beszámol az a) alatt jelzett értekezletről*

P. d.

Az értekezleten a KMOF. és a 7m. Vkf. oszt. javaslatával szemben, amely az összes munkásala.-okat a KMOF. központi vezetése alá akarja helyezni, a következő szervezési alapvonalat rögzítették le:

A KMOF. csak azokkal a munkásala.-okkal rendelkezik, amelyek a kmsz. zlj.-ak 2 éven át kiképzett legénységéből állíttatnak fel.

A többi munkásala.-ok az eddigi szervezetben maradnak.

Elérendő cél, amit fokozatosan kell megvalósítani, hogy idővel valamennyi munkásala. 2 éven át kiképzett legénységet kapjon. A megvalósítás mérve szerint csökkennek majd a jövőben a jelenlegi rögtönzött munkásala.-ok.

It. II. 13. *Koltai* szds.
Zachár őrgy.

Itt! K. II. 27. *Sáska* alez.

Géppelt írt fogalmazvány, Koltai, Zachár és Sáska saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4198.

57.

1941 november 27

a) *A miskolci 19. honvéd kiegészítőparancsnokság előterjesztése a zsidó hadkötelesek szolgálathalasztásával kapcsolatban*

M. Kir. miskolci 19. honvéd kiegészítőparancsnokság

1719. szám. Kt. 1941.

Zsidó egyének szolgálati halasztás iránti kérvényeinek elbírálása

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

Miskolc, 1941. évi november hó 27-én. *Budapest*

Jelentem, hogy a folyó évben több zsidó egyén is szolgálati halasztást kért. Kérelmüket rendszerint a főiskolai tanulmányok folytatásával indokolták. Mivel azonban zsidó egyén karpaszományos nem lehet, az ily kérvények elbírálásánál a Hvt. Ut. III. R. L. Cím 98. §-a sem alkalmazható.

A *nem* karpaszományosokra pedig a Hvt. Ut. III. R. 1 Cím 97. §-a többek közt a következőképpen intézkedik: Idézett § (1) bekezdésében: . . . „elhalasztható" és nem „elhalasztandó", a (2) bekezdésben: . . . figyelembe „jöhetnek" és nem „jönnek", a (3) bekezdésben: . . . „adható meg" és nem „adandó meg".

Ezek szerint a törvény nem mondja ki parancsolólag, hogy a szolgálati halasztást — a szükséges feltételek fennforgása esetén —, minden esetben meg *kell* adni, hanem fenti rendelkezések úgy értelmezhetők, hogy a szolgálati halasztás nem jog, hanem csak kedvezmény, amelyet a törvényes követelményeknek minden megfelelő nem karpaszományosnak meg *lehet* adni, de nem *kell* megadni.

Kérek döntést, hogy a Hvt. Ut. fent idézett rendelkezéseinek ez az értelmezése helyes-e, mert ha helyes, akkor a kieg. pk. törvényadta joga, a kedvezmény odaítélését megtagadni, oly esetben, amikor a folyamodó az előírt feltételeknek formailag megfelel ugyan, de a kedvezmény megadása magasabb érdekből nem kívánatos.

Ez a magasabb érdek akkor látszik fennforogni, amikor a folyamodó zsidó, mert bármily kedvezmény kényszerítő ok nélkül való odaítélése zsidó részére, merő ellentétben állana a zsidóság térfoglalásának visszaszorítását célzó törvényes intézkedések intencióival, valamint a HM. Úr vonatkozó rendeleteinek szellemével, de különösen ellentétben állana a Vkf. Úr f. évi október hó 24-én kelt 73 440. eln. Vkf. fbü. 1941. számú rendeletével, melynek második bekezdése szó szerint a következőképpen hangzik:

„A honvéd és főként a tiszt hivatott elsősorban a törvények tekintélyének tiszteletbentartására és megóvására. A magasztos hivatáskötelmek azonban azt is megkövetelik, hogy a törvény

írott rendelkezésein túl, annak szellemében és értelemszerű alkalmazásában mindent elkövessünk, hogy a nemzetnek a törvényben kifejezett szándékát és akaratát a mindennapi életben is teljes megvalósuláshoz segítsük."

Fentiek alapján szükségesnek látszik, hogy — amennyiben idézett törvényes rendelkezések úgy értelmezhetők, miszerint a szolgálati halasztást a szükséges feltételek fennforgása mellett sem kell minden esetben megadni — zsidó egyének szolgálati halasztás iránti kérvényeinek elintézésénél követendő eljárás központilag egységesen szabályoztassék.

(olvashatatlan aláírás)

Eredeti tisztázat. — HIL. HM. eln. 16—1941—15—142 988.

Az iraton a következő megjegyzés olvasható:

„Mivel a Hvt. U. idevágó határozványai a szolgálati halasztás engedélyezését nem kötik meg határozottan, és az egyes eseteknél csak „engedélyezhetést" említenek, főleg a zsidók szolgálati halasztását illetőleg érvényesülhet teljesen az egyéni nézet. Ez természetesen azt vonhatja maga után, hogy ezen kérdést esetleg külső hatóságok és parancsnokságok más szemszögből ítélik meg.

Hogy a döntések mindenütt egységesen történhessenek, a cél érdekében javaslom, ezt irányelvek kiadásával szabályozni.

vitéz Nagy altbgy."

---

(57)

1941 december 27

b) A Honvédelmi Minisztérium rendelete a hadtestparancsnokságokhoz az a) alatt közölt ügyben

P. d. A hdt. par.-ság irányelvek megadását kéri a zsidók szolgálathalasztás iránti kérelmeinek az elbírálása szempontjából.

I.

M. kir. VIII. honv. hdt. ság.-nak

Kassa

II.

(Hátirat az I. alatti hadt. másolatára.)

VALAMENNYI HADTEST PARANCSNOKSÁGÁNAK

(kivéve a VIII. hdt. págot.)

Állomáshelyeiken.

ad I.

A 19. honv. kiegészítő parancsnokságnak, a zsidók szolgálathalasztás iránti kérelmeinek elbírálása során követendő eljárás szabályozását illetően lett, és a (cím) által a f. évi november 29-éről 22 349. 1941. szám alatt hozzám felterjesztett 1719. Kt.— 1940. számú előterjesztésével kapcsolatban, tudomásulvétel és a jövőben való megfelelő eljárás végett közlöm, hogy a honvédelemről szóló 1939 : II. tc. 46. §-a, illetve a törvény végrehajtása tárgyában kiadott Hvt. U. III. Rész 1. Cím idevonatkozó 97. §-a világosan rendelkezik aziránt, hogy a bevonulást el lehet halasztani, illetve a szolgálathalasztás megadható a törvény idézett §-ában általánosságban tartva megjelölt és ehhez csatlakozva az Utasítás 97. §-a (2) bekezdésében részletesen körülírt körülmények fennforgása esetében.

E rendelkezések értelmében tehát a kérelem elbírálása során — a határozat meghozatala előtt — az előírt feltételek fennforgásának vizsgálatán kívül, mérlegelni kell minden egyéb más szempontot is, amelyik a kérelem elbírálása szempontjából figyelembe jöhet. — Elv gyanánt szolgáljon, hogy nem *karposok* által előterjesztett szolgálathalasztási kérelmek, amelyek fölött I. fokon a kiegészítőparancsnokságok (illetve a már bevonultaknál a hadtestparancsnokság) dönt, csak akkor teljesítessenek, ha az előírt feltételeken kívül a kedvezmény elbírálására illetékes parancsnokság a Hvt., illetve az U. rendelkezésein nyugvó diskrécionális hatáskörében a mérlegelés során, a szolgálathalasztás megadását valóban szükségesnek és méltányosnak látja. Különösen nem áll ez az U. 97. § (2) bekezdés c. pontjában megjelölt esetre.

A zsidófajú személyek szolgálathalasztás iránti kérelmeinek elbírálásánál is a fent hivatkozott rendelkezéseket, és megjelölt irányelveket kell szem előtt tartani és alkalmazni, azonban ezek kérelmeit fokozottabb mérlegelés és vizsgálat tárgyává kell tenni, mert azt tartom kívánatosnak, hogy e személyek az előírt kisegítő

szolgálatukat lehetőleg a besorozásukat követő legelső alkalommal és ne később — szolgálathalasztással élve — teljesítsék.

Tájékoztatásul közlöm egyben, hogy a zsidók — figyelemmel arra, hogy a fennálló rendelkezések értelmében karpaszományt nem viselhetnek — tekintet nélkül iskolai végzettségükre, legfeljebb csak a 24. életéves korukig részesülhetnek szolgálathalasztásban, tehát nincsen igényük a karpaszományosokat megillető további szolgálathalasztásra.

Figyelemmel arra, hogy a nem karpaszományosok szolgálathalasztási kérelmeinek mikénti elbírálását illetően az Utasítás 97. §-a egyébként kielégítő, s a kellő irányítást megadó rendelkezéseket tartalmaz, a fent közölteken túlmenő utasítást adni nem látom szükségesnek.

Budapest, 1941. .....

(olvashatatlan aláírás)
min. titkár XII. 14.
XII. 23. *Sándor* m. o. f.

ad II.
Tárgy: (l. kívül)

Tudomás és megfelelő miheztartás végett közlöm:
Bpest, 1941. XII. 27.

K.: *Dr. Szentgyörgyi* min. osztálytanácsos

Fogalmazvány. — HIL. HM. eln. 16—1941—142 988.

58.

1941 november 28

a) A Honvédelmi Minisztériumnak a zsidó kisegítő szolgálatra kötelezettek felülvizsgálata ügyében kiadandó rendeletének előkészítése

Pro domo:

Tekintettel arra, hogy az 55 454. eln. 10. 1941. számú rendelet[1] *2. pontjában foglalt rendelkezést a kbt. 12. osztály javaslatára vette fel az osztály,*

[1] Ez a rendelet eddig még nem került elő.

lássa: r. u. kbt. 12. osztály: véleményének szíves közlése végett.

1941. XI. 25. *Csertőy* alez.

12. osztály részéről:

Miután a kb. 16. osztály által f. évi október hó 10-én megtartott értekezlet megállapítása szerint úgy a bemutatásnál, mint a felülvizsgálaton „A" vagy „S" osztályozást nyert zsidók 2 évi kisegítő szolgálatra vannak kötelezve, az osztály egyetért az I. hdt. psg. iktatmányt képező felterjesztésében foglaltakkal és a vonatkozó rendelet 2. pontjának hatályonkívül helyezését javasolja.

Ennek következtében a vonatkozó rendelet 3. pontja a következőképpen volna helyesbítendő, illetve kiegészítendő:

a 3. pontban felülről az 5. sorban „indítványoznak" után „a 2. pont szerint kell eljárni" szöveg törlendő és helyette folytatólag felveendő „ha még nem teljesítettek legalább 3 havi kisegítő szolgálatot, három havi közérdekű munkaszolgálatot kötelesek teljesíteni, amely szolgálatba a már teljesített szolgálatot be kell számítani. A 3 havi kisegítő szolgálatot már teljesített legénységet a nemtényleges viszonyba kell helyezni".

Az osztály kéri még a kb. KMOF., a kb. 1b. és a kb. 16. osztály véleményének a kikérését is.

XI. 28. *dr. Frank*
o. vőrgy

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—10—55 454 (137 344/1941).

---

(58)

1942 február 10

b) A Honvédelmi Minisztérium rendelete a zsidó kisegítő szolgálatra kötelezettek felülvizsgálatáról

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

137 344. szám. eln. 10—1941.

Zsidó kisegítő szolgálatra kötelezettek felülvizsgálata

Elosztó szerint

Budapest, 1942. évi február hó 10-én.

Az 1941. évi október hó 17-én kelt 55 454. eln. 10—1941. számú rendeletemet hatályon kívül helyezem és helyette az alábbiakat rendelem el:

A 2 évi kisegítő szolgálatra kötelezett zsidók közül

1. azoknál, akiket a bemutatás eredményeképpen, vagy később kisegítő szolgálatuk alatt felülvizsgálat útján „Segédszolgálatra alkalmas"-nak osztályoznak, minden esetben „Továbbszolgálni köteles" indítványt kell hozni és ennek következtében ezeket a 2 évi segédszolgálati kötelezettség leteltéig a kisegítő szolgálatban meg kell hagyni;

2. azok, akiket a felülvizsgálaton „Munkaszolgálatra alkalmas, könnyű vagy nehéz munkára fogható"-nak osztályoznak, ha még nem teljesítettek legalább 3 havi kisegítő szolgálatot, három havi közérdekű munkaszolgálatot kötelesek teljesíteni, amely szolgálatba a már teljesített szolgálatot be kell számítani. A 3 havi kisegítő szolgálatot már teljesített legénységet a nemtényleges viszonyba kell helyezni;

3. azokat, akiket a felülvizsgálaton „Mindennemű szolgálatra és munkára alkalmatlan"-nak osztályoznak, a honvédség kötelékéből el kell bocsátani.

Kapják: I—IX. hdt. pság., KMOF. és a HM. 12. osztály.

A miniszter helyett:
vitéz Náday altábornagy s. k.

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:

Budapest, 1942. évi február hó 11-én.

Hoffer szds.
az elnöki kiadó vezetője

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln.—1941—10. 55 454 (137 344/1941).

59.

1941 december 11

a) A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének előterjesztése és az annak alapján kiadott utasítása az I—IX. hadtestparancsnokságokhoz: jelentsék a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak december 15-i létszámát

Előterjesztés.

Mivel a VIII. Kmsz. zlj. több ízben jelentette, hogy a hozzá beosztott emberei közül sokat nem tud ruházattal stb.-vel ellátni, az a látszat merült fel, hogy a Kmsz. zlj.-ak a 41 000. eln. 1a. 1941. évi békehadrendben megállapított létszámot túllépték.

Ezért szükséges a létszámok pontos megállapítása.

Tervezett		*Kiadványok*
I—IX. hdt. pság.	1—9.	1—9.
		Géptávírón

F. évi december hó 20-ig jelen rendeletre való hivatkozással „Gy" jelzés alatt jelentse:

1. alárendelt Kmsz. zlj.-ának (vagy zlj.-ainak) 1941. évi XII. 15-i anyakönyvi állományát (csak legénység),
2. ebből mennyi a
a) keresztény keret,
b) keresztény munkaszolgálatos,
c) zsidó legénység.

Kapják: I—IX. hdt. pság. HM. 141 516. eln. III. Csfség. 1941.

1941. XII. 11. *Martonfalvai* alez.

K! XII. 11. *Demeter* szds.

Kézzel írt fogalmazvány, a parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

(59)

1941 december 16

b) A szombathelyi III. hadtestparancsnokság jelentése

Felvette: olvh. aláírás Átmenő távirat. Továbbadta: Szhely XII. 16. 13[10]

+ Szombathely rm. 3.—hdt 500 12/16 1230 = hm rm 3 csfség bpest = = tárgy: kmsz zlj-ak letszamanak bejelentese = ——— a hm ur 141.516./eln. rm 3. csfseg 1941. sz. rendeletere ——— jelentem, hogy a rm. 3. kmsz zlj 1941 rm 12.—15.—i anyakoenyvi allomanya az alabbi 1:) oesszallomany legenyseg 1352 foe: 2.—) fenti allomanybol a.) kereszteny keret 66 foe. b) kereszteny munkaszolgalatos 504 foe c) zsido munkaszolgalatos 782 foe v rm 3. — hdtpsag 12744/eln. mue 1941 + = " =

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december hó 17-én iktatták a HM. III. Csfség. osztályán, 142 699. szám alatt.

---

(59)

1941 december 16

c) A debreceni VI. hadtestparancsnokság jelentése

Felvette: Dr. Leszek Lajosné Tovább adta:

Átmenő távirat

4 SS debr rm 6.— hdt. psag 572—16—1105 = hm urnak (rm 3—csfseg) budapest = —„ g — " targy: — kmsz. zlj.-ak letszamanak bejelentese = a rm 6. — kmsz zlj anyakoenyvi

allomanyaat az alabbiakban jelentem oesszallomany 688 foe ebboel 1. — kereszteny keret a) tiszthelyettes 9 foe b) legenyseg 27 foe 2. — kereszteny munkaszolgalatos 35 foe 3. — zsido munkaszolgalatos 617 foe = = rm 6 hdt psag 18.120/eln. mo 1941. +

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december hó 17-én iktatták a HM. eln. III. Csfség. osztályán, 557 160. szám alatt.

---

(59)

1941 december 18

d) A pécsi IV. hadtestparancsnokság jelentése

Felvette: Nagy Ferenc Átmenő távirat. Tovább adta: 1941. dec. 18.

+ S pécsi rm. 4. hdt. 469 rm 12/18 1240 = h m urnak rm. 3 csfség bpest = targy: kmsz zlj. leetszamanak bejelentese tbn = a h m ur f ho 12-en kelt 141.516/eln rm 3 csfség 1941. sz. rendeletere — ad 1.—) a rm 4. kmsz . zlj . 1941. evi rm 12 15-i anyakoenyvi allomanya (csak legeenyseg) teenylegesen szolgalok akvi allomanya 996 foe nemteenylegesek akvi allomanya 2286 oesszesen 3282 foe. — ad 2.—) ebboel a. —) (kereszteeny keret 62 foe (mely szambol 26 foe hivatasos es tovabbszolgalo es 36 foe sorlegenyseg) b.—) kereszteeny munkaszolgalatos 322 foe. c.—) zsido legeenyseg. 612 foe (ebben a szamban foglaltatik 1 foe zsidó 3 havi kmszt teljesitoe) jelentem, hogy a teenylegesen szolgalokeent kimutatott 996 foe oessz anyakoenyvi allomanyban bennfoglaltatik — 323 foe kmsz-re koetelezett is — de ezek a rm 4. kmsz. zlj. anyakoenyvi allomaanyomat nem keepezik — csupaan aallomanynyilvantartasomban allanak. — a f hó 15—

anyakoenyvi allomanyban allo nemteenylegeseket azert vettem fel, mert a hivatkozott rendeletboel nem tuenik ki, hogy a teenylegesen szolgalok anyakoenyvi allomanyat, vagy a nemteenylegesek anyakoenyvi allomanyat is kell-e jelenteni .— = rm 4. hdt. pság 14.544/ eln. leg. 1941. +

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december hó 20-án iktatták az eln. III. Csfség. osztályon, 143 420. szám alatt.

---

(59)

1941 december 18

e) Az V. hadtestparancsnokság jelentése

Felvette: Dr. Leszek Lajosné V. hdt. XII. 18. 12[30] Továbbadta:

Átmenő távirat

—— S rm 5. hdt. 777 12/18 1150
= „gy" = h. m. urnak (rm 3. csfség) bp =
targy: kmsz zlj. letszamanak bejelentese =
———— a f, ho 12-en kelt 141.516/eln. rm. 3. csfseg — 1941
sz. h. m. rendeletre —— az rm 5 hdt psag-nak alarendelt
rm 5. kmsz. zlj. anyakoenyvi allomanyat az alabbiakban
jelentem: 1.—) —— tenyleges allomany ——a.—) kereszteny
keret 66 foe, b.—) kereszteny munkaszolgalatos: 316 foe, c.—)
zsidok 866 foe, —— 2.—) nemtenyleges allomany —— a.—)
kereszteny keret: 31 foe, b.—) kereszteny munkaszolgalatos
2033 foe c.—) zsidok: 2021 foe =
rm. 5. hdt. psag 26.783/eln. rm. 3. nyt.—1941 +

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december hó 20-án iktatták a HM. eln. III. Csfség. osztályán, 143 421. szám alatt.

---

(59)

1941 december 18

f) A kassai VIII. hadtestparancsnokság jelentése

Átmenő távirat.

+ SS kassa 8 hdt. psag 1004 12/18 13/20 =
hm urnak rom 3.—csfseg. budapest =
targy: a rom 8 kmsz zlj letszamadatainak bejelentese =
a f. évi december hó 12-en kelt 141.516 (eln. rom.).—csfseg 1941
sz. rendeletere a rom 8. kmsz zlj f evi december ho 15-en meglevoe
anyakoenyvi allomanyat veve alapul legenysegi letszamadatait
az alabbiakban jelentem —
: 1) kereszteny keret — : a) ht thtts es ts 13 foe
b) tsz thtts es ts 19 foe — c) sorlegenyseg 37 foe
oesszesen 69 foe 2) kereszteny munkaszolgalatos
714. foe 3) zsido legenyseg a) kisegitoe
munkas 1640 foe — b) munkaszolgalatos 207 foe
c) mas hdt -ek kmsz zljaihoz vez 684 foe — oesszesen 2531 foe
4) az 1. 2. es 3. — rovatok oesszege
mindoessze 3314 foe —
= rom 8 hdt psag 28.203/eln. szue leg 1941.+

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december 20-án iktatták a HM. eln. III. Csfség. osztályán 143 419. szám alatt.

---

(59)

1941 december 19

g) A miskolci VII. hadtestparancsnokság jelentése

Felvette: olvh. aláírás misk. XII. 19. 15[10] Továbbadta:

Átmenő távirat.

... S Miskolc rm 7 hdt. pság 374 rm 12/19 1450 =
h m urnak (rm 3 csfseg) bpest =
= targy: kmsz. zlj-ak letszamanak bejelentese
+ a h m ur f ho 12-en kelt 141.516/eln rm 3 csfseg
1941. sz. rendeletere — jelentem hogy a rm 7. kmsz zlj
anyakoenyvi tenyleges allomanya 1941 december 15-en
1.) 1383 foe 2.) a.) kereszteny keret 64 foe
b.) kereszteny munkaszolgalatos 530 foe, zsido
munkaszolgalatos 6 foe c.) zsido legenyseg 783 foe
jelentem tovabba hogy csak a jelenleg tenyleges szolgalatot
teljesitoe legenyseget tuentetten fel a jelentesemben
a nemtenylegeket nem.— =
——— rm 7 hdt psag 22.873/eln szue oszt —1941 +

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december hó 20-án iktatták a HM. eln. III. Csfség. osztályán, 143 553. szám alatt.

(59)

1941 december 19

h) A székesfehérvári II. hadtestparancsnokság jelentése

Felvette: Dövény Tovább adta:
Szfvár XII. 19. 13[50]

Átmenő távirat.

++ szfar rm 2. — hdt 769—12/19 13/30 — gy —
= hm urnak (csfseg) budapest =
f hó 12-en kelt 141516/eln rm 3.) csfseg 1941 sz
rendeletere — jelentem hogy a rm 2 kmsz zlj
anyakoenyvi allomanya 1941 rm 12/15-en 3841 foe legenyseg
— ebboel a kereszteny keret 65 foe, a kereszteny
munkaszolgalatos 622 foe es a zsido sorlegenyseg 634 foe
— a kmsz zlj tartalekos zsido legenysegenek letszama 2.520
foe — 2. hdt psag 11743/eln rm 8/ leg 1941 +

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviratot 1941. évi december hó 20-án iktatták a HM. eln. III. Csfség. osztályán, 143 558. szám alatt.

(59)

1941 december 20

i) A budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság jelentése

M. kir. budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság.

44 063. eln. VIII. leg. 1941. „GY" 1941. XII. 20.

KIMUTATÁS

az alárendelt munkaszolgálatos zlj.-ak december hó 15. létsz.-ról.

Kmsz. zlj.	*Keresztény leg.*		*Zsidó legénység*		*Megjegyzés*
	keret legénység	*munka-szolg. leg.*	*3 hónapos leg.*	*rendes 2 éves szolg. leg.*	
I. kmsz. zlj.	77	325*	54	1001	*3 hónapot szolgál
IX. kszm. zlj.	72	303*	49	880	*3 hónapot szolgál
Összesen:	149	628	103	1881	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

(59)

1941 december 22

j) A IX. hadtestparancsnokság jelentése

S rom 9 hdt. 1351 12/22 1130
= h. m. urnak rom 3. csfsg „gy" =
= targy: kmsz — zlj — ak allomanyanak bejelentese =
—— a h . m . ur f. evi 141516/eln rom 3. csfsg.
1941. számú rendeletere: jelentem, hogy a rom 10. kmsz.
zlj.-nal 1941 evi rom12.ho 15-en az alabbi legenyseg
volt az anyakoenyvi allomanyaban
keretlegenyseg —— 9 foe tiszthelyettes 22 foe tsz.
tisztes (szkv) 19 foe sortisztes es 14 foe sorhonved
—— kereszteny munkaszolgalatos (3 honapos): —— 615 foe
—— zsido kisegitoe munkas : —— 624 foe masodeves
(ebboel 206 foe tart. vezenyelve a rom. 4. kmsz.
zászlóaljhoz), 426 foe elsoeeves, 7 foe haromhonapos,
jelentesemet a határidoe roevidsege miatt nem lehetett
az elrendelt idoere felterjeszteni =
29 874. eln. rom. 8. leg. 1941.

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

A táviraton iktatószám, vagy bélyegző nem található.

---

(59)

1942 május 21

k) Az a) alatt közölt ügy elintézése

Előterjesztés!

Még 1941. évben rendeletet akartunk kiadni, hogy a Kmsz. zlj.-ak zsidó legénysége polgári ruhában teljesítsen kat. szolgálatot.

E célból tájékozódni akartunk a létszám felől és bekértük a létszámjelentéseket.

Tekintettel arra, hogy a 3813/M. III. Csfség. 1942. szám alatt e kérdés elintézést nyert,[a] a létszámjelentések tárgytalanná váltak, s ezért

Itt-ba helyezendők.

1942. V. 21. *Martonfalvay* alez.

K.! V. 21. *Demeter* szds.

Kézzel írt fogalmazvány. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1941—1—141 516.

Alant közöljük az I—IX. honvédhadtest-parancsnokságok munkaszolgálatos legénységének létszámáról készített összesítést:

KIMUTATÁS

az I—IX. honvédhadtest-parancsnokságoknál az alárendelt munkaszolgálatos zászlóaljak december hó 15-i létszámáról

Hadtestparancsnokság	Keresztény keret	Keresztény munkaszolg.	Zsidó legénység	Összes létszám
I. honv. hdt. pság.	149	628	1984	2761
II. honv. hdt. pság.	65	622	3154	3841
III. honv. hdt. pság.	66	504	782	1352
IV. honv. hdt. pság.[1]	62	(2286)[2] 322	612	3282
V. honv. hdt. pság.	97	2349	2887	5333
VI. honv. hdt. pság.	36	35	617	688
VII. honv. hdt. pság.[3]	64	530	789	1383
VIII. honv. hdt. pság.	69	714	2531	3314
IX. honv. hdt. pság.	64	615	1057	1736
Mindössze:	672	(2286) 6319	14413	23690

[1] A IV. hdt. parancsnokság csak a tényleges állomány részletezését adta meg.

[2] A zárójelben levő szám a nemténylegesek valószínű létszáma.

[3] A hadtestparancsnokság jelentette, hogy a nemténylegeseket nem vette be a kimutatott létszámba.

---

[a] Ez a rendelet eddig még nem került elő.

60.

1941 december 18

A budapesti 2. honvéd kiegészítő parancsnokság jelentése a honvédelmi miniszterhez az alkalmatlannak minősített zsidók besorozásáról

M. kir. budapesti 2. honvéd kiegészítő parancsnokság.

3936. szám. kt.—1941.

Zsidófajú egyének kettős sorozása

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

(16. osztály)

Budapest, 1941. évi december hó 18-án. *B u d a p e s t*

A folyó évi december hó 4-én kelt 77 028. eln. 16—1941. számú rendeletre:

Jelentem, hogy a népszámlálással kapcsolatban a sorozásra beidézett zsidófajú egyének majdnem kivétel nélkül „Alkalmatlansági bizonyítvány"-nyal voltak ellátva az 1914—1920. évben tartott sorozások eredménye alapján.

Tudva azt, hogy az akkoriban a sorozóbizottságokban 90%-ban zsidó orvosok működtek, nevezetteket mind sorozóbizottság elé állítottam és az első sorozásuktól eltelt 22—27 év dacára is 99%-ban alkalmas osztályozást nyertek.

Kérem a fentiek alapján nevezettek besorozását érvényben hagyni.

olv. h. aláírás
ezds.

Eredeti, géppel írt tisztázat, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1941—16—15—24 023.

A jelentést 1941. december 19-én láttamozta az I. honvédhadtest parancsnoksága és továbbította a Honvédelmi Minisztériumba.

A Honvédelmi Minisztérium ez ügyben két választ készített. 1942. január 8-án kelt, de jóvá nem hagyott elintézéstervezet szerint a második honvéd kiegészítőparancsnokság eljárása szabálytalan, és a minisztérium azt nem veszi tudomásul. 1942. február 6-án a VII. Csoportfőnök döntése alapján felhívja a II. kiegészítőparancsnokságot, hogy „terjesszen fel legalább 20—25 db kiállított alkalmatlansági bizonyítványt, s terjessze fel a kiállítás alapjául szolgáló okmányokat is". Ez a rendelet 1942. február 12-én ment el.

61.

1941 december 18

a) A honvéd vezérkar főnökének jelentése a honvédelmi miniszterhez a hadműveleti területen levő egységek hangulatáról és a zsidó munkaszolgálatosokkal kapcsolatos észrevételeiről

M. Kir. Honvéd Vezérkar Főnöke

102 989. szám. eln. 2. Vkf. klgs.—1941.

Hadműveleti területen levő egyének levelezése.

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

Budapest, 1941. évi december hó 18-án. *B u d a p e s t*

A Magyar megszálló csoport parancsnokságtól beérkezett hangulat — helyzet jelentést Nagyméltóságoddal az alábbiakban szíves tudomásulvételre közlöm: . . .

. . . A felváltást illetőleg nyugtalanság már alig tapasztalható. Tudják azt, hogy a tavasz előtti felváltás alig lehetséges, s éppúgy, mint a gyors hadtestnek, nekik is 5—6 hónapot kell kint tölteniök. Legtöbbeket a szabadságolások gondolata és lehetősége foglalkoztat.

A feljavított élelmezés igen jó hatást váltott ki a csapatoknál. A csapatok a szolgálati viszonyokkal és az elhelyezésükkel meg vannak elégedve.

Sokat foglalkoznak a honvédelmi miniszter Úr Őnagyméltó-

sága zsoldfelemelésével kapcsolatos beszédével, amely általános megelégedést váltott ki közöttük.

A tábori postán küldött csomagok beérkezése igen nagy örömet váltott ki.

Igen sokan küldik haza összetakarított pénzüket hozzátartozóiknak. Itthonról csomagok küldését kérik, főként téli felszerelési cikkeket, húsneműeket, cigarettát, szeszes italokat és szappant.

Továbbra is sok a panasz a családi segély csekély kiszabata és annak késői folyósítása miatt.

A markotányos osztag több helyen még nem nyílt meg. Ahol megnyílt, ott sok cikknek a beszerzése lehetővé vált, amit eddig nagyon nélkülöztek. Kár, hogy azok kevés árukészlettel rendelkeznek és az utánpótlás igen nehézkes.

A hadműveleti területen dolgozó zsidó munkásszázadokhoz tartozó egyének részére sűrűn érkeznek érdeklődések, és kérések a kiutasított zsidók hollétének felkutatása végett. A kiutasított zsidók mindent elkövetnek, hogy Magyarországra visszakerüljenek. Megállapítható, a levelezésekből, hogy a kitoloncolt zsidók visszaszivárgásának alig van komoly akadálya.

Kitűnik még ezekből az is, hogy több olyan zsidó is kapott magyar állampolgárságot, aki már ki lett toloncolva. A kitoloncoltak közül állítólag ezernek sikerült volna már Magyarországra visszaszöknie.

Kirívó és a német hadsereg egyénei előtt is feltűnést keltő az, hogy Winyiczán a zsidó munkásszázadhoz tartozó egyének a honvédség egyenruhájában járnak. Ez rontja a honvédség jó hírnevét. Ha már ezt az egyenruhát kell viselniük, megkülönböztetésül ezeket széles, már messziről felismerhető karszalaggal kellene ellátni.[1]

[1] 1942. január 9-én a honvédvezérkar főnöke átiratot intézett a honvédemi miniszterhez és kérte, hogy a december 18-án kelt átiratának utolsó előtti bekezdésében foglaltakat „az alábbiak szerint helyesbíteni szíveskedjék: Hogy a f. évi augusztus hó 19-én kelt 27 300. eln.—8—1941. sz. rendeletben rendszeresített karszalagot ne tudják tetszésszerint eltüntetni, azt az egyenruhára kellene rávarratni, vagy ráfesteni."

Ugyanebben a kérdésben az elnöki osztály álláspontja, melyet 1941. december 29-én rögzített az irat előadói ívére, a következő: „A zsidó munkásszázadokhoz tartozó egyéneket az egyenruha tekintélyének megóvása érdekében ismertető jellel (sárga karszalag vagy ötágú csillag) saját polgári ruházatukban kellene járatni." — Az elnöki osztály ugyanitt javasolja, hogy a következő osztályok nyilvánítsák véleményüket: kbt. 23. osztály, kbt. 2é. osztály, KMOF., 2. Vkf. A referens megjegyzése szerint az elnökség vezetőjének parancsára a bekért válaszok alapján a miniszterelnök urat is kell az ügy fejleményéről értesíteni. (Ugyanott.)

A munkaszolgálatra bevonult zsidók családi segélyét felül kellene vizsgálni. Különösen a felszabadult területekről behívott zsidókét, akik csak a rabbi előtt kötöttek házasságot s így kérdéses, hogy részükre a segély illetékes-e.

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke helyett:

v. Bajnóczy altbgy.

Gépelt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1941—II—143 878.

Az iratot 1941. december 22-én iktatták az elnöki osztályon. Az utolsó hat bekezdést számokkal látták el, s mellé írták, hogy az azokban taglalt kérdések, mely ügyosztályok hatáskörébe tartoznak. Így: 1. 23. oszt., — 2. 2é. oszt., — 3. KMOF. [ide tartozik részben a (4) bek. is.], 4. Vkf. o., 5. KMOF. és 6. 23. osztály.

---

(61)

1942 január 7

b) A 23. osztály véleménye az a) alatt közölt tárgyban

Ad 1. A családi segélyösszegek felemelése, illetőleg az egész családi segélyezési rendszer megreformálása — hadisegélyrendelet kiadása —, jelenleg már a megvalósulás állapotában van.

A vonatkozó rendelettervezet már teljesen elkészült, — több értekezleten letárgyaltatott, s jelenleg hozzájárulás végett a PÜM. Úrnál van, akit HM. Úr Őnagyméltósága személyesen méltóztatott a közelmúlt napokban felkérni a sürgős hozzájárulás megadására.

Szász püm. államtitkár úr Dr. Parádi Jenő min. tanácsos úrral és alulírt alosztályvezetővel szintén személyesen közölte, hogy kb. jan. 10—12-ére fogja írásbeli válaszát megküldetni.

Ez ügyben jan. 5-én délben volt az Ig. Min. törvényelőkészítő osztályán értekezlet, s az osztály reméli, hogy az új összefoglaló rendelet kiadása meg fogja szüntetni az eddigi panaszokat.

Ad 6. A munkaszolgálatos zsidók részére csak akkor folyósít az osztály családi segélyt ha t ö r v é n y e s házasságban élnek,

ami egyértelmű azzal, hogy a pusztán rabbi előtt kötött házasság a magyar törvények szerint nem házasság.

Egyébként is családi segélyben a zsidók csak csökkentett összegben részesülhetnek és csak akkor, ha anyagi helyzetük a katonai szolgálatra történt bevonulás folytán rosszabbodott.

Bpest, 1942. I. 7.

v. Dr. Kaposy
min. o. tan.

Gépelt fogalmazvány, Kaposy saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1941—II—143 878.

---

(61)

1942 január 13

c) A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének véleménye az a) alatt jelzett tárgyban

A KMOF. hatásköre a táb. vegy. mu. szd.-okra, melyek a megszálló csapatnál vannak beosztva, nem terjed ki.

1. Az iktatmány (3) bekezdésére:

A KMOF. javasolja, hogy a zsidó mu. szd.-okhoz tartozó egyének részére sűrűn érkező érdeklődések és kérések megszüntetése céljából szigorítsák meg a táb. vegy. mu. szd.-ok postaküldeményeinek ellenőrzését olyképpen, hogy minden postaküldeményt, amelyben kiutasított zsidók iránti érdeklődések vannak, a címzett jelenlétében az alosztályparancsnok a levél tartalmának ismertetése nélkül megsemmisít. Ezt az intézkedést célszerű volna a zsidó legénység előtt kihirdetni, hogy hozzátartozóit azonnal értesíthesse.

2. Az iktatmány (5) bekezdésére:

A zsidók sárga karszalag viselésére vonatkozólag a HM. Úr 27 300. eln. 8—1941. számú rendeletének III. fejezet 3. pont (1) bekezdése intézkedik. (Megjelent 1941. VIII. 19-én, s elláttattak a

rendelettel a központi szervek, a hdt. kötelékén kívüli hatóságok, intézetek, pság.-ok, csapatok és kellő példányban megkapták a hdt. pság.-ok alárendelt szerveik részére is.)

A rendelet értelmében az 1939. évi IV. tc. 1. §-a értelmében zsidónak minősülő legénység kisegítő szolgálatot egyenruhában teljesít, az egyenruhán azonban a következő megkülönböztető jelzést kell alkalmazni: „A legfelső ruhadarab balkarján, a felkar mértani középpontjának magasságában citromsárga posztóból vagy vászonból készült karszalagot."

3. A KMOF. hatásköre alá tartozó zsidó munkásszázadok fenti megkülönböztető jelzést már viselik, így célszerű volna a rendeletre megszálló csoport parancsnokának figyelmét felhívni és egyben utasítani a megszálló csapatnál működő táb. vagy mu. szd.-okat felállító hdt. pság.-okat, hogy a szükséges mennyiségű sárga karszalagot küldjék a szd.-oknak utána.

Fenti HM. rendelet alapján arra a javaslatra, hogy a táb. vegy. mu. szd.-oknál szolgálatot teljesítő zsidók egyenruhát ne viseljenek, vagy megkülönböztető jelzéssel láttassanak el; már régebben döntés történt.

Mivel ruházati kérdésről van szó, a KMOF. javasolja az ügydarabot a III. Csfség.-gel és a 2r. osztállyal is véleményeztetni.

1942. I. 12. *olvashatatlan aláírás*
I. 13. *Horny* ezds.

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

---

(61)

1942 január 17

d) A Vezérkari Főnökség 2. osztályának véleménye az a) alatt jelzett tárgyban

A kitoloncolt zsidók visszaszivárgásának katonai vonalon való megakadályozása tárgyában rendeletileg intézkedtünk (101 828. eln. 2. Vkf. klgs.—1941.).

Úgyszintén intézkedett ez ügyben a HM. 19. osztály is.

A HM. 19. osztály intézkedése folytán egy magyar—német vegyes bizottság a helyszínen is tanulmányozta a kérdést, és meg-

egyezésre is jutott a kölcsönösen foganatosítandó rendszabályok ügyében, minek kedvező hatása érezhető is.

A 2. Vkf. osztály szoros együttműködésben áll a zsidóknak Galíciából való visszaszökésének megakadályozása és a visszaszökött egyének felkutatása, valamint a visszaszökést előmozdító személyek leleplezése ügyében a csendőrséggel és a rendőri hatóságokkal is. Több visszaszökést kinyomoztunk és a bűnösöket az eljárásra illetékes hatóságnak átadtuk.

Az osztály ezt a kérdést állandóan napirenden tartja.

Az osztálynak nincs tudomása arról, hogy olyan zsidó is kapott volna magyar állampolgárságot, akit már kiutasítottak. Ez a Büm. hatáskörébe tartozik.

Néhány esetről tud az osztály, hogy egyes zsidó hozzátartozók, akik keresztény származásúak és zsidó házastársukkal kiutasíttattak, német hatóságok segítségével Galíciából visszajöttek Magyarországba, ezek ügyének további elbírálása is a Bümhöz tartozik.

1942. I. 15.
I. 16. *Koller* szds.
I. 17. *Kuthy* alez.

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

---

(61)

1942 január 19

e) Az elnöki osztály további megjegyzése az a) alatt közölt tárgyban

Folytatólagos pro domo:

Az Elnöki osztály a beérkezett válaszok egyes felvilágosításai alapján végleges intézkedést még nem eszközölhet.

Ezért az *ügykörükből kifolyólag intézkedésre hivatott* osztályok részéről oly felvilágosítást kell kérnie, melynek alapján a honv. Vkf-énck *érdemleges* választ adhat, és az ügyet a maga részéről *lezárhatja.*

Az 1 . pontra nézve a kbt. 23. osztálytól a rendelet *kiadásáról,* két másolatpéldányának megküldése mellett, kérünk tájékoztatást. Ha ez még nem történhetett volna meg, úgy kérjük annak közlését, hogy a rendelet mily szám alatt és előreláthatólag mikor (sürgős) kerül kiadásra. A két másolatpéldányt ebben az esetben a kbt. 23. oszt. az Elnöki osztálynak annakidején (mielőbb) küldené meg.

A 4. és 4a. pontokra nézve a 2. Vkf. oszt.-nak (klgs. al. oszt.) *ügyköréből kifolyólag* a BM. urat kellene megkeresnie HM. Eln. oszt. szám alatt. A megkeresés számának és elküldése előrelátható időpontjának közlését kérjük.

Az 5. pontra nézve, a táb. vegy. mu. szd.-okat felállító hadt.-ságok utasításán kívül [KMOF. közlésének 2. pont. (3) bek.] az idezárt 1680. eln. oszt.—1942. — egyúttal elintézett — szám figyelembevételével (ebben a honv. Vkf.-e javasolja, hogy a 27 300. eln. 8—1941. számmal rendszeresített karszalagot az egyenruhára rávarratni vagy ráfesteni kellene) *ügyköréből kifolyóan* a KMOF. hivatott a további intézkedés folyamatba tételére. Erről, valamint közlése ut. el. bekezdésében az egyenruha nem viseléséről szóló régebbi döntésről, illetve *végleges kialakulásról* (egyenruhán vagy polgári ruhán rávarrt, vagy ráfestett citromsárga karszalag) oly tájékoztatást kérünk, melynek alapján a honv. Vkf.-ét *kellőképpen* értesíthetjük.

Meg kell még jegyeznünk, hogy az Eln. oszt. jelen esetben felmerült, több kérdést tárgyaló ügynek, az illetékes szakosztályok által közölt válaszok alapján, csupán *összefoglalását* intézi, az egyes kérdések *elintézésére, illetve intézkedésre az ügykörükből kifolyólag érdekelt osztályok hivatottak.*

lássa r. u.: *Azonnal.*
1. *Kbt. 23. osztály.*
   Az 1.
2. *2. Vkf. oszt. (klgs. aloszt.)*
   A 4. és 4a.
3. *KMOF.*
   Az 5.
   pontban foglaltakra való szíves sürgős intézkedés és tájékoztatás végett.

I. 19. *Fa[raghó]*

Gépelt fogalmazvány. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

---

(61)

1942 január 21

f) A 23. osztály válasza az e) alatt közölt tárgyban

A katonai szolgálatra bevonultak segélyezésével kapcsolatban az osztály elkészített tervezetét a m. kir. pénzügyminisztérium és a m. kir. igazságügyminisztérium illetékes osztályaival letágyalta. A tárgyalás eredményeként az a vélemény alakult ki, hogy az 1939 : II. tc. 222. §-a értelmében a hadisegélyezés bevezetése lesz szükséges. Ennek megállapítása és eljárási módozatai nagyjából az eddigi rendkívüli családi segélyezés keretében mozognak. Megszűnne tehát a kisebb kiszabatú családi segély és minden rászorult úgynevezett rendkívüli családi segélyt, a továbbiakban már mint hadisegélyt élvezné. A rendkívüli családi segélyek összegének további felmelése elől a pénzügyminisztérium illetékes szervei költségvetési okokból e tárgyalások során elzárkóztak. Az osztálynak nincs meg az a reménye, hogy a pénzügyminisztériumot ezen álláspontjának megváltoztatására a közeljövőben rábírja. Mindenesetre a bevonultak egy részére vonatkozóan (rendes tényleges katonai szolgálatot teljesítők, átképzősök, póttartalékosok) ez az intézkedés a segélyösszeg felemelését is jelenti.

Ami a segélyek késői folyósítását illeti, az osztály minden felmerült konkrét panasz során a legnagyobb eréllyel igyekezett azt orvosolni. Az eddig hatályban volt rendeletek értelmében ez a legtöbb esetben sikerrel is járt. Meg kell azonban állapítani, hogy a késői kiutalásnak részint maguk a bevonultak, részint a csapatparancsnokságok, részint pedig az illetékes közigazgatási hatóságok, illetőleg az utóbb említetteknek munkával való túlzsúfoltsága az oka.

Az eddigi panaszok alapján nyert tapasztalatok felhasználásával készítette el az osztály a hadisegélyrendelet tervezetet, és a végrehajtására vonatkozó rendelet kiadásánál is gondja lesz, hogy az eddig akadályként szereplő okok kiküszöböltessenek.

Bpest, 1942.

I. 20. *Dr. Meleghegyi*
L.: I. 21. *v. Dr. Kaposy*
min. o. tan.

Gépelt fogalmazvány, Meleghegyi és Kaposy saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

(61)

1942 február 10

g) A Vezérkari Főnökség 2. osztályának az e) alatt közölt tárgyban kialakított álláspontja

A Büm. úrnak tudomása van arról, hogy a kitoloncolt zsidóknak az a törekvése, hogy az ország területére visszajöjjenek.

Abban a miniszterközi bizottságban, mely a helyszínen letárgyalta a határbiztosító szervekkel és az illetékes német pság.-al a zsidók visszaszivárgásának megakadályozása érdekében foganatosítandó rendszabályokat, a Büm. képviselője is helyet foglalt.

A visszaszökött zsidók felkutatása állandóan folyik.

A Büm. illetékes szerve figyelmét felhívtuk a tábori levelezőlapok útján tudomásunkra jutott zsidó visszaszivárgási konkrét esetekre.

A kézrekerülőket a rendőrhatóság további intézkedésig internálja, mert újabb kitoloncolás nem lehetséges.

Az állampolgársági ügyek minden vonatkozásban a Büm. úrra tartoznak. Nincs módunkban kérdést intézni hozzá, hogy adott-e állampolgársági bizonyítványt kitoloncolt zsidóknak, mert annak felelősségre vonni akarás jellege volna.

1942. II. 9. *olvh. aláírás*
II. 10. *Kuthy* alez.

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

(61)

1942 február 12

h) A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének álláspontja az e) alatt közölt tárgyban

A KMOF. egyidejűleg az alább szószerint közölt rendeletet adta ki:

„A 27 300. eln. 8—1941. számú rendeletem III. fejezet 3. pontjában elrendeltem, hogy a kisegítőszolgálatot teljesítők szol-

gálatukat egyenruhában teljesítik és egyenruhájukon a legfelső ruhadarab balkarján, a felkar mértani középpontjának magasságában citromsárga posztóból, vagy vászonból készült karszalagot viseljenek.

Ez a rendelkezésem vonatkozik úgy a sorszolgálatot teljesítő kisegítőszolgálatosokra, mint a táb. mu. szd.-okhoz esetenként bevonuló nemtényleges kisegítőszolgálatosokra.

E rendelkezésemet a hdt. pság.-ok haladéktalanul foganatosítsák és gondoskodjanak arról is, hogy az ország határán kívül vezényelt táb. mu. szd.-ok legénysége is a sárga karszalaggal ellátassék.

Miután a zsidó legénység egyrésze — különösen az elhelyezési körletén kívül —, a sárga karszalagot ideiglenesen leszedi, a karszalagot erős fonállal a ruhadarabra rá kell varrni. A rávarrással a karszalagok gyűrődése és időelőtti tönkremenése is megakadályozható.

A karszalag viselése és rávarrása az egyenruha hiánya miatt esetlegesen polgári ruhában szolgálatot teljesítő kisegítőmunkásokra is vonatkozik.

Kapják: I—IX. hdt. pság.-ok foganatosításra, megszálló csop. pság. és 1—3. hds. pság. tudomásul."

A 27 300. eln. 8—1941. számú rendelet 3. fejezet 3. pontja alapján, a kisegítőmunkások mindenkor egyenruhát kötelesek viselni, fentiek folytán tehát az egyenruha viselés vagy nemviselés kérdése, mint azt a KMOF. már előző véleményében kifejtette, végleges elintézést nyert.

A kiadandó rendeletet a KMOF. elhelyezés előtti láttamozása után megküldi a kbt. Elnökségnek, 2r. osztálynak, II. Csf. Úrnak, valamint a 2. Vkf. osztálynak.

1942. II. 12. *olvh. aláírás*
II. 12. *Horny* ezds.

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

(61)

1942 február 21

i) Az elnöki osztály további megjegyzése és tervezett kiadványa az a) alatt jelzett kérdések elintézésére

A beérkezett tájékoztatások alapján a honv. Vkf.-ét továbbá a kapcsolatos szám alapján a LHT. Elnökét értesíteni kellene.

A családi segély csekély kiszabata tekintetében a kb. 23. oszt. közlése a kérdést *nem oldja meg. Felemelése elől ugyanis a PM. elzárkózik. A kb. 23. osztálynak nincs reménye arra, hogy a PM.-et elutasító álláspontjának megváltoztatására a közel jövőben rábírná.*

E tekintetben a továbbiakra nézve a miniszter úr döntését kellene kikérni, melyhez képest az 1. és 2. kiadványtervezetek 1. pontja megfelelően módosulna.

Tervezve a következő

KIADVÁNY

M. kir. honv. Vkf.-ének. Bpest, ... 1.
LHT. Elnökének. (Az LHT. vezértitkára útján). ..... 2.

Tárgy: Megszálló csapatokról hangulat.

1-hez.

1941. évi dec. hó 18-án kelt 102 989. eln. 2. Vkf. klgs.—1941. és 1942. évi jan. hó 9-én kelt 50 060. eln. 2. Vkf. klgs.—1942. számú átiratára szíves tudomásul az alábbiakat közlöm:

1. A családi segélyösszegek felemelése, az egész családi segélyezési rendszer megreformálása, illetve a hadisegély bevezetése már megvalósult.[1]

Az eddigi panaszok alapján nyert tapasztalatok felhasználásával elkészített hadisegélyrendelet és a végrehajtására vonatkozó rendelet kiadásánál gondoskodás történt, hogy az eddig akadályként szereplő okok kiküszöböltessenek.

A családi segély késői folyósítása, illetőleg minden felmerült konkrét panasz orvoslást nyer. Meg kell azonban állapítani, hogy

[1] Az előző két szó helyett eredetileg a következő kifejezés állott a szövegben: „... jelenleg már megvalósulás állapotában van."

a késői kiutalásnak részint maguk a bevonultak, részint a csapatpságok, és az illetékes közigazgatási hatóságok, illetőleg az utóbb említettek munkával való túlterheltsége az okai. Ezeknek a körülményeknek kiküszöbölésére nézve intézkedtem aziránt, hogy minden bevonultatni szándékolt személy neve, valamint a hadisegély összegének kiutalásához szükséges adatok már most, a jövőre nézve pedig mindenkor még a bevonulást megelőzően megállapítást nyerjenek.[2]

2. A markotányos osztagok a megszállási területre útbaindult alakulatokkal együtt, megfelelő készletekkel ellátva,[3] útbaindultak. Egyes helyeken működésük megkezdésének késedelme helyi okokra vezethető vissza. A markotányos osztagok készletének utánpótlására a megszálló pság. igénylései alapján az intézkedések minden esetben megtörténnek. A szükségleteket a bpesti 1. számú élelmezési raktár szállítja ki a hadműveleti területre.

3. Zsidó munkásszázadokhoz tartozó egyének részére postán érkező érdeklődések kézbesítésének megakadályozására nézve, felkérem Nagyméltóságodat, hogy a zsidó munkásszázadokhoz tartozó egyének részére érkező postaküldemények fokozott ellenőrzése iránt hatásköréből kifolyólag intézkedni méltóztassék. Célszerűnek látszana minden postaküldeményt, melyben kiutasított zsidók iránti érdeklődések vannak, a címzett jelenlétében az alosztt. pk. által, a levél tartalmának ismertetése nélkül, megsemmisíteni. Ezt az intézkedést a zsidó munkásszázadok egyénei előtt kihirdetni kellene, hogy hozzátartozóikat és ismerőseiket értesíthessék.

4. A kitoloncolt zsidók visszaszivárgásának megakadályozására az intézkedések megtörténtek.

5. Kérem azon adatok rendelkezésemre bocsátását, melyek bizonyítják, hogy olyan zsidó is kapott magyar állampolgárságot, akit már kitoloncoltak, hogy az illetékes BM. úr-nál megfelelően eljárhassak.[4]

[2] A bekezdéssel egyvonalban az irat szélére ceruzával a következőket írták: „NB. Dr. Kaposy m. ot. közlése alapján módosítottam. II. 25. aláírás."

[3] E helyen kihúzták a „szintén" szót.

[4] Előző bekezdést ceruzával átjavították, az eredeti gépelt szöveg a következő:

„A Nagyméltóságod illetékes osztályának (2. Vkf. osztály) ügyköréből kifolyólag nincs tudomása arról, hogy olyan zsidó is kapott volna magyar állampolgárságot, akit már kitoloncoltak. Nincs módjában kérdést intézni az illetékes BM. úrhoz, hogy adott-e állampolgársági bizonyítványt kitoloncolt zsidóknak, mert ez felelősségrevonás jellegével bírna."

6. A zsidó munkásszázadokhoz tartozó egyének sárga karszalagjának rávarratása iránt már régebben intézkedtem.

7. A munkaszolgálatos zsidók részére családi segély csak akkor kerül folyósításra, ha törvényes házasságban élnek, ami egyértelmű azzal, hogy pusztán a rabbi előtt kötött házasság a magyar törvények szerint nem házasság.

Egyébként is családi segélyben a zsidók csak csökkentett összegben részesülhetnek és csak akkor, ha anyagi helyzetük a katonai szolgálatra történt bevonulás következtében rosszabbodott.

2-höz.

F- é- jan. havában kelt 145. OM. eln. LHT.—1941. számú nb. átiratára van szerencsém az alábbiakat Nagyméltóságod szíves tudomására hozni:

1. 1. (az 1. kiadványból) 1.
2. A levélcsempészés megakadályozására nézve a szükséges intézkedést megtettem.
3. 2. (az 1. kiadványból) 2.[5]

1942. II. 18. *olvh. aláírás*

II. 21. *Fa[raghó]*[6]

Gépelt fogalmazvány, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln.—1941—II—143 878.

62.

1941 december 23

A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének rendelete az I—IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljparancsnokságoknak: a munkaszolgálatosokkal szemben testi fenyítést csak a Szolgálati Szabályzat alapján lehet alkalmazni

[5] Az 1. kiadványból kiveendő rész: a kiadvány 1. pontja (vagyis az első három bekezdés); valamint a 7. pont (vagyis az utolsó két bekezdés).

[6] Az iratra bélyegzővel ráütötték: „MINISZTERNEK BEMUTATVA" s megjegyezték, hogy a 2. kiadványt „ő írja alá".

112 025. szám. eln. KMOF—1941. Szigorúan bizalmas!
Tiszt-tisztnek!

Vegy. mu. szd.-nál történt fenyítés kivizsgálásáról jelentés

A M. KIR. I—X. KÖZÉRDEKŰ MUNKASZOLGÁLATOS ZLJ. PARANCSNOKSÁGOKNAK

Budapest, 1941. évi december hó 23-án. *Állomáshelyeiken*

Egyik vegyes munkásszázadnál előfordult, hogy a századparancsnok egy kisegítő munkást fegyelmezetlen magatartásáért megkötözéssel fenyített meg és a fenyítést vasárnap, az elhelyezési körlethez tartozó udvaron oly módon hajtotta végre, hogy arról a község lakossága is tudomást szerzett.

Felhívom a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak tisztikarának figyelmét a Szolgálati Szabályzat I. Rész 649. pont (5) bekezdésére, mely szerint háború idején rendfokozat nélküli egyéneket, tehát a közérdekű munkaszolgálatos egyéneket és a kisegítő munkásokat is, az idézett bekezdés végén felsorolt esetek fennforgása esetén 2 órai megkötözéssel megfenyíteni hátországi alakulatoknál csak az *osztályparancsnok jogosult.* (Béke időben ez a fenyítés nem alkalmazható.)

A Szolgálati Szabályzat I. Rész 684. pont (2) bekezdésében felemlített 6 órai *gúzsbakötést* böjttel súlyosbított magán- vagy szigorú fogság kiszabásával kapcsolatban ugyan bármely hátországi alakulat fenyítő hatalommal felruházott parancsnoka (tehát az alosztálypk. is) a rendfokozatnélküli egyénekkel szemben kiszabhatja, *de csakis menetek alatt,* ha a menet alatt beszállásolásra használt községekben a fenyítés végrehajtására alkalmas helyiség nincs, a fenyítés végrehajtását szolgálati okokból elhalasztani nem lehet, s ezért a fenyítettet a fenyítés végrehajtása céljából az őrségen kell tartani.

A Szolgálati Szabályzat I. Rész 684. pont (4) bekezdése szerint minden fenyítést katonai felügyelet alatt a közönség szemétől félreeső helyen kell végrehajtani.

Ezt a rendelkezést minden körülmény között be kell tartani.

Jelen parancsomat a zászlóalj tisztikarának általánosan és oktatólagosan hirdesse ki, annak tudomásulvételét minden tiszt aláírásával a jelen parancs hátlapján igazolja és a parancsot a

jövőben minden kihelyezés előtt újólagosan tegye kihirdetés és oktatás tárgyává.

A zászlóaljhoz jövőben újonnan bevonuló tisztekkel a parancsot bevonulásukkor írassa alá. Ennek elmulasztásából eredő újbóli helytelen magatartásukért a felelősség a kihirdetést elmulasztó parancsnokra hárul.

Minden zászlóaljpk. helyezzen súlyt arra is, hogy a Szolgálati Szabályzat I. Részt mindazon alakulatok, melyek kihelyezésre kerülnek, magukkal vigyék.

Kapják: I—X. kmsz. zlj. parancsnokságok foganatosításra és az I—IX. honv. hadt. ság.-ok tudomásul.

Horny ezds. s. k.

A másolat hiteléül.
Budapest, 1941. évi december hó 23-án.
Olvashatatlan aláírás

Géppel írt, hiteles másolat. — HIL. XII. honv. közérdekű munkaszolgálatos zlj. ság. 96/kt. 1942.

Az iratot 1942. november 12-én iktatták Tasnádon, a XII. honv. kisegítő munkaszolgálatos zászlóalj parancsnokságán.

63.

1941 december 30

Dr. Benedek Tibor tartalékos hadnagy ellen kiadott nyomozó- és elfogatóparancs: hivatali sikkasztással, s a zsidó munkaszolgálatosok részére szabálytalanul engedélyezett kedvezmények megadásával vádolják

M. kir. kassai VIII. honvédparancsnok mint illetékes parancsnok

Ü. 2614/41.—VIII.

NYOMOZÓ- ÉS ELFOGATÓPARANCS

A m. kir. 9. honvéd kiegészítő kirendeltség állományába tartozó

Dr. Benedek Kálmán t. hadnagy ellen ama cselekményei miatt, hogy

1. *a)* Havasalján, 1941. évi október hó 27-ike és november hó 8-a közötti, közelebbről ismeretlen időpontokban, mint munkásszázad-parancsnok, tehát közhivatalnok a hivatalánál fogva kezelésére reá bízott és a legénység élelmezésére szolgáló kincstári tulajdont képező és eddig még ismeretlen, de 200 P-t nyilvánvalóan meg nem haladó értékű élelmiszer felhasználásával a havasaljai, eddig még névleg ismeretlen tanítót és tanítónőt a tiszti étkezdében rendszeresen és ellenszolgáltatás nélkül vendégül látta,

b) ugyancsak a fenti időben, a fentebb említett tanítónő cipőjét, eddig még ismeretlen, de 200 P-t nyilvánvalóan meg nem haladó értékű kincstári talpbőr felhasználásával a század műhelyében megtalpaltatta,

(két rendbeli a Btk. 462. §-ba ütköző hivatali sikkasztás bűntette).

2. Az 1. pont alatti közelebbről ismeretlen időben elöljárója eddig még névleg ismeretlen századosra vonatkoztatva alárendeltje Gyűszű József tart. őrmester és Hajdú György t. őrmester előtt azon kijelentést tette, „volt itt egy minden lében kanál százados" miáltal elöljárójával szemben legénységi állományú alárendeltje előtt a köteles tiszteletet szándékosan mellőzte,

(a Ktbtk. 66. §-ba ütköző és a Ktbtk. 67. § II. tétele szerint minősülő függelemsértés vétsége).

3. *a)* Huszton, 1941. évi október hó 25-ét megelőző, most még ismeretlen időben a fennálló tiltó rendelkezések ellenére 60 fő zsidó alárendelt munkaszolgálatosnak eddig még ismeretlen tartamú szabadságot engedélyezett,

b) Havasalján, 1941. évi november hó 15-e körüli most még ismeretlen napon alárendeltje: Lefkovics munkaszolgálatosnak a fennálló tiltó rendelkezések ellenére Budapestre 1 heti szabadságot engedélyezett,

c) Havasalján eddig még ismeretlen napon a „szigorúan bizalmas" „csak parancsnok kezelheti" jelzésű iratokat dr. Szabó, zsidó munkaszolgálatosával és egy most még névleg ismeretlen munkaszolgálatossal másoltatott,

d) Havasalján, 1941. évi október hó 27-ike és november hó 20-ika közötti időben a fennálló tiltó rendelkezések ellenére a századirodában rendszeresen zsidó munkaszolgálatosokat foglalkoztatott,

e) a *d)* pont alatti helyen és időben a fennálló tiltó rendelkezések dacára a század napiparancsait dr. Szabó zsidó munkaszolgálatossal íratta,

f) ugyancsak a fenti időben a fennálló tiltó rendelkezések ellenére a zsidó munkaszolgálatosok levelezésének ellenőrzésével dr. Szabó zsidó munkaszolgálatost bízta meg és az „ellenőrizve" bélyegzőt az ő őrizetében és kezelésében hagyta,

g) a *d)* pont alatti helyen és időben, mint századparancsnok, a Szolg. Szab. I. R.-ben lefektetett rendelkezések ellenére az alosztály kihallgatását sohasem tartotta meg,

h) ugyancsak a fenti időben, mint századparancsnok a fennálló tiltó rendelkezések dacára kóser konyha működését, és a vágó állatoknak rituális vágását engedélyezte,

i) mint századparancsnok a fennálló rendelkezések ellenére a zsidó munkaszolgálatosok munkaidejét napi 3 órában állapította meg, és hosszabb tartamú munkára őket nem kötelezte,

mely cselekményei által a fegyelem és rend fenntartását célzó és másokat is kötelező parancsok ellen szándékosan cselekedett,

(kilenc rendbeli a Ktbtk. 123. §-ba ütköző szolgálati vétség).

4. Havasalján, 1941. évi november hó 6-án, vagy az azt megelőző napok egyikén, szemlélő elöljárójának egy most még névleg ismeretlen századosnak a zsidó munkaszolgálatosok létszámának vizsgálata során a hiányzó 16 munkaszolgálatos távollétére vonatkozóan, a szolgálati kötelességének szándékos megszegésével azon valótlan jelentést tette, hogy a munkaszolgálatosok az ő tudtán kívül önkényesen távoztak Ökörmezőre, bár azoknak az eltávozásra az engedélyt ő adta meg, miáltal szolgálati ügyben szándékosan valótlan jelentést tett,

(a Ktbtk. 133. § 3. pontjába ütköző szolgálati vétség).

5. Havasalján, 1941. évi október hó 27-ike és november 20-ika közötti, közelebbről ismeretlen időben, mint munkásszázad parancsnok tudomásul bírt, hogy alárendeltjei Weisz Jenő és Wilder Ezel munkaszolgálatosok a munkásszázad vágó állatainak vásárlásánál az eladótól a vételárat jóval meghaladó értékről szóló nyugtát szereztek be, s azt a hivatalos pénztárkönyvbe bevezetve a pénzkülönbözetet a munkásszázad pénztárából felvették és az így szerzett pénzösszeget eddig még ismeretlen célokra fordították, miáltal szolgálati kötelességének szándékos megszegésével az alárendeltjei részéről észlelt kötelességszegésekkel szemben a körülmények szerint szükséges intézkedéseket a lehetőséghez képest meg nem tette,

(a Ktbtk. 133. § 8. pontjába ütköző szolgálati vétség).

6. A 4. pont alatti cselekményével kapcsolatosan 1941. évi november hó 6-án alárendeltjét Gyűszű József t. őrmestert azon kijelentésekkel, hogy „nézze Gyűszű őrmester, tegnap itt volt egy minden lében kanál százados, aki kereste az embereket. Itt van egy névsor 16 zsidóval ezek a létszám ellenőrzésekor úgy hiányoztak mintha én nem tudtam volna, hogy elmentek. Ezt a névsort én azért adom magának, hogyha valaki kérdezi magát azt jelentse, hogy maga ezekért ment be Kőrösmezőre. Tehát maga hivatalosan, nem szabadságon volt, hanem ezekért a zsidókért ment be Kőrösmezőre. Ezeket a zsidókat én meg is büntettem kikötéssel, amit Hajdú őrmester már végre is hajtott" szándékosan rábírni törekedett arra, hogy nevezett tart. őrmester a szolgálati kötelességének szándékos megszegésével szolgálati ügyben valótlan jelentést tegyen,

(a Btk. 9. §-a szerinti felbújtói minőségben elkövetett, a Ktbtk. 133. § 3. pontjába ütköző szolgálati vétség).

7. Mint munkásszázad-parancsnok több alkalommal az alája rendelt munkaszolgálatosok vendégeként velük együtt mulatozott, ilyen alkalmakkor szolgálaton kívül nagymértékben megittasodott, az alárendelt legénysége előtt tiszthez nem méltó módon, azoknak jelenlétében egy most még névleg ismeretlen havasaljai tanítónővel alsóruhára vetkőzve táncolt, mely cselekményei által a honvéd tiszti állást alárendelt legénysége előtt igen rossz megítélésének tette ki, (a Szolg. Szab. I. R. ált. hat.-bá ütk. fegyelmi kihágás),

a Kbp. 137. § (1) bekezdés alapján ügyészi nyomozó eljárást rendelek el.

Egyben terhelt ellen a Kbp. 176. § 2., 3. és 5. pontjai alapján a vizsgálati fogságot is elrendelem,

m e r t

az alkalmazandó büntetés előrelátható nagysága miatt a terhelt szökésétől lehet tartani, továbbá mert alaposan feltehető, hogy a terhelt a tanúkra az igazság kiderítését akadályozó módon hatni törekszik, és végül mert a terhelt katonai okokból nem hagyható szabadlábon.

Kassa, 1941. évi december hó 30-án.

P. H.

A másolat hiteléül:
Kassa, 1941. dec. 30.

olvashatatlan aláírás
irodavezető

vitéz Lakatos vőrgy. s. k.
illetékes parancsnok

Géppel írt, hiteles másolat. — HIL. HM. eln. 13—1942—13—206—34 747.

A közölt nyomozó- és elfogatóparancsot 1942. január 3-án iktatták a honvéd-vezérkar főnökének ügyészségén, majd két nap múlva, 1942. január 5-én a Honvédelmi Minisztérium 13. osztályán.

1942. január 21-én a kassai VIII. honvédhadtest-parancsnok ügyésze felterjeszti Benedek Kálmán személyi adatait: Dr. Benedek Kálmán Vizaknán 1892. évi február hó 11-én született, budapesti illetőségű, magyar anyanyelvű, ref. vallású, nős Bölcskévy Erzsébettel, egy fiúgyermek atyja, polgári foglalkozására nézve ny. áll. kir. járásbíró, atyja; néhai Benedek Kálmán, anyja: Csengeri Ilona, vagyontalan, sorozási éve: 1916., tart. hadnagy a m. kir. gödöllői 9. honvéd kiegészítő kirendeltség állományában, a II. osztályú vitézségi érem, Károly csapatkereszt, a Háborús Emlékérem és az Erdélyi emlékérem tulajdonosa.

Benedek Kálmánt 1942. február 27-én szabadlábra helyezik, tekintettel foglalkozására, valamint arra, hogy a tanúk kihallgatása megtörtént, és azok egy része Galíciában tartózkodik, továbbá, arra, hogy a terheltet a közeljövőben nemtényleges állományba helyezik vissza.

1942. június 2-án a Kassai, VIII. Honvédhadtest ügyésze a feljelentést illetékességi okokból a Budapesti I. honvédhadtest-parancsnokához, mint illetékes parancsnokhoz átteszi — a Kassai VIII. Honvédhadtest-Parancsnokság rendelete alapján.

1942. október 16-án a Budapesti I. Honvédhadtest-Parancsnokság ügyésze jelenti a honvédelmi miniszternek: „illetékes parancsnokom a nyomozóparancs 1. és 5. pontjában foglalt bűncselekmények tekintetében a terhelt bűnvádi üldözését a Kbp. 239. § 3. pontja alapján megszüntetni rendelte, minthogy a további eljárásból bizonyítékok hiánya miatt eredmény nem várható."

1943. május 19-én a HM. eln. 13. osztálya megsürgeti a honvédtörvényszéknél a vád tárgyában hozott jogerős ítéletet.

A honvédtörvényszék, mint ítélőbíróság, 1943. január hó 28-án kelt ítéletét — melyben Benedek Kálmánt bűnösnek mondotta ki 9 rendbeli fegyelem és rend elleni, valamint szolgálati és felbújtó vétségben s ezért 3 havi és egy heti fogházra mint fő-, továbbá lefokozásra, mint mellékbüntetésre ítélte — megküldötte a Honvédelmi Minisztérium 13. osztályának.

1943. június 8-án az ítéletet láttamoztatták a 8ny., az 1b., a 2é. és a Vezérkari Főnökség fegyelmi-becsületügyi osztályával, majd június 20-án irattárba helyezték.

64.

1942 február 14—április 15

A Vezérkari Főnökségen és a Honvédelmi Minisztériumban készített feljegyzések a munkaszolgálatosok ruházatával kapcsolatban

1942 február 14

a) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának álláspontja

P. d.

A HM. 1a. oszt. 56/bbk. 1a.—1942. sz. alatt megindított kezdeményezéséhez, hogy RM. esetén a mozgósításra kerülő ala.-ok létszámának 10%-áig mindenkor zsidó munkásala.-ok is mozgósításra kerüljenek, az 1. Vkf. oszt. a csatolt betétlapon fejtette ki véleményét.

Az 1. Vkf. oszt. hozzászólásának a kivonuló munkásalakulatok ruházatára vonatkozó része időszerűvé vált.

A Vkf. Úr Önagyméltósága az 1. Vkf. oszt. véleményével egyetértett, azzal a hozzáfűzéssel, hogy a zsidók ne *sárga karszalagot* viseljenek — mert azt a jelzést a németek különleges szerveik jelzésére használják —, hanem ehelyett fehér karszalag a mogendovi csillaggal volna alkalmazandó.

Lássa r. u. kbt. III. Csfség.
szíves intézkedés céljából.

II. 13. *Koltai* szds.
Zachár ezds.
II. 14. *Sáska* ov.
L. II. 14. *V[örös]*

Géppel, részben kézzel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4329.

Az iraton, 1942. évi II. 14-i dátummal, Sáska aláírásával, a következő, bélyegzővel nyomott szöveg olvasható: „Vkf. úrnak jelentettem"; — megjegyzendő, hogy az irat befejező része a „azzal a hozzáfűzéssel" szavaktól a „volna alkalmazandó" szavakig Sáska kézírása, feltehetően a Vkf.-el történt tárgyalás után került a szövegbe.

---

(64)

1942 február 6

a—1. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának az a) iratban említett álláspontja

A kbt. 1a. oszt. javaslatával egyetért. A 2. és 3. pontra vonatkozóan az osztály a kivonuló hdm. hds. konkrét szervezetébe 45, a hds. KMOF. szervezetébe további 24 zsidó munkás szd.-ot állított be.

Ez összesen 69 munkás szd.-ot, létszám szerint kb. 14 000 zsidót jelent. Ez a létszám a kivonuló hdm. hds. élelmezési állományának megközelítőleg 10%-át teszi ki.

Az 5. pontra vonatkozóan az osztály legalább 18 munkás szd.-ot tart szükségesnek a jelenleg Ukrajnában levő megszálló csapatokhoz. Munkaalkalom ott számukra bőségesen adódik, tekintettel a hóolvadás utáni útkarbahelyezési munkálatok nagy fontosságára.

Szükségesnek tartjuk és feltétlenül végrehajtandónak javasoljuk a munkás alakulatoknak a honvédség csapataitól való éles megkülönböztetését a külsőben is. Legcélszerűbb volna, ha a zsidók legalább a KMOF. szervezetben és az Ukrajnában megszálló csop.-nál saját polgári ruhában sárga karszalaggal ellátva vonulnának ki, amit a nehéz egyenruha helyzet is indokol. Ha ez megvalósítható nem volna, magyar nemzeti jellegétől (nemzetiszínű sapkarózsa, koronás gombok stb.) megfosztandó honvédségi selejt- vagy gyakorlóruházattal kellene őket ellátni. A sárga karszalagot ez esetben is viselnék.

A külső megkülönböztetésre vonatkozó javaslatunknak eddigi elképzeléseinket messze meghaladó jelentősége van, mert csapataink szoros német kötelékben fognak hadműveleti alkalmazásra kerülni.

A fentieket a Vkf. Úr Önagyméltóságának jelentettem.

A Vkf. Úr az 1. Vkf. oszt. véleményével egyetért.

K. II. 6. *Sáska* ov.

Géppel, részben kézzel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4329.

---

(64)

1942 március 5

b) A III. Csoportfőnökség álláspontja

A 27 300. eln. 8.—1941. számú rendeletben a HM. Úr úgy döntött, hogy a zsidó munkaszolgálatos legénység a legfelső ruhadarab balkarján citromsárga posztóból vagy vászonból készült karszalagot visel.

A HM. Úr döntése után központi készletként már beszereztünk 25 000 db sárga karszalagot; ezenkívül a hdt. pság.-ok beszereztek kb. 1000—1000 db-ot, úgyhogy az összes készlet jelenleg kb. 35 000 db sárga karszalag.

A HM. Úr döntésére való tekintettel a forgalomszabályozó szd.-ok eddigi sárga karszalagjának megváltoztatása is folyamatba tétetett (4. Vkf. oszt.).

Az 56/bbk. 1a.—1942. számú ügyiratban (zsidók háborús alkalmazása) az 1. Vkf. oszt. f. évi február 6-án azt javasolta, hogy a KMOF. kötelékében és az Ukrajnában dolgozó zsidók saját polgári ruhában sárga karszalaggal vonuljanak ki.

A jelenlegi, II. 14-én kelt Vkf. kívánalom eltér az eddigi javaslattól.

Tekintettel arra, hogy az 1a. osztály az idézett ügydarabon a zsidó kérdés több elvi vonatkozását kívánja döntés elé terjeszteni, felkértük az 1a. osztályt, hogy egyidejűleg jelentse a HM. Úrnak, a vezérkar főnöke Őnagyméltóságának újabb kívánalmát és kérjen döntést különös tekintettel arra, hogy a HM. Úr már egyszer döntött, annak alapján a készleteket beszereztük, viszont a kérdés rendezése jelenleg sürgős.

A döntést annak idején jelenteni fogjuk.

III. 5. *Zsigmondi* őrgy.

Géppel, részben kézzel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4329.

A 2r. osztály II. 18-án kelt átiratában közli, hogy „a jelenlegi molinó anyag beszerzési egységárát figyelembe véve

1 db fehér (mogendovi[di] csillaggal) karszalag .. .. kb. 0,75 P
1 db sárga karszalag
(az eddig már megrendelt kivitelben) .. .. kb. 0,80 P

Kovalszky alez."

---

(64)

1942 március 6

c) *A Vezérkari Főnökség 1. osztályának újabb megjegyzése*

A III. Csfség. újabb döntést fog kérni a sárga karszalag használatát illetőleg. Ellenérve az, hogy kb. 35 000 db sárga karszalag már be van szerezve. Lehet olyan megoldást találni, amely

mellett a készletben levő sárga karszalagot felhasználhatjuk, pl. ha ezekből készítjük el az 1. Vkf. oszt. által javasolt ún. zsidó csillagot.

Célszerű volna, ha az 1a. oszt. előkészítés alatt álló javaslatában a zsidó szd.-ok ruházatának szabályozására részletesen kitérne. (Lehetőleg ne viseljenek egyenruhát, hanem vasút-, posta-, rendőrtartalék stb. által selejtezett ruházatot megfelelő feltűnő jelzéssel.)

Lássa r. u.-on: 1a. oszt. III. 6. *Szentpály* szds.
szíves intézkedés végett. III. 6. *Sáska* ov.
L. III. 6. *V[örös]*

Géppel, részben kézzel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4329.

---

(64)

1942 március 17

d) *Az 1a. osztály állásfoglalása*

A HM. Úrnak a 232/bbk. 1a.—1942. számú ügydarabban közölt döntése értelmében.

A kivonuló zsidó munkásalakulatokban a zsidó munkások ruházata:

polgári ruha,
katonasapka,
sárga karszalag.

Gondoskodni kell azonban arról is, hogy a munkára alkalmas ruhával nem rendelkezők lehetőleg zsákmányolt (jugoszláv, csehszlovák) ruhaanyag felhasználásával megfelelően felöltöztethetők legyenek. (Természetesen a zsákmányolt ruhát minden egyenruhajellegétől meg kell fosztani.)

Hdm. csf. Úrnak jelentettem.
Vkf. Úrnak jelentettem.

III. 17. *Hankovszky* ezds.
1942. III. 17. *Pesty* szds.

Géppel, részben kézzel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4329.

Az eln. 1. Vkf. osztály III. 24-én kelt további feljegyzése szerint a „HM. Úr döntése, hogy a zsidó munkaszázadok polgári ruhát és sárga karszalagot viselnek":

Egyben — „A Vkf. Úr parancsára" — újból felhívták a honvédelmi miniszter figyelmét arra, hogy a sárga karszalag alkalmazásából „komplikációk származhatnak".

---

(64)

1942 március 31

e) A vezérkari főnök átirata a honvédelmi miniszterhez: a zsidó munkaszolgálatosok sárga karszalag helyett „sárga zsidócsillaggal ellátott fehér karszalagot" viseljenek

M. kir. honvéd vezérkar főnöke
4329. szám eln. 1. Vkf.—1942.

Kivonuló zsidó munkásala.-ok ruházata

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK
(1a. oszt. útján)

Budapest, 1942. évi március hó 31-én. *Budapest*

Nagyméltóságod a közelmúltban úgy döntött, hogy a kivonuló zsidó munkás szd.-ok polgári ruhában, katonasapkával és sárga karszalaggal ellátva teljesítsék szolgálatukat. (232/bbk. 1a.—1942. sz.)

Fel kell hívnom Nagyméltóságod figyelmét arra a körülményre, hogy a sárga karszalagot a német hadsereg különleges szerveinek megkülönböztetésére használja. A zsidó munkás szd.-ok által viselt sárga karszalag egyrészt tévedésekre fog alkalmat adni, másrészt a német klgs. szervek érzékenységét sérteni fogja.

Sárga karszalag helyett ezért sárga zsidócsillaggal ellátott fehér karszalag viselését kérem elrendelni.

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke helyett:
v. Bajnóczy altbgy.

Géppel írt tisztázat, Bajnóczy saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1942—1—15 802.

Az iratot 1942. április 4-én iktatták a Honvédelmi Minisztérium elnöki 1a. osztályán. Az elnöki 1a. osztály 1942. IV. 8-án előterjesztette a honvédelmi miniszternek az e) alatt közölt átiratot.

A honvédelmi miniszter döntése: „marad a sárga (már beszerzett) karszalag, nincs mód újakat csinálni, — ezek civilruhások, nem téveszthetők össze a német különlegesekkel."

Az ügyiratot a miniszteri döntés után további intézkedés, illetőleg az átirat megválaszolása végett áttették a III. Csfség.-hez. A III. Csfség. felkérte a Vezérkari Főnökség elnöki 3. osztályát, hogy a honvédelmi miniszter döntéséről értesítse a német hadvezetőséget, azonban a társosztály nézete szerint „nemkívánatos most a német hadvezetőséget erről értesíteni, hanem a 2. hds. pság. felvonulása alkalmával tájékoztassa elöljáró német pság.-át a mu. szd.-ok mikénti felszereléséről."

A III. Csfség. a fentieknek megfelelően a 2. hds. parancsnokságot 3597/M. Csfség. 1942. sz. rendelettel utasította, s ugyancsak intézkedett a forgalmat szabályozó századok más színű karszalaggal való ellátásáról.

---

(64)

1942 április 15

f) A honvédelmi miniszter tervezett válasza a vezérkari főnökhöz az e) alatt közölt átirattal kapcsolatban

Tervezett
Vkf. úrnak (1. Vkf. oszt.) Bp.

K i a d v á n y !

A 4329. eln. 1. Vkf. 1942. számú átiratára:

Értesítem Nagyméltóságodat, hogy[1] a kivonuló mu. szd.-ok zsidó beosztottjai polgári ruhában, sárga karszalaggal ellátva teljesítenek szolgálatot.

A sárga karszalagok beszerzése már megtörtént. A polgári ruhában szolgálatot teljesítő zsidó munkaszolgálatos alakulatok bizonnyal nem téveszthetők össze a német különleges alakulatokhoz tartozókkal.[2]

---

[1] Kimaradt a következő két sor: „a HM. úr 364/Bbk. III. Csfség. 1942. számú ügyiratban úgy döntött, hogy..."

[2] A fogalmazvány második bekezdése eredetileg így szólt:

„Mivel a sárga karszalagok beszerzése már megtörtént, új karszalagok csináltatására meg nincs mód, a zsidó beosztottak pedig polgári ruhában teljesítenek szolgálatot és így nem téveszthetők össze a német különleges alakulatokhoz tartozókkal, a sárga karszalag helyett más színű karszalagnak a rendszeresítésére nincs szükség."

[3]3597/M. III. Csfség.—1942. számú rendelettel utasítottam a 2. hds. pság.-ot, hogy felvonulása alkalmával tájékoztassa elöljáró német pság.-át, hogy a mu. szd.-ok miképpen vannak felszerelve.

Egyébként Weinknecht német ezds. szóbeli tájékoztatást is kapott a zsidó szd.-ok ruházatáról.[4]

A forg. szab. szd.-ok eddigi sárga karszalagjának megváltoztatása folyamatban van. (4. Vkf. oszt.)[5]

1942. IV. 14.
Martonfalvay alez.
IV. 14. *Zsigmondi* őrgy.
L. IV. 15. *Sch[moll]*
K. IV. 15. *H[eszlényi]*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. III. Csfség.—1942—1—15 802.

Az egyik parancsnok (valószínűleg Zsigmondi őrnagy) javításokat eszközölt a fogalmazványon. Az 1—5. sz. jegyzetben közöljük az eredeti szövegrészeket.

65.

1942 február 18

A vezérkar főnökének rendelete az 1. Vkf. osztályhoz a zsidó legénység, elsősorban a gépkocsivezetők állítólagos üzérkedéseinek megakadályozására

M. kir. honvéd vezérkar főnöke

93 030. szám. eln. 3. Vkf.—1942.

Zsidó honvédek üzérkedéseiről jelentés

1. Vkf. osztály

Budapest, 1942. évi február hó 18-án. *Budapest*

[3] Kimaradtak a bekezdés első szavai, éspedig: „A 3. Vkf. oszt. kérésére"

[4] Ez a bekezdés eredetileg nem szerepelt a kéziratban, a margóra írták színes ceruzával.

[5] Az utolsó bekezdés eredeti szövege: „A forg. szab. szd.-ok karszalagjának rendszeresítése folyamatban van."

Megállapítást nyert, hogy a határon át közlekedő zsidó legénység, különösen a zsidó gk. vezetők a kínálkozó lehetőségeket felhasználva az országból engedély nélkül és jogellenesen kivitt pengővel, majd az érte vásárolt külföldi fizetési eszközökkel, tömegesen üzérkedik, a galíciai lakosság körében uzsorás jelleggel bíró csereüzleteket bonyolít le, Magyarországról kiutasított zsidókat sorozatosan csempész vissza az országba és általában a honvédség tekintélyére és az ország gazdasági életére rendkívül káros tevékenységet fejt ki.

A fentiekkel kapcsolatban az alábbiakat rendelem:

a) Zsidó legénység az ország határát akár belülről kifelé, akár pedig kívülről befelé, csak tisztvezette zárt kötelékben lépheti át.

E tilalmat a VIII. hdt. pság. a hv. őrsökkel a legszigorúbban ellenőriztesse.

b) Megtiltom, hogy zsidó legénység egyenként vagy kisebb csoportokban a vasúton történő személyirányítás keretében utazhasson.

A 102. szi. álls. (Hegyeshalom) és 103. szi. álls. (Kassa) zsidó legénységet vasúton nem irányíthatnak, a Megsz. csop. pság.-ok zsidókat vasúton a hátországba nem küldhetnek. Zsidók a hdm. területre vagy a hdm. területről csak gyalogmenetben, tiszt pság.-a alatt indíthatók útba (nem vonatkozik a Kszv. által irányított zárt tiszt szállítmánypk.-kal rendelkező szállítmányokra).

c) Utasítom a Megsz. csap. pság.-okat, valamint a VIII. hds. pság.-ot, hogy az összes, az ország határán kívül alkalmazott ala.-oknál tiltsák meg, hogy zsidó legénység bármiféle itthon értékesíthető tárgyat beszerezhessen. Ily, a hdm. területén a zsidó legénység által beszerzett tárgyakat az ala. pk.-ok kobozzanak el.

d) A Megsz. csop. pság.-ok, valamint a VIII. hdt. pság. utasítsák az összes nekik alárendelt ala.-ok pk.-át, hogy a zsidó honvédek tevékenységét kísérjék fokozottabb figyelemmel.

A zsidó honvédeket időnként rajtaütésszerűen motozzák meg, felszerelésüket és csomagjaikat kutassák át annak megállapítására, hogy nem forog-e fenn csempészés vagy üzérkedés gyanúja.

e) A VIII. hdt. pság. a volt orosz határon a hv. őrsök útján a legszigorúbb ellenőrzést vezesse be.

E célból a volt orosz határon levő hv. őrsöket utasítani kell, hogy a nem tisztvezette egységeket, gk. oszlopokat, egyes gépjárműveket a legszigorúbban vizsgálják át, abból a szempontból, hogy nem forog-e fenn a külföldi fizetési eszközökkel való üzér-

kedés, árucsempészés, vagy kiutasított zsidók visszacsempészésének a gyanúja. A hv. őrsök feladatává kell tenni, hogy zsidó honvédektől minden itthon értékesíthető, a hdm. területről származó tárgyat elkobozzanak. Ha az egységet tiszt vezeti, akkor az illető tiszt a hv. őrs. pk.-kal közli, hogy alakulatát, különösen az alakulatnál levő zsidó honvédeket átvizsgálta.

f) Megtiltom, hogy a volt orosz határ mentén a határtól D-re és É-ra csatlakozó 80—80 km-es sávban zsidó honvédek által vezetett gk.-k, másként mint tisztvezette zárt kötelékben, vagy tiszt pság.-a alatt álló gk.-n vezethessenek, avagy ily gépkocsikon — kivéve a tisztvezette zárt oszlop esetét — mozoghassanak.

Eme rendeletemet a VIII. hdt. pság., a hátország területén a csö. bevonásával is, ellenőriztesse. A galíciai területen e rendeletem ellenőrzéséről a 103. elle. pk., és addig, ameddig előrevonásra nem kerül, a III. u. zlj. pk. tartozik gondoskodni.

g) Elrendelem, hogy a jövőben minden a zsidó legénység által okozott visszaélést, üzérkedést, az alárendelt pság.-ok elöljáró pság.-ok útján ide — függetlenül a folyamatba tett megtorló intézkedésektől — nekem jelentsék.

h) A jelen rendeletemet minden ala. zsidó legénységének ki kell hirdetni azzal, hogy amennyiben még további, az ország érdekét veszélyeztető cselekmények fognak előfordulni, az összes zsidó legénységet egyaránt sújtó, az ország hadiállapotához mért intézkedéseket fogok folyamatba tenni.

i) A 103. ello. (Sienki) pk.-a az esetleg hozzá beosztott zsidó gk. vezetők leváltására tegyen sürgős javaslatot.

Kapják (megküldöm): K. és Ny. megsz. csop. pság., I—IX. hdt. pság.-ok, 102., 103. szi. álls., 104. ello., III. u. zlj. pk., 1., 2., 5., 7k., 7m., 7ö. Vkf. oszt.-ok, Vkf. fbü. oszt., Vkf. ügyésze. HM. 1b. oszt., HM. 10. oszt., HM. 1a. oszt., HM. III. Csfség. (hdm. agi. alo.).

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke helyett:
vitéz Bajnóczy altbgy.

Géppel írt tisztázat, Bajnóczy saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1.—1942—4379.

Iktatva: eln. 1. Vkf. 4379. sz. 1942. II. 20-án. Az iraton tintával: „Tudomásul".

66.

1942 március 3

a) A Honvédelmi Minisztérium 15. osztálya megküldi a Vezérkari Főnökség 1. osztályának a honvédelemről szóló 1939 : II. tc., és az első világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréseiről szóló 1938 : IV. tc. módosításáról és kiegészítéséről készült törvényjavaslatot

M. Kir. Honvédelmi Minisztérium. *15. osztály.*

59. szám. Bbk. 15—1942.

A honvédelemről szóló 1939 : II. tc., valamint az 1914—1918. évi világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréseiről szóló 1938 : IV. tc. módosításáról és kiegészítéséről készült törvényjavaslat.

A Kbt. 1. Vkf. ov. Úrnak

Budapest, 1942. évi március hó 3-án. *Budapest*

A honvédelemről szóló 1939 : II. tc., valamint az első világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréséről szóló 1938 : IV. tc. módosítása és kiegészítése tárgyában készült, és második fogalmazásában a kbt. társosztálynak (csoportnak) a 22/Bbk. 15—1942. szám alatt megküldött törvénytervezetet az igazságügyminiszter úr szakképviselőivel és egyes vonatkozásokban a pénzügyminiszter úr szakképviselőjével az osztály letárgyalta.

Az ezek alapján elkészített szöveg átiratilag a mai napon valamennyi társminisztériumnak megküldetett.

A törvénytervezetet eme legújabb alakjában indokolásával együtt az osztály tudomásulvétel végett azzal küldi meg, hogy az abban foglalt rendelkezések a honvédelmi miniszter úr Őnagyméltósága döntése értelmében — a társminiszter urak további hozzászólásától függően — immár véglegesek.

Az 1. § (3) bekezdésében a zsidónak minősítésére vonatkozó rendelkezés alternatív szöveggel vétetett fel. A minisztertanács dönti el, hogy az 1939 : IV. tc., vagy pedig az 1941 : XV. tc. ide-

vonatkozó rendelkezése szerinti minősítés kerüljön-e a végleges szövegbe.

Ha mindazonáltal a javaslat részleteit illetően, vagy szövegezési szempontból a t. társosztály (csoport) részéről észrevétel merülne fel, kéri az osztály, hogy azt legkésőbb f. hó 16. napjáig szíveskedjék közölni. Amennyiben eddig az időpontig a t. társosztály (csoport) nem nyilatkoznék, az osztály ezt olybá veszi, hogy észrevétel nem merült fel.

Kapják: a kbt. II., III. Csf. urak, a III. Csf. úr 2. helyettese, a VI. és VII. Csf. urak, a Psz., 1a., 1b., 4., 6k, 10., 13., 14., 16., 17a., 18., 20., 22., 23. és 40. osztályok, úgyszintén az Elnöki osztály; a t. 1. Vkf. és Vkf. bü. osztályok, továbbá a Gkf. úr.

Dr. Bernáth
miniszteri osztályfőnök
a HM. 15. osztály vezetője

Eredeti tisztázat, Bernáth saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4465.

Az iratot 1942. III. 5-én iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályon.

---

(66)

1942 március 3

a—1. Az a) alatt közölt irat 1. sz. melléklete:
a törvényjavaslat-tervezet szövege

Törvényjavaslat

a honvédelemről szóló 1939 : II. törvénycikk, valamint az 1914—1918. évi világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréséről szóló 1938 : IV. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről.

1. §

(1) Zsidók leventeképzésben nem részesülhetnek.

(2) Zsidó hadkötelesek sem a honvédség, sem a csendőrség kötelékében fegyveres szolgálatot nem teljesítenek.

(3) A jelen törvény alkalmazása szempontjából zsidó az, akit az 1939 : IV. tc. 1. §-a[1] értelmében zsidónak kell tekinteni. Az úgynevezett erdélyi szombatosokra és ivadékaikra az 1941 : XV. tc. 16. §-ának rendelkezései irányadók.

(4) Annak a megállapításában, hogy a jelen törvény szempontjából ki a nemzsidó és ki a zsidó, az 1941 : XV. tc. 9. és 16. §-ának rendelkezései irányadók azzal, hogy nemzsidó az olyan személy is, aki származására és vallására nézve az említett 9. § utolsó bekezdésében foglalt meghatározásnak megfelel.

2. §

(1) Zsidókat a leventekötelezettség helyett a kisegítő szolgálatra való előképzés kötelezettsége terheli.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott előképzésre az 1939 : II. tc. (a továbbiakban Hvt.) 6—13. §-aiban foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a honvédelmi miniszter a Hvt. 9. §-ának (1) bekezdésében megállapított hetenkénti kiképzés helyett egyes községekben (városokban) lakó kötelezettekre vonatkozóan évenként három hetet vagy havonként két napot meg nem haladó összefüggő kiképzést rendelhet el.

(3) A (1) bekezdésben meghatározott előképzés a büntető rendelkezések alkalmazása szempontjából a leventekötelezettséggel esik egy tekintet alá.

3. §

(1) Zsidó hadkötelesek szolgálati kötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. Erre a szolgálatra — a jelen §-ban foglalt eltérésekkel — a Hvtnek a hadkötelezettségre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.

(2) A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat, illetőleg karpaszomány nélkül teljesítik még abban az esetben is, ha korábban tiszti, tiszthelyettesi (altiszti) vagy tisztesi rendfokozatuk volt, illetőleg karpaszományt viseltek; tartalékos tiszti kiképzésre nem jelentkezhetnek; ez a rendelkezés reájuk a szolgálati kötelezettség körén kívül is irányadó.

(3) A Hvt. 42. §-a alapján papi (papjelölti) kedvezményben részesített zsidó hadkötelesek közül e 42. § (1) bekezdésében

[1] A törvény számát piros ceruzával aláhúzták, s az irat szélén a következő megjegyzés olvasható: „Inkább az 1941. évi házassági törvény! Ellentét az indokolásnál."

megszabott kiképzésben csak a kisegítő szolgálatra kötelezettek lelkigondozásához szükséges számú személyt kell részesíteni; a papi (papjelölti) kedvezményben részesült többi zsidó hadköteles — ideértve azt is, aki besorozása idején már alkalmazott rabbi vagy hitoktató — a póttartaléki szolgálat tartamának megfelelő szolgálatot teljesít.

(4) A több katonát adó családok kedvezményére vonatkozó rendelkezés (Hvt. 45. §) a kisegítő szolgálatra kötelezettek tekintetében nem nyer alkalmazást.

(5) A kisegítő szolgálatra kötelezettek családi segélyben (Hvt. 79. §), illetőleg családtagjaik hadisegélyben (Hvt. 222. §) nem részesíthetők.[2]

(6) A kisegítő szolgálatra kötelezettek fegyver (szolgálati) gyakorlatot — a Hvt. 54. §-ának (4) bekezdésének meghatározott rendkívüli gyakorlat kivételével — nem teljesítenek.

(7) A lövészkötelezettség (Hvt. 55. §) a zsidókra nem terjed ki.

4. §

Azt, hogy a 3. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezések a jelen törvény hatálybalépése előtt szerzett katonai érdemeik alapján kikre és mennyiben terjednek ki, úgyszintén az 1—3. §-okkal kapcsolatos részletes szabályokat a honvédelmi miniszter állapítja meg.

5. §

(1) A Hvt. 2. §-a akként egészíttetik ki, hogy a honvédelmi kötelezettség a közérdekű munkaszolgálat kötelezettségét is magában foglalja.

(2) A Hvt., valamint a jelen törvény büntető rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából a közérdekű munkaszolgálat kötelezettsége a honvédelmi munkakötelezettséggel esik egy tekintet alá . . .[3]

[2] Az irat szélén a következő megjegyzés olvasható: „Miért a kis zsidót ütjük? Fel kell vetni, hogy kapnak, de azt a zsidó egyházközségek folyósítják!"

[3] A 6-tól 23. §-ig más, a munkaszolgálattal nem összefüggő, katonai kérdéseket tárgyal a törvényjavaslat, mint pl. a leventekötelezettség nyilvántartása, a tiszteknek a rendfokozatukról való lemondása, a tartalékos tiszti kiképzés, a tartalékos mérnöki kiképzés, az öröklött mezőgazdaság birtoka című kedvezményben részesített személyek katonai szolgálata. A 19. § kimondja, hogy „a béke idején a honvédelmi munkára való bármilyen igénybevétel a rendes fegyvergyakorlattal esik egy tekintet alá".

23. §

(1) Vétséget követ el és két évig terjedhető fogházzal büntetendő az a hadköteles, aki az ország területét a Hvt. 34. §-ának (1) bekezdésében (a jelen törvény 11. §-ában) foglalt rendelkezések ellenére engedély nélkül elhagyja, vagy a kapott engedély korlátait túllépi.

(2) Bűntett az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény és büntetése öt évig terjedhető börtön, ha a cselekmény célja a katonai szolgálatra behívás meghiúsítása volt, vagy ha háború idején az állítási kötelezettség kikerülése céljából követik el.

(3) A Hvt. 178. §-a hatályát veszti.

24. §

(1) A Hvt. 181. §-ának (1) és (2) bekezdése alá eső vétség büntetése háború idején öt évig terjedhető fogház.

(2) Ha azonban a behívóparancs iránt akár béke, akár háború idején tanúsított engedetlenség vétségének tettese a behívásnak utóbb önként eleget tett — amennyiben a mulasztás két napnál tovább nem tartott, vagy az eset egyébként csekélyebb súlyú —, a büntetés hat hónapig terjedhető fogház.

(3) Ha a tettes akár tényleges, akár nemtényleges katonai személy, a behívó parancs iránt engedetlenségre csábítással katonai bűncselekményt követ el.

25. §

A Hvt. 212. §-ának (7) bekezdése akként módosíttatik, hogy a Hvt. alapján kibocsátott rendeletben meghatározott kihágás esetében az 1929 : XX. tc. 59. §-a (1) bekezdésének 3. pontja alkalmazása szempontjából szakminiszternek — amennyiben a rendelet eltérően nem rendelkezik — a honvédelmi minisztert kell tekinteni.

26. §

A Hvt. 213. §-ának (9) bekezdése azzal egészíttetik ki, hogy a katonai büntetőbíráskodás körébe tartozik az a bűncselekmény is, amelyet a behívóparancs iránt tanúsított engedetlenség vagy az arra való csábítás tettese ennek a bűncselekménynek előmozdítása vagy leplezése végett követ el.

27. §

A Hvt. 218. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezés értelmében a honvédelmi tárca keretében elszámolandó pénzbüntetések a honvédelmi miniszter kezelése alá tartoznak, és azokat a hadbavonultak hozzátartozóinak, valamint a hadigondozásra szorulóknak segélyezésére kell fordítani.

28. §

A honvédség jövedéki büntető bíráskodásában (Hvt. 220. § [1] bek.) alkalmazandó anyagi jogszabályokat a pénzügyminiszter az igazságügy- és a honvédelmi miniszterrel egyetértve, az alaki jogszabályokat pedig a honvédelmi miniszter az igazságügy- és a pénzügyminiszterrel egyetértve rendelettel állapítja meg és ezzel a rendelettel a jövedéki büntető eljárás rendes szabályai szerint a pénzügyi hatóság hatáskörébe tartozó jövedéki kihágásokat ebben a körben is a pénzügyi hatóság hatáskörébe utalhatja.

29. §

(1) A Hvt. 220. §-ának (1) és (2) bekezdésében felsoroltakon felül a honvéd büntetőbíráskodás alatt áll az a polgári személy is;

1. aki a fegyveres erő mozgósított (hadiállományra kiegészített) csapatainak (parancsnokságainak, hatóságainak, intézeteinek) kíséretéhez tartozik az ilyen viszony tartama alatt elkövetett bármely bűncselekmény miatt;

2. akit különleges légvédelmi szolgálatra (Hvt. 133. §) akár törvényes kötelezettség, akár önkéntes jelentkezés alapján igénybevettek, az ilyen viszony tartama alatt a szolgálat (munka) helyén, vagy a szolgálattal (munkával) összefüggésben elkövetett bármely bűncselekmény miatt;

3. aki törvény, vagy szerződés alapján katonai vezetés alatt teljesít valamely szolgálatot vagy munkát, az ilyen viszony tartama alatt a szolgálat (munka) helyén, vagy a szolgálattal (munkával) összefüggésben elkövetett bármely bűncselekmény miatt;

4. aki — az 1—3. pontokban említett eseteken felül — a honvédelmi központi igazgatás körében, úgyszintén az is, aki katonai parancsnokságnál, katonai hatóságnál vagy katonai intézetnél a hadviselés érdekeit érintő munkakört, szolgálatot vagy munkát katonai személy vagy katonai hatóság közvetlen utasításai szerint lát el, az erre vonatkozó szolgálati kötelességének megsértésével elkövetett bűncselekmény miatt.

(2) A polgári személyeknek tudtára kell adni azt, hogy az előbbi bekezdés 1—4. pontjában megjelölt viszony tartama alatt az ugyanott meghatározott terjedelemben katonai büntető bíráskodás alá tartoznak.

30. §

(1) A jelen törvény 29. §-a (1) bekezdésének 1. pontjában megjelölt, továbbá — a szolgálat (munka) helyén, vagy a szolgálattal (munkával) összefüggésben elkövetett cselekmény tekintetében a 3. pontban megjelölt személyek, valamint — a közhivatali fegyelmi hatóság alatt álló személyek, kivételével — a hadviselés érdekét érintő szolgálati kötelezettség megsértésével elkövetett cselekmény tekintetében a 4. pontban megjelölt személyek, az említett pontokban meghatározott viszony tartama alatt katonai fegyelmi szabályok alatt állanak.

(2) A Hvt. 224. §-ának (3) bekezdése hatályát veszti.

31. §

A jelen törvényben meghatározott bűncselekményekre a Hvt. hetedik részének VII. fejezetében foglalt rendelkezéseket alkalmazni kell . . .[4]

Géppel írt másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4465.

---

(66)

1942 március 3

a—2. Az a) alatt közölt átirat 2. számú melléklete: a törvényjavaslat indokolása

Indokolás

a honvédelemről szóló 1939: II. törvénycikk, valamint az 1914—1918. évi világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréséről szóló 1938: IV. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről készült törvényjavaslathoz.

[4] A 32—36. §-ok a hadiműszaki tanácsról, a tűzharcos fogalom megállapításáról, és a honvédelmi törvény egyes §-ainak hatályon kívül helyezéséről intézkedik.

Általános indokolás

Az 1939 : IV. tc. a zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálatáról nem rendelkezik. Kimondja ugyan, hogy közszolgálatban zsidó nem alkalmazandó, s ezzel kizárja azt is, hogy zsidó élethivatásul a katonai pályát választhassa, de nem gondoskodik arról, hogy miként alakuljon a zsidók hadkötelezettségén alapuló katonai szolgálata.

Minthogy ennek folytán a zsidók hadkötelezettségének különleges szabályozása vált szükségessé, az 1939 : II. tc. 141. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján kellett a kérdést rendezni, jelesül a hadkötelezettséget az ún. zsidótörvények következtében előállott helyzettel összhangba hozni. Az ebben a tárgyban a kivételes hatalom alapján kibocsátott 2870. 1941. Me. számú rendelet természetesen csak ideiglenes szabályozást nyújtott, s így szükséges, hogy ez a kérdés megnyugtató módon és véglegesen törvényhozási úton rendeztessék.

A jelen javaslat célja tehát elsősorban az, hogy a hadkötelezettség alatt álló zsidók katonai szolgálatteljesítésének módját, és az ehhez kapcsolódó kérdéseket szabályozó minisztériumi rendeletet törvény váltsa fel, amely stabilabb, a kivételes hatalom gyakorlásának előfeltételeitől független alapot teremt a honvédelmi kötelezettségeknek ezekben a vonatkozásaiban. A törvényjavaslat ennélfogva a zsidók katonai szolgálatát illetően lényegében nem is tartalmaz az említett minisztériumi rendeleten túlmenő rendelkezéseket, s fenntartja azt az alapelvet, hogy zsidó a honvédségben fegyveres szolgálatot nem teljesíthet, hanem hadkötelezettségének kisegítő szolgálat teljesítésével tesz eleget. Ez az alapelv, illetőleg annak kimondása és megvalósítása a honvédség viszonylatában az egyöntetőséget biztosítja az úgynevezett zsidótörvényeknek azokkal a rendelkezéseivel kapcsolatban, amelyek a zsidóknak az állami és más közszolgálati alkalmazásokból való kizárását, s az ország szellemi irányításától való távoltartását vannak hivatva biztosítani. Logikus és bővebb magyarázatra nem is szorul a javaslatban kifejezésre jutó az a törekvés, hogy a zsidók a honvédség fegyveres részéből is kizárassanak, mert ha valahol, úgy a fegyveres erő egyéni és testületi életének minden vonatkozásában kell zavartalanul érvényesülnie a magyar nemzeti eszme és a keresztény erkölcsi felfogás követelményeinek.

Célt tévesztene azonban olyan rendelkezés, amely a zsidóságot már most kivenné a hadkötelezettség, közelebbről a katonai szolgálat alól, s az ezzel járó terhektől őket mentesítené.

Épp ezért a honvédség keretén belül a kisegítő szolgálat az, amelynek területén a zsidók kiképzése a köz szempontjából hasznosítható, ahol azután — másfelől — testi fegyelmezésük és erkölcsi nevelésük is — remélhetőleg — a közre nézve nem kedvezőtlen eredménnyel elvégezhető.

Ehhez a gondolathoz simul a javaslatnak az a rendelkezése, hogy a leventekötelezettség helyett — amely a katonai kiképzésnek mintegy előiskolája —, a zsidók előképzési kötelezettséget teljesítenek. Az előképzési kötelezettség a kisegítő szolgálathoz nyújt már a fiatalabb korban alapot, s módját és tartalmát tekintve is megfelel a zsidók által teljesítendő kisegítő szolgálat természetének.

A javaslat a zsidóminősítés szempontjából az 1939 : XV. tc. 1. §-ában foglaltakat alkalmazza, vagyis ebben a tekintetben a javaslat nem tartalmaz új rendelkezést.

(A javaslat a zsidóminősítés szempontjából az 1941 : XV. tc. 9. és 16. §-ának rendelkezését veszi irányadónak azzal, hogy az olyan személy, aki származására és vallására nézve az említett 9. § utolsó bekezdésében foglalt meghatározásnak megfelel, nemzsidónak minősül. Előbb már ismertettem azokat a fontos érdekeket, amelyek a zsidókérdés kapcsán a hadsereg életében megvédendők. Ezek szükségessé teszik a zsidóminősítés érvényben levő szigorúbb szabályainak az alkalmazását. Mindazonáltal az úgynevezett „jó félvérek" [1941 : XV. tc. 9. § utolsó bekezdés] helyzetét méltányolandónak találom, s ezért ezeket az általános rendelkezés alól kivenni óhajtom.)

A javaslat kivételre alapot adó rendelkezést is tartalmaz, minthogy a honvédelmi minisztert felhatalmazza annak megállapítására, hogy egyébként zsidónak tekintendő személyekre katonai érdemeik alapján mennyiben nem terjednek ki a javaslatnak a zsidók hadkötelezettségét érintő rendelkezései. Az 1914—1918. évi világháborúban szerzett érdemek elismerésére, tehát olyan zsidó személyeknek a javaslattól eltérő elbírálására ad ez a rendelkezés lehetőséget, akik kiérdemesült katona, vagy rendkívüli mértékben kitüntetett személyek, s akik életkoruknál fogva már nem jönnek tekintetbe a tényleges katonai szolgálat szempontjából . . .[1]

[1] Az általános indokolás további része témánkkal nem összefüggő kérdéseket tárgyal.

Részletes indokolás

Az 1. §-hoz. A törvényjavaslat 1. §-a kimondja, hogy zsidók sem leventeképzésben nem részesülnek, sem pedig, mint hadkötelesek a honvédség és csendőrség kötelékében fegyveres szolgálatot nem teljesítenek. A részletes rendelkezéseket a 2., illetőleg a 3. § tartalmazza.

Az 1. § meghatározza még, hogy a javaslat szempontjából ki minősül zsidónak. A javaslat e tekintetben sem kíván túlmenni az általános indokolásban hivatkozott 2870. 1941. Me. számú rendeletben és a zsidóknak minősítés alapjául az 1939 : IV. tc. 1. §-ában foglalt rendelkezéseket állapítja meg. Utal még a § az úgynevezett erdélyi szombatosokra, és ivadékaikat illetően az utóbb megalkotott 1941 : XV. tc. 16. §-ára.

(Annak megállapításában, hogy a javaslat szempontjából ki a nemzsidó és ki a zsidó, szükségesnek látszott az 1941. évi XV. tc. 9. és 16. §-ának a rendelkezéseit irányadóul elfogadni. A honvédségnek a kellő erkölcsi színvonalon és keresztény nemzeti szempontból megkívánt magas fokon tartása indokolja, hogy a katonai szolgálat szempontjából is ugyanaz a mérték álljon fenn a zsidókat illetően, mint amely fajvédelmi vonatkozásban érvényesül. Az említett törvény 9. §-ának utolsó bekezdésében érintett személyek ugyanis vagyis az általános indokolásban is említett „jó félvérek" már annyira asszimiláltaknak tekintendők, hogy katonai szolgálatból való kirekesztésük, s ennek révén társadalmi alá-értékelésük nem látszik indokoltnak.)

A 2. §-hoz. Minthogy a zsidók a javaslat 1. §-a értelmében leventeképzésben nem részesülhetnek, ehelyett őket olyan előképzésben kell részesíteni, amely a kisegítő szolgálat természetének felel meg. Kétségtelenül szükséges ugyanis a zsidó ifjúságot a lehetőséghez képest nemzeti szellemi irányításban és ennek megfelelően testi előképzésben is részesíteni, hogy ily módon a reájuk váró kisegítő szolgálatot kellő felkészültséggel láthassék el.

A (2) bekezdésben foglalt rendelkezés lehetőséget ad a honvédelmi miniszternek arra, hogy abban az esetben, ha a kisegítő előképzésre kötelezettek alacsony száma miatt egyes községekben (városokban) nem érdemes az állandó folyamatos előképzésre pénzt és munkát fordítani, mert az eredmény nem állna arányban a befektetéssel: — a heti előképzés helyett e községekben (városokban) lakó kötelezettekre vonatkozóan összefüggő előképzést rendelhessen el.

A (3) bekezdés értelmében a leventekötelezettséggel kapcsolatban megállapított büntetőrendelkezések alkalmazandók az előképzési kötelezettséget teljesítőkkel szemben is. Ez a rendelkezés indokolt, mert fölöslegesnek látszik az előképzési kötelezettséget teljesítőkkel szemben más büntető rendelkezéseket alkotni a leventekötelezettséggel kapcsolatos, teljesen kielégítőknek bizonyult büntetési szankciók helyett.

A 3. §-hoz. A § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés folyománya a javaslat 1. §-ában a zsidóknak a fegyveres szolgálatból kizárására vonatkozóan foglalt rendelkezésnek. A zsidók a fegyveres szolgálat helyett a hadkötelezettség alapján a köz érdekében álló, s a honvédelem céljait is előmozdító szolgálatot teljesítenek. Ez a kisegítő szolgálat lényege.

A (2) bekezdés értelmében a zsidók a kisegítő szolgálatot rendfokozat, illetőleg karpaszomány nélkül teljesítik még abban az esetben is, ha korábban tiszti vagy tiszthelyettesi (altiszti) rendfokozatuk volt, vagy karpaszományt viseltek; tartalékos tiszti kiképzésre sem jelentkezhetnek. Ez a rendelkezés a kisegítő szolgálat természetéből és rendeltetéséből következik, másfelől célja az, hogy a zsidók a hadkötelezettség alapján ne kerüljenek olyan helyzetbe, amelyben irányító, vezető vagy oktató (kiképző) tevékenységet fejtenének ki. A karpaszomány a tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezés elfogadását jelenti, annak látható jele; erre tehát — minthogy a kisegítő szolgálatban tartalékos tiszti rendfokozat nem érhető el — a kisegítő szolgálatban eleve nincs is szükség.

A (3) bekezdéssel kapcsolatban megjegyzem, hogy az úgynevezett papi (papjelölti) kedvezmény a kisegítő szolgálatra kötelezettekre is kiterjed, a kedvezmény valóságos érvényesülését azonban a rabbijelöltek és rabbik tekintetében csak a kisegítő szolgálattal kapcsolatban mutatkozó szükséglet arányára kell korlátozni.

A (4) bekezdés azért zárja ki a zsidókat a több katonát adó családok kedvezményéből, mert gyakorlatilag nem fog előfordulni, hogy valamely zsidó családban katonai szolgálatot teljesített három testvére vagy féltestvére legyen a kisegítő szolgálatra tekintetbejövő személynek.

Az (5) bekezdés szerint a kisegítő szolgálatra kötelezettek családisegélyben, illetőleg hadisegélyben, illetőleg családtagjaik hadisegélyben nem részesíthetők. A Hvt. rendelkezései szerint nyújtott családi segélynek és hadisegélynek az alapja a katonai szolgálat. Minthogy a kisegítő szolgálat nem katonai szolgálat, a kisegítő szolgálatot teljesítőkkel kapcsolatban ilyen segélyt megállapítani nem indokolt.

A (6) bekezdésre vonatkozóan előadom, hogy a kisegítő szolgálat természetéből következik, hogy az azt teljesítteteknek gyakorlatban tartására, ismereteik felfrissítésére stb. nincsen szükség. Ezt a kisegítő szolgálat célja sem teszi indokolttá. Mindazonáltal előállhat olyan helyzet, amikor a kisegítő szolgálatosok rendkívüli gyakorlat címén való igénybevételére van szükség. A bekezdés erre is provideál.

A (7) bekezdésre nézve megjegyzem, hogy a zsidók fegyveres kiképzésben nem részesülnek, ennélfogva eleve nem lehet arról szó, hogy lövészkiképzés alá kerüljenek.

A 4. §-hoz. A § lehetővé teszi, hogy a zsidók kisegítő szolgálati kötelezettsége alól a honvédelmi miniszter kivételeket állapíthasson meg. Ezek a kivételek azonban kizárólag az 1939 : IV. tc. 2. §-ának 2. és 3. pontjaiban érintett katonai érdemek síkján fognak mozogni. Ebből a szempontból természetesen csak a javaslat törvényerőre emelkedése előtti időben szerzett katonai (háborús) érdemek jöhetnek tekintetbe. A kivételezettek körét a honvédelmi miniszter rendelettel fogja megállapítani, minthogy erre nézve általános szabályt konstruálni nehéz volna, s az esetek különbözősége, valamint a méltánylandó szempontok sokfélesége miatt helyesebb ezt a rugalmasabb rendeleti szabályozásra bízni.

Az 5. §-hoz. A tapasztalatok teljes mértékben beigazolták, hogy a közérdekű munkaszolgálat igen fontos honvédelmi érdeket elégít ki. Az intézmény jelentősége indokolja, hogy a honvédelmi kötelezettség tagozódásának a Hvt. 2. §-ában megállapított rendszerében a közérdekű munkaszolgálat mint honvédelmi kötelezettség önálló kifejezést nyerjen.

A (2) bekezdésben foglalt büntető rendelkezés az egészben fennállott hiányosságot pótolja, s a közérdekű munkaszolgálat intézményének működését büntetőjogilag alátámasztja . . .[2]

Géppel írt másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4465.

[2] A részletes indokolás további része a munkaszolgálattal nem kapcsolatos kérdéseket tárgyal, ezért annak közlését mellőzzük.

(66)

1942 március 17

b) A Vezérkari Főnökség 1. osztályának tervezett kiadványa a Honvédelmi Minisztérium 15. osztályához az a) alatt közölt átirattal kapcsolatban

P. d.

A Hvt. módosítására vonatkozó törvénytervezetet a 15. oszt. megküldi, s kéri a hozzászólásokat III. 16-ig megküldeni.

HM. 15. osztálynak

Kiadvány

1.

I-hez:

50/Bbk. 15—1942. számra:

A Hvt. módosításra, illetve kiegészítésre készülő törvényjavaslat egyes pontjaiban az 1. Vkf. oszt. a következő megjegyzések figyelembevételét kéri:

3. § (5). Ez az intézkedés csak az ún. kis zsidókat sújtja. Ki kellene egészíteni a javaslatot olyan intézkedéssel, hogy az arra rászorulók családtagjait a zsidó hitközségek (más zsidó szervezetek) a családi segély, illetőleg hadisegély kiszabatával egyenlő támogatásban *tartoznak* részesíteni. Így az itthonmaradó tehetősebb zsidókat is bevonjuk a háborús terhek viselésébe . . .[1]

III. 16. *Szentpály* szds.
III. 17. *Sáska* alez.
K.! III. 17. *V[örös]*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4465.

[1] A Vkf. 1. osztályának további észrevételei a törvényjavaslatnak általunk nem közölt §-aira vonatkoznak.

(66)

1942 június 25—július 14

c) *A törvényjavaslat tárgyalása a Képviselőházban és a Felsőházban*[1]

(66)

1942 június 25

c—1. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 25-én megtartott 272. ülése jegyzőkönyvéből: Benkő Géza felszólalása

(Részlet)

... Hasonlóan az első vonalban álló probléma a zsidókérdésnek végleges és intézményes megoldása ...

Tudom azt, hogy ez súlyos nemzetközi probléma és végleges megoldást csak a világháború befejezte után találhat, azonban addig is szükséges, hogy részletintézkedésekkel a zsidóságnak politikai, szellemi és gazdasági hatalmát visszaszorítsuk. Ennek a törekvésnek jegyében készült ez a törvényjavaslat is, amely azonban a zsidóproblémán túlmenőleg még számos szociális, büntetőjogi, közigazgatási és más rendelkezést tartalmaz. A honvédelmi törvény a maga 235. szakaszával egyik legnagyobb és egyik legkiválóbb törvényalkotásunk, amely az időközben lefolytatott hatszori, részleges mozgósítás rendjén, valamint most már a második háború rendjén is bebizonyította, használhatóságát és életképességét. Ez a javaslat nem is érinti ennek a honvédelmi törvénynek bevált alapvető intézkedéseit és rendelkezéseit, de a három év alatt szerzett tapasztalatok alapján bizonyos kiegészítések és módosítások váltak szükségessé, viszont a szociális élet fejlődése, valamint az életviszonyokban bekövetkezett változások is szükségessé tették bizonyos módosítások és új rendelkezések felvételét. A honvédelmi törvény alapelvei tehát nincsenek itt érintve, sőt jó lélekkel merem mondani, hogy azokat ennek a novellának rendelkezései még inkább megerősítik.

[1] A törvényjavaslatot Bartha Károly honvédelmi miniszter 1942. június 10-én nyújtotta be. A képviselőház a törvényjavaslatot 1942. június 24-én, 25-én, 26-án, július 1-én és 2-án tárgyalta. A felsőházi tárgyalásra 1942. július 14-én került sor.

A törvényjavaslat mint az 1942 : XIV. tc. került a törvénytárba. Magyar Törvénytár 1942. évi törvénycikkek, Budapest, én. Franklin Társulat, 76—89. old.

T. Ház! Az előadó úr a zsidóság honvédelmi szolgálatára vonatkozó kötelezettségeit ismertette. Itt csak arra kívánok rámutatni, hogy a leventekötelezettség helyett a kivételes munkaszolgálatra való előképzést fogják a zsidók e javaslat törvényerőre emelkedése esetén teljesíteni, a sorhadiszolgálat helyett pedig a kivételes munkaszolgálatot. Ügyelnünk kell azonban arra, hogy ez a munka úgy mennyisége, mint minősége és eredményessége tekintetében megfeleljen a honvédelmi érdekeknek. (Úgy van! Úgy van!) Necsak színleges munka legyen, hanem arányban is álljon azokkal a fegyveres szolgálatot teljesítőknek szolgálataival és azokkal az áldozatokkal, amelyek a munkaszolgálatot teljesítők költségei és ellátása tekintetében a kincstárnak viselnie kell. Szerintem a javaslatnak az a rendelkezése, hogy most már a munkaszolgálat is a honvédelmi szolgáltatások közé van beállítva és ilyen módon reá is kiterjednek a honvédelmi törvénynek rendelkezései, mégpedig a szigorú büntetési tételeket tartalmazó büntető rendelkezései is, elég hathatós eszközt adnak ahhoz, hogy ennek a munkaszolgálatnak az eredménye biztosíttassék.

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. kötet. Bp. 1942. 162—163. old. 1942. június 25. — 272. ülés.

---

(66)

1942 június 25

c—2. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 25-én megtartott 272. ülése jegyzőkönyvéből: Baky László felszólalása.

(Részletek)

... Az előttünk levő törvényjavaslat tulajdonképpen az 1939. évi II. törvénycikk kiegészítése. A gyakorlati idő mutatta meg, hogy hol kell javítani a törvényen, és természetes, hogy mi a legnagyobb készséggel megadjuk a módját annak, hogy a honvédelmi kormányzat ezeket a helyesbítéseket, ezeket a javításokat keresztülvigye. Mindent szeretnénk elkövetni, hogy honvédségünk teljesítőképessége és ütőképessége fokozódjék.

A törvényjavaslat egyes szakaszaira rátérve, örömmel üdvö-

zöljük a honvédség zsidótlanítását. Csak egyetlen megjegyzésünk van: az 1. § (2) bekezdése megállapítja, hogy a fajvédelmi törvény rendelkezései vétetnek figyelembe abban a tekintetben, hogy ki számít zsidónak. Majd hozzáteszi (olvassa: „... feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval, vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született").

Ez körülbelül a harmadik vagy negyedik törvényjavaslat, amely most már a fajvédelmi törvényt veszi alapul, azonban mindegyiknél van egy hozzáfűzés, és ezek a hozzáfűzések egyik törvénynél sem azonosak. Az egyiknél is, a másiknál is más-más. Itt az volna a tiszteletteljes javaslatom, hogy minden benyújtott és benyújtandó törvényjavaslatnál egyforma klauzula állapíttassék meg arra, hogy ki számít zsidónak és ki nem!

Régóta vártunk arra, hogy a honvédség tagjai közül a zsidók kizárassanak. Különösen a zsidó tisztek befolyása olyan hátrányos volt a legénységre, hogy ez a honvédség harci értékét sőt erkölcsi erejét is csökkenteni volt alkalmas. Itt arra kérem a honvédelmi miniszter urat, hogy méltóztassék foglalkozni a zsidó feleségűek hasonló eltávolításával is, és a legsürgősebben erre vonatkozólag is méltóztassék rendelkezéseket tenni. Még mindig teljesítenek szolgálatot olyan tisztek, sőt tiszthelyettesek is, akiknek a felesége zsidó származású. Megengedhetetlennek tartjuk, hogy olyan egyének, akik képesek zsidókkal közös háztartásban élni, a mi hős honvédeinknek a mai időkben vezetői legyenek. Tudjuk, hogy erre vonatkozólag vannak rendelkezések, azonban fel tudnék név szerint is nagyon sok olyan egyént sorolni, akiknek zsidó feleségük van, és még mindig ténylegesen szolgálnak. (Vitéz Bartha Károly honvédelmi miniszter: Ki van zárva!) Adatokkal fogok szolgálni, ha meg méltóztatik engedni.

Arra kérem a honvédelmi miniszter urat, hogy amennyiben szükség mutatkoznék arra, hogy zsidó munkaszolgálatosok egyenruhában teljesítsenek szolgálatot, ennek az egyenruhának a színe és szabása élénken elütő legyen a magyar királyi honvédség egyenruhájától. (Helyeslés.) Nagyon örülünk annak, hogy különösen az utóbbi időben a zsidók intenzívebben lesznek berendelve erre a kisegítő munkaszolgálatra. Kérjük a honvédelmi miniszter urat, hogy ez az irányzat maradjon is meg. Különösen örömmel üdvözöljük azt, hogy nemcsak a legszegényebb falusi zsidókat, hanem azokat a vagyonosabb, gazdagabb zsidókat is bevonultatják munkaszolgálatra, akiknek a részére éppen azért, mert a magyar társadalom nagyobb áldozatot hoz, mert a magyar ügyvédek, orvosok bevonulnak, sokkal nagyobb kereseti lehetőség nyílik, és így a háborúból nem hogy valami részt vállalnának, de egészen jogosulatlan haszonhoz jutnak. A bevonulás által legalább ők is némi mértékben kiveszik részüket abból a nehéz helyzetből, amelybe a háború folytán a magyar társadalom került.

Kérem a honvédelmi miniszter urat, hogy a zsidó munkásszázadok elhelyezésénél és az egyes községekben való alkalmazásánál külön gond fordíttassék arra, hogy a munkásszázad megjelenése ne okozzon ott egészen elképzelhetetlen áremelkedést. Erre több esetet tudnék felsorolni. Például Nagykőrösön személyesen is meggyőződtünk róla, hogy ezek a zsidó munkásszázadok és az őket látogató hozzátartozók horribilis összegeket fizettek élelmiszerekért. Például 30 pengőt fizettek egy kacsáért, egy pengőt egy tojásért. Ezzel elképesztő módon felhajtják az árakat. Nekik könnyű, mert pénzük van, viszont a helybeli lakosság nagyon hátrányosan érzi ennek következményeit. Ezenkívül nagyon rossz hatást vált ki az is, hogy ezeknek a munkásszázadoknak tagjait a falvakban festett nők keresik fel autókon.

A lakosság csak azt látja, hogy itt a zsidók nőkkel együtt autóznak, azt nem veszi figyelembe, hogy azok a nők hozzátartozók-e vagy nem. Nagyon helyes volna ezért szigorú tilalmat hozni, hogy az ilyen szolgálatot teljesítő zsidókat a hozzátartozók ne látogathassák meg, vagy csak havonta egy bizonyos napon, vagy egészen rendkívüli körülmények között. Van ugyanis olyan parancsnok — nem akarok senkit sem megbántani ezzel — aki talán elnézőbb, vagy jobbszívű, és megengedi a gyakori látogatást. Így a zsidó munkásszázadból vígan irányítja az üzletében, vagy foglalkozásában tovább dolgozó családtagját vagy feleségét és ezáltal — azonkívül, hogy ő maga korlátozva van — tulajdonképpen semmiféle hátránnyal vagy áldozattal nem jár az ő szolgálata ...

... vitéz Horváth Ferenc t. képviselőtársam a zsidók rokkantsági fokának 75%-ra való felemelését kéri, a kivételezés megadásához, valamint azt, hogy megbízhatóságukat vizsgálják meg. Elvileg ellene vagyok mindenféle kivételnek, tekintettel azonban arra, hogy valóban voltak a világháborúban olyan zsidók, akik magas katonai kitüntetéseket érdemeltek ki, tiszti rendfokozatot viseltek, rokkanttá váltak, helyesnek tartjuk, ha ezek részére a munkaszolgálat, illetve a közérdekű munka igénybevétele alól a honvédelmi miniszter úr felmentést adhat. Én is azt kérem azonban, hogy minden egyes esetben legyen elbírálandó, hogy az illető 1918—19 óta milyen magatartást tanúsított. (Helyeslés a szélső-

baloldalon.[1] — Incze Antal: És ezt csak a honvédelmi miniszter úr bírálja el, senki más ne szóljon bele!) Megint csak azt a példát hozom fel, hogy a győri szabotázs-perből kifolyólag kivégzett zsidónak kétszeres nagy ezüstje volt, tehát pusztán az a tény, hogy a világháborúban hősiesen harcolt, vagy kitüntetést érdemelt, maga még nem bizonyítja azt, hogy értékes és hasznos tagja a magyar államnak — nem a magyar társadalomnak!

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. köt. Bp. 1942. — 174. és 178. old. — 1942. június 25. — 272. ülés.

---

(66)

1942 június 26

c—3. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Meskó Zoltán felszólalása

(Részlet)

... Én szeretném ezt az egész zsidókérdést egyszer már rendezve látni. (Helyeslés a szélsőbaloldalon.[1*]) Minden javaslatnál kapunk ebből a rendezésből egy kávéskanálnyit. Örökös nyugtalanság van az országban. Belőlem nem a zsidók kímélete, hanem a magyar faj védelme szól. Mi dobálózunk nagypapákkal meg nagymamákkal, vitatkozunk róla, hogy egy kell vagy kettő kell, vagy három kell belőlük, beszélünk arról, hogy ez ekkor keresztelkedett meg, a másik meg amakkor keresztelkedett meg, a végén az ember már nem ismeri ki magát. Ennek a nyugtalanságnak a megszüntetésére az egész kérdésnek egyetemes, becsületes keresztény szellemben való megoldását sürgetem. Lássuk végre valahára ki a zsidó, mondjuk meg, mit tehet a zsidó, mit nem tehet a zsidó, hol keresheti meg a kenyerét addig, amíg a kérdés a kivándorlás útján véglegesen el nem lesz intézve, de addig is tessék ezt a kérdést intézményesen, becsületesen megoldani. Ez a ráncigálás, ez a Damokles kardja a fejek felet valahogyan nem egyezik a magyar jellemmel. Egyenesen, becsületesen meg kell

[1] A képviselőház szélsőbaloldalán a nyilas képviselők ültek.
[1*] Lásd a c—2. sz. irat 1. számú jegyzetét.

mondanunk, mit akarunk és azt becsületesen végre is kell hajtanunk. De nem ezt látjuk, hanem látjuk a beszivárgást. Én magam nem akartam hinni, milyen mértékben folyik ez, pedig szomorú tapasztalataim voltak belügyi államtitkár koromból,[2] amikor láttam, hogy a zsidót nagyszerűen kiutasítottuk az országból, a rendőr kivitte a határra, s a rendőr még nem jött vissza jelentést tenni arról, hogy feladatát megoldotta, a zsidó már itt handlérozott a Dob-utcában. (Börcs János: Olyanok ezek, mint a poloskák!) Nagyon kell vigyázni. Nagyobb éberséget tessék tanúsítani. Hiszen a határőrök, a portyázó századok megteszik a maguk kötelességét minden tekintetben és örülök, ha nem politizálnak, mert politizálniuk nem is szabad, de egyet kérek a honvédelmi miniszter úrtól — illetőleg nem is kell ezt kérnem, mert ő is természetesnek fogja találni —: politikával a hadsereg ne foglalkozzék, de természetesen a most uralkodó keresztény nemzeti irányzatnak és világnézetnek teljes egészében át kell hatni őket. (Helyeslés.) Nem is állhatna feladata magaslatán az a katonatiszt, ha nem lenne keresztény világnézet százszázalékos vallója és hirdetője (Úgy van! Úgy van!) Ez nem pártpolitika, ez világnézet kérdése. (Vajna Gábor: Ők a nemzet nevelői.)

Nagyon helyesnek tartom a honvédelmi miniszter úrnak azt az intézkedését, hogy a zsidók fegyveres katonai szolgálatot ne teljesítsenek. Én nem akarnám megint végigélvezni, — hogy így mondjam — azt, hogy könyvek jelennek meg és a végén kisül, hogy az első nagy világháborúban a Kis Jánosok, a Nagy Gáborok voltak az irodákba mint ordonáncok, írnokok és egyéb manipulánsok beosztva és a zsidók voltak mind kint a fronton, mert a keresztény magyar társadalomnak nem volt pénze rá, hogy a valóban hősök nevét kinyomassa, ők meg kinyomatták azt a bizonyos Zsidó Hősök Albumát. Nem ismertem rá a világháborúra! (Koltai József: Történelemhamisítás!)

Mélyen t. Képviselőház! Nagyon helyesnek tartom, hogy a zsidók nem teljesítenek frontszolgálatot, fegyveres szolgálatot és nem védik ezt a hazát. Nem is lenne tisztességes dolog a magyar nemzet részéről, ha a haza védelmében igénybe vennék azoknak fegyveres szolgálatát, akiktől a haza bizonyos jogokat megtagad. A magyar nemzeti tisztesség dolga is, hogy ha a zsidónak nem adok jogot, nem adok földet, akkor ne is védje azt a földet a vérével, vagy legalábbis közülük senki se menjen ki a fontra, mert ha három kint van, háromszáz helyett kiabál majd. (Felkiáltások

[2] Meskó Zoltán 1920. július 19—1921. április 14-ig, Teleki Pál gróf kormányában volt a Belügyminisztérium politikai államtitkára.

a szélsőbaloldalon.[3] Destruálnak!) Természetesen azonban, mert itt magyar levegőt szívnak, magyar kenyeret esznek (Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Elég hiba!) és a magyar fáradság és verejték gyümölcsét még mindig élvezik, nekik is szolgálatot kell teljesíteniök és ez az a bizonyos munkaszolgálat, ez az a bizonyos — mint a törvényjavaslat mondja — kisegítő szolgálat. Erről a kisegítő szolgálatról szabad legyen egy-két megjegyzést tennem. Ez valóban szolgálat, ez valóban kisegítő szolgálat legyen, ne pedig az. hogy egyik-másik gazdag zsidót kisegítenek a szolgálatból, mert ez el van terjedve a köztudatban, példákat is tudnék mondani. (Börcs János: Elég ilyen eset történik!) Kérek 15 perc meghosszabbítást.

Elnök: Méltóztatnak hozzájárulni? (Igen!) A Ház a meghosszabbítást megadja.

Meskó Zoltán: Mélyen t. Képviselőház! Én nem azt mondom, hogy ez itt Gang und Gebe[4] megy, hogy mindenki ezt csinálja, de vannak esetek, amikor például berukkol kisegítő szolgálatra az a gazdag zsidógyerek, aki még a bárból jött, a mulatságát jóformán ki sem aludta, a cechjét ki sem fizette, mert azt mondja, hogy holnapután úgyis visszajön. Előre tudja, hogy meddig fog szolgálni. Lehet, hogy beteg, lehet, hogy a testi épsége nem engedi meg, hogy munkaszolgálatot teljesítsen. Ebben az esetben osszák be irodába, mert aki a bárban tud mulatni, az tudna irodában is dolgozni. De ne engedjék itt szaladgálni őket, mert ez nagyon rossz vért szül és különböző, a legtöbbször igazságtalan gyanúsításokra ad alkalmat. Igenis, tessék eljárni, mert az ember nem tud a vidékre menni anélkül, hogy egyik-másik ilyen zsidó jampec viselkedésére, és a munkaszolgálattól való szabadulására ne hívnák fel a figyelmét. (Koltai József: Gettóba kell zárni őket!)

Helyesnek tartom, mélyen t. Ház, hogy a kitüntetettek, akik vitézségi érmet, Lipót-rendet vagy Vaskorona-rendet kaptak és akik a múlt háborúban megsebesültek, ne teljesítsék ezt a szerintem magyar emberre bizonyos vonatkozásban — a munka sohasem szégyen, csak ebben a vonatkozásban értem — megalázó szolgálatot. Mikor tartom ezt helyesnek? Elsősorban akkor tartom helyesnek, ha azóta nemzeti szempontból kifogástalanul viselkedett az illető. Éppen tegnap mondottak egy esetet, megbotránkozva hallgattam, hogy valakit, akinek két vitézségi érme volt, szabotázsért agyonlőttek. Ez az eset tehát mégis azt mutatja, hogy a vitézség és a nemzeti érzés nem mindig párhuzamosak. Ma is

[3] Lásd a c—2. sz. irat 1. számú jegyzetét.
[4] Megszokott, mindennapos.

azt mondom, t. Képviselőház, hogy helyeslem ezt az intézkedést, mert akkor erősítjük meg összes zsidótörvényeinket, ha ilyen igazságosak, belátók és becsületesek vagyunk. Egy-két kivétel valóban megérdemelt. Aki a hazáért megsebesült, vagy annakidején arany vitézségi érmet kapott, annál eltekintek attól, hogy talicskázzék. Én tehát a javaslatnak ezt a részét ebből a szempontból helyesnek tartom.

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. köt. Bp. 1942. — 194—195. old. — 1942. június 26. — 273. ülés.

---

(66)

1942 június 26

c—4. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Szabó Zoltán felszólalása.

(Részlet)

... Stiláris kifogásnak látszik, de szerintünk ebben is elvi állásfoglalása van, hogy a zsidó hadkötelesekkel kapcsolatban túl soknak látjuk a „teljesítés", „eleget tesznek" kifejezéseket. Amire a zsidókat kötelezzük és amit a zsidók csinálnak, az nem „eleget tevés" és nem „teljesítés", úgyhogy mi megelégednénk egy olyan stilizálással, hogy a zsidó hadkötelezettek szolgálati kötelezettsége a honvédség kötelékében végzendő kisegítő szolgálat. Ebben nincs sem teljesítés, sem elvégzés, amire mi őket képteleneknek vagy legtöbb esetben rosszakaratúnak is tartjuk.

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. kötet. Bp. 1942. 197. old. — 1942. június 26. — 273. ülés.

---

c—5. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Halmai János felszólalása.

(Részlet)

... A jelen törvényjavaslat, amelyet az egész Ház minden tagja örömmel fogadott, s talán az a pont, ahol lélekben valamennyien egyek vagyunk, mert olyan törvényjavaslatról van szó, amely nemzeti, szociális és magyar érdekeket szolgál, ezen túlmenőleg pedig a honvédség célkitűzéseit van hivatva szolgálni. A segédszolgálatos, illetőleg a különleges szolgálatra utasított zsidók, főként a munkaszolgálatot teljesítő zsidók majdnem minden esetben — az ország minden részéből hallottam erre vonatkozó híreket — kifogástalan új zubbonyban, nadrágban, sapkában és bakancsban jelennek meg akkor, amikor kiképzés alatt álló újoncaink és rendes haderőnk csapatai néha öt- vagy nyolctized értékű bakancsban és ruhában vonulnak ki. Méltóztassék ezt megszüntetni, hogy mindaddig, amíg egész hadseregünknek vadonatúj ruhája nincs, a zsidók ... (vitéz Bartha Károly honvédelmi miniszter: Már levettük róluk, már nincs!) Boldogan hallom a miniszter úrtól, hogy ez már megszűnt. A másik: a zsidó munkaszolgálatosok által hordott sapka dolga. Ez a sapka felségjelvényünket viseli és nemzetiszínünket tartalmazó sapkarózsával van ellátva. Az is groteszk látvány, hogy a sárga karszalag mellett az ember ott látja a sapkarózsán a szép magyar és a honvédségre igen jellegzetes nemzetiszínünket. Kérem méltóztassék ezt is megváltoztatni ...

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. kötet. Bp. 1942. — 211. old. — 1942. június 26. — 273. ülés.

c—6. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Bartha Károly honvédelmi miniszter felszólalása.

(Részlet)

... A honvédelmi törvény megalkotása óta meghozott törvények közül a fegyverben álló honvédség szempontjából lényeges az 1939 : IV. tc. A zsidók hadkötelezettségének kérdését a kivételes hatalom alapján 1941-ben rendeleti úton szabályoztuk.[1] Szükségesnek vélem azonban, hogy a gyakorlati tapasztalatok alapján alkotott rendeletekből a legfontosabbakat és a maradandó jellegűeket törvényben is lefektessük. A korszerű háború legfontosabb alaptétele, — az egész nemzetnek, a nemzet minden egyes egyedének részvétele a háborúban. (Úgy van! — a szélsőbaloldalon.)[2] A győzelem kivívásához a nemzet minden tagjának cselekvően kell hozzájárulni. (Úgy van! Úgy van! — a szélsőbaloldalon.)[3] Mindenkinek át kell éreznie, hogy munkásságának legjavát kell a nemzetnek adnia. A munkakörök megoszlása, az igénybevétel nagysága és értéke azonban különböző. A legnagyobb áldozatot az hozza, aki vérét, egészségét, testi épségét, életét adja a hazának (Úgy van! a szélsőbaloldalon.)[4], vagy magát a legnagyobb veszélynek kitéve, fegyverrel védi hazáját. Joggal követelhető tehát, hogy az egyenlő teherviselés elvének alapján mindazok, akik egyáltalán nem, vagy csak kisebb veszélyeknek teszik ki magukat nagyobb anyagi áldozatokat vállaljanak. (Élénk helyeslés és taps a Ház minden oldalán.) Ezt a kérdést közvetlenül ezután beterjesztendő hadmentességi adójavaslat (Helyeslés és taps. Nagy László: Végre!) fogja megoldani.

... vitéz Horváth Ferenc képviselő úr azt kívánta, hogy ne az 50 százalékos rokkant zsidók, hanem csak a 75 százalékos és ennél magasabb százalékú rokkantak mentesíttessenek a kisegítő munkaszolgálat alól. Azt hiszem, hogy itt nem volna helyes mérlegelni és kicsinyeskedni. Az az 50 százalékos hadirokkant zsidó, akinek egyik alkarja, vagy alsó lábszára hiányzik, úgy sem telje-

[1] A 2870/1941. Me. számú 1941. április 16-án megjelent kormányrendeletről van szó. Lásd e kötet 42. *c)* számú iratát.
[2] Lásd e kötet c—2. sz. iratának 1. számú jegyzetét.
[3] Lásd e kötet c—2. sz. iratának 1. számú jegyzetét.
[4] Lásd e kötet c—2. sz. iratának 1. számú jegyzetét.

síthet számottevő munkát, nem volna helyes, ha ezeket is kényszerítenők a munkában való részvételre. Méltányosnak látszik, tehát az 50 százalék mellett megmaradni. Magamévá teszem azonban a másik javaslatát. Meg kell vizsgálni, hogy a háborúban érdemeket szerzett zsidók nem lettek-e közben érdemtelenek a kivételezésre . . .

. . . Baky László képviselő úr kifogásolta, hogy a zsidó munkásszázadok tagjai vásárlásaikkal az árakat felverik, továbbá, hogy a táborok sokszor autón érkező látogatói, kellemetlen közfeltűnést keltenek. Köszönöm ezt a figyelmeztetést. Bár ebben a tekintetben megfelelő tilalmak és korlátozások állanak fenn, a kérdésnek utána fogok nézni. (Maróthy Károly: Sok baj volt ezekkel a zsidó századokkal!)

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója. XIV. kötet. Bp. 1942. — 212. és 214. old. — 1942. június 26. — 273. old.

---

(66)

1942 július 14

c—7. Az Országgyűlés Felsőházának 66. ülésének jegyzőkönyvéből: Prónay György báró felszólalása

Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen tisztelt Felsőház! Talán szokatlan, hogy egy törvényjavaslat tárgyalásánál a címhez szólal fel valaki. Ezt azért teszem, mert egy kérdést szeretnék tisztázni, tudniillik ennek a kérdésnek tisztázásától fogom függővé tenni, hogy módosító javaslatot nyújtsak-e be.

A bizottságban elmondtam véleményemet erre a törvényjavaslatra vonatkozólag. Bár a törvényjavaslatot általánosságban elfogadtam, rámutattam arra, hogy ezt a javaslatot sok vonatkozásban helytelennek, igazságtalannak tartom, rámutattam arra, hogy teljesen lehetetlennek tartom azt a felfogást, hogy akik a harctéren megállták a helyüket, akik a harctéren a hazáért megsebesültek, akik a harctéren kitüntetéseket kaptak, azoknak tiszti rangját most 24 év múlva elvonják, őket a tiszti rang használatától eltiltsák és munkaszolgálatra fogják. Ezt az álláspontomat a bizottságban bővebben kifejtettem, ezért ezzel a kérdéssel itt

nem óhajtok bővebben foglalkozni. Kénytelen vagyok azonban rámutatni egy kérdésre azért, mert felfogásom szerint — és többek felfogása is az —, hogy egy kérdést nem látunk tisztán és nem látjuk teljesen tisztán ennek a kérdésnek, illetve a törvényben foglalt egyes intézkedéseknek összes vonatkozásait és következményeit.

A címmel kapcsolatban esetleg teendő módosító indítványom szempontjából főleg az 5. § (2) bekezdésével és ezzel kapcsolatosan a 3. § (2) bekezdésével óhajtok foglalkozni, mert ezek szerves összefüggésben állnak egymással.

Az 5. § (2) bekezdése akképpen szól, hogy (olvassa): „A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat, illetőleg karpaszomány nélkül teljesítik, még abban az esetben is, ha korábban tiszti, tiszthelyettesi (altiszti), vagy tisztesi rendfokozatuk volt, illetőleg karpaszományt viseltek: tartalékos tiszti kiképzésre nem jelentkezhetnek. A jelen bekezdés rendelkezéseit a szolgálat teljesítésének körén kívül is megfelelően alkalmazni kell."

Lehetséges, hogy a honvédelmi miniszter úr ő exellenciájának a bizottságban adott felvilágosító szavait félreértettem, de akkor, amidőn a bizottságban a 6. § (2) bekezdését tárgyaltuk, amely szerint a honvédelmi miniszter rendelettel fogja megállapítani, hogy az 5. § rendelkezései mennyiben nem terjednek ki a kivételezett egyénekre, a honvédelmi miniszter úr ő exellenciája, ha jól emlékszem azt mondotta, hogy ez a munkatábori teljesítményre, illetve a munkaszolgálatra vonatkozik. Amidőn pedig egy olyan gondolatot vetettek fel, hogy a legfőbb hadúri jog alapján a kivételezési jogot tulajdonképpen a Kormányzó Úr Őfőméltóságának kellene megadni, akkor a honvédelmi miniszter úr, ha jól emlékszem, azt mondotta, hogy mégsem lehet ezt a jogot a Kormányzó Úr Őfőméltóságának megadni, mert ez tulajdonképpen csak arra vonatkozik, hogy ki végez munkateljesítményt a munkatáborban.

Azért szólalok fel, mélyen tisztelt honvédelmi miniszter úr, hogy ezt a kérdést tisztázzuk, mert sokan így értették és ezért óhajtok a honvédelmi miniszter úr ő exellenciájához kérdést intézni, hogy ezt a kérdést tisztán lássuk.

A javaslatban azzal szemben, amit a miniszter úr szavaiból kivettem, ezen a kereten túlmenő intézkedések vannak, felfogásom szerint, mert az 5. § (2) bekezdésének utolsó mondata a következőképpen szól (olvassa): „A jelen bekezdés rendelkezéseit a szolgálati teljesítésének körén kívül is megfelelően alkalmazni

kell." Ezt én úgy értelmezem, hogy az a tartalékos tiszt, akit ennek a törvénynek alapján tiszti rangjától megfosztanak — ez nem szünetelés, ez megfosztás —, tartalékos tiszti rangját a polgári életben nem használhatja a szokásos tartalékos tiszti szemlén.

Mélyen tisztelt Felsőház! Rámutattam a bizottságban, hogy ezeket az intézkedéseket helytelennek tartom, de ezzel kapcsolatban rá kell mutatnom még arra, hogy azt méltóztatnak mondani, hogy tulajdonképpen nem fosztják meg a tisztek egyes kategóriáit ennek a törvénynek alapján tiszti rangjuktól. Én a törvényjavaslat szövegéből állapítom meg, hogy ez a megállapítás nem helytálló, mert hiszen az idézett szakasz idézett bekezdése azt mondja, hogy „ha korábban tiszti, tiszthelyettesi (altiszti) vagy tisztesi rendfokozatuk volt", tehát vagy most fosztják meg őket rangjuktól, vagy már megfosztották. (vitéz Bartha Károly honvédelmi miniszter: Ez csak a munkaszolgálatra vonatkozik!) Szerintem nemcsak a munkaszolgálatra, mert azt mondja a javaslat, hogy „jelen bekezdés rendelkezéseit a szolgálat teljesítésének körén kívül is megfelelően alkalmazni kell" tehát nemcsak a munkaszolgálatra vonatkozik, mert a szolgálat körén kívül is alkalmazni kell.

Mélyen tisztelt Felsőház! Az 1867 : XII. tc. értelmében a legfőbb hadúri joghoz tartozott „a hadsereg belszervezetére, vezényletére és vezérletére vonatkozó összintézkedések". Ez egy noli me tangere volt a főhadúri jog szempontjából. Ehhez a joghoz Ferencz József ő felsége és Károly király nem engedtek hozzányúlni. Ez intranzigens része volt a főhadúri jognak, ezt nem lehet bürokratikus intézkedésekkel megmásítani és nem lehet engedni ennek megmásítását. Ennek jelentősége az, hogy ez biztosíték arra nézve, hogy a hadsereg ne politizáljon. (vitéz Meskó Zoltán: Nem is politizál!) Kérem, mélyen tisztelt felsőházi tag úr, erre a kérdésre nem akarok kitérni.

Mélyen t. Felsőház! Megállapítom, hogy ha a tisztirang adományozása a főhadúri jognak egy integráns része volt, akkor ennek logikus következménye kell, hogy legyen, hogyha bizonyos kivételezések állapíttatnak meg, ez is a főhadúrijog keretén belül maradjon, nem pedig úgy, mint a törvényjavaslatban van, hogy a honvédelmi miniszter rendeletében fogja meghatározni azokat a kivételeket.

T. Felsőház! Röviden előadtam álláspontomat ebben a kérdésben és majd a 6. §-nál bátor leszek egy módosító indítványt beadni. A címnél azért szólaltam fel, hogy tisztázzak egy kérdést, amelyre vonatkozólag kérem a honvédelmi miniszter úr ő exellenciájának szíves válaszát és ez a kérdés az (Halljuk! Halljuk!), hogy a tartalékos tisztek, akik ennek a törvénynek hatálya alá esnek, vagy fognak esni, használhatják-e a polgári életben továbbra is tiszti rangjelzésüket, igen-e, vagy nem? (Felkiáltások: Nem!) Ez a kérdés és erre kérnék felvilágosítást, mert el tudok képzelni olyan esetet, hogy valaki a munkatáborban köteles munkát teljesíteni tiszti rangjelzés nélkül, de a polgári életben továbbra is megtarthatja tiszti rangját.

Erre a kérdésre szeretnék választ kapni.

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója. III. kötet. 46—47. old. Bp. 1942. — 1942. július 14. — 66. ülés.

---

(66)

1942 július 14

c—8. Az Országgyűlés Felsőházának 66. ülésének jegyzőkönyvéből: Glattfelder Gyula felszólalása

Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! Sem polémizálni, sem rekriminálni nem óhajtok, csak egészen röviden óhajtom megokolni, miért kívánnám fenntartani az együttes bizottság által javasolt módosítást és ezt a törvényjavaslatba beiktatni, illetőleg a törvényjavaslat eredeti fogalmazásával szemben az 1939 : IV. tc.-nek a zsidókra vonatkozó általános rendelkezését ennél a pontnál is érvényre juttatni.

Nem polémizálok, mélyen t. Felsőház, csak kijelentem, hogy az a kérdés, vajon a zsidó fogalma kizárólag fajbiológia alapján megállapítható-e, tudományosan egyértelműleg tisztázva, elbírálva nincs.

Az előbb Meskó ő méltósága hivatkozott arra, hogy a kérdés tudományosan el van bírálva. Én készségesen vállalkozom arra, hogy atadok őméltóságának két ötszázoldalas könyvet, amelyek éppen a közelmúltban jelentek meg, s amelyek éppen ezzel a kérdéssel foglalkoznak és azt az álláspontot foglalják el, hogy a zsidókérdés — de egyáltalában a faj kérdése — tisztán faji alapon el nem bírálható, ennek más elbírálási és más döntő szempontjai vannak.

Nem fogadhatom el, hogy a fajvédelmi törvény alapján kategorizáltassék az, hogy ki lehet a honvédségnek és a levente-

intézménynek tagja, azért sem, mert ez ellenkezik azokkal a megállapodásokkal, amelyeket mi ezzel a kérdéssel kapcsolatban létesítettünk. (Úgy van! balfelől.) Amikor tudniillik az 1939 : IV. tc. törvényjavaslatát tárgyaltuk, akkor világosan megállapodtunk arra vonatkozólag, hogy ez az utolsó pont, ameddig elmehetünk, hogy a zsidó származású kereszténveknek jogát meddig lehet korlátozni. Akik a szellem és a lélek felsőbbségének elvi alapján állanak, mint én is, azok nem nyugodhatnak abba bele, hogy materialisztikus szempontok szerint bíráltassék el ez a kérdés. Mi a szellemnek jogát, a kegyelemnek hatályát, a szentségnek átalakító erejét elejteni nem fogjuk soha. Erről van itt, ennél a kérdésnél szó, és nem arról, hogy védünk-e zsidókat, vagy pedig a zsidóknak teret kívánunk-e juttatni arra, hogy tovább boldogulhassanak, vagy pozíciókat elfoglalhassanak. Amikor a keresztényeket védjük és a zsidókról egy szót sem szólunk, akkor minket zsidóvédelemmel vádolni csak azoknak lehet, akik az ő gondolataikat, elfogult életfelfogásukat becsempészni kívánják olyan etikett alatt, amelyről itt nem lehet szó.

Amikor a házasság kérdésében fajvédelmi alapra helyezkedett az akkori törvényjavaslat, akkor szintén megállapodás jött létre, sőt a törvénybe is bevétetett, hogy ennek a törvénynek rendelkezéseit másra, mint a törvényben megállapított célokra és a törvényben megállapított keretek között alkalmazni nem lehet. (Úgy van! balfelől.) Ha ezt a törvénybe beiktatták, akkor óriási következetlenség volna a Felsőház részéről erről most egyszerűen megfeledkezni és hozzájárulni ahhoz, hogy a leventeintézményből kizárjunk olyan gyerekeket, akik soha nem tudták azt, hogy zsidószármazásúak — és csak felnőtt korukban, inkább ennek a törvényjavaslatnak tárgyalásakor jutottak annak tudomására —, s akik a legkeresztényibb gondolkodásban, mentalitásban nőttek fel, mondom, hogy ilyen gyerekeket zsidótáborba kényszerítsünk és a zsidó sárgafoltot őreájuk is törvényesen rávarrassuk. Ehhez nekünk következetesen hozzájárulnunk nem lehet.

Eléggé bántó dolog, hogy a zsidókérdést annyira centrális gondolatnak tekinti ma már minden temperamentumos tényező, hogy ez valósággal Gessler-kalap azokra vonatkozólag, akik spirituális alapon állanak.

Én ezen az alapon állok, ettől az alaptól eltérni nem kívánok és ezért kérem a mélyen t. Felsőházat, szíveskedjék az együttes bizottságnak azt a határozatát, amely az 1939. évi IV. tc. alapján óhajtja a zsidósághoz való tartozást megállapíttatni, elfogadni és ezzel azoknak a köröknek, amelyek a legértékesebb embereket

biztosítottak a keresztény gondolatnak és a nemzeti felfogásnak, megnyugvást és végleges biztonságot nyújtani. (Élénk éljenzés és taps a baloldalon.)

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója III. kötet. 47. old. — Bp. 1942. — 1942. július 14. — 66. ülés.

---

(66)

1942 július 14

c—9. Az Országgyűlés Felsőházának 66. ülésének jegyzőkönyvéből: vitéz Bartha Károly felszólalása

(Részlet)

Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! Legyen szabad először is azt a kérést előterjesztem, hogy a törvényjavaslatot az általam előterjesztett szövegben méltóztassék elfogadni (élénk helyeslés és taps), mégpedig a következő indokolás alapján.

Először is fel akarom hívni a figyelmet arra, hogy éppen az utolsó időkben a zsidó vonatkozású törvényeknél és rendeleteknél majdnem kivétel nélkül az 1941 : XV. tc. szolgált alapul, így a legutóbbi időben a zsidók erdő- és mezőgazdasági ingatlanairól szóló törvényjavaslatnál is, amely rendezi a földbirtokviszonyokat a zsidók szempontjából és az ingatlanokat teljesen kiveszi a zsidók kezéből.

Lehetségesnek méltóztatnak-e tartani azt, hogy ők vérük hullásával lesznek hajlandók megvédeni azt a magyar rögöt, amelyhez immár úgyszólván semmi közük nincsen? (Úgy van!) Azt hiszem, hogy ma, amikor egy világégés kellős közepén állunk, nem lehetünk elég óvatosak a honvédség integritásának megóvása tekintetében. (Úgy van! Úgy van! — Taps.)

Ne felejtsük el a múlt világháborúban keservesen szerzett tapasztalatokat és ne legyünk elnézőek ott, ahol ez ma a legnagyobb veszélyt jelenti. (Úgy van!)

Elismerem, hogy ezzel a rendelkezésünkkel ki fogjuk zárni a fegyveres szolgálatból az olyan egyéneket is, akik a harctéren becsületesen megtették a kötelességüket. Én ezt elismerem, mél-

tányos esetekben azonban meg fogjuk találni ezen a téren az orvoslás módját. Viszont azt hiszem, sokkal nagyobb baj az, ha helytelen rendelkezésekkel meghagyunk a hadseregben olyanokat, akik majd alkalomadtán ismét annak felbomlasztásán fognak dolgozni, mint 1918-ban (Úgy van! Úgy van! — Taps.), de a zsidótörvények folytán most már százszoros intenzitással. Én ezért a felelősséget nem tudom és nem akarom vállalni. (Helyeslés.) Különösen ma, amikor honvédségünk a legnehezebb küzdelemben áll egy olyan ellenféllel, amelynek politikai vezetése majdnem kivétel nélkül zsidók kezében van. (Úgy van! Úgy van! balfelől.)

Méltóztassanak az én szerény észrevételemet megfontolás tárgyává tenni és a szakaszt általam előterjesztett szövegében elfogadni. (Élénk éljenzés és taps.) . . .

. . . Nagyméltóságú Elnök Úr! Mélyen t. Felsőház! (Halljuk! Halljuk!) Közvetlenül Prónay György báró úr felszólalása után óhajtottam volna ezeket a kért felvilágosításokat megadni, akkor azonban már nem jutottam hozzá, ennélfogva csak most fogom elmondani azt, amit akkor kívántam elmondani.

Prónay György báró úr ugyanezt a kérdést felvetette a bizottságban is. Én azt gondoltam, hogy az én ott adott válaszomban, amely bizonyos ismert okokból részletesebb lehetett, mint amit itt vagyok képes elmondani, megmondottam mindazt, ami megmondandó volt és ami talán meggyőzte a felszólaló felsőházi tag urat, hogy itt nincs szó arról, hogy a hadúri jogokat bármiképpen is megrövidítsük vagy csökkentsük. (Úgy van! Úgy van! balfelől.) Én azt hiszem, hogy a mai viszonyok között egy honvédelmi miniszter egy óráig sem ülne itt, ha valamilyen olyan rendelkezést szándékozott volna kiadni, amellyel a hadúri jogokat kívánta volna csökkenteni. (Úgy van! Úgy van! balfelől.) Természetes, hogy minden fontosabb kérdésben a hadúri jogok teljes mértékben való tekintetbe vételével történik az előterjesztés, éspedig igen fontos kérdésekben, mint ezekben is, a Hadúr előzetes hozzájárulása alapján. Így tehát, ismételten csak bátor vagyok rámutatni a szövegre, amely nem arról rendelkezik, hogy valakinek az államfő által adott rendfokozatát, vagy az államfő által adott kitüntetéseit megvonja — erről szó sincs —, hanem úgy rendelkezik, hogy a kisegítő munkaszolgálatban a rendfokozati jelvények és a karpaszományok nem viselhetők. Én azt hiszem ez a rendelkezés nem szorul bővebb magyarázatra. (Báró Prónay György: Szolgálaton kívül is használhatja?) Ami a rendfokozati jelvényeknek a szolgálaton kívül való viselését illeti, ezt tényleg

nem a honvédelmi miniszter joga szabályozni, mert ez a hadúri jogok körébe esik. Itt is bátor vagyok azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a hadúri jogok gyakorlása katonai vonalon rendszerint a honvédelmi miniszteren keresztül történik és azokat az intézkedéseket, amelyeket a legfőbb Hadúr nem személyesen, nem közvetlenül ad ki, a honvédelmi miniszter adja ki. Ebben az esetben is ez a helyzet.

Ami pedig a kivételek megállapítását illeti, itt is természetes, hogy az intenció egyúttal a legfelsőbb intenció is. Hogy ez maradék nélkül érvényesülni fog, arra természetesen a honvédelmi miniszternek az államfővel szemben való alárendeltségi viszonya elegendő garancia. (Úgy van! Úgy van! balfelől.) Így tehát azok a kivételezések, amelyeket a honvédelmi miniszter fog megállapítani, azoknak a rendelkezéseknek keretében — és csak azok keretében — fognak mozogni, amelyeket az államfőtől fog kapni. Ennélfogva azt hiszem, nem szükséges, hogy az államfőt terheljük meg minden egyes kivételezés megállapításával (Élénk helyeslés a baloldalon.), hanem méltóztassék megbízni abban, hogy a törvényjavaslatban javasolt szöveg szerinti végrehajtásnál az államfő intenciója fog érvényesülni. Ezeket voltam bátor megjegyezni. (Élénk helyeslés és taps.)

Az 1939. évi június hó 10-ére hirdetett országgyűlés felsőházának naplója. III. kötet. 47., 48. és 49. old. Bp. 1942. — 1942. július 14. — 66. ülés.

---

(66)

1942 július 31

d) Az 1942: XIV. törvénycikk[1]

1. § (1) Az 1939: II. tc. (a továbbiakban Hvt.) 2. §-a akként egészíttetik ki, hogy a honvédelmi kötelezettség a közérdekű munkaszolgálat (Hvt. 230. §) kötelezettségét is magában foglalja.

(2) A Hvt.-ben, valamint a jelen törvényben foglalt büntetőjogi rendelkezések alkalmazása szempontjából a közérdekű munkaszolgálat kötelezettsége a honvédelmi munkakötelezettséggel esik egy tekintet alá.

[1] A törvénycikk §-ai közül csak a témánkat érintő §-okat közöljük.

2. § (3) A leventekötelezettség nyilvántartása végett a Hvt. 8. §-ának (1) bekezdésében meghatározott bejelentést az év augusztus hó 31. napja helyett az év január hó 31. napjáig kell megtenni.

3. § (1) Zsidók leventeképzésben nem részesülnek.

(2) Zsidó hadkötelesek sem a honvédség, sem a csendőrség kötelékében fegyveres szolgálatot nem teljesítenek.

(3) Annak a megállapításában, hogy a jelen törvény szempontjából ki a nemzsidó és ki a zsidó, az 1941 : XV. tc. 9. és 16. §-ának rendelkezései irányadók azzal, hogy nemzsidó az olyan személy is, aki származására és vallására nézve az említett 9. § utolsó bekezdésében foglalt meghatározásnak megfelel, feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval, vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

4. § (1) A zsidókat a leventekötelezettség helyett a kisegítő szolgálatra való előképzés kötelezettsége terheli.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott előképzésre a Hvt. 6—13. §-aiban foglalt rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni azzal az eltéréssel, hogy a honvédelmi miniszter a Hvt. 9. §-ának (1) bekezdésében megállapított hetenkénti kiképzés helyett egyes községekben (városokban) lakó kötelezettekre vonatkozóan évenként három hetet, vagy havonként két napot meg nem haladó összefüggő kiképzést rendelhet el.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott előképzés a büntető rendelkezések alkalmazása szempontjából a leventekötelezettséggel esik egy tekintet alá.

5. § (1) Zsidó hadkötelesek szolgálati kötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. Erre a szolgálatra — a jelen §-ban foglalt eltérésekkel — a Hvt. Harmadik Részében és 230. §-ában foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni.

(2) A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat, illetőleg karpaszomány nélkül teljesítik még abban az esetben is, ha korábban tiszti, tiszthelyettesi (altiszti) vagy tisztesi rendfokozatuk volt, illetőleg karpaszományt viseltek; tartalékos tiszti kiképzésre nem jelentkezhetnek. A jelen bekezdés rendelkezéseit a szolgálat teljesítésének körén kívül is megfelelően alkalmazni kell.

(3) A Hvt. 42. §-a alapján papi (papjelölti) kedvezményben részesített zsidó hadkötelesek közül e 42. § (1) bekezdésében megszabott kiképzésben csak a kisegítő szolgálatra kötelezettek lelkigondozásához szükséges számú személyt kell részesíteni;

a papi (papjelölti) kezdvezményben részesült többi zsidó hadköteles — ideértve azt is, aki besorozása idején már alkalmazott rabbi, vagy hitoktató — a póttartaléki szolgálat tartamának megfelelő szolgálatot teljesít.

(4) A több katonát adó családok kedvezményére vonatkozó rendelkezés (Hvt. 45. §) a kisegítő szolgálatra kötelezettek tekintetében nem nyer alkalmazást.

(5) A kisegítő szolgálatra kötelezettek fegyver-(szolgálat) gyakorlatot — a Hvt. 54. §-ának (1) bekezdésében meghatározott rendkívüli gyakorlat kivételével — nem teljesítenek.

(6) A lövészkötelezettség (Hvt. 55. §) a zsidókra nem terjed ki.

6. § (1) Az 5. § rendelkezéseit nem lehet alkalmazni keresztény hitfelekezethez tartozó akár tényleges, akár nyugdíjas lelkipásztorokra és papi jellegű tanárokra, továbbá azokra, akik az 1914—1918. évi háborúban hadirokkantakká lettek és rokkantságuk mértéke az ötven százalékot eléri.

(2) A honvédelmi miniszter rendelettel határozza meg, hogy az 5. § rendelkezései mennyiben nem terjednek ki azokra, akik az 1914—1918. évi háborúban katonai érdemeket (kitüntetéseket) szereztek, továbbá azokra, akik az 1918—1919. évi forradalmak idején az ezek ellen irányuló nemzeti mozgalmakban részt vettek, ha ezzel életüket kockáztatták, vagy emiatt szabadságvesztést szenvedtek, végül azokra, akik a visszacsatolt területen az elszakítás ideje alatt a magyarsághoz való hűségükről bizonyságot tettek és ezzel kimagasló érdemeket szereztek . . .

*

. . . 20. § (1) A Hvt. 72. §-a értelmében visszavett ipari vagy kereskedelmi munkavállaló munkaviszonyát — ha a fennálló jogszabályok, vagy a szerződés a rendes felmondásra rövidebb időt állapítanak is meg — a munkaadó rendes felmondás útján nem szüntetheti meg a visszavételtől számított

a) tíz hétnél rövidebb időre, amennyiben a munkavállaló a visszavételt közvetlenül megelőzően megszakítás nélkül legalább hat hónapon át teljesített tényleges katonai szolgálatot és ez a szolgálat egészen vagy részben háború idejére esett;

b) hat hétnél rövidebb időre, amennyiben a munkavállaló a visszavételt közvetlenül megelőzően megszakítás nélkül hat hónapnál kevesebb ideig, de legalább két hónapon át teljesített tényleges katonai szolgálatot és ez a szolgálat egészen vagy részben háború idejére esett;

c) négy hétnél rövidebb időre az a) vagy b) pont alá nem tartozó minden más esetben.

(2) Az előbbi bekezdés b) és c) pontja a közérdekű munkaszolgálatot (Hvt. 230. §) teljesített munkavállaló tekintetében s megfelelően irányadó. Az előbbi bekezdés alkalmazásában az ideiglenes szabadságon [Hvt. 17. § (2) bek. c) pont] töltött idő a tényleges szolgálat idejével esik egy tekintet alá ...

... 31. § (1) Honvéd büntetőbíráskodás alatt áll az a polgári személy is:

1. aki a fegyveres erő mozgósított (hadiállományra kiegészített) csapatainak (parancsnokságainak, hatóságainak, intézeteinek) kíséretéhez tartozik, az ilyen viszony tartama alatt elkövetett bármilyen bűncselekmény miatt;

2. akit különleges légvédelmi szolgálatra (Hvt. 133. §) akár törvényes kötelezettség, akár önkéntes jelentkezés alapján igénybe vettek, az ilyen viszony tartama alatt a szolgálat (munka) helyén, vagy a szolgálattal (munkával) összefüggésben elkövetett bármely bűncselekmény miatt;

3. aki törvény vagy szerződés alapján katonai vezetés alatt teljesít valamely szolgálatot vagy munkát, az ilyen viszony tartama alatt a szolgálat (munka) helyén vagy a szolgálattal (munkával) összefüggésben elkövetett bármely bűncselekmény miatt; ...

*

... 32. § (1) A jelen törvény 31. §-a (1) bekezdésének 1. pontjában megjelölt személyek — a közhivatali fegyelmi hatóság alatt álló személyek kivételével —, továbbá — a szolgálat (munka) helyén vagy a szolgálattal (munkával) összefüggésben elkövetett cselekmény tekintetében — a 3. pontban megjelölt személyek, valamint — a közhivatali fegyelmi hatóság alatt álló személyek kivételével — a hadviselés érdekét érintő szolgálati kötelezettség megsértésével elkövetett cselekmény tekintetében a 4. pontban megjelölt személyek, az említett pontokban meghatározott viszony tartama alatt katonai fegyelmi szabályok alatt állanak.

(2) A Hvt. 224. §-ának (3) bekezdése hatályát veszti ...

... 38. § (1) A Hvt.-nek, valamint az azt módosító és kiegészítő törvényi rendelkezéseknek, úgyszintén az ezekben foglalt felhatalmazás értelmében kibocsátott rendeleteknek a leventekötelezettségre (kisegítő szolgálatra való előképzés kötelezettségére), a hadkötelezettségre, a honvédelmi szolgáltatásokra és a honvédelmi érdekű gazdasági korlátozásokra, a légvédelmi kötelezettségre, végül a közérdekű munkaszolgálat

kötelezettségére vonatkozó rendelkezései alapján a bírósághoz, vagy más hatósághoz benyújtott beadvány, fellebbezés, vagy egyéb jogorvoslat és az ezeket pótló jegyzőkönyv, valamint az azok alapján hozott határozat illetékmentes. Az az okirat, amelyet az említett illetékmentes beadványhoz, fellebbezéshez, vagy egyéb jogorvoslathoz, vagy az azokat pótló jegyzőkönyvhöz kell csatolni, illetékmentes mindaddig, amíg azt más célra nem használják.

Nyomtatvány. — Magyar Törvénytár 1942. évi törvénycikkek Bp. én. 76—89. old. — „XIV. Törvénycikk a honvédelemről szóló 1939 : II. törvénycikk, valamint az 1914—1918. évi világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréséről szóló 1938 : IV. törvénycikk módosításáról és kiegészítéséről."

A törvényjavaslatot a m. kir. honvédelmi miniszter 1942. évi június hó 10-én nyújtotta be. — A képviselőház véderő, közjogi, közigazgatási, igazságügyi bizottságának jelentése 1942. évi június hó 30-án kelt. — Képviselőházi tárgyalása 1942. évi június 24., 25., 26., július 1-én, 2-án tartott ülésében volt. A felsőház véderő, közjogi, közigazgatási, igazságügyi bizottságának jelentése 1942. évi július hó 7-én kelt. Felsőházi tárgyalása 1942. évi július hó 14-én tartott ülésében volt. —

---

(66)

1942 szeptember 3—december 21

e) A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályán készített feljegyzések a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendelkezések végrehajtása tárgyában kiadandó rendelettervezettel kapcsolatban

Az 1942 : XIV. tc. 3. § (3) bekezdésének[1], valamint az 5. § és

[1] Az 1942 : XIV. tc. 3. §-ának (3) bekezdése a következőképpen hangzik: „Annak a megállapításában, hogy a jelen törvény szempontjából ki a nemzsidó és ki a zsidó, az 1941 : XV. tc. 9. és 16. §-ának rendelkezései irányadók azzal, hogy nemzsidó az olyan személy is, aki származására és vallására nézve az említett 9. § utolsó bekezdésében foglalt meghatározásnak megfelel, feltéve, hogy nem kötött, illetve mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval, vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született." (Magyar Törvénytár 1942. évi törvénycikkek, Budapest, én. 77. oldal.)

6. §-ának[2] végrehajtása tárgyában kiadandó HM. rendelet megszövegezése céljából az érdekelt HM. osztályok és az 1. Vkf. oszt. javaslatai alapján a HM. Elnökség vezetője (vitéz Faraghó vőrgy.) 1942. VIII. 7-én és 1942. IX. 2-án értekezletet tartott.

Ez utóbbi értekezlet a mellékelten csatolt szövegezést fogadta el. Ez a szöveget előzőleg be kellene mutatni a HM. úrnak majd a HM. úr által esetleg elrendelt módosításokkal való kiegészítés után hozzászólás végett meg kellene küldeni az ig. min. úrnak és utána a jóváhagyás és kiadványozás végett ismét elő kellene terjeszteni a HM. úrnak. A HM. úr által való kiadványozás után közzé kellene tenni a Budapesti Közlönyben és a Honvédségi Közlönyben.

---

[2] Az említett §-ok szó szerinti szövege a következő:

5. § (1) Zsidó hadkötelesek szolgálati kötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget. Erre a szolgálatra — a jelen §-ban foglalt eltérésekkel — a Hvt. Harmadik Részében és 230. §-ában foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni.

(2) A kisegítő szolgálatra kötelezettek ezt a szolgálatot rendfokozat, illetőleg karpaszomány nélkül teljesítik még abban az esetben is, ha korábban tiszti, tiszthelyettesi (altiszti) vagy tisztesi rendfokozatuk volt, illetőleg karpaszományt viseltek; tartalékos tiszti kiképzésre nem jelentkezhetnek. A jelen bekezdés rendelkezéseit a szolgálat teljesítésének körén kívül is megfelelően alkalmazni kell.

(3) A Hvt. 42. §-a alapján papi (papjelölti) kedvezményben részesített zsidó hadkötelesek közül a 42. § (1) bekezdésében megszabott kiképzésben csak a kisegítő szolgálatra kötelezettek lelkigondozásához szükséges számú személyt kell részesíteni; a papi (papjelölti) kedvezményben részesült többi zsidó hadköteles — ideértve azt is, aki besorozása idején már alkalmazott rabbi vagy hitoktató — a póttartaléki szolgálat tartamának megfelelő szolgálatot teljesít.

(4) A több katonát adó családok kedvezményére vonatkozó rendelkezés (Hvt. 45. §) a kisegítő szolgálatra kötelezettek tekintetében nem nyer alkalmazást.

(5) A kisegítő szolgálatra kötelezettek (fegyverszolgálat) gyakorlatot a Hvt. 5. §-ának (1) bekezdésében meghatározott rendkívüli gyakorlat kivételével — nem teljesítenek.

(6) A lövészkötelezettség (Hvt. 55. §) a zsidókra nem terjed ki.

6. § (1) Az 5. § rendelkezéseit nem lehet alkalmazni keresztény hitfelekezethez tartozó akár tényleges, akár nyugdíjas lelkipásztorokra, és papi jellegű tanárokra, továbbá azokra, akik az 1914—1918. évi háborúban hadirokkantakká lettek és rokkantságuk mértéke az ötven százalékot eléri.

(2) A honvédelmi miniszter rendelettel határozza meg, hogy az 5. § rendelkezései mennyiben terjednek ki azokra, akik az 1914—1918. évi háborúban katonai érdemeket (kitüntetéseket) szereztek, továbbá azokra, akik az 1918—1919. évi forradalmak idején az ezek ellen irányuló nemzeti mozgalmakban részt vettek, ha ezzel életüket kockáztatták vagy emiatt szabadságvesztést szenvedtek, végül azokra akik a visszacsatolt területen az elszakítás ideje alatt a magyarsághoz való hűségükről bizonyságot tettek és ezzel kimagasló érdemeket szereztek." (Uo. 78. old.)

Az előbbi bekezdésben kifejtettek folytán előterjesztjük.

a HM. úrnak döntésre
1942. IX. 3. *vitéz Kálmán* ezds.
IX. 3. *Fa[raghó]*

P r o d o m o folytatása:

Az 1942 : XIV. tc. 3. § (3) bekezdése és az 5. valamint a 6. §-a rendelkezéseinek végrehajtása tban kiadandó 55 000 Eln. oszt.— 1942. sz. HM. rendelettervezetét 1942. évi november hó 4-én délelőtt 11h—12h-ig

vitéz Faraghó Gábor vőrgy. az Elnökség vezetője,
Szentgyörgyi Lajos államtitkár,
vitéz Bardóczy Ferenc vk. ezds. a HM. II. csop. főnöke,
Pláner Zoltán min. tanácsos, a 15. oszt. vezetőjének helyettese és
vitéz Kálmán Imre ezds. az eln. oszt. szakelőadója
részletesen referálták.

A HM. úr őnagym. döntései, illetve megjegyzései, amelyekkel kapcsolatban külön még intézkedni kell:

1. A zsidótörvénynek a honvédségen belül való végrehajtásával kapcsolatban 1939. év óta kiadott HM. rendeleteket egy összesített rendeletben (utasításban) kell kiadni, miután eddig oly sok rendelet lett már kiadva, hogy már alig ismeri ki magát valaki.

Az Elnökség vezetője jelentette, hogy erre vonatkozólag az előkészületek már folyamatban vannak.

2. Az előadásra került 55 000. eln. oszt.—1942. sz. HM. rendelettervezet 1—2. §-a részletesen meghatározza, hogy mikor minősül valaki nemzsidónak, illetve zsidónak. Ezzel kapcsolatban a HM. úr elrendelte, hogy a két § rendelkezéseinek közelebbi megértéséhez ábrafüzetet[3] kell kiadni, amilyent már az eln. oszt.-hoz beosztott vitéz Kálmán Imre ezds. saját használatára összeállított.[4]

3. A 3. § (3) bekezdését, amely elrendelte volna, hogy a kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek ezt a szolgála-

---

[3] Az irat szélére színes ceruzával a következő megjegyzést írták: „Ábrafüzet?", majd utána: „jelenleg ig. min.-nél".

[4] A szöveg mellé odaírták: „Jordán alezredes készíti."

tukat polgári ruhában és balkarjukon sárga karszalaggal tartoznak teljesíteni a HM. úr nem fogadta el, hanem elrendelte, minthogy a kisegítő szolg. is katonai szolgálat, ezért a kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek is elvileg ezt a szolgálatukat *egyenruhában* rendesen felszerelve teljesítsék. Elrendelte a HM. úr még azt is, hogy azokat a kisegítő szolgálatosokat, akik maguk már nem az izraelita hitfelekezet tagjai, az izraelita vallású kisegítő szolgálatosoktól pl. fehér karszalaggal, meg kell különböztetni.[5]

4. Nem fogadta el a HM. úr a 3. § ama rendelkezését, hogy a kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek hadkötelezettségük letöltése után az 1939 : II. tc. 63. § (2) bekezdésében előírt igazoló okmánnyal nem látandók el, hanem elrendelte, hogy ezeknek is meg *kell* adni.[6]

5. Meggondolás tárgyává teszi a HM. Úr és ezért még nem döntött, hogy a kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelezettséget két évi tényleges szolgálatuk után tartósan szabadságolni nem lehet. A HM. Úr ama nézetének ad kifejezést, hogy ezt a kisegítő szolgálatot ugyanúgy kell tekinteni, mint a gyalogság két évi tényl. szolgálatát, ezért a kisegítő szolgálatosokat is két évi tényl. szolgálat után tartósan szabadságolni lehetne.[7]

Erre nézve újból kell a HM. Úr döntését kikérni.

6. Nem fogadta el a HM. Úr 3. § (14) bekezdését sem, amely elrendelte volna, hogy zsidók szolgálati halasztásban nem részesíthetők.[8]

7. A 4. § (1) bekezdésnél, amely elrendeli, hogy zsidó hadkötelesek volt rendfokozatukat vagy karpaszományviselésére való jogosultságukat ábrázoló fényképpel ellátott igazolványt nem használhatnak a büntető sanctiók felsorolását a HM. Úr szükségtelennek tartotta, ezért töröltük.

8. A 4. § (3) bekezdése elrendeli, hogy a zsidók részére a jövőben kiállításra kerülő szürke színű igazolványlapokba a fegyvernemet feltüntető rovatba „honvédség kisegítő szolgálat" szavakat kell beírni. A HM. Úr ezt helytelennek találta, mert a

[5] Az irat szélén a következő ceruzával írott megjegyzés olvasható: „Döntés ebben az 522/Bbk. KMOF—1942. sz. ügydarabban megtörtént. Zs."

[6] A bekezdés mellett megjegyezték, hogy a rendelettervezetből a szöveget törölték.

[7] A bekezdés mellett ceruzával írottan olvasható: „Ezt a háború utánra kell halasztani. Zs." (A „Zs" Zsigmondi őrnagy kézjele.)

[8] Lásd a 6. sz. jegyzetet.

honvédségi kisegítő szolgálat nem fegyvernem, ezért elrendelte, hogy az említett szavakat a rendfokozat rovatba kell beírni.[9]

9. A 7. § (2) bekezdése a rokkantság igazolásának módját határozza meg. Ezzel kapcsolatban a HM. Úr elrendelte, hogy 22. oszt.-ot utasítani kell, hogy a hadigondozási igazolványt feltétlenül ki kell állítani az arra jogosult zsidónak, nem lehet önkényesen eljárni és nem tűri meg azt, hogy ezt a rendelkezését bárki is önkényesen, hogy a zsidókon üssön, valamilyen úton és módon kijátsza.[10]

10. A HM. Úr döntése folytán törölni kellett a 10. § (1) bekezdésének ama tervezett rendelkezését, hogy a kivételezett és rendfokozatukat megtartott zsidók a honvédség alakulataihoz stb.-hez sem békében, sem háború idején nem hívhatók be.

Ugyancsak törölni kellett e § (2) bekezdését is, amely akképp rendelkezett volna, hogy a kivételezett és rendfokozatukat megtartott zsidók a jövőben magasabb rendfokozatot nem érhetnek el.[11]

Nem fogadta el a HM. Úr e § (3) bekezdését, amely szerint kivételezett zsidó egyének csak a hadtestparancsnok külön írásbeli engedélye alapján viselhetnek egyenruhát. A HM. Úr ezzel kapcsolatban ama nézetének ad kifejezést, hogy ne hozzunk olyan rendelkezést, amely a Sz. Sz. I. Rész rendelkezésével ellenkezik, hanem az egyenruha viselésének engedélyezése továbbra is az állomásparancsnok hatáskörébe tartozzék.

11. A 11. § ama tervezett rendelkezését, hogy „Kivételezett zsidónak tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezése elfogadható, a jelentkezés elfogadása esetén karpaszományt viselhet, azonban tartalékos tiszti, vagy tisztesi kiképzésre tekintetbe nem jöhet." A HM. Úr rendelkezésére oda módosítottuk, hogy „Kivételezett zsidó karpaszományos lehet, azonban tartalékos tiszti, vagy tisztesi kiképzésre tekintetbe nem jöhet".[12]

12. Elrendelte a HM. Úr, hogy olyan személyt, akit egyszer már valamely katonai parancsnokság, hatóság stb. származás tekintetében igazolt, okmányainak újabb vagy ismételt felterjesztésére utasítani nem szabad. Nem lehet azért, mert egy sze-

[9] Az irat szélére ceruzával a következő megjegyzést írták: „A mostani rendszert azonban csak akkor kell megváltoztatni, ha az zökkenő nélkül végrehajtható. — P. d. Maradt az eddigi rendszer. J."

[10] Az irat szélén olvasható: „P. d. Erre e. e. láttamozás útján történik intézkedés. XII. 10. J."

[11] Lásd a 6. sz. jegyzetet.

[12] Az irat mellett ceruzával írtan olvasható: „Megtörtént J."

mély ellen gyanú merül fel, hogy származását hamis okmányokkal igazolta, száz más egyént újraigazolásra utasítani.[13]

Észrevétel tárgyává tette a HM. Úr, hogy pályázatoknál stb.-nél mindig újra és újra a származási okmányokat bekövetelik, jóllehet az illetőt már egyszer igazolták. Nézete szerint ez teljesen felesleges, hanem meg kell elégedni a származási igazolvánnyal.

Kilátásba helyezte a HM. Úr, hogy közbe fog járni, hogy a honvédségen belül érvényes származási igazolványt a polgári hatóságok is fogadják el.[14]

13. A HM. Úr rendelkezései folytán a rendelettervezetet megfelelőleg helyesbítettük, és annak sürgős voltára tekintettel hozzászólás végett, jogi szempontból elküldjük az igazságügyminiszter úrnak (az ig. min. törvényelőkészítő osztály vezetőjének.)[15]

A jelen betétív a rendelettervezetnek az ig. min.-től való visszaérkezéséig az Elnöki osztálynál marad.

1942. XI. 5. *v. Kálmán* ezds. Láttam utólag XI. 18.
XI. 5. *Fa[raghó]* *Zsedényi* ezds.

A pro domo folytatása:

Az igazságügyminiszter hozzászólásait (72 955. eln. oszt.—1942. sz. alatt mint egyúttal elintézett szám csatolva) megküldte és ahhoz csatolta a rendelettervezet *átdolgozott egész szövegét.*

Az átdolgozott szöveget az eredeti tervezettel összehasonlítottuk és az összehasonlítás eredményeként

a) az eln. oszt. előadója (Jordán alez.) — az ig. min. előadójával (Csiky min. titkár) egyetértésben — javításokat eszközölt,

b) megállapítottuk, hogy az ig. min. a tervezeten a törvénynek megfelelő módosításokat eszközölt,

c) megállapítottuk, hogy az ig. min. — a HM. Úr Őnagyméltósága által az 1942 : XIV. tc. parlamenti tárgyalása során az egyes felszólalásokra tett kijelentéseire hivatkozva — szövegezésében [4. § (1) bekezdés utolsó mondata és (2) bekezdés] új kivételezéseket vett fel.

[13] Az iratra ráírták: „Más ügyiratban folyamatban. XII. 10. J."
[14] Lásd előző jegyzetet.
[15] E bekezdésből a következő mondatokat kihúzták: „Közben azonban a kbt. 10. oszt.-al tisztázni fogjuk a jelen pro domo 8. pontjában foglaltakat."

Fentiek alapján a HM. Úr döntését kell kérni a csatolt szövegtervezet 4. § (1), (2), (4) és (5) bekezdése, valamint a 10. § (2) *c)* pontjához.

Az Elnöki oszt. az ig. min. új szövegtervezetét javasolja, a benti módosításokkal és a 4. § új szövegével elfogadni.

Az előbbiek alapján előterjesztjük

a HM. Úrnak
döntésre és jóváhagyást kérve
1942. XII. 10. *Jordán* alez.
XII. 10. *Kőszeghy* ezds.

Végül javasolom, a HM. Úr által a 936 Bbk. eln. oszt.—1942. sz. ügyirat táblázatának 9b. pontjában elrendelt névjegyzékre való utalásnak jelen végrehajtási utasításból való elhagyását. Annak nyílt közzététele ugyanis a kérvények és protekciók lavináját vonná maga után és a központi szervek tekintélyét veszélyeztetné.

Budapest, 1942. XII. 13. *Zsedényi* ezds.
8b. rész. XII. 15. *olv. aláírás* K! XII. 21. *N[áday]*
1b. o. részéről: XII. 15. *Kalotay* őrgy.
1. om. részéről: XII. 15. *Gecső* fhdgy.

Géppel és részben színes ceruzával írott feljegyzések, az illetékesek saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1942—I—55 000.

---

(66)

1942 november 4

f) A Honvédelmi Minisztérium rendelettervezete a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendeletének végrehajtása tárgyában

A m. kir. honvédelmi miniszternek 55 000. eln. oszt. 1942. számú rendelete az 1942. XIV. tc. 3. § (3) bekezdése és az 5. valamint a 6. §-a rendelkezéseinek végrehajtása tárgyában.

1. §

(1) Zsidó az, akinek legalább két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született, úgyszintén — tekintet nélkül szár-

mazására — az, aki az izraelita hitfelekezet tagja. Az, akinek két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született, nem esik a zsidókkal egy tekintet alá, ha ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s emellett mind a két szülője házasságkötésük idejében keresztény hitfelekezet tagja volt. Nem tekintendő zsidónak az sem, akinek csak két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként s ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett, s mind a két esetben az is maradt, feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig amíg nem köt házasságot zsidóval vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.[1]

(2) Az 1941 : IV. tc. 9. §, illetve az 1942. XIV. tc. 3. § (3) bekezdésének alkalmazásában tehát

nem zsidó

a) az, akinek négy vagy három nagyszülője keresztény vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként született és ő maga nem tagja az izraelita hitfelekezetnek;

b) az, akinek két nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként, másik két nagyszülője pedig az izraelita hitfelekezet tagjaként született, ő maga azonban keresztény hitfelekezet tagjaként született, és az is maradt, az izraelita hitfelekezet tagjaként született szülője (szülői) pedig annak a házasságnak megkötése előtt, amelyből az ivadék származik, keresztény hitfelekezet tagjává lett;

c) az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként és ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett és mind a két esetben az is maradt, feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval, vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

d) az úgynevezett erdélyi szombatos és ivadéka, feltéve, hogy nemzsidó származását az igazságügyminiszter által kiadott „Tanúsítvány"-nyal igazolja (lásd 37 725. Eln. oszt.—1942. sz. HM. rendelet) és nem tagja az izraelita hitfelekezetnek.

[1] A rendelet 1. §-ának szövege mentén ceruzával írott összefoglaló jel látható, mindkét oldalán ráírták: „változott" s piros ceruzával az iratra rávezették: „*P. d.* Ehelyett a rendelettervezet helyett a csatolt másik tervezetet hagyta jóvá a HM. úr. XII. 21. *Jordán* alez." — A végleges szöveget a 66. *h.* sz. alatt közöljük. 490—499. old.

(3) Az 1941 : XV. tc. 9. §, illetve az 1942 : XIV. tc. 3. § (3) bekezdésének alkalmazásában tehát

zsidó

a) az, akinek négy vagy három nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

b) az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, ha nem esik az 1. § (2) bekezdés *b)* vagy *c)*[2] pontja alá;[3]

c) az 1. § (2) bekezdés *c)* pontja alá eső személy, ha zsidóval vagy olyan nemzsidóval kötött vagy köt házasságot, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

d) tekintet nélkül származására az, aki az izraelita hitfelekezet tagja;

e) az, aki zsidó szülőknek az 1941. évi október hó 10. napja után kötött házasságából származik, tekintet nélkül arra, hogy nagyszülői mely hitfelekezet tagjaként születtek;

f) az 1. § (2) bekezdés *b)* pontja alá eső személy, ha az 1941. évi október hó 10. napja[4] után házasságot kötött zsidóval, vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

g) az, aki az 1941. évi október hó 10. napja után nemzsidónak és zsidónak az 1941 : XV. tc. 9. §-ában foglalt valamely tiltó akadály ellenére kötött házasságából származik;

h) az 1. § (2) bekezdéseinek *a)* vagy *d)* alá eső személy, ha az 1941. évi október hó 10. napja után az izraelita hitfelekezetbe tért át és az izraelita hitfelekezet tagjaként zsidóval házasságot kötött, még akkor is, ha utóbb ismét keresztény hitfelekezet tagjává lett;

i) az a felekezetenkívüli személy, aki keresztény származását igazolni nem tudja, a honvédségen belül a zsidókkal esik egy tekintet alá.[5]

2. §

(1) Az előbbi § (2) és (3) bekezdésének rendelkezéseit a házasságon kívül született ivadékra is alkalmazni kell, ha őt a ter-

[2] Az előző két szót utólag iktatták be.

[3] A következő „c" pontot áthúzták, s a többi bekezdés betűjelölését ennek megfelelően megváltoztatták.

[4] Az „október hó 10 napja után" következő szavakat utólag toldották be a szövegbe.

[5] Ezt a bekezdést utóbb áthúzták, s az irat szélére a következő megjegyzést írták: „Helyes az elhagyása, XII. 8. J."

mészetes atya anyakönyvvezető előtt vagy köziratban magáénak elismerte, vagy az atyai elismerést a bíróság a 377. 1922. Me. számú rendelet alapján vagy egyébként mindenkivel szemben hatályos és anyakönyvi bejegyzésre alapul vehető határozattal megállapította. Ez esetben az 1. § (2) és (3) bekezdésének rendelkezéseit akként kell vele szemben alkalmazni, mintha a természetes atya és annak szülői törvényes atya, illetőleg a törvényes atya szülői volnának azzal az eltéréssel, hogy 1. § (2) bekezdés *b)* pontjának esetében a szülők házasságkötésének időpontja helyett az ivadék születésének időpontja irányadó.

(2) Atyai elismerés hiányában az a házasságon kívül született ivadék zsidó, akinek legalább egyik nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született. Az, akinek csak egyik nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, nem esik a zsidókkal egy tekintet alá, ha ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, s emellett anyja az ivadék születése idejében keresztény hitfelekezet tagja volt.[6]

(3) Az előbbi említett bekezdésben említett atyai elismerés hiányában a házasságon kívül született ivadék tehát

nem zsidó

a) ha mind a két nagyszülője keresztény hitfelekezet vagy más, — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként született és ő maga nem tagja az izraelita hitfelekezetnek;

b) ha egyik nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként, másik nagyszülője pedig az izraelita hitfelekezet tagjaként született, de ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, anyja pedig az ivadék születésekor keresztény hitfelekezet tagja volt;

c) ha egyik nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként, másik nagyszülője pedig az izraelita hitfelekezet tagjaként született és ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett és mindkét esetben az is maradt, feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

[6] Ezt a bekezdést utóbb áthúzták, s a következő bekezdéseket átszámozták.

(4) a (2) bekezdésben említett atyai elismerés hiányában a házasságon kívül született ivadék

zsidó

a) ha mind a két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

b) ha egyik nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként feltéve, hogy nem esik az előbbi (3) bekezdés *b)* és *c)* pontja alá;

(4) A jelen § (2) bekezdésének esetében az 1. § (2) bekezdésének *d)* pontját a (3) bekezdés esetében az 1. § (2) bekezdésének *d), f)* és *h)* pontját is alkalmazni kell.

(6)[7] Azt a házasságon kívül született ivadékot, akinek anyja is házasságon kívül született, a jelen § (3) és (4) bekezdésének alkalmazása szempontjából olyannak kell tekinteni, mint akinek két nagyszülője született keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként, aszerint, amint a házasságon kívül született anyának anyja keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

(7) Azt az ivadékot, aki törvényes gyermek, akinek azonban egyik szülője házasságon kívül született, az 1. § (2) és (3) bekezdésének alkalmazása szempontjából olyannak kell tekinteni, mint akinek a házasságon kívül született szülő ágán két nagyszülője keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként született, aszerint, amint a házasságon kívül született szülő anyja keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

(8) Az az ivadék, aki törvényes gyermek, akinek azonban mind a két szülője házasságon kívül született a jelen § (3) és (4) bekezdésének rendelkezései alá esik azzal az eltéréssel, hogy (3) bekezdés *b)* pontjának esetében az ivadék születésének időpontja helyett a szülők házasságkötésének időpontja irányadó.

3. §

(1) Zsidó hadkötelesek szolgálati kötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget [5. § (1) bekezdés első mondata]. A zsidók a kisegítő szolgálatukat mind békében, mind háború idején rendszerint munkásalakulatoknál teljesítik, kivételesen azonban egyéb a honvédség érdekeinek megfelelő, egyéb helyeken is alkalmazhatók.

[7] A sorozatos átszámozások miatt előfordul, hogy a bekezdések a szövegben nem folyamatosan következnek egymás után.

(2) A sorozásnál és felülvizsgálatnál, akár „Ka", vagy „Ks", akár „Mk" vagy „Mn" osztályozást nyert hadköteles zsidó kisegítő szolgálat teljesítésére köteles.[8]

(3) A kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek ezt a szolgálatukat felségjevény (sapkarózsa) nélküli sapkában esetleg kincstári lábbeliben, egyébként azonban polgári ruhában teljesítik és a kisegítő szolgálat egész tartama alatt mind szolgálatban, mind szolgálaton kívül éppen úgy, szolgálati helyükön mint azon kívül bal karjukon a legfelsőbb ruhadarabon a felsőkar mértani középpontjának magasságában citromsárga posztóból (vászonból) készült karszalagot kötelesek viselni. Kisegítő szolgálatra kötelezett és esetleg honvéd egészségügyi intézetekben, vagy más polgári helyeken esetleg alkalmazott orvosok szolgálati helyükön teljesen polgári ruhában jelennek meg és balkarjukon az említett sárga karszalagot vöröskereszttel ellátva viselik.[9]

(4) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek a kisegítő szolgálat teljesítésének egész ideje alatt — sem szolgálatban sem szolgálaton kívül (pl. szabadságon stb.) kitüntetéseket nem viselhetnek.

[Hvt. 5. § (3) bekezdése.] (5) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek hadkötelezettségük letöltése után az 1939 : II. tc. 63. § (2) bekezdésében előírt igazoló okmánnyal nem látandók el.[10]

(6) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadköteleseket két évi rendes tényleges szolgálatuk után tartósan szabadságolni nem lehet.[11]

[8] Ezt a bekezdést utólag áthúzták, s az irat szélén közölték a bekezdés új szövegét:

„(2) Zsidó hadkötelesek osztályozásánál ugyanazokat a megjelöléseket kell alkalmazni, mint az egyéb legénységnél, de az osztályozáshoz minden esetben hozzá kell fűzni a »zs.« betűt, tehát »Ka. zs.«, »Ks. zs.«, »Mk. zs.« és »Mn. zs.«"

Ceruzával írt jegyzettel látták el ezt az utólag betoldott bekezdést: „Jegyzet: Ka. = Katonai szolg.-ra alkalmas
Ks. = Katonai segédszolgálatra alkalmas
Mk. = Könnyű munkára fogható
Mn. = Nehéz munkára fogható."

[9] Ezt a bekezdést utólag kihúzták, s egy piros tintával írott kereszttel látták el. A lap alján a vonatkozó, következő megjegyzés olvasható: „Honv. min. úr őnagym. döntése alapján töröltetett."

[10] Ezt a bekezdést utólag kihúzták, s megjelölték az előbbi jegyzetben ismertetett jellel.

[11] Az irat szélére — ceruzával — a következő megjegyzést írták: „Erre nézve *még egyszer* a HM. úr döntését kikérni."

(7) Zsidók tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezése nem fogadható el! [Hvtn. 5. § (2) bekezdés első mondata.]

(8) Az 1939 : II. tc. 55. §-ában megszabott lövészkötelezettség a zsidókra nem terjed ki.

(9) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek fegyver- (szolgálati) gyakorlatot nem teljesítenek, az 1939 : II. tc. 54. §-ának (4) bekezdésében meghatározott rendkívüli fegyvergyakorlatra azonban behívhatók. [Hvtn. 5. § (5) bekezdése.]

(10) A papi (papjelölti) kedvezményben részesített zsidó hadkötelesek közül az 1939 : II. tc. 42. §-a szerint a papi hivatásuknak megfelelő és a tábori lelkészi alkalmazáshoz szükséges kiképzésben csak a kisegítő szolgálatra kötelezettek lelki gondozásához szükséges számú személyt kell részesíteni [Hvtn. 5. § (3) bekezdése]; ezeknek létszámát külön rendelkezéssel fogom megállapítani. A papi (papjelölti) kedvezményben részesült többi zsidó hadköteles — ideértve azt is, aki besorozás idején már alkalmazott rabbi vagy hitoktató — a póttartaléki szolgálat tartamának megfelelő kisegítő szolgálatot teljesít. [Hvtn. 5. § (3) bekezdése.]

(11) Kisegítő szolgálat teljesítésére kötelezett zsidók az örökölött mezei gazdaságok birtokosait és a családfenntartókat megillető kedvezményben részesítendők, ha annak megszabott előfeltételei teljes mértékben fennforognak.

(12) A több katonát adó családok kedvezményében zsidó hadköteles nem részesíthető. [Hvtn. 5. § (4) bekezdése.][12]

(13) Zsidók fölösszámúként nem választhatók ki.

(14) Zsidók szolgálathalasztásban nem részesíthetők.[13]

4. §

(1) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek eddigi rendfokozatukat még a „volt" megjelöléssel sem használhatják, úgyszintén az eddig őket esetleg megilletetett karpaszományra sem utalhatnak a „volt karpaszományos" megjelöléssel. Zsidó hadköteles volt rendfokozatát vagy karpaszomány viselésére való jogosultságát ábrázoló fényképpel ellátott igazolványt (bérletjegyet, állandó belépési jegyet, posta meghatalmazást, személyazonossági igazolványt, féláru vasúti jegy váltására jogosító MÁV

[12] Az előző bekezdésekben a „Hvtn."-re való hivatkozást utólag toldották be. Általában az „1942 : XIV. tc." megjelölés helyett a javításoknál a „Hvtn." kifejezést használták.

[13] A (11)—(14) bekezdéseket utólag gépelték az irat szélére, azonban a (14) bekezdést a 9. sz. jegyzetben közölt módon törölték a szövegből.

igazolványt stb.) nem használhat. E tilalmat a zsidó hadkötelesekkel közölni kell[14] azzal, hogy aki ezt a tilalmat megszegi, az az 1930 : III. tc. 83. §-ába ütköző és egy hónapig terjedhető elzárással büntetendő kihágást követ el.

(2) A jelen rendelettel érintett személyek a honvédség nyilvántartásába, mint „kisegítő szolgálatra kötelezett" rendfokozat nélküli személyek kerülnek.

(3) A kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek 1918. évi október hó 31 után kiállított összes katonai igazoló okmányaikat (emléklapjukat, igazolványi lapjukat stb.-t), — az államfő által aláírt kinevezési, kitüntetésekről és dicséretekről, felülvizsgálatokról szóló okiratok, okmányok és igazolványok kivételével — megsemmisítés, helyesbítés, illetőleg kicserélés végett be kell vonni. A bevont szürke színű igazolványi lapot újjal kell kicserélni. Az ezek helyett kiállított új igazolványi lapokra,[15] valamint a zsidók részére a jövőben kiállításra kerülő igazolványi lapokra, amelyeken a rendfokozat részére rovat nem szerepelhet, a fegyvernemet feltüntető rovatba „honvédségi kisegítő szolgálat" szavakat kell beírni. Az így kiállított igazolványi lap borító kartonívének elülső külső oldalán a parancsnokság fejbélyegzője alatt vízszintesen majd a jobb felső saroktól a bal alsó sarokig átlósan futó, s innen a jobb alsó sarokig az alsó széllel párhuzamosan haladó két cm széles piros „Z" betűt, s melléje a jobb alsó sarokban egy kisebb „s" betűt kell alkalmazni.

(4) Zsidók nyilvántartó és anyakönyvi lapját a felső sarokban feltűnő piros nagy „Zs" jelzéssel kell ellátni.

(5) Zsidónak minősülő volt tartalékos tiszteket (hasonló állásúakat) a tiszti nyilvántartásból törölni kell, és őket mint rendfokozatnélküli személyeket „honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezett" megjelöléssel a legénységi nyilvántartásba kell felvenni.

(6) A tiszti nyilvántartásból törölt személyekre az A—37. jelz. Szab. megfelelő rendelkezései nem vonatkoznak és az ilyen személyek nem esnek az A—46. Bü. Szab. határozványa alá. Ily személyek ellen folyamatba tett esetleges becsületügyi eljárást meg kell szüntetni, azt a m. kir. honvéd vezérkar főnökének jelenteni, az iratjegyzéket lezárni és a vonatkozó iratokat az

[14] A bekezdés végét — e jeltől — kihúzták, s mellette látható a piros tintával írott kereszt, mely jelzi, hogy a honvédelmi miniszter döntése alapján törölték.

[15] Az irat szélén e jeltől kezdődően a szöveg mentén a következő ceruzával írott megjegyzés olvasható: „HM. úr őnagym. szerint nem helyes. mert a kisegítő szolgálat nem *fegyvernem*, tehát más rovatba kellene beírni!"

A—46. jelz. Bü. Szab. 47. § (2) pontjára való hivatkozással a m. kir. honvéd vezérkar főnökének megőrzésre kell előterjeszteni.

5. §

(1) Azoknak a származás tekintetében már elbírált egyéneknek származását, akiknek legalább két nagyszülőjük zsidónak született, az 1942 : XIV. tc. 3. § (3), illetőleg az 1941 : XV. tc. 9. § harmadik és utolsó bekezdése alapján, újból kell elbírálni. Az 1941. XV. tc. 9. § utolsó bekezdése alapján, az 1942 : XIV. tc. 3. § (3) bekezdés értelmében nemzsidónak minősülő nős honvédegyéneknél — annak megállapításához, hogy nem kötöttek zsidóval, vagy olyan nemzsidóval házasságot, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született — a származás elbírálásának nagyszülőkig bezárólag a feleségre is ki kell terjednie.

(2) Olyan felekezetenkívüli személyek, akik keresztény származásukat igazolni nem tudják, a honvédségen belül a zsidókkal esnek egy tekintet alá.[16]

6. §

(1) Hvtn. 6. §-ának (1) bekezdése értelmében a törvény 5. § rendelkezéseit nem lehet alkalmazni keresztény hitfelekezethez tartozó akár tényleges —, akár nyugdíjas lelkipásztorokra és papi jellegű tanárokra, továbbá azokra, akik az 1914—1918. évi háborúban hadirokkantakká lettek és rokkantságuk mértéke az ötven százalékot eléri.

(2) A rokkantság ötvenszázalékos mértékét, hadirokkant járadékellátásban álló személyeknek olyan egy évnél nem régibb keletű hadigondozási igazolványmásolattal kell igazolniok, amelyből kitűnik, hogy a III. vagy annál magasabb (II. vagy I.) járadékosztályba tartoznak. A járadéknélküli címhasználatra jogosított hadirokkantak rokkantságuk mértékét az egy évnél nem régibb keletű hadigondozási igazolvány-másolatnak és a honvédelmi miniszter által az 1942. évi január 1-e után kiadott és egyszer s mindenkori érvénnyel bíró, legalább ötvenszázalékos mértékű rokkantságot tanúsító igazolványának együttes felmutatásával kell igazolniok.[17] Attól, aki hadirokkantságát a jelen

[16] Ezt a bekezdést utólag kihúzták.

[17] E mondat terjedelmével egyvonalban, az irat szélén a következő ceruzával írott mondat olvasható:

„HM. úr döntése: a 22. oszt.-t utasítani, hogy a hadigondozási igazolvány kiállítását megtagadni *nem* lehet."

bekezdés értelmében igazolta, újabb igazolást követelni nem lehet.[18]

7. §

(1) A Hvtn. 5. §-ának rendelkezései nem terjednek ki azokra az alábbiakban felsorolt ún. *kivételezett* zsidókra, akik az 1914—1918. évi világháborúban átlagon felüli mértékben teljesítették kötelességüket. Így mindazokkal szemben, akiket:

a) hdm. és kardos vaskoronarenddel, vagy ennél magasabb hdm. és kardos rendjellel, vagy

b) tiszti arany-, vagy

c) tiszti ezüst-, vagy

d) legénységi arany vitézségi éremmel, vagy

e) legalább három hdm. és kardos kitüntetéssel, vagy

f) három vitézségi éremmel tüntettek ki, vagy

g) akiknek kettő hdm. és kardos kitüntetésük, illetve vitézségi érmük van és emellett legalább egyszer megsebesültek, vagy

h) akiknek egy hdm. és kardos kitüntetésük, illetve vitézségi érmük van és emellett legalább kétszer megsebesültek, továbbá

j) az összes I., II. és III. járadékosztályi világháborús rokkantakra.

(2) Az előbbi feltételek fennforgása mellett még külön igazolni kell:

a) a magyar állampolgárságot;

b) az 1918—1919. évi forradalmak alatti tanúsított magatartást;

c) az A—37. jelz. Szab. Függelék 2. § *d)* alpontjában foglalt feltételek meglétét és

d) az A—37. jelz. Szab. 10. § 7. pontjában megszabott követelményeket.

(3) A kitüntetés adományozását az erről szóló eredeti okirattal, ennek hiányában a m. kir. Hadilevéltár által kiállított igazolvánnyal kell és lehet csak igazolni.

(4) A sebesülés igazolásául a sebesültek érmének odaítéléséről szóló igazolvány szolgál, ennek hiányában a m. kir. honvédelmi minisztérium 22. osztályának megfelelő háborús veszteségi igazolása.

(5) A kivételezettség fennállását az illetékes állománytest parancsnoka állapítja meg. A hozott határozat ellen felmerült panaszok, illetve felülvizsgálati kérelmek tekintetében elsőfokon az elöljáró hadtestparancsnokhoz ennek megállapítása és másod-, és egyben végsőfokon valamint hadtest kötelékébe nem tartozó személyek tekintetében a honvédelmi miniszterhez panasznak van helye.[19]

8. §

(1) A Hvtn. 5. §-ának rendelkezései nem terjednek ki azokra a zsidókra sem, akik az 1918—1919. évi forradalmak idején az ezek ellen irányuló nemzeti mozgalmakban résztvettek, ha ezzel életüket kockáztatták vagy emiatt szabadságvesztést szenvedtek.

(2) Az (1) bekezdésben említett tényeknek igazolására szolgál:

a) a katonai parancsnokság (hatóság) által lefolytatott igazoló eljárás kedvező eredményének feltüntetésére szolgáló igazolvánnyal és

b) A m. kir. vezérkar főnöke 2. osztályának vonatkozó igazolványával, valamint

c) az Országos Vitézi Szék által a 7720. 1939. Me. számú rendelet 6. §-ának nyolcadik bekezdése alapján kiadott bizonyítvánnyal,

d) a szabadságvesztés büntetésről kiállított jogerős bírósági ítélettel.[20]

(3) A jelen §-on alapuló kivétel fennállását a honvédelmi miniszter állapítja meg.

9. §

(1) A Hvtn. 5. §-ának rendelkezései nem terjednek ki azokra a zsidókra sem, akik a visszacsatolt területen az elszakítás ideje

[18] Ezt a mondatot utólag toldották be.

[19] A bekezdés utolsó mondatát utólag kihúzták, s helyette a következő szöveget írták be:
„A megállapítás ellen az elöljáró hadtestparancsnokhoz, ennek megállapítása, valamint hadtest kötelékébe nem tartozó személyek tekintetében a honvédelmi miniszterhez panasznak van helye."

[20] Ezt a bekezdést utólag kihúzták a szövegből.

alatt a magyarsághoz való hűséges ragaszkodásukról bizonyságot tettek és ezzel kimagasló érdemeket szereztek.

(2) A kivételezettség jogalapjának az (1) bekezdésben említett tények igazolására szolgál:

a) a katonai parancsnokság (hatóság) által lefolytatott igazoló eljárás kedvező eredményének feltüntetésére szóló igazolvány,

b) a m. kir. honvéd vezérkar főnöke (2. osztálya) által kiállított igazolvány, vagy

c) az elszenvedett szabadságvesztés büntetésről szóló jogerős ítélet.[21]

(3) A jelen §-on alapuló tényállást a honvédelmi miniszter állapítja meg.

10. §

(1) A jelen rendelet 7—10. §-a alá eső kivételezettek rendfokozatukat és korábbi tiszti, tiszthelyettesi vagy tisztesi jellegüket nyilvántartás szempontjából továbbra is megtartják, s[22] a honvédség alakulataihoz, parancsnokságaihoz, intézeteihez, hatóságaihoz stb.-hez azonban szolgálattételre általában sem békében sem háború idején nem hívhatók be. (Esetleges igénybevételük kizárólag polgári szakképzettségük alapján, vagy orvosi, állatorvosi, gyógyszerészi, mérnöki, gépkocsivezetői stb. helyekre történhet, azzal a megkötéssel, hogy önálló parancsnoki, illetve vezetői helyeket nem tölthetnek be.) Szolgálatukat egyenruhában és az eddigi rendfokozatukkal[23] teljesítik, s[24] reájuk a jelen rendelet egyéb korlátozó rendelkezéseit (4., 5. §) sem lehet alkalmazni.

(2) Jelenlegi rendfokozatuknál magasabb rendfokozatot nem érhetnek el, ezért róluk előléptetési beadvány a jövőben még a fegyvergyakorlati határozványokban előírt előléptetési feltételek teljesítése esetén sem terjeszthetők elő. Ugyancsak nem részesülhetnek a magasabb rendfokozatok címének adományozásában.

(3) Kivételezett zsidó egyének — a társadalmi és felekezeti béke megóvása érdekében, valamint fegyelmi okokból, különösen pedig függelemsértési esetek megelőzése céljából — szolgálaton kívül kizárólag ünnepélyes alkalmakkor és csakis a kerületileg illetékes hdt. pk. külön írásbeli engedélye alapján viselhetnek egyenruhát.[25]

11. §

Kivételezett zsidónak tartalékos tiszti kiképzésre való jelentkezése elfogadható, a jelentkezés elfogadása esetén karpaszományt viselhet, karpaszományos lehet, azonban tartalékos tiszti vagy tisztesi kiképzésre tekintetbe nem jöhet.

12. §

A *kivételezettség* a jelen fejezet alapján kivételezett személy házastársára (özvegyére) és gyermekeire n e m terjed ki.

13. §

Az 1941. évi augusztus hó 19-én kelt 27 300. eln. 8—1941. számú rendeletemnek ama határozványait, amelyek jelen rendeletemben foglaltaknak, vagy jelen rendeletemmel ellentétben állanak hatályon kívül helyezem.[26]

Budapest, 1942. évi szeptember hó .... n.

vitéz nemes dálnokfalvi *Bartha Károly* m. kir. honvédelmi miniszter.[27]

Géppel írt fogalmazvány. — HIL. HM. eln. 1942—55 000.

---

[21] Ezt a bekezdést kihúzták, s helyette az irat szélén — ceruzával — megfogalmazták az új szöveget:

„*c)* a 7720/1939. Me. számú rendelet 66. §-a, a 2220/1940. Me. számú rendelet 3. §-a vagy 8550/1941. Me. számú rendelet 2. §-a alapján kiadott mentesítő okirat."

[22] E helyre utólag a következő két szót toldották be: „behívásuk esetén".

[23] Az előző négy szót utólag kihúzták.

[24] Az „s" kötőszótól kezdődő mondatrészt utólag toldották be.

[25] A 10. § (1) bekezdésének zárójelben levő szövegrészét, valamint (2) és (3) bekezdéseit utólag áthúzták, s melléírták az „x" jelet, mely szerint a honvédelmi miniszter döntése alapján történt a törlés.

[26] E bekezdést utólag átjavították. Az új bekezdés szövege a következő:

„13. §

A jelen rendelet a kihirdetésének napján lép hatályba és ezzel a 27 300. eln. 8—1941. számú rendelet hatályát veszti."

[27] Az aláírást utólag áthúzták, s helyette a következő aláírás szerepel: „vitéz nemes nagybaczoni Nagy Vilmos m. kir. honvédelmi miniszter."

(66)

1942 december 2

g) Az igazságügyi miniszter átirata a honvédelmi miniszterhez a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendelkezések végrehajtása tárgyában kiadott rendelettervezettel kapcsolatban

Magyar Királyi Igazságügyminiszter

T. 564/814. szám.

Tárgy: A honvédelmi miniszter úr rendelete az 1942: XIV. törvénycikkben a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendelkezések végrehajtása tárgyában

NAGYMÉLTÓSÁGÚ M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

BUDAPEST

A rövid úton hozzám juttatott rendelettervezetre vonatkozólag van szerencsém észrevételeimet Nagyméltóságoddal közölni, annak előrebocsátása mellett, hogy törvény-előkészítő osztályom a rendelet egész szövegét átdolgozta és a mellékelt új szöveget készítette (a továbbiakban: új szöveg). Most következő észrevételeimben azonban csak az érdemi módosító javaslataimat kívánom megindokolni.

Az 1. §-hoz

Az 1. § rendelkezéseinek célja annak pontos és a végrehajtó hatóságok által megérthető módon való megállapítása, hogy a katonai szolgálat szempontjából ki a nemzsidó és ki a zsidó. A tervezet ezeket a pontosan kifejtő szabályokat a (2) és (3) bekezdésben helyesen tartalmazza is, nyomon követve a 70 000. 1941. I. M. számú rendelet 2. és 3. §-ának rendelkezéseit. Mindezekhez azonban a (1) bekezdésben még közli az 1941: XV. tc. 9. §-ának hézagos kivonatát is. Ehhez képest az (1) bekezdés közli a jogalkalmazóval egyikféleképpen, hogy ki a zsidó, két bekezdéssel később pedig a (3) bekezdés ismét közli a másodikféleképpen. A két meghatározás nem kongruens: az első lényegesen szűkebb, mint a második és így a jogalkalmazót kétségtelenül teljesen zavarba hozza. Tisztelettel javasolom tehát, hogy az (1) bekezdésben foglalt rendelkezés, mint szükségtelen hagyassék el, annál is

inkább, mert az még a törvény szövegének sem felel meg, amennyiben nem foglalja magában az 1941: XV. tc. 9. §-ának hatodik, hetedik és nyolcadik bekezdését, sem pedig az 1942: XIV. tc. (a továbbiakban Hvtn.) 3. §-a (3) bekezdésének az 1941: XV. tc. 9. §-ától eltérő rendelkezéseit.[1]

Nem volna ellenben akadálya annak, hogy az 1941: XV. tc. 9. §-a, továbbá a Hvtn. 3. §-a (2) és (3) bekezdése a rendelet mellékleteként közöltessék.

Az új szöveg (1) bekezdése *d)* pontjának a régi szöveg (2) bekezdése *d)* pontjától való eltérését az indokolja, hogy az igazságügyminiszter egyes különleges esetekben olyan ún. erdélyi szombatos-ivadéknak is ad ki tanúsítványt, akinek csak egy nagyszülője szombatos származású. Az ilyen tanúsítvány azonban természetesen nem mentesít az 1941: XV. törvénycikk (az ún. fajvédelmi törvény) hatálya alól, következőleg a Hvtn. rendelkezései alól sem, és ezt a körülményt a tanúsítvány szövege ki is fejezi.

Az új szöveg 1. §-ának (2) bekezdéséből elhagytam a régi szöveg (3) bekezdésének *j)* pontját. Semmi törvényes alapja nincs ugyanis olyan rendelkezésnek, amely a felekezeten kívüli személyek és valamely hitfelekezethez tartozók között különbséget tesz abból a szempontból, hogy mi legyen a jogállása azoknak a nemzsidóknak, akik nemzsidó származásukat okiratok hiányában teljes mértékben igazolni nem tudják. Megállapítható, hogy Nagyméltóságod is osztja ezt az álláspontomat: ugyanis a régi szöveg 5. §-ának (2) bekezdését bizonyára hasonló okból törölni méltóztatott.[2]

A 2. §-hoz

A régi szöveg (2) bekezdését elhagyni javasolom ugyanazokból az indokokból, melyek alapján kértem az 1. § (1) bekezdését.[3]

A régi 2. § (7) és (8) bekezdését külön §-ba (új 3. §) foglaltam, tekintettel arra, hogy az nem házasságon kívül született gyermekre, hanem törvényes gyermekre vonatkozik.[4]

A 3. §-hoz (új 4. §)

A Hvtn. javaslatának parlamenti tárgyalása során az akkori honvédelmi miniszter úr egyes felszólalásokra kijelentette, hogy

[1] „Lehet. Elhagyni helyes. XII. 8. J."
[2] „Helyes XII. 8. J."
[3] „Helyes XII. 8. J."
[4] „Helyes XII. 8. J."

a végrehajtási utasítás szerkesztésénél hajlandó lesz bizonyos méltányosabb elbánásra azokkal szemben, akiket különösen sújt a törvény szigora. Ilyeneknek lehet tekinteni pl. azokat a zsidókat, akik születésüktől kezdve valamely keresztény hitfelekezet tagjai vagy akik a saját személyükben kivételezett személyeknek kivétel alá nem eső gyermekei. Ennek a miniszteri ígéretnek a beváltása volna az új szöveg 4. §-a (1) bekezdésének utolsó mondata és (2) bekezdése.[5]

A régi 3. § igen nagy részében a Hvtn. 5. §-ának szószerinti megismétlésében áll, ebben a vonatkozásban tehát tulajdonképpen nem állapít meg végrehajtási szabályokat. Nem ismétli azonban meg a törvény 5. §-a (1) bekezdésének éppen azt a rendelkezését, amely pedig leginkább szorulna bővebb kifejtésre, hogy ti. a zsidók szolgálatára — a Hvtn. 5. §-ában foglalt eltérésekkel — az 1939 : II. tc. Harmadik Részében és 230. §-ában foglalt rendelkezéseket kell alkalmazni. Az 5. § (1) bekezdésének az 1939 : II. tc. 230. §-ára utaló rendelkezéséből pedig az következik, hogy a katonai szolgálatra nem alkalmasnak osztályozott zsidók csupán egyszeri három havi közérdekű munkaszolgálatra kötelesek, aminek a végrehajtási utasításban való részletesebb kifejtése annál indokoltabb, mert rövid úton nyert értesülésem szerint a honvédelmi minisztérium egyes osztályai azt az álláspontot foglalták el, hogy a zsidók, tekintet nélkül osztályozásukra, kivétel nélkül valamennyien három évi rendes tényleges szolgálatra hívatnak be. Ez az álláspont azon az érvelésen alapul, hogy mivel a zsidók úgy is valamennyien munkaszolgálatra vétetnek igénybe, ennélfogva azok is, akik osztályozásuk szerint csak munkára alkalmas („Mn" és „Mk"), szintén három évig kötelesek szolgálni, ugyanúgy, mint azok, akik katonai szolgálatra alkalmasak, („Ka.", „Ks.") osztályoztatnak, s mint ilyenek három évi kisegítő szolgálatra (munkára) kötelezteknek. Ennek az érvelésnek hibáira bővebben rámutatni ehelyütt felesleges, mert ez a felfogás egyébként is nyilvánvalóan ellentétben áll a törvénynek az 1939 : II. tc. 230. §-ára kifejezetten utaló rendelkezésével. Ehhez képest tisztelettel javasolom az új 4. § (5) bekezdésének beiktatását.[6]

A régi 3. § (13) bekezdésének elhagyását javasolom. A fölösszámúak kiválasztásának abszolút akadályait az 1939 : II. tc. 30. §-ának (4) bekezdése állapítja meg. A Hvtn. azonban ebben a tekintetben a törvényt nem módosította. Nem kétséges, hogy annak közelebbi szabályozása, hogy kiket és milyen szempontok szerint

[5] „HM. úr döntését kérni. XII. 8. J."
[6] „HM. úr döntését kérni. XII. 8. J."

kell ebben a kedvezményben részesíteni, a törvény keretei között a honvédelmi miniszter diszkréciójától függ, és ebben a vonatkozásban a honvédelmi miniszter az 1939 : II. törvénycikk végrehajtási rendeletében rendelkezhetik. Az említett törvénynek a fölösszámúak kiválasztására vonatkozó rendelkezései azonban nincsenek, még a nemzsidókra sem, végrehajtva. Az 1939 : II. tc. Végrehajtási Utasítása III. Része 1. címét hatálybaléptető 10 700. eln. 15—1940. HM. sz. r. 1. §-ának (3) bekezdése ugyanis — nyilván a háborús viszonyokra tekintettel — megállapította, hogy az említett Cím VII. Fejezetének a fölösszámúak kiválasztására vonatkozó rendelkezései további rendelkezésig egyelőre nem lépnek hatályba. Ehhez képest tehát csak az lehet a következetes eljárás, hogy majd a VII. Fejezet hatálybaléptető rendelet állapítja meg azt a rendelkezést, amely szerint zsidók fölösszámúként ki nem választhatók.

A 4. §-hoz (új 5. §)

A régi (3) bekezdésre vonatkozólag megjegyzem, hogy véleményem szerint a kinevezésekről, valamint a kitüntetésekről és dicséretekről szóló okiratokat általában meg kell hagyni a hadkötelesek tulajdonában, függetlenül attól, hogy azokat az Államfő vagy más írta alá. A kinevezésekről és a kitüntetésekről, valamint a dicséretekről szóló okiratok nem csupán közigazgatási célú és így a kiállító által bármikor bevonható igazolványok jellegével bírnak, hanem egyúttal a kinevezett, kitüntetett vagy megdicsért személy számára a reá vonatkozó közjogi aktus megtestesítőjeként jelentkeznek és mint ilyenek az illető személy magántulajdonában álló okiratok. Ilyeneknek elvételét a törvény megfelelő kifejezett rendelkezései hiányában miniszteri rendelettel elrendelni nem lehet, már csak azért sem, mert a törvény a kinevezéseket, a kitüntetéseket és a dicséreteket nem nyilvánította érvényteleneknek, hanem az eredetileg most is érvényesnek elismert kinevezés hatályát gyakorlatilag megszüntette, a kitüntetésekről pedig egyáltalán említést sem tesz.

Ennek az álláspontnak felel meg az új 5. § (3) bekezdésében foglalt szövegjavaslatom.

A gyakorlati megvalósítás érdekében helyesebbnek tartom a zsidók számára rendszeresítendő igazolványi lap külső alakját a rendelet mellékleteként bemutatni, mintsem nehezen érthető módon a rendelet szövegében szavakkal körülírni. Ennek felel meg az új 5. § (4) bekezdése.[7]

[7] „Elfogadható. XII. 8. J."

Az 5. §-hoz (új 6. §)

Ennek a §-nak általam javasolt szövegében azt kívántam kifejezettebben hangsúlyozni, hogy az újabb elbírálás lehetőleg a származási táblázatban már rendelkezésre álló adatok alapján menjen végbe.

Az új (2) bekezdés szerint az igazolás a törvény szövegének megfelelően a jövőben kötendő házasságokra is kiterjesztetik.[8]

A 6. §-hoz (új 7. §)

A 7. § (2) bekezdéséhez fűzött utolsó mondat azt a szabályt kívánja kétségtelenné tenni, hogy a hadirokkantságot nem kell évenként újra igazolni. A második bekezdés első mondatában ugyanis erre a téves következtetésre lehetne esetleg jutni.[9]

A 8. §-hoz (új 9. §)

A (2) bekezdés *c)* pontjában pontosan meg kellett jelölni azt, hogy az Országos Vitézi Szék által kiadott mely tanúsítvány szolgál igazolásul.

Ugyanennek a bekezdésnek *d)* pontját elhagyni javasolom, mert a jogerős büntető ítéletből nem tűnik ki az, hogy valaki az abban kiszabott szabadságvesztésbüntetést, vagy annak legalább egy részét kiállította-e, márpedig a Hvtn. 6. §-ának (2) bekezdése a kivétel fennállását szabadságvesztés-büntetés kiállásához fűzik.[10]

A 9. §-hoz (új 10. §)

Feltétlenül szükségesnek tartom a (2) bekezdésben igazolási okiratként azokat az okiratokat is felvenni, amelyeket a m. kir. miniszterelnök, illetőleg — a Felvidék és Kárpátalja tekintetében — a felvidéki ügyek tárcanélküli minisztere és Kárpátalja kormányzói biztosa adott azoknak, akik a megszállás ideje alatt egészen kiváló és aktív magyarhű magatartást tanúsítottak. Ha a honvédelmi miniszter úr esetleg nem is kívánja mindazokat a személyeket mentesíteni, akiket az említett legfelsőbb kormányhatóságok mentesítettek, az általuk kiadott mentesítések bizonyító okiratként mégis csak felemlítendők.[11]

A 12. §-hoz

Ennek a rendelkezésnek felvételét mellőzni kérem, mert a törvényből amúgyis kétségtelenül kitűnik, hogy a kivételezés a kivételezett személy semmiféle hozzátartozójára nem terjed ki. Aligha lehet jogszabályba foglalni mindazokat a személyeket — mégha csak kivételezett személy hozzátartozóinak körében maradunk is meg — akikre a kivételezés egyebek között nem vonatkozik. Már pedig ha a rendelet arra is kiterjeszkedni kívánna, hogy a kivételezettség kikre *nem* vonatkozik, a felsorolásnak teljesnek kellene lennie.[12]

Egyéb szövegezési észrevételeimet a csatolt új szöveg tartalmazza.

Budapest, 1942. évi december hó 2. napján.

A miniszter rendeletéből:
Néray
miniszteri osztályfőnök

Géppel írt tisztázat, Néray miniszteri osztályfőnök saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. oszt.—1942—I—55 000.

Az iratot 1942. december 2-án iktatták az Elnöki osztályon.

Oldalt, a szöveg mellett ceruzával írott megjegyzések olvashatók, melyeket 1—12. sz. jegyzetben közlünk.

[8] „Helyes XII. 8. J."
[9] „Helyes XII. 8. J."
[10] „Elfogadható. XII. 8. J."
[11] „Helyes XII. 8. J."
[12] „Helyes XII. 8. J."

(66)

1942 december 21

h) Honvédelmi miniszteri rendelet az 1942: XIV. tc. végrehajtására

A m. kir. honvédelmi miniszternek
55 000. eln. oszt.—1942. számú
rendelete
az 1942: XIV. törvénycikkben a zsidók
hadkötelezettségére vonatkozó
rendelkezések végrehajtása tárgyában

Az 1942: XIV. tc. (a továbbiakban: Hvtn.) 40. §-ában foglalt felhatalmazás alapján, a Hvtn. 3. §-ának (2) és (3) bekezdésében, valamint az 5. és 6. §-ában foglalt rendelkezések végrehajtásaképpen a következőket rendelem:

1. §

(1) A Hvtn. 3. §-a (3) bekezdésének értelmében a Hvtn. rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából nemzsidó:

a) az, akinek négy vagy három nagyszülője született keresztény hitfelekezet, vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként, és ő maga nem tagja az izraelita hitfelekezetnek;

b) az, akinek két nagyszülője keresztény felekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként született, ő maga azonban keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, az izraelita hitfelekezet tagjaként született szülője (szülői) pedig annak a házasságnak megkötése előtt, amelyből a kérdéses személy származik, keresztény hitfelekezet tagjává lett;

c) az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként és ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett és mind a két esetben az is maradt, feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

d) az úgynevezett erdélyi szombatos és ivadéka, aki nem tagja az izraelita hitfelekezetnek és nemzsidó származását az igazságügyminiszter által kiadott olyan tanúsítvánnyal igazolja, amelyből kitűnik, hogy az 1941: XV. törvénycikk alkalmazása szempontjából nemzsidó.

(2) A Hvtn. 3. §-a (3) bekezdésének értelmében a Hvtn. rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából zsidó

a) az, akinek négy vagy három nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

b) az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, ha nem esik az 1. § (1) bekezdésének *b)* vagy *c)* pontja alá;

c) tekintet nélkül származására az, aki az izraelita hitfelekezet tagja;

d) az, aki zsidó szülőknek az 1941. évi október hó 10. napja után kötött házasságából származik, tekintet nélkül arra, hogy nagyszülői mely hitfelekezet tagjaként születtek;

e) az 1. § (1) bekezdésének *b)* pontja alá eső személy, ha az 1941. évi október hó 10. napja után házasságot kötött zsidóval, vagy olyan nemzsidóval, akinek egy vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

f) az, aki az 1941. évi október hó 10. napja után nemzsidónak és zsidónak az 1941: XV. tc. 9. §-ában foglalt valamely tiltó akadály ellenére kötött házasságából származik;

g) az 1. § (1) bekezdésének *a)* vagy *d)* pontja alá eső személy, ha az 1941. évi október hó 10. napja után az izraelita hitfelekezetbe tért át és az izraelita hitfelekezet tagjaként zsidóval házasságot kötött, még akkor is, ha utóbb ismét keresztény hitfelekezet tagjává lett.

2. §

(1) Az 1. § (1) és (2) bekezdésének rendelkezéseit a házasságon kívül született gyermekre is alkalmazni kell, ha őt a természetes atya anyakönyvvezető előtt vagy közokiratban magáénak elismerte, vagy az atyai elismerést a bíróság a 377/1942. Me. számú rendelet alapján vagy egyébként mindenkivel szemben hatályos és anyakönyvi bejegyzésre alapul vehető határozattal megállapította. Ez esetben az 1. § (1) és (2) bekezdésének rendelkezéseit akként kell vele szemben alkalmazni, mintha a természetes atya és annak szülői törvényes atya, illetőleg a törvényes

atya szülői volnának, azzal az eltéréssel, hogy az 1. § (1) bekezdés *b)* pontjának esetében a szülők házasságkötésének időpontja helyett az ivadék születésének időpontja irányadó.

(2) Az (1) bekezdésben említett atyai elismerés hiányában a házasságon kívül született gyermek nemzsidó;

a) ha mind a két nagyszülője keresztény hitfelekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként született és ő maga nem tagja az izraelita hitfelekezetnek;

b) ha egyik nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként, másik nagyszülője pedig az izraelita hitfelekezet tagjaként született, de ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, anyja pedig a gyermek születésekor keresztény hitfelekezet tagja volt;

c) ha egyik nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más — nem izraelita — hitfelekezet tagjaként, másik nagyszülője pedig az izraelita hitfelekezet tagjaként született és ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született, vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett és mindkét esetben az is maradt, feltéve, hogy nem kötött, illetőleg mindaddig, amíg nem köt házasságot zsidóval vagy olyan nemzsidóval, akinek egy, vagy két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

(3) Az (1) bekezdésben említett atyai elismerés hiányában a házasságon kívül született gyermek zsidó:

a) ha mind a két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született;

b) ha egyik nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként, feltéve, hogy nem esik a (2) bekezdés *b)* vagy *c)* pontja alá.

(4) A jelen § (2) bekezdésének esetében az 1. § (1) bekezdésének *d)* pontját, a (3) bekezdés esetében az 1. § (2) bekezdésének *c)*, *e)* és *g)* pontját is alkalmazni kell.

(5) Azt a házasságon kívül született gyermeket, akinek anyja is házasságon kívül született, a jelen § (2) és (3) bekezdésének alkalmazása szempontjából olyannak kell tekinteni, mint akinek két nagyszülője született keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként, aszerint, amint a házasságon kívül született anyának anyja keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként született,

3. §

(1) Azt, aki törvényes gyermek, akinek azonban egyik szülője házasságon kívül született, az 1. § (1) és (2) bekezdésének alkalmazása szempontjából olyannak kell tekinteni, mint akinek a házasságon kívül született szülő ágán két nagyszülője keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként született, aszerint, amint a házasságon kívül született szülő anyja keresztény hitfelekezet tagjaként, illetőleg az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

(2) Az, aki törvényes gyermek, akinek azonban mind a két szülője házasságon kívül született, a 2. § (2) és (3) bekezdésének rendelkezései alá esik azzal az eltéréssel, hogy a (2) bekezdés *b)* pontjának esetében a gyermek születésének időpontja helyett a szülők házasságkötésének időpontja irányadó.

4. §

(1) Zsidó hadkötelesek szolgálati kötelezettségüknek a honvédség kötelékében kisegítő szolgálat teljesítésével tesznek eleget [Hvtn. 5. §-a (1) bekezdésének első mondata]. A zsidók a kisegítő szolgálatukat mind békében, mind háború idején rendszerint munkásalakulatoknál teljesítik, a honvédség érdekében azonban kivételesen más nem fegyveres szolgálatra is alkalmazhatók.

(2) Kisegítő munkaszolgálatra kötelezetteknek — kisegítő munkaszolgálatuk tartama alatt — úgy szolgálatban, mint szolgálaton kívül, a legfelső ruhadarab bal karján, a felkar mértani középpontjának magasságában, posztóból vagy vászonból készült karszalagot kell viselniök.

A karszalag színe:

a) az izraelita vallású kisegítő munkaszolgálatosok részére citromsárga,

b) a saját személyükre már keresztény vallású, de egyébként zsidó származású és így az 1942 : XIV. tc. szerint kisegítő munkaszolgálatra kötelezettek részére fehér.

A karszalagot a ruhán teljes hosszában alul is és felül is rá kell varrni.

A karszalag 46 cm hosszú és 9,5 cm széles.

(3) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek a kisegítő szolgálat teljesítésének ideje alatt — sem szolgálatban sem szolgálaton kívül (pl. szabadságon) — kitüntetéseket nem viselhetnek.

(4) A zsidók osztályozására a hadkötelesek osztályozása tekintetében fennálló általános szabályok irányadók azzal, hogy az osztályozás rövidített megjelöléséhez a „zs" jelzést is hozzá kell tenni („Ka. zs.", „Ks. zs.", „Mk. zs.", „Mn. zs.").

(5) Azok a zsidók, akik sorozásuk alkalmával „Katonai szolgálatra alkalmas" („Ka") vagy „Katonai segédszolgálatra alkalmas" („Ks.") osztályozást nyertek, a jelen rendeletben meghatározott eltérésekkel a Hvt. III. Részében foglalt rendelkezések szerint rendes tényleges, illetőleg póttartaléki kisegítő szolgálatra, azok pedig, akik „Munkaszolgálatra alkalmas, könnyű munkára fogható" („Mk.") vagy „Munkaszolgálatra alkalmas, nehéz munkára fogható" („Mn.") osztályozást nyertek, a Hvt. 230. §-a szerint egyszeri három havi kisegítő munkaszolgálatra kötelesek.

Az osztályozásnak azonban kizárólag a kisegítő szolgálatra való alkalmasságot kell elbírálnia, miután amúgy sem fegyveresen teljesítendő hadkötelezettségről van szó.

(6) Zsidók tartalékos tiszti kiképzésre nem jelentkezhetnek [Hvtn. 5. § (2) bekezdésének első mondata].

(7) Az 1939 : II. tc. 55. §-ában megszabott lövészkötelezettség a zsidókra nem terjed ki [Hvtn. 5. § (6) bekezdés].

(8) Kisegítő szolgálatra kötelezett zsidó hadkötelesek fegyver- (szolgálati) gyakorlatot nem teljesítenek, az 1939 : II. tc. 54. §-ának (4) bekezdésében meghatározott rendkívüli fegyvergyakorlatnak minősülő kisegítő szolgálatra azonban behívhatók [Hvtn. 5. § (5) bekezdése].

(9) A papi (papjelölti) kedvezményben részesített zsidó hadkötelesek közül az 1939 : II. tc. 42. §-a szerint a papi hivatásuknak megfelelő és a tábori lelkészi alkalmazáshoz szükséges kiképzésben csak a kisegítő szolgálatra kötelezettek lelki gondozásához szükséges számú személyt kell részesíteni [Hvtn. 5. § (3) bekezdése]; ezeknek létszámát külön rendelkezés állapítja meg. A papi (papjelölti) kedvezményben részesült többi zsidó hadköteles — ideértve azt is, aki besorozása idején már alkalmazott rabbi vagy hitoktató — a póttartaléki szolgálat tartamának megfelelő kisegítő szolgálatot teljesít [Hvtn. 5. § (3) bekezdése].

(10) Kisegítő szolgálat teljesítésére kötelezett zsidók az örökölött mezei gazdaságok birtokosait és a családfenntartókat megillető kedvezményből nincsenek kizárva.

(11) A több katonát adó családok kedvezményében zsidó nem részesíthető [Hvtn. 5. § (4) bekezdése].

(12) Zsidók fölösszámúként nem választhatók ki.

5. §

(1) Zsidókat a Hvtn. hatálybalépéséig elért rendfokozatuk többé nem illeti meg, nem használhatnak arra utaló elnevezést még „volt" jelzővel sem, továbbá olyan fényképpel ellátott igazoló iratot (bárminemű igazolványt, jegyet) sem, amely volt rendfokozatukat ábrázolja. Ugyanez áll a karpaszomány viselésére való jogosultság tekintetében is.

(2) Zsidókat a honvédség állományában mint „kisegítő szolgálatra kötelezett" rendfokozat nélküli személyeket kell nyilvántartani.

(3) Zsidóknak az 1918. évi október hó 31. napja után kiállított minden katonai igazoló iratukat (emléklap, igazolványi lap) — a kinevezésről, kitüntetésről, felülvizsgálatokról és dicséretről szóló okiratok kivételével — be kell szolgáltatniok.

(4) A kisegítő szolgálatra kötelezett zsidókat új szürke színű igazolványi lappal kell ellátni. Ezekre az új igazolványi lapokra, amelyeken a rendfokozat részére rovat nem szerepelhet, a fegyvernemet feltüntető rovatba „honvédségi kisegítő szolgálat" szavakat kell beírni. Az így kiállított igazolványi lap borító kartonívének elülső külső oldalán a parancsnokság fejbélyegzője alatt vízszintesen majd a jobb felső saroktól a bal alsó sarokig átlósan futó, s innen a jobb alsó sarokig az alsó széllel párhuzamosan haladó két cm. széles piros „Z" betűt, s melléje a jobb alsó sarokban egy kisebb „s" betűt kell alkalmazni.

(5) Zsidók nyilvántartó és anyakönyvi lapját a felső sarokban feltűnő piros nagy „Zs" jelzéssel kell ellátni.

(6) Zsidónak minősülő volt tartalékos tiszteket (hasonló állásúakat) a tiszti nyilvántartásból törölni kell és őket mind rendfokozatnélküli személyeket „honvédségi kisegítő szolgálatra kötelezett" megjelöléssel a legénységi nyilvántartásba kell felvenni.

(7) A tiszti nyilvántartásból törölt személyekre az A—37. jelz. Szab. megfelelő rendelkezései nem vonatkoznak és az ilyen személyek nem esnek az A—46. Bü. Szab. határozványai alá. Ily személyek ellen folyamatba tett esetleges becsületügyi eljárást meg kell szüntetni, azt a m. kir. honvéd vezérkar főnökének jelenteni, az iratjegyzéket lezárni és a vonatkozó iratokat az A—46. jelz. Bü. Szab. 47. § 2. pontjára való hivatkozással a m. kir. honvéd vezérkar főnökének megőrzésre kell felterjeszteni.

6. §

(1) A honvédségnél származásukra nézve már elbírált személyek közül azoknak a származását, akiknek két vagy több nagyszülőjük — házasságon kívül történt születés esetében egy vagy két nagyszülőjük — az izraelita hitfelekezet tagjaként született, a jelen rendelet 1., illetőleg 2. §-a értelmében, lehetőleg a már korábban bemutatott okiratok alapján rendelkezésre álló adatok felhasználásával állománytestüknél újból el kell bírálni.

(2) Azok a személyek, akik a jelen rendelet 1. §-a (1) bekezdésének *c)* pontja, illetőleg 2. §-a (2) bekezdésének *c)* pontja értelmében minősíthetők nemzsidónak, ha házasságot kötöttek, illetőleg mihelyt házasságot kötnek, kötelesek házastársuk származását is nagyszülőkig bezárólag illetékes honv. állománytestük előtt igazolni.

7. §

(1) A Hvtn. 6. §-ának (1) bekezdése értelmében a Hvtn. 5. § rendelkezéseit nem lehet alkalmazni keresztény hitfelekezethez tartozó akár tényleges, akár nyugdíjas lelkipásztorokra és papi jellegű tanárokra, továbbá azokra, akik az 1914—1918. évi háborúban hadirokkantakká lettek és rokkantságuk mértéke az ötven százalékot eléri.

(2) A rokkantság ötvenszázalékos mértékét, hadirokkant járadékellátásban álló személyeknek olyan egy évnél nem régibb keletű hadigondozási igazolványmásolattal kell igazolniok, amelyből kitűnik, hogy a III. vagy annál magasabb (II. vagy I.) járadékosztályba tartoznak. A járadéknélküli cím használatra jogosított hadirokkantak rokkantságuk mértékét az egy évnél nem régibb keletű hadigondozási igazolvány-másolatnak és a honvédelmi miniszter által az 1942. évi január hó 1. napja után kiadott és egyszer s mindenkori érvénnyel bíró, legalább ötvenszázalékos mértékű rokkantságot tanúsító igazolványának együttes felmutatásával kell igazolniok. Attól, aki hadirokkantságát a jelen bekezdés értelmében igazolta, újabb igazolást követelni nem lehet.

8. §

(1) A Hvtn. 5. §-ának rendelkezései nem terjednek ki azokra az alábbiakban felsorolt, ún. *kivételezett* zsidókra, akik az 1914—1918. évi világháborúban átlagon felüli mértékben teljesítették kötelességüket. Így nem terjednek ki azokra, akiket:

a) Hdm. és kardos vaskoronarenddel, vagy ennél magasabb hdm. és kardos rendjellel, vagy

b) tiszti arany, vagy

c) tiszti ezüst, vagy

d) legénységi arany vitézségi éremmel, vagy

e) legalább három hdm. és kardos kitüntetéssel, vagy

f) három vitézségi éremmel tüntettek ki, vagy

g) akiknek két hdm. és kardos kitüntetésük, illetőleg vitézségi érmük van és emellett legalább egyszer megsebesültek, vagy

h) akiknek egy hdm. és kardos kitüntetésük, illetve vitézségi érmük van és emellett legalább kétszer megsebesültek.

(2) Az előbbi feltételek fennforgása mellett még külön igazolni kell:

a) a magyar állampolgárságot;

b) az 1918—1919. évi forradalmak alatt tanúsított magatartást;

c) az A—37. jelz. Szab. Függelék 2. § *d)* alpontjában foglalt feltételek meglétét és

d) az A—37. jelz. Szab. 10. § 7. pontjában megszabott követelményeket.

(3) A kitüntetés adományozását az erről szóló eredeti okirattal, ennek hiányában a m. kir. Hadilevéltár által kiállított igazolvánnyal kell igazolni.

(4) A sebesülés igazolásául a sebesültek érmének odaítéléséről szóló igazolvány szolgál, ennek hiányában a m. kir. honvédelmi minisztérium 22. osztályának megfelelő háborús veszteségi igazolása.

(5) A kivételezettség fennállását az illetékes állománytest parancsnoka állapítja meg. A megállapítás ellen az elöljáró hadtestparancsnokhoz, ennek megállapítása, valamint hadtest kötelékébe nem tartozó személyek tekintetében a honvédelmi miniszterhez panasznak van helye.

9. §

(1) A Hvtn. 5. §-ának rendelkezései nem terjednek ki azokra a zsidókra sem, akik az 1918—1919. évi forradalmak idején az ezek ellen irányuló nemzeti mozgalmakban részt vettek, ha ezzel életüket kockáztatták, vagy emiatt szabadságvesztést szenvedtek.

(2) Az (1) bekezdésben említett tények igazolására szolgál:

a) a katonai parancsnokság (hatóság) által lefolytatott igazoló eljárás kedvező eredményének feltüntetésére szolgáló igazolvány és

b) a m. kir. honvédvezérkar főnöke (2. osztályának) vonatkozó igazolványa és

c) az Országos Vitézi Szék által a 7720. 1939. Me. számú rendelet 6. §-ának nyolcadik bekezdése alapján kiadott bizonyítvány.

(3) A jelen §-on alapuló kivétel fennállását a honvédelmi miniszter állapítja meg.

10. §

(1) A Hvtn. 5. §-ának rendelkezései nem terjednek ki azokra a zsidókra sem, akik a visszacsatolt területen az elszakítás ideje alatt a magyarsághoz való hűségükről bizonyságot tettek és ezzel kimagasló érdemeket szereztek.

(2) Az (1) bekezdésben említett tények igazolására szolgál:

a) a katonai parancsnokság (hatóság) által lefolytatott igazoló eljárás kedvező eredményének feltüntetésére szóló igazolvány és

b) a m. kir. honvéd vezérkar főnöke (2. osztálya) által kiállított igazolvány és

c) a 7720. 1939. Me. számú rendelet 66. §-a, a 2220. 1940. Me. számú rendelet 3. §-a vagy 8550. 1941. Me. számú rendelet 2. §-a alapján kiadott mentesítő okirat.

(3) A jelen §-on alapuló kivétel fennállását a honvédelmi miniszter állapítja meg.

11. §

(1) A jelen rendelet 7—10. §-a alá eső kivételezettek rendfokozatukat és korábbi tiszti, tiszthelyettesi vagy tisztesi jellegüket továbbra is megtartják, behívásuk esetén szolgálatukat egyenruhában teljesítik, s reájuk a jelen rendelet egyéb korlátozó rendelkezéseit (4., 5. §) sem lehet alkalmazni.

12. §

Kivételezett zsidó karpaszományos lehet, azonban tartalékos tiszti vagy tisztesi kiképzésre tekintetbe nem jöhet.

13. §

A jelen rendelet a kihirdetésnek napján lép hatályba és ezzel a 27 300. eln. 8—1941. számú rendelet hatályát veszti.

Budapest, 1942. évi december hó 21. napján.

Másolat. — HIL. HM. eln. 1942—II—78 486.

1942. december 22-én Jordán alezredes rávezette az ügyiratra, hogy annak szövege „a HM. Úr Önagyméltósága által jóváhagyott eredeti rendelettervezettel egyezik."

A rendeletet közzétették az 58. számú, 1942. december 28-án megjelent Honvédségi Közlönyben.

67.

1942 március 16—1945 július 26

(1945 október 6)

Wolff Károly munkaszolgálatos visszaemlékezése

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett Budapesten, 1945. október 6-án, a „DEGOB", Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság Otthonában, Budapest Bethlen tér 2.

Név: Wolf Károly
Született: 1918. október 30. Budapest
Foglalkozása: kötő-szövő
Utolsó lakhelye: Újpest, Árpád út 138.

Fent nevezett előadja a következőket:

1942. március 16-án vonultam be mint munkaszolgálatos Esztergom-táborba. 1940-ben mint beteget kiszuperáltak és 1942-ben, mikor behívtak, bekerültem a tényleges századba. Vácra helyeztek ki munkára, az ottlevő hadfelszerelési gyárba a kaszárnya mellett, ahol udvari munkát végeztünk. A bánás-

mód meglehetősen szigorú volt, de ennek dacára jó. Áprilisban parancsot kaptunk és kihelyeztek bennünket Turjaremetére útépítésre. A századunknak hivatása egy ottani kincstári út megépítése volt. Én mint gőzhengerkezelő nyertem beosztást. A bánásmód itt is elég jó volt. Október hónapban visszairányítottak bennünket Esztergom-táborba és az összes ikerszázadainkat, vagyis a zászlóaljunkat a zászlóaljtörzshöz visszarendelték. Frontszázadokká alakítottak át bennünket és a gyengébbek honi században maradtak. Természetesen ezek a beosztások pénzmegváltással voltak elintézhetők. November 22-ig itt tartózkodtunk, várva a parancsot az elindításra, miközben én parancsot kaptam arra, hogy egy kerékpárt szerezzek be küldöncszolgálatra. A zászlóaljnál kihirdették, hogy mindenki készüljön el a frontra úgy, ahogy arra felkészülni kell, senkitől semmit el nem vesznek és el nem vehet senki. November 22-én bevagonírozunk és akkor indultunk Szlovákián, Lengyelországon, Brjanszkán keresztül Oroszországba és Belgorodban vagonírozunk ki. A hozzánk beosztott egyének részben új emberek voltak. Zászlóaljparancsnokunk Sellyey Lajos alezredes volt, századparancsnokunk Hadfaludy Ferenc hadnagy, századparancsnok helyettes Szegletes József hadnagy. Ez utóbbi a következő kijelentést tette már az úton: „216 emberrel jöttem ki a frontra, 16-tal köteles vagyok elszámolni, a többiért nem felel senki, de annak a 16-nak garantálom, hogy hazamegy. Ha egy zsidó meghal, leírjuk a létszámból, nem felelünk érte senkinek. Mindenki dolgozzon, gyengélkedő nincs, beteg nem lehet senki most, hogy a frontra értünk."

Belgorodi kivagonírozásunknál rögtön láttam, hogy szervezési hibák vannak a zászlóaljban és hanyagságból a lovakat télvíz idején kétsarkos vasra vasalták, holott minden józan ember tudja, aki valaha lovat látott és ló mellett volt, hogy télen lóval járni csakis négysarkos vasakkal lehet. Mondanom sem kell, hogy a vagonírozáskor a lovak elestek és nem tudtak megállni a jégen. Ők ezt tériszonynak minősítették. Nem hallgattak meg senkit, aki esetleg jobban értett volna hozzá. Nehezen elindultunk a várostól 2 km-re Krasznojéba, ahol 2 nap pihenőt kaptunk. Ezen 2 nap tisztálkodásra és ruháink rendbehozására volt hivatalilag kiadva. Az első esténk csendben telt el. Reggel váratlanul sorakozó teljes felszerelésben a zászlóaljparancsnokságon, ahol közölték velünk, hogy a sorakozó csak azért volt, hogy a honvédségnek a másik alakulata is velünk jött a váci fegyházból. Príma felszerelésük dacára közölték velünk, hogy ezek pokrócokat nem kaptak, kölcsönbeveszik pokrócainkat, vagyis mindenkitől egy takarót. Mindenki köteles volt leadni egy takarót és aki nem

akarta leadni, attól elvették erőszakkal és ezekkel még egy kis csukló és büntető gyakorlatot végeztettek, és ezzel bezárult ez a nap is.

A következő nap kiosztották a tartalék élelmünket, mindenki kapott 3 cibakot, egy ¼ kg-os húskonzervet és utána közölték velünk, hogy ezentúl a zsoldot márkában vagy rubelban fogjuk megkapni. 2 márkát és 12 pfenninget kaptunk 10 naponként, ruhakoptatással együtt. Másnap elindult a zászlóalj Csernyankához, a zászlóaljnak kirendelt állomáshelyére. A menetelés első napjára 46 km gyaloglás volt kitűzve. Az első kilométereken bebizonyosodott, hogy a lovak a hibás vasalások következtében képtelenek a kocsikat vontatni. Parancsot kaptunk, hogy minden kocsihoz segítők, vagyis segítségek lesznek beosztva. Kocsinként 8 ember lett beosztva. Jó néhány kilométert tettünk így meg, de így sem ment a dolog. A lovak kifulladtak és nagyon gyakran elestek és akkor már minket hajtottak. Táncos Mihály szakaszvezető kijelentette nekünk, hogy jobban húzzuk, jobban segítsük a kocsikat, mert máskülönben ütlegelésre kerül a sor. Közben a leghátul jövőket Borgulya tizedes már ütlegelte is. Kezdtünk zúgolódni és panaszkodni tisztjeinknek, nem sokat törődtek velünk, sőt azt, aki panaszkodott, azt még szigorúbban befogták és jobban ütlegelték. Az első napi menetelés századunk részére éjjel ½1-kor ért véget a kijelölt ponton, melynek nevére már nem emlékszem. Az elszállásolás privát házaknál történt, a körülményekhez képest elég rendesen. Reggel 8-kor egészen váratlanul sorakozó lett elrendelve és Tóth őrmester közölte velünk, parancs van továbbmenésre, mert ikerszázadunk éjjel 2 órára érkezett meg. Újból felsorakoztunk és az e napi 28 km-es útnak fáradtan indultunk neki. Ezek a kilométerek ti. csak légből voltak kapva, ezeknek se vége, se hossza nem volt. A gyalogtúránk nagyon nehéz volt. Hadnagyunk, századparancsnokunk a következő utasítást adták a tiszteseknek: a lovakra vigyázzanak, azokra szükségünk van még holnap is, ha a zsidók nem húzzák a kocsit, úgy üssék őket. Ekkor már a kocsihúzók száma meg lett duplázva. A kocsihúzó részlegeket egy-egy keret, vagy egy-egy gyalogos dirigálta, kinek kezében karvastagságú bot volt. Ezek a következő figurát gyakorolták: Előreszaladtak a sor elejére és oldalt elhaladva, a mellette levő emberekre annyit húzott rá, amennyit tudott. Ezek az ütések olyan erősek és fájóak voltak, hogy egyik-másik üvöltött a fájdalomtól. Menetelésünk ismét az éjszakában ért véget. Szállásunk egy birka-pajtában volt. Élelmezésünk nagyon lehanyatlott. Hol kaptunk enni, hol meg nem. Olyan hideg volt

ez az éjszaka, hogy reggelre a bakancsunkba a víz belefagyott és ez okozta a bal lábamon levő fagyásomat. Reggel parancsot kaptunk a további indulásra. Nagyon nehezen készültünk, mert mindnyájan igen kimerültek voltunk. Aki nem készült el időre, azt bottal ütlegelték. Kivételt csak Tóth őrmester képezett, aki botot sohasem használt. A menet ismét elindult. Menetelésünk mindig szörnyűbb és szörnyűbb lett. Az ütlegelést már megszoktuk. Táncos és Erdélyi szakaszvezetők és a honvédek már nagyon beleélték magukat ebbe az örökös ütlegelésbe és szinte élvezettel gyakorolták. Szólni már nem lehetett, nem volt kinek panaszkodni. Nagyon fáradt voltam és lábamon fájt a friss fagyás. Egy mellettünk levő lovas vonatoszlopon akartam helyet egy pár km-re. Az ott tartózkodó katona meg is engedte és felvett, azonban, amikor a századparancsnokom ezt meglátta, arconütéssel fenyegetett és le kellett szállnom a kocsiról. Ezen a napon Novij Mirbe érkeztünk. Itt egy munkásszázaddal találkoztunk, de már nem emlékszem vissza rájuk, csak annyit tudok, hogy 200 ember közül 40 szörnyű állapotban volt, rongyokban lógott rajtuk a ruha, és durva janicsárjaik azért, mert velünk szóbaelegyedtek, szemünk láttára bottal ütlegelték őket. Novij Mirben elszállásoltunk és itt alkalmunk volt az említett munkásszázad egyik emberével beszélgetnünk. Ez azt mesélte, hogy még a nyáron hozták ki őket a legnagyobb hőségben, annak megfelelő ruházattal. Később kaptak engedélyt téli ruhák kérésére, de mind ez ideig azokat nem kapták meg. Ez december elején volt. Innen aztán megint tovább mentünk Novij Oszkolba, ahol ismét elszállásoltunk és pihenőt kaptunk. Reggel riadóra ébredtünk egészen váratlanul, természetesen teljes felszereléssel azonnal sorakoztunk, szinte automatikusan éreztük, hogy valami megint nincs rendben. Az utcán találkozó katonaságtól és munkaszolgálatosoktól megtudtuk, hogy itt a tábori csendőrség zabrálni, vagyis rekvirálni szokott a munkaszolgálatosoktól, kedvük és kényük szerint. Bennünket is betereltek egy emeletes épület udvarára és itt tartották meg a motozást. Az általuk feleslegesnek tartott ruhadarabjainkat elvették, továbbá közölték velünk, hogy 10 márkánál nagyobb összeget senki sem tarthat magánál. Egy Krizán Simon nevű barátom szerette volna egy pár holmiját megmenteni és erre készített egy külön csomagot ezekből a holmikból és a már megmotozottak közé dobta át. Egy tábori csendőr ezt észrevette és szemünk láttára össze-vissza verte, utána az őrszobára vitték, ahol szintén durván bántalmazták. Az ő elgondolásuk szerint a zászlóaljnál csakis tiszteknek és tiszteseknek, vagyis a keretnek maradhattak órái. A zászlóaljparancsnokunk a motozást vezető hadnagyhoz folyamodott, hogy mégsem lehet az órákat elszedni, hiszen a szolgálatnak órára mindenkor szüksége van. Az illető csendőrhadnagy a következőket mondotta: Kérem ez nekem felsőbb parancs, mást nem tehetek. Teljesen kifosztottan hagytuk el az udvart.

Másnap megint tovább mentünk és Csernyankára érkeztünk, a zászlóalj állomáshelyére. A századokat itt elválasztották. Századunk egy ugyancsak Krasznoje községbe került, de ez már csernyankai kerületben volt. Pontosan nem tudom, hogy mennyire lehettünk a fronthoz, de valószínűleg közel, mert itt állomásoztak a vonalba szállító gépkocsizók. Egy napig voltunk Krasznojében, ahol civileknél voltunk elszállásolva. Itt az új körletet készítettük elő, az ottlevő erdőben. Meglehetősen elhelyezkedtünk itt és másnap éjszaka parancsot kaptunk tovább menetelre. Az irány visszafelé szólt. Szerzsukiba érkeztünk és az amellett levő kis községben levő út tisztítása lett a feladatunk. A századunkat itt 2 részre osztották. Az egyik része a századunknak Szerzsukiban maradt, a másik pedig egy másik kis községben nyert elhelyezést. Az én fél századom századparancsnoka Szegletes József hadnagy volt, a századparancsnok-helyettesünk pedig Tóth őrmester lett. Szolgálatvezető Erdélyi Zoltán szakaszvezetőnk lett, aki századunkban az embereket naponta megbotozta. Ez utóbbinak az volt a szórakozása, hogy amikor az útra ki voltunk vezényelve munkára, bottal a kezében jutalékot osztogatott 10, 15 és 20 bot jegyében. A gyengébbeknek kevesebbet adott, de akin észrevette, hogy még bírja, annak többet adott. Ilyen mintára működött Borgulya tizedesünk is. Egy alkalommal a következő dolog történt: fél századparancsnokunk megtudta, hogy a faluban vásárolni mertünk élelmiszert és erre kijelentette, hogy mindenki elégedjen meg azzal, amit kap (az elegendő is), civilekkel érintkeznünk szigorúan tilos, a falu számunkra nem létezik. Ugyanakkor pedig a keretnek tiszti konyhát tartott fenn. Nekünk reggel 3 dl keserű kávét, délben 4 dl csalánlevest és néha 3 dl szárított káposztát adtak. Vacsorát nagyon ritkán kaptunk. Ha jól emlékszem, vacsorát csak akkor kaptunk, ha ebédet nem adtak. A kenyérkiosztás a következőképpen történt: A kenyeret a század tudom, hogy felvételezte mindig rendesen és 5 napra egy 2 kg-os kenyeret kaptunk fejenként. A 6-ik napra rendszerint nem adtak kenyeret, a 7-ik napra pedig csak akkor adtak 10—12 embernek egy kenyeret, ha már nagyon könyörögtünk érte. Egy alkalommal tisztálkodásra és ruharendbehozatalra egy vasárnapot szolgálatmentes napnak minősítettek, különben ilyen nem létezett. Tisztálkodásra a követke-

zőket kaptuk: 1 lavort és 1½ órai tüzelésre engedélyt. Még is próbáltuk ezt minden igyekezetünkkel, de képtelenség volt 94 embernek a kiszabott idő alatt elkészülnie. Természetesen több, mint a fele nem készült el időre. Délben jelentenünk kellett volna, hogy mindannyian elkészültünk. Erdélyi Zoltán szakaszvezető és Borgulya tizedes sürgették a dolgot szokásos formában. Közben megérkezett hadnagyunk és parancsot adott ki a tisztteseknek, hogy azonnal sorakoztassanak bennünket úgy, ahogy vagyunk, vagyis ingben. Így álltunk 40 fokos hidegben, és fegyelmező következett, vagyis büntetőgyakorlatok. Bukfencet, feküdjeket, előre és hátra való kúszást csináltattak velünk egy ½ órán keresztül a méteres hóban. Ezzel a tisztálkodásunk befejeződött. Mindenki visszatért a körletbe. Borzasztó hideg volt, többen disentériát kaptak (hasmenés hűléstől). Ezen a napon kötötték ki Berkes nevű bajtársamat oly módon, hogy többé kezeivel fogni nem tudott. Munkára sem tudott többé kivonulni.

A következő napon, amikor kivonultunk munkára, Tóth őrmesterünk — aki mindig jó indulattal volt velünk — kijelentette, hogy amennyiben elvégezzük a munkánkat rendben és 3 órára elkészülünk, az ő felelősségére bevonulhatunk a körletbe. Mondanom sem kell, hogy a munkánkat kitűnően elvégeztük és 3-kor tényleg be is vonultunk a körletbe. Örültünk nagyon, hogy végre egy kis pihenőhöz jutunk. Sajnos tévedtünk, mert századparancsnokunk, Szegletes József, máris a körlet előtt várt bennünket szokásos pálcájával a kezében, dühöngő pózában. Már messziről kiabált, hogy meddig várjon még reánk, gyorsabban jöjjünk. Megérkeztünk és vigyázzba állított bennünket. Elkezdte a már előttünk jólismert előadását, amelyet már oly sokszor hallottunk. „Maguk zsidók megint szabotálnak, a katona vérzik a vonalban, maguk itt vannak, harcolni magukat nem kell és mégsem dolgoznak. Most már többet nem beszélek, nem fenyegetőzöm, most már cselekedni fogok, végeztem" — és kiadta a parancsot, hogy minden ötödik ember lépjen 2 lépést előre. Kiléptünk, én is ötödik voltam. „Ezeket megkötözni" — mondta. Továbbá kiadta az utasítást, hogy a már említett Berkest, aki egyáltalában nem tudott dolgozni még az előző kikötésből kifolyólag — újra kössék ki és vele együtt a már kiválasztottakat. Ötnegyed órát tartott ez a gúzsba való kötésünk és ez idő alatt Borgulya tizedes ügyelt fel ránk. Engemet felrúgva megkérdezett: „Na, hogy vagy? Ki lehet bírni!" Gúnyosan azt feleltem neki, hogy igen, próbálja meg a tizedes úr is. Az idő letelt és kiszabadítottak bennünket. Orvosi ellenőrzés nem volt, de a büntetést kitöltöttük. Egyeseket annyira elzsibbasztott a kikötés, hogy még egy óra múlva is alig tudtak lábraállni.

Pár nap múlva meghallottuk a Donnál az ágyúk dübörgését, akkor indult meg a január 10-i doni offenzíva. Amint az úton dolgoztunk, láttuk a visszavonuló szétvert csapatokat és munkaszolgálatosokat. Egy pártól megkérdeztük, hogy mi van, de nagyon zárkózottak voltak, egynémelyik csak annyit mondott, hogy majd mi is megtudjuk. Világosan láttunk mindent, láttuk a menekülő tiszteket, a tiszteseket, akik otthagyták alakulataikat és szörnyű részeg fejjel menekültek. Ekkor a mi munkánk abból állt, hogy napraforgószárakkal szórtuk be az utakat, mert ez az út nagyon meredek volt és csúszós, és így tettük járhatóvá. Sok-sok kilométer távolságból hordtuk ezeket a napraforgókat. Amint az úton haladtam, szembejött velem századunk szánkója és ebben Borgulya tizedes és Szegletes József hadnagy, szöktek visszafelé. A hadnagy felállt a szánkóban és azt kiabálta felénk, hogy vonuljunk be, további parancsig semmi dolgunk nincs. Ők megszöktek, az egész körletben egy tisztet sem találtunk, csak Tóth őrmester maradt velünk, aki kijelentette, hogy megvárjuk a további parancsot. Levetkőzni, lefeküdni nem szabad, bármikor riadó lehet és akkor mennünk kell. Egy nap telt el így, ismét reggel van, kiosztják reggelire a szokásos fekete vizet, parancs kivonulásra nincs. Tiszteseket ma sem látunk. Mindent magunk csinálunk és délre megígérték a szakácsok, hogy a szokásosnál jobb ebédet kapunk. A lövéseket már egészen közelről lehetett hallani, úgyszintén a becsapódásokat. Egy „Éló" kifosztott autót láttunk az úton elakadva, melynek személyzete elmenekült és mindent otthagyott, a dolgokat a lakosság a legnagyobb tűz közepette széthordta. Mi nem járkáltunk, mert nem is lehetett, féltünk, hogy észrevesznek. Délfelé kezdett csendesedni a dolog és sorakoztunk ebédhez. Az ebédosztásnál idegen tisztesek jelentek meg, ezeket még sohasem láttuk. Borgulya tizedesünk (aki időközben visszatért) és Erdélyi szakaszvezetőnk nem akarták engedélyezni az ebéd kiosztását, felszólítottak bennünket, hogy riadó van és mennünk kell visszafelé. Természetesen mi az ebédet kiosztottuk és utána felsorakoztunk, közben mindenki megszökött és csak Tóth őrmester maradt velünk és a következő szavakat intézte hozzánk: „Fiúk, sorsunk nagyon bizonytalan, a front át van törve, a tisztek megszöktek, egy irányt adtak, hogy meneküljünk mi is. Egy napi élelmünk

még van, ezt ki fogom osztani. Spóroljanak, mert nem tudom mikor lesz megint. Aki tud, jöjjön velem, a többiek pedig álljanak össze és menekülünk visszafelé a következő faluba, amely 12 km-re fekszik. Elindultunk, én is Tóth-tal mentem, de én a fagyott kezeim és lábaim miatt, több bajtársammal, lemaradtunk. Újra „Élősök" jöttek. Az előbb már említett csúszós domboldalon elakadtak a szekereikkel, amelyeket egy fiatal szakaszvezető és két gyalogos kísért. A szekereken rengeteg élelem volt, többek között kenyér, amely csak úgy fel volt hajigálva. Felszólítottak bennünket, hogy segítsük fel őket a dombon, amire mi nem voltunk hajlandók. Erre azt ordították, „zsidók nem hallják". Erre néhány bajtársam segített a kocsikat megtolni és amint a lovak elindultak, a kocsikból több kenyér lehullott. Bajtársaim felszedték ezeket a leesett kenyereket és így tolták tovább a kocsit. Észrevette ezt az egyik honvéd és elkezdett kiabálni: „Szakaszvezető úr, ezek a zsidók kenyeret loptak" — mire a szakaszvezető dühbe gurult, elvette a fiúk lapátját és azt mondta: „Büdös zsidók, már megint lopnak" — és utána ütlegelni kezdte őket a lapáttal mindaddig, amíg összeestek. A fiúk nevére én már nem emlékszem. Én tovább haladtam utamon és egyszerre csak odajött hozzám ez az említett szakaszvezető és megkérdezte tőlem, hogy mikor jöttünk ki a frontra és én válaszoltam neki. Aztán tovább érdeklődött, hogy mennyien jöttünk ki, mire azt feleltem neki, hogy kb. 300 000-en. Tovább kérdezősködött, hogy maradt-e még zsidó otthon, mire azt feleltem neki, hogy igen. Erre ő azt válaszolta: „Na, majd azokat mi elintézzük, ha majd otthon leszünk." Közben beértünk a 12 km-re fekvő faluba, ahol a vezetőink közül már egyikkel sem találkoztunk, mert azok időközben bajtársaink egy részével elmenekültek. Mi elindultunk szállást keresni, amit elég nehezen találtunk. Másnap reggel összeültünk, hogy további sorsunkat megbeszéljük. Nem tudtuk, hogy mitévők legyünk, mert a lövések egyre erősebbek lettek. Ezen a reggelen egy riadt honvéddel találkoztam, aki elmondta nekem, hogy nincs már semmije, menekülni szeretne, de nem tudja hová, mert levágták a frontot és nem lehet a gyűrűből kijutni. Aztán tovább beszélt, hogy az oroszok nem tartanak foglyokat és ő úgy érzi, hogy most már minden elveszett, mire én megjegyeztem, hogy majd meglátjuk, de bajtársaim figyelmeztettek, hogy hagyjam abba a honvéddel való beszélgetést. Mi sok rossz tapasztalatot szereztünk a honvédeinkkel szemben. Talán egy olyan bajtársunk sem akadt, akit honvéd meg ne vert volna, vagy ki ne fosztott volna.

Később egy ruszin fiúval találkoztunk és ennek egy asszony a következőket mondta: „Már reggel a falun keresztülmentek az oroszok." Erre mi visszamentünk a szállásunkra és elhatároztuk, hogy majd ott bevárjuk a fejleményeket. Alighogy szállásunkat elértük, máris jöttek az oroszok. Szállásunkon találkoztunk parancsnokukkal (aki szakaszvezetői rangban volt), ez megmotozott bennünket, fegyverek után kutatott, amit nálunk természetesen nem talált. Útnak indított bennünket visszafelé, a következő paranccsal: „20 percen belül elhagyják a falut és észak irányban veszik útjukat, bántódásuk nem lesz, ellenkező esetben mindenkit agyonlövök." A parancsot teljesítettük, bántódásunk nem volt, az úton már rengeteg holttestet és sebesülteket találtunk, ez volt a front a legteljesebb mértékben. Igyekeztünk elérni régi állomáshelyünket, szezsóki községet, Repjevka külvárosát, ahol esetleg szállást kaphatunk. Útközben 3 orosszal találkoztunk, akik a szezsóki ideiglenes parancsnokságra vittek bennünket, ahol egy orosz hadnagy fogadott bennünket. A következő kijelentéssel fordult hozzánk: Van-e fegyverünk, mire mi kijelentettük, hogy nincs, erre azt mondta, hogy késeinket dobjuk el és utána sorakozzunk fel motozásra. Megmotozott bennünket és gondoskodott éjjeli szállásunkról. Reggel egy kísérővel Repjevkába küldött, ahol egy kísérőlapot kaptunk és ezzel tovább kellett mennünk a hátország felé. Az oroszok mindenütt finomak és jók voltak hozzánk. Cigarettát és kenyeret kaptunk tőlük. Borzalmas vándorlásunkat betetézte a rettenetes hideg. A hidegtől rettenetesen sokat szenvedtünk. Élelemhez nehezen jutottunk, mert siettünk, hogy minél előbb érkezzünk el olyan helyre, ahol megállapodhatunk és főleg megmelegedhetünk. Sajnos, nagyon sokan nem bírták közülünk az utat és útközben haltak meg. Segíteni ezeken nem tudtunk, mert jómagunknak is segítségre lett volna szükségünk. Ezek a napok voltak talán a legnehezebbek. Davidovkába érkeztünk, ahol az első fogoly gyűjtőtábor volt. Itt azonnal élelemről gondoskodtak, lefertőtlenítettek, megfürödtünk és még aznap bevagonírozták. Rettenetes hideg volt és így az út is nehezen volt elviselhető. Igen sok volt köztünk a beteg és ezek javarésze útközben meghalt. Érkezési helyünk Marsanek volt. Az utazás 5 napig tartott és rettenetesen ki voltunk merülve. Időközben már mindenki beteg lett. Rengeteg volt köztünk a halálos beteg. Ekkor már nagyban uralkodott a vérhas és a tífusz. Az állomáson az oroszok külön sorakoztatták az egészségeseket és akik járni tudtak, és külön a betegeket. Én is a betegek között maradtam. Bennünket

szánkókon és autókon szállítottak kórházba, a többieket pedig lágerba szállították, mely a város közvetlen közelében feküdt. Mi mégsem kerültünk első nap kórházba, hanem egy fűrésztelep kultúrházába lettünk elszállásolva, ahol kijelentették, hogy ez csak ideiglenes hely és innen a következő nap kerülünk kórházba, ahol fertőtlenítve leszünk és utána majd megfürdetnek és kórházi bánásmódban fogunk részesülni. Így is történt, a következő napon megérkeztek a kocsik és transportokba vitték az embereket, fertőtlenítve lettünk, utána fürdés következett, és mindenkit ágyba fektettek és azonnal kezelés alá vették. Élelmezésünk kitűnő volt ebben a kórházban. Ebben a kórházban 2 napot voltunk, váratlanul parancsot kaptunk a kórház kiürítésére és bennünket, foglyokat, egy másik hasonló kórházba szállítottak. Ez sem volt fogolykórház és innen is 1 nap múlva elvittek egy fogolykórházba. Itt 2 hetet töltöttünk és itt én már mint kötöző szanitéc az orvosnak segítettem. Két hét múlva tudomásunkra adták, hogy most fognak elszállítani bennünket az igazi fogolykórházba, amely 6 km-re fekszik a várostól és most készült el. Az elszállítás megtörtént, kitűnő kórházba kerültünk, azonnal ágyakba fektettek bennünket és elsőrangú élelmezésben részesültünk. Itt egy évet töltöttem, s mivel a betegségem itt gyógyíthatatlan volt, ártott a klíma, átutaltak egy tüdőszanatóriumba Pinjukba, ahova 1944. július 7-én érkeztem. Ez egy nagyon rendes szanatórium volt, ahol mindenféle gyógykezelési lehetőség megvolt. Ebben a szanatóriumban a legkülönbözőbb felszerelések léteztek gyógyítás céljaira. Itt tökéletesen tudták a tüdőbetegeket gyógyítani. Itt sikerült nekem is meggyógyulnom és innen indultam útnak hazafelé 1945. július 26-án. A hazamenők transportjába kerültem, mint beteg, és Kirovon, Gorkin, Moszkván és Foksanin keresztül szállítottak bennünket Budapestre.

Wolf Károly

A jegyzőkönyvet felvette:
Haas Ilona

Géppel írt jegyzőkönyv. — Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára. 3284. sz. jkv.

68.

1942 március 17

Honvédelmi miniszteri utasítás: mozgósítás esetén az összes zsidókat be kell hívni munkaszolgálatra, a zsidó munkaszolgálatosokat teljes számban a hadműveleti területen kell alkalmazni, a polgári ruhás zsidó munkaszolgálatosoknak sárga karszalagot kell viselni

M. Kir. Honvédelmi Miniszter

15 802. szám eln. 1a.—1942. *Elosztó szerint*

Zsidók háborús alkalmazása tb.

Budapest, 1942. évi március hó 17-én.

A zsidók háborús felhasználására vonatkozóan a következőket rendelem:

1. A jövőben valamely béke hdt. mozgósítása esetén a hdt. területén levő összes zsidók ugyancsak behívandók munkásalakulatba.

2. Különleges alakulatok (pl.: gyors seregtestek, légierők stb.), valamint a béke hdt.-ek csupán egyes részeinek mozgósítása esetében legalább a mozgósított alakulatok 10%-a erejű zsidóalakulatok ugyancsak mozgósításra kerüljenek.

A jelenlegi RM. elrendelésénél ennek végrehajtása már a hadrend megalkotásával biztosítást nyert.

3. A zsidó munkásalakulatokat teljes számban a hadműveleti területen kell alkalmazni.

4. A 6k. oszt. kezdeményezzen tárgyalásokat a Pénzügyminiszter Úrral arra vonatkozóan, hogy a kivonuló zsidó munkásalakulatok költségei a M. hiteltől függetlenítve kerüljenek biztosításra és elszámolásra. Az így előadódó minden költség ezután a zsidóságra bármilyen formában kirovandó külön adóval volna fedezendő.

5. Az Ukrajnában levő megszálló csapatainkhoz további 10 zsidó munkásszázad helyezendő ki. A kiküldés időpontja a Vkf. Úr kívánalmai alapján az legyen, mikor a III. u. zlj.-at a megszálló csoporttól elvesszük.

A szükséges intézkedéseket az 1. Vkf. és 7m. Vkf. osztályokkal egyetértésben az 1b. oszt. kezdeményezze.

6. A kivonuló zsidó munkásalakulatok zsidó munkásainak ruházata:

polgári ruha,
katonasapka,
sárga karszalag.

Gondoskodni kell azonban arról is, hogy a munkára alkalmas ruhával nem rendelkezők lehetőleg zsákmányolt (jugoszláv, csehszlovák) ruhaanyag felhasználásával megfelelően felöltöztethetők legyenek. (Természetesen a zsákmányolt ruhát minden egyenruha jellegétől meg kell fosztani.)

Az idevonatkozó intézkedések kezdeményezésére a III. Csfség. és a 2r. oszt. hivatottak.

Kapják: 1. Vkf., 1b., 1a., III. Csfség., 2r., 6k., 8e. Elnöki osztályok és KMOF.

A miniszter helyett:
Schindler s. k. vezérezredes

A jóváhagyott fogalmazvánnyal egyezik:

Budapest, 1942. évi március hó 18-án.

Hoffer ezds.
az elnöki kiadó vezetője

Sokszorosított másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4573.

Az iratot 1942. III. 20-án iktatták a Vkf. eln. 1. Vkf. osztályán.
Az iraton a következő tintával írt feljegyzés olvasható: „Tudomásul lássa: k. aloszt., „... azután itt. III. 21. Kovács szds."

69.

1942 március 24

A vezérkari főnök átirata a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához különleges munkásszázadok felállítása tárgyában

M. kir. honvéd vezérkar főnöke
32 334. szám. eln. 2. Vkf. D.—1942.

Különleges munkásszázadok felállítása

Budapest, 1942. évi március hó 24-én. *Budapest*

A különleges munkásszázadok felállításával kapcsolatban láttamozásra és véleményének nyilvánítására 1942. évi II. 27-én megküldött 32 344. eln. 2. Vkf. D.—1942. számú ügyiratom kapcsán a BM.-től és hadtestektől beérkezett adatokat a további intézkedések szíves megtételére rendelkezésre bocsátom.

Közlöm, hogy a m. kir. BM. úr az internálásra és különleges munkásszázadba való behívásra előjegyeztettek névjegyzékét nem óhajtja újból felülvizsgálni, megelégszik azzal, hogy a jegyzékeket annak idején (első felfektetés után még 1939. évben) felülvizsgálták a hdt. kh.-k.

Miután a BM. nem óhajtja az előjegyzettek újabbi felülbírálását, ezért a klgs. munkásszázadokba való behívásra a honvédelmi törvény adta jogunk szerint járhatunk el, a BM. további közreműködése nélkül.

Az elmúlt évben azt a tapasztalatot szereztük, hogy amint a századot felállítottuk, máris megkezdődött a protekciók özönének a működése, kiszabadítási törekvések, fellebbezések, orvosi bizonyítványok benyújtása stb. Sajnos, a közbenjárások nemegyszer sikerültek, annak magasabb helyekről érkező nyomások alapján engedni kellett.

Ezek a kijárások, fellebbezések már most megakadályozandók, fetlétlenül ki kell mondani, hogy semmiféle fellebbezésnek, felmentésnek helye nincs, ilyen irányú kérelmeket, kijárókat figyelemre nem méltatunk.

Számítani lehet azzal is, hogy a behívások után a bemutatásnál igen sokan fognak betegségekkel előállni, annak igazolására orvosi bizonyítványt felmutatni, magukat betegnek tétetni, egészségre ártalmas szereket beszedni (mértéknélküli fekete, dohánylé stb. ivása) azért, hogy a munkaszolgálat alól szabaduljanak. A bemutató orvos rendkívüli körültekintéssel járjon el.

A bevonultaknál a K. szempontokra is feltétlenül figyelemmel kell lenni, s a munkásszázadnál a szolgálatot meg kell szervezni (különösen a megfigyelések, szökések megakadályozása).

A beérkezett adatok alapján az alábbiakban állítható össze a klgs. munkásszázadokba behívásra kerülhetők létszáma:

I. Belügyminisztérium internáló táboraiban:

Budapest r. kap. fogház és toloncháza	16 fő	I. hdt.
Budapest KEOKH. fogház és toloncháza	104 fő	I. hdt.
Kolozsvár r. kap. toloncház	166 fő	IX. hdt.
Kistarcsa kieg. toloncház	302 fő	I. hdt.
Garany kieg. toloncház	293 fő	VIII. hdt.
Nagykanizsa internáló tábor	450 fő	III. hdt.
Szabadka internáló tábor	30 fő	V. hdt.
Topolya internáló tábor	124 fő	V. hdt.
Összesen:	1485 fő	

II. Klgs. alcsoporttól átadva:

Névjegyzék szerint 100 fő

III. Hadtesteknél klgs. mu. századokba előjegyezve:

I. hdt.	100 fő	
II. hdt.	315 fő	
III. hdt.	137 fő	
IV. hdt.	92 fő	
V. hdt.	1000 fő	
VI. hdt.	419 fő	
VII. hdt.	166 fő	
VIII. hdt.	1940 fő	(Kassai kho.-nál 924, Ungvár 1016)
IX. hdt.	7315 fő	
Összesen:	11484 fő	

IV. Ipari üzemekben dolgozó megbízhatatlan egyének:

I. hdt. területén: 1200 fő

Végösszeg: klgs. munkásszázadba behívásra tekintetbe jöhet

	1485
	100
	11484
	1200
Összesen:	14269 fő

Jelen adatszolgáltatásban csak a 18—42 év közötti magyar állampolgárságú és kétes állampolgárságú egyének szerepelnek.

Idegen állampolgárok nincsenek felvéve, miután azok klgs. munkásszázadokba való behívásra nem jöhetnek tekintetbe.

Dobrovoljácok rendelkezésére bocsátását kértem a m. kir. BM. úrtól, ez ideig tőle még választ nem kaptam. Nincs kizárva az sem, hogy a dobrovoljácok a németek rendelkezésére lesznek bocsátva, miután tárgyalást indítottak 10 000 dobrovoljác átengedésére. Jelen adatokban dobrovoljácok nem szerepelnek.

Az I. és II. csoportba tartozókról a névjegyzéket csatolom. Ebben a névjegyzékben szereplőket hadtestenként csoportosítani nem lehet, mert azok különböző táborokban vannak elhelyezve, s ebben az egyeseknek hadtest területenkénti elhelyezését a BM. nem vette figyelembe. Az I. csoportba tartozók névjegyzéke némi változásoknak van kitéve, mert az internáló táborok állománya hullámzó, azokból leszerelnek, viszont újakat helyeznek be.

A III. és IV. csoportba tartozókról névjegyzék nem áll rendelkezésemre, a névjegyzéket a hdt. kho.-k kezelik, melyből a kivonatok az illetékes kiegészítő kirendeltségek birtokában vannak.

Hogy a hdt. kho.-kat megfelelő részletintézkedésekkel elláthassam, kérem a kiadandó intézkedések egy példányával a 2. Vkf. osztályt is ellátni.

Átiratomat másolatban a Vkf. 1. osztályának is megküldöttem.

Csomag melléklet.

A m. kir. honvéd vezérkar főnöke rendeletéből
Kuthy László s. k. alezredes

A kiadványozott fogalmazvánnyal egyezik:
Budapest, 1942. évi március hó 27-én.

Kadarász alezredes
2. Vkf. D. irodavezető

Géppel írt hiteles másolat. — HIL. Vkf. eln. 1. Vkf.—1942—4658.

A vezérkari főnök előzőleg értesítette a Vezérkari Főnökség 1. osztályát, hogy a fenti iratot megküldi a Honv. Min. 1b. osztálynak.

70.

1942 április 14

a) A Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályának feljegyzése és tervezett átirata az I., II. és IV. hadtestparancsnokságokhoz: a mellékelt jegyzékben szereplő zsidó orvosokat, továbbá a megjelölt, nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismert zsidókat hívják be munkaszolgálatra

Pro domo:

Bár a 2. hds. M.-ával kapcsolatban megfelelő arányban a zsidókból felállítandó táb. mu. szd.-ok való[1] felállítására intézkedtünk, a Kb. 2. Vkf. oszt.-hoz beérkezett jelentések szerint (rendőrség vidéki főkapitánya 51 421. eln. 2. Vkf. klgs. 1942. szám) a vidéken bizonyos elégedetlenség mutatkozik. Azt hangoztatják, ha a magyar ember teljesíti a hazával szembeni kötelességét, nem lehet tétlenül nézni, hogy ugyanakkor a zsidók biztonságban, s még mindig jólétben nyugodtan éljenek idehaza.

A 2. Vkf. oszt. az elégedetlenség levezetésére kívánatosnak tartaná több olyan zsidót behívni munkaszolg.-ra, kik nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismertek. E kérdést a szélsőséges elemek agitációra és propagandára is felhasználják.

A napokban érkezett az 1b. oszt.-ba egy névjegyzék, zsidó vagy zsidó származású orvosokról (143 fő), továbbá még 16 főről (személyenként külön-külön felvett adatokkal) jegyzék.[2] Ezek behívását javasoljuk. Minthogy azonban az e jegyzékben felvettek — 4 kivételével — az I. hdt. illetékességébe tartoznak, célszerűnek véljük a többi hdt. pság.-okat is utasítani, hogy a felállítandó táb. mu. szd.-ba 10—15% erejéig oly zsidókat hívjanak be, kik nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismertek.[3]

Megjegyezzük, hogy adott névjegyzékben felvett zsidó orvosokra szükségünk nincs (12. oszt. véleménye).

---

[1] Az előző kilenc szót utólag toldották be a szövegbe.

[2] A bekezdés mellett az irat szélére színes ceruzával a következőket írták: „Jelentse pótlólag ezen az ügydarabon írásban az 1b. oszt., hogy ezek a névjegyzékek honnan érkeztek az oszt.-ba? V. 2. aláírás." — „Szóbelileg jelentettem. V. 11. Dobák"

[3] A bekezdés alá színes ceruzával a következő mondatot jegyezték: „Általános szabályrendelet külön kerül kiadásra."

(Lásd „Utasítás a kiadónak" Névjegyzék rovatai: folyószám, lakása, megjegyzés.)
név, születési éve [illetve kora], anyja neve: vallása, foglalkozása,

K i a d v á n y o k :

I. hdt. pság.	1.
II. hdt. pság.	2.
III. hdt. pság.	3.
IV. hdt. pság.	4.
V. hdt. pság.	5.
VI. hdt. pság.	6.
VII. hdt. pság.	7.
VIII. hdt. pság.	8.
IX. hdt. pság.	9.
Központi szervek	10.[4]

Í r á s b a n ! Bizalmas!

1-hez:

[5]A mellékelt névjegyzékben szereplő kamarai tagsággal nem bíró zsidó orvosokat és egyéb, káros tevékenységet kifejtő zsidókat azonnal[6] hívja be kisebb csoportokban és a vegyes mu. szd.-okba ossza be.

Kapják: I., II. és IV. hdt. pság.-ok.[7]

2 db melléklet.

2 és 4-hez:

A mellékelt névjegyzékben szereplő zsidókat (zsidót) azonnal hívja be és valamelyik táb. vegyes mu. szd.-hoz ossza be.

1942. IV. 9. *olvashatatlan aláírás*

1 db melléklet.

---

[4] A 3., valamint az 5—10. számú kiadványokat a felsorolásból színes ceruzával kihúzták.

[5] A fogalmazványban eredetileg itt levő két bekezdést színes ceruzával áthúzták. A kihúzott szöveg a következőképpen hangzik:

„Mindtöbb panasz érkezik hozzám, hogy a mozgósítandó táb. mu. szd.-okba csak vagyontalan zsidókat (vagy zsidó származásúakat) osztanak be.

E panaszok megszüntetése céljából elrendelem, hogy a jövőben felállítandó táb. mu. szd.-okba 10—15%-ban olyan zsidók stb. is beosztandók, akik nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismertek."

[6] Ezt a szót utólag toldották be a szövegbe.

[7] A „kapják" szó után eredetileg a következő szöveg állott: „I—IX. hdt. pság.-ok különböző fogalmazásban és tudomásul a központi szervek."

Kapják: I., II. és IV. hdt. pságok.[8, 9]

1942. IV. 9.
Dobák
K. IV. 14. *Ná[day]*

Kézzel s részben géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok aláírásaival. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—19 484.

A zsidó orvosokról, valamint az I. hadtesthez behívandókról készített névjegyzékeket — a rendelet mellékleteként — megküldötték az I. hadtest parancsnokságnak, míg a többi hadtest parancsnokság a hozzájuk tartozó személyek névjegyzékeit kapta kézhez.

---

(70)

1942 április

a—1. Az a) alatt közölt irat melléklete: nem orvoskamarai tag zsidó orvosok névjegyzéke

Budapest

Nem orvoskamarai tag zsidó orvosok névjegyzéke

Adler Tivadar dr.	Jókai u. 14
Apor György dr.	Honvéd u. 16.
Bondy József dr.	Bosnyák tér 4/6
Back Tibor dr.	Thököly út 26
Barta Zoltán dr.	Bajnok u. 19
Barsi Károly dr.	Erzsébet krt. 56
Bekény György dr.	Olasz fasor 17/21
Berkovits András dr.	Mester u. 33
Berkovits Ferenc dr.	Bókay János u. 29
Bettelheim István dr.	Kinizsi u. 29
Biró Lajos dr.	Budafoki út 53
Blau Sándor dr.	Pacsirtamező u. 61
Blumenfeld Gyula dr.	Vécsey u. 4

[8] Lásd előző jegyzetet.
[9] Az irat alján megjegyezték, hogy az 1. sz. kiadvány másolatára rávezetendő: „Tudomásul! 1943. IV. 9.", majd e szöveget utólag áthúzták.

Braun Ernő dr.	Róbert Károly krt. 104
Brüll Kálmán dr.	Thaly Kálmán u. 56
Büchler András dr.	Népszínház u. 21
Büchler Kálmán dr.	Garay tér 16
Csillag Endre dr.	Ferenc krt. 43
Csillag István dr.	Akácfa u. 43
Deutsch Mór dr.	Eötvös u. 9
Domán Gyula dr.	Szondy u. 56
Ehrenstein Gábor dr.	Erzsébet krt. 5
Ehrenfeld Gyula dr.	Luther u. 1/b
Engel László dr.	Thék Endre u. 42
Eisenstädter Gyula dr.	Csengery u. 64
Farkas Pál dr.	Károly krt. 3/a
Fehér Béla dr.	jelenleg bevonult
Finiász Sámuel dr.	Kazár u. 8
Fischer Mihály dr.	Erzsébet krt. 48
Freund György dr.	Szigetvári u. 22
Friedmann Dezső dr.	Garay tér 18
Fülöp István dr.	Csengery u. 26
Fürth Béla dr.	Fóthy út 9
Fried Andor dr.	Bethlen Gábor út 29
Gál Endre dr.	Hajós u. 9
Gál György dr.	Lőcsei u. 78/b
Gellén István dr.	Bálvány u. 15
Gerő Andor dr.	Fő u. 42
Gergely Mihály dr.	Garay tér 15
Gláser László dr.	Kiscelli út 66
Grünbaum Miklós dr.	Csengery u. 26
Hajdu Gábor dr.	Csáky u. 8
Hermann Béla dr.	Elemér u. 23
Heisler István dr.	Nürnberg u. 29
Hirsch László dr.	Paulay Ede u. 15
Horváth István dr.	Gyöngyház u. 12
Holits Ferenc dr.	Fery Oszkár u. 34
Horn Sándor dr.	Dessewffy u. 41
Jakobovits György dr.	Aggteleki u. 4
Jordán Jenő dr.	Kisfaludy u. 28
Jusztusz György dr.	Peterdy u. 35
Kósa Dezső dr.	Kerepesi út 38
Kardos Ernő dr.	Szt. István krt. 23
Kardos László dr.	Csengery u. 10
Kaspin Miklós dr.	Sobiesky János u. 3
Kertész László dr.	Szt. János tér 4

Kertész János dr.	Mészáros u. 12
Kálmán Endre dr.	Nagyatádi Szabó u. 22
Klein Andor dr.	Horthy Miklós út 20
Klein Fülöp dr.	Kmetty u. 17
Klein László dr.	Akácfa u. 10
Klein László dr.	Szabolcska M. u. 5
Klein Károly dr.	Miksa u. 17
Klein Zsigmond dr.	Újpest Szabadkai u. 23
Kiss Andor dr.	Gizella u. 34
Kiss Lajos dr.	Tóth Lőrinc u. 21
Kiss György dr.	Dohány u. 69
Komáromy István dr.	Váci út 4
Komlós Miklós dr.	Pannónia u. 8
Kolos László dr.	Újpest, Mikes u. ?
Kuti Zoltán dr.	Szondy u. 95
Kovács László dr.	Bem József u. 6
Lángler Gyula dr.	Pestszentlőrinc, Horváth u. 15
Lanxner Dávid dr.	Iskola u. 18
Lanxner M. Miklós dr.	Iskola u. 18
László György dr.	Szemere u. 9
Lengyel László dr.	Bernáth Géza u. 12
Mayer Sándor dr.	Telepy u. 6/8
Molnár György dr.	Visegrádi u. 3
Molnár György dr.	Szt. István krt. 16
Mermelstein Pál dr.	Csáky u. 30
Molnár György dr.	Pestszenterzsébet, Gömbös Gyula u. 8
Müller Béla dr.	Verseny u. 14
Nánásy György dr.	Veres Pálné u. 27
Nemes László dr.	Fecske u. 45
Orenstein László dr.	Rumbach Sebestyén u. 6
Politzer Márton dr.	Szegedi út 51/a
Politzer Miklós dr.	Vajdahunyad u. 45
Popper Géza dr.	Gyáli út 15/c
Popper György dr.	Csáky u. 38/c
Radó Sándor dr.	Kmetty u. 15
Rázsó Imre dr.	Gát u. 36
Reich Zoltán dr.	Újpest Árpád u. 156
Róna István dr.	Baross u. 103
Rékai János dr.	Murányi u. 1
Róth Miklós dr.	Kmetty u. 15
Róth István dr.	Rottenbiller u. 5/a
Rubinstein László dr.	Fehérváry u. 56

Román György dr.	Erdélyi u. 12
Salamon Géza dr.	Rákospalota, dr. Szabó Ferenc u. 27
Singer Imre dr.	Andrássy út
Simonyi György dr.	Horn Ede u. 17
Sipos György dr.	József krt. 30/32
Schwarz István dr.	Nefelejcs u. 25
Scheiber Lipót dr.	Kun u. 12
Schlesinger Miklós dr.	Bajza u. 8
Schindler Frigyes dr.	Szt. László u. 70
Schönfeld Ödön dr.	jelenleg szolgál
Schullmann Mózes dr.	Magdolna u. 1
Schillinger János dr.	Hunyadi tér
Somogyi Pál dr.	Klauzál u. 34
Sonnenfeld Aladár dr.	Csáky u. 28
Sonnenfeld Tibor dr.	Bálvány u. 3
Spiegel Aladár dr.	Csengery u. 86
Stekler Endre dr.	Dembinszky u. 17
Stern József dr.	Bulcsu u. 21
Stern Béla dr.	József krt. 81
Szabó Andor dr.	Rökk Szilárd u. 17
Szegő János dr.	Falk Miksa u. 12
Szegő László dr.	Csanády u. 7
Szilágyi György dr.	Murányi u. 36
Szilárd Ferenc dr.	Vörösmarty u. 17
Tolnai György dr.	Lehel u. 17/d
Tihanyi Tibor dr.	Aréna út 68
Tihanyi László dr.	Aréna út 68
Váradi László dr.	Szeged, Jósika u. 14
Vadász Pál dr.	Mecset u. 8
Vámos István dr.	Damjanich u. 18
Vértes Gábor dr.	Gr. Zichy Jenő u. 40
Vogel István dr.	Árpád fejedelem u. 44
Wassermann Jenő dr.	Koháry u. 14
Weisz Andor dr.	Gizella u. 34
Weisz Dezső dr.	Csáky u. 49
Weisz Dénes dr.	Teréz krt. 46
Weisz Fülöp dr.	Csengery u. 10
Weisz Miklós dr.	Szabolcs u. 33
Weisz Pál dr.	Egyetem u. 9
Weisz István dr.	József krt. 71
Weisz József dr.	Szövetség u. 43
Wiesel Gábor dr.	Colombus u. 63/a

Weiszberger István dr.	Kmetty u. 14
Weiszberger László dr.	Róbert Károly krt. 102
Weiszbrunn Andor dr.	Kispest, Üllői út 78

Fenti orvosok mind zsidók vagy zsidó származásúak, a Budapesti Orvosi Kaszinóban csoportot alkotnak, melynek „védnöke": dr. Farkas Ignác m. kir. eü. főtanácsos, kórházi igazgatófőorvos (V., Aulich u. 4/6); A csoport „vezetője": dr. Róth István „biológiai laboratórium vezető" (??), VII., Rottenbiller u. 5/a.

A csoport tagjait rendszeresen segélyezi, évi kb. 50 000 P. bevallott, és ismeretlen be nem vallott összeggel. Kétségtelen, hogy a csoport legtöbb tagja zugpraxist folytat, valószínűleg a leginkább jövedelmező kriminalisztikai határmesgyéken. Egyúttal a zsidókórházak, de mostanáig egyes fővárosi közkórházak is alkalmazták őket, mint „fizetéstelen externistákat". Bizonyos, hogy a zsidókórházakban legalábbis dugsegélyekben részesültek. Orvosi munkaszolgálatra is jelentkeztek, mert így akartak érdemeket szerezni esetleges későbbi kamarai felvételhez. (Kamarai tagság nélkül nem szabad orvosi gyakorlatot folytatni.) Kiküldetésük esetén illetményeket sem kérnek.

Gépelt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—19 484.

---

(70)

1942 április

a—2. Melléklet az a) alatt közölt irathoz: névjegyzékek név szerint behívandó zsidókról

I. hadtest

Névjegyzék a 19 484. eln. 1b.—1942. HM. sz. ügyirathoz

Böhm Jenő kereskedő, zsidó, 36 éves. Lakik: *Budapest* VI., Paulay Ede u. 34.

Weisz László, 1911 (Weisz Róza), *Budapest*, Alpár u. 10.

Glanz Tibor, *Glanz Gyula* } kereskedő, *Budapest*, Menkina János u. 6.

Bihari I. zongorakereskedő, zsidó, 40 éves, *Budapest* IV., Károly Király u. 24.

Szilassi Sándor festékkereskedő, zsidó, 42 éves. Lakik: *Budapest* XII., Bors u. 19. Szappan ügyben feljelentések voltak ellene, meg is büntették, de a Tábla felmentette, éppen tegnap hangoztatta, hogy ő nem fél semmitől, mert „a kegyelmes asszony" mindent elintéz neki.

Rákosi Jenő kereskedő, zsidó, 46 éves. Lakik: *Budapest* II., Bem József utca 2.

Silberfenig Judel galíciai zsidó, háztulajdonos, gyártulajdonos, 54 éves. *Budapest* XII., Maros utca 11., III. em.

Stein Jakab polisi zsidó, házmester, 40 éves. Lakik: *Budapest* XII., Maros u. 11.

Komor András Franklin alkalmazott, kiadóhivatali tisztv., 1898. Lipótszentmiklós, izr., nős, Lengyel Gizella, apa: Arnold. Anya: Barasch Júlia. Lakik: *Budapest* II., Keleti Károly u. 31.[1]

Farkas Dániel biztosítási ügynök, 50 éves, zsidó. Lakik: *Budapest* I., Krisztina körút 8—10.

Dr. Szarvasi Gusztáv zsidó ügyvéd, 40 éves. *Budapest* VII., Péterffy Sándor utca 44.

II. hadtest

Névjegyzék a 19 484. eln. 1b.—1942. HM. sz. ügyirathoz

Sümeg Ernő zsidó földbirtokos, 48 éves. Lakik: *Ógyalla.*[1]

IV. hadtest

Névjegyzék a 19 484. eln. 1b.—1942. HM. sz. ügyirathoz

Biró Lajos sorsjegyirodás, 36 éves, zsidó. *Kaposvár,* Fő utca 16.

Sándor József (Krausz) bankelnök, 38 éves. *Kaposvár,* Árpád u. 8.

Vértessi Imre bankigazgató, textil- és szénnagykereskedő, zsidó, 35 éves, nős, gyermektelen. Lakik: *Kaposvár,* Kossuth Lajos u. 4.

Gépelt névjegyzékek. — HIL. HM. eln. 1b.—1943—1—19 484.

Az 1. országmozgósítási osztály értesítette az I. hdt. parancsnokságot, hogy Fodor Pál különleges szolgálatot teljesít s nem vehető igénybe.

---

[1] Sümeg Ernő neve mellé ceruzával odaírták: „59 éves, leszerelt".

Az I. hadtest részére készített névjegyzékben szerepelt három név, melyet színes ceruzával áthúztak. Fodor Pál neve mellé pedig odaírták: „leszerelt".

A kihúzott nevek és adatok:

„Fodor Pál 1915. Budapest, Kis Újság belső munkatársa, Pannónia u. 34.

Sümeg Hugó zsidó, magánzó. Jelenleg Budapest VII., Rákóczi u. 22. szám alatt lakik.

Petschauer Attila vívó, 1904. Budapest, izr. újságíró, Pest-nél. Lakik: Attila u. 65c. Tel.: 161-404. Apa: Fülöp. Anya: Weisz Júlia Ilona."

---

(70)

1942 június 11

a—3. Az I. honvéd hadtestparancsnokság jelentése a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához a névleg megnevezett zsidók behívása tárgyában

M. kir. budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság
20 664. szám. eln. III. nyt.—1942.

Névleg megnevezett zsidók behívása

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK
(1b. oszt.)

Budapest, 1942. évi június hó 11-én. *Budapest*

A 19 484. eln. 1b.—1942. sz.-re jelentem:

Berkovits András dr.-t (1915) a 36. kieg. kir. (bev. központ) a IV. kmsz. zlj.-hoz behívta s ott mint orvos teljesít szolgálatot. Behívójegyét csatolom.

Blumenfeld Gyula dr. lágyéksérv műtéttel a zsidó kórházban fekszik, városparancsnoksági orvost 11 467. ko. III. nyt.—sz. alatt utasítottam az ellenőrzésre.

Grünbaum Miklós dr. behívójegye „Ismeretlen" jelzéssel visszajött, a városparancsnokságnak nyomozásra kiadtam.

Hermann Béla dr. (1913) bejelentette, hogy ágyban fekvő beteg, városparancsnoksági orvost 15 553. ko. III. nyt.—1942. sz. alatt utasítottam az ellenőrzésre.

Mermelstein Pál dr. (1909) a csatolt behívójegy szerint az 59. honv. kieg. kir.-hez május 5-én bevonult.

Róna István dr. (1909) mint kamarai tag „Mn" „Zs" osztályozás mellett a nt. áll.-ba visszahelyeztetett. Tagsági igazolványának száma: 1237.

Róth Miklós dr. (1911) behívójegyét házigazdája vette át és jelentette, hogy behívott május 7-én sürgős behívójegyet kapott, mellyel május 8-án Mezőkövesdre vonult be. Ennek megállapítása végett a VII. hdt. pságot megkerestem.

Schönfeld Ödön dr. (1914) a kiadott névjegyzék szerint „Jelenleg szolgál".

Schulmann Mózes dr. (1897) a Városparancsnokság megállapítása szerint Szombathelyre költözött.

Schillinger János dr. behívójegye „Ismeretlen" jelzéssel visszajött, a VÁP. megállapítása szerint a bejelentő hivatalban nem szerepel.

Spiegel Aladár dr. (1894) mint kamarai tag „An" „Zs" osztályozással a nt. áll.-ba visszahelyeztetett.

Wassermann Jenő dr. (1904) mint a kassai orvosi kamara tagja „Ka" osztályozással nt. áll.-ba visszahelyeztetett.

Wiesel Gábor dr. (1910) tanúsítványos orvosi kamarai tag emléklappal el van látva, bemutatva nem lett. Adatait felvettem, behívójegyet csatolom.

A pótnévjegyzékben szereplő Fodor Pál dr. (1915) a HM. úr 1825. Om. 1. omo.—1942. sz. rendelete alapján nem lett igénybevéve.

Rákosi Jenő kereskedő (1877) „Mn",
Stein Jakab házmester (1897) „Mn",
Sümeg Hugó magánzó (1897) „Mk",
Komor András tisztviselő (1898) „an",
Farkas Dániel biztosítási ügynök (1883) „Nk" osztályozással a nt. viszonyba visszahelyeztettek.

3 db melléklet.

A hdt. pk. rendeletéből
olvh. aláírás

Gépelt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—19 484 (33 773).

Az irathoz mellékelték a behívottak behívójegyeit. Az elnöki 1b. o. az iratot — további intézkedést nem igényelvén — az irattárba helyezte.

---

(70)

1942 április 22

b) A Honvédelmi Minisztérium bizalmas rendelete az illetékes katonai szervekhez a nevüknél és vagyoni helyzetüknél fogva közismert zsidók munkaszolgálatra való behívása tárgyában

Kiadvány:

I—II., 3 ker., IV—IX. pság. KMOF. — 1. géptávírón 2. írásban

1-hez:

Mindtöbb panasz érkezik hozzám, hogy a mozgósított táb. mu. szd.-okba csak vagyontalan zsidók vagy zsidószármazásúak kerülnek beosztásra. E panaszok megszüntetése céljából elrendelem, hogy a felállítandó táb. mu. szd.-okba 10—15%-ban nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismert zsidók vagy zsidószármazásúak is beosztassanak.

A zsidók bomlasztó tevékenységének és suttogó propagandájának megszüntetése céljából — reámutatva a Me. úrnak legutóbbi programbeszédére — hozzájárulok ahhoz, hogy a táb. mu. szd.-okba kivételesen 42 évesnél idősebb, ily tevékenységet folytató zsidók is beoszthatók legyenek.

Kapják: I—IX. hdt. pság. és tudomásul a KMOF.

HM. 23 123. eln. 1b.—1942.

2-höz:

1. sz. kiadv. írásbeli másolatára:

Tudomásul:

Újváry szds.
1! IV. 22. *Schindler*

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—23 123.

1942. április 22-én Schindler vezérezredes aláírásával rájegyezték az iratra, hogy a közölt kiadványtervezet a 1037. om. biz. 1. oszt. 1942. számú rendeletben kiadásra került.

E bizalmas rendelet alapja az a pro domo volt, mely ugyanezen a napon, 1942. április 22-én keletkezett az elnöki 1b. osztályon. E feljegyzés kifejti, hogy a 2. hadsereg mozgósításával kapcsolatban a HM. intézkedett ugyan, hogy a zsidókból megfelelő arányban tábori munkás századokat állítanak fel, de a 2. Vkf. osztályhoz beérkezett jelentések, melyek a vidéken tapasztalható „bizonyos nyugtalanságról és elégedetlenségről" számolnak be, a 2. Vkf. osztály „kívánatosnak tartaná több olyan zsidó behívását munkaszolgálatra, kik nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismertek". A pro domo a következő megjegyzéssel végződik: „A 19 484. eln. 1b.—1942. sz. rend.-tel névleg meghatározott zsidóknak beosztását rendeltük el táb. mu. szd.-okba. A névjegyzékben 50 éves, illetve 54 éves is szerepel. Tekintettel ama rendelkezésre, hogy a táb. mu. szd.-okba elvileg csak a 42 éves és fiatalabb zsidók osztandók be, egyik hdt. pság. aggályát fejezte ki ennél idősebb zsidók beosztása miatt. Rá kell mutatnunk arra, hogy a miniszterelnök úr legutóbbi programbeszédében rámutatott arra, hogy a suttogó propagandát minden eszközzel meg kell gátolni stb. Ebből kifolyólag ily idősebb zsidóknak a táb. mu. szd.-okba való beosztása sem lehet aggályos."

71.

1942 április 20—

A Szegedi Honvédtörvényszéknek Pala Sándor szakaszvezető megvesztegetési ügyében lefolytatott vizsgálata

a) Herczeg Sándor „kisegítő munkás" vallomása

M. kir. V. közérdekű munkaszolgálatos zlj. parancsnokság 306. számhoz. sgt.—1942. *h. ü. 435/42. 4.*

Jegyzőkönyv

Felvétetett Herczeg Sándor kisegítő munkásról az alulírt bizottság által Páhin, 1942. évi április hó 20-án, Pala Sándor (Budapest, 1913) tsz. szakaszvezető üzelmeiről a zlj. parancsnokság saját kezdeményezésére.

Tárgy: Pala szkv. üzelmeinek kivizsgálása.

Jelen vannak: Koszmovszky Rezső őrgy., dr. Beinschrott József hdgy., Csányi Alajos ht. főtörm. mint jegyzőkönyvvezető és Herczeg Sándor km.

1. *Pala szkv. bánásmódjával kapcsolatosan mit látott, tapasztalt, élt át, tehát saját maga vett részt benne?*

Pala szkv. kíméletlenül lefektetett bennünket vízbe és sárba, ha a csuklógyakorlatokat nem bírtam úgy akkor, mint más alkalomkor, arculütött, fejemre ütött, rám taposott, avagy belém rúgott. Mikor vízbe kellett feküdnünk és beleülnünk, hazamenetig a víz a ruhánkon jéggé fagyott, én pedig annyira

átfáztam, hogy megbetegedtem és kórházba is kerültem, ahol kb. egy hétig tüdő- és mellhártyagyulladással feküdtem. Panaszra nem mertünk menni, mert a szkv. azt mondotta, ha merészkedünk panaszra menni, a kihallgatáson kapott arculütéseket ő folytatni fogja fokozottabb mennyiségben. Mi hitelt adtunk a szavának.

2. *Hallott-e valamit másoktól Pala szkv.-re vonatkozólag?*

Magam láttam, amikor tettleg bántalmazta Kirschenbaum Sándor és Kálmán Marcell km.-okat.

Pala szkv.-től és másoktól hallottam, hogy Orgoványban sapkájával miként tányérozott a cigányok részére, kikkel ő mulatott.

3. *Önkényes fenyítések, sárba-vízbe fektetések, mellsőtámaszok stb. mily hosszú ideig tartottak?*

A fenyítések kb. $^1/_2$ és 1 órát tartottak. Vásárhelyen előfordult, hogy 5 km távot meneteltetett velünk 30 fok hidegben, ott azután fenyítésekkel büntetett bennünket. Ez alkalommal történt, hogy többeknek a füle lefagyott és orvosi kezelés alá kellett őket venni.

4. *Volt-e eset, hogy a szd. hosszú ideig várt az étkezés kiosztására, mert a napostiszt italos állapotban elkésett, ki volt az a napostiszt?*

Két alkalommal történt, hogy a századnak hosszabb ideig kellett várnia a napostisztre, mind a két esetben Pala szkv. volt a napostiszt. Az egyik eset januárban, míg a másik eset februárban volt. Állítólag azért késett, mert szánkót nem kapott és gyalog volt kénytelen az étkezés kiosztáshoz eljönni, de mindkét ízben italos volt.

5. *A szegedi kihelyezés alkalmával elveszett-e többeknek pokróca, melyet meg kellett téríteni, kiké veszett el?*

Szegeden kettőnek veszett el pokróca, akikről én tudok, Rosenwasser Miklós és Deutsch István km.-oknak. Arról nem tudok, hogy kincstári pokróc volt-e és hogy nekik meg kellett-e téríteniök.

6. *Pala szkv.-nek adott-e pénzt, akármilyen cím alatt és mennyit?*

Miután anyagilag gyengén állok, pénzhez, avagy pénzt Pala szkv. gyűjtéseihez nem járultam. (sic!)

7. *Vallomása helyesen van-e felvéve s van-e még valami mondanivalója?*

Vallomásom helyesen van felvéve s más előadnivalóm nincsen.

Herczeg Sándor km.

A bizottság a jegyzőkönyvet felolvasás után aláírta és lezárta.

K. m. f.

Dr. Beinschrott József hdgy.

Csányi Alajos főtörm. jegyzőkönyvvezető

Koszmovszky Rezső őrgy.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb. 435—1942.

---

(71)

1942 április 20

b) Kálmán Marcell „kisegítő munkás" vallomása

M. kir. V. közérdekű munkaszolgálatos zlj. parancsnokság 306. számhoz. sgt.—1942. *j. ü. 435/42. 4.*

Jegyzőkönyv

Felvétetett Kálmán Marcell kisegítő munkásról az alulírt bizottság által Páhin, 1942. évi április hó 20-án, Pala Sándor (Budapest, 1913) tsz. szakaszvezető üzelmeiről a zlj. parancsnokság saját kezdeményezésére.

Tárgy: Pala szkv. üzelmeinek kivizsgálása.

Jelen vannak: Koszmovszky Rezső őrgy., dr. Beinschrott József hdgy., Csányi Alajos ht. főtörm. mint jegyzőkönyvvezető és Kálmán Marcell km.

1. *Pala szkv. bánásmódjával kapcsolatosan mit látott, tapasztalt, élt át, tehát saját maga vett részt benne?*

Pala szkv. a fenyítéseket különböző időkben, különösen a pihenő időkben hajtatta végre. Állandóan éjjel zavart fel bennünket és nyugalmunkban háborgatott. Ismételten pénzeket követelt, hogy adjunk össze. Egy alkalommal a cipőm nem volt tiszta, amiért Pala szkv. engem mezítláb kirendelt az udvarra, hogy az oda kidobott cipőmet hozzam vissza, mert vonakodtam ezt a parancsát teljesíteni, ismételten arculütött. Több alkalommal éjjel szálláskörletünkbe jött egy nővel, amely nő más alkalmakkor is vele együtt járt és egymással civakodva, veszekedve, szálláskörletünk előtt bonyolították le ellentéteiket. Egy alka-

lommal nagy hidegben, a déli órákban kivonultatott bennünket és oly hosszú ideig végeztetett velünk büntetőgyakorlatokat, hogy többeknek a fülét a fagy megcsípte. Weisberger László időközben leszerelt km. fülét hosszabb ideig kellett kezelni.

2. *Hallott-e valamit másoktól Pala szkv.-re vonatkozólag?*

Másoktól csak arról értesültem, hogy súlyos pénzeket kellett, hogy juttassanak Pala szkv.-nek.

3. *Önkényes fenyítések, sárba-vízbe fektetések, mellsőtámaszok stb. mily hosszú ideig tartottak?*

Ezek a fenyítések időtartamban egy-egy óra hosszat is megközelítették, sőt néha azt túl is lépték. Megtörtént Vásárhelyen, hogy egy $^3/_4$ órát is sárba és vízbe befektetett bennünket. Ezeket a fenyítéseket legtöbb ízben csütörtök és péntek, avagy szombaton hajtotta végre, egyéni meggyőződésem, valószínűleg akkor, amikor a pénze elfogyott és újabb pénzre szert akart tenni. Oktatásai alkalmával erélyesen hangoztatta, hogy kártyázni senkinek sem szabad, a kártyákat meg kell semmisíteni, azokat el fogja kobozni, de legtöbb esetben vasár- és ünnepnap oktatását alig követő fél óra múlva maga hívta játszani a kisegítő munkásokat.

4. *Volt-e eset, hogy a szd. hosszú ideig várt az étkezés kiosztására, mert a századtiszt italos állapotban elkésett, ki volt az a tiszt?*

Pala szkv. hetenként ismételten illuminált állapotban, éjjeli nyugalmunkban megzavart. Egy alkalommal étkezés kiosztásra is ittas állapotban, elkésve érkezett, mint napostiszt, a századnak addig várnia kellett az étkezés kiosztásra.

5. *A szegedi kihelyezés alkalmával elveszett-e többeknek pokróc, melyet azoknak meg kellett téríteni, kiké veszett el?*

Erről nincsen tudomásom.

6. *Pala szkv.-nek adott-e pénzt, akármilyen cím alatt és mennyit?*

Én csak Vásárhelyen egy ízben adtam 50 fillért, amikor azt mondották, ez az utolsó eset, hogy pénzt gyűjtenek Pala szakaszvezetőnek. Égető vendéglőben állítólagos tartozása fejében gyűjtötték.

7. *Vallomása helyesen van-e felvéve s van-e még valami előadnivalója?*

Még előadnivalóm van, hogy úgy ez év január végén, február elején történt, hogy éjjel Pala szkv. berohant a körletbe, a köpenye véres volt és dühösen kiáltotta, hogy a Tóni bácsival verekedett, adjanak bicskát, ő le akarja szúrni. Az éj sötétjében

nem láttam kik tartották őt vissza, de azt hallottam és láttam, hogy ugyanakkor az udvaron is csődület volt.

Egyébként a vallomásom jól van felvéve s más előadnivalóm nincsen.

Kálmán Marcell km.

A bizottság a jegyzőkönyvet felolvasás után aláírta és lezárta.

K. m. f.

Dr. Beinschrott József hdgy. — *Csányi Alajos* főtörm. jegyzőkönyvvezető

Koszmovszky Rezső őrgy.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb. 435—1942.

---

(71)

1942 április 20

c) Friedmann Tibor „kisegítő munkás" vallomása

M. kir. V. közérdekű munkaszolgálatos zlj. parancsnokság 306. számhoz. sgt.—1942. *n. ü. 435/42. 4.*

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett Friedmann Tibor kisegítő munkásról az alulírt bizottság által Páhin, 1942. évi április hó 20-án, Pala Sándor (Budapest, 1913) tsz. szakaszvezető üzelmeiről a zlj. parancsnokság saját kezdeményezésére.

Tárgy: Pala szkv. üzelmeinek kivizsgálása.

Jelen vannak: Koszmovszky Rezső őrgy., dr. Beinschrott József hdgy., Csányi Alajos ht. főtörm. mint jegyzőkönyvvezető és Friedmann Tibor km.

1. *Pala szkv. bánásmódjával kapcsolatosan mit látott, tapasztalt, élt át, tehát saját maga vett részt benne?*

Pala szkv. a benyomásom szerint fenyítőgyakorlatait rendesen akkor rendezte, amikor vagy pénze fogytán volt, vagy újabb pénzeket akart belőlünk kicsikarni. Ilyenkor személyesen láttam, hogy többeket megrugdosott és megütött. Herczeg Sándor km., Salamon km.-t, de ezeken kívül másokkal is brutálisan bánt.

2. *Halott-e valamit másoktól Pala szkv.-re vonatkozólag?*

Pala szkv.-nek Orgoványból történt bevonulása után az alatta szolgáltak közölték velünk, hogy Pala szkv.-vel csak úgy tudunk hábortalanul meglenni, ha az ő italozási szenvedélyének, mulatozási vágyának és egyéb szórakozásaihoz pénzt juttatunk.

3. *Önkényes fenyítések, sárba-vízbe fektetések, mellsőtámaszok stb. mily hosszú ideig tartottak?*

A fenyítések oly sűrű időközökben és oly különböző időkben hajtattak végre velünk, hogy minden egyes alkalomra visszaemlékezni nem tudok. Az időtartamuk 15 perc és 1 óra között ingadozott.

4. *Volt-e eset, hogy a szd. hosszú ideig várt az étkezés kiosztására, mert a századtiszt italos állapotban elkésett, ki volt az a tiszt?*

Egy alkalommal, ha jól emlékszem ez év február elseje körül volt, amikor 5 éves évfordulója volt, már reggel italos volt és mint napostiszt elkésve érkezett az étkezés kiosztásához.

5. *A szegedi kihelyezés alkalmával elveszett-e többeknek pokróc, melyet azoknak meg kellett téríteni, kiké veszett el?*

A szegedi kihelyezésen nem vettem részt, így az ott történtekről nincs tudomásom.

6. *Pala szkv.-nek adott-e pénzt, akármilyen cím alatt és mennyit?*

Pala szkv.-nek rendesen csak közvetítők útján juttattam pénzt. Lipschitz, Kopolovics, Hochhauser km.-ok révén juttattam emlékezetem szerint három ízben 5—5 pengőt, összesen 15 pengőt. A kártyázások alkalmával, melyeken én is részt vettem, további 15—20 pengőt nyert el tőlem. A szakaszához történt vezénylésem kezdetén személyesen felajánlottam neki egy extra sapkát, melyet hazulról küldetett anyagból készíttettem el a részére. A pénzküldeményeket személyesen Pala szkv. közölte velem, hogy megkapta. Egy tűzriadó alkalmával, éjfél körül járt az idő, koffer-vizsgát tartott és tőlem több doboz konzervet magához vett. Ezeket a konzerveket részben nem tartotta elégségesnek, részben nem elégítette ki, mert ő szardíniát akart, így ugyanabban a körletben elhelyezett V-ik szakasztól is követelt konzerveket és amikor megkapta az üzenetet onnan, melynek eredményét nem tudom, a körletünket elhagyta.

7. *Vallomása helyesen van-e felvéve s van-e még valami előadnivalója?*

Vallomásom helyesen van felvéve s más előadnivalóm nincsen.

Friedmann Tibor km.

A bizottság a jegyzőkönyvet felolvasás után aláírta és lezárta.

K. m. f.

Dr. Beinschrott József hdgy.

Csányi Alajos főtörm. jegyzőkönyvvezető

Koszmovszky Rezső őrgy.

Egyben sajátkezűleg írt nyilatkozatát mellékelem.[1]

1 db melléklet.

Koszmovszky őrgy.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb. 435—1942.

---

(71)

1942 április 20

c—1. Friedmann Tibor „kisegítő munkás" nyilatkozata

Pala szakaszvezető úr január 20-dika körül vette át a III-ik szakaszt, amelyhez akkor tartoztam. Mivel a körlettől 1—2 percre lakott a nagybátyám, ki kívántam menni a körletből néha és hírből ismertem Pala szakaszvezető urat és így felajánlottam neki, hogy csinálok neki egy extra sapkát, amit elfogadott, ugyanakkor már többen pénzt is adtak neki, amit pár nap múlva én is ígértem és adtam neki 5 P-t. Egyik szombaton — 30 fokos hidegben, mert délben „nem ment jól az ének" — kivonultatta a szakaszt kb. 6 km-re és ott csuklóztak, akkor jöttek vissza, mikor a fél szakasznak a füle le volt fagyva, némelyiknek 1 hónap múlva is látszott. Ilyen esetek után gyűjtés volt a részére, hol 15, hol 30 P gyűlt össze 20 vagy 50 fillérenként. Ezeket a gyűjtéseket rendszerint megelőzte ½ órás mellső fekvőtámaszos csukló, amelyet természetesen senki sem bírt és közben rúgta és verte az embereket. Vásárhelyen 2 × 5 P-t adtam összesen. Itt, mikor a tanfolyamról visszajött, faszállításra volt a szakaszunk kijelölve. Egy olyan nehéz fát vitetett velem, amelyet ketten is nehezen vittek, mert kb. 1 hónapja már semmit nem adtam neki. Ez tartott 2 napig, akkor este az akkori körletembe, Kossuth u. 75-be oda küldte a Hochhausert, hogy

[1] Lásd a következő, d—1. számú iratot.

kérjen kölcsön tőlem öt pengőt. Erről az egész akkori ottani körlet tud, mert nem volt pénzem és kölcsön kértem. Tudok Kahán Stróli és Eisenberger kisegítő munkásokról, hogy adtak neki pénzt. Ezenkívül 21-ezni hívott néhány embert mindig, amelyben ha vesztett, nem fizetett, ha nyert, akkor nyert. Így minden esetben 8—10—15 pengőt tudott nyerni. Más adat pillanatnyilag nem jut eszembe.

Friedmann Tibor km.

Ceruzával írt feljegyzés. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb. 435—1942.

1942. április 21-én kihallgatták Pala Sándor szakaszvezetőt. Ez alkalommal az addig felmerült vádpontokon kívül választ kellett adnia arra is, hogy miért nem engedte a kisegítő munkásokat kihallgatásra és ilyen kérés esetén miért fenyegette meg őket? — Terhelt azzal védekezett, hogy ő az esti elméleti oktatásokon 24 órai gondolkodásra utasította az embereket, hogy azalatt megfontolhassák, vajon panaszuk indokolt-e, de nem akadályozta meg, hogy kihallgatásra jelentkezzenek.

Vallomást tett arról is, hogy Orgoványban Mikulás estéjén, és Vásárhelyen is éjjelizenét adatott, azonban tagadta, hogy vendéglőben mulatozott volna. Ugyancsak tagadta, hogy bárkit is bántalmazott volna századából, ellenben, akik fegyelmezők idején szabálytalanul hajtották végre a gyakorlatokat, azokat „kezével a helyes helyzetbe hozta".

Mandula Marcell „kisegítő munkást" — vallomása szerint — azért utasította WC-pucolásra, mert mikor nevezettet felelősségre vonta — hogy panaszával miért nem előbb hozzá fordul s csak azután a hadnagyhoz — vele szemben is szemtelen hangot használt.

Tagadta, hogy éjszaka énekeltette volna az embereket, csak 9 óra előtt tanultatta velük a különböző dalokat.

Valótlannak minősítette azt a vádat is, mely szerint éjszaka felzavarta volna a munkaszolgálatosokat. Szerinte ez csak akkor történt meg, ha körletvizsgálat alkalmával észrevette, hogy a legénység ruhástól feküdt le aludni, ilyen esetben utasította őket, hogy vetkőzzenek le.

Beismerte, hogy gyűjtések fordultak elő a századnál: két alkalommal a zenét szolgáltató cigányok részére, több esetben pedig a század részére szükséges anyagok bevásárlására. Vallomása további részében tagadta, hogy a fenyítések alatt sárba s vízbe fektette volna az embereket, valamint azt is, hogy a kisegítő munkásoknak nem adta ki pontosan a kenyéradagjukat és kincstári kenyérrel kereskedett. Véleménye szerint, ha ez megtörtént volna, a legénység panaszt emelt volna, de ilyen panaszt sohasem észlelt. Egyébként neki felesleges kenyere volt, mert otthonról rendszeresen kapott csomagot, ugyanakkor pedig igen kevés kenyeret fogyasztott, azt viszont elismerte, hogy a felesleges kenyerét a „kisegítő munkások"-nak eladta. (Ugyanott)

(71)

1942 április 24—június 10

d) Pala Sándor vallomása

A m. kir. szegedi V. honvéd hadtest parancsnokának ügyésze Ü 435/42. szám. 2.

Jegyzőkönyv,

felvétetett a ..... miatt Pala Sándor tsz. szkv. (M. kir. V. kmsz. zlj. pság.) ellen folyamatban levő bűnügyben a

terhelt kihallgatásáról

Szegeden, 1942. április hó 24-én.

A kihallgatás kezdete: de. 9^{45} órakor.

Jelen vannak:

Vizsgálóbíró: .....
Honvéd ügyész: *Dr. Aigner István* hb. fhdgy.
Jegyzőkönyvvezető: *Papp Gyula* tsz. szkv.
A ..... nyelv tolmácsa: .....
Bírósági tanú: .....

A terhelthez a kbp. 160. §-a értelmében figyelmeztetés intéztetik, hogy a kérdésekre határozottan, érthetően és az igazsághoz híven feleljen.

Terhelt személyes viszonyait következőképpen adja elő:[1]

A bekísért gyanúsított a hozzáintézett kérdésekre az alábbiakat adja elő:

F. hó 19-én Kozmovszky Rezső őrgy. úr Páhiban letartóztatott, mert az a gyanú merült fel, hogy a zsidó kisegítő munkások megvesztegettek, illetve, hogy én nagyon rosszul bántam velük.

[1] A jegyzőkönyv a továbbiakban a terhelt személyi adatait ismerteti. Közöljük a fontosabb adatokat: Születési hely és idő: Budapest, 1913. november 9.; nőtlen; foglalkozása: földműves; iskolai végzettsége: 6 elemi; előzőleg büntetve nem volt.

Megfelel a valóságnak, hogy 1941. évi november hó óta mintegy 50—60 P-t kértem és kaptam kölcsön a km.-októl, de ezt én mindig kifejezetten kölcsönkértem és nem azért fogadtam el, hogy velük ne végeztessem el a kijelölt munkát vagy egyéb kedvezményekben részesítsem őket.

Ezt bizonyítja az is, hogy tudomásom szerint azért is feljelentettek, mert nagyon szigorú vagyok velük szemben, márpedig ezt kizárná az, ha az említett összeget megvesztegetésképpen fogadtam volna el.

Emlékezetem szerint Lipsitz Lajostól február hóban 15 P-t kértem kölcsön azzal, hogy azt május elsején megadom. Márciusban pedig Kachán Tivadartól kértem 13 P-t június 1-i határidőre. Friedmann Tibortól is kértem kölcsön, de nem tudom, hogy mikor, 15 P-t. Balassa Györgytől f. hó 17-én vagy 18-án kértem 10 P-t, ezt májustól kezdve akartam megadni.

Megfelel a valóságnak, hogy külön parancs nélkül fegyelmező gyakorlatokat végeztettem a zsidókkal, de ez mindig csak azért történt, mert nagyon fegyelmezetlenek voltak és nem volt más módom arra, hogy velük szemben eljárjak.

Az is való, hogy éjjel több ízben kénytelen voltam felzavarni a zsidókat az ágyból, mert szobarendet egyáltalában nem tartottak, a szerelvényüket nem tisztították ki. Ilyenkor azután rendet csináltattam velük.

A tűzriadókat mind éjjel, mind nappal parancsra csináltattam és nem fegyelmező gyakorlatként, hanem csupán annak gyakorlása végett.

Egyebet előadni nem kívánok.

A felolvasott vallomásomat helybenhagyom.

Pala Sándor szkv.

A kihallgatás véget ért 10 óra 05 perckor.[2]

Dr. Aigner
hb. fhdgy.

Papp Gyula szkv.
jegyzőkönyvvezető

Folytatólag felvétetett Szegeden, 1942. évi június hó 10-én, a m. kir. szegedi honvéd törvényszéknél, 12^h 15′ kezdettel.

Jelen vannak alulírottak.

[2] 1942. június 5-én 9,30 órakor folytatták a kihallgatást, amikor is közölték a terhelttel a vádiratot. Pala Sándor kijelentette, hogy a vádat megértette s eddigi vallomását fenntartja. Beleegyezett abba, hogy a főtárgyalást az előírtnál rövidebb idő alatt tartsák meg, s egyben kérte, hogy arra védőt rendeljenek ki számára.

A büntető intézetből önként megjelent Pala Sándor tsz. szakaszvezető, s a következőket adja elő:

Előadom, hogy 1941. év őszén és telén az orgoványi munkák ideje alatt, ahol 1941. évi október hó 25-től dolgoztunk december hó 15-ig, tapasztaltam, hogy a szakaszomhoz beosztott zsido munkaszolgálatosok munkájukat meglehetős lanyhán végzik s esténként a szálláskörletben ruhástul fekszenek le éjjeli nyugóvóra. Lusták és piszkosak voltak, ezért szükségesnek mutatkozott, hogy szigorúan bánjak velük.

Ideges természetű vagyok és hamar méregbe gurulok és így előfordult több ízben, hogy a szép szó nem használt, akkor meg is ütöttem, illetve alaposan meggyakorlatoztattam őket. Előfordult, hogy az egyik km., akinek szívtágulása volt, egy ilyen fegyelmező gyakorlat után elájult, akkor azonban őt bevitettem a szálláskörletbe.

Megfelel a valóságnak az, hogy kb. 50—60 P-t kértem kölcsön a munkaszolgálatosoktól, amit még a mai napig sem adtam vissza. Az is megfelel a valóságnak, hogy két ízben volt gyűjtés, azonban ezeket Lipsitz Lajos km. eszközölte és ebből én egy fillért sem kaptam, hogy ő mire költötte, azt nem tudom, illetve egyik alkalommal, emlékezetem szerint december hó 5-én, Miklós-nap előestéjén, az egyik gyűjtésnél összegyűlt összeget a Miklós-napot köszöntő zenészeknek adta át, míg a másik gyűjtés már Hódmezővásárhelyen, 1942. év január havában volt és ezen különböző ruhaléceket, tüzelőanyagot stb. vettek.

Előadom, hogy Feintuch Mihály km.-nek engedélyt nem adtam arra, hogy fogát csináltassa szolgálatmentes időben, illetve tudomásom sem volt arról. Neki módjában állt a fogát megcsináltatni, mert minden este, foglalkozás után, a századirodára járt analfabéta oktatásra és a fogorvos rendelője útba esett, így oda bármikor betérhetett. Lipsitz km. útján sem kaptam Feintuch Mihály km.-től 5 P-t és ha az adott is Lipsitznek 5 P-t, azt Lipsitz nem adta át nekem.

Megfelel a valóságnak az, hogy Balassa György km.-től 10 P kölcsönt kaptam, azonban ezt nem azért adta, mivel én kieszközöltem részére az eltávozási engedélyt. Emlékszem arra, hogy ilyen engedélyt kért, azonban Ébner János zászlóshoz utasítottam. Tudomásom szerint elment, azonban, hogy kapott-e eltávozást, azt nem tudom. Akkor nap kb. 150—200 km. kapott eltávozási engedélyt, így ellenőrizni nem tudtam eltávozásának jogosságát.

Előadom, hogy megfelel a valóságnak az, hogy Orgoványban és nem Páhiban a szálláskörletemben nő tartózkodott,

azonban házaknál voltunk elszállásolva és így természetesen a házbeliek velünk együtt laktak. Az éjszakai órákat mindig a legénységi szobában töltöttem, oda pedig nőlátogató soha be nem tette a lábát.

Az megfelel a valóságnak, hogy 1942. évi február hó 1-én mint napos tiszt kisebb fokban ittas voltam, azonban szolgálatomat teljes mértékben elláttam.

Külön kérdésre még előadom azt, hogy a fegyelmező gyakorlatok, amiket külön parancs nélkül végrehajtottam, 20'-nél tovább nem tartottak, mert erre idő sem volt. Emlékezetem szerint a munkahelyről szálláskörletünkbe vezető útvonalon, ami kb. 6 km hosszú volt, csak két-három ízben fordult elő, hogy menetközben hosszabb megszakításokkal fegyelmező gyakorlatot tartottam, ami repülőtámadás esetén való viselkedés gyakoroltatásából, illetve futásból állott.

Előadom, hogy az ellenem tett feljelentést annak tulajdonítom, hogy a munkát nem szerető zsidókat minden módon rászorítottam arra, hogy munkájukat teljes egészében elvégezzék és erélyes fellépéssel el is értem azt, hogy ez mindig sikerült. Emiatt Murahidy Gusztáv ezredes, műszaki parancsnok úrtól egy okirati dicsérő elismerést is kaptam.

Egyebet előadni nem kívánok.

Felolvasás után hh. aláírom.

Pala Sándor szkv.

A kihallgatás vége: 12^h 45'-kor.

Olvashatatlan aláírás
hadbíró főhadnagy

Olvashatatlan aláírás
ht. írnok főtörzsőrmester,
jegyzőkönyvvezető

Géppel kitöltött formanyomtatvány. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb.—435—1942.

---

(71)

1942 május 1

e) Kriszháber Ferenc „kisegítő munkás" vallomása

M. kir. V. közérdekű munkaszolgálatos zlj. parancsnokság
a. ü. 435/42. 5.

Felvétetett Kriszháber Ferenc, a zlj. 3. századának állománybeli kisegítő munkással az alulírt bizottság által Bruszturán, 1942. évi május hó 1-én, Pala Sándor (Budapest, 1913) tsz. szakaszvezető üzelmeiről, a zlj. parancsnokság saját kezdeményezésére.

Tárgy: Pala szkv. üzelmeinek kivizsgálása.

Jelen vannak: Koszmovszky Rezső őrnagy, Kiskéri Tóth Miklós főhadnagy, Boris Lajos ht. írn. őrm. mint jkv.-vezető és Kriszháber Ferenc km.

1. *Pala szakaszvezetőnek kérésére, vagy egyéb módon adott-e pénzt, milyen címen és mennyit?*

Pala szakaszvezető tőlem közvetlenül sohasem kért pénzt. Egyik szombat este Orgoványban az újonc századnál, ahol Pala szakaszvezető úr is szolgált, de én nem az ő szakaszába tartoztam, éjfél után bejött a szálláskörletbe Pala szkv. úr néhány újoncal és cigányokkal. A szobában énekelni kezdett, erre többen felébredtek. A szakaszvezető úr aztán sorba ment és mindenkihez azt a kérdést intézte: „Te mennyit adsz?" Én aludtam, szomszédom felrázott és megkérdezte, hogy én mennyit adok. Azt feleltem erre, hogy ötöt, de félálomban nem tudtam miről van szó. Csak másnap reggel magyarázták meg a többiek és elmesélték, hogy a Pala szkv. úr mindenkit sorra kérdezett és pénzt gyűjtött a cigányok részére. A többiek kérdezték, hogy én miért adtam 5 pengőt, mire én azt válaszoltam, hogy nem adtam semmit, hiszen nem is tudtam miről van szó, és azonkívül pénz nem volt nálam annyi, hogy ilyen összeget fizessek. Pénzem ugyanis Lipschitz Lajos km. bajtársamnál volt, aki kb. egy héttel ezelőtt kölcsönkért tőlem és én adtam neki 50 pengőt úgy, hogy nálam csak jelentéktelen összegű aprópénz maradt. Lipschitz azután az újoncszázad szétosztásakor, kb. december közepén megadta nekem minden tartozását, de 5 pengőt levont belőle. Már az említett novemberi éjszakát követő reggel megmondta nekem, hogy az én éjszakai ígéretem alapján adott a pénzemből 5 pengőt a Pala szkv. úrnak.

Ezt követőleg többször előfordult, hogy amikor Lipschitztől érdeklődtem, mi van a pénzemmel, azt válaszolta, hogy hol ennyit, hol annyit Pala szkv. úrra költött, italt fizetett neki korcsmában szórakozás alatt. Amikor felelősségre vontam, hogy miért tette ezt, azt válaszolta, hogy neki már olyan sokba került a Pala szkv. úr, hogy azt hitte, majd én is kisegítem avval, hogy hozzájárulok a költségekhez. Így összesen további 35 pengőm

került Pala szkv. úrhoz, amiből és az előző 5 pengőből semmit sem kaptam vissza. Lipschitzet azért nem vontam felelősségre és azért nem tettem ellene panaszt elöljáróimnál, mert Lipschitz minden pénzátadásnál azt mondta, hogy azért kell Pala szkv.-nek pénzt adni, hogy ne tartson velünk olyan fegyelmező gyakorlatokat, mint azelőtt. És tényleg, az előbb említett novemberi első eset után megszűntek a fegyelmező gyakorlatok és később sem tartott velünk már olyant Pala szkv. úr.

2. *Vallomása helyesen van-e felvéve és van-e még valami előadnivalója?*

Vallomásom helyesen van felvéve és más előadnivalóm nincsen.

Kriszháber Ferenc

A bizottság a jegyzőkönyvet felolvasás után lezárta és aláírta.

K. m. f.

Kiskéri Tóth Miklós fhdgy. *Boris Lajos* őrm.

Koszmovszky Rezső őrgy.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb. 435—1942.

---

(71)

1942 május 1

f) Breibart István „kisegítő munkás" vallomása

M. kir. V. közérdekű munkaszolgálatos zlj. parancsnokság
306/1. számhoz. sgt.—1942. *b. ü. 435/42. 5. b—5*

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett Breibart István, a zlj. 3. századának állománybeli kisegítő munkással az alulírt bizottság által Bruszturán, 1942. évi május hó 1-én, Pala Sándor (Budapest, 1913) tsz. szakaszvezető üzelmeiről, a zlj. parancsnokság saját kezdeményezésére.

Tárgy: Pala szkv. üzelmeinek kivizsgálása.

Jelen vannak: Koszmovszky Rezső őrgy., Kiskéri Tóth Miklós fhdgy., Boris Lajos ht. írn. őrm. mint jkv.-vezető és Breibart István km.

1. *Pala szkv. mikor, miért és hogyan bántalmazta?*

Orgoványban 1941. november vége felé, mert gyengélkedőre mentem jelentkezni reggel vesegörcsökkel. Pala szkv. úr, mikor nála jelentkeztem, azt állította, hogy csak szimulálok, ismeri ő már az ilyesmit. Utasított, hogy vonuljak ki munkára, erre jelentkeztem Nagy Béla hdgy. úrnál, aki akkor az újoncszázadnál századparancsnokom volt és kértem, hogy engedélyezze gyengélkedő vizsgálaton való megjelenésemet. A hadnagy úr utasított, hogy délelőtt vonuljak ki és az akkori rendszabályok szerint mindig délután tartott gyengélkedővizsgálaton aznap délután megjelenhetek. Ezt követőleg a szkv. úr nem léptetett be a kivonuló szd.-ba, hanem a szd. mellett mentünk, ő mögöttem haladt. Alig értünk mintegy 50 m-nyire a hdgy. úrtól, Pala szkv. úr elkezdett engem hátulról ököllel ütni, majd többször hátulról belémrúgott. Az ütések részben vesetájékon értek. Ez aznapi vesegörcseim folytán olyan érzékenyen ért, hogy egy ízben egy kerítésnek dőltem neki, majd onnan visszaesve elterültem a földön. Amikor felálltam, felszólított, hogy menjek az úttestre (az eset a gyalogjárón történt). Hasonló bántalmazások közben mentünk tovább, összesen mintegy 1 km-t. Ott utolért a hdgy. úr kocsin és miután látta, hogy milyen rossz állapotban vagyok, többek közt sírtam a fájdalomtól, visszaküldött a faluba a gyengélkedő szobára. Más alkalommal Pala szkv. úr nem bántalmazott.

2. *Vallomása helyesen van-e felvéve és van-e még valami előadnivalója?*

Vallomásom helyesen van felvéve és más előadnivalóm nincsen.

Breibart István

A bizottság a jegyzőkönyvet felolvasás után lezárta és aláírta.

K. m. f.

Kiskéri Tóth Miklós fhdgy. *Boris Lajos* őrm.

Koszmovszky Rezső őrgy.

Eredeti, géppel írt tisztázat. — HIL. Szegedi honv. törvényszék. Hb. 435—1942.

A Szegedi Honvédtörvényszék, mint ítélőbíróság, Pala Sándor szakaszvezetőt 1942. június 16-án emberek bántalmazása, kölcsönök felvétele, „kisebb mértékben történt megittasodása" miatt 4 havi — hetenként kétszeri böjttel súlyosbított — fogházra ítélte, mely időből a vizsgálati fogsággal egy hónapot és 28 napot kitöltöttnek vett. Ugyanakkor felmentette a megvesztegetés és az önkényes átvezénylés vádja alól s elejtette azt a vádat, hogy éjszaka nőt hozott a körletbe. — Pala Sándor 1942. augusztus 18-án büntetését letöltötte s a Szegedi V. honv. hadtest-parancsnokság büntető intézete visszairányította őt csapattestéhez, az V. közérdekű munkaszolgálatos zlj.-hoz.

72.

1942 április 22—1945

(1945 augusztus 1)

Jakobovits Mózes munkaszolgálatos visszaemlékezése

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett 1945. augusztus 1-én, a DEGOB, Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság irodájában (Budapest VII., Bethlen tér 2).

Megjelenik: Jakobovits Mózes
Született: Laposna, 1908. október 17
Foglalkozása: kereskedő
Lakhely: Budapest VII., Király u. 53
Táborok: Bpolje, 1942. máj.—okt.
Kurszk, 1942. okt.—dec.

Fent nevezett előadja a következőket:

1942. április 22-én bevonultam munkaszolgálatra Nagykátára, a hírhedt Muray-századhoz. Csak néhány napig voltunk Nagykátán. Ez alatt az idő alatt nem engedte meg, hogy haza írjunk, csomagot nem kaphattunk és hozzátartozóink nem látogathattak meg, hogy elbúcsúzzanak tőlünk. Muray azonnal kiküldött bennünket Oroszországba a frontra. Indulásnál ezzel búcsúzott el tőlünk: „Menjetek Oroszországba és onnan nem jöttök vissza, mert a hazáért meg kell halni."

Ukrajnában Belopoljeba kerültünk, ahol különféle nehéz földmunkát végeztünk. Már az első héten a tábori csendőrség nagy kutatást rendezett és akinél 10 pengőn felül talált pénzt, azt 14 napon át naponta 6 órára gúzsbakötötték. Ez úgy történt, hogy az ember egész nap dolgozott és amikor fáradtan, megfagyva beérkezett a szállásra, akkor kikötötték. Én is végigszenvedtem ezt, borzalmas volt. Egy barátomnál 50 pengőt találtak, azt 15 napon át 2—2 órára kötötték ki. A kikötés után hamarosan elájult. Ekkor fellocsolták és folytatták a kikötést, a két órát szigorúan betartották. Kocsis vezérkari alezredes kiadta a rendelkezést, hogy nekünk hadifogoly koszt jár és ezért redukálták az eddig is kevés adagokat. Ezentúl 6 napra kaptunk 1,80 kg kenyeret, főtt ételként zsírtalan szárított főzeléket adtak. Csaba csendőrfőhadnagy, amikor össze voltunk kötözve, csizmájával megrugdosott és korbáccsal vert bennünket. Az a bajtársam, aki 15 napi kikötésre volt ítélve, a 15-ik napon már egyedül volt kikötve egy fára. Ez a főhadnagy felmászott a fára és a nyakába ugrott a kikötött embernek. Azután vett egy vasdorongot és agyba-főbe verte a szerencsétlent, úgy, hogy felismerhetetlenségig megdagadt az arca és egész teste.

Októberben harmincöten Kurszkba kerültünk. Itt zsákoltunk, földmunkát, útjavítást végeztünk. Az elég jó volt. A tábori csendőrök azonban itt is ütöttek-vertek. Nagyon sokat dolgoztunk és nagyon szenvedtünk a hidegtől, mert nem volt téli holmink.

Rengeteg gyaloglás után, miközben különböző helyeken dolgoztunk néhány hétig, Osztrogozsszkba kerültünk. Itt az élelmiszer-raktár részére rakodtunk, de sajnos, nem élelmet, hanem szénát, szenet és más olyan dolgot, amit nem lehetett megenni. Az őrmesterünk, Domafalvi nevű egri lakos, nagyon komiszul bánt velünk. Ütött, szidalmazott. A legborzasztóbb azonban az volt, hogy 36—38 fokos hidegben, nyári ruhában 1—2 órát kellett a szabadban vigyázzállásban állnunk. Ilyenkor, ha kedve kerekedett, boksz-meccset rendezett, ami abból állt, hogy az arcunkba bokszolt sorba mindegyikünknek és nem volt szabad a feszes vigyázzállásból megmozdulni.

Amikor 1943 januárjában a nagy orosz offenzíva megkezdődött, nagy zűrzavar keletkezett. A katonák fejvesztve menekültek és nem nagyon törődtek velünk. A mi századunkból nyolcvanan elbújtunk az orosz parasztoknál, akik nagyon jóindulatúak és jószívűek voltak. Ott bevártuk az oroszokat, akik azután elvittek Oroszországba. Most mint beteget engedtek haza.

Jegyzőkönyvet felvette:
Vincze Klára s. k.

Jakobovits Mózes

Másolat. — Országos Rabbiképző Intézet Könyvtára. — 1532. sz.

73.

1942 április 23

a) A debreceni VI. honvéd hadtestparancsnokság felterjesztése a honvédelmi miniszterhez a zsidó munkaszolgálatosok ruházata tárgyában

M. kir. debreceni VI. honvéd hadtestparancsnokság
3445. szám. eln. I. 1942.

Zsidó munkaszolgálatos alakulatok egyenruhaviselése

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK
(2r. oszt.)
(Az 1. honvéd hadsereg parancsnokság útján)

Debrecen, 1942. évi április hó 23-án. *Budapest*

A zsidó munkaszolgálatos alakulatok jelenlegi egyenruhája azonos a honvédség egyenruhájával, azonban a megkülönböztetésül alkalmazott sárga karszalag mellett sem domborodik ki — különösen a polgári társadalom előtt — az a körülmény, hogy a zsidó kisegítő munkásalakulatok nem tartoznak a szoros értelemben vett honvédséghez.

A honvédség tekintélyének megóvása érdekében feltétlenül szükségesnek tartom, hogy a zsidó munkásszázadoktól a honvédség egyenruhája mielőbb elvétessék.

Takarékossági szempontokból célszerű, ha az egyenruha szükségletet a honvédségnél már kiselejtezésre kerülő, nem hadihasználható készletből elégítjük ki. Ennek a ruhának azonban nem maradhat honvédségi jellege. A koronás gombokat a ruháról el kell távolítani.

Legcélszerűbb lenne külön daróc ruhát rendszeresíteni. Ezáltal lehetetlenné válna az, hogy a zsidó munkaszolgálatosok saját rossz egyenruhájukat a csapat jobb ruházatával pénz ellenében kicseréljék, mint ahogy megállapításom szerint az megtörtént. Ennek részletes kivizsgálása folyamatban van.

Beregfy altbgy.

Gépelt fogalmazvány, Beregfy saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 2r. 1942—25 271.

Az iratot a HM. eln. 2r. osztályán iktatták 1942. május 4-én, 25 271. szám alatt.

Az irat hátán kézírással az I. honv. hads. par.-ság részéről: „Egyetértek. A beteg parancsnok helyett: Aggteleky vőrgy."

---

(73)

1942 május 29

b) A Honvédelmi Minisztérium feljegyzése és rendelete a debreceni VI. honvéd hadtestparancsnoksághoz, a zsidó munkaszolgálatosok ruházkodása tárgyában

Pro domo:

Az iktatmányban foglaltak kapcsán:

A f. évi március hó 20-án kelt 3421. M. III. Csfség.—1942. sz. rendelet szerint az elvonuló összes tábori és honi munkásszázadok, valamint a KMOF. által felállított alakulatok zsidó beosztottjai polgári ruhában kötelesek elvonulni.

Eme rendelkezés vonatkozik a jövőben bármely feladatra mozgósított tábori vagy honi munkásszázadokra nézve is.

Említett rendelet szabályozza azt is, hogy mily kincstári cikkekkel látandók el az igénybe vett zsidók, illetve polgári ruhájuk használatáért mekkora összegű ruhakoptatási díj számítható fel.

A folyó évi május hó 11-én kelt 3813. M. III. Csfség.—1942. sz. rendelet a legelöl hivatkozott rendelet hatályát ki-

terjeszti valamennyi munkás szd. (tábori, honi, vasútépítő, különleges, kmsz., béke munkás szd.) zsidó beosztottjaira. Ezek szerint tehát a kmsz. zlj.-aknál tényleges szolgálatukat teljesítő zsidók is saját polgári ruházatukban végzik szolgálatukat.

Ezen utóbbi rendelet egyebek között megengedi, hogy a szegényebb zsidó beosztottak megfelelő polgári ruházat hiányában a kmsz. zlj.-aknál jelenleg is rendelkezésre álló zsákmányolt ruházattal a legszükségesebb mértékben kisegíthetők.

Eme utóbb hivatkozott rendelet, mellyel (úgyszintén az elölhivatkozottal is) az összes hdt. pság.-ok elláttattak. Az iktatmány és eme utóbbi rendelet egymást keresztezték, valószínűleg ezért nem volt a VI. hdt. pság.-nak erről tudomása.

K i a d v á n y :

VI. hdt. pság.-nak, *Debrecen*

Tárgy: Munkásalakulatok zsidó beosztottjainak egyenruhaviselése t.-ban

Í r á s b a n !

Folyó évi április hó 23-án kelt 3445. eln. I.—1942. sz. felterjesztése kapcsán értesítem, hogy a folyó évi május hó 11-én kelt 3813. M. III. Csfség. 1942. sz. rendeletemmel a munkásszázadok zsidó beosztottjainak egyenruházata tárgyában már intézkedtem.

1942. V. 28. *Olvashatatlan aláírás*

K! V. 29. *Olvashatatlan kézjel*

Gépelt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 2r. 1942—25 271.

74.

1942 május 6

a) Bartha honvédelmi miniszterhez intézett névtelen feljelentés: a névleg megnevezett salgótarjáni zsidókat hívják be munkaszolgálatra

NAGYMÉLTÓSÁGÚ
BARTHA KÁLMÁN M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

Kegyelmes Uram!

Mi, salgótarjáni polgárok, figyeljük és szemmel kísérjük a zsidóinknak a behívását, azonban méltóztassék megengedni nekünk, hogy jó párnak a nevét közöljük, mert ezek még egyetlen esetben sem voltak behíva munkatáborba, pedig szerény véleményünk szerint, ha az apraja el lett víve erre a célra, nem ártana, ha a nagyját sem kímélnék meg, hogy ne pöffeszkedjenek itthon, mert azt suttogják ezekről, ja, van pénzük és ezek így mentesek a munkaszolgálat alól.

Kóhn (Kovács-fivérek) szesz- és rumgyárosok.
Szalvendi Ödön, a nagytakarék tulajdonosa.
Kellerék fakereskedők, van belőlük jó pár szép szál legény.
Friedmann-testvérek konfekciósok.
Bógenglückkök vaskereskedők stb.
Sonnenscheinek, Spilbergerek, Iromék, Bihellerek,
Rőmer Zoltán és Fia ékszerészek.
Hóchauser bútorgyáros, sibolással is foglalkozik.
Hegyi Pál acélgyári tisztviselő.
Lovász György acélgyári tisztviselő.
Alpár Jenő üveggyári intéző.
Ungár Gábor, Timár (Tisch László), Trenkel, Sugár, Kivovics.
Szánthó Imre, Blau Márkusz, Farkas, Fischer, Schweiczer.
Dr. Laufer ügyvéd
és a testvérei, Schwartz Ferenc, Krausz, Taub.

Hoffmann-testvérek, Wiederek, Breiner, Szauer patikus, Tibor-ék, Dorogi (Deutsch), a Nemzeti szállós, Lőrinc, Blayer Farkas.

A Hoffmann-udvarban lakó zsidók: Bicskei festő, Török végrehajtó, Herceg Ede és Sándor, valamint Lőwi fakereskedők.

Dr. Kárpáthy Zoltán adóhivatali titkár, aki most lett elhelyezve a keresztény kisemberek nyomorgatása végett Nyitraverebélybe, híres zsidó, aki minden vonalon kedvezett a hitsorsosainak, a kincstár kárára.

Domann adóhivatali tanácsos, dr. Polacsek Ármin ügyvéd, Weisbergerek, Pogács István élelemtáros, Gáspár mészáros, Gelb Béla, Timár László mérnök a Hungáriánál, Kovács Béla pálfalvai üveggyári, Kertész Aladár pálfalvai lakos, ugyanott Nagy Lajos kereskedő, Korda József városi tiszt, Fliegler nyomdász, Guttmannok, Wéberek.

A zsidó pékek: Fischer, Soffán stb., Cukkermann slepperek stb.

Dr. Gáldor ügyvéd nagy kommunista, sőt azok védője és tanácsadója.

Mély tisztelettel kérjük, kegyeskedjék mindezeket berendeltetni munkaszolgálatra. Ennek reményében maradunk hazafias tisztelettel:

Salgótarján, 1942. május hó 6-án. *A salgótarjáni polgárok*

A másolat hiteléül:
Budapest, 1942. évi május hó 29-én.

Kovács
az elnöki kiadó vezetője

Géppel írt hiteles másolat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—29 801.

---

(74)

1942 május 27

b) Az elnöki 1b. osztály feljegyzése és rendelete az a) alatt közölt beadvánnyal kapcsolatban

Pro domo:

A „salgótarjáni polgárok" aláírású levél a HM. úr nevére érkezett. Iktatva 1552/ML.—1942. szám alatt. A HM. úr szárnysegéde tudomásvétel végett megküldötte az 1b. oszt.-nak.

Az oszt. véleménye:

A VII. hdt. csupán a jelenlegi M. alkalmával van nagyobb mértékben igénybevéve a zsidók tekintetében. Így ez az oka annak, hogy a „Salgótarján-i zsidók" egyrésze eddig igénybevéve nem volt.

A közölt zsidók között is valószínűleg nagyobb számban vannak 42 éven felüliek, kiknek igénybevétele a jelenlegi rendelkezések szerint csak kivételes lehet.

Az oszt. javaslata:

A névjegyzéket tudomásvétel és esetleges intézkedések kiadása céljából megküldjük a VII. hdt. pság.-nak.

Kiadvány:

VII. hdt. pság.-nak 1. írásban

1-nek:

Az ideérkezett levelet tudomásvétel és a fennálló rendelkezések szerinti intézkedések esetleges kiadása céljából (táb. mu. szd.-ba való beosztás) csatoltan megküldöm.

1 db eredeti levélmelléklet.

V. 26. *Újváry* szds.
V. 27. *Zugi* őrgy.
K. V. 27. *Cseke* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—29 805.

75.

1942 május 11

a) A VIII. hadtestparancsnokság távirati kérelme a Honvédelmi Minisztériumhoz: zsidó munkásszázadokat igényel fontos és elmaradhatatlan munkák elvégzésére

Felvette: KERESZTESI S.
MÁJ. 11.

Átmenő távirat.

++ SS kassa rm 8 hdt 631 11 10 50 =
hm urnak (1b. oszt.) bpest =
jelentem, hogy a helyoersegekben adodo kueloenboezoe munkalatokat (laktanyak rendezese, hoesi temetoek karbantartasa — rohamgyakorloterek, loeterek epitese, koezponti keszletek, eroeditesi anyagok karbantartasa stb.) az apk.-ok csak a helyoerseg ala.-aival azok kikepzesenek rovasara tudjak elvegeztetni. — tekintve babala.-oknak a jelenleg folyamatban levoe felallitasokkal s az erdelyi es sajat atkepzesekkel es szakkikepzesekkel kapcsolatos igenybevetelere, — kivanatos lenne az ala.-oknak eme helyoersegi munkalatok aloli tehermentesitese ecelbol kerem megengedni, hogy az apk.-okat felhatalmazhassam arra — hogy ily fontos es elmaradhatatlan munkalatok elvegzesehez a legszueksegesebb szamban es idoetartamra a terueletileg illetekes kieg. kir. psag.-oktol a honi munkas sz.-ok allomanyabol zsido nemtenyl. kisegitoe munkaszolgalatosokat igenyelhessenek. az igenybevett munkaszolgalatosok foglalkoztatasahoz kereszteny keret behivasa nem szuekseges, az iranyitast es feluegyeletet az apk.-ok altal kijeloelt ala.-ok szemelyzete vegezne. javaslatom elfogadasarol kerek suergoes ertesitest = rm. 8. hdt. pság. 9832/Ko mue pk 1942.

Eredeti távirat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

A távirat aljára ceruzával a következő megjegyzést írták: „Nem tartozik a KMOF. ügykörébe, V. 12. aláírás." „Kérem 1b. o.-ra iktatni."
A táviratot 1942. május hó 15-én iktatták a HM. 1b. osztályán. Az iktató bélyegző alatt a következő szöveg olvasható: „Zsidó nemtényleges kisegítő munkaszolgálatosok igénybevételének engedélyezése. Kel (döntésre elő)."

(75)

1942 május 20

b) Az elnöki 1b. osztály előterjesztése az a) alatt közölt távirattal kapcsolatban

Osztályelőterjesztés

A VIII. hdt. pság. az iktatmány szerint kéri, hogy a helyőrségekben adódó különböző munkálatok (laktanyák rendezése, hősi temetők karbantartása, rohamgyakorló terek és lőterek építése, központi készletek és erődítési anyagok karbantartása stb.) elvégzése alól a csapatok mentesítésére a legszükségesebb számban és időtartamra a honi mu. szd.-okba beosztott zsidók igénybevehetők legyenek.

A hdt. pság. kérése indokolt, mert a jelenlegi helyzetben a csapatok e munkálatokat csak a rájuk háruló fokozott feladatok elvégzésének elhanyagolásával tudják csak elvégezni.

A jelen viszonyok között az oszt. megítélése szempontjából az alakulatok az ország érdekében sokkal fontosabb tevékenységet fejtenek ki, mint ezek a legtöbbször házilag elvégzendő teendők.

A csapatnál folyó munkák jelenleg:
felállítások a kivonuló hds. részére,
erdélyi átképzések,
saját szakkiképzés,
póttartalékosok kiképzése az őralakulatok megfiatalítása végett,
a fennálló minőségi hiányok pótlására át- és szakkiképzés, és
a csapat saját kiképzési tervezete szerinti kiképzés a sorlegénységgel.

E kiképzéseket a csapat csak a rendelkezésre álló idő legteljesebb kihasználásával képes úgy végrehajtani, ahogy azt a honvédség és az ország érdeke megköveteli.

A jelenlegi viszonyok mellett kilátás van a csapatok további megterhelésére is, mert a 2. hds. elvonulásával kapcsolatban az itthon maradt ala.-oknál a szakképzettek száma erősen lecsökkent. Ezek sürgős pótlása pedig az ország elsőrendű érdeke.

Ezzel szemben a fenti felsorolt munkálatok sem hanyagolhatók el. Azok egyrészt szoros tartozékai a kiképzésnek, másrészt mint pl. a hősi temetők karbantartását a kegyelet követeli meg éppen a mai időkben még fokozottabb mértékben, másrészt a laktanyák karbantartása és az ezzel kapcsolatos munkálatokat, valamint bővítéseket szintén el kell végezni. Ezeket pedig az eddigi gyakorlat szerint költségmegtakarítás miatt házilag, tehát a legénységgel kellett elvégeztetni. Ez a gyakorlat a béke viszonyok között megállta a helyét, de ma, midőn az ország hadat visel, semmi esetre sem engedhető meg.

A fentiek alapján az oszt. javasolja: a honi mu. szd.-okba beosztott zsidókat az áp.-ok igénylésére a legszükségesebb mérvben és időtartamra a felsorolt munkálatok végzésére a hdt. pság. behívhatja. Keresztény keret nem vehető igénybe.

A HM. úr őnagyméltóságának döntésre előterjesztjük.

1942. V. 18. *olv. aláírás*
V. 19. *Zugi* őrgy.

I. csfh. részéről:

Az itthon maradt seregtestek kiképzéséhez kívánatos a csapat tehermentesítése minden nem közvetlenül a kiképzést és felkészülést szolgáló egyéb munkától.

A VIII. hdt. területén fokozatos igénybevétellel meg fog alakulni egy klgs. mu. szd. Sárospatakon. Ennek a helyőrségen kívüli alkalmazása nem kívánatos.

A döntés kikérése előtt meg kell állapítani, hogy hol, mennyi munkaerő és milyen időre lesz szükséges.

V. 20. *Náday* altbgy.

Gépelt fogalmazvány. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

---

(75)

1942 május 22

c) A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1b. osztályának rendelete az a) alatt közölt távirattal kapcsolatban

P. d. folytatása:

Az I. Csfh. Úr utasítása alapján tervezve a következő:

K i a d v á n y :

I., II., V., VII., VIII. és IX. hdt. pság. .. .. 1. Géptávírón!
3. és 4. honv. ker. .. .. 2. Géptávírón!

1. és 2-nek:

Az itthon maradt seregtestek (pótalakulatok) kiképzésének elősegítésére kívánatos a csapat tehermentesítése minden nem közvetlenül a kiképzést és felkészülést szolgáló egyéb munkától.

Állapítsa meg és 1942. évi június hó 6-ig[1] kimutatás formájában jelentse, hogy hol, milyen feltétlenül elvégzendő munkára (lőtér helyreállítása, útkarbahelyezés, gyakorlótér berendezés stb.) és mennyi időre, mennyi munkaerőre (hány táb. vagy honi munkás szd.) lesz szüksége.[2]

A kimutatásokat „GY" jelzéssel ajánlott küldeményként közvetlenül a HM. 1b. oszt. címére kell megküldeni.

Kapja: I., II., V—IX. hdt. pság., valamint a 3. és 4. honv. ker. pság.

V. 22. *(olvh. aláírás)*
V. 22. *Zugi* őrgy.
K. V. 22. *Cseke* ezds.

Géppel írt fogalmazvány, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

---

(75)

1942 június 10

d) Az elnöki 1b. osztály feljegyzése a hadtestparancsnokságok igényléseivel kapcsolatban

P. d.

Az előiratként csatolt 27 422. eln. 1b.—1942. számú rendelettel utasítottuk a hdt. pság.-okat, hogy a hdt. területén elvégzendő munkálatokhoz szükséges táb. (honi) munkás szd. szükségletüket jelentsék be.

A hdt. jelentések beérkeztek.[3]

A közben kiadott 3392/M. 1b.—1942. számú rendelet alapján, a beérkezett igényléseket kiértékelés és javaslat előterjesztése végett a kbt. KMOF.-nek engedjük át.

---

[1] A határidőt utólag, színes ceruzával írták be.

[2] A bekezdést többszörösen átjavították. Az eredeti szöveg a következő:

„Állapítsa meg és 1942. évi június hó 6-ig kimutatás formájában jelentse, hogy hol, mennyi munkaerőre, milyen munkára (lőtérhelyreállítás, útkarbahelyezés, gyakorlótér berendezés stb.) és mennyi időre lesz szükség."

[3] Lásd a (d—1)—(d—9)-ig közölt iratokat.

Lássa r. u. kbt.

KMOF.

A HM. Úrnak teendő javaslat szíves előterjesztése végett.

VI. 10. *(olvh. aláírás)*
K! VI. 10. *Zugi* őrgy.

Géppel írt feljegyzés, az illetékes parancsnokok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

---

(75)

1942 május 22

d—1. A pécsi 4. honvéd kerületi parancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. pécsi 4. honvéd kerületi parancsnokság
4908. szám. eln. vk. o.—1942.

Közmunkaszolgálatosok részére munkaprogram összeállítása

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

Pécs, 1942. évi május hó 22-én. *Budapest*

A m. kir. 4. honv. ker. pság.-tól honi munkásszázad kiküldését kérte:

a) Sárbogárd község elöljárósága — a katonai behívások folytán előállott munkáshiány miatt —, a községi belvízlecsapolási, nevezetesen fővízlevezető árok földmunkáinak elvégzésére, mely árok a gyalogsági laktanya és a tiszti lakótelep talajvízszint leszállítására is szolgálna.

A honi munkás szd. elhelyezését a község biztosítaná, és a munkálat kb. 1 hónapot venne igénybe.

b) A pécsi m. kir. államépítészeti hivatal egy honi munkás szd. foglalkoztatására, 98 napra, munkaprogramot állított össze

és a szükséges szerszámokat rendelkezésre bocsátaná. A kimutatást — az elvégzendő munkálatokról — mellékelten csatolom.

A pécsi m. kir. államépítészeti hivatal kérelme indokoltnak látszik, mert a katonai behívásokon túlmenően — az ez évben későn elkezdett tavaszi munkálatok folytán — földmunkás alig jelentkezik.

Fenti kérelmek alapján kérek engedélyt 1 vagy 2 honi munkásszázad felállítására.

1 db melléklet.

(olv. aláírás)

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

Az iratot 1942. május 29-én iktatták a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjénél.

---

(75)

1942 május 23

d—1—1. A szekszárdi államépítészeti hivatal kimutatása a munkaszolgálatosok által elvégzendő munkáról

Szekszárdi m. kir. államépítészeti hivatal
3809. szám. 1942.

KIMUTATÁS
a honi kmsz. munkásszázad részére kijelölt útépítés adatairól

Az útszakasz megnevezése	*A munkálat neme*	*A munkásszázad elhelyezése*	*Az elvégzendő munkálat mennyisége, ideje*
Szekszárd—Szálka—Grábóci that. közút 6,5—8,5 km szakasz kiépítése	Földmunka	Szálka község (Szekszárdtól 12 km-re van)	15 000 m^3 50 munkanap

Jegyzet: Egy főre napi 1,5 m^3 teljesítményt számítva.

Szekszárd, 1942. évi május hó 23-án.

A hivatal főnöke:
(olv. aláírás)
kir. műszaki főtanácsos

M. KIR. ÁLLAMÉPÍTÉSZETI HIVATAL
SZEKSZÁRD
körbélyegzője

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—120 454.

(75)

1942 június 5

d—1—2. A pécsi 4. honvéd kerületi parancsnokság újabb munkásszázad igénye

M. kir. pécsi 4. honvéd kerületi parancsnokság
5277. eln. vko.—1942. sz.

K i m u t a t á s
honi mu. szd. által végzendő munkálatokról

F. sz.	Igénylő alakulat (állomáshelye)	Igényelt fő	Igénybevétel		Megjegyzés
			kezdete	tartama	
1.	8. gy. e. Pécs	44	mielőbb	4 hét	Új út építése a lövöldetéren
2.	8. gy. e. Pécs	44	mielőbb	8 hét	Árokásás és árok-tisztítás a lövöldében
3.	8/ II. zlj. Pálmonostorra	88	mielőbb	8 hét	Új laktanyában tereprendezés
4.	10. v. pótüteg Kaposvár	20	mielőbb	3 hét	Istálló padozatának karbahelyezése
5.	10. v. pótüteg Kaposvár	20	IX. hó	3 hét	Laktanya udvarának karbahelyezése

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 június 5

d—2. A kassai VIII. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. kassai VIII. honvéd hadtest parancsnokság
11 667. szám. eln. vk.—1942. „GY"
Zsidók igénybevétele t.-ban

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK
(1b. oszt.)

Kassa, 1942. évi június hó 5-én. *B u d a p e s t*

A f. é. május hó 23-án kelt 27 422. eln. 1b.—1942. sz. rendeletre:

Az alárendelt alakulataim által jelentett lőtérhelyreállításhoz, útkarbanhelyezéshez stb.-hez való honi vagy táb. mu. szd. igénylést mellékelten felterjesztem.

1 db melléklet.

A hdt. pk. rendeletére
Städler alez.

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

Az iratot 1942. VI. 9-én iktatták az elnöki 1b. osztályon.

(75)

1942 június 2

d—2—1. A kassai honvéd állomásparancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. kassai honvéd állomásparancsnokság
773. szám. ápk. 1942.
Zsidók igénybevételének engedélyezése

M. KIR. KASSAI VIII. HONVÉD HADTEST PARANCSNOKSÁGNAK

Kassa, 1942. évi június hó 2-án. *K a s s a*

A f. é. május hó 24-én kelt 10 968. eln. vk.—1942. sz. rendeletre:

Jelentem, hogy a *VIII. fog. von. oszt.* igényel 20 főt, 3 hónap időtartamra, a „Thököly Imre" laktanyában elkészítendő haditornapálya munkálataihoz; a *Rep. Akad.* pedig 25 főt (lehetőleg mezőgazdasági munkást), a repülőtér lekaszálásához és a szénakezeléssel kapcsolatos munkálatokhoz, június hó 8-tól kezdődően, 8—10 nap időtartamra.

(olv. aláírás)

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 június 1

d—2—2. A 24. honvéd gyalogezred munkásszázad igénylése

M. kir. 24. honvéd gyalogezred I. zászlóalj
1517. szám. Sgt.—1942.

KIMUTATÁS
a f. évi május hó 28-án kelt 45/5. sz. ápcs.-ra.

Elvégzendő munka	*A munka előreláthatő időtartama*	*Igényelt munkaerő*	*Megjegyzés*
Lőszerraktár 70. kieg.	további pcs.-ig	4 fő	Jelenleg is vezényelve
Lőtér és rohampálya építés	1 hónap	20 fő	
Ati. raktár karbantartási munkára	4 hónap	10 fő	
Lovarda építésére	1 hónap	20 fő + 4 ojm.	
Sereg lőszer karbantartása, áttárolása	1 hónap	5 fő	
HM. löv. anyag karbantartása, áttárolása	1 hónap	5 fő	
Erődítmény anyag karbantartása, áttárolása	4 hónap	10 fő	
A hősi temető rendezése	4 hónap	15 fő	

Ungvár, 1942. évi június hó 1-én.

Pilisy alez.

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1943—1—27 422.

(75)

1942 június 1

d—2—3. A tokaji állomásparancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. tokaji honvéd állomásparancsnokság
Melléklet az 58/ápk.—1942. számhoz.

KIMUTATÁS
a tábori munkásszázadok igénybevételéről

F. sz.	*Az elvégzendő munka neme*	*A munka időtartama*	*Munkásszázad szükséglet*	*Megjegyzés*
1.	2.	3.	4.	5.
1.	Elemi lőtér helyreállítás, gyakorló erőd építés, árvédelmi töltés építés	2 hónap	1 század	
2.	A laktanya védőtöltésének helyreállítása, illetve feltöltése, rohamgyakorlótér készítése, útépítő munkálatok	2 hónap	1 század	

Frank szds.

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1943—1—27 422.

Az iraton ceruzával írtan a következő szöveg olvasható: „vko.-hoz érk. VI. 5-én 13h 20'-kor."

d—2—4. A huszti állomásparancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. huszti honvéd állomásparancsnokság „GY"

95. szám. Kt.—1942.

Zsidók igénybevételének engedélyezése

M. KIR. KASSAI VIII. HONVÉD HADTEST PARANCSNOKSÁGNAK
(vk. osztály)

Huszt, 1942. évi június hó 1-én. *Kassa*

A hdt. pság. f. évi május hó 24-én kelt 10 968. eln. vk.—1942. sz. rendeletére:

Hivatkozott paranccsal elrendelt „Kimutatás"-t mellékelten felterjesztem. Egyben jelentem, hogy a helyőrségben állomásozó, s a kimutatásban szereplő alakulatok a kirendelendő táb. vagy honi munkásszázadok eredményes foglalkoztatását csak az esetben tudnák biztosítani, ha a szd.-ok kellő számú keresztény kerettel is rendelkeznének.

Jelentem továbbá, hogy a VIII. u. zlj. pság.-nak a VIII. kmsz. zlj.-tól 1 munkás szd. rendelkezésre áll, mely a kimutatásban felsorolt munkákat végzi. A munkásszázadokat ezen felül igénylem.

1 db melléklet.

(olv. aláírás)

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

Az iratra ceruzával a következőket írták: „vko.-hoz érk. VI. 5-én 13h 20'-kor."

A d—2—4. alatt közölt irat melléklete

M. kir. huszti honvéd állomásparancsnokság
95. számhoz.

KIMUTATÁS
a helyőrségben állomásozó ala.-ok táb. mszd.-ok igényléséről

Fsz.	*Az igénylő alakulat megnevezése*	*Hány főt igényel*	*Mennyi időre*	*Milyen munkára igényli*	*Megjegyzés*
1.	M. kir. VIII. u. zlj. Huszt	1 táb., vagy honi mszd.	5 hónap	Vízigyakorlótér feltöltési és baraképítési munkák. Lehetőleg a létszám 25%-a fa- és kőmunkás lenne. Lakt. udvar karbahelyezése.	
2.	M. kir. 24./II. gy. zlj. Huszt	1 táb., vagy honi mszd.	5 hónap	Baraklaktanya helyiségeinek kijavítása, zab- és szénaraktár karbahelyezése, lőtér kijavítás, elemi lőtér kispuskalőtér kijavítása, és még egyéb sürgősebb munkálatok.	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 június 2

d—2—5. A munkácsi honvéd állomásparancsnokság munkászázad igénylése

M. kir. munkácsi honvéd állomásparancsnokság „GY"

267/Kt. számhoz.

KIMUTATÁS

a hő.-ben szükséges zsidó munkaerők igénybevételéről

F. sz.	*Hol van szükség mu. szd-ra?*	*Mennyi munkaerőre?*	*Mily munkára?*	*Mennyi időre?*	*Megj.*
1.	24./III. zlj.	1/2 mu. szd.	Vár-udvar rendbehozására	14 nap	
2.	24. táb. tü. oszt.	100 fő	Laktanya karbahelyezés és tisztántartás céljaira	június és július hóra	
3.	Csap. kórház	2 kőműves 1 lakatos 1 szabó 1 szobafestő 1 asztalos	A kórház épület karbahelyezése céljaira	6 hétre	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

A d), d)—2—2., d)—2—3., d)—2—4. és d)—2—5. számú iratok közös borítólapján a következő feljegyzés olvasható: „A csatolt felterjesztések a kiadványozás után, a határidő rövidsége miatt elkésve érkeztek a hdt. ság.-hoz. Kérem azokat figyelembe venni, mert az összesített kimutatásba már nem vettem fel." (A fenti jegyzetben hivatkozott összesítő kimutatás nem szerepel az iratok között.)

(75)

1942 június 3

d—3. A miskolci VII. honvéd hadtest parancsnokság munkászázad igénylése

M. kir. miskolci VII. honvéd hadtest parancsnokság „GY"

Melléklet a 9649/eln. Kmsz.—1942. számhoz.

KIMUTATÁS

a VII. hdt. területén elvégzendő munkálatokra felállítandó tábori és honi munkásszázad szükségletről

(HM. Úr f. évi május hó 23-án kelt 27 422. eln. 1b.—1942. sz. rend.-re)

Az elvégzendő munkálatokra szükséglet				*Megjegyzés*
Mely városban (községben)	*Milyen munkálatokra*	*Mennyi időre*	*Mennyi munkaerőre*	
Eger	Lőtér karbahelyezés	2 hónap	1 század	A VII. hdt. Építési igazgatóság kirendeltségének javaslata
Rozsnyó	Lőtér földmunkálatok	3 hónap	1 század	
Salgótarján	Lőtér földmunkálatok	3 hónap	1 század	
Tokaj	Az utászlaktanya árvízvédelmi munkálataira	3 hónap	1 század	
Pelsőc	Síncsere munkálatokra	2 hónap	2 század	A 107. vasútvonal parancsnokság javaslata
Mezőkeresztes és Emőd	Állomásbővítési munkálatokra	1 1/2 hónap	1 század	
Balogfala és Sajólénártfalva	Állomásbővítési munkálatokra	2 hónap	1 század	
Ludas	Állomásbővítési munkálatokra	2 hónap	1 század	

Miskolc, 1942. évi június hó 3-án.

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

1942 június 4 (75)

d—4. A szegedi V. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése

K I M U T A T Á S az V. hdt. területén szükséges tábori munkásszázadokról

Polyószám	A szükséges munka			Az igényelt munkaerő	Megjegyzés
	megnevezése	időtartama (mettől-meddig)	helye		
1.	Újszegedi lövöldén vízlevezető árok készítése, a lövölde átépítésével kapcsolatos földmunkák és a baktói lőszerraktárakhoz bekötő út építésének befejezése.	1942. VI. 20-tól 60 munkanap	Szeged	2 táb. mu. szd.	A hdt. területén levő egyéb kisebb munkálatok pl. a topolyai laktanyában 400-500 m³ föld mozgatása az igényelt munkásszázadok által elvégezhetők lesznek.
2.	Az orgoványi táborhoz vezető út kiépítéséhez és a tábor tereprendezéséhez. Tábori kisvasút építése, tábor rendezése.	1942. VI. 20-tól 120 munkanap	Orgovány	1 táb. mu. szd.	
3.	Újvidéki lövöldéhez földmunkálatok.	1942. VI. 20-tól 30 munkanap	Újvidék	1 táb. mu. szd.	
4.	Robbanószerraktár körüli földmunkálatok.	1942. VII. 1-től 30 munkanap	Makó	1 táb. mu. szd.	
5.	Élelmezőraktári munkálatokra.	1942. VI. 20-tól XI. 20-ig	Kecskemét 5/1. élelmiszerfiókraktár	50 fő	
			Szabadka 5. élelmiszerraktár kirend.	50 fő	

Szeged, 1942. évi június hó 4-én.

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

1942 június 5 (75)

d—5. A szombathelyi 3. honvéd kerületi parancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. 3. honvéd kerületi parancsnokság *Melléklet a 7573. eln. vko. 1942. sz.-hoz.*

K I M U T A T Á S a zsidó munkásszázadok igénybevételéről

Igénylő alakulat	A végzendő munkák neme	Az igénybevétel ideje tól-ig.	Az igénybe vett munkaerő mennyisége	A munka sürgősségének indoklása	Megjegyzés
1	2	3	4	5	6
M. kir. keszthelyi járási levente pság.	5 lőállásos kispuska-lőtér földmunkáinak elvégzése.	június 20-tól augusztus 30-ig	2 szakasz	A lőteret csak a lev. foglalkozás szünete alatt lehet elkészíteni.	
M. kir. 17/3. gy. pótszázad.	Laktanya bekötő út helyreállítása: lőtéren golyófogók javítása, utak helyreállítása.	június 15-től június 30-ig	1 szakasz	A tavaszi esőzés miatt az utak elromlottak. Lőtér javítás is sürgős.	
M. kir. honv. cs. tiszthelyettesképző iskola.	Fürdőmedence ásás. Út karbahelyezés. Lőtér melletti vizenyős talaj víztelenítése, építendő őrszoba alapásása, vízlevezető árkok ásása.	június 15-től július 5-ig	1 század	A munka nagy és sürgős, munkaerő nem áll rendelkezésre.	
M. kir. 9. v. pótüteg mint 17. sz. épület kezelőség rész.	Récsei és keszthelyi lőszerraktár bekötő útjainak javítása.	június 15-től július 7-ig	2 szakasz	Az utak gépkocsival járhatatlanok.	
17. gy. pótzlj. parancsnokság.	Járdák és utak karbahelyezése, kaszálás és szénagyűjtés, vízlevezető árkok és csatornák rendbehozatala, kerítések kijavítása, lőtéren földmunka elvégzése, trágyadombok rendbehozatala, derítő gödrök kimerése, lőtéren útépítés és ólomlövedékek kibányászása.	június 15-től szept. 15-ig	1 század	Az elvonulással kapcsolatos munkáshiány.	
M. kir. soproni honvéd gysági hadapród isk.	Nyitott lovarda építésének földmunkája.	június 15-től szept. 15-ig	1 szakasz	Polgári munkaerő nem áll rendelkezésre.	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

d—6. A kolozsvári IX. honvéd hadtest parancsnokság munkászászad igénylése

M. kir. kolozsvári IX. honvéd hadtest parancsnokság 9162. szám. Eln. III. mozg.—1942.

Zsidók igénybevételének engedélyezése

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK
(Eln. 1b. oszt.)

Kolozsvár, 1942. évi június hó 6-án. *Budapest*

A f. é. V. 23-án kelt 27 422. eln. 1b.—1942. sz. rendeletre:
Az elrendelt „Kimutatás"-t csatoltan felterjesztem, egyben jelentem:

1. A hdt. szerszámokkal nem rendelkezik, miért is a mu. szd.-ok felállításuk esetén a központ által volnának szerszámmal ellátandók.

2. A hdt. a vezetőkereteket biztosítani csak az esetben tudja, ha a hadrendbe felvett táb. és honi mu. szd.-ok keretével kerülnek a szd.-ok felállításra.

1 db melléklet.

A hadtest parancsnok rendeletéből:
(olv. aláírás)

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

Az iratot 32 649. szám alatt 1942. évi június hó 9-én iktatták a HM. elnöki 1b. osztályán.

d—6—1. A d—6. alatt közölt irat melléklete

ÖSSZESÍTETT KIMUTATÁS
a 9162. eln. III. mozg.—1942. sz. rendeletre beérkezett román mu. szd. igényről

F. sz.	*Hány mu. szd. szükséges*	*Az alkalmazás helye*	*Mily elvégzendő munkára*	*Előreláthatólag mennyi időre*	*Megjegyzés*
1.	1 1/2.	Szamosfalvai lakt.	Szamosfalvai lakt. tereprendezési és árkolási munkálatok.	4-5 hónap	A mu. szd-okat a központ lássa el szerszámokkal—a hdt.-nek nincsenek szerszámai.
2.	1/2.	Szászfenesi lakt.	Szászfenesi lakt. tereprendezési munkálatok.	4-5 hónap	" "
3.	1.	Hargitafürdő és Csíkszereda között.	Műútépítésnél segédkezés.	1 és fél hónap	" "
4.	2.	33. sz. hv. zlj. határsávja.	Földút építése az 1. sz. ti. örshöz. (kb. 20. km.)	3 hónap	" "
5.	2.	Dés.	Laktanya rendezés mü. gyak. terek rendezése.	2 hónap	" "
6.	1.	Szatmárnémeti.	Mü. gyak. terek rendezése.	1 és fél hónap	" "
7.	1.	Nagyvárad.	Útjavítás és egy 4 méteres híd elkészítése.	14 nap	Csak abban az esetben, ha a szüks. anyagot megkapja.
8.	2.	Marosvásárhely.	Gys. hdp. isk. és laktanyák építkezése, útépítés és rohamsportpálya építése.	2 hónap	Jelenleg 3/4. mu. szd. dolgozik, ha ez marad, úgy csak 1 szd. szükséges.

F. sz.	Hány mu. szd. szükséges	Az alkalmazás helye	Mily elvégzendő munkára	Előreláthatólag mennyi időre	Megjegyzés
9.	1.	Székelyudvarhely.	Sportpálya javítás, útjavítás és lőtér rendbehozatala.	2 hónap	Jelenleg 3/4 mu. szd. dolgozik, ha ez marad, úgy csak 1 szd. szüks.
10.	1/2.	Sepsiszentgyörgy.	Rohampálya építés, útkarbahozatal és lőtér rendbehozatala.	2 hónap	" "
11.	2.	Csíkszereda.	Az Uz-völgyben lévő hidak helyreállítása.	1 hónap	" "
12.	1/2.	Gyergyószentmiklós.	Benzinraktárnak, lőtérnek és haditornapályának megépítésére.	2 hónap	
13.	3.	Gyergyótölgyes.	A 21. hv. zlj. körletében útjavítás.	3 hónap	
14.	2.	"	A Tölgyes-i Békás-i út javítása.	3 hónap	
15.	1.	?	A levente nagytábor helyének berendezésére.	VI. 15-VI. 30-ig	A tábor helye f. hó 10-én lesz megállapítva. Pótlólag jelentem.
16.	1.	Beszterce.	Lőtér építése, karbahelyezés, rohampálya építés.	2 hónap	
17.	1.	Besztercearaszód vm.	Útépítés és javítás.	3 hónap	IX. hdt. Om. Kormánybiztosának 2209/Om. 1942. sz. alatt iktatott igénylése.
18.	1.	Beszterce.	Kincstári munkálatokra.	1 hónap	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

1942 június 6

d—7. A székesfehérvári II. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. székesfehérvári II. honvéd hadtest parancsnokság II. hdt. pság. 4502. eln. I.—1942. számhoz.

KIMUTATÁS
a II. hdt. pság. által igényelt munkás szd.-okról
és az általuk végzendő munkálatokról

Folyó sz.	Igénylő helyőrség	Elvégzendő munka	Szüks. munkaerő	Munkaidő	Megjegyzés
1.	Székesfehérvár	Lőtérberendezés, erődharcgyakorlótér és haditornapályaberendezés, laktanyafeltöltési munkálatok.	1 század	3-4 hónap	
2.	Komárom	A f. évi X. 1-el Komáromba áthelyezendő II. u. zlj. vízigyakorló terének berendezése, lőtér és gyak. terek átépítése, illetve rendezése, útépítések.	3 század	3-4 hónap	
3.	Mosonmagyaróvár	Erődharcgyakorlótér, lőtér berendezése, laktanyafeltöltési munkálatok.	1 század	2-3 hónap	
4.	Érsekújvár	Lőtérátépítés, gyakorlótér rendezés	1 század	1-1½ hónap	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 június 6

d—8. A debreceni VI. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. debreceni VI. honvéd hadtest parancsnokság
6944. szám. eln. mü. pk.—1942. *„GY" 1942. VI. 6-ig.*

Zsidók igénybevételének engedélyezése t.-ban

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

Debrecen, 1942. június 6. B u d a p e s t

A HM. Úr f. é. V. 23-án kelt, 27 422. eln. 1b.—1942. sz. rendeletére:

Igénylésemet csatoltan felterjesztem.

Jelentem egyúttal, hogy a rendelkezésre bocsátandó századokat elvi okokból oly helyőrségekben tervezem alkalmazni, melyekben a beosztott legénységnek az ottani zsidósággal összeköttetése nincsen. Miután ez a századoknak vasúti szállítását teszi szükségessé, kérem a felmerülő többségköltségek fedezésére megfelelő hitelkeretet megállapítani.

Végül kérem a vezénylésnek engedélyezése esetén 4 század részére a megfelelő szerszám felszerelésnek a kiutalását, mert a hdt. pság. csak 3 századot képes megfelelő hosszú nyelű szerszámmal ellátni.

Jelentem, hogy a hdt. lő- és gyakorlótáb. berendezési munkái előreláthatólag egy hónap múlva megkezdhetők. Tervem ezt a munkát még ez évben befejezni. Ezért kérem az összes igényelt szd.-kat továbbra is rendelkezésemre bocsátani. A táblázatban feltüntetett munkák befejezése után a felszabaduló szd.-kat a hajdúhadházai hdt. lő- és gyakorlótábor munkáira használom fel.

1 db melléklet. *Beregffy* altbgy.

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 június 6

d—8—1. A d—8. alatt közölt irat melléklete

K I M U T A T Á S

a HM. 27 422. eln. 1b.—1942. sz. rendelet kapcsán a VI. hdt. pság. területén igényelt táb., illetve honi mu. századról

F. sz.	*Helyőrség*	*Mily munkára történik az igénylés*	*Hány főt igényel*	*A munka előrelátható időtartama*	*A munkaerőt az igénylő alakulat a szükséges szerszámmal el tudja-e látni*	*Ki ellenőrzi a munkálatokat*	*Az áthelyezés biztosítható-e*	*Megjegyzés*
1.	Debrecen	Apafája erdőben lévő lövölde rendbehozatala, haditornapálya építés, Hajdúhadháza-i éles lőtérre, lőtérmunkálatokra. Tü. laktanyában: nyitott lovardák rendbehozása. Salétrom lakt. bontási és építkezési munkálataiból kikerült törmelék eltakarítása, 6. sz. heő. kórház körzetének rendbehozása. Az újonnan épített gjm. tárolók területének kb. 4000 m² egyengetése, kifutók elkészítése utak rendezése. Feltöltési munkák. Elü-nél: Élelem és lótápcikkek ki-és beszállítása, raktári munkák. Rep. tér rendezése és körletekben végzendő rendezési munkálatok.	2 század	3 hó	50%-ban, többit a hdt. pság. szerszámtartalékából	Az igénylő, illetve munkaerővel ellátott alakulat megfelelő szakközege, megfelelő munkafelügyelő közegek útján.	I g e n Beszállásolás útján	
2.	Szolnok	Tü. lakt.-ban vízlevezetés, árkok kitisztítása, karbahelyezése, vízlevezetés kiegészítése, nyitott lovardák és hajtópálya egyengetése, valamennyi istálló aljazatának felfrissítése. Gyak. terének rendbehozatala, salakhordás. Mü. vízi gyak. tér rendezése, védőtöltés készítése partburkolás. Élü.-nél: széna és fatelepi munkára. Lőtér földmunkáinak elvégzése: Vezsenyen és Besenyszögön.	1 század	3 hó	Hdt. tartalékszerszám készletéből			

F. sz.	Helyőrség	Milyen munkára történik az igénylés	Hány főt igényel	A munka előrelátható időtartama	A munkaerőt az igénylő alakulat számmal el tudja-e látni	Ki ellenőrzi a munkálatokat	Az áthelyezés biztosítható-e	Megjegyzés
						Az igénylő, illetve munkaerővel ellátott alakulat megfelelő szakközege, megfelelő munkafelügyelő közegek útján.	Igen Beszállásolás útján	
3.	Nagy-szalonta	Huszárlaktanyában alakuló tér, gyakorlótér, házi kispuska-lőtér, haditornapálya, fedeles lovarda hiányában nyitott lovardák rendbehozatala, talajviszonyok miatt árkolási munkák.	1 század	2 hó	A hdt. ság. tartalék készletéből			
4.	Berettyó-újfalu	Kislőtér helyreállítása, laktanya csatornázása. Elemi lőterekhez vezető összekötő út helyreállítása. Erődharc gyakorlótér berendezése.	1 század	1 hó	Nem			
5.	Battonya	Lőtér karbahelyezés: Battonya, Kevermes és Mezőhegyesen	1 század	1 hó	Nem			
6.	Orosháza	430 m² földkitermelés, ebből golyófogó emelés 340 m² gyepléglakitermelés és az emelt golyófogó gyepléglával borítása. A jelenlegi árvíz által megrongált lőcsarnok lebontása és épület anyagának áthordása (250 m² alapterületű épület).	1 század	5 hét	Nem			

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

1942 június 11

d—9. A budapesti I. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése

M. kir. budapesti I. honvéd hadtest parancsnokság

20 462. szám. eln. III. mozg.—1942.

Tábori munkás szd.-ok igénylése

A M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER ÚRNAK

(1b. osztály)

Budapest, 1942. évi június hó 11-én. *Budapest*

F. évi május hó 23-án kelt 27 422. eln. 1b.—1942. sz. rendeletre:

A táb. mu. századok igénylésére vonatkozó összesített „Kimutatás"-t mellékelten felterjesztem.

A honv. repülőtér építő csoport igénylését — minthogy az igényelt 35. táb. mu. szd.-ot az egész ország területén tervezi alkalmazni — a kimutatásba fel nem vettem, azt eredetiben külön csatolom.

2 db melléklet.

A hdt. pk. rendeletéből
(olv. aláírás)

Géppel írt fogalmazvány. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

d—9—1. A d—9. alatt közölt irat 1. sz. melléklete

1. sz. mell. az I. hdt. 20 462. eln.

III. mozg.—1942. sz. felterjesztéséhez

KIMUTATÁS

az I. hdt. területén elhelyezett ala.-ok táb. (honi) mu. szd. igényléséről

Fsz.	Igénylő alakulat mely állomáshelyen javasolja a munka elvégzését	Mennyi munkaerőt igényel	Milyen munkára igényli a munkaerőt	Mennyi időre	Megj.
1	31. ö. hk. zlj. Jászberény	3 táb. mu. szd.	Lőtérhelyreállítás, útkarbahelyezés	3 hét	Törölni
2	2. táb. tü. oszt. Budapest	1 táb. mu. szd.	Andrássy lakt. főútvonalának átépítése	4 hét	
3	101. gy. lgv. v. pötü. Budapest	1 táb. mu. szd.	Vilmos fhg. lakt. útkarbahelyezés	2 hét	
4	203. Bp.-i lgv. tü. főcsop. pk. Nagyszénás-Budakeszi	1 táb. mu. szd.	Út és világító állások kiépítése	3 hó	
5	I. u. zlj. ság Budapest	1/2 táb. mu. szd.	Útjavítás, barak feltöltés.	3 hó	
6	101. gk. vh. zlj. Piliscsaba tábor	1 táb. mu. szd.	Baraképítés, lőtér rendbehozatala, gyak. tér berend.	4 hó	
7	101. vép. e. Szentendre	1 táb. mu. szd.	Útépítés, lőtér karbahelyezés, benzintároló építés	4 1/2 hó	
8	101. hir. e. Budapest	1 táb. mu. szd.	Lovagló útkészítés töltések elhordása	4 hét	
9	Pc. lőisk. ság. Esztergomi tábor	2 táb. mu. szd.	Harcszerű lőtér hk., akadály pályaépítés	4 hét	
10	Lov. tanárképző iskola Örkénytábor	1 táb. mu. szak.	Lovaglópálya és tábor-terület rendbehozatala	2 hó	
11	18. épületkezelőség, Budapest	1 táb. mu. szak.	Albrecht fhg lakt., utak karbahelyezése	4 hét	
12	Vonat lakt. ság. Budapest	1/2 táb. mu. szd.	Utak rendbehozatala	3 hó	
13	Lőtérfelügyelőség Nagytétény	1 táb. mu. szd.	Lőtér rendbehozatala, útépítés	6 hét	
14	Mü. tábor Hárossziget	1 táb. mu. szd.	Útépítés, erdőkarbantartás	4 hét	
15	Bólyai mü. A. Budapest	1 táb. mu. szak.	Út, lövölde, sportpálya rendbehozatala	6 hó	
16	Gk. szert. Mátyásföld	1 táb. mu. szd.	Lőtér, építkezés, útépítés	3 hó	
17	Foe. szert. Újpest	1 táb. mu. szd.	Hajók partrahúzása és vízrebocsátása	2 hó	
18	Vas. és híd szert. Budapest	1 táb. mu. szd.	Anyagtárolás és karbahelyezés, építkezés	2 hó	
19	1 élelm. rakt. Budapest	1/2 táb. mu. szd.	Ki- és berakás, raktárrendezés	3 hó	
20	1. kieg. kir. Nagykáta	5 táb. mu. szd.	Utak rendbehozatala, levente lőterek építése	6 hó	
21	1. helyőrségi kórház Budapest	1 táb. mu. szakasz	Kertgazdasági munkálatokra	4 hó	

Géppel írt kimutatás. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 június 11

d—9—2. A d—9. alatt közölt irat 2. számú melléklete

M. kir. honvéd repülőtér építő csoport 2113. szám. kt.—1942.

2. sz. mell. az I. hdt. 20 462. eln. III. mozg. —1942. sz. felterjesztéséhez.

Zsidó munkásszázadok igénylése t.-ban

M. KIR. BUDAPESTI I. HONVÉD HADTEST PARANCSNOKSÁG

Budapest, 1942. évi június hó 2-án. *Budapest*

A f. évi május hó 27-én kelt 18 642. eln. III. mozg.—1942. számú rendelet értelmében:

Jelentem, hogy a Vkf. követelmények szerint a Rép.-nek az 1942. év folyamán *sürgősen* az alant felsorolt új állandó katonai repülőterek és „H" repülőterek elkészítéséhez, illetve korszerű nagyságra való kibővítéséhez és azok állandó karbantartásához 35 munkásszázadra van szüksége.

I. *Állandó repülőterek:*

1. Veszprém D. K. (Szentkirály-szabadja),
2. Sárospatak,
3. Zombor,
4. Nagyvárad,
5. Kolozsvár,
6. Kecskemét.

II. *„H" repülőterek:*

a) Erdélyben:

1. Lénárdfalva,
2. Misztótfalu,
3. Felsőújfalu,
4. Sülelmed,
5. Margitta,
6. Ákos,
7. Érkávás,
8. Szilágynagyfalu,
9. Lővér,
10. Görgény-oroszfalu,
11. Élesd,
12. Ditró,
13. Jád,
14. Alsózsuk.

b) Felvidéken:

1. Bustyaháza,
2. Huszt,
3. Bilke,
4. Ilonca,
5. Kerecke,
6. Munkács,
7. Korláthelmec,
8. Becsked.

Mivel a feltüntetett repülőtereken végzendő munkálatokat igen fontos honvédelmi érdekek kívánják, kérem a 35 munkásszázad kiutalását.

(olv. aláírás)

Géppel írt tisztázat. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

(75)

1942 július 17

e) A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének a d) alatt közölt tárgyban készített feljegyzése

KMOF. részéről:

A KMOF. a hdt.-ek igényléseit csökkentve a kbt. 11. oszt. és a III. Csf. Úr véleménye után döntés végett 330/Bbk. KMOF.—1942. sz. alatt a HM. Úr Önm.-hoz f. hó 13-án előterjesztette.[1]

1942. VII. 17.
(olv. aláírás)

Géppel írt feljegyzés, az illetékes parancsnok saját kezű aláírásával. — HIL. HM. eln. 1b.—1942—1—27 422.

Az iratot 1942. július 15-én iktatták a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjénél, majd a fenti feljegyzés elkészítése után az elnöki 1b. osztályhoz visszaküldték, ahol 1942. július 16-án irattárba helyezték.

[1] A Honvédelmi Minisztériumnak az ügyre vonatkozó döntését nem ismerjük.

FOTOKOPIÁK

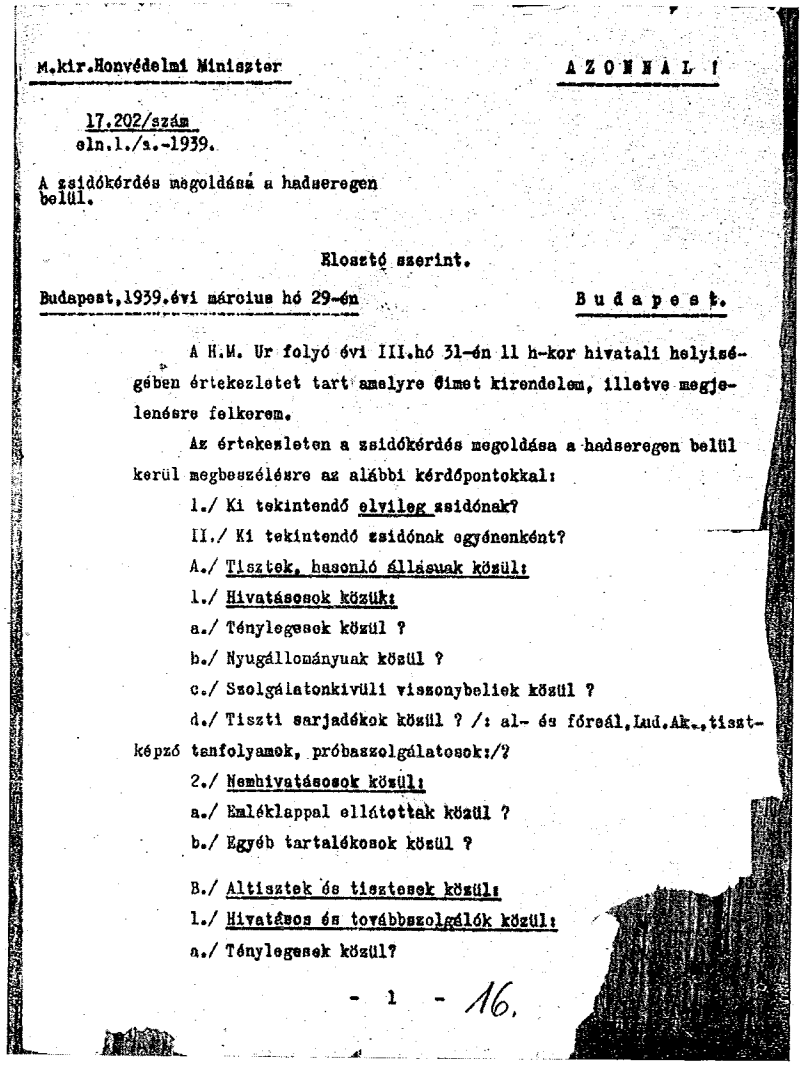

M.kir.Honvédelmi Miniszter AZONNAL!

17.202/szám
eln.I./a.-1939.

A zsidókérdés megoldása a hadseregen belül.

Elosztó szerint.

Budapest,1939.évi március hó 29-én Budapest.

A H.M. Ur folyó évi III.hó 31-én 11 h-kor hivatali helyiségében értekezletet tart amelyre Címet kirendelem, illetve megjelenésre felkerem.

Az értekezleten a zsidókérdés megoldása a hadseregen belül kerül megbeszélésre az alábbi kérdőpontokkal:

I./ Ki tekintendő elvileg zsidónak?

II./ Ki tekintendő zsidónak egyénenként?

A./ Tisztek, hasonló állásuak közül:

1./ Hivatásosok közük:

a./ Ténylegesek közül ?

b./ Nyugállományuak közül ?

c./ Szolgálatonkivüli viszonybeliek közül ?

d./ Tiszti sarjadékok közül ? /: al- és főreál,Lud.Ak.,tisztképző tanfolyamok, próbaszolgálatosok:/?

2./ Nemhivatásosok közül:

a./ Emléklappal ellátottak közül ?

b./ Egyéb tartalékosok közül ?

B./ Altisztek és tisztesek közül:

1./ Hivatásos és továbbszolgálók közül:

a./ Ténylegesek közül?

- 1 - 16.

I. Meghívó a zsidókérdésnek a hadseregen belüli megoldása tárgyában összehívott értekezletre (1/a. sz. irat, 3—4. old.)

Az 1939.április 5-i értekezleten katonaimrészről 13-an /:kfcsf., az 1/a, 1/b, 8., 9., 10., 13., kik., 1.vkf., 4.vkf.o.képviselői/, polgári részről 3-an /polg.csf. ~~és 2~~ polg.szem.o. és 15.o.vezető) ~~tisztv.~~/ vettek részt. Az értekezletet a kfcsf.ur vezette, a miniszter ur később érkezett. Az értekezlet tárgya:

I.Az időközben készült statisztikák ismertetése /csatolva/.

Ezek szerint a mozg.szükségletnél abszolut hiány van orvosokban /245/, g.tisztekben /436/, állatorvosokban /112/ és müszaki tisztviselőkben /146/. Ez a hiány az igazoló eljárás, valamint a szükséges felmentések következtében még nőni fog.

Jelentősége ezek közül csak az orvosi hiánynak van, azonban ez sem sulyos, mert a visszacsatolt területeket nem számitva az országon belül ma 10.715 orvos él, a hiány tehát pótolható lesz.

II. A honv.törvény életbelépésével évente kb.3.000 alkalmas zsidó ujoncra számithatunk. Mi történjék ezekkel?

Vkf.véleménye: Fegyveres szolgálatot teljesitsenek zárt osztagokban, keresztény tisztek psága alatt. Ne kerüljenek tehát kiméletes beosztásokba.

Hfp.véleménye: Leghatározottabban ellene van, hogy a harc célját a zsidóság számbeli apasztásával összefüggésbe hozzuk. A harc nem vágóhidra vezetés, a sikert minél kisebb veszteséggel kell elérni. Háboru aránylag ritkán

37.

II. A Honvédelmi Minisztériumban készült feljegyzés az április 5-i értekezletről (1/e. sz irat, 21—23. old.)

van, lehet, hogy egy egész emberöltőn át nincs. Ha a zsidót a hadseregbe bevesszük, alkalma nyilik igy évtizedeken át a mételyezésre. Éppen ezért a békeidőkre is kell gondolnunk. De továbbmenve oly emberektől, kiket a jogok nagy részétől megfosztunk, nehezen lehet megkivánni, hogy kötelezettségeiknek eleget tegyenek. Javaslata ennélfogva a zsidók kizárása a fegyveres szolgálat alól, beosztásuk az 1/a o.elgondolása szerinti munkásosztagokba, utóbbiak alkalmazása háboruban életveszéllyel járó feladatokra. Tehát zárt munkásosztagok!

Eln.vezetője véleménye: Szétszórt alkalmazás fegyveres szolgálatra. A jelenleg tekintetbe jövő 28 évfolyamban van összesen 36.400 zsidó, ezekből 1-1 alosztályra jut 8-10 fő, felügyeletük és ellenőrzésük megbizhatóan megoldható.

Hozzászólások a 3 véleményhez:

Polg.csf.: Fegyveres zárt osztagok alkalmazásánál megeshet, hogy kiválóak lesznek, ahogy van rá példa, hogy zsidó leventeosztagok kiválóak.

8.o.v.: Megtörténhet az is, hogy a keresztény pk-ot elteszik láb alól, véletlenül agyonlövik, vagy lábáról leveszik, esetleg szabotálnak.

A zárt ~~osztagok~~ munkásosztagok megalakitása mellett a jelenlévők közül hárman foglaltak állást. További hozzászólások:

Polg.csf.: Ennél a kérdésnél megakadunk az orvosok, gyógyszerészek és állatorvosok beosztását illetően. A törvény előirja ugyanis,kit hol

38.

II. A Honvédelmi Minisztériumban készült feljegyzés az április 5-i értekezletről (1/e. sz. irat, 21—23. old.)

kell alkalmazni, ezeket tehát munkásosztagokba tenni nem lehet. A zsidó orvos ennélfogva orvosi szolgálatot fog ellátni mindig, már pedig nem látszik célszerünek elkeseredett emberekre sebesülteket és betegeket rábizni. A német minta /teljes mentesités a kat.szolgálat alól/ nálunk nem követhető, mert esetleg keresztények fognak áttérni a zsidó vallásra, hogy ne kelljen szolgálniok. Legjobbnak tartja a csapatokra való felosztást és a rendfokozat elérésének meggátlását. Az ilyen szolgálat nem lesz élvezet számukra.

Miniszter ur: Ne eresszük őket oly helyre, ahol árthatnak s zárjuk el őket az előléptetéstől.

13.o.v.: Birói gyakorlata folyamán nem tud olyan esetről, hogy zsidók nagyobbarányu kötelességmulasztást követtek volna el. Ha eltiltjuk őket a honv.kötelezettségek teljesitésétől, a keresztények ebbe nem fognak beletörődni, mert igazságtalan. Szintén a szétszórt fegyveres szolgálat mellett van.

4.vkf.o.v.: A zsidót destruáló tevékenységében nem lehet megfogni. Kétségtelen azonban, hogy háboruban destruálni fog. Át fognak szökni az ellenséghez, árulók lesznek, tehát fegyveres szolgálatra ne alkalmazzuk őket.

Polg.csf.: Általános nemzeti szempontok is kivánják a fegyveres szolgálatot. Háboruban a keresztények elesnek, a zsidók pedig meg fognak maradni, ha nem kivánunk fegyveres szolgálatot.

Miniszter ur: Betegségek is okoznak veszteségeket, A munkásosztagokban el nem helyezhetők számára internáló táborokat kell felállitani sulyosbitott

38.

II. A Honvédelmi Minisztériumban készült feljegyzés az április 5-i értekezletről (1/e. sz. irat, 21—23. old.)

10.Az Előterjesztés II.fej.C.1.d/pontját illetően felveti az osztály azt a még eldöntetlen kérdést,hogy a Ludovika Akadémia utólsó évfolyamát végzőkkel szemben mi legyen az eljárás.Ezek felavatás helyett fogyatékba vétetnének akkor is,ha a zsidótörvény rendelkezése szerint különben nem tekintendők zsidóknak,hanem csak a felállitott szigorubb mérték szerinti zsidók? Erre a kérdésre - az osztály nézete szerint-az Előterjesztésben feltétlenül ki kellenetérni.

11./Az Előterjesztés II.fej.C.pontja a hivatásos állományból származó nyugállományu és szkv.tisztekkel általában véve nem foglalkozik, ezek közül csak a tiszteletdijasokat=emliti meg.

B.

Az Előterjesztéshez való hozzásóláson kivül az osztály még a P.d.-ra vonatkozóan megemliteni szükségesnek tartja a következőket.

1./ A P.d.több helyen a zsidókkal szemben a " turáni" kifejezést használja.Ez félreértésekre adhat alkalmat.

2./ A zsidóknak minősülő tartalékos tisztek-nek a tiszti rendfokozatból való elbocsátására /:1.P.d.13.oldalán:/ a 15.osztály jogalapot megjelölni nem tud.Különben is a Miniszter Ur Önagyméltósága az értekezleten elfoglalt álláspontja szerint ezek maradnak tartalékos tisztek,csak beosztásuk tekintetében lesz különleges intézü kedés.

-5-

46.

III. A Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztályának véleménye az 1/e—1. alatt közölt előterjesztéssel kapcsolatban (1/e—2. sz. irat, 37—38. old.)

M.kir.honvédelmi miniszter.

19.001/eln.1/a.-1939.

MINISZTERTANÁCSI ELŐTERJESZTÉS

a kötelező munkaszolgálat megszervezésének alapelveiről.

I./ ÁLTALÁBAN.

A kötelező munkaszolgálat megszervezésének alapját az 1939.évi II.t.c. 230., valamint 87-94. §§-ai képezik.

A 230.§. szerint a 21-24 éves katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozott magyar állampolgár ifjakat egy izben három hónapot meg nem haladó időtartamra terjedő,munkatáborokban teljesitendő munkaszolgálati kötelezettség terheli.

A 87.-94.§§-ok szerint béke idején a 14-42 éves katonai szolgálatra alkalmas és nem alkalmas férfiakat,valamint a 16-42 éves nőket,a honvédelmi munkához szükséges különös ismereteket vagy gyakorlatot igénylő szolgálatokra való előkészités céljából,egy izben három hetet meg nem haladó tartamu kiképzésre és ezen felül évenként egy hetet meg nem haladó tartamu gyakorlatra lehet kötelezni testi és szellemi képességüknek megfelelően.

Honvédelmi érdekek nélkülözhetetlenné teszik,hogy a munkaszolgálat megszervezését elsősorban az országmozgósitás /:OM.:/ szükségleteinek lehető legmesszebbmenő kielégitésére alapozzuk.

A munkaszolgálat megfelelő megszervezése mellett ugyanis tág lehetőség nyilik arra,hogy annak keretében a hadiszolgálatra alkalmatlanok át- és továbbképzése utján az országmozgósitás

4.

IV. A honvédelmi miniszter előterjesztése a Minisztertanácshoz a kötelező munkaszolgálat megszervezésének alapelveiről (2/b—1. sz. irat, 52. old.)

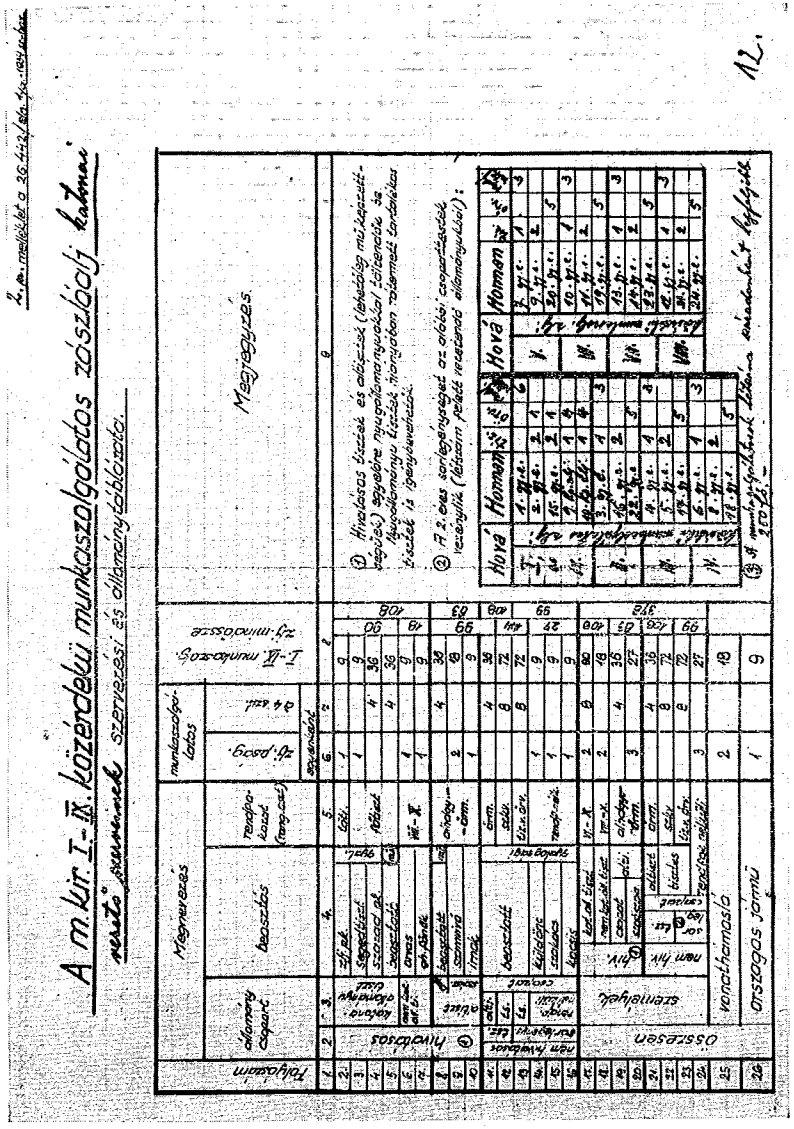

V. A 3/a. sz. alatt közölt irat 2. sz. melléklete:
Az I—IX. sz. közérdekü munkaszolgálatos zászlóaljak katonai vezető szerveinek szervezési és állománytáblázata (3/a. sz. irat, 76. old.)

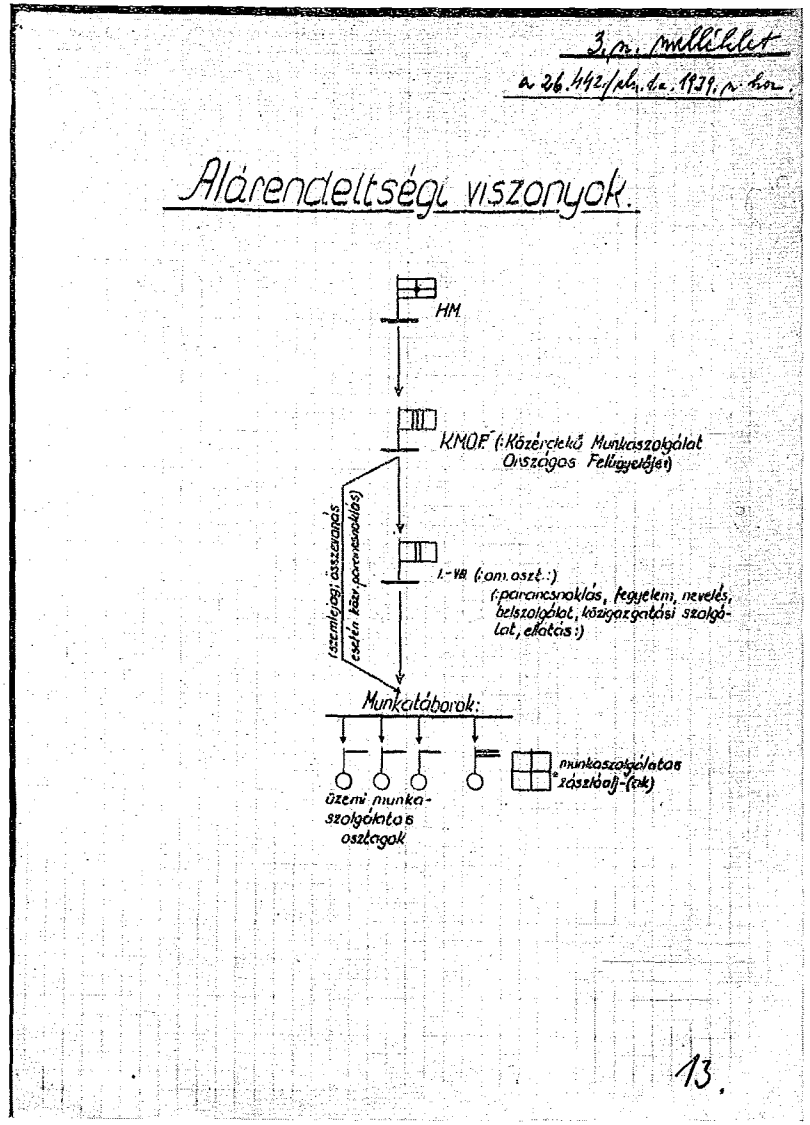

VI. A 3/a. sz. irat 3. sz. melléklete:
Az I—IX. sz. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak alárendeltségi viszonyát feltüntető táblázat (3/a. sz. irat, 76. old.)

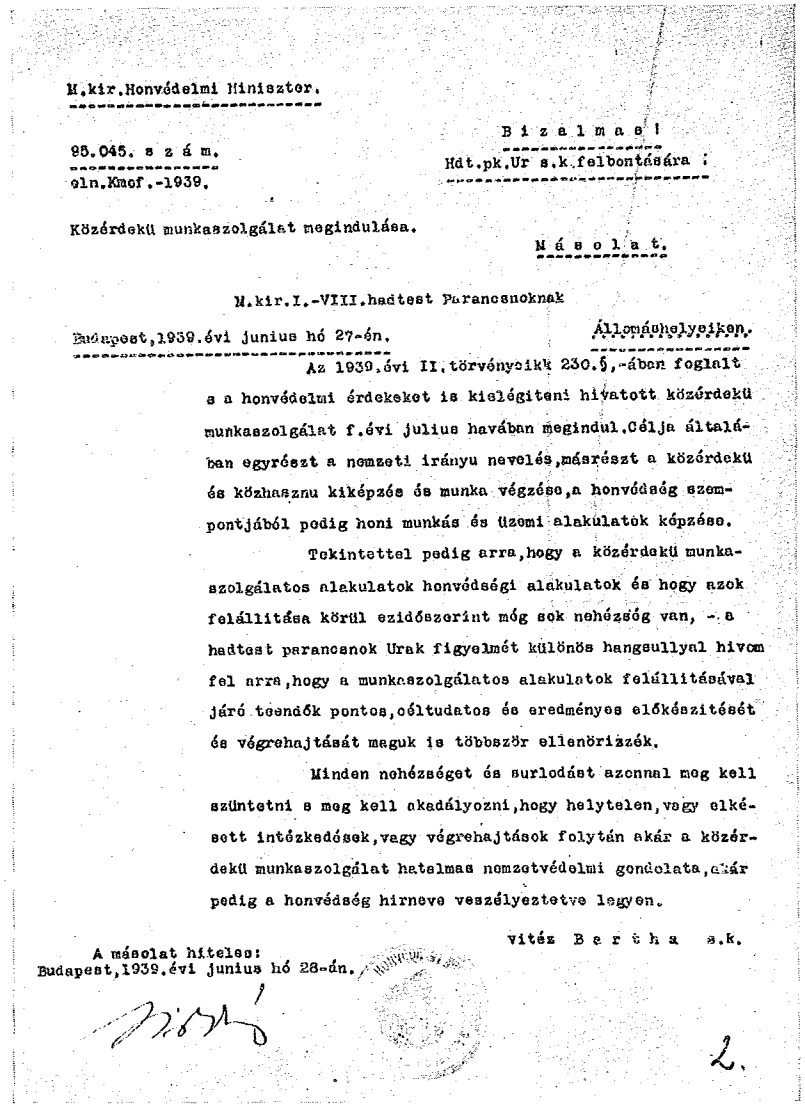

M.kir.Honvédelmi Miniszter.

95.045. s z á m.
eln.Kmof.-1939.

B i z a l m a s !
Hdt.pk.Ur s.k.felbontására !

Közérdekű munkaszolgálat megindulása.

M á s o l a t.

M.kir.I.-VIII.hadtest Parancsnoknak

Budapest,1939.évi junius hó 27-én.

Állomáshelyeiken.

Az 1939.évi II.törvénycikk 230.§,-ában foglalt s a honvédelmi érdekeket is kielégiteni hivatott közérdekü munkaszolgálat f.évi julius havában megindul.Célja általában egyrészt a nemzeti irányu nevelés,másrészt a közérdekü és közhasznu kiképzés és munka végzése,a honvédség szempontjából pedig honi munkás és üzemi alakulatok képzése.

Tekintettel pedig arra,hogy a közérdekü munkaszolgálatos alakulatok honvédségi alakulatok és hogy azok felállitása körül ezidőszerint még sok nehézség van, - a hadtest parancsnok Urak figyelmét különös hangsullyal hivom fel arra,hogy a munkaszolgálatos alakulatok felállitásával járó teendők pontos,céltudatos és eredményes előkészitését és végrehajtását maguk is többször ellenörizzék.

Minden nehézséget és surlodást azonnal meg kell szüntetni s meg kell akadályozni,hogy helytelen,vagy elkésett intézkedések,vagy végrehajtások folytán akár a közérdekü munkaszolgálat hatalmas nemzetvédelmi gondolata,akár pedig a honvédség hirneve veszélyeztetve legyen.

vitéz B e r t h a s.k.

A másolat hiteles:
Budapest,1939.évi junius hó 28-án.

2.

VII. A honvédelmi miniszternek a közérdekű munkaszolgálat megindulása tárgyában a hadtestparancsnokok részére kiadott rendelete (7. sz. irat, 89—90. old.)

M.kir.Közérdekü Munkaszolgálat Országos Felügyelője. 1.sz.melléklet a 95.170/eln.Kmof.1939.sz.-hoz.

Létszámkimutatás.

			I.	IX.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen
			Zászlóalj									
Hány embernek kellett volna bevonulni			kb.1000	986	474	712	735	767	1144	604	492	kb. 6913
Bevonult	julius hó 14-én		.	.	3	.	131	.	.	.	.	334
	julius hó 15-én		896	565	376	484	561	437	1014	520	442	5295
	julius hó 16-án		.	36	5	132	4	7	.	23	2	209
	julius hó 17-én.		41	41	6	26	.	11	2	.	1	133
	julius hó 18-án.		3	33	3	16	2	17	6	.	.	80
	julius hó 19-én.		5	26	1	2	3	15	2	4	.	58
	julius hó 20-án.		1	12	1	2	.	19	3	.	.	38
	julius 14-től -julius 20-ig összesen		946	713	395	662	701	506	1025	552	445	5945
Az összes bevonultak osztályozása "Munkaszolgálatra"	100 %-osan	"alkalmas"	421	149	233	291	161	208	190	114	170	1937
	75 %-osan		183	153	83	81	160	61	208	113	84	1126
	50 %-osan		126	218	34	105	157	63	222	121	64	1110
	25 %-osan		80	72	14	105	109	77	217	120	30	824
	100-25 %-osan összesen s ez volt a julius 20.-i tényleges létszám:		810	592	364	582	587	409	837	468	348	4997
	jelenleg	"alkalmatlan"	51	44	1	31	53	33	38	19	76	346
	végleg		85	77	30	49	26	64	94	65	6	496
Halasztást kapott későbbi időre			.	.	.	.	35	.	56	.	15	106
A julius hó 20-i létszámból legalább érettségivel bir			51	103	14	23	26	17	37	10	3	284

VIII. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője által készített létszámkimutatás a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakról (10. sz. irat, 99. old.)

...... közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj parancsnokság.

............szám.

sgt. - 19.....

Kivonat

a fenti zlj. 19...... évi közérdekű munkaszolgálatosok névjegyzékéből

Családi és utónév	Azonossági szám	Alkalmassági fok	Születési		Atyja családi és utó neve szülőanyja leánykori családi és utóneve	Állandó "lakóhely	Bevonult közérdekű munkaszolgálatra		A táborban milyen kiképzést nyert és milyen fokban	Üzemi kiképzést nyert				Elbocsájtás idő pontja és oka	Megjegyzés
			év, hó, nap	hely, járás, megye, ország			év, hó, nap	táborba		hol (üzemben és telep helyén)	milyen beosztásban	mettől — meddig	milyent és milyen fokban		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16

HM. 14'om. I. b. — 1939. sz. r. 2. sz. minta.

Tezsnay nyomda k. t. t. Budapest

......................19......évi......................hó......-n.

.... községi / városi / kerületi népmozgalmi nyilvántartónak ....(aláírás)

a......................kiegészítő paság utján

Láttam! Az összeírási névjegyzék (állítási lajstrom)..........fsz alatt előjegyeztem.

....
kieg. paság.

K. M. névjegyzék kivonat.

IX. 2. sz. minta a közérdekű munkaszolgálatosokról készítendő névjegyzékhez (11. sz. irat, 100. old.)

..... **közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljparancsnokság.**

..... *szám*

sgt. ..... *19*.....

Igazolvány

..... *részére*

(azonossági száma: ....., *született 19*.....*évi* ..... *hó*.....*n,*

..... *(község) (város) n* ..... *járásban* .....

vármegyében, szülőanyja leánykori családi és utóneve: ..... *)*

aki az **1939. évi II. t. c. 230. §. alapján közérdekű munkaszolgálatot** *teljesített*

19..... *évi* ..... *hó* .....*-től, 19*..... *évi* ..... *hó*.....*-ig*

.....*táborban, hol*

..... *kiképzésben részesült, továbbá*

19..... *évi* ..... *hó* .....*-től, 19*..... *évi* ..... *hó* .....*-ig*

.....*üzemben, hol*

..... *kiképzésben részesült*

.....*n. 19*..... *évi*..... *hó* ..... *n.*

P. H.

.....

aláírás.

Ezt az igazolványt tulajdonosa gondosan őrizze meg!

6.

HM. 14/om. 1. b. — 1939. sz. r. 3. sz. minta. Turcsány nyomda kft. Budapest. — 5703 K. M. igazolvány.

X. 3. sz. minta a közérdekű munkaszolgálat teljesítéséről kiadandó igazoláshoz (11. sz. irat, 101. old.)

1.

VKF. ibn. 1.1940. 3494.

1. sztva sellőkiet a 90.190/eln.Szof.-1940.sz.rendelethen.

(1)

Kimutatás.

alkmas.sáztlálják munkatáborokba való kihelyezésérő 1940.évi április 15- junius 25-ig.

Folyószám.	Kmsz. alj.	Kmsz. szd.	Kihelyezés és munkahelye.	Alhelyezést biztosítja.	Kihelyezés időtartama.	Munkaki munka leírása.	Munkaki munka - tevékenő.	Munkaki munka ellenőrzésére hivatott.	Rendelkezésre álló kültbé - gek. Pengő.	Megjegyzés
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1.	I.	négy	Pilisczaba kémiai gyakorlótér.	I.hát.pság. Pilisczaba táborban.	IV.15- VI.25.	Utépítés a kémiai gyakorló téren.	I.hát.pság.intéskedése szerint.	I.hát.pság.	49.000	egy csd.IV.15-IV.27-ig Brenten, a Dolyni János sz.akadémiában elvégzendő munkákra az akadémia pság-hoz vezényleadó. Költségeket az akadémia pság. fedezi.
2.		kettő	Hajnáskár tábor	III.hát.pság. Hajnáskár táborban.	IV.15- VI.25.	Utépítés a vasutállomástól "0" pontra.	H.T.I.intéskedése szerint.	H.T.I.	H.T.I. fedezi.	
3.	II.	egy	Balcsan - Szabadi	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
4.		egy	a./ Szigetvár b./ Tolna	IV.hát.pság. Szigetvárom és Tolnán.	IV.15- VI.25.	a./Utépítés bedegezése b./Kőburkolás a intéskedése szerint.	IV.hát.pság.intéskedése szerint.	IV.hát.pság.	a./ 18.522 b./ 2.000	
5.	III.	négy	[illegible]	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
6.	IV.	négy	[illegible]	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
7.	V.	négy	Técső	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
8.		egy		Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
9.		egy		Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
10.	VI.	egy	Kecskemét	V.hát.pság. Kecskeméten	IV.15- VI.25.	Utépítés a Budapest - Iszaki wörtről a lőszerraktárban.	V.hát.pság.intéskedése szerint.	V.hát.pság.	22.500	
11.		-egy	Kalló	Polg.mesteri hivatal Kalló	IV.15- VI.25.	Vertántolop feltöltése.	Szegedi állampitészeti hivatal.	Szof.		
12.	VII.	négy	Técső	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
13.	VIII.	négy	[illegible]	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						
14.	IX.	négy	Kőszőbb, Klausura Ajtalatos.	Kőszőbb kiadandó intéskedés szerint.						

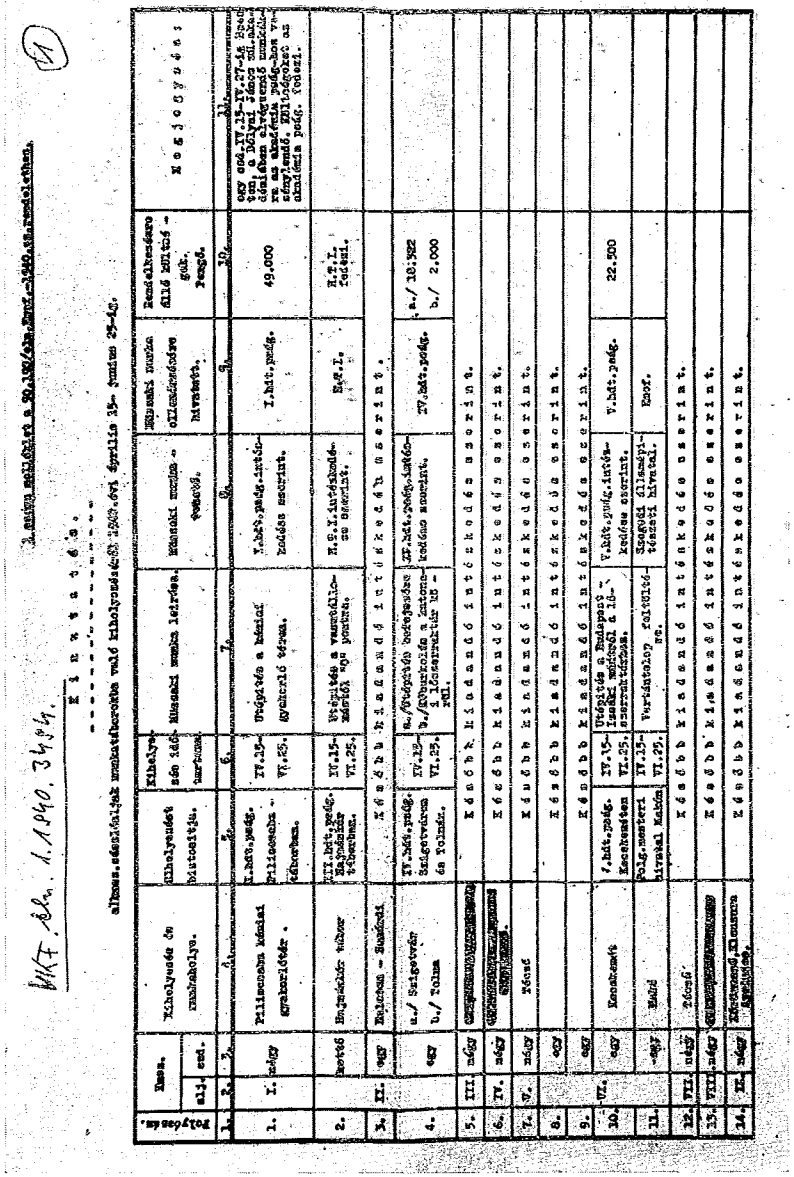

XI. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének kimutatása munkaszolgálatosoknak munkatáborokba való kihelyezéséről — 1940. április 15—június 25-ig (16. sz. irat, 126. old.)

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

felvétetett 1940. julius hó 9-én a zsidófaju tisztoknek honvédelmi alkalmazása tárgyában.

Jelen vannak:

Győrffy-Bengyel Sándor altbgy. H.M. kat. főcsop. főnök, mint elnök,
vitéz Barabás Emil altbgy. H.M. I. csf.,
vitéz Németh Imre tbk., H.M. elnökség vezetője,
vitéz Hindy Iván ezredes Vkf. ftü. sv.,
vitéz Bardócsy Ferencz vk. alezredes H.M. 8. osztályvezető,
Nagyőszy Miklós vk. alezredes H.M. 1.b. osztályvezető,
Dr. Bán Mihály vk. őrnagy 1. vkf. osztály,
Dr. Blánár Zoltán min. tanácsos H.M. 18. osztályvezető,
Dr. Rényi Árpád min. tanácsos 18. osztály vezető h. és
Dr. vitéz Zomorjay Ödön min. titkár.

A H.M. Kfcsf. megnyitja az értekezletet.

A H.M. 1./b. osztályvezető ismerteti a zsidótisztek helyzetét a hadseregben. E szerint a zsidó

orvosok,
állatorvosok,
gyógyszerészek és
mérnökök

az országos hiányra való tekintettel polgári képesitésüknek megfelelő beosztást kapnak, ezonban önálló beosztást, parancsnoki, főnöki, stb. helyet nem tölthetnek be.

A zsidótisztekből – akik az előbb emlitettek kivételével mind a kieg. psg-ok állományában vannak – és a csapatnál beosztást nem nyert legénységből a H.M. mozgósitási határozványok III. fejezet 3. pont d./ alpontja szerint különleges munkásszázadokat kell alakitani.

Ez az ideiglenes rendezés a jelenlegi mozgósitással kapcsolatban sürgősen rendezést kiván, mert az előkészületek mérvéhez képest a 12.500/M.1.b.-1940. sz. rendelettel az összes zsidó különleges munkásszázadok hadiállományra való emelését a H.M. már elrendelte.

A kérdés megoldására az 1./b. osztály vezető három javaslatot terjeszt elő.

1./ A zsidó tisztek bocsájtassanak el rendfokozatukból és igy osztassanak be a különleges zsidó munkás századokba. A század parancsnok és törzse magyar faju. Alkalmazás a csapat körletben.

3.

XII. A zsidónak tekintendő tisztek honvédelmi alkalmazását tárgyaló értekezlet jegyzőkönyve (20. sz. irat, 137—138. old.)

P.d.:
Távb. meghivásra az oszt. képviselője /Pacor szds./ résztvett VII.17-én az I. csf. urnál a klgs./zsidó/ munkásszázadok ügyében tartott értekezleten.

Az 1./b. ov. ur előadta, hogy jelenleg már kb. 60 ilyen szd. áll. és fokozatosan el fogják érni a 90-100 szd-ot.

Ezekből igényel:
a 7.m. vkf. oszt.: 15 szd-ot a Kárpátaljai fakitermelés, utépités és egyéb honv. érdekü munkára,
7 szd-ot a VII. hdt. igénylésére,
16 szd-ot a hdm. terület berendezésére,
a Kmof.: 4 szd-ot utépitésre Okulá-ra,
a 7.k. oszt. 2 szd-ot Szentendrére lakt. épitésre.

A 11. oszt. és Máv. még ezután fog igényelni.

A Füm-nek nincsen szüksége már ilyenekre, mert jelentés /1./b. om./ szerint már nem arató munkaerő hiány, hanem már helyenként mezőgazdasági munkanélküliek vannak.

Az értekezleten a 7./m. és 1./b. ov. urak jelentették, hogy az alakulatok anyagi ellátása /ruha, evőcsésze, főzési lehetőség, pokróc, szerszám/ nincsen kellően megalapozva, ami alkalmazásukat megnehezíti. A III. csf. képviselője jelentette /Demeter vk. szds./, hogy sem evőcsészét, főzési berendezést, sem ruhát és pokrócot adni nem tudnak, mert még a rendes mu. szd-oknak sincsen.

Miután ezt a zsidó kérdést egyszer el kell intéznünk, felvilágositást kérünk a III. csf-ségtől, hogy 100 klgs./zsidó/ munkásszd-ot számitva á 200 fő állománnyal /20.000 fő/, ~~akkor~~ milyen időponttal lehetne ezek részére a legszükségesebb ruhát /természetesen az alakulatoknál elhasznált ruhára gondolunk, melyet pótolni kellene, hogy kieséseink ne legyenek/ evőcsészét, kulacsot, 1 kenyér, vagy hátizsákot és szerszámot biztositani.

Ha ezt a lehetőséget biztositani tudjuk, akkor a szóbanforgó szd-ok megfelelő alkalmazásáról az 1. vkf. oszt. gondoskodni fog!

Átteszem: a III. csoportfőnökségnek.
VII.18.

XIII. A Vezérkari Főnökség 1. osztálya referensének feljegyzése a különleges zsidó munkásszázadok felállítása és felhasználása ügyében (21/a. sz. irat, 142—143. old.)

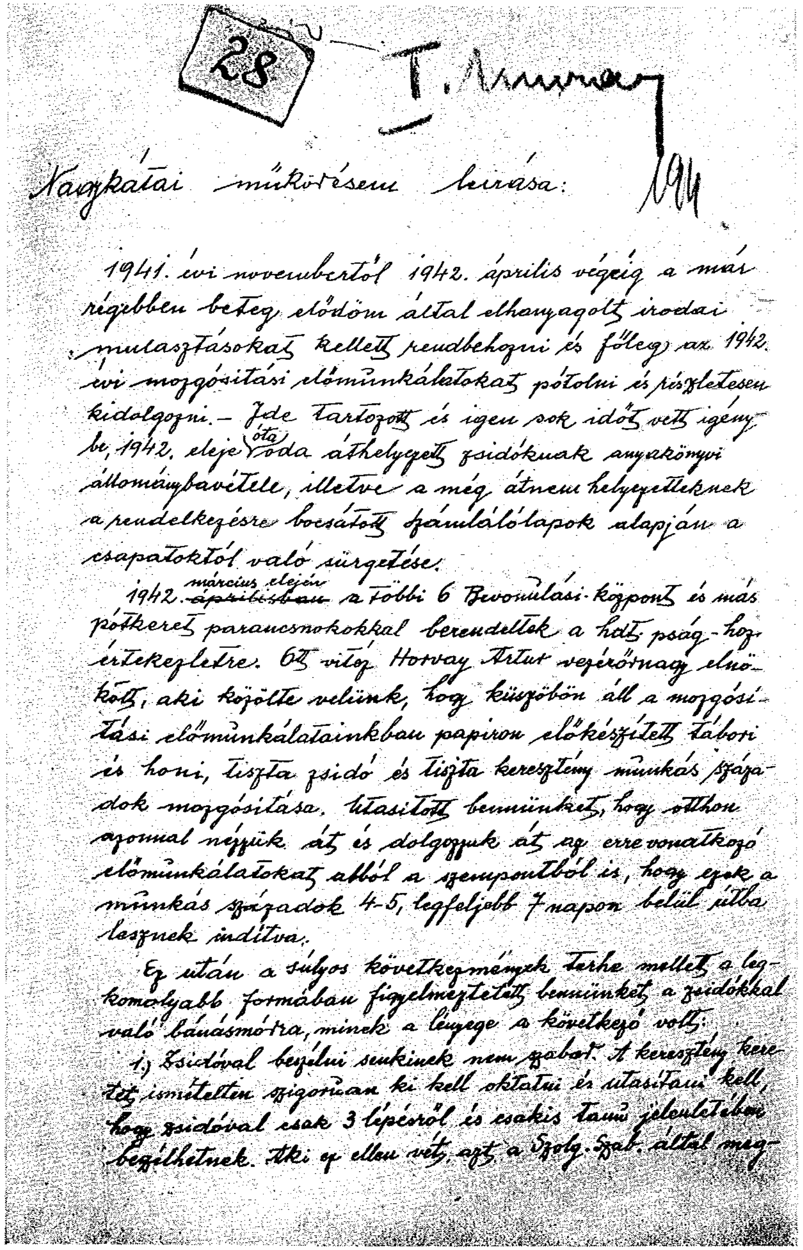

28

Nagykátai működésem leírása: 1944

1941. évi novembertől 1942. április végéig a már régebben beteg elődöm által elhanyagolt irodai mulasztásokat kellett rendbehozni és főleg az 1942. évi mozgósítási előmunkálatokat pótolni és részletesen kidolgozni. – Ide tartozott és igen sok időt vett igénybe, 1942. eleje óta oda áthelyezett zsidóknak anyakönyvi állományba vétele, illetve a még át nem helyezetteknek a rendelkezésre bocsátott számlálólapok alapján a csapatoktól való sürgetése.

1942. március elején a többi 6 Bevonulási Központ és más pótkeret parancsnokokkal berendeltek a hdt. pság-hoz értekezletre. Ott vitéz Horvay Artur vezérőrnagy elnökölt, aki közölte velünk, hogy küszöbön áll a mozgósítási előmunkálatainkban papiron előkészített tábori és honi, tiszta zsidó és tiszta keresztény munkás századok mozgósítása. Utasított bennünket, hogy otthon azonnal nézzük át és dolgozzuk át az erre vonatkozó előmunkálatokat abból a szempontból is, hogy ezek a munkás századok 4-5, legfeljebb 7 napon belül útba legyenek indítva.

Ez után a súlyos következmények terhe mellett a legkomolyabb formában figyelmeztetett bennünket, a zsidókkal való bánásmódra, minek a lényege a következő volt:

1.) Zsidóval beszélni senkinek nem szabad. A keresztény keretet ismételten szigorúan ki kell oktatni és utasítani kell, hogy zsidóval csak 3 lépésről és csakis tanú jelenlétében beszélhetnek. Aki ez ellen vét, azt a Szolg. Szab. által meg-

XIV. Muray Lipót vallomása nagykátai működéséről
(22. sz. irat, 155—156. old)

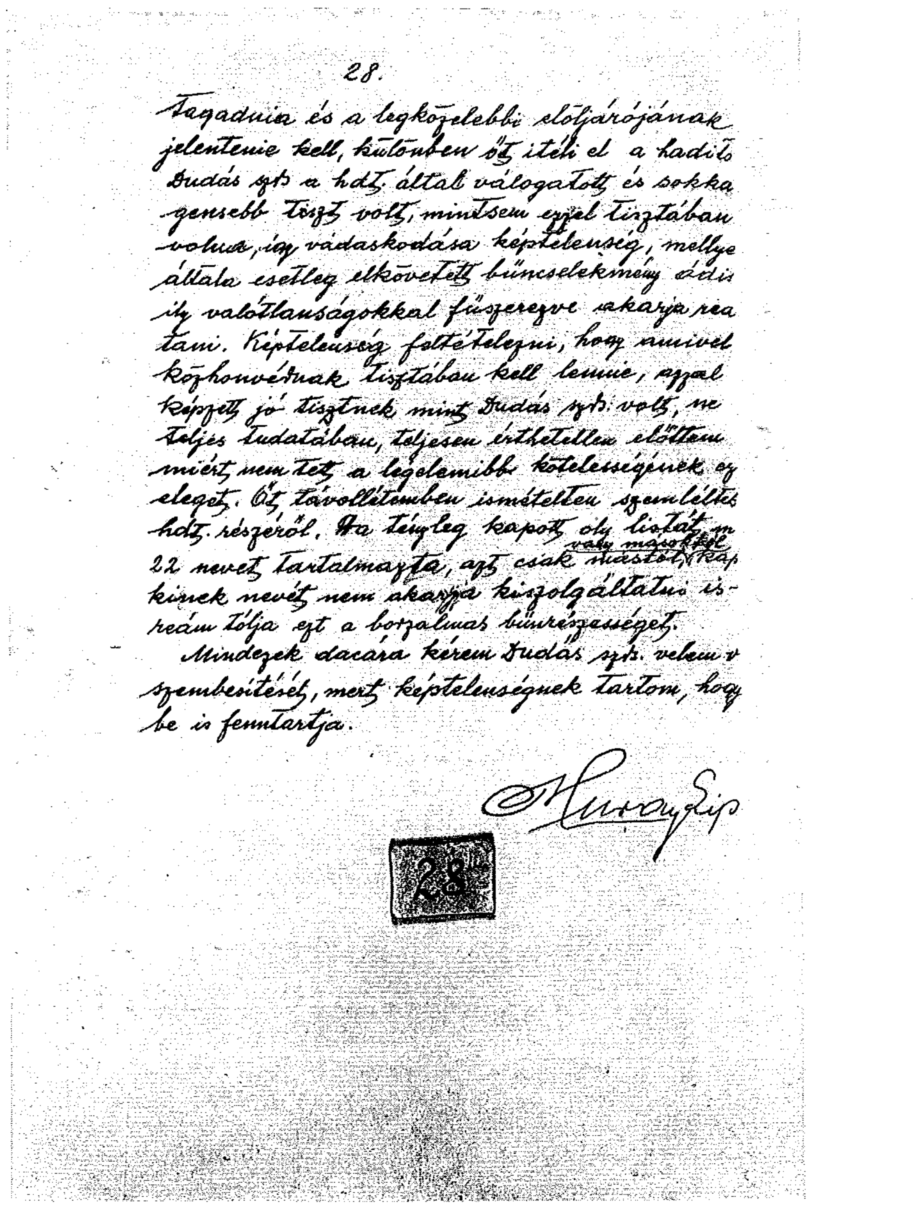

28.

tagadnia és a legközelebbi elöljárójának jelentenie kell, különben őt ítéli el a hadit. Dudás szds a hdt. által válogatott és sokkal gyengébb tiszt volt, mintsem egyéb tisztában volna, így vádaskodása képtelenség, mellyel általa esetleg elkövetett bűncselekmény ádáz ily valótlanságokkal fűszerezve akarja rea tani. Képtelenség feltételezni, hogy amivel közhonvédnak tisztában kell lennie, azzal képzett jó tisztnek mint Dudás szds. volt, ne teljes tudatában, teljesen érthetetlen előttem miért nem tett a legelemibb kötelességének eleget. Ott távollétemben ismételten szemlélték hdt. részéről. Ha tényleg kapott oly listát, mely 22 nevet tartalmazta, azt csak mástól vagy másoktól kaphatta, kinek nevét nem akarja kiszolgáltatni is reám tolja ezt a borzalmas bűnrészességet.

Mindezek dacára kérem Dudás szds. velem való szembesítését, mert képtelenségnek tartom, hogy be is fenntartja.

Muray Lipót

28

XV. Muray Lipót vallomása nagykátai működéséről
(22. sz. irat, 173—174. old)

Pro domo:

A f.évi 507.706/10.-1940.sz.rendelet ugy intézkedett, hogy az összes nt.állományu zsidókat a Kmsz.zlj-akhöz kell áthelyezni. E rendelet a tervezett M.felhasználásnak megfelelően kiegészitésre és helyesbitésre szorul.

K i a d v á n y:

1./ I.-IX., Gys.hdt./h.ker./pság.
2./ 1.-3.hds.pság.
3./ Közp.szervek (1. sz. elosztó szerint)

3115/38

1.-2./ Hughes.
3./ Irásban.

F.évi 507.706/10.-1940.számu rendeletem kapcsán /e rendeletemet csak az I.-VIII.hdt./h.ker./ pság-ok kapták/ a nt.viszonybeli zsidók állománytestéül az alábbi alakulatokat jelölöm ki:

1./ a 42 éves és ennél fiatalabb zsidó tisztek és leg.részére a Kmsz.zlj-akat,

2./ a 43 éves és ennél idősebb zsidó tisztek és leg.részére a honi vegyes mu.szd-okat felállitó kieg.kir-eket,

3./ a megbizhatatlan /b.jelzésü/ zsidók részére a klgs.mu.szd-okat felállitó kieg.kir-eket,

4./ az összes tiszti és leg.állományu zsidó orvosok és gyógyszerészek részére a helyőrségi kórh-akat,

5./ az összes tiszti és leg.állományu zsidó állatorvosok részére a fog.von. oszt-okat,

6./ az összes tiszti és leg.állományu zsidó mérnökök részére az utászzlj-akat,

7./ az összes leg.állományu zsidó gk.vezetők részére a gk.von.oszt-okat /illetőleg azok állománytesteit: a közp. gk.von.oszt.és fog.von.oszt-okat/.

A hdt.pság-ok gondoskodjanak a fentieknek megfelelő állományrendezésről. Az igy megalakitott állományok felhasz-

2.

XVI. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1b. osztályának rendelete a hadtestparancsnokságokhoz a nemtényleges állományú zsidóknak közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakhoz való áthelyezéséről (34. sz. irat, 234—235. old.)

zsidóság az ország területén szabadmozgást élvez, a zsidó ügynökök, kereskedősegédek, munkaadók, felügyelők részéről ez a veszély fenn fog állani. Különösen fel kel világositani azokat a leányokat, akik zsidónál házicselédnek szegődnek el. A fentiek bizalmas ellenőrzésére a csendőrőrs parancsnokságokat is felhivtam azzal, hogy a tettenért, vagy a cselekmény szándékával alaposan gyanusitható zsidó munkaszolgálatost katonai parancsnokságánál, a polgári egyént, valamint az ilyen nőket az elsőfoku rendőrhatósághoz állitsák elő és titkos kéjelgésért jelentsék fel.

A fent előadottak alapján és a hozzám beérkezett jelentésekre utalással tisztelettel kérem Nagyméltóságodat méltóztassék odahatni, hogy a felvetett nagyhorderejü kérdés törvény, vagy kormányhatósági rendelettel oly módon szabályoztassék, hogy a bünüldöző hatóságok kezébe elrettentőhatásu megtorló eszköz, - visszaesés esetén a sterilizálás elrendelése lehetővé legyen téve.

Budapest, 1940.november hó 5.-én

Endre
alispán.

XVII. Endre László előterjesztése a zsidó munkaszolgálatosok erkölcsi magatartásának ellenőrzéséről (36/a. sz. irat, 238—239. old.)

Magyarország területére nem térhet vissza. Ezzel az intézkedéssel is kifejezést adtak ama törekvésüknek, hogy a magyar zsidóságot minél jobban meggyengítsék, sőt annak jó részét minél biztosabban megsemmisítsék.

Az előadottakból világosan megállapítható, hogy a keleti arcvonalon alkalmazott zsidó munkásalakulatok nagy veszteségeinek, ezer és ezer zsidó pusztulásának, megnyomorodásának első sorban és jórészt azok az intézkedések voltak az előidézői, melyeket a német vezetés kiadott és amelyeknek végrehajtását a magyar parancsnokságoktól nemcsak alkalmazásuk, hanem az élelmezés terén is, még a visszavonulás alatt is megkövetelt. A sok magyar zsidó munkaszolgálatos pusztulásáért a felelősség kétségtelenül elsősorban náci német vezetést terheli.

Pilisczsaba, 1957. október 31. Nagy Vilmos

Nagy Vilmos sk.

ny.honvédelmi miniszter

2 mell.

XVIII. Nagybaczoni Nagy Vilmos, volt honvédelmi miniszter visszaemlékezése (41. sz. irat, 281. old.)

II.

tukból elbocsátani és ezzel minden zsidót vagy zsidónak nem tekintendő félvér egyforma elbánás alá esne és nem lenne mód arra, hogy kivételezettek a honvédség, avagy honvédelmi szolgálat terén más-más elbírálás alá essenek.

Összefoglalva tehát az ezen ügyben adott véleményemet a zsidótörvénynek a honvédségen belül való megnyugtató végrehajtását csak ugy tudjuk biztositani, ha a totális megoldást tartjuk szem előtt és ezért javaslom az összes zsidóknak és zsidóknak nem tekintendő félvéreknek kivétel nélküli elbocsátását rendfokozatukból!

vkf.fhü.oszt.vezető.

10.

XIX. A Vezérkari Főnökség fegyelmi-becsületügyi osztálya vezetőjének feljegyzése a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású paragrafusáról (42. sz. irat, 290. old.)

H.M. 1941. 1. tétel. eln. III. csfség.
30.934 (2932) alapsz.

M.kir.honvéd vezérkar főnöke.

5 1 0 4.szám.
eln.1.vkf.1941.

(7)

A z o n n a l !

Vegyes mu.szd-ok ellátása sárga karszallaggal.

M.kir.honvédelmi miniszter urnak
/:III.Csfség.utján:/

Budapest,1941.évi május hó 7-én. B u d a p e s t . -

A visszacsatolt Délvidék egyik honvédségi szerve az alábbi jelentést,illetve kérelmet terjesztette fel:

"Kérem a vegyes mu.szd-okhoz beosztottaknál a nemzeti szinü karszallag viseletét megszüntetni és őket valamely más lehetőleg/:sárga karszallag:/ megkülönböztető jelvénynyel ellátni.Jelentem,hogy a felszabadult területek keresztény magyar közönségében osztatlan visszatetszést keltett és ennek kifejezést is adott,hogy nekik a magyarságot,magyar nemzetet jelentő és régen várt nemzeti szineinket a zsidó mu.szd-okhoz tartozók karján kellett viszontlátniok.Nem közönbös az sem,hogy a német hds.itt sürün közlekedő tagjai,akik még az ideiglenesen megszállott területeken is a zsidóság megbélyegző megjelöléséhez vannak szokva,nálunk éppen a zsidó alakulatoknál lássák nemzeti szineinket és ebből a zsidósággal szembeni felfogásunkról és nemzeti szimbólumaink megbecsüléséről teljesen hamis képet szerezzenek.Végül jelentem,hogy a multban vasuti személyzetünk fenti okokból vonakodott a nekik előirt nemzetiszinü karszallagot viselni,mert joggal tartottak attól,hogy zsidó mu.szd-okhoz tartozókkal tévesztik öket össze."

Felkérem Nagyméltóságodat olyan irányu sürgős intézkedés szives kiadására,hogy tábori és honi vegyes mu.szd-ok,továbbá a Kmsz.zlj-ak zsidó szd-ainak zsidó tagjai sárga karszallaggal láttassanak el tekintet nélkül arra,hogy egyenruhával el vannak e látva vagy sem.

Egyben közlöm Nagyméltóságoddal,hogy hasonló javaslatot már mult évben 4598/eln.1.vkf.1940.sz.alatt tettem Nagyméltóságodnak.

1.

XX. A vezérkari főnök átirata a honvédelmi miniszterhez a zsidó munkaszolgálatosok sárga karszalaggal való ellátása tárgyában (45/a. sz. irat, 333—334. old.)

P.d.

Az ov. Ur pos-ára a H.M.Ur-tól 20 tábori vegyes munkásszd. sürgős mozgósitását kell kérni.

K i a d v á n y :

1./ H.M.Urnak /:Szsgd. utján.:/ Irásban.

1-hez.

Felkérem Nagyméltóságodat, 20 tábori vegyes munkásszd. sürgős mozgósitását és a Kárp.csop-hoz való utbainditását.

Fenti munkaerőre nélkülözhetetlenül szükség van, hogy a Kárp.csop elhelyezési területén az uthálózatot és mütárgyakat legalább annyira helyezzük és tartsuk karban, hogy az gk. elhasználódás - mely főként a rossz utakra vezethető vissza - mielőbb megszünjön.

Az uthálózat sürgős megjavitásával a gys.hdt.,valamint a Kárp.csop tervezett előrevonása esetén ez utóbbi utánszállitásának zavartalanságát is biztositani kivánom.

VIII.7.

VIII/7. Ra.

VIII.8. Sárka alt.

VIII. 8.

13

XXI. A vezérkari főnök átirata a honvédelmi miniszterhez 20 zsidó munkaszolgálatos század mozgósítása ügyében (47/c. sz. irat, 352. old.)

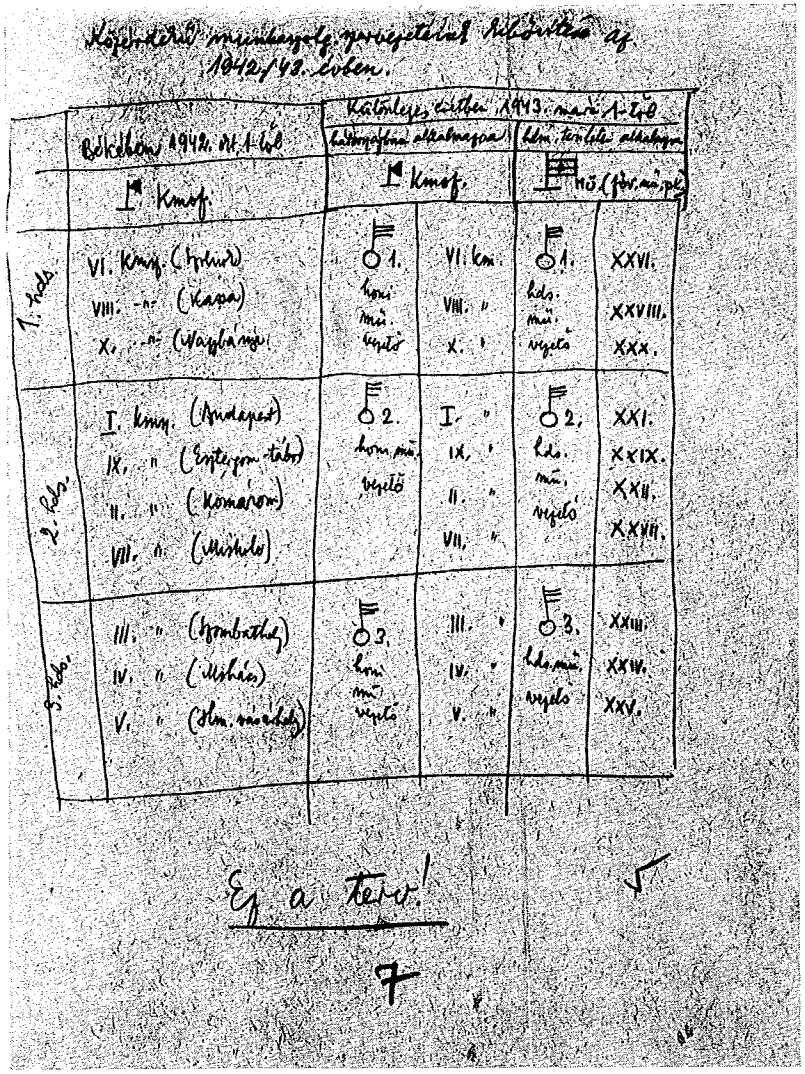

XXII. Tervezet a közérdekű munkaszolgálat bővítésére
(56/a. sz. irat, 1. sz. mell., 384. old.)

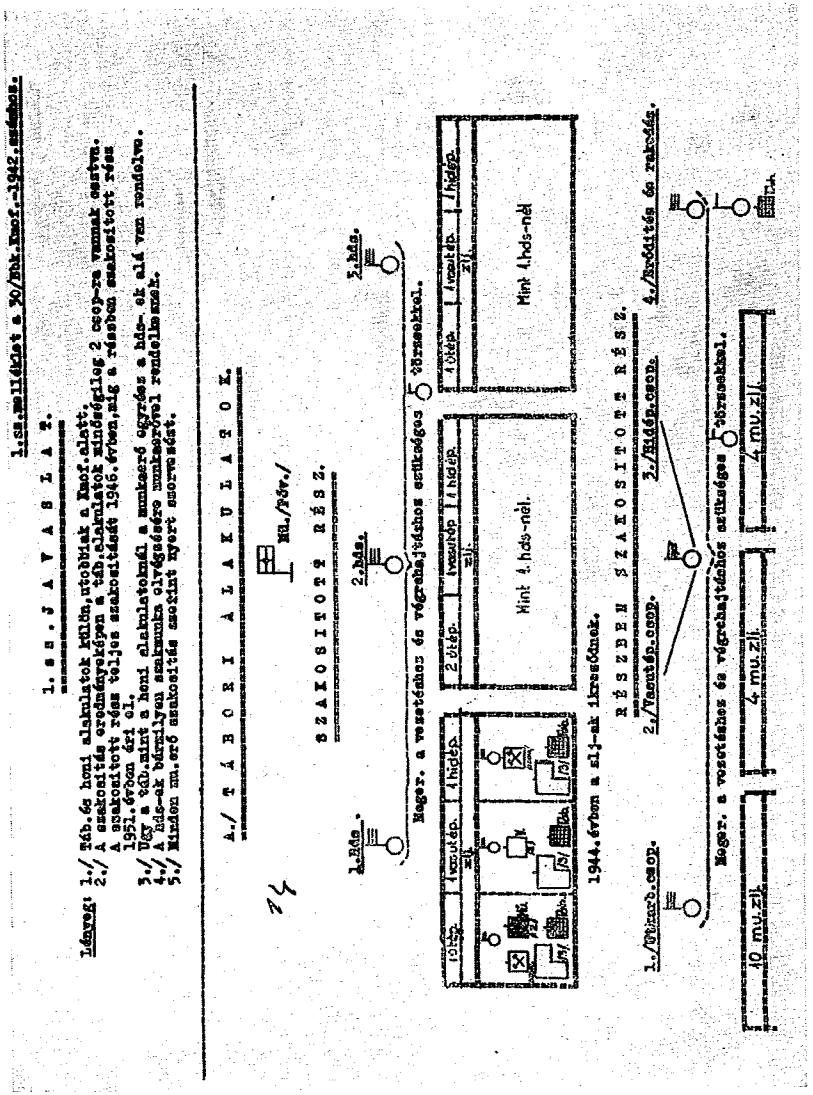

XXIII/a. Az 1. sz. javaslat a munkaszolgálat bővítésére
(56/b. sz. irat, 1. sz. mell., 385 old.)

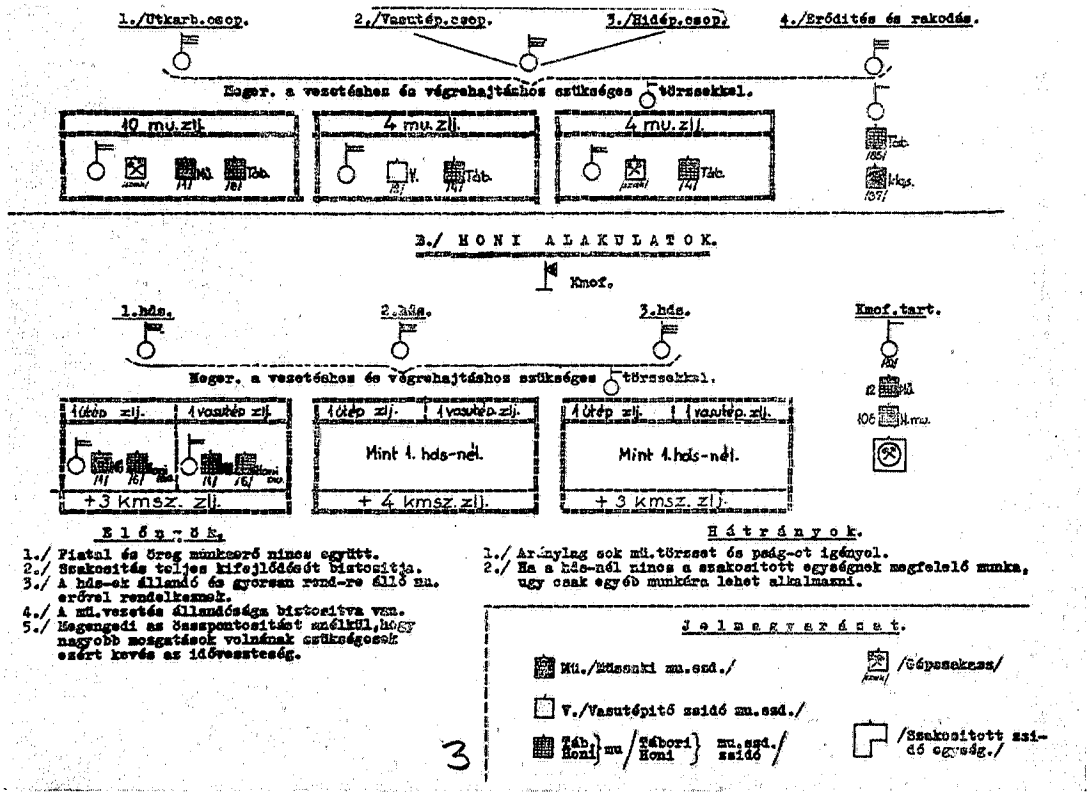

XXIII/b. Az 1. sz. javaslat 2. oldala

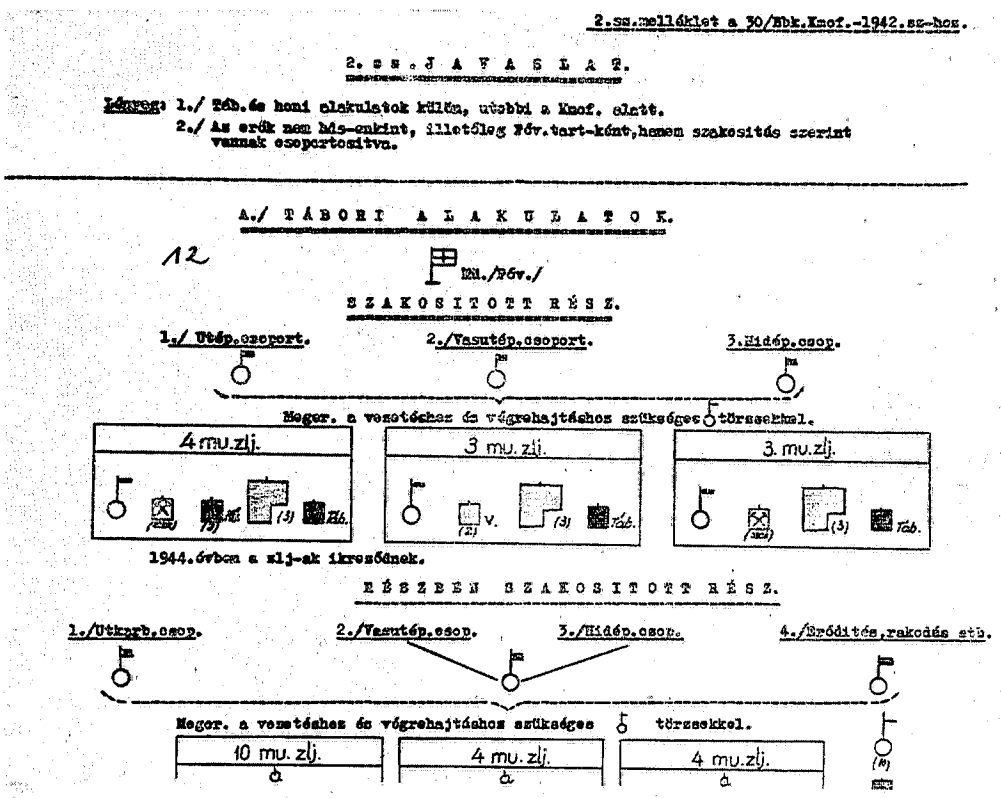

XXIV/a. A 2. sz. javaslat a munkaszolgálat bővítésére
(56/b. sz. irat, 2. sz. mell., 385. old.)

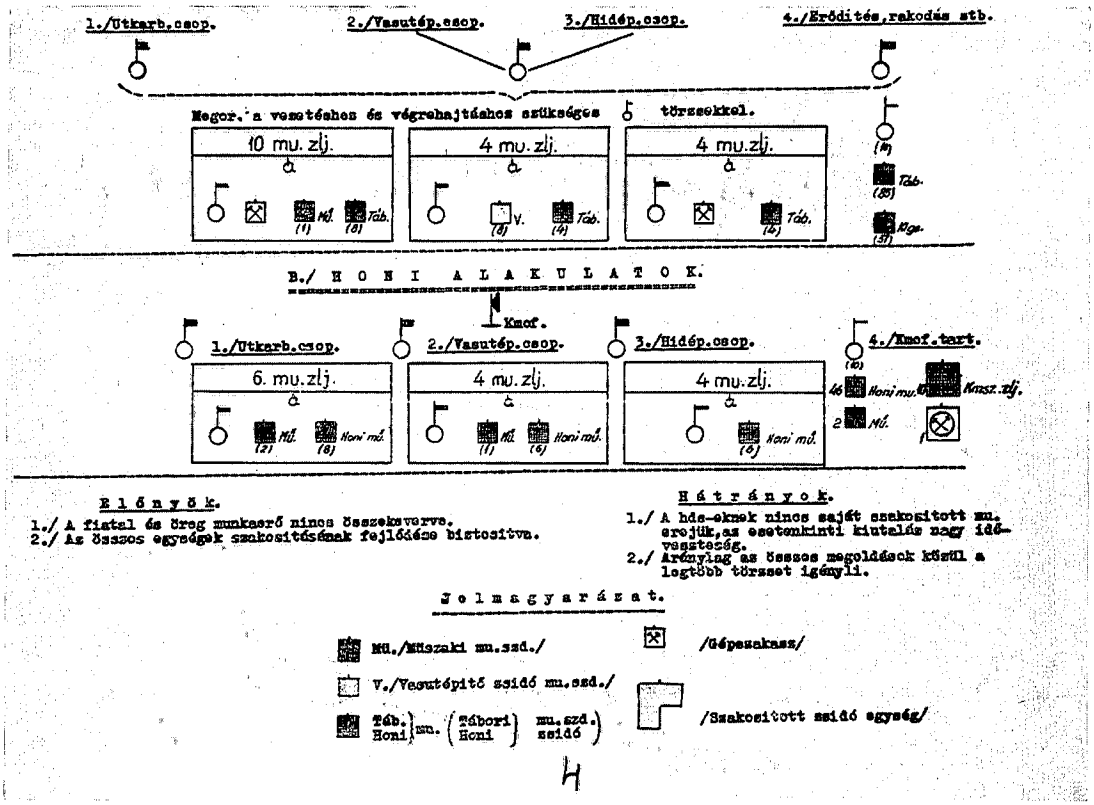

XXIV/b. A 2 sz. javaslat 2. oldala

3.ss.melléklet a 30/Bbk.Kmof.-1942.számhoz.

3. ss. J A V A S L A T.

Lényeg: 1./ Táb.és honi alakulatok külön, utobbiak a Kmof.vezetése alatt.
2./ Csak a szakositott meg van szakma szerint csoportositva,a többi munkaerő szakositás nélküli tömeget alkot. Szükség Főv. a szükséglet szerint csatja fel a szakositottak segitségére.
3./ Honi alakulatok csak tömeget alkotnak, amiből a Kmof. alakit munkacsoportokat.

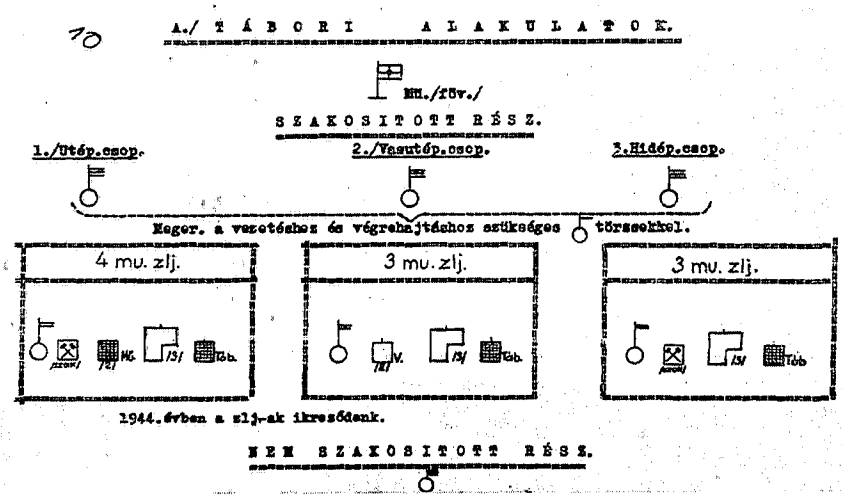

XXV/a. A 3. sz. javaslat a munkaszolgálat bővítésére
(56/b. sz. irat, 3. sz. mell., 385. old.)

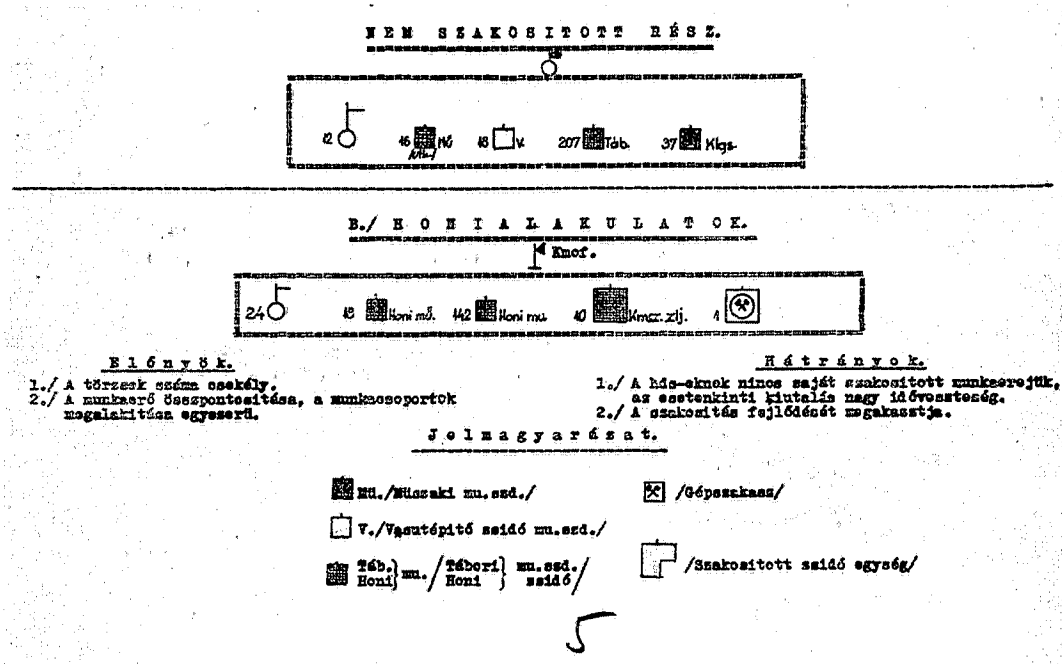

XXV/b. A 3. sz. javaslat 2. oldala

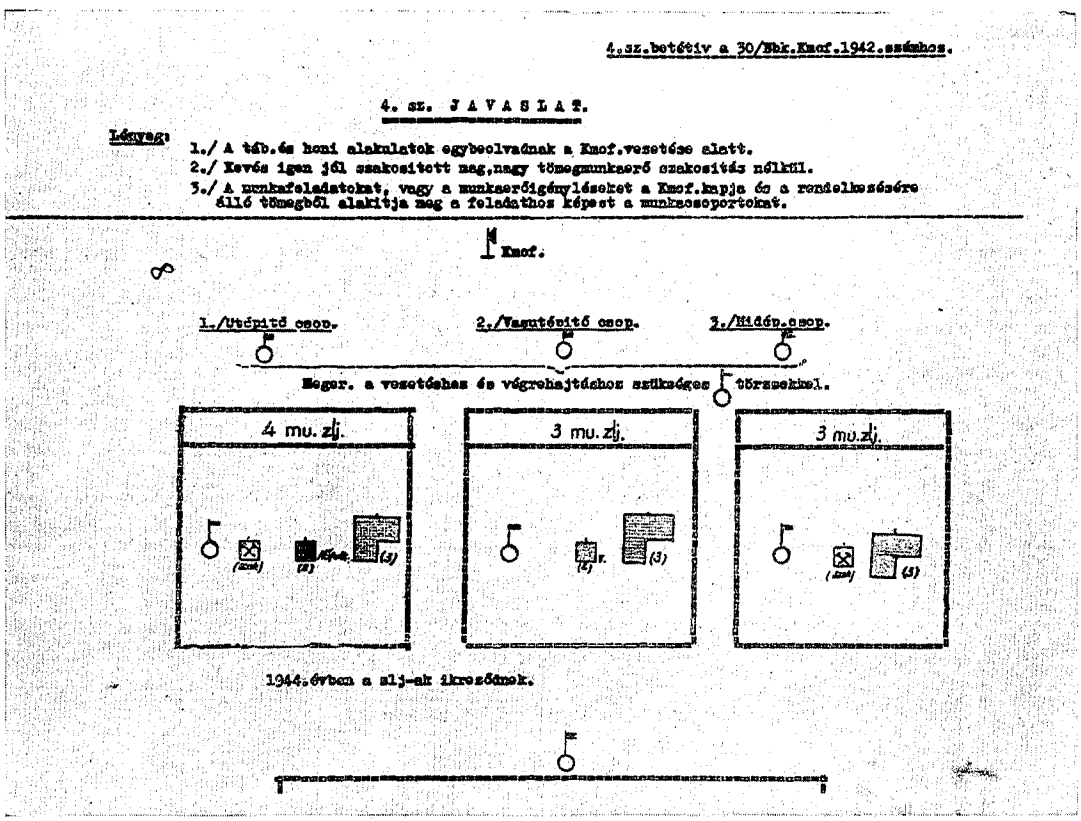

XXVI/a. A 4. sz. javaslat a munkaszolgálat bővítésére
(56/b. sz. irat, 4. sz. mell., 385. old.)

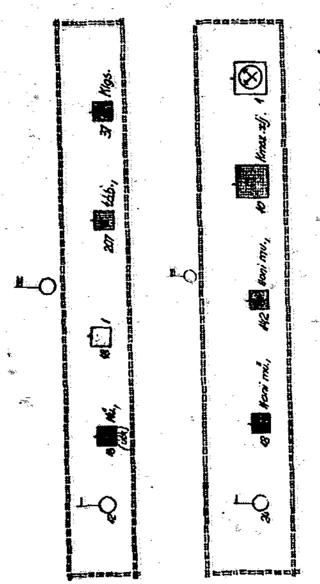

Előnyök.

1./ A törzsek száma csekély.
2./ A munkaerő összpontosítása, a munkacsoporok alakítása egyszerü.

Hátrányok.

1./ A fiatal és öreg munkaerő keverve van.
2./ A hds-eknek nincs saját szakositott mu. erejük, az esetenkinti kiutalás nagy idővesztesség.
3./ A szakositás fejlődését megakasztja.
4./ A Kmof. nagyarányu kifejlesztését szükségli.

Jelmagyarázat.

Mü./Müszaki mu.szd./
V./Vasutépitő zsidó mu.szd./
Táb. / Honi } mu. (Tábori / Honi } mu.szd. / zsidó)
/Gépszakasz/
/Szakositott zsidó egység/

6

XXVI/b. A 4. sz. javaslat 2. oldala

M.kir. Közérdekü Munkaszolgálat Országos Felügyelője. 332. (2)

112.025. sz.
eln.Kmsz.-1941.

XII. honv. közérdekü mun-kaszolgálatos zlj. parság. 1942. 96/48.

Másolat.

Szigorúan bizalmas! Tiszteknek!

Vegy. mu.szd-nál történt fenyítés kivizsgálásáról jelentés.

A m.kir. I.–X. közérdekü munkaszolgálatos zlj. parancsnokságoknak, Budapest, 1941. évi december hó 23-án. Állomáshelyeiken.

Egyik vegyes munkásszázadnál előfordult, hogy a századparancsnok egy kisegítő munkást fegyelmezetlen magatartásáért megkötéssel fenyített meg és a fenyítést vasárnap, az elhelyezési közlethez tartozó udvaron olymódon hajtotta végre, hogy arról a község lakossága is tudomást szerzett.

Felhívom a közérdekü munkaszolgálatos zászlóaljak tisztikarának figyelmét a Szolgálati Szabályzat I. Rész 649. pont /3/ bekezdésére, mely szerint háboru idején rendfokozat nélküli egyéneket, tehát a közérdekü munkaszolgálatos egyéneket és a kisegítő munkásokat is, az idézett bekezdés végén felsorolt esetek fennforgása esetén 2 órai megkötözéssel megfenyíteni hátországi alakulatoknál csak az osztályparancsnok jogosult. /: Béke időben ez a fenyítés nem alkalmazható. :/.

2. A szolgálati szabályzat I. Rész 684. pont /2/ bekezdésében felemlített 6 órai gúzsbakötést böjttel sulyosbitott magán,- vagy szigoru fogvás kiszabásával kapcsolatban ugyan bármely hátországi alakulat fenyítő hatalommal felruházott parancsnoka /: tehát az alosztály pk. is :/ a rendfokozatnélküli egyénekkel szemben kiszabhatja, de csakis menetek alatt, ha a menet alatt beszállásolásra használt községekben a fenyítés végrehajtására alkalmas helyiség nincs, a fenyítés végrehajtását szolgálati okokból elhalasztani nem lehet, s ezért a fenyítettet a fenyítés végrehajtása céljából az őrségen kell tartani.

A Szolgálati Szabályzat I. Rész 684. pont /4/ bekezdése szerint minden fenyítést katonai felügyelet alatt a közönség szemétől félreeső helyen kell végrehajtani.

Ezt a rendelkezést minden körülmény között be kell tartani.

Jelen parancsomat a zászlóalj tisztikarának általánosan és oktatólagosan hirdesse ki, annak tudomásulvételét minden tiszt aláírásával a jelen parancs hátlapján igazolja és a parancsot a jövőben minden kihelyezés előtt ujólagosan tegye kihirdetés és oktatás tárgyává.

A zászlóaljhoz jövőben ujonnan bevonuló tisztekkel a parancsot bevonulásukkor irassa alá. Ennek elmulasztásából eredő ujbóli helytelen magatartásokért a felelősség a kihirdetést elmulasztó parancsnokra hárul.

Minden zászlóalj pk. helyezzen sulyt arra is, hogy a Szolgálati Szabályzat I. Részt mindazon alakulatok, melyek kihelyezésre kerülnek, magukkal vigyék.

XXVII. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének rendelete az I—IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljparancsnokságoknak: a munkaszolgálatosokkal szemben testi fenyítést csak a Szolgálati Szabályzat alapján lehet alkalmazni (62. sz. irat, 415—416. old.)

P.d.

A H.M. l.a. oszt. 56/bbk.la.-1942. sz. alatt meginditott kezdeményezéséhez, hogy RM. esetén a mozgósitásra kerülő ala-ok létszámának 10 %-áig mindenkor zsidó munkásala-ok is mozgósitásra kerüljenek, az l.vkf. oszt. a csatolt betétlapon fejtette ki véleményét.

Az l.vkf. oszt. hozzászólásának a kivonuló zsidó munkásalakulatok ruházatára vonatkozó része időszerüvé vált.

A Vkf-e Ur Önagyméltósága az l.vkf. oszt. véleményével egyetértett,

L.r.u. III. csség.

Szives intézkedés céljából.

II.13.

II.14.

Vkf Urnak Jelentettem.

XXVIII. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának álláspontja a munkaszolgálatosok ruházata ügyében (64/a. sz. irat, 421—422. old.)

A m.kir.honvédelmi miniszternek 55.000/Eln.oszt.-1942.számu

r e n d e l e t e

az 1942:XIV.törvénycikkben a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendelkezések végrehajtása tárgyában.

Az 1942:XIV.t.c. /: a továbbiakban: Hvtn. :/ 40. §-ában foglalt felhatalmazás alapján, a Hvtn.3.§-ának /2/ és /3/ bekezdésében, valamint az 5. és 6.§-ában foglalt rendelkezések végrehajtásaképen a következőket rendelem:

1.§.

/1/ A Hvtn. 3. §-a /3/ bekezdésének értelmében a Hvtn. rendelkezéseinek alkalmazása szempontjából nemzsidó:

a./ az, akinek négy vagy három nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más - nem izraelita - hitfelekezet tagjaként és ő maga nem tagja az izraelita hitfelekezetnek;

b./ az, akinek két nagyszülője született keresztény hitfelekezet vagy más - nem izraelita - hitfelekezet tagjaként, másik két nagyszülője pedig az izraelita hitfelekezet tagjaként született, ő maga azonban keresztény hitfelekezet tagjaként született és az is maradt, az izraelita hitfelekezet tagjaként született szülője /: szülői :/ pedig annak a házasságnak megkötése előtt, amelyből kérdéses személy származik, keresztény hitfelekezet tagjává lett;

c./ az, akinek két nagyszülője született az izraelita hitfelekezet tagjaként és ő maga keresztény hitfelekezet tagjaként született vagy élete hetedik évének betöltése előtt keresztény hitfelekezet tagjává lett és mind a két esetben az is maradt,

./.

-1-

9

XXIX. Honvédelmi miniszteri rendelet az 1942 : XIV. tc. végrehajtására (66/h. sz. irat, 490. old.)

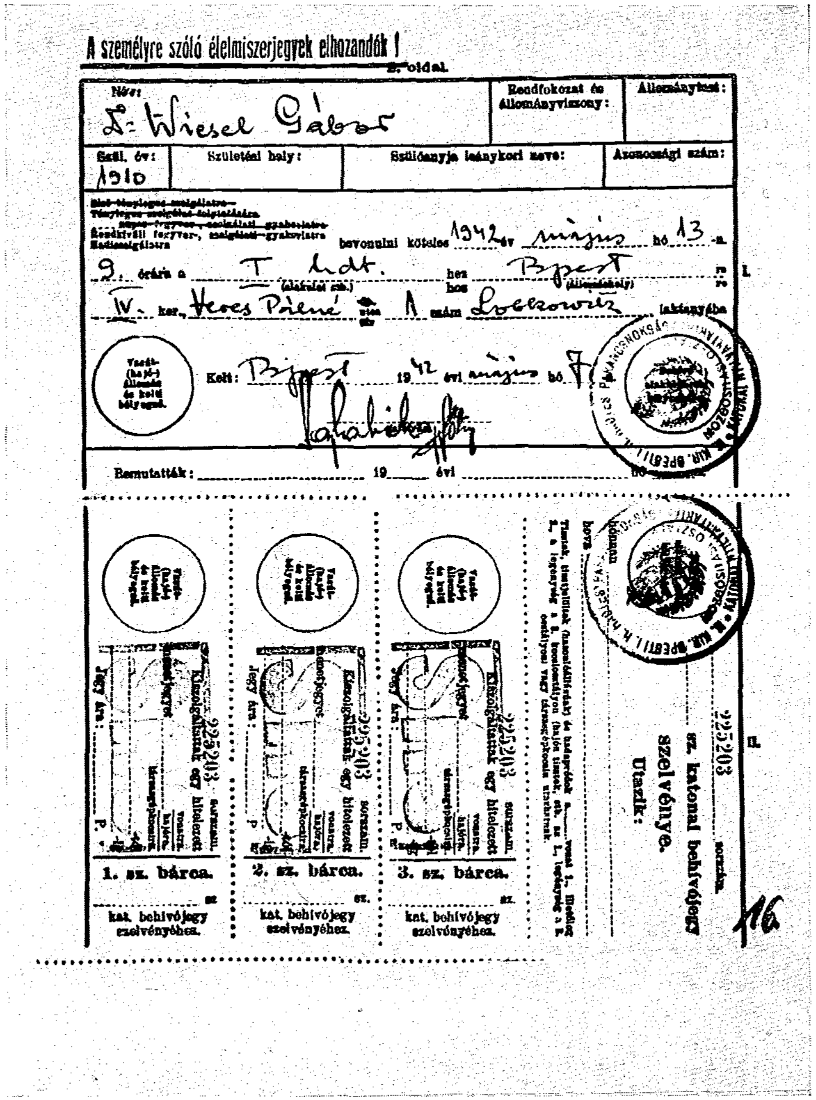

A személyre szóló élelmiszerjegyek elhozandók!

2. oldal.

Név: Dr. Wiesel Gábor	Rendfokozat és állományviszony:	Állománytest:

Szül. év: 1910	Születési hely:	Szülőanyja leánykori neve:	Azonossági szám:

Rendkívüli fegyver-, szolgálati-gyakorlatra
Hadiszolgálatra
bevonulni köteles 1942. év május hó 13-án 9. órára a T. hdt.-hez Bpest-re
IV. ker. Veres Pálné utca 1. szám Lobkowitz laktanyába

Vasút- (hajó-) állomás és kelt bélyegző.

Kelt: Bpest 1942. évi május hó 7.

Bemutatták: 19___ évi ___ hó

1. sz. bárca. sz. kat. behívójegy szelvényéhez.

2. sz. bárca. sz. kat. behívójegy szelvényéhez.

3. sz. bárca. sz. kat. behívójegy szelvényéhez.

225203 sorszám. sz. katonai behívójegy szelvénye. Utazik:

XXX. Dr. Wiesel Gábor részére kiállított behívójegy
(70/b. sz. irat, 523. old.)

KÉPMELLÉKLETEK

Munkaszolgálatosok sárba ragadt kocsikat vonszolnak. 1942.

Munkaszolgálatosok. 1942. szeptember. 1.

Munkaszolgálatosok. 1942. október 2.

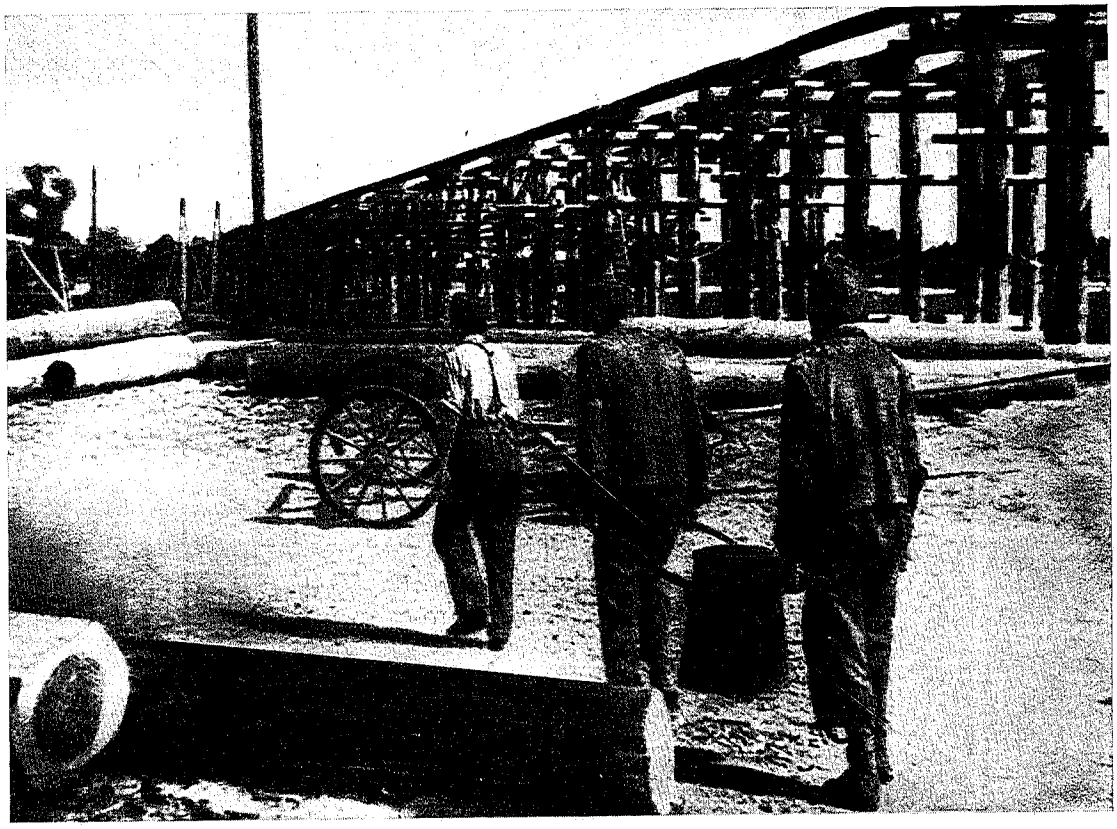

Munkaszolgálatosok egy híd építésénél. 1942. október 2.

Munkaszolgálatosok aknákat kutatnak. 1942. VII. 22.

Magasrangú katonatisztek megszemlélik a munkaszolgálatosokat

Tűzifagyűjtés. 1942. december 5.

Munkaszolgálatosok felvonulása

MAGYAR KIR. HONVÉDELMI MINISZTÉRIUM

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés V

DOKUMENTUMOK

1/a. A honvédelmi miniszter a zsidókérdésnek a hadseregen belüli megoldása tárgyában tartandó értekezletre hívja egybe az illetékes katonai vezetőket, egyúttal közli az értekezlet főbb kérdéseit (1939 március 29) 3

1/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának feljegyzése az a) alatt felsorolt kérdésekről kialakítandó válasz ügyében (1939 március 30) 6

1/c. A Vezérkari Főnökség 1. osztályán készített feljegyzés az a) alatt jelzett értekezletről (1939 március 31) 8

1/d. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1. osztályán készült feljegyzés az a) alatt jelzett értekezlet lefolyásáról (1939 április 4) 9

1/d—1. A d) irat melléklete: A Honvédelmi Minisztérium elnöki A. osztályának javaslata a zsidókérdésnek a honvédségnél történő megoldására (1939 április 4) 14

1/e. A Honvédelmi Minisztériumban készült feljegyzés az április 5-i értekezletről (1939 április 5) 21

1/e—1. Az e) irat melléklete: A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1. osztályának előterjesztése a Vezetőségi Értekezlet részére — a zsidótörvénynek a honvédségnél való végrehajtása tárgyában (1939 április 12) 24

1/e—2. A Honvédelmi Minisztérium törvényelőkészítő osztályának véleménye az e—1. alatt közölt előterjesztéssel kapcsolatban (1939 április 14) 33

1/e—3. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának feljegyzése az 1939. május 9-én megtartandó vezetőségi üléssel kapcsolatban (1939 május 6) 40

1/f. Jegyzőkönyv a Honvédelmi Minisztériumban tartott Vezetőségi Értekezletről (az e—1. alatt közölt „előterjesztés" megtárgyalása) (1939 május 15) 42

2/a. A Honvédelmi Minisztériumban készített feljegyzés a munkaszolgálat megszervezését tárgyaló kormányrendelet megszerkesztése ügyében összehívandó értekezletről, — az értekezlet meghívója (1939 április 15) 48

2/b. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1a. osztályának feljegyzése és tervezett átirata, mellyel megküldi az illetékeseknek a

közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában készített rendelettervezetet (1939 április 24) 50

2/b—1. A honvédelmi miniszter előterjesztése a Minisztertanácshoz, a kötelező munkaszolgálat megszervezésének alapelveiről (1939 április 24) 52

2/c. A Minisztertanács ülésének jegyzőkönyve a közérdekű munkaszolgálat tárgyában kiadandó kormányrendelet tárgyalásáról (1939 május 12) 59

2/d. A közérdekű munkaszolgálat szabályozása tárgyában szerkesztett kormányrendelet (1939 május 17) 63

3/a. Az elnöki 1a. osztály tervezett átiratai a közérdekű munkaszolgálat vezető szerveinek felállítása tárgyában (1939 május 22) 71

3/a—1. Az a) alatt közölt irat 1. számú melléklete: „Ideiglenes szervi határozványok a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője számára" (1942 május 8) 74

4. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának megjegyzése az 1939. évi június hó 6-án megtartandó Vezetőségi Értekezlettel kapcsolatosan (1939 június 5) 76

5/a. A honvédelmi miniszter átirata a vezérkari főnökhöz. Kéri, hogy a közrédekű munkaszolgálat megindulása tárgyában tartandó értekezletre az érdekelt vezérkari főnöki szakközegeket rendelje ki (1939 június 9) 78

5/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztálya képviselőjének feljegyzése a június 13-i értekezlet lefolyásáról (1939 június 14) 79

5/c. A honvédelmi miniszter rendeletben közli a közérdekű munkaszolgálat tárgyában tartott értekezlet eredményét (1939 június 17) 81

5/c—1. A c) alatt közölt irat melléklete: A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője által tartott értekezlet összefoglalása (1939 június 17) 82

6/a. A honvédelmi miniszter rendelete az 1916-os évfolyamnak munkaszolgálatra való behívása tárgyában (1939 június 23) 83

6/b. A honvédelmi miniszter kiegészítő rendelete az a) alatt közölt rendelethez (1939 szeptember 11) 86

7. A honvédelmi miniszternek a közérdekű munkaszolgálat megindulása tárgyában a hadtestparancsnokok részére kiadott rendelete (1939 június 27) 89

8/a. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének átirata a vezérkari főnökhöz: a közérdekű munkaszolgálattal kapcsolatban megtartandó értekezletre szakelőadók kirendelését kéri (1939 július 18) 90

8/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztályán készült feljegyzés az értekezlet lefolyásáról (1939 július 28) 92

9/a. A honvédelmi miniszter rendelete a munkaszolgálatos zászlóaljaknak 1939 augusztus 1-től szeptember 20-ig történő kirendeléséről (1939 július 26) 93

9/b. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője felterjeszti a vezérkari főnöknek a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakról készült kimutatást (1939 augusztus 5) 96

9/b—1. A b) alatt közölt felterjesztés melléklete (1939 augusztus 5) 97

10. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelője felterjeszti a vezérkari főnöknek a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakról készült kimutatást (1939 július 31) 98

11. A honvédelmi miniszter rendelete a közérdekű munkaszolgálatosok nyilvántartásáról (1939 augusztus 9) 99

12. A honvédelmi miniszter utasítása a zsidótörvénynek a magyar királyi honvédségen belül való végrehajtására (1939 szeptember 23) 102

13. Salamon Dezső munkaszolgálatos visszaemlékezése (1939 szeptember—1945) [1945 október 5] 106

14/a. A Honvédelmi Minisztérium felkéri a vezérkari főnököt, hogy közölje a közérdekű munkaszolgálatra vonatkozó igénylését (1939 október 30) 108

14/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának feljegyzése és kiadványtervezetei a közérdekű munkaszolgálat igénybevételével kapcsolatban (1939 november 6) 109

14/c. A Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztályának a KMOF.-hez intézett átirata, amelyben közli az igényelt munkaszolgálatos zászlóaljak számát (1940 január 4) 110

15/a. A Minisztertanács ülésének jegyzőkönyve a közérdekű munkaszolgálatot teljesítők hadigondozásáról (1939 november 17) 111

15/b. Kormányrendelet a közérdekű munkaszolgálatot teljesítők hadigondozásáról (1939 december 14) 112

16. A honvédelmi miniszter rendelete az 1940 április 15—június 25-ig munkatáborokban elhelyezett munkaszolgálatos zászlóaljakkal való bánásmódról (1940 március 25) 124

17/a. A Vezérkari Főnökség 1. osztálya képviselőjének feljegyzése a zsidó orvosok, mérnökök és gépkocsivezetők igénybevétele tárgyában a Honvédelmi Minisztériumban tartott értekezletről (1940 április 15) 127

17/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának átirata a honvédelmi miniszterhez a zsidó mérnökök, orvosok és gépkocsivezetők igénybevételével kapcsolatban (1940 április 18) 128

18/a. Az I. hadtestparancsnokság döntést kér a Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályától Jaczkó István munkaszolgálatos temetésére vonatkozóan (1940 május 1) 131

18/b. A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának megjegyzései az a) alatt közölt távirattal kapcsolatban (1940 május 15) 132

18/c. A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának további megjegyzései és tervezett körrendelete az a) alatt közölt felterjesztéssel kapcsolatban (1940 július 15) 133

19. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1a. osztályának feljegyzése és kiadványtervezetei a munkaszolgálatos zászlóaljaknak

mezőgazdasági munkánál való igénybevétele tárgyában (1940 június 1) 135

20/a. Jegyzőkönyv a zsidónak tekintendő tisztek katonai alkalmazásának tárgyában a Honvédelmi Minisztériumban tartott értekezletről (1940 július 9) 137

20/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának megjegyzése és tervezett átirata a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához az a) alatt közölt tárgyban (1940 július 16) 140

20/c. Az elnöki osztály feljegyzése a Vezérkari Főnökség átiratával kapcsolatosan (1940 szeptember 10) 142

21/a. A Vezérkari Főnökség 1. osztálya referensének feljegyzése a különleges (zsidó) munkásszázadok felállítása és felhasználása ügyében (1940 július 19) 142

21/b. A III. Csoportfőnökség feljegyzése az a) alatt jelzett ügyben (1940 július 24) 144

21/c. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának felterjesztése a honvédelmi miniszterhez a zsidó munkásszázadok behívása és felszerelése tárgyában (1940 augusztus 2) 145

21/d. A honvédelmi miniszter távirati utasítása a honvéd kerületi parancsnokságoknak: az 1901—1919. évfolyambeli besorozott, de tényleges katonai szolgálatot nem teljesített zsidókat munkaszolgálatra azonnal be kell hívni (1940 augusztus 13) 147

22/a. A Budapesti Népügyészség vádirata Muray Lipót és társai ügyében (nagykátai és tápiósülyi kegyetlenkedések) (1940 július—1942 december) [1945 március 23] 148

22/b. Muray Lipótnak, a nagykátai bevonulási központ parancsnokának írásbeli memoranduma nagykátai „működéséről" (1941 november—1942) [1945] 155

22/c. Jegyzőkönyv Muray Lipótnak a munkaszolgálatosok ellen elkövetett bűntettei ügyében tett vallomásáról (1941 november—1942 vége) [1945 március 22] 174

22/d. Jegyzőkönyv vitéz Falusi Józsefnek a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról (1941) [1945 március 20] 177

22/e. Jegyzőkönyv Klingler Jánosnak a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő vallomásáról (1942 március 25—1942 május 3) [1945 március 21] 178

22/f. A budapesti rendőrség politikai osztályán felvett jegyzőkönyv Szívós Sándor gyilkossággal gyanúsított keretlegény kihallgatásáról (1942 április 12—1943 január) [1945 január 28] 180

22/g. Jegyzőkönyv dr. Erős Árpádnénak, a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról (1942 április 20—1943) [1945 március 19] 183

22/h. Tóth Mihálynak a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról felvett jegyzőkönyv (1942 április 23—1942 április 24) [1945 március 21] 184

22/i. Linhardt Antalnénak a budapesti rendőrségen Muray Lipót és társai bűnügyében tett terhelő tanúvallomása (1942 április 25—május 3) [1945 február 27] 186

22/k. Jegyzőkönyv Takács Györgynek a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról (1942 április 25—1943 június 25) [1945 március 21] 188

22/l. Dr. Beér János terhelő tanúvallomása a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót és társai ellen (1942 május 23—június 12) [1945 március] 189

22/m. Dr. Bernfeld Imrénének a Budapesti Népügyészségen Muray Lipót ellen tett terhelő tanúvallomásáról (1942 május 25—1942 december 22) [1945 március 23] 191

22/n. A budapesti rendőrség politikai osztályán felvett jegyzőkönyv Kossa István tanúnak, Rotyis Péter és Szívós Sándor gyilkossággal gyanúsított keretlegényekkel történt szembesítéséről (1942 szeptember 13) [1945] 193

22/o. Barna Andornak a budapesti államrendőrség politikai rendészeti osztályán Muray Lipót és társai bűnügyében tett tanúvallomása (1944 június 11) [1945 február 26] 195

22/p. Részletek Muray Lipót és társai bűnügyében megtartott népbírósági tárgyalásról (1942 április) [1945 április] 197

23. Kohn Andor munkaszolgálatos visszaemlékezése (1940—1945 május 2) [1945 augusztus 16] 201

24. A Budapesti Népbíróság ítélete Domokos Jenő, a szentendrei bevonulási központ parancsnoka ügyében (beteg emberek egészségeseknek nyilvánítása, munkaszolgálatosok bántalmazása) (1940 augusztus—1942 október 31) [1946 június 6] 206

25. Jegyzőkönyv a zsidó nemtényleges tisztek ügyében a Honvédelmi Minisztériumban tartott értekezletről (1940 augusztus 26) 209

26. A csendőrségi nyomóosztály parancsnokságának jelentése a zsidó munkaszolgálatosok megfigyeléséről (1940 szeptember 3) 211

27/a. A Katonai Főcsoport főnöke értekezletet hív össze a munkaszolgálatosok üzemi szolgálatra való igénybevétele tárgyában (1940 szeptember 4) 216

27/a—1. Melléklet az a) alatt közölt irathoz (1940 szeptember 4) .. 217

27/b. A Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztálya referensének beszámolója az a) alatt jelzett értekezletről (1940 szeptember 6) 217

28. A Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztálya feljegyzése a 42 évesnél idősebb zsidók leszerelésével kapcsolatos teendőkről (1940 szeptember 10) 218

29/a. Bartha honvédelmi miniszter rendelete a zsidó tisztek, legénységi állományú egyének és polgári alkalmazottak szolgálati alkalmazása tárgyában (1940 szeptember 14) 219

29/a—1. Melléklet az a) alatt közölt honvédelmi miniszteri rendelethez: kimutatás azokról a szolgálati állásokról, amelyeket „zsidó vonatkozásúak" nem tölthetnek be (1940 szeptember 14) 221

30. A közérdekű munkaszolgálatosok nyilvántartásáról intézkedő honvédelmi minisztériumi rendelet (1940 szeptember 21) 226

31. A honvédelmi miniszter rendelete a zsidó munkásszázadok gazdasági ügyeinek intézéséről (1940 szeptember 26) 227

32/a. A honvédelmi miniszter rendelete arról, hogy a zsidó munkaszolgálatosok megünnepelhetik a zsidó újévet (1940 szeptember 27) 231

32/b. Az eln. 1. vezérkari főnöki osztály utasítása a hadtest parancsnokságoknak a zsidó ünnepek megünneplésével kapcsolatban (1940 október 1) 232

33. A honvédelmi miniszter megtiltja, hogy a Hajdúnánás környékén dolgozó zsidó munkásszázad legénysége hetilapot szerkesszen (1940 október 4) 233

34. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1b. osztályának átirata a hadtestparancsnokságokhoz, a nemtényleges állományú zsidóknak közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljakhoz való áthelyezésével foglalkozó rendelettel kapcsolatosan (1940 október 25) 234

35. A szombathelyi 22. honvéd kiegészítő parancsnokság kérdése a szombathelyi III. honvéd hadtestparancsnokságához a zsidó származás megállapításának tárgyában (1940 november 4) .. 236

36/a. Endre László Pest megyei alispán előterjesztése Teleki miniszterelnökhöz a zsidó munkaszolgálatosok erkölcsi magatartásának ellenőrzéséről (1940 november 5) 237

36/b. A Honvédelmi Minisztérium intézkedései Endre László a) alatt közölt előterjesztésére (1941 február 19) 239

37. A Honvédelmi Minisztérium elnöki III. Csoportfőnökségének rendelete a VIII. hadtestparancsnoksághoz: kivizsgálást kér a 283/19. és 21. számú munkásszázadoknak egyenruhába való beöltöztetésével kapcsolatban (1940 november 8) 243

38/a. A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének álláspontja a zsidó munkásszázadok sárga karszalaggal való ellátásával kapcsolatban (1940 november 18) 243

38/a—1. Az a) iratban említett kimutatás (1940 november 18) 244

38/b. A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének további megjegyzései és rendelete az I—IX. hadtestparancsnokságokhoz a sárga karszalagok beszerzésével kapcsolatosan (1940 november 20) 245

39/a. A vezérkari főnök javaslata a honvédelmi miniszterhez a zsidó tartalékos tisztek ügyének rendezésére (1940 december 10) 246

39/b. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 8. osztályának megjegyzése az a) alatt közölt javaslattal kapcsolatban (1941 december 20) 249

39/c. A Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben (1941 január 8) 253

39/d. A Honvédelmi Minisztérium 10. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben (1941 január 14) 253

39/e. A Honvédelmi Minisztérium 15. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben (1941 január 28) 255

39/f. A Honvédelmi Minisztérium 13. osztályának véleménye az a) alatt jelzett kérdésben (1941 március 1) 257

39/g. A Honvédelmi Minisztérium 8. osztályának további megjegyzései és javaslata az a) alatt jelzett kérdésben (1941 március 10) 260

40/a. A Gyulai Népbíróság ítélete Szarka József tizedes ügyében (1940 december—1944 február) [1945 május 9] 263

40/b. A Gyulai Népügyész fellebbezése Szarka József felmentése miatt (1945 május 16) 268

40/c. A Népbíróságok Országos Tanácsa helybenhagyja Szarka József felmentő ítéletét (1945 július 12) 271

41/a. Nagybaconi Nagy Vilmos, volt honvédelmi miniszter visszaemlékezése (1940—1944 november) [1957 október 31] 274

41/a—1. Az a) alatt közölt irat 1. számú melléklete (1940 augusztus 23) 281

41/a—2. Az a) alatt közölt irat 2. számú melléklete (1941) 284

42/a. A Honvédelmi Minisztérium 15. osztálya megküldi a Vezérkari Főnökség 1. elnöki osztályának a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású paragrafusainak szövegtervezetét (1941 január 23) 284

42/a—1. Az a) alatt közölt irat melléklete: a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású szövegtervezete (1941 január 23) 285

42/b. A Vezérkari Főnökség fegyelmi és becsületügyi osztályának észrevételei a rendelettervezet szövegével kapcsolatosan (1941 január 28) 288

42/c. A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának észrevételei az a—1. alatt közölt tervezettel kapcsolatban (1941 február 8) 290

42/d. A Vezérkari Főnökség 1. osztálya kiküldöttjének beszámolója a III. zsidótörvény honvédelmi vonatkozású rendelkezéseinek ügyében tartott értekezletről (1941 március 8) 292

42/e. A III. zsidótörvény-javaslat honvédelmi vonatkozású rendelkezéseinek előkészítése a Honvédelmi Minisztériumban (1941 március 12—április 15) 294

42/f. Emlékeztető a honvédelmi miniszter számára a tervezett minisztertanácsi megbeszéléshez (1941 április 15) 302

42/g. A Honvédelmi Minisztérium rendelettervezete a zsidónak tekintendő személyek katonai szolgálata tárgyában kiadott rendelet végrehajtása tárgyában (1941 április 28) 304

42/h. A honvédelmi miniszter utasítása a zsidók katonai szolgálata tárgyában kiadott rendelet végrehajtásáról (1941 augusztus 19) 309

42/i. A h) alatt közölt rendelet kiegészítése (1941 december 11) .. 319

42/j. A h) alatt közölt rendelet kiegészítése (1942 március 19) .. 325

43. Az 1941. évi sorozás ügyében kiadandó honvédelmi minisztériumi rendelet előkészítése (1941 január 31—március 6) .. 327

44. A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének előterjesztése és tervezett rendelete az I—IX. hadtestparancsnokságokhoz a közmunkaszolgálatos zászlóaljak részére való ruházati és felszerelési cikkek kiutalása tárgyában (1941 március 3) 331

45/a. A vezérkari főnök átirata a honvédelmi miniszterhez: a zsidó munkaszolgálatosokat lássák el megkülönböztető jelvénnyel, lehetőleg sárga karszalaggal (1941 május 7) 333

45/b. A III. Csoportfőnökség és a 2r. osztály álláspontja az a) alatt közölt vezérkari főnöki átirattal kapcsolatban (1941 május 12—19) 334

46/a. A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelője megküldi a vezérkari főnöknek a zsidó munkásszázadoknál előfordult szökésekről szóló jelentést (1941 június 7) 337

46/b. A VIII. honvéd hadtestparancsnokság kémelhárító osztálya jelenti a vezérkari főnöknek: Kőrösmező—Okula—Ripsenec—Apsinec és környékére kihelyezett munkaszolgálatos századokból szökések történnek a Szovjetunió felé (1941 június 9) 339

46/c. A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelője megküldi a vezérkari főnöknek az okulai útépítéshez kihelyezett alakulatoknál előfordult szökésekről szóló jelentést (1941 június 27) .. 343

47/a. A honvédelmi miniszter átirata a vezérkari főnöki 1. osztályhoz: a közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjét kirendeli a hadműveleti területre az utak rendbehozásának megszervezésére (1941 július 12) 345

47/b. A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjének jelentése az a) alatt közölt utasítás végrehajtásáról (1941 augusztus 1) 347

47/c. A vezérkari főnök felterjesztése a honvédelmi miniszterhez 20 tábori vegyes munkásszázad sürgős mozgósítására (1941 augusztus 8) 352

48/a. Az elnöki 23. osztály feljegyzése: a rendkívüli családi segélyek folyósításánál a névjegyzékekben a kisegítő munkaszolgálatosok „zsidó" mivoltát fel kell tüntetni (1941 július 19) 353

48/b. A Honvédelmi Minisztérium 23. osztályának körrendelet-tervezete a kisegítő szolgálatot teljesítő zsidók családi segélyének tárgyában (1941 augusztus 4) 354

49/a. Az I. hadtestparancsnokság távirati javaslata a honvédelmi miniszternek: a bevonuló 2 évet szolgáló zsidó besorozottakat Budapesttől távoli zászlóaljakhoz helyezzék, a keresztény keretet félévenként váltsák fel (1941 július 29) 356

49/b. Az elnöki 10. osztály megjegyzése az a) alatt közölt tárgyban (1941 augusztus 7) 357

49/c. A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjének véleménye az a) alatt közölt tárgyban (1941 augusztus 9) 358

49/d. Az 1a. osztály véleménye az a) alatt közölt tárgyban (1941 augusztus 14) 362

49/e. Az 1b. osztály véleménye az a) alatt közölt tárgyban (1941 augusztus 27) 363

49/f. Az elnöki 10. osztály tervezett utasítása az I. hadtestparancsnokságnak az a) alatt közölt tárgyban (1941 szeptember 30) 364

50. Sátoraljaújhely megyei város polgármestere utasítást kér arra vonatkozóan, hogy a bevonult zsidó munkaszolgálatosok hozzátartozói részére rendkívüli családi segélyeket folyósíthat-e? (1941 augusztus 8) 365

51. A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályának további módosító előterjesztése a zsidótörvény végrehajtása során kívánatos intézkedésekkel kapcsolatban (1941 augusztus 27) 368

52. A 2. lovas dandár és a szegedi V. honvéd hadtestparancsnokság felterjesztése a Vezérkari Főnökség elnöki 1. osztályához: a délvidéki zsidókat hívják be munkaszolgálatra (1941 augusztus 27—28) 369

53. Groner Tibor visszaemlékezése, amelyben beszámol a munkatáborban eltöltött idejéről (1941 október 13—1945 május 1) [1945 november 1] 371

54/a. A közérdekű munkaszolgálat országos felügyelőjének átirata a Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségéhez a VIII. közérdekű munkaszolgálatos zászlóalj ruházati felszerelésének hiányosságairól (1941 október 27) 375

54/b. A Honvédelmi Minisztérium elnöki III. Csoportfőnöksége osztályának feljegyzése és rendelete a VIII. hadtestparancsnoksághoz az a) alatt közölt tárgyban (1941 október 31) 375

54/c. A III. Csoportfőnökség előterjesztése a Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjéhez az a) alatt közölt átirattal kapcsolatban (1941 október 21) 377

55/a. A Honvédelmi Minisztériumban a munkaszolgálatra bevonultak hátramaradottainak ellátási csoportba való besorolásáról készített feljegyzések (1941 november 13—1942 január 19) 378

55/b. A 23. osztály álláspontja (1941 december 11) 379

55/c. A 15. osztály álláspontja (1942 január 15) 381

55/d. A 8ny. osztály álláspontja (1942 január 19) 382

56/a. A Honvédelmi Minisztérium rendelete a közérdekű munkaszolgálat szervezetének kibővítésével kapcsolatban (1941 november 21) 383

56/b. A Honvédelmi Minisztérium értekezletet hív össze a munkaszolgálat kibővítése tárgyában (1942 január 26) 384

56/c. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának képviselője beszámol az a) alatt jelzett értekezletről (1942 február 13) 386

57/a. A miskolci 19. honvéd kiegészítőparancsnokság előterjesztése a zsidó hadkötelesek szolgálathalasztásával kapcsolatban (1941 november 27) 386

57/b. A Honvédelmi Minisztérium rendelete a hadtestparancsnokságokhoz az a) alatt közölt ügyben (1941 december 27) 388

58/a. A Honvédelmi Minisztériumnak a zsidó kisegítő szolgálatra kötelezettek felülvizsgálata ügyében kiadandó rendeletének előkészítése (1941 november 28) 390

58/b. A Honvédelmi Minisztérium rendelete a zsidó kisegítő szolgálatra kötelezettek felülvizsgálatáról (1942 február 10) 391

59/a. A Honvédelmi Minisztérium III. Csoportfőnökségének előterjesztése és az annak alapján kiadott utasítása az I—IX. hadtestparancsnokságokhoz: jelentsék a közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljak december 15-i létszámát (1941 december 11) 393

59/b. A szombathelyi III. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 16) 394

59/c. A debreceni VI. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 16) 394
59/d. A pécsi IV. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 18) 395
59/e. Az V. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 18) .. 396
59/f. A kassai VIII. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 18) 397
59/g. A miskolci VII. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 19) 397
59/h. A székesfehérvári II. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 19) 398
59/i. A budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 20) 399
59/j. A IX. hadtestparancsnokság jelentése (1941 december 22) .. 400
59/k. Az a) alatt közölt ügy elintézése (1942 május 21) 400
60. A budapesti 2. honvéd kiegészítő parancsnokság jelentése a honvédelmi miniszterhez az alkalmatlannak minősített zsidók besorozásáról (1941 december 18) 402
61/a. A honvéd vezérkar főnökének jelentése a honvédelmi miniszterhez a hadműveleti területen levő egységek hangulatáról és a zsidó munkaszolgálatosokkal kapcsolatos észrevételeiről (1941 december 18) 403
61/b. A 23. osztály véleménye az a) alatt közölt tárgyban (1942 január 7) 405
61/c. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének véleménye az a) alatt jelzett tárgyban (1942 január 13) 406
61/d. A Vezérkari Főnökség 2. osztályának véleménye az a) alatt jelzett tárgyban (1942 január 17) 407
61/e. Az elnöki osztály további megjegyzése az a) alatt közölt tárgyban (1942 január 19) 408
61/f. A 23. osztály válasza az e) alatt közölt tárgyban (1942 január 21) 410
61/g. A Vezérkari Főnökség 2. osztályának az e) alatt közölt tárgyban kialakított álláspontja (1942 február 10) 411
61/h. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének álláspontja az e) alatt közölt tárgyban (1942 február 12) 411
61/i. Az elnöki osztály további megjegyzése és tervezett kiadványa az a) alatt jelzett kérdések elintézésére (1942 február 21) 413
62. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének rendelete az I—IX. közérdekű munkaszolgálatos zászlóaljparancsnokságoknak: a munkaszolgálatosokkal szemben testi fenyítést csak a Szolgálati Szabályzat alapján lehet alkalmazni (1941 december 23) 415
63. Dr. Benedek Tibor tartalékos hadnagy ellen kiadott nyomozó és elfogatóparancs: hivatali sikkasztással, s a zsidó munkaszolgálatosok részére szabálytalanul engedélyezett kedvezmények megadásával vádolják (1941 december 30) 417
64. A Vezérkari Főnökségen és a Honvédelmi Minisztériumban készített feljegyzések a munkaszolgálatosok ruházatával kapcsolatban (1942 február 14—április 15) 421
64/a. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának álláspontja (1942 február 14) 421
64/a—1. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának az a) iratban említett álláspontja (1942 február 6) 422
64/b. A III. Csoportfőnökség álláspontja (1942 március 5) 423
64/c. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának újabb megjegyzése (1942 március 6) 424
64/d. Az 1a. osztály állásfoglalása (1942 március 17) 425
64/e. A vezérkari főnök átirata a honvédelmi miniszterhez: a zsidó munkaszolgálatosok sárga karszalag helyett „sárga zsidócsillaggal ellátott fehér karszalagot" viseljenek (1942 március 31) 426
64/f. A honvédelmi miniszter tervezett válasza vezérkari főnökhöz az e) alatt közölt átirattal kapcsolatban (1942 április 15) 427
65. A vezérkar főnökének rendelete az 1. Vkf. osztályhoz a zsidó legénység, elsősorban a gépkocsivezetők állítólagos üzérkedéseinek megakadályozására (1942 február 18) 428
66/a. A Honvédelmi Minisztérium 15. osztálya megküldi a Vezérkari Főnökség 1. osztályának a honvédelemről szóló 1939 : II. tc., és az első világháború tűzharcosai érdemeinek elismeréseiről szóló 1938 : IV. tc. módosításáról és kiegészítéséről készült törvényjavaslatot (1942 március 3) 431
66/a—1. Az a) alatt közölt irat 1. sz. melléklete: a törvényjavaslattervezet szövege (1942 március 3) 432
66/a—2. Az a) alatt közölt átirat 2. számú melléklete: a törvényjavaslat indokolása (1942 március 3) 437
66/b. A Vezérkari Főnökség 1. osztályának tervezett kiadványa a Honvédelmi Minisztérium 15. osztályához az a) alatt közölt átirattal kapcsolatban (1942 március 17) 443
66/c. A törvényjavaslat tárgyalása a Képviselőházban és a Felsőházban (1942 június 25—július 14) 444
66/c—1. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 25-én megtartott 272. ülése jegyzőkönyvéből: Benkő Géza felszólalása (1942 június 25) 444
66/c—2. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 25-én megtartott 272. ülése jegyzőkönyvéből: Baky László felszólalása [Részletek] (1942 június 25) 445
66/c—3. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Meskó Zoltán felszólalása [Részlet] (1942 június 26) 448
66/c—4. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Szabó Zoltán felszólalása [Részlet] (1942 június 26) 451
66/c—5. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Halmai János felszólalása [Részlet] (1942 június 26) 452
66/c—6. Az Országgyűlés Képviselőházának 1942. június 26-án tartott 273. ülése jegyzőkönyvéből: Bartha Károly honvédelmi miniszter felszólalása [Részlet] (1942 június 26) 453
66/c—7. Az Országgyűlés Felsőházának 66. ülésének jegyzőkönyvéből: Prónay György báró felszólalása (1942 július 14) 454

66/c—8. Az Országgyűlés Felsőházának 66. ülésének jegyzőkönyvéből: Glattfelder Gyula felszólalása (1942 július 14) 457
66/c—9. Az Országgyűlés Felsőházának 66. ülésének jegyzőkönyvéből: vitéz Bartha Károly felszólalása (1942 július 14) 459
66/d. Az 1942 : XIV. törvénycikk (1942 július 31) 461
66/e. A Honvédelmi Minisztérium elnöki osztályán készített feljegyzések a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendelkezések végrehajtása tárgyában kiadandó rendelettervezettel kapcsolatban (1942 szeptember 3—december 21) 465
66/f. A Honvédelmi Minisztérium rendelettervezete a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendeletének végrehajtása tárgyában (1942 november 4) 471
66/g. Az igazságügyi miniszter átirata a honvédelmi miniszterhez a zsidók hadkötelezettségére vonatkozó rendelkezések végrehajtása tárgyában kiadott rendelettervezettel kapcsolatban (1942 december 2) 484
66/h. Honvédelmi miniszteri rendelet az 1942 : XIV. tc. végrehajtására (1942 december 21) 490
67. Wolff Károly munkaszolgálatos visszaemlékezése (1942 március 16—1945 július 26) [1945 október 6] 499
68. Honvédelmi miniszteri utasítás: mozgósítás esetén az összes zsidókat be kell hívni munkaszolgálatra, a zsidó munkaszolgálatosokat teljes számban a hadműveleti területen kell alkalmazni, a polgári ruhás zsidó munkaszolgálatosoknak sárga karszalagot kell viselni (1942 március 17) 509
69. A vezérkari főnök átirata a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához különleges munkásszázadok felállítása tárgyában (1942 március 24) 510
70/a. A Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályának feljegyzése és tervezett átirata az I., II. és IV. hadtestparancsnokságokhoz: a mellékelt jegyzékben szereplő zsidó orvosokat, továbbá a megjelölt, nevüknél vagy vagyoni helyzetüknél fogva közismert zsidókat hívják be munkaszolgálatra (1942 április 14) 514
70/a—1. Az a) alatt közölt irat melléklete: nem orvoskamarai tag zsidó orvosok névjegyzéke (1942 április) 516
70/a—2. Melléklet az a) alatti irathoz: névjegyzékek név szerint behívandó zsidókról (1942 április) 520
70/a—3. Az I. honvéd hadtestparancsnokság jelentése a Honvédelmi Minisztérium 1b. osztályához a névleg megnevezett zsidók behívása tárgyában (1942 június 11) 522
70/b. A Honvédelmi Minisztérium bizalmas rendelete az illetékes katonai szervekhez a nevüknél és vagyoni helyzetüknél fogva közismert zsidók munkaszolgálatra való behívása tárgyában (1942 április 22) 524
71. A Szegedi Honvédtörvényszéknek Pala Sándor szakaszvezető megvesztegetési ügyében lefolytatott vizsgálata (1942 április 24) 525
71/a. Herczeg Sándor „kisegítő munkás" vallomása (1942 április 20) 525
71/b. Kálmán Marcell „kisegítő munkás" vallomása (1942 április 20) 527
71/c. Friedmann Tibor „kisegítő munkás" vallomása (1942 április 20) 529
71/c—1. Friedmann Tibor „kisegítő munkás" nyilatkozata (1942 április 20) 531
71/d. Pala Sándor vallomása (1942 április 24—június 10) 533
71/e. Kriszháber Ferenc „kisegítő munkás" vallomása (1942 május 1) 536
71/f. Breibart István „kisegítő munkás" vallomása (1942 május 1) 538
72. Jakobovits Mózes munkaszolgálatos visszaemlékezése (1942 április 22—1945) [1945 augusztus 1] 540
73/a. A debreceni VI. honvéd hadtestparancsnokság felterjesztése a honvédelmi miniszterhez a zsidó munkaszolgálatosok ruházata tárgyában (1942 április 23) 542
73/b. A Honvédelmi Minisztérium feljegyzése és rendelete a debreceni VI. honvéd hadtestparancsnoksághoz, a zsidó munkaszolgálatosok ruházkodása tárgyában (1942 május 29) 543
74/a. Bartha honvédelmi miniszterhez intézett névtelen feljelentés: a névleg megnevezett salgótarjáni zsidókat hívják be munkaszolgálatra (1942 május 6) 545
74/b. Az elnöki 1b. osztály feljegyzése és rendelete az a) alatt közölt beadvánnyal kapcsolatban (1942 május 27) 546
75/a. A VIII. hadtestparancsnokság távirati kérelme a Honvédelmi Minisztériumhoz, zsidó munkásszázadokat igényel fontos és elmaradhatatlan munkák elvégzésére (1942 május 11) 547
75/b. Az elnöki 1b. osztály előterjesztése az a) alatt közölt távirattal kapcsolatban (1942 május 20) 548
75/c. A Honvédelmi Minisztérium elnöki 1b. osztályának rendelete az a) alatt közölt távirattal kapcsolatban (1942 május 22) 550
75/d. Az elnöki 1b. osztály feljegyzése a hadtestparancsnokságok igényléseivel kapcsolatban (1942 június 10) 551
75/d—1. A pécsi 4. honvéd kerületi parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 május 22) 552
75/d—1—1. A szekszárdi államépítészeti hivatal kimutatása a munkaszolgálatosok által elvégzendő munkáról (1942 május 23) 553
75/d—1—2. A pécsi 4. honvéd kerületi parancsnokság újabb munkásszázad igénye (1942 június 5) 554
75/d—2. A kassai VIII. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 5) 555
75/d—2—1. A kassai honvéd állomásparancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 2) 555
75/d—2—2. A 24. honvéd gyalogezred munkásszázad igénylése (1942 június 1) 556
75/d—2—3. A tokaji állomásparancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 1) 557
75/d—2—4. A huszti állomásparancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 1) 558
75/d—2—4. alatt közölt irat melléklete (1942 június 1) 559

75/d—2—5. A munkácsi honvéd állomásparancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 2) 560
75/d—3. A miskolci VII. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 3) 561
75/d—4. A szegedi V. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 4) 562
75/d—5. A szombathelyi 3. honvéd kerületi parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 5) 563
75/d—6. A kolozsvári IX. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 6) 564
75/d—6—1. A d—6. alatt közölt irat melléklete (1942 június 6) 565
75/d—7. A székesfehérvári II. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 6) 567
75/d—8. A debreceni VI. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 6) 568
75/d—8—1. A d—8. alatt közölt irat melléklete (1942 június 6) .. 569
75/d—9. A budapesti I. honvéd hadtest parancsnokság munkásszázad igénylése (1942 június 11) 571
75/d—9—1. A d—9. alatt közölt irat 1. sz. melléklete (1942 június 11) 572
75/d—9—2. A d—9. alatt közölt irat 2. számú melléklete (1942 június 11) 574
75/e. A Közérdekű Munkaszolgálat Országos Felügyelőjének a d) alatt közölt tárgyban készített feljegyzése (1942 július 17) 575
Fotokópiák 577
Képmellékletek 615

SZEGED EGYETEMI KÖNYVTÁR
TA 40227
T 311/2